

ΑΠΑΝΤΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

ΜΕΓΑΛΟΥ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΩΦΕΛΙΜΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ»

ΑΠΑΝΤΑ
ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΤΟΜΟΣ 12

ΕΞΗΓΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ (ΞΘ'-ΡΜΖ')
ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΥΠΟΜΝΗΤΟΣ ΕΙΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

Κείμενον: Ἀποστολικῆς Διακονίας

Μετάφρασις — Σχόλια

ΗΛΙΑ ΤΣΙΑΚΟΥ

θεολόγον — νομικοῦ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ	13 - 265
Ἑξηγήσεις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς	13(269)*
Ἀποσπάσματα ὑπομνήματος εἰς Ψαλμοὺς	225(401)
ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΝ ΚΕΙΜΕΝΟΝ	269 - 423

---

* Οἱ ἐντὸς παρενθέσεων ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς τὰς σελίδας τοῦ ἀντιστοίχου πρωτοτύπου κειμένου.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΞΗΓΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

ΞΘ'.

Εἰς τὸ τέλος΄ ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβίδ. Ἐψάλη εἰς ἀνάμνησιν τῆς σωτηρίας μου ὑπὸ τοῦ Κυρίου.

Ἑ π ό θ ε σ ι ς

Τὸν παρόντα Ψαλμὸν ψάλλει ἐξ ὀνόματος τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ ὁποία παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ σηκωθῇ καὶ νὰ τὴν βοηθήσῃ. Διότι τοιουτοτρόπως θὰ ἐπετυγχάνετο ἅψ' ἐνὸς μὲν νὰ ἐντραποῦν αἱ πολεμοῦσαι αὐτὴν ἐχθρικαὶ δυνάμεις, ἅψ' ἐτέρου δὲ νὰ εὐφρανθοῦν ὅσοι χαίρουν διὰ τὴν σωτηρίαν της.

3. «Αἰσχυνητήωσαν καὶ ἐντραπήτωσαν». Εἶθε νὰ ἀποτύχουν τελείως, λέγει, ὅσοι ἐπιθυμοῦν τὴν σφαγὴν μου, καὶ ἐκ τῆς ἀποτυχίας των αὐτῆς εἶθε νὰ ἀποκομίσουν ὡς κέρδος τὴν ἐντροπὴν.

4. «Ἀποστραφήτωσαν εἰς τὰ ὀπίσω» κλπ. Καὶ πάλιν ἐδῶ, εἰς τοὺς παρόντας στίχους, καταρᾶται ἐκείνους ποὺ ἐπιδιώκουν τὴν ἐξόντωσίν του, καὶ οἱ ὅποιοι θέλουν νὰ δεινοπαθήσῃ· λέγει, λοιπόν, πρὸς αὐτούς: "Ὅσοι εὐχαριστοῦνται διὰ τὰ κακὰ ποὺ μὲ πλήττουν ἅς τραποῦν κατεντροπιασμένοι εἰς φυγὴν, βλέποντες τὴν ἀπαλλαγὴν μου ἀπὸ τὰς συμφοράς. «Ἀποστραφήτωσαν παραυτίκα αἰσχυνόμενοι». "Ὅσοι ἐχάρησαν διὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην πτῶσιν μου ἐν τῷ προσώπῳ τῶν πρωτοπλάστων καὶ διὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν τιμωρίαν τοῦ θανάτου.

6. «Ἐγὼ δὲ πτωχός εἰμι καὶ πένης». Ἀντὶ νὰ εἴπῃ: Ἐξ αἰτίας τῶν προαναφερθέντων ἔχω στερηθῇ τῆς δι-

καιοσύνης καὶ ζῶ συντροφιά μὲ τὴν πτωχείαν, ἐπειδὴ δὲν διαθέτω τὸν πλοῦτον τῆς δικαιοσύνης (ἀρετῆς)· διὰ τοῦτο παρακαλῶ μετὰ θερμῆς νὰ τύχω τῆς ἰδικῆς σου βοηθείας. «Βοηθός μου καὶ ρύστης μου εἰ σύ, Κύριε, μὴ χρονίσῃς». Διότι ἔχω ἐξασφαλίσαι τὴν ἰδικήν σου φροντίδα. Εἰσάκουσόν μου τὸ ταχύτερον δυνατόν, καὶ μὴ ἀργήσῃς νὰ ἱκανοποιήσῃς τὸ αἷτημά μου.

Ο'.

ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβὶδ· εἰς τὸ τέλος· ἐψάλλετο ὑπὸ τῶν υἱῶν Ἰωναδάθ καὶ ὑπὸ τῶν πρώτων αἰχμαλώτων εἰς Χαλδαίους. Ὁ Ψαλμὸς εἰς τὸ ἐβραϊκὸν κείμενον δὲν φέρει ἐπιγραφὴν.

ΥΨΟΘΕΣΙΣ

Οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰωναδάθ¹ ὑπῆρξαν ἄνδρες εὐσεβεῖς καὶ δίκαιοι, καὶ ἐτήρησαν μετὰ σχολαστικότητος τὰς συμβουλὰς τοῦ πατρὸς των καὶ τοιουτοτρόπως ἀνεδείχθησαν εὐσεβεῖς καὶ ἀγαθοὶ ὡς πρὸς τὸ ἦθος, ὥστε νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἀρετὴν των ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς εἰς συνομιλίαν του μετὰ τοῦ προφήτου Ἰερεμίου². Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς δὲ αὐτῶν ἔλαθε χώραν καὶ ἡ πρώτη κατάληψις τῆς Ἰερουσαλὴμ ὑπὸ τῶν Βαβυλωνίων³. Θὰ ἠδύναντο λοιπὸν οὗτοι νὰ συμβολίσουν θαυμάσια τὸν χορὸν τῶν ἀποστόλων, ὁ ὁποῖος περισσότερον παντὸς ἄλλου ἐτήρησε πιστῶς τὰς ἐντολὰς τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς, καὶ ὁ ὁποῖος ἔλαθε τοὺς ἐπαίνους μὲ τοὺς μακαρισμοὺς ποῦ ἀπηύθυνε πρὸς αὐτοὺς ὁ Κύριος. Ὑπάρχει ὁμοίως καὶ ἄλλη ὁμοιότης μεταξὺ τῶν υἱῶν Ἰωναδάθ καὶ τῶν ἀποστό-

1. Οὗτοι ἦσαν οἱ Ρηχαβίται, οἱ περίφημοι Ἰσραηλίται ἀσκηταί, μνημονεύμενοι καὶ ὑπὸ τοῦ προφήτου Ἰερεμίου.

2. Πρβλ. Ἰερ. μβ' 5-19.

3. Πρόκειται διὰ τὴν κατὰ τὸ ἔτος 604 π.Χ. κατάληψιν τῆς Ἰερουσαλὴμ ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορος. Ἀπετέλεσε τὴν ἀπαρχὴν τῆς Βαβυλωνίου αἰχμαλωσίας.

λων. Διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἀποστόλων συνέβη ἡ πρώτη αἰχμαλωσία τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων. Ὁμιλοῦντες, λοιπόν, εἰς τὸν προκείμενον Ψαλμὸν οἱ ἐκλεκτοὶ αὐτοὶ φίλοι τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ ἡ ὁμήγουρις τῶν ἀποστόλων, ἀναπέμπουν εἰς τὸν Θεὸν παράκλησιν καὶ εὐχαριστίαν ὑπὲρ τοῦ ἑαυτοῦ των, δι' ὅσα οὗτος ἔπραξε διὰ τὴν σωτηρίαν τόσον ἀπὸ τᾶς ταλαιπωρίας ποῦ ὑπέστησαν ἀπὸ τοὺς διώκτας των χάριν τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, ὅσον καὶ ἀπὸ τοὺς ἀοράτους δαίμονας, οἱ ὅποιοι ἀπειλοῦσαν τὴν ψυχὴν των. Ἐπὶ πλεον δὲ ὑπόσχονται νὰ ἀναπέμπουν εἰς τὸν Θεὸν μόνον θυσίαν αἰνέσεως (πνευματικὴν), ὅτι δηλαδὴ τοῦ λοιποῦ θὰ εἶναι ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τὴν διὰ θυσιῶν λατρείαν τοῦ νόμου.

2. «Ἐπὶ σοί, Κύριε, ἤλπισα, μὴ καταισχυθεῖν εἰς τὸν αἰῶνα». Ὡς αἰτίαν τοῦ μεγάλου θάρρους του, τῆς πεποιθήσεώς του ὅτι δὲν θὰ ἐντροπιασθῇ, προβάλλει τὴν ἐλπίδα του εἰς τὸν Θεόν. «Ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ρῦσαί με». Δικαιοσύνη τοῦ Πατρὸς εἶναι ὁ Υἱός, διὰ τοῦ ὁποίου ἐλυτρώθημεν ἀπὸ τὴν ὑποδουλώσιν τῆς φθοροποιῦ ἁμαρτίας.

3. «Γενοῦ μοι εἰς Θεὸν ὑπερασπιστήν». Ἐπειδὴ γνωρίζει ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων, ὅτι ὁ Κύριος ὑπεσχέθη εἰς ὅσους πιστεύουν εἰς αὐτὸν ὅτι θὰ γίνῃ εἰς αὐτοὺς πύρινον τεῖχος ποῦ θὰ τοὺς περιβάλλῃ, παρακαλεῖ αὐτὴ ἡ ὑπόσχεσις νὰ πραγματοποιηθῇ εἰς αὐτὸν (τὸν ἀποστολικὸν χορόν). «Ὅτι στερέωμά μου καὶ καταφυγή μου εἶ σύ». Αὐτὸς πράγματι εἶναι ἡ πέτρα, ἐπάνω εἰς τὴν ὁποίαν ὅσοι οἰκοδομηθήκαμε πνευματικῶς τὸν ἔχομεν ὡς θεμέλιον⁴· αὐτὸς εἶναι ἀκόμη τὸ τεῖχος, τὸ ὁποῖον μᾶς περιβάλλει, ὥστε νὰ μὴ πάθωμεν τίποτε ἀπὸ ἐπιδρομὴν τῶν κακῶν. Ἀπάλλαξέ με, λέγει, ἀπὸ τοὺς ἄνδρας αὐτοὺς ποῦ εὐρίσκονται εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ οἱ ὅποιοι εἶναι παράνομοι καὶ ἄδικοι, γεμᾶτοι ἁμαρτίαν, καὶ με ὁδηγοῦν σάν νὰ με κρατοῦν ἀπὸ τὸ χεῖρι πρὸς τὴν δουλείαν.

4. «Ὁ Θεός, ρῦσαι με ἐκ χειρὸς ἁμαρτωλοῦ καὶ ἐκ χειρὸς παρανομούντος καὶ ἀδικούντος». Διὰ τοῦ ἁμαρ-

4. Πρβλ. Ἐφ. 6' 20.

τωλου ἔννοεῖ τοὺς Ἰουδαίους· διότι αὐτοὶ εἶναι κατ' ἐξοχὴν παράνομοι καὶ ἄδικοι· παράνομοι μὲν, διότι κατεδίκασαν τοὺς ἀθώους, ἄδικοι δὲ διότι οὐδεμίαν θάσιμον κατηγορίαν εἶχαν ἐναντίον των.

5. «Ὅτι σὺ εἶ ἡ ὑπομονή μου, Κύριε, Κύριε, ἡ ἐλπίς μου ἐκ νεότητός μου». Λύτρωσέ με, λέγει, ἀπὸ αὐτὸν τὸν παράνομον λαόν, διότι ὑποφέρω αὐτὰ ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἐλπίδος μου εἰς σέ, τὴν ὁποίαν ἐλπίδα ἐδέχθην ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς νέας γεννήσεώς μου διὰ σοῦ, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο ποῦ ἔχει λεχθῇ: «Ὅσοι ἔλαθον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι»⁵.

6. «Ἐπὶ σέ ἐπεστηρίχθην ἀπὸ γαστρός». Δεικνύει δι' αὐτῶν, ὅτι ὁ Χριστὸς ἐν ὀνόματι τοῦ ὁποίου ὑπέφεραν αὐτά, αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποῦ καὶ ὅταν οὗτοι ἐκυφοροῦντο εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρός των διὰ τῆς δημιουργικῆς του προνοίας τοὺς ἔφερεν εἰς τὸ φῶς. «Ἐκ κοιλίας μητρός μου σύ μου εἶ σκεπαστής». Ἐπειδὴ, λέγει, σὺ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος καὶ ὅταν ἀκόμῃ ἤμην εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρός μου μὲ ἐπροστάτευες διὰ τῆς θείας δυνάμεώς σου, καὶ μὲ ἐλύτρωσες ἀπὸ τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος παρενόμει, δι' αὐτὸ ἀκριθῶς καὶ ἐγώ, ἐπειδὴ συναισθάνομαι τὴν τοιουτοτρόπως ἐκδηλουμένην συνεχῇ εὐεργεσίαν σου, δὲν σταματῶ νὰ ἀναπέμπω εἰς σέ διαρκῶς ὕμνους.

7. «Ἐν σοὶ ἡ ὕμνησίς μου διὰ παντός». Ἀναπέμπω διαρκῶς ὕμνους καὶ δοξολογίας εἰς σέ· χάρις δὲ εἰς τὴν ἰδικὴν σου φροντίδα ἐγίνα ἐπιφανής. «Ὡσεὶ τέρας ἐγενήθην τοῖς πολλοῖς». Διὰ τοῦ ὅρου «τέρας» θέλει νὰ παραστήσῃ κάτι τὸ πολὺ μεγάλο καὶ παράδοξο. Αὐτὸ δὲ ποῦ θέλει νὰ εἴπῃ εἶναι τὸ ἑξῆς: Ἄν καὶ ἀνῆλθον ὕψι, λέγει, καὶ ἐμφανίζομαι εἰς τὰ μάτια τῶν πολλῶν ἔθνων ὥς κάποιος μέγας καὶ σπουδαῖος, ἐν τούτοις τὸ ἀγαθὸν αὐτὸ δὲν τὸ ἀπέκτησα μὲ τὴν ἰδικὴν μου δύναμιν. Διότι σὺ ἦσουν ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος μὲ ἔκαμες διὰ τῆς βοηθείας σου πανίσχυρον καὶ γενναῖον.

8. «Πληρωθῆτω τὸ στόμα μου αἰνέσεως, ὅπως ὁμνήσω τὴν δόξα σου». Ἐπειδὴ μοῦ ἔχουν χορηγηθῇ τό-

5. Ἰωάν. α' 12.

σον μεγάλοι εὐεργεσίαι καὶ ἐπειδὴ σὰν ἄνθρωπος ποὺ εἶμαι δὲν δύναμαι νὰ ἀνταποδώσω τὰς ἀνταξίας ἀμοιβάς, διὰ τοῦτο παρακαλῶ ὅπως ἡ ἰδική σου σοφία γεμίση τὸ στόμα μου αἰνέσεως, ὅποτε καὶ πάλιν ἴσα-ἴσα ποὺ θὰ δυνηθῶ νὰ ὑμνήσω τὴν δόξαν σου. «Ὁλην τὴν ἡμέραν τὴν μεγαλοπρέπειάν σου». Ὅταν, λέγει, ἀφοῦ τὸ στόμα μου γεμίση δοξολογίαν, ἀρχίσω νὰ ὑμνῶ τὴν δόξαν σου, τότε θὰ ὑμνῶ ὁλόκληρον τὴν ἡμέραν καὶ τὴν μεγαλοπρέπειάν σου. Δόξαν μὲν ὀνομάζει τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον ἐπετέλεσεν ἐπὶ τῆς γῆς ὁ Κύριος, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐγέμισε τὴν γῆν μὲ τὴν δόξαν του. Μεγαλοπρέπειαν δὲ ὀνομάζει τὴν θεότητα, διὰ τῆς ὁποίας ὅλα ἐκείνα τὰ ἐπετέλεσε κατὰ τρόπον ἀντάξιον ἑαυτοῦ.

[«Πληρωθήτω τὸ στόμα μου αἰνέσεως». Εἶναι μὲν δυνατόν νὰ ὑμνοῦμεν αἰωνίως τὸν Θεὸν καὶ αἰωνίως νὰ εὐλογοῦμεν αὐτόν, καὶ νὰ εἴμεθα αἰωνίως σώφρονες· πῶς ὅμως εἶναι δυνατόν καὶ νὰ ἐλπίζωμεν αἰωνίως; Διότι ἐκεῖνος, ποὺ ἐλπίζει αἰωνίως σημαίνει ὅτι οὐδέποτε λαμβάνει τὸ πρᾶγμα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐλπίζει νὰ λάβῃ. Καὶ ὁ μὲν ἕνας θὰ εἴπῃ ὅτι τὸ «διαπαντὸς» δὲν ἀναφέρεται εἰς ὁλόκληρον τὴν αἰωνιότητα, ἀλλὰ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν· ἄλλος δὲ θὰ ἐκλάβῃ τὸ «διαπαντὸς» ὡς ἀναφερόμενον εἰς τὴν αἰωνιότητα, ὥστε κατὰ τὴν ἐκδοχὴν αὐτὴν τὸ τέλος τῆς ἐλπίδος νὰ ἐπέλθῃ ἀπὸ τὴν τελείαν γνῶσιν τῆς ἀγίας Τριάδος].

9. «Μὴ ἀπορρίψῃς με εἰς καιρὸν γήρως». Γῆρας ἐδῶ λέγει τὴν ἀσθένειαν. Λέγει λοιπόν: «Ἄς μὴ ἔλθῃ, Κύριε, ὥρα κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ φανῶ ἀσθενής. Παρακαλεῖ δηλαδὴ νὰ μὴ ἀπομακρυνθῇ ποτὲ ἀπὸ τὴν ἐλπίδα του εἰς τὸν Χριστόν. Διότι ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ δύναμίς μας. «Ἐν τῷ ἐκλείπειν τὴν ἰσχύν μου μὴ ἐγκαταλίπῃς με». Καὶ ἂν ἀκόμη, λέγει, ὡς ἄνθρωπος συνέβῃ κάποτε νὰ ἀμαρτήσω, μὴ μὲ ἐγκαταλίπῃς, Κύριε, ἐξ αἰτίας τῆς ἀμαρτίας μου, ἀλλὰ φέρε με πάλιν πλησίον σου ὡς φιλόανθρωπος.

10. «Ὅτι εἶπον οἱ ἐχθροί μου ἐμοί». Τὸ «ὅτι εἶπον» σημαίνει: Διὰ νὰ μὴ εἶπουν οἱ ἐχθροί μου, ἅς τοῦ ἐπιτεθῶμεν· διότι θὰ εἶναι εὐκολος λεία δι' ἡμᾶς, ἀφοῦ ὁ Θεὸς δὲν τὸν θοηθεῖ.

12. «Ὁ Θεός μου, μὴ μακρύνῃς ἀπ' ἐμοῦ». Ἐπειδὴ, λοιπόν, ἐκεῖνοι αὐτὰ λέγουν, μὴ καθυστερήσῃς τὴν πα-

ροχήν τῆς βοηθείας σου. «Ὁ Θεός μου, εἰς τὴν βοήθειάν μου πρόσχε».

13. «Αἰσχυνθήτωσαν καὶ ἐκλειπέτωσαν οἱ ἐνδιαβάλλοντες τὴν ψυχὴν μου». Ἐάν, λέγει, ὅταν ἐκεῖνοι μοῦ ἐπιτίθενται, ἐπεὶδὴ νομίζουν ὅτι ἔχω ἐγκαταλειφθῆ ἀπὸ σέ, σὺ μὲ βοηθήσης, αὐτοὶ θὰ γυρίσουν ὀπίσω ἐντροπισσόμενοι, ἐπεὶδὴ θὰ ἀντιληφθοῦν, ὅτι ἦσαν μάταιαι αἱ μηχανορραφαί των ἐναντίον τῆς ψυχῆς μου. Ποῖαι δὲ ἄλλαι ἦσαν αὐταὶ αἱ συκοφανταί παρὰ τὸ λεγόμενον ὑπ' αὐτῶν, ὅτι «ὁ Θεὸς ἐγκατέλιπεν αὐτόν»;

14. «Ἐγὼ δὲ διαπαντὸς ἐλπιδῶ ἐπὶ σέ». Δὲν σταματοῦν πράγματι διὰ τῶν συγγραμμάτων των νὰ ὁμολογοῦν τὴν ἐλπίδα των εἰς τὸν Χριστόν. «Καὶ προσθήσω ἐπὶ πᾶσαν τὴν αἴνεσίν σου». Διὰ τῆς δοξολογίας τῶν σωζομένων δι' αὐτῶν.

15. «Τὸ στόμα μου ἀναγγελεῖ τὴν δικαιοσύνην σου». Εἰς τὸ στόμα μου, λέγει, Κύριε, θὰ ἔχω πάντοτε τὴν δικαιοσύνην σου. Δικαιοσύνη δὲ τοῦ Πατρὸς εἶναι ὁ Μονογενὴς Υἱὸς του. Διότι οὗτος, ὅπως λέγει ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος, ἐγεννήθη διὰ νὰ φέρῃ εἰς ἡμᾶς τὴν δικαίωσιν τοῦ Θεοῦ⁶. «Ὅλην τὴν ἡμέραν τὴν σωτηρίαν σου». Θὰ ἐνθυμοῦμαι διὰ πάντα, λέγει, τὴν ἐνανθρώπησίν σου, μὲ τὴν ὁποῖαν ἐχάρισες εἰς ἡμᾶς τὴν σωτηρίαν. «Ὅτι οὐκ ἔγνων γραμματείας». Γραμματείας ὀνομάζει ἡ τὰς ἀνωφελεῖς καὶ ποικιλομόρφους τῆς ζωῆς ἐνασχολήσεις, ἡ τὰς θυσίας τὰς ὁποίας παραγγέλλει ὁ μωσαϊκὸς νόμος νὰ προσφέρωνται κατὰ ποικίλους τρόπους. Ἐπειδὴ ὅλα αὐτά, λέγει, τὰ ἐδάμασσα, θὰ εἰσέλθω εἰς τὰς οὐρανίους κατοικίας, ἐάν ὁ Κύριος μοῦ δώσῃ τὴν ἀπαιτούμενην δύναμιν. Τοῦτο ὁμοιάζει πρὸς τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελίου: «Ἰδοὺ, ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι· τί ἡμῖν ἔσται;»⁷. Ἡ ἀπάντησις τοῦ Κυρίου εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο τῶν Μαθητῶν ἦτο ἡ ὑπόσχεσις του ὅτι θὰ κληρονομήσουν δι' αὐτὴν των τὴν αὐταπάρνησιν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

16. «Εἰσελεύσομαι ἐν δυναστεία Κυρίου». Μὲ τὴν ἰδικὴν σου δύναμιν καὶ βοήθειαν θὰ ἐπιτύχω νὰ εἰσέλ-

6. Πρβλ. Α' Κορ. α' 30.

7. Ματθ. ιθ' 27.

θω εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. «Κύριε, μνησθήσομαι τῆς δικαιοσύνης σου μόνου». Θὰ παραβλέψω, λέγει, ὅλα ὅσα ἔχουν λεχθῇ καὶ θὰ ἐνθυμηθῶ μόνον τὴν δικαιοσύνην σου, διὰ τῆς ὁποίας μᾶς ἠλευθέρωσες ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν.

17. «Ὁ Θεός μου, ἃ ἐδίδαξάς μοι ἐκ νεότητός μου». Ἀπὸ τὴν πρώτην, οὕτως εἰπεῖν, ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξέλεξε τοὺς Μαθητάς του, ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτοὺς τὰ μυστικά τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. «Καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἀπαγγελῶ τὰ θαυμάσιά σου». Δὲν ἔχω λησμονήσει, λέγει, ὅσα ἐδιδάχθην, ἀλλ' ἐκεῖνα ποὺ ἐγὼ ἔμαθα, αὐτὰ τὰ ἀνήγγειλα καὶ εἰς τοὺς ἄλλους.

18 - 19. «Καὶ ἕως γῆρως καὶ πρεσβείου». Ἐπειδὴ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασίν του ὑπεσχέθη εἰς τοὺς Μαθητάς του λέγων «Ἴδου μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος»⁸, διὰ τοῦτο ζητεῖ νὰ πραγματοποιηθῇ εἰς αὐτὸν αὕτη ἡ ὑπόσχεσις. «Ὁ Θεός μου, μὴ ἐγκαταλίπῃς με, ἕως ἂν ἀπαγγείλω τὸν θραχίονά σου». Ἐὰν δὲν με ἐγκαταλείψῃς, λέγει, σύμφωνα μὲ τὴν ὑπόσχεσίν σου, Κύριε, τότε θὰ εἶμαι εἰς θέσιν νὰ διακηρύξω τὴν δύναμίν σου εἰς ὅσους ἐκ τῶν ἐθνικῶν πιστεύσουν εἰς σέ. Ποῖος δὲ εἶναι ὁ θραχίων λέγει ἐν συνεχείᾳ: «Τὴν δυναστείαν σου καὶ τὴν δικαιοσύνην σου». Καὶ ὁμιλεῖ περὶ δυναστείας μὲν ἐπειδὴ ἔδωσε τὸν δυνατόν (Σατανᾶν) καὶ ἀφῆρεσεν ὅ,τι εἶχεν εἰς τὴν κατοχὴν του (τοὺς ἀνθρώπους), περὶ δικαιοσύνης δέ, διότι ἔχει λυτρώσει ἡμᾶς, οἱ ὅποιοι εὕρισκόμεθα ἀδίκως αἰχμάλωτοι. «Ὁ Θεὸς ἕως τῶν ὑψίστων». Θὰ διακηρύξω, λέγει, εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι ὄχι μόνον τὰ ἐπίγεια, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπουράνια ἐλύτρωσες διὰ τοῦ αἵματός σου. Εἶναι δὲ τοῦτο ὅμοιον μὲ τὸ «Ὅτι καὶ αὕτη ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς»⁹. «Ὁ Θεός, τίς ὁμοίός σοι;». Εὐχαριστεῖ δι' οὓς λόγους δὲν παρέμεινεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ θανάτου, καίτοι παλαιότερον ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας δικαίως κατεδικάσθη εἰς τὸν θάνατον καὶ ἐπετεύχθη ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη ἐκ τῆς φθορᾶς διὰ

8. Ματθ. κη' 20.

9. Ρωμ. η' 21.

τοῦ Χριστοῦ χάρις εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ.

20-21. «Ὅσας ἔδειξάς μοι θλίψεις πολλὰς;». Διότι πόσον μεγάλα καὶ πόσον πολλὰ ἐπέτρεψες νὰ δοκιμάσω κακὰ; «Καὶ ἐπιστρέψας ἐζωοποίησάς με, καὶ ἐκ τῶν ἀθύσσων τῆς γῆς ἀνήγαγές με. Ἐπλεόνασας ἐπ' ἐμέ τὴν μεγαλωσύνην σου, καὶ ἐπιστρέψας παρεκάλεσάς με». Ὁ διπλασιασμὸς τῶν φράσεων φαίνεται νὰ σημαίνει τὸ γεγονὸς τῆς ἀποδοχῆς ὑπ' ἐκείνου, ὁ ὁποῖος, ὡς ἔχει λεχθῇ, ἔδειξεν εἰς ἡμᾶς ὑπερβολικὴν ἀγαθότητα καὶ δικαιοσύνην, τῆς μετανοίας μας διὰ παραπτώματα ποὺ διαπράττομεν μετὰ τὸ βάπτισμα. Διὰ τοῦτο τὸ μὲν «ἐζωοποίησάς με», προηγείται, ἐπειδὴ ἀναφέρεται εἰς τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν· ὕστερα λέγεται τὸ «παρεκάλεσας», ἐπειδὴ ἀναφέρεται εἰς ἄνθρωπον ἐξηντηλῆμενον ἀπὸ τὴν λύπην διὰ τὰς ἁμαρτίας του. Εἶναι ὁμως δυνατόν τὰ μὲν πρῶτα νὰ ἐκλάθωμεν ὡς ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐξ Αἰγύπτου, τὰ δὲ δεύτερα νὰ τὰ θεωρήσωμεν ὅτι ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐπὶ γῆς παρουσίαν τοῦ Κυρίου, ὁπότε καὶ ἐπραγματοποιήθη εἰς τὸ ἀκέραιον ἡ παρηγορία μας. Ἐκεῖνοι ὁμως, οἱ ὁποῖοι ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, ἂν καὶ ἐσώθησαν ἀπὸ τὸν προσωρινὸν θάνατον, ἐν τούτοις ἦσαν ὑποκείμενοι εἰς τὸν αἰώνιον, ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἀκόμη δοθῇ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἡ δυνατότης τῆς ἀναστάσεως (ἡ ὁποία πραγματοποιεῖται ἐν τῷ Χριστῷ).

22. «Καὶ γὰρ ἐγὼ ἐξομολογήσομαί σοι ἐν σκεύεσι ψαλμοῦ τὴν ἀλήθειάν σου, ὁ Θεός». Τοιουτοτρόπως, λέγει, θὰ προετοιμάσω τὸν ἑαυτὸν μου, διὰ τῆς ἐξομολογήσεως, ὥστε νὰ γίνω ἄξιος νὰ ὀνομασθῶ σκεῦος (ὄργανον) ὑμνολογίας. Ὅπως εἰς ἄλλην περίπτωσιν ἔχει λεχθῇ ὅτι ἐκλήθη σκεῦος ἐκλογῆς¹⁰, κατ' ἀναλογίαν δύναται νὰ κληθῇ καὶ σκεῦος ὑμνολογίας. «Ψαλῶ σοι ἐν κιθάρα». Θέλει νὰ εἴπῃ μὲ τὴν ἁρμονίαν τῆς ψυχῆς. Διότι ὅταν ἡ ψυχὴ οὔτε πράττει οὔτε πάσχει τίποτε ἀντίθετον πρὸς τὴν φύσιν της οὔτε ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἠθικὴν διδασκαλίαν οὔτε ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς δογματικὰς ἀληθείας, τότε καὶ μόνον τότε δύναται ἐπιτυχῶς νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς πνευματικὴ κιθάρα.

10. Βλ. Πράξ. θ' 15.

23. «Ἀγαλλιᾶσονται τὰ χεῖλη μου, ὅταν ψαλῶ σοι». Τοῦτο ἔχει λεχθῆ διὰ νὰ τονισθῇ ἡ διαφορὰ τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας ἀπὸ τὸν μωσαϊκὸν νόμον. Διότι τὰ μὲν παραγγέλματα τοῦ νόμου ἦσαν ἐπαχθῇ, ὡς δυσεφάρμοστα, τὰ δὲ εὐαγγελικὰ εἶναι ἀγαθὰ καὶ ἐλαφρά, καὶ συγχρόνως πλημυρίζουν ἀπὸ εὐχαρίστησιν ὅσους ἠξιώθησαν νὰ τὰ ἀκολουθήσουν. «Καὶ ἡ ψυχὴ μου ἦν ἐλυτρώσω» ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, τὴν φθοράν, τὴν ὑποδουλώσιν εἰς τὸν Σατανᾶν καὶ τὸν ἴδιον τὸν θάνατον.

24. «Ἔτι δὲ καὶ ἡ γλῶσσα μου ὅλην τὴν ἡμέραν μελετήσῃ τὴν δικαιοσύνην σου, ὅταν αἰσχυρθῶσι, καὶ ἐντραπῶσιν οἱ ζητοῦντες τὰ κακὰ μοι». Ὅταν, λέγει, φύγουν ἀπὸ τὴν μέσῃν οἱ ἄόρατοι ἐχθροί μου καὶ περιέλθουν εἰς κατάστασιν ἐντροπῆς, ἐπειδὴ θὰ κατοικοῦν εἰς τὴν ἄβυσσον, τότε, λοιπόν, ἐπειδὴ οὐδεὶς πλέον θὰ μὲ ἐμποδίζῃ, θὰ σὲ δοξολογήσω, Κύριε, μὲ ὕμνους ποὺ δὲν θὰ τελειώνουν ποτέ.

ΟΑ'.

Εἰς τὸ τέλος· ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβὶδ ἀναφερόμενος εἰς τὸν Σολομῶντα.

Υπόθεσις

Διὰ τῶν περιεχομένων εἰς τὸν παρόντα Ψαλμὸν περιγράφεται λεπτομερῶς ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ κλήσις τῶν ἐθνῶν. Φέρει δὲ ὁ Ψαλμὸς τὴν ἐπιγραφὴν «εἰς Σαλομών». Ἄλλ' ὁ πραγματικὸς Σαλομὼν ὁ ἔχων καὶ μεταδίδων τὴν εἰρήνην εἶναι ὁ Χριστός, διότι καὶ ἔχει ἐνώσει ἐν τῷ Χριστιανισμῷ τὸν μέχρι τότε διηρημένον κόσμον εἰς Ἰουδαϊκὸν καὶ ἐθνικὸν καὶ ἐγκρέμει τὸν μεσότοιχον τοῦ φράκτου ποῦ τὸν ἐχώριζε¹.

2. «Ὁ Θεὸς τὸ κρῖμα σου τῷ βασιλεῖ δός». Ἐχεις

1. Βλ. Ἐφ. θ' 14.

ἀποφασίσει, λέγει, Πατέρα, νά ἐμφανίσῃς εἰς τοὺς ἐπὶ γῆς ἀνθρώπους τὸν μονογενῆ σου Υἱόν. Αὐτό, λοιπόν, λέγει, τὸ ὁποῖον τότε ἀπεφασίσθη ἅς πραγματοποιηθῇ. «Καὶ τὴν δικαιοσύνην τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως». Αὐτὸς ποὺ εἶναι ἡ δικαιοσύνη τοῦ Πατρός, λέγεται ὅτι ἔχει λάθει δικαιοσύνην κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Αὐτὸς δὲ εἶναι ὁ Χριστὸς καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως. «Κρίνειν τὸν λαόν σου ἐν δικαιοσύνῃ». Αὐτὸς ἦτο ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Κύριος ἐγένεν ἀνθρώπος, διὰ νὰ καταδικάσῃ καὶ ἐξαλείψῃ τὴν ἔναντι ἡμῶν κυριαρχίαν καὶ ὑπεροχὴν τοῦ Σατανᾶ διὰ τοῦτο καὶ ὅταν ἐπρόκειτο νὰ σταυρωθῇ ἔλεγεν· «Νῦν ἡ κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου· ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκθληθήσεται ἔξω»².

3. «Ἀναλαβέτω τὰ ὄρη εἰρήνην τῷ λαῷ, καὶ οἱ θουνοὶ δικαιοσύνην». Ὁρῇ καὶ θουνᾶ ἐδῶ ὀνομάζει τὰς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι περιέχονται καὶ πηγάζουν ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου, αἱ ὁποῖαι πρὸ Χριστοῦ μέν, ἐξ αἰτίας τῆς διαχύτου παντοῦ ἀσεβείας, δὲν ἠδύναντο νὰ εὐδοκιμήσουν εἰς τὴν γῆν, τώρα δὲ προτρέπουν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους νὰ εἰρηνεύσουν μεταξύ των.

4-6. «Κρίνει τοὺς πτωχοὺς τοῦ λαοῦ». Πτωχοὺς ὀνομάζει ὅσους κατὰγονται ἀπὸ γονεῖς εἰδωολάτραις, οἱ ὁποῖοι εἶναι πτωχοὶ ἀπὸ κάθε καλόν, ἀλλὰ καὶ γενικῶς ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος. Διότι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἐξέκλιναν ἐκ τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ σύμφωνα μὲ τὸν ψαλμικὸν λόγον³. «Καὶ ταπεινώσει συκοφάντην». Ἐννοεῖ τὸν διάβολον. «Καὶ συμπαραμενεῖ τῷ ἡλίῳ». Ἡ βασιλεία του, λέγει, θὰ παραταθῇ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας. «Καὶ πρὸ τῆς σελήνης γενεὰς γενεῶν». Αὐτός, λέγει, ὁ ὁποῖος ἐβασίλευσεν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων τῆς γῆς κατὰ τὴν ἐδῶ παρουσίαν του, αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ δημιουργὸς τῶν ὄλων, ὁ ὁποῖος ὑπῆρχε προαιωνίως. «Καταθήσεται ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον». Χωρὶς κανένα θόρυβον, λέγει· τοῦτο δὲ εἶπεν ἐπειδὴ ὁ Κύριος ἦλθεν ἐπὶ γῆς σχεδὸν κρυφίως.

7. «Ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη».

2. Ἰωάν. ιθ' 31.

3. Ψαλμ. ιγ' 3: «Πάντες ἐξέκλιναν, ὅμα ἠχρειώθησαν, οὐκ ἐστὶ ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἐστὶν ἕως ἐνός».

Πράγματι κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐπὶ γῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου κάθε πόλεμος μεταξύ τῶν ἐθνῶν εἶχε καταπαύσει. «Καὶ πλῆθος εἰρήνης ἕως οὗ ἀνταναιρεθῇ ἡ σελήνη». Τόσον πολὺ θὰ εἶναι, λέγει, τὸ πλῆθος τῆς εἰρήνης, τὸ ὁποῖον θὰ ἐπικρατήσῃ κατὰ τὴν ἐπὶ γῆς παρουσίαν του, ὥστε νὰ ἐπεκταθῇ καὶ εἰς τοὺς μελλοντικούς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους «ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς»⁴.

8. «Καὶ κατακυριεύσει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης». Τοῦτο λέγει ἐπειδὴ ὅλα τὰ ἔθνη θὰ δεχθοῦν τὴν πίστιν εἰς τὸν Χριστόν· ἀντὶ δηλαδὴ νὰ εἴπῃ: Θὰ ἐπικρατήσῃ εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς οἰκουμένης. Ἐπειδὴ δηλαδὴ πέραν ἀπὸ τὴν ξηρὰν ἐκτείνονται τὰ μεγάλα καὶ ἀπέραντα πελάγη, τὰ ὁποῖα μερικοὶ ὀνομάζουν Ἀτλαντικόν, ἄλλοι δὲ ἀπλῶς Ὠκεανόν δυτικὸν καὶ ἀνατολικόν, εἶναι προφανές ὅτι διὰ τοῦ παρόντος στίχου ἐννοεῖται τὸ σύνολον τῆς οἰκουμένης, τὴν ὁποίαν περιβάλλουν ἐξωτερικῶς αἱ θάλασσαι· τοῦτο καθίσταται σαφέστερον ὑπὸ τοῦ ἐπομένου στίχου.

9. «Καὶ οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ χοῦν λείξουσιν». Θὰ ὑποταγοῦν τελείως οἱ ἐχθροί, ὥστε νὰ μὴ ἴδουν πλέον πόλεμον ἐναντίον του· τὸ λεγόμενον ἐνταῦθα ἀποτελεῖ μεταφορὰν παρμένην ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι γονατίζουν εἰς τὴν γῆν, διὰ νὰ δεῖξουν τὴν δουλικότητά των.

12-14. «Ὅτι ἐρρύσατο πτωχὸν ἐκ δυνάστου». Ἀπὸ τὸ ἕνα ἄκρον, λέγει, τῆς οἰκουμένης ἕως τὸ ἄλλο θὰ προσκυνήσουν αὐτὸν καὶ τὰ ἔθνη καὶ οἱ βασιλεῖς, ἀναπέμποντες εὐχαριστίαν, ἐπειδὴ τοὺς ἐλύτρωσεν ἀπὸ τὴν ὑποδούλωσίν των εἰς τὸν Σατανᾶν. «Ἐκ τόκου καὶ ἐξ ἀδικίας λυτρώσεται τὰς ψυχὰς αὐτῶν». Θὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ, ἀφοῦ καταστρέψῃ τὰ χρεωστικά των γραμμάτια καὶ χάριση οὕτω τὴν ὀφειλὴν καὶ εἰς ἐκεῖνον ποῦ ὀφείλει πεντακόσια καὶ εἰς ἐκεῖνον ποῦ ὀφείλει πεντήκοντα (δηνάρια)⁵. «Καὶ ἔντιμόν τὸ ὄνομα αὐτοῦ». Θὰ εἶναι, λέγει, εἰς ὅλους σεβαστὸς καὶ ὅλοι θὰ τὸν τιμοῦν.

15. «Καὶ ζήσεται καὶ δοθήσεται αὐτῷ ἐκ τοῦ χρυσοῦ τῆς Ἀραβίας». Αὐτὰ τὰ λέγει ἐξ αἰτίας τοῦ Ἡρώ-

4. Ματθ. κδ' 29.

5. Πρβλ. Λουκ. ζ' 41-42.

δου, ὁ ὁποῖος διέταξε τὴν σφαγὴν τῶν νηπίων. Λέγει, λοιπόν, ὅτι (ὁ Κύριος) δὲν θὰ συμπεριληφθῇ εἰς τὰ φονευόμενα παιδιὰ. Ἡ φράσις «καὶ δοθήσεται αὐτῷ χρυσὸν Ἀραβικόν» σημαίνει καθαρά τὰ δῶρα τὰ ὁποῖα προσέφερον εἰς αὐτὸν οἱ μάγοι⁶. «Καὶ προσεύχονται περὶ αὐτοῦ διαπαντός». Αὐτὸν θὰ ἐπικαλοῦνται εἰς τὰς προσευχάς των, καὶ μέσῳ αὐτοῦ ὡς μεσίτου θὰ ζητοῦν ἀπὸ τὸν Πατέρα τὴν χορήγησιν εἰς αὐτοὺς τῶν ἀγαθῶν⁷.

16. «Ἔσται στήριγμα ἐν τῇ γῇ». Στήριγμα τῆς Ἐκκλησίας, λέγει, καὶ ὀλοκλήρου τῆς οἰκουμένης. «Ἐπ' ἄκρων τῶν ὀρέων», δηλαδὴ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν προφητῶν. «Ὑπεραρθῆσεται ὑπὲρ τὸν Λίθانون ὁ καρπὸς αὐτοῦ». Λίθανος μὲν ὀνομάζεται ἡ Ἱερουσαλήμ, καρπὸς δὲ αὐτοῦ ὁ λόγος τοῦ Εὐαγγελίου. Λέγει, λοιπόν, ὅτι τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα θὰ εἶναι ὑπέρτερον τῆς λατρείας πού καθορίζει ὁ μωσαϊκὸς νόμος. «Καὶ ἐξανθήσουσιν ἐκ πόλεως ὥσει χόρτος τῆς γῆς». Πόλιν ὀνομάζει τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ τὴν ὅποιαν ἔχει γραφῇ: «Δεδοξασμένα ἐλάληθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ»⁸.

17. «Πρὸ τοῦ ἡλίου διαμένει τὸ ὄνομα αὐτοῦ». Δεικνύει ὅτι αὐτὸς ὁ ὁποῖος δὲν ἐφονεύθη μαζὶ μὲ τὰ θρέφῃ⁹, εἶναι ἐκεῖνος πού ὑπάρχει μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου.

18. «Εὐλογητὸς ὁ Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ, ὁ ποιῶν θαυμάσια μόνος». Ἀφοῦ ἀνέφερε λεπτομερῶς ὅλα ὅσα θὰ ἐπιτελέσῃ κατὰ τὴν ἐπὶ τῆς γῆς σωτήριον παρουσίαν Του, ἀναπέμπει ὕμνον εἰς αὐτόν, λέγων ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ, ὁ μόνος πού κατώρθωσε νὰ πράξῃ αὐτὰ τὰ θαυμαστά. Ποῖα δὲ ἄλλα εἶναι αὐτὰ τὰ θαυμαστά παρὰ τὸ ὅτι κατήργησε τὴν ἐξουσίαν τοῦ Σατανᾶ καὶ ἡλευθέρωσε τοὺς καταπιεζομένους ὑπὸ τῶν δαιμόνων; Πρόσεξε δέ, ὅτι τίποτε ἐξ ὧν λέγονται εἰς τὸν Ψαλμὸν δὲν ταιριάζει εἰς τὸν Σολομῶντα, τὸν υἱὸν τοῦ Δαβὶδ ἐκ τῆς γυναικὸς τοῦ Οὐρίου, οὔτε τὸ «Πρὸ τοῦ ἡλίου τὸ ὄνομα αὐτοῦ» οὔτε τὸ «Πάντα τὰ ἔθνη δουλεύ-

6. Βλ. Ματθ. θ' 11.

7. Πρβλ. Ἰωάν. ιε' 16.

8. Ψαλμ. στ' 3.

9. Βλ. Ματθ. θ' 13-18.

σουσιν αὐτῷ» οὔτε τὸ «Πρὸ τῆς σελήνης γενεάς γενεῶν». Ἀπὸ ὅλα αὐτά, λοιπόν, καθίσταται φανερόν, ὅτι ὁ Ψαλμὸς ἀναφέρεται εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

19. «Καὶ εὐλογημένον τὸ ὄνομα τῆς δόξης». Διὰ τοῦτο ἀρμόζει ὅλοι νὰ τὸν ὕμνουν. Διότι καίτοι ἀγνοοῦμε τὴν θείαν αὐτοῦ φύσιν, ὥς ἀκατάληπτον, ἐν τούτοις ἐδιδάχθημεν καὶ γνωρίζομεν τὸ ὄνομά του ποῦ σώζει.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τελειώνουν οἱ Ψαλμοὶ τοῦ Δαβὶδ, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰεσσαί.

OB'.

ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Ἀσάφ.

Ἦ ψόθεσις

Εἰς τὸν Ψαλμὸν τοῦτον γίνεται λόγος περὶ τῆς συγχύσεως ἢ ὁποία ἐπικρατεῖ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ὥς πρὸς τὰς ἀποφάσεις καὶ τὰς βουλάς τοῦ Θεοῦ. Διότι αὐταὶ μὲν (αἱ βουλαὶ τοῦ Θεοῦ) εἶναι θαθεῖαι καὶ ἀνεξερεύνητοι καὶ περικλείουν τόσον μυστήριον ὥστε νὰ ἀδυνατῇ ὁ ἄνθρωπος νὰ τὰς καταλάβῃ, οἱ δὲ ἄνθρωποι ἐπειδὴ ἀγνοοῦν τὰς αἰτίας διὰ τὰς ὁποίας γίνεται ἑκάστη πρᾶξις τῆς θείας οἰκονομίας, ἐκτρέπονται εἰς ἀστόχους συλλογισμούς. Διὰ τοῦτο, λοιπόν, ἀφοῦ εἰς τὴν ἀρχὴν παραθέτῃ πρὸς χάριν μας αὐτοὺς τοὺς συλλογισμούς — εἶναι δὲ αὐτοὶ ὅσοι γεννῶνται ἀπὸ τὴν εὐτυχίαν τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων, διότι λέγει, «ἰδοὺ ἁμαρτωλοὶ καὶ εὐθηνοῦντες» — ἐν συνεχείᾳ μᾶς διδάσκει ποῖον θὰ εἶναι τὸ τέλος αὐτῶν τῶν ἀσεβῶν ὥστε ἀφοῦ γνωρίσωμεν καλὰ αὐτά, νὰ μὴ ἀποροῦμεν δι' ὅσα παρὰδοξα πράγματα συμβαίνουν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν.

1. «Ὡς ἀγαθὸς ὁ Θεὸς τῷ Ἰσραὴλ τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ». Προτιθέμενος νὰ ὁμιλήσῃ διὰ τὴν εὐημερίαν τῶν ἀνθρώπων, ποῦ ζοῦν ἀσεβῶς, καὶ διὰ τὴν φοβεράν καὶ αἰωνίαν τιμωρίαν, ἢ ὁποία τοὺς ἀναμένει εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, λέγει προηγουμένως ὅτι ὁ Θεὸς φέρεται πρὸς τοὺς δικαίους μὲ καλῶσύνην καὶ ἐπιείκειαν λέ-

γει δὲ τοῦτο διὰ νὰ μάθουν ὅσοι ἐκλέγουν τὴν ζωὴν τῆς εὐσεβείας, ὅτι μόνον διὰ τοὺς ἐναρέτους θὰ εἶναι ἐπιεικὴς ὁ Θεός· ποτὲ ὅμως δὲν θὰ εἶναι τοιοῦτος δι' ὅσους ἀμαρτάνουν μὲ προκλητικὴν ἀσέθειαν. Ὡστε, καὶ ἂν φαίνωνται ὅτι εὐημεροῦν, λέγει, ἅς μὴ ταράσσεται κανεῖς κι ἅς μὴ ἀπορῇ, σκεπτόμενος ποῖαι τιμωρίαι τοὺς ἀναμένουν ὕστερον ἀπὸ ὀλίγον.

2. [«Ἐμοῦ δὲ παρὰ μικρὸν ἐσαλεύθησαν οἱ πόδες». Λέγει ὅτι τοιοῦτος εἶναι ὁ θάνατος τὸν ὁποῖον ὑπομένουν οἱ εὐσεβεῖς, ὥστε κανεῖς νὰ μὴ ἀρνηται, ἐὰν κάποιος τὸν ἠρώτα, ἐὰν θὰ ἤθελε νὰ τοῦ συμβῇ τοιοῦτος θάνατος (ὡσὰν ἐκείνων τῶν εὐσεβῶν)].

3-5. «Ὅτι ἐζήλωσα ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις, εἰρήνην ἀμαρτωλῶν ὁρῶν κλπ.». Ἐκθέτει ποῖα ἦσαν ἐκεῖνα ποὺ τοῦ ἐκλόνισαν τὴν ψυχὴν. Εἶναι δὲ αὐτά: τὸ πρῶτον μὲν ὅτι αὐτοὶ (οἱ ἀσεβεῖς) διέρχονται τὴν ζωὴν τῶν ἐν μέσῳ ἀδιαταράκτου εἰρήνης· ἔπειτα ὅτι οὗτοι εἰς ὁλόκληρον τὴν ζωὴν τῶν εὐτυχοῦν, ὥστε ἡ εὐτυχία τῶν νὰ φθάνῃ καὶ μέχρι αὐτοῦ τοῦ θανάτου, καὶ νὰ εἶναι τοιοῦτος ὁ θάνατος τῶν ἀσεβῶν, ὥστε κανεῖς νὰ μὴ εἴπῃ ὅχι ἐὰν κάποιος τὸν ἠρώτα, ἐὰν θὰ ἤθελε νὰ ἔχῃ τοιοῦτον θάνατον· ἐκτός ἀπὸ αὐτὰ ἕτερον ποὺ τὸν κλονίζει εἶναι καὶ τό, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη συμβῇ εἰς αὐτοὺς κάποια τιμωρία ἔνεκα τῆς ἀμαρτίας τῶν ποὺ θὰ τοὺς καλῇ εἰς μετάνοιαν, αὐτὴ δὲν θὰ εἶναι σκληρά, ἀλλὰ ἐλαφρὰ καὶ ὑποφερτὴ· καὶ πάντῳ ἀπ' ὅλα αὐτὰ τὸ ὅτι δὲν ὑποβάλλονται εἰς τοὺς κόπους ποὺ δοκιμάζουν ὅλοι οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, οὔτε ἔχουν ἀνάγκην νὰ ἐργάζωνται κάθε ἡμέραν πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν ἀπαραιτήτων τροφῶν. Διότι ὁ κόπος τῆς ἐργασίας ἔχει δοθῇ εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἀντὶ τῶν τιμωριῶν τῶν ὁποίων θὰ ἦσαν ἄξιοι ἐξ αἰτίας τῆς πτώσεώς των¹.

6. «Διὰ τοῦτο ἐκράτησεν αὐτοὺς ἡ ὑπερηφανία» κλπ. Ἐπειδὴ οἱ ἀσεβεῖς ἀπολαμβάνουν μὲν ὅλα τὰ ἀγαθὰ, κακὸν δὲ οὐδὲν δοκιμάζουν, διὰ τοῦτο ἐκαλλιέργησαν ἐντός τῶν μὲ ἀφθονίαν τὴν ὑπερηφάνειαν· αὐτὴ κατέστησεν αὐτοὺς καὶ ἀδίκους καὶ ἀσεβεῖς, καὶ μάλιστα τόσον πολὺ, ὥστε καὶ αἱ ἀσέβειαι τῶν νὰ εἶναι κατὰ κάποιον τρόπον παχεῖαι καὶ εὐτραφεῖς.

1. Πρβλ. Γεν. γ' 18-19.

7. «Διήλθοσαν εἰς διάθεσιν καρδίας». Αὐτή, λέγει, ἡ παράνομος εὐτυχία, προεκάλεσεν εἰς τὴν ψυχὴν των πονηρὰν συνήθειαν. Καὶ ἀπὸ τοῦ ἄλλου γίνεται φανερόν τοῦτο, παρὰ ἐκ τοῦ ὅτι οὗτοι σκέπτονται καὶ λαλοῦν τὴν πονηρίαν;

8-9. «Ἐδικίαν εἰς τὸ ὕψος ἐλάλησαν». Τοῦτο δεικνύει τὸ μέγεθος τῆς πονηρίας των, ὥστε ἡ θλασφημία των νὰ στρέφεται ἐν συνεχείᾳ ἐναντίον καὶ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. «Ἔθεντο εἰς οὐρανὸν τὸ στόμα αὐτῶν». Εἶπαν, λέγει, ἐναντίον τοῦ Θεοῦ λόγους θλασφήμους, καὶ τοῦτο καθ' ἣν στιγμὴν οὗτοι ἦσαν ἀσήμαντοι καὶ εἶχον τὴν γλῶσσάν των κολλημένην εἰς τὴν γῆν.

10. «Διὰ τοῦτο ἐπιστρέψει ὁ λαός μου». Ἐπειδὴ ὁμοῦς οὗτοι ὑπερηφανεύθησαν θὰ καταπέσουν. Τὸ νόημα εἶναι τὸ ἐξῆς: Ἡ τιμωρία αὐτῶν, λέγει, θὰ προκαλέσῃ ὠφέλειαν καὶ θὰ γίνῃ αἰτία μετανοίας τοῦ λαοῦ μου. Διότι ὅταν θὰ ἴδουν ποῖον τέλος ἀναμένει τοὺς ἄσεβεῖς, δὲν θὰ φθάσουν ποτὲ εἰς τὸ σημεῖον νὰ δίδουν σημασίαν εἰς τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, ἀφοῦ θὰ ἔχουν γνωρίσει καλὰ τὸν Θεόν. «Καὶ ἡμέραι πλήρεις εὐρεθήσονται ἐν αὐτοῖς». Ὅταν, λέγει, ἀποκτήσουν αὐτὴν τὴν νοοτροπίαν, τότε, λοιπόν, τότε θὰ διέλθουν ἐν εὐτυχίᾳ ὁλόκληρον τὴν ἐπίγειον ζωὴν των, καθὼς ἔχει λεχθῇ: «Ἐκοιμήθη πλήρης ἡμερῶν»², δηλαδὴ αἱ ἡμέραι των ἐγέμισαν ἀπὸ κάθε ἀγαθόν.

11. «Καὶ εἶπαν, πῶς ἔγνω ὁ Θεός;». Ὁ μὲν λαός μου, λέγει, θὰ ὠφελῇ ἐκ τῆς τιμωρίας τῶν ἄσεβων. Οἱ προαναφερθέντες ὁμοῦς δυσσεβεῖς καὶ ἄθεοι ἐδείκνουν τοιαύτην ἀσέθειαν, ὥστε νὰ ἀποτελοῦν σκάνδαλον δι' ὅσους θλέπουν τὴν ζωὴν των καὶ νὰ τοὺς ἀναγκάζουν νὰ ἀποροῦν καὶ νὰ λέγουν: Ἄρα γε νὰ παρακολουθῇ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα ὁ Θεός; Διότι τὸ «πῶς ἔγνω» χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τοῦ: Πῶς εἶναι δυνατόν ὁ Θεὸς νὰ γνωρίσῃ ὅσα συμβαίνουν εἰς τὴν γῆν καὶ νὰ κυβερνᾷ ἡμᾶς, καὶ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ γνωρίσῃ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα (καὶ νὰ ἀνέχεται αὐτὴν τὴν κατάστασιν);

12-14. «Ἴδου οὗτοι ἁμαρτωλοὶ καὶ εὐθηνούντες εἰς

2. Γεν. κε' 8.

τὸν αἰῶνα κατέσχον πλούτου». Ἐνταῦθα ἀναφέρεται ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον σκανδαλίζονται ὅσοι βλέπουν νὰ εὐημεροῦν οἱ ἄσεβεῖς. Εἶναι δὲ ὁ λόγος αὐτὸς τὸ ὅτι οὗτοι καθ' ὅλην τὴν ἐπίγειον ζωὴν τῶν ζοῦν εὐτυχισμένοι. «Καὶ εἶπα· ἄρα ματαίως ἐδικαίωσα τὴν καρδίαν μου». Καὶ ἐγώ, λέγει, βλέπων αὐτὰ ἐταρассόμην ἀπὸ τὰς σκέψεις καὶ διηρωτώμην ἐνδομύχως, μήπως ὁ κόπος τὸν ὁποῖον κατέβαλον διὰ νὰ ἀποκτήσω τὴν ἀρετὴν πάει χαμένος. Ἦτο δὲ ὁ κόπος αὐτὸς ἡ πραγμάτωσις τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἡ διατήρησις τοῦ καθαροῦ ἀπὸ ἀδίκων πράξεων, καὶ ὁ ἔλεγχος τοῦ ἑαυτοῦ τοῦ διὰ τῆς ἐξομολογήσεως τῶν προηγουμένων ἁμαρτημάτων του, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν νὰ σηκώνεται ἐκ τῆς κλίνης διὰ νὰ ταλαιπωρήσῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ διὰ τὰς ἁμαρτίας του.

15. «Εἰ ἔλεγον· διηγήσομαι οὕτως· Ἰδοὺ τῇ γενεᾷ υἱῶν σου ἡσυνθέτηκα». Αὐτὰ, λέγει, ἀνελογιζόμεν ἐνδομύχως, ὅτι δηλαδὴ ἂν ἀνακοινώσω καὶ εἰς ἄλλους αὐτὰς τὰς σκέψεις ποῦ εἰσῆλθον ἐντός μου (ἦσαν δὲ αὐταὶ αἱ σκέψεις τὸ «Ἄρα ματαίως ἐδικαίωσα τὴν καρδίαν μου»), θὰ ἐγενόμην αἰτία προκλήσεως εἰς αὐτοὺς μεγάλου σκανδαλισμοῦ. Ἐάν δὲ ἔπραττον αὐτὸ θὰ παρέβαινον τὰς μεταξὺ τῶν τέκνων σου συμφωνίας, δηλαδὴ τῶν δικαίων ἀνδρῶν. Ἦσαν δὲ αὐταὶ αἱ συμφωνίαι μεταξὺ τῶν ἁγίων τὸ νὰ μὴ γίνεται ὁ εἰς αἷτιος σκανδαλισμοῦ τοῦ ἄλλου.

16. «Καὶ ὑπέλαθον τοῦ γινῶναι τοῦτο, κόπος ἐστὶν ἐνώπιόν μου». Ἐπειδὴ ἐνόμισα, λέγει, ὅτι θὰ ἡδυνάμην νὰ γνωρίσω τὰς τόσον μυστηριώδεις βουλάς καὶ ἀποφάσεις σου, ὑπέβαλον τὸν ἑαυτὸν μου εἰς ταλαιπωρίαν, ἐπειδὴ τὰ κρίματά σου εἶναι θαθέα καὶ ἀνεξερευνήτα. Αὐτὴ ἐν τούτοις ἡ ἐνασχόλησις μὲ τὸ θέμα τοῦτο εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ γνωρίσω τοῦλάχιστον ποῖος εἶναι ὁ κατάλληλος καιρὸς διὰ τὴν γνῶσιν τῶν ἀποκρύφων βουλῶν σου· εἶναι δὲ οὗτος, ὁ καιρὸς κατὰ τὸν ὁποῖον θὰ λειτουργήσῃ τὸ θεῖον δικαστήριον, ὅποτε θὰ ἀποδώσῃς εἰς ἕκαστον τὴν ἀναλογοῦσαν εἰς τὰς πράξεις του ἀμοιβή³.

18 - 19. «Πλὴν διὰ τὰς δολιότητας αὐτῶν ἔθου αὐτοῖς κακὰ» κλπ. Ἐγὼ μὲν, λέγει, ἐδέχθην ὡς κατάλληλον καιρὸν διὰ τὴν τελείαν γνώσιν αὐτῶν τὸν μέλλοντα· ἐπειδὴ δὲ γνωρίζω τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν χάρις εἰς τὸ προφητικὸν χάρισμα ποὺ ἔχω, λέγω ὅτι ἡ δολιότης τοῦ θίου των θά γίνῃ εἰς αὐτοὺς αἰτία σκληρῶν τιμωριῶν. Διότι ἡ ὑπερηφάνεια καὶ ἡ εὐτυχία των εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν θά καταλήξῃ εἰς συντριβὴν των. Καὶ αὐτὸς ὁ ἐπίγειος πλοῦτος των θά ἀποδειχθῇ ὡς ἂν τὰ ὄνειρα τῶν ὀνειρευομένων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀνύπαρκτα καὶ ψευδέστερα καὶ ἀπὸ αὐτὰς τὰς σκιάς.

20. «Καὶ ἐν τῇ πόλει σου τὴν εἰκόνα αὐτῶν ἐξουθενώσεις». Πόλις μὲν τοῦ Κυρίου εἶναι ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ, «εἰκὼν αὐτῶν» δὲ εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ χωματένιου ἀνθρώπου. Αὐτὸ δὲ τὸ ὁποῖον λέγει εἶναι τὸ ἐξῆς: Ἐπειδὴ ἔχουν φορέσει τὴν εἰκόνα τοῦ γηίνου καὶ φθαρτοῦ καὶ ὄχι τοῦ ἐπουρανίου⁴, δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ θά ἐκμηδενισθοῦν· διότι θά ἀκούσουν κατὰ τὴν ὥραν τῆς τελικῆς κρίσεως «Οὐκ οἶδα ὑμᾶς»⁵, ἐπειδὴ δὲν θά φέρουν τὴν εἰκόνα αὐτοῦ τοῦ ἐπουρανίου.

21 - 24. «Ὅτι ἐξεκαύθη ἡ καρδιά μου, καὶ οἱ νεφροί μου ἡλλοιώθησαν, κάγω ἐξουδενωμένος, καὶ οὐκ ἔγνων» κ.τ.λ. Ἐπειδὴ «ζηλῶν ἐζήλωκα τῷ Κυρίῳ»⁶, ὥστε καὶ ἡ καρδιά μου καὶ ὅλα τὰ ἐντός μου νὰ γεμίσουν ἀπὸ φλογερὸν ζῆλον, δι' αὐτὸ ἡξιώθην νὰ φωτισθῶ καὶ νὰ γνωρίσω ὅσα ἔχεις κάμει διὰ τὴν πόλιν σου καὶ ποῖα εἶναι ἡ πραγματικὴ κατάστασις τῶν ἁσεβῶν. Πρὶν γνωρίσω αὐτὰ ὅμως ἐξοῦσα ὡς ἄλογον ζῶον, ἀφοῦ δὲν ἠδυνάμην νὰ κατανοήσω τὰς ἐνεργείας τῆς θείας σου Προνοίας. Παρὰ ταῦτα ὅμως δὲν ἔφυγον μακρὰν ἀπὸ σέ τὸν Θεόν, οὔτε ἔχανα τὴν ἐλπίδα μου εἰς ἐσέ, ἀλλ' εὕρισκόμεν συνεχῶς μαζί σου⁷. Ἐπραττον δὲ αὐτὸ ὄχι μὲ τὴν ἰδικήν μου δύναμιν, ἀλλ' ἐνισχυόμενος ἀπὸ τὴν ἰδικήν σου χάριν. Διότι ἐσὺ ὁ ἴδιος διὰ τῆς ἀπείρου σου ἀγάπης, ἀφοῦ μὲ ἔπιασες ἀπὸ τὸ δεξιὸν μου χέρι, μὲ ἐκράτεις καὶ μὲ συνεκράτεις, ὥστε νὰ μὴ κλονισθῶν

4. Πρβλ. Α' Κορ. ιε' 49.

5. Ματθ. κε' 13.

6. Γ' Βασ. ιθ' 10.

7. Ψαλμ. οθ' 23.

τὰ θήματά μου, οὔτε τὰ πόδια μου νὰ παραμερίσουν ἀπὸ πλησίον σου.

25-26. «Τί γάρ μοι ὑπάρχει ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ παρὰ σοῦ τί ἠθέλησα ἐπὶ γῆς» κ.τ.λ. Ἐπειδὴ, λέγει, δὲν ὑπάρχει τίποτε ἰδικόν μου εἰς τὸν οὐρανὸν εἰμὴ μόνον ἐσύ, κατ' ἀνάγκην δὲν ἠθέλησα νὰ δεχθῶ κάτι καὶ ἐξ ὧσων ὑπάρχουν εἰς τὴν γῆν, ἐπειδὴ ὅλα αὐτὰ εἶναι φθαρτὰ καὶ πρόσκαιρα. Μόνον δὲ ἐν παρεκάλουν νὰ ἐπιτύχω, καὶ ὁ δυνατὸς πόθος ἀποκτήσεώς του μὲ ἐθασάνιζεν ἐπὶ τῆς γῆς· εἶναι δὲ αὐτὸ τὸ νὰ γίνης ἐσύ ἡ μόνη μου περιουσία.

28. «Ἴδου ὅτι οἱ μακρύνοντες ἑαυτοὺς ἀπὸ σοῦ ἀπολοῦνται» κ.τ.λ. Παρέμεινα σταθερῶς πλησίον σου, ὦ Δέσποτα, λέγει· λέγω δὲ τοῦτο, ἐπειδὴ γνωρίζω, ὅτι ὅσους εὐρίσκονται μακρὰν ἀπὸ σέ τοὺς ἀναμένει τελεία καταστροφή. Ἀντιθέτως, ὅσοι εὐρίσκονται μαζί σου θὰ ἔχουν κληρονομίαν ἀγαθὴν. Διότι αὐτοί, ὅταν εὔρεθῶν εἰς τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ, θὰ ἔχουν τὸ προνόμιον νὰ κληρονομήσουν τὴν εὐλογημένην μερίδα. Εἶναι δὲ αὕτη τὸ ὅτι θὰ καταγίνωνται ἀκαταπαύστως μὲ τὴν ἰδικὴν σου ὕμνολογίαν.

ΟΓ'.

ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Ἀσάφ· διδακτικός.

Ἦ Ἰ σ τ ῆ ς

Παράκλησιν ἀπευθύνει εἰς τὸν παρόντα Ψαλμὸν ὁ προφήτης, βλέπων τὴν πρόσφατον αἰχμαλωσίαν τοῦ Ἰσραὴλ· παρακαλεῖ νὰ μὴ στερήσῃ αὐτοὺς διὰ παντὸς τῆς δυνατότητος νὰ γίνουν ἰδικοὶ του, ἀλλὰ νὰ τοὺς ἀφήσῃ κάποιαν ὁδὸν σωτηρίας. Περιγράφει δὲ καὶ τὴν καταστροφήν, τὴν ὁποίαν ὑπέστη καὶ ἡ ἰδία ἡ πόλις καὶ ὁ ναός.

1. «Ἵνα τί, ὁ Θεός, ἀπώσω εἰς τέλος;». Εἶναι ὁμοιον πρὸς τὸ «ἔφθασε δὲ ἐπ' αὐτοὺς ἡ ὀργὴ εἰς τέλος»¹.

1. Α' Θεσ. θ' 16.

Διότι δὲν θὰ ἔχουν πλέον ἀνάπαισιν ἀπὸ τὰ δεινὰ.

2. «Μνήσθητι τῆς συναγωγῆς σοι ἥς ἐκτήσω ἀπ' ἀρχῆς». (Τὴν ὁποῖαν συνεκρότησες - ἴδρυσες) διὰ τῶν Ἀβραάμ, Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ. «Ἐλυτρώσω ράβδῳ τὴν κληρονομίαν σου». Αἱ δύο φράσεις δύνανται νὰ συνενωθοῦν ὡς ἑξῆς: «Μνήσθητι ἥς ἐλυτρώσω ράβδῳ κληρονομίας σου». Δηλαδή κληρονομίας ἡτοιμασμένης (καὶ προοριζομένης) νὰ γίνῃ θασίλειον, ὅπως ἄλλωστε ἔχει λεχθῇ πρὸς αὐτούς: Θὰ εἰσθε δι' ἐμέ σεῖς μόνον ἐξ ὄλων τῶν ἐθνῶν φυλὴ ἡ ὁποία ἔχει ἐκλογῇ (διὰ νὰ εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἰδική μου) βασιλικὸν ἱερατεῖον². «Ὁρος Σιών τοῦτο ὃ κατεσκήνωσας ἐν αὐτῷ». (Λέγεται τοῦτο) ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐνεφανίζετο εἰς τὸν θεῖον ναόν.

3. «Ἐπαρον τὰς χεῖράς σου ἐπὶ τὰς ὑπερηφανίας αὐτῶν εἰς τέλος». Κατ' ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐξεστράτευσαν ἐναντίον τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ.

4. «Καὶ ἐνεκαυχήσαντο οἱ μισοῦντές σε ἐν μέσῳ τῆς ἑορτῆς σου». Ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα ἡγεῖραν πόλεμον ἐναντίον τοῦ Κυρίου, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ κατὰ τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς περίοδον (τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα) παρεδόθησαν εἰς τοὺς ἐχθρούς. Πράγματι κατὰ τὸ Πάσχα καὶ ἐνῷ ὅλοι ἦσαν συγκεντρωμένοι διὰ νὰ ἑορτάσουν σύμφωνα μὲ παράγγελμα τοῦ νόμου, ἔγινεν ἡ πολιορκία τῆς Ἱερουσαλὴμ ὡς δικαία τιμωρία, τὴν ἡμέραν ἀκριβῶς κατὰ τὴν ὁποῖαν ἐκάρφωσαν τὸν Σωτῆρα ἐπάνω εἰς τὸν σταυρόν³.

5. «Ἐθεντο τὰ σημεῖα αὐτῶν σημεῖα». Ἐννοεῖ τὰ σύμβολα τοῦ πολέμου· λέγει δηλαδή ὅτι ἐτοποθέτησαν εἰς τὴν ὁδὸν ποὺ ὀδηγεῖ εἰς τὴν πόλιν τὰ ὀνομαζόμενα ὑπὸ τῶν στρατευμάτων σίγνα⁴. Καὶ δὲν ἐστάθησαν (οἱ ἐπιδρομεῖς) μόνον εἰς τὰ σημεῖα αὐτά, ἀλλὰ τὰ προσπέρασαν, λέγει, δηλαδή εἰσῆλθον καὶ εἰς αὐτὸν τὸν θεῖον ναόν, μὴ γνωρίζοντες, ὅτι ὁ Θεὸς ἦτο ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος παρέδωκε τὴν πόλιν εἰς αὐτοὺς ἐξ αἰτίας τῆς ἀ-

2. Ἑε. ιθ' 5-6.

3. Πρόκειται διὰ τὴν κατάληψιν καὶ καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τοῦ Τίτου (70 μ.Χ.).

4. Σίγνα ἐκ τοῦ λατ. SIGNUM ποὺ σημαίνει σημεῖον. Τὰ σίγνα ἦσαν τὰ στρατιωτικὰ σύμβολα τῶν Ῥωμαίων, αἱ πολεμικαὶ τῶν σημαῖαι, ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερον.

σεθείας τῶν κατοίκων της. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶχον τοῦτο ὑπ' ὄψιν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἑκαυχήθησαν διὰ τὴν ἰδικήν των δύναμιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατελόγισαν ἀδυναμίαν εἰς τὸν προσκυνούμενον εἰς τὸν ναὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο ἐν συνεχείᾳ λέγει: «Ἔως πότε, Κύριε, ὀνειδιεῖ ὁ ἐχθρός;». Ἡ ἐπανάληψις δὲ τῆς λέξεως «σημεῖα» ἐκφράζει ἀπορίαν διὰ τὸ πῶς ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ παρεδόθη εἰς ἐχθρικά χέρια.

6. «Ὡς ἐν δρυμῷ ξύλων ἀξίναις ἐξέκοψαν τὰς θύρας αὐτῆς» κ.τ.λ. Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο περιγράφει τὴν καταστροφὴν καὶ τῆς πόλεως καὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ. Χρησιμοποιοῦντες οἱ κατακτηταὶ ὄργανα ξυλοκόπων καὶ ξυλουργῶν κατεδάφιζαν τοὺς φράκτας, ἔκοπτον τὰς θύρας τῶν οἰκίδων, κατέστρεφαν ὥσάν δάσος ὅσα ἦσαν ἐντέχνως ἐπεξεργασμένα.

7-8. «Ἐνεπύρηνσαν ἐν πυρὶ τὸ ἁγιαστήριόν σου» κ.τ.λ. Ἐπιτεθέντες ἐναντίον μας καὶ προξενήσαντες εἰς ἡμᾶς μεγάλην συμφοράν, εἰς ἕν ἀπέθλεπον, νὰ καταλύσουν τὸν νόμον, τὸν ὁποῖον σὺ μᾶς παρέδωκες. Διότι διὰ τοῦ «τῶν ἑορτῶν» ἐννοεῖ τὴν καθιερουμένην ὑπὸ τοῦ νόμου λατρείαν. Καὶ διέπραττον αὐτά, λέγει, ἐπειδὴ δὲν ἔβλεπαν τὰ θαύματα ποὺ ἐπραγματοποίησεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τῶν προγόνων μας καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠκούοντο ἑλεγχοὶ προερχόμενοι ἀπὸ φορεῖς τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος. Διότι αἰφνιδίως ἐξέλιπον ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους ὅλα αὐτά. Διότι παλαιότερον, ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας, εἶχαν προφήτας (οἱ Ἰουδαῖοι), ὅπως τὸν Ἀγγαῖον, τὸν Ζαχαρίαν, τὸν Μαλαχίαν. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀρχαιότεροι αὐτῶν προφῆται προέλεγον εἰς τὸν λαὸν καὶ εἰς τοὺς βασιλεῖς ὅσα ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν, καὶ ἐφανέρωναν εἰς αὐτοὺς τὰ σχέδια τῶν ἐχθρῶν. Καὶ ὅλα αὐτὰ εἶναι εὐκόλον νὰ τὰ πληροφορηθῶμεν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν.

9. «Τὰ σημεῖα ἡμῶν οὐκ εἶδομεν». Καὶ ἐκεῖνοι μὲν προέτρεπαν ἐπιμόνως ἀλλήλους νὰ παύσουν πλέον νὰ τελοῦν τὰς ἑορτάς τοῦ Κυρίου, καὶ μάλιστα τὰ λόγια των συνωδεύοντο δι' ἔργων· ἡμεῖς δὲ ἐναντίον τῶν ὁποίων διεπράττοντο αὐτά δὲν ἠξιώθημεν νὰ ἴδωμεν ἀνάλογα θαύματα πρὸς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εἶδομεν μὲ τὰ ἴδια μας τὰ μάτια νὰ γίνωνται εἰς προηγουμένους πολέμους. Ἦσαν δὲ τὰ θαύματα αὐτὰ βοήθεια διὰ τὰ δεινά, τὰ ὁποῖα μᾶς περιέβαλλον. Διὰ τοῦτο, λοιπόν, ἐπει-

δὴ δὲν ἐγίναμεν θεαταὶ αὐτῶν τῶν θαυμάτων, λέγομεν: «Ἴνα τί ὁ Θεὸς ἀπώσω εἰς τέλος; Οὐκ ἔστιν ἔτι προφήτης, καὶ ἡμᾶς οὐ γνώσεται ἔτι». Καὶ τοῦτο μᾶς κάμνει ἰδιαιτέρως νὰ ἀπογοητευώμεθα διὰ τὴν σωτηρίαν μας, τὸ ὅτι δηλαδὴ δὲν βλέπομεν πλέον εἰς τὸ ἔθνος μας προφήτην, ὁ ὁποῖος θὰ ἠδύνατο νὰ παρακαλέσῃ θερμῶς τὸν Θεὸν ὑπὲρ ἡμῶν.

10. «Ἔως πότε, ὁ Θεός, ὀνειδιεῖ ὁ ἐχθρός;». Ἀφοῦ συνεπλήρωσε τὴν περιγραφὴν τῆς καταστροφῆς (τῆς πόλεως) ἐκ μέρους τῶν ἐχθρῶν, παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ δείξῃ τὸ ἔλεός του καὶ ἐνθυμίζει ὅτι ὅλα ὅσα γίνονται ἀποτελοῦν θλασφημίαν κατὰ τοῦ Θεοῦ, ὅταν λέγῃ: «Ἐν μέσῳ τῆς ἐορτῆς σου» καὶ τὸ «Ἀγιαστήριόν σου», καὶ τὸ «Σκῆνωμα τοῦ ὀνόματός σου», καὶ «Τὰς ἐορτάς τοῦ Κυρίου» καὶ «Τὸ ὄνομά σου εἰς τέλος».

11. «Ἴνα τί ἀποστρέφεις τὴν χεὶρά σου;» κ.τ.λ. Διὰ ποῖον λόγον, λέγει, διακόπτεις τὴν χορήγησιν τῶν ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα παλαιότερον μᾶς παρεῖχες ὡς ἂν μέσα ἀπὸ τούς κόλπους σου;

12. «Ὁ δὲ Θεὸς βασιλεὺς ἡμῶν πρὸ αἰῶνος». Τώρα μὲν, λέγει, διακόπτεις τὴν χορήγησιν εἰς ἡμᾶς τῶν ἀγαθῶν· παλαιότερον ὁμως, ὅταν ἡξίωνες νὰ προσφωνῇσαι Θεὸς μας καὶ βασιλεὺς, μᾶς παρεῖχες τόσον ἐντυπωσιακὴν τὴν σωτηρίαν, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχῃ ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς πού νὰ μὴ τὴν προσέξῃ. «Εἰργάσατο σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς». Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου ὁρμώμενοι μερικοὶ ἰσχυρίσθησαν, ὅτι τὰ Ἱεροσόλυμα εἶναι ὁ ὀφθαλμὸς (ὁμφαλὸς) τῆς γῆς.

13. «Σὺ ἐκραταίωσας ἐν τῇ δυνάμει σου τὴν θάλασσαν, σὺ συνέτριψας τὰς κεφαλὰς τῶν δρακόντων ἐπὶ τοῦ ὕδατος». Περιγράφει διὰ τοῦ λεγομένου κατὰ ποῖον τρόπον ἐπέτυχε τὴν σωτηρίαν των παλαιότερον. Καὶ πρῶτον μὲν ἀναφέρει τὴν στερέωσιν τῶν ὑδάτων τῆς θαλάσσης ὡς ἂν νὰ ἐσχηματίσθῃ τεῖχος, ὅταν οἱ Ἰσραηλῖται ἐξῆλθον ἐκ τῆς Αἰγύπτου· διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «Ἐκραταίωσας τὴν θάλασσαν»· δεύτερον δὲ ἀναφέρει τὴν συντριβὴν τῆς κεφαλῆς τῶν Αἰγυπτίων ἐπὶ τῶν ὑδάτων, τοὺς ὁποῖους καὶ δράκοντας ὀνομάζει ἔνεκα τῆς πονηρᾶς των γλώσσης· ἔπειτα ἀναφέρει ὅτι μαζὶ των ἀπώλεσθαι καὶ ὁ ἴδιος ὁ ἐπικεφαλῆς των βασιλεὺς, τὸν ὁποῖον καὶ αὐτὸν ἐπίσης δράκοντα ὀνομάζει.

[«Σὺ ἐκραταίωσας ἐν τῇ δυνάμει σου τὴν θάλασ-

σαν». Ἐξηφάνισας μέσα εἰς τὰ ὕδατα τὸν Φαραῶ μαζί με τοὺς ὑπολοίπους ἄρχοντας καὶ τὰ πολεμικὰ ἄρματα, οἱ ὅποιοι ὁμοίαζον πρὸς δράκοντας ἕνεκα τῶν γεμάτων μίση αἰσθημάτων των ἔπισης ἐπέτρεψας εἰς τοὺς Αἰθίοπας νὰ κατασπαράξουν τοὺς πλησίον αὐτῶν κατοικοῦντας Αἰγυπτίους, νικήσας αὐτοὺς καὶ τὸν θασιλέα των διὰ τῶν Αἰθιόπων⁵].

14. «Ἐδωκας αὐτὸν θρῶμα λαοῖς Αἰθίοσιν». Τὸν ἴδιον δηλαδὴ τὸν Φαραῶ μαζί με τὸν στρατὸν του. Λαοὺς ἐδῶ λέγει τὰ κοπάδια τῶν Ἰνδικῶν ὀρνέων, τὰ ὅποια καὶ κατεσπάραζαν τὰ πτώματα τῶν Αἰγυπτίων, τὰ ὅποια ἐξεθράσθησαν ἐκ τῆς θαλάσσης εἰς τὴν ξηράν.

15. «Σὺ διέρρηξας πηγὰς καὶ χειμάρρους». Ὅμιλεῖ διὰ τὰ ὅσα συνέθησαν εἰς τὴν ξρημον, ὅταν ἐξηλθε νερὸ ἀπὸ τὴν πέτραν καὶ ἔπιεν ὁ διψασμένος λαός. «Σὺ ἐξήρανας ποταμοὺς Ἡθάμ». Τὸ «Ἡθάμ» σημαίνει «νότος»· διότι ὁ Ἰορδάνης εὐρίσκεται εἰς τὸν νότον τῆς χώρας τῶν Ἰουδαίων.

16-17. «Σὴ ἐστὶν ἡ ἡμέρα καὶ σὴ ἡ νύξ». Δὲν εἶσαι, λέγει, ὁ χορηγὸς καὶ ὁ αἷτιος μόνον ὅσων συνέθησαν εἰς τὴν Ἐρυθρὰν Θάλασσαν καὶ τὴν ξρημον, ἀλλ' εἶσαι ὁ χορηγὸς τῶν ἀγαθῶν πρὸς ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος· διότι ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐδημιούργησας τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα, τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην, τὸ καλοκαίρι καὶ τὴν ἀνοιξιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ καθώρισες τὰ ὅρια τῆς γῆς. Λέγει δὲ αὐτὰ τώρα, διὰ νὰ παρακαλέσῃ ἐν συνεχείᾳ τὸν Θεὸν νὰ δώσῃ τὴν βοήθειαν καὶ τώρα. Διότι λέγει: «Μνήσθητι ταύτης», δηλαδὴ τῆς κτίσεώς σου. Ἀφοῦ, λέγει, διὰ τοὺς ἀνθρώπους ἐδημιούργησας τὴν κτίσιν, δώσε (λοιπὸν) τὴν βοήθειάν σου εἰς ἐκείνους χάριν τῶν ὁποίων ἐγένεν ἡ κτίσις.

18. «Μνήσθητι ταύτης, ὁ ἐχθρὸς ὠνείδισέ σε, Κύριε». Ἀφοῦ προηγουμένως παρεκάλεσε διὰ τῆς κτίσεως τὸν Θεὸν νὰ δείξῃ εὐσπλαγχνίαν εἰς τὸν λαόν, πάλιν δι' ἄλλου τρόπου παρακαλεῖ αὐτὸν νὰ φανῇ ἐλεήμων. Αὐτὸς δὲ ὁ τρόπος εἶναι ἡ μνημόνευσις τῆς ἀλαζονείας τοῦ ἐχθροῦ. «Καὶ λαὸς ἄφρων παρώξυνε τὸ δ-

5. Πιθανὸν ἐνταῦθα νὰ ὑπονοῇται ἡ κατάληψις τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τῶν Νουμιδῶν (712 π.Χ. περίου), οἱ ὅποιοι ἐκαλοῦντο καὶ Αἰθίοπες.

νομά σου». Πρόσεξε πάλιν άλλον τρόπον ποῦ χρησιμοποιεῖ διὰ νὰ προσελκύσῃ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ οἱ ἐχθροὶ ἐξοργίζουσιν τὸ ὄνομά του.

19. «Μὴ παραδῶς τοῖς θηρίοις ψυχὴν ἐξομολογούμενην σοι». Κατέστησε περισσότερον ἔντονον τὴν ἀνάγκην νὰ φανῇ ἐλεήμων, ἀφοῦ ὠνόμασε θηρία τοὺς ἐχθρούς· ὅσοι δὲ ἀπὸ αὐτοὺς ἡμάρτησαν καὶ ἐξωμολογήθησαν πρέπει νὰ τύχουν συγγνώμης ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Παρακαλεῖ δὲ νὰ γίνῃ τοῦτο διὰ νὰ μὴ καταστραφῇ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ὁλόκληρος ὁ Ἰσραὴλ· πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ ἔγινε. Διότι πολλαὶ χιλιάδες καὶ ἐκ τῶν σταυρωτῶν ἀκόμη τοῦ Χριστοῦ ἐπίστευσαν καὶ τελικῶς ἐσώθησαν.

20. «Ἐπιθλεψον εἰς τὴν διαθήκην σου». Ἄλλος πάλιν ἐδῶ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον πρέπει ὁ Θεὸς νὰ φανῇ ἐλεήμων· δι' οὓς λόγους δηλαδὴ ἐφάνη εἰς αὐτοὺς ἀγαθὸς ὥστε νὰ συνάψῃ μετ' αὐτῶν διαθήκην, διὰ τοὺς ἰδίους λόγους ζητοῦν τὸ ἔλεός του. «Ὅτι ἐπληρώθησαν οἱ ἐσκοτισμένοι τῆς γῆς οἴκων ἀνομιῶν». Τὸ νόημα αὐτοῦ τὸ ὁποῖον λέγει ἐδῶ εἶναι τὸ ἐξῆς: Ἄν καὶ ἔχουν θυθισθῇ εἰς τὸ σκότος πολλοὶ οἴκοι, Κύριε, ἐξ αἰτίας τῶν πολλῶν ἀνομιῶν τὰς ὁποίας ἔχουν διαπράξει ἔναντί σου, ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ περιφρονηθῇ ὁλόκληρος ὁ λαὸς καὶ νὰ παραδοθῇ εἰς τὴν ἐντροπὴν. Διότι πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς διετήρουν εἰς τὴν ψυχὴν των τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐσώθησαν διὰ τῶν ἀποστόλων, καὶ ἰδιαιτέρως διὰ τῶν πρώτων μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν ὁμιλιῶν τοῦ Πέτρου, ὥστε νὰ ἀνέλθουν αὐτοὶ εἰς τρεῖς χιλιάδας καὶ πέντε χιλιάδας καὶ δεκάδας χιλιάδας⁶.

21. [«Πτωχὸς καὶ πένης αἰνέσουσι τὸ ὄνομά σου». Ἀφοῦ ἐσώθησαν, λέγει, ὅσοι ἦσαν ἄξιοι νὰ σωθοῦν, ὁ πτωχὸς κατὰ τὸ πνεῦμα, — σύμφωνα μὲ τὸ «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι»⁷ — δηλαδὴ ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων, ἀναπέμπουν τὰς ἀρμοζούσας εἰς σέ δοξολογίας].

22. «Ἀνάστα, ὁ Θεός, δίκασον τὴν δίκην σου». Πα-

6. Βλ. Πράξ. 8' 14-41' 5' 4.

7. Ματθ. 5' 3.

ρακαλεῖ θερμῶς τὸν Θεὸν νὰ σηκωθῇ καὶ νὰ τιμωρήσῃ ὅσους ἐξηπάτησαν τὸν λαόν. «Μνήσθητι τοῦ ὀνειδισμού σου». Ἐπικαλεῖται καὶ πάλιν τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, παρακινουμένου εἰς τοῦτο ἐξ αἰτίας ἐκείνων ποὺ τὸν περιφρονοῦν (τὸν Θεόν).

ΨΑΛΜΟΣ ΟΔ'.

Τοῦ Ἀσάφ· εἰς τὸ τέλος· μὴ καταστρέψῃς.

Ὑπόθεσις

Εἰς τὸν παρόντα Ψαλμὸν ὁμιλοῦν οἱ ἀπόστολοι, οἱ ὅποιοι συμβουλεύουν τοὺς ἀνθρώπους νὰ παύσουν νὰ ἄσεβοῦν, ὑπενθυμίζοντες εἰς αὐτοὺς τὸ φοβερόν ἐκείνου καὶ θεῖον δικαστήριον.

2-3. «Ἐξομολογησόμεθά σοι, ὁ Θεός... Διηγῆσομαι πάντα τὰ θαυμάσιά σου». Ἐπειδὴ ἀπηλλάγη ἀπὸ τοὺς διώκτας του ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων, ὑπόσχεται νὰ διηγηθῇ τὰ θαυμαστά ἔργα τοῦ Θεοῦ. «Ἐγὼ εὐθύτητας κρινῶ». Αὐτὰ τὰ λέγει ὁ Σωτὴρ, ἀπαντῶν εἰς τὴν ὑπόσχεσιν αὐτῶν.

4. «Ἐτάκη ἡ γῆ καὶ πάντες οἱ οἰκοῦντες ἐν αὐτῇ». Ἐπειδὴ εἶσαι δίκαιος εἰς τὰς ἀποφάσεις σου, λέγει, ἐλειώσες τὴν γῆν, δηλαδὴ τὴν Ἱερουσαλήμ, «καὶ πάντας τοὺς ἐν αὐτῇ κατοικοῦντας». Δύναται ὅμως τὸ «ἐτάκη» νὰ ἐκληφθῇ κατὰ δύο τρόπους, ἐπὶ τοῦ καλοῦ ἀντὶ τοῦ ἔδειξε ἀνοχὴν καὶ ὑποχωρητικότητα εἰς τὴν κακίαν, καὶ ἐπὶ κακοῦ, διὰ νὰ φανερώσῃ τὴν ἐναντίον των τιμωρίαν. «Ἐγὼ ἐστερέωσα τοὺς στύλους αὐτῆς». Στύλοι τῆς Ἱερουσαλήμ εἶναι οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι, σύμφωνα μὲ τὸ λεχθέν: «Στύλος καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας»¹. [Λέγει ὁ Ἀπόστολος: «Καὶ γνόντες τὴν χάριν τὴν δοθεῖσαν μοι, Ἰάκωβος καὶ Κηφᾶς καὶ Ἰωάννης, οἱ δοκοῦντες στύλοι εἶναι»²].

1. Α' Τιμ. γ' 15.

2. Γαλ. ῥ' 9.

31 5. «Εἶπα τοῖς παρανομοῦσι· Μὴ παρανομεῖτε». Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ἀρχίζουν οἱ ἀπόστολοι νὰ προτρέπουν τοὺς ἀνθρώπους νὰ παύσουν νὰ ἀσεβοῦν.

6. «Μὴ ἐπαίρετε εἰς ὕψος τὸ κέρας ὑμῶν». Διότι τὰ ἔχοντα κέρατα ζῶα καμαρώνουν διὰ τὰ κέρατά των. Τοὺς προτρέπει δὲ τὸ ψαλμικὸν λόγιον νὰ μὴ ἐπαυξάνουν διὰ τῆς ἀλαζονείας τὴν ἀνομίαν των, οὔτε νὰ στρέφουν τὴν γλῶσσάν των ἐναντίον τοῦ Θεοῦ.

7. «Ὅτι οὔτε ἐξ ἐξόδων, οὔτε ἀπὸ δυσμῶν, οὔτε ἀπὸ ἐρήμων ὀρέων». Δι' αὐτῶν κάμνει λόγον δι' ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην· οὕτως ἐξοδὸν μὲν ὀνομάζει τὴν ἀνατολήν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὁ ἥλιος ἐξέρχεται, δυσμὰς δὲ τὴν δύσιν· ὄρη ἔρημα ὀνομάζει τὰ θόρεια καὶ τὰ νότια μέρη, τὰ ὁποῖα ἐξ αἰτίας τοῦ ὑπερβολικοῦ κρύου καὶ ζέστης εἶναι ἀκατοίκητα. Μὴ διαπράττετε ἀνομίαν, λοιπόν, λέγει, διότι κανεὶς εἰς ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην δὲν θὰ διαφύγῃ τῆς προσοχῆς τοῦ Θεοῦ, ἐὰν ἐκστομίσῃ κατ' αὐτοῦ θλασφημίαν. «Τοῦτον ταπεινοῖ, καὶ τοῦτον ὑψοῖ». Ὡς ἀγαθὸς κριτὴς ποῦ εἶναι, λέγει, τιμωρεῖ μὲν καὶ ἐντροπιάζει τοὺς ἀσεβεῖς, θραβεῦει δὲ καὶ ἐξυψώνει ὅσους ἔχουν ταπεινὸν φρόνημα. Δύνανται δὲ αὐτὰ νὰ θεωρηθοῦν ὅτι ἀναφέρονται καὶ εἰς τοὺς δύο λαοὺς, ἐννοῶ τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς ἐθνικοὺς· διότι ὁ μὲν πρῶτος ἐξ αὐτῶν ἔχει ταπεινωθῆ ἕνεκα τῆς ἀλαζονείας του, ὁ δὲ δεύτερος ὑψοῦται εἰς λαὸν τοῦ Θεοῦ ἕνεκα τῆς συναισθήσεως τῆς πτώσεώς του. Διότι αὐτὸς ἀναδεικνύει τοὺς θασιλεῖς, καὶ αὐτὸς τοὺς καθαιρεῖ³· αὐτὸς σηκώνει ἀπὸ τὴν γῆν τὸν πτωχὸν καὶ ἀπὸ τὴν κοπριάν τῆς αἰσχύνης ἀνιστᾷ τὸν ἐνδεῆ. Ἀκόμη δὲ ἐνῶ περιφρόνησε καὶ ἀπέκλεισε τῆς σωτηρίας τοὺς Ἰουδαίους, ἀνύψωσε καὶ ἡξίωσε τῆς σωτηρίας τοὺς ἐθνικοὺς. [Ταπεινώνει μὲν τὸν Ἰουδαϊκὸν λαὸν ἕνεκα τῆς ὑπερηφανείας του, ὑψώνει δὲ τοὺς ἐξ ἐθνῶν ἕνεκα τῆς ταπεινοφροσύνης των].

9. «Ὅτι ποτήριον ἐν χειρὶ Κυρίου οἴνου ἀκράτου πλήρες κεράσματος». Ὑπάρχει, λέγει, εἰς τὸ χέρι τοῦ Κυρίου ἐν ποτήριον, εἰς τὸ ὁποῖον συμπιέζει, οὕτως εἰπεῖν, καὶ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ πονηρὰ ἔργα κάθε ἀνθρώ-

που, καὶ ἀφοῦ ἀνακατεύσῃ τὰ ἀγαθὰ μὲ τὰ κακὰ, τὸ γεμίζει μέχρις ἐπάνω. Ἐπειτα ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων δὲν χύνεται τὸ κατακάθι τοῦ οἴνου, δηλαδὴ ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων αἱ ἁμαρτίαι μένουν ἀσυγχώρητοι, αὐτοὶ θὰ τὸ πίνουν· αὐτοὶ δηλαδὴ θὰ μεθύσουν μὲ τὰς ἰδικὰς τῶν ἁμαρτίας· ὅπως ἀκριβῶς θεθαίως καὶ οἱ ἅγιοι θὰ πίνουν τὸ ποτήριον τῆς ζωῆς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν μαζί μὲ τὸν Κύριον Ἰησοῦν σύμφωνα μὲ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου: «Ἐως οὗ πῶ αὐτὸ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μεθ' ὑμῶν»⁴.

10. «Ἐγὼ δὲ ἀγαλλιάσομαι εἰς τὸν αἰῶνα, ψαλῶ τῷ Θεῷ Ἰακώβ». Ὅταν, λέγει, πῶ ἀπὸ τὸ ποτήριον τῆς ζωῆς, θὰ προκληθῇ εἰς τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ αὐτὸ εὐφροσύνη.

11. «Καὶ πάντα τὰ κέρατα τῶν ἁμαρτωλῶν συνθλάσω». Ἐάν, ὅταν τιμωροῦνται καὶ ὑποφέρουν οἱ ἁμαρτωλοὶ, ἀνυψοῦνται ἢ παράταξις τῶν εὐσεβῶν, εἶναι προφανές ὅτι καὶ ὅταν ἀνυψοῦνται οἱ ἅγιοι, συντρίβονται αἱ παρατάξεις τῶν ἁμαρτωλῶν. Ποῖοι ἄλλοι δὲ εἶναι οἱ ἁμαρτωλοὶ παρὰ οἱ πονηροὶ δαίμονες, οἱ ὅποιοι ἀντιστρατεύονται εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ; «Καὶ ὑψωθήσεται τὸ κέρας τοῦ δικαίου». Κέρας μὲν ἐννοεῖ τὴν βασιλείαν, δηλαδὴ τὴν ἐξουσίαν. Ὅταν, λοιπόν, λέγει, ἀποκτήσουν τὴν ἐξουσίαν οἱ δίκαιοι, καὶ θὰ συμβῇ τοῦτο ὅταν καταστραφῶν αἱ πονηραὶ δυνάμεις, τότε, λοιπόν, τότε θὰ φανερωθοῦν καὶ τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὅταν ἤρχιζε τὸν Ψαλμὸν ἔλεγε: «Διηγῆσμαι τὰ θαυμάσιά σου, ὅτ' ἂν λάθω καιρόν».

ΟΕ'.

Εἰς τὸ τέλος συγκатаλέγεται εἰς τοὺς ὕμνους ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Ἀσάφ ὡδὴ πρὸς τὸν Ἀσσύριον.

4. Ματθ. κατ' 29.

Ἦ πόθεις

Καὶ αὐτὸς ὁ Ψαλμὸς ἔχει τὸ ἴδιον μὲ τὸν προηγούμενον περιεχόμενον· διότι καὶ αὐτὸς διηγεῖται ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὸ θεῖον δικαστήριον.

2. «Γνωστὸς ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὁ Θεός, καὶ ἐν Ἰσραὴλ μέγα τὸ ὄνομα αὐτοῦ». Ἰουδαίαν καὶ Ἰσραὴλ ἐνταῦθα ὀνομάζει τὴν ψυχὴν ποῦ ἔχει γνωρίσει τὸν Θεόν· διότι αὕτη εἶναι ἡ πραγματικὴ Ἰουδαία καὶ ὁ πραγματικὸς Ἰσραὴλ.

3. «Ἐγενήθη ἐν εἰρήνῃ ὁ τόπος αὐτοῦ». Πράγματι περὶ τῆς ἄνω Ἰουδαίας ἔχει γραφῇ, ὅτι ἀπὸ ἐκεῖ ἔχει ἀπομακρυνθῇ κάθε πόνος, λύπη καὶ στεναγμός, θὰ εἶναι δηλαδὴ τόπος εἰρήνης. «Καὶ τὸ κατοικητήριον αὐτοῦ ἐν Σιών». Ἐννοεῖ εἰς τὴν πνευματικὴν Σιών, δηλαδή εἰς τὴν ἄνω ἢ εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἁγίων.

[«Ἐγενήθη ἐν εἰρήνῃ ὁ τόπος αὐτοῦ». Εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἁγίων. Τὸ ἐβραϊκὸν ἔχει «Σαλήμ», καὶ οἱ ὑπόλοιποι ἐρμηνευταὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ἡρμήνευσαν· τὸ «σαλήμ» σημαίνει εἰρήνη. Εἰς αὐτὴν, λοιπόν, ἢ εἰς τὴν ψυχὴν ἢ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἢ εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ, συντρίβονται τὰ πυρακτωμένα θέλη, τὰ ὁποῖα ὁ πονηρὸς ἐκτοξεύει ἐναντίον μας].

4. «Ἐκεῖ συνέτριψε τὰ κράτη τῶν τόξων». Δι' αὐτῶν ἐννοεῖ τὰς ἐχθρικὰς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι συντρίβονται, ὅταν οἱ ἅγιοι ἀξιωθοῦν νὰ κατοικήσουν τὰς οὐρανίους κατοικίας.

5. «Φωτίζεις σὺ θαυμαστῶς ἀπὸ ὁρέων αἰωνίων». Ὁρῶν αἰώνια ὀνομάζει τοὺς οὐρανούς. Μᾶς φωτίζει δὲ ἀπὸ ἄνω ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἀπέστειλεν εἰς ἡμᾶς ἐξ οὐρανῶν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. «Φωτισμὸς σὺ ὑπερμεγέθης ἀπὸ ὁρέων ἀλώσεως. Φωτίζεις σὺ θαυμαστῶς ἀπὸ ὁρέων θήρας. Φοθερὸς εἰ θαυμαστῶς ἀπὸ ὁρέων καρπίμων».

[«Φωτίζεις σὺ θαυμαστῶς ἀπὸ ὁρέων αἰωνίων». Ἀπὸ ἐκεῖ, ἀπὸ τὰ αἰώνια ὄρη, ἀποστέλλει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ἐννοεῖ τὴν Σιών, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐνόμιζαν ὅτι ἐκινούσεν ὁ Θεὸς διὰ νὰ πράξῃ αὐτὰ ὅπου ἄλλωστε εἶχεν οἰκοδομηθῇ πρὸς τιμὴν τοῦ καὶ μεγαλοπρεπὲς ναός].

6. «Ἐταράχθησαν πάντες οἱ ἀσύνετοι τῇ καρδίᾳ». Ὅσοι δὲν ἐδέχθησαν τὸν φωτισμὸν τὸν παρεχόμενον ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος θὰ καταληφθοῦν ἀπὸ ταρα-

χήν καὶ σάλον, ὅταν θὰ φανερωθῇ τὸ θεῖον δικαστήριον. «Υπνωσαν ὕπνον αὐτῶν, καὶ οὐχ εὖρον οὐδέν». Ἀφοῦ διήλθον, λέγει, τὸν ἐπίγειον βίον τῶν μὲ πνευματικὴν ἀδιαφορίαν καὶ ὀκηρίαν, εὐρέθησαν κατὰ τὴν ὥρην τῆς θείας κρίσεως νὰ μὴ ἔχουν εἰς χειρὰς τῶν τίποτε, αὐτοὶ ποὺ κατὰ τὴν ἐφήμερον αὐτὴν ζωὴν ἦσαν πλούσιοι. Διότι πῶς ἦτο δυνατόν νὰ ἔχουν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔπραξαν (τὰ καλὰ ἔργα); «Πάντες οἱ ἄνδρες τοῦ πλούτου χερσὶν αὐτῶν». Ἐνῶ ὁ Σύμμαχος μετέφρασεν ὡς ἐξῆς: «Πάντες οἱ ἄνδρες οἱ ἰσχυροὶ τὰς χεῖρας αὐτῶν». Τίποτε, λέγει, δὲν τοὺς ὠφέλησεν ἡ δύναμις τῶν χειρῶν τῶν, διὰ τῆς ὁποίας ἠλπισαν, ὅτι θὰ ἀρπάσουν τὸν πλοῦτον ὅλων. Καὶ ἀφοῦ ἐδίδαξεν, ὅτι ἀπολύτως τίποτε δὲν ὠφελήθησαν ἀπὸ αὐτά, συνέχισε:

7. «Ἀπὸ ἐπιτιμῆσεώς σου, ὁ Θεὸς Ἰακώβ, ἐνύσταξαν οἱ ἐπιβεβηκότες τοῖς ἵπποις». Ἀφοῦ ἐξεδόθη, λέγει, ἡ ἐναντίον τῶν δικαίᾳ ἀποφασίς σου, ἔχουν παραδοθῇ ὡσάν εἰς ὕπνον καὶ νάρκην· δηλαδὴ δὲν ἠδυνήθησαν κἀν νὰ κινηθοῦν. Ποῖοι δὲ εἶναι αὐτοὶ παρὰ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀναβῇ ἐπάνω εἰς τοὺς ἵππους; Ἴππους δὲ ἡ θεία Γραφή συνηθίζει νὰ ὀνομάζῃ ὅσους ἔχουν ἐκτραπῇ ἀσυγκρατήτως πρὸς τὰς σαρκικὰς ἀπολαύσεις· τοῦτο εἶναι ἀνάλογον πρὸς τό: «Ἴπποι θηλυμανεῖς ἐγενήθησαν»· ἕκαστος ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλήσιον αὐτοῦ ἐχρεμέτιζεν»¹.

8. «Σὺ φοθερὸς εἶ, καὶ τίς ἀντιστήσεται σοι;». Διότι ἐὰν ὁ Θεὸς κλείσῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν θύραν (τοῦ ἐλέους του), ποῖος θὰ τὴν ἀνοίξῃ; Ὅπως λέγει καὶ ὁ Ἡσαΐας².

9. «Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἠκούτισας κρίσιν». Δὲν θὰ ἔχουν, λέγει, τίποτε νὰ ἀπολογηθοῦν, ὅταν θὰ τιμωροῦνται· διότι ὁ Θεὸς ἔχει καταστήσει γνωστὰ εἰς αὐτοὺς ἐκ τῶν προτέρων τὰ σχετικὰ μὲ τὸ θεῖον δικαστήριον. «Γῇ ἐφοβήθη, καὶ ἡσύχασε». Γῆν ὀνομάζει ἐδῶ ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος, τὸ ὁποῖον θὰ καταληφθῇ ἀπὸ φόβον τότε. Διότι δὲν θὰ ὑπάρξῃ κανένας ποὺ τότε δὲν

1. Ἱερ. ε' 8.

2. Βλ. Ἡσ. κθ' 22.

θὰ φοβηθῇ, ὅταν δηλ. θὰ ἔλθῃ ἡ ἡμέρα ἐκείνη (τῆς κρίσεως).

[Ἐπειδὴ εἶσαι, λέγει, Θεὸς τοῦ οὐρανοῦ, ἀπεφάσισες, καὶ τὴν ἀπόφασίν σου ἔφανέρωσες ὅταν ἐτιμώρησες τοὺς ἐχθροὺς τῆς Ἱερουσαλήμ].

10. «Εἰς τὸ ἀναστῆσαι εἰς κρίσιν τὸν Θεόν, τοῦ σῶσαι πάντας τοὺς πραεῖς τῆς γῆς». Τὸ δικαστήριον τοῦ Θεοῦ, λέγει, εἰς τοὺς πράους θὰ χαρίσῃ τὴν σωτηρίαν ὅπως ἀκριβῶς θεθαίως καὶ εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς θὰ ἀποδώσῃ τὰς τιμωρίας.

11. «Ὅτι ἐνθύμιον ἀνθρώπου ἐξομολογήσεται σοι». Θὰ σταθῶμεν ἐνώπιον τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου δικαστικοῦ θήματος καὶ θὰ μᾶς ζητηθοῦν εὐθῦναι ὄχι μόνον δι' ὅσα ἐπράξαμεν, ἀλλὰ καὶ δι' ὅσα ἔχομεν σκεφθῇ. «Καὶ ἐγκατάλειμμα ἐνθυμίου ἐορτάσει σοι». Ὑπόλειμμα ἐνθυμίσεως εἶναι ὁ καθαριζόμενος λογισμός, ἐπειδὴ ἔχει μείνει εἰς αὐτόν ὅ,τι ἐξέλεξεν ὡς καλὸν ἢ χάρις. Ἐὰν πράγματι, λοιπόν, λέγει, εὗρεθῇ κατ' ἐκείνην τὴν κρίσιν καθαρὸς λογισμός, τότε καὶ μόνον τότε θὰ ἐορτάσῃ μαζί σου.

[«Ὅτι ἐνθύμιον ἀνθρώπου ἐξομολογήσεται σοι». Πράγματι κάθε γλῶσσα καὶ κάθε σκέψις καὶ ἐνθύμησις θὰ φανερωθοῦν εἰς τὸν Κύριον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, ὅποτε καὶ τὰ κρυπτὰ γνωστοποιούνται].

12. «Εὕξασθε, καὶ ἀπόδοτε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν». Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ὁ Ψαλμὸς γίνεται προτρεπτικός. Ἐπειδὴ ὅσα ἔχουν λεχθῇ ἀνωτέρω, λέγει, θὰ συμβοῦν εἰς τὸ θεῖον δικαστήριον, διὰ τοῦτο ὅσον θὰ εὕρίσκεσθε εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, νὰ ὑπόσχεσθε εἰς τὸν Κύριον, ὅτι θὰ φροντίζετε νὰ πράττετε ἀγαθὰ ἔργα, καὶ δὲν θὰ πρέπη νὰ θραδύνετε νὰ πραγματοποιήσετε αὐτὴν τὴν ὑπόσχεσιν. «Πάντες οἱ κύκλῳ αὐτοῦ οἴσουσι δῶρα». Θὰ προσφέρουν δὲ τὰ δῶρα, ἐπειδὴ θὰ τρομοκρατηθοῦν ἀπὸ τὰ θαύματα ποὺ θὰ ἔχουν λάβει χώραν.

13. «Τῷ φοβερῷ καὶ ἀφαιρουμένῳ πνεύματα ἀρχόντων». Ὑποσχεθῆτε, λέγει, ὅτι θὰ πράξετε ἀγαθὰ ἔργα, ἀφοῦ γνωρίζετε, ὅτι ὅπωςδῆποτε θὰ εὗρεθῆτε εἰς ἐκεῖνο τὸ δικαστήριον καὶ θὰ κληθῆτε νὰ προσφέρετε εἰς τὸν Θεὸν ἐν εἰδει δώρων τὰς πράξεις σας. Εἶναι δὲ τόσον φοβερός ὁ Θεός, ὥστε νὰ ἀφαιρῇ τὸ πνεῦμα καὶ ἀπὸ ἐκείνους ἀκόμη, οἱ ὅποιοι εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἔγιναν ἄρχοντες πονηροί. Διότι εἰς ἐκεῖνο τὸ θεῖον καὶ φοβερὸν

δικαστήριον θά ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τὸν καθένα ποῦ ἡμάρτησε, τὸ Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐδόθη διὰ τοῦ βαπτίσματος. Αὐτὸ σημαίνει καὶ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔλεγεν ὁ Κύριος: «Διχοτομήσει τὸν δοῦλον τὸν πονηρὸν ἐλθὼν ὁ Κύριος αὐτοῦ, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων θήσει»³.

ΟΣΤ'.

Εἰς τὸ τέλος χάριν τοῦ Ἰδιοῦ. ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Ἀσάφ.

Ἦ πόθεις

Ὅταν ἤκουσεν ὁ Ἰδιοῦ ὅσα ἐλέγοντο περὶ τοῦ ἐβραϊκοῦ λαοῦ — ἦσαν δὲ αὐτὰ τὰ ἑξῆς: «Ἰνα τί, ὁ Θεός, ἀπώσω εἰς τέλος;» — ἠσθάνετο ὑπερβολικὸν πόνον καὶ ταραχὴν καὶ ἐθρήνει τὴν ὀλοσχερῇ αὐτῶν ἀπόρριψιν. Κατόπιν τούτου ὁ Ἀσάφ συνθέτει χάριν αὐτοῦ Ψαλμὸν, διὰ τοῦ ὁποῖου διδάσκει αὐτόν, ὅτι εἰς αὐτάς τὰς περιπτώσεις πρέπει νὰ καταφεύγῃ μόνον εἰς τὸν Θεόν, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ ἀντλή τὴν παρηγορίαν διὰ τοῦτο καὶ ἀρχίζων τὸν Ψαλμὸν λέγει:

2. «Φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα, φωνῇ μου πρὸς τὸν Θεόν, καὶ προσέσχε μου». Ἀρχίζων τὸν Ψαλμὸν διδάσκει τὸν Ἰδιοῦ, ὅτι ὁ Κύριος εὐρίσκεται πλησίον ἐκείνων ποῦ τὸν ἐπικαλοῦνται.

3. «Ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς μου τὸν Θεὸν ἐξεζήτησα ταῖς χερσὶ μου νυκτὸς ἐναντίον αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἠπατήθην». Ἦτο τόσο μεγάλη, λέγει, ἡ θλίψις ποῦ ἐπλημμύρισε τὴν ψυχὴν μου, ὥστε ὄχι μόνον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας νὰ ἀπευθύνω ἱκεσίας, ἀλλ' ἀκόμη νὰ ἀφιερώσω εἰς προσευχάς καὶ αὐτάς τὰς νυκτερινὰς ὥρας. Πράττων ὅμως τοῦτο «οὐκ εἰς κενὸν ἔδραμον οὐδὲ εἰς κενὸν ἐκοπίασα»¹, καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ νόημα τοῦ «οὐκ ἠπατήθην».

4. «Ἀπηνήνατο παρακληθῆναι ἡ ψυχὴ μου, ἐμνή-

3. Λουκ. ιθ' 46.

1. Φιλip. β' 16.

σθην τοῦ Θεοῦ καὶ εὐφράνθην». Καμμίαν ἀνθρωπίνην παρηγορίαν δὲν ἠνειχόμεν, λέγει· ἀντιθέτως μόνη ἡ ἐνθύμησις τοῦ Θεοῦ ἐγένετο εἰς ἐμὲ αἰτία ψυχικῆς εὐφροσύνης. «Ἦδολέσχησα, καὶ ὠλιγοψύχησε τὸ πνεῦμα μου». Ὅταν, λέγει, ἐκυριευόμην ἀπὸ σκέψεις μὴ ἀναγεννημένων ἀνθρώπων — διότι αὕτη εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ «ἠδολέσχησα» — τότε, λοιπόν, τότε περιέπιπτα εἰς ἀδιαφορίαν.

5. «Προκατελάβοντο φυλακὰς οἱ ὀφθαλμοί, ἐταράχθην καὶ οὐκ ἐλάλησα». Διότι αὐτὸ εἶναι, λέγει, πού μᾶς κάμνει νὰ ταρασώμεθα, ὅταν δηλαδή οἱ ἐχθροὶ κυριεύουν τὰς θέσεις τῶν ἰδικῶν μας φυλακίων, δηλαδή τὰς ἐπάλξεις τῶν τειχῶν.

6. «Διελογισάμην ἡμέρας ἀρχαίας». Ἐκεῖνα, λέγει, ἐσκεπτόμην μόνος καὶ μὲ κατελάμβανε ταραχή, ἐπειδὴ δὲν ἠδυνάμην νὰ ἐξηγήσω διὰ ποῖον λόγον, παλαιότερον μὲν ὁ Θεὸς ἐβοήθει τὸν λαόν, ἐνῶ τῶρὰ τὸν ἀπεμάκρυνε ἀπὸ πλησίον του. Καὶ τὸ ἐξῆς μοῦ ἐπροξένει στενοχωρίαν, μὴ τυχὸν αὕτη ἡ ἐγκατάλειψις των παραπεταθῇ αἰωνίως. Ἐφερον εἰς τὴν μνήμην μου ἐκεῖνας τὰς παλαιὰς ἡμέρας.

11. «Αὕτη ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου». Εὐρισκόμενος, λέγει, ὑπὸ τὸ κράτος τῶν σκέψεων περὶ τῆς ἀπορρίψεως τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ ἔθνους κάποτε κατάλαβα, ὅτι αὕτη ἡ μεταβολή, ἡ ὁποία ἐγένετο εἰς τὸ ἔθνος ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ εἰς τὰ κακὰ δὲν ἔχει γίνεαι δι' οὐδένα ἄλλον λόγον εἰμὴ διὰ τὴν δεξιάν τοῦ Ὑψίστου. Εἶναι ὥσάν νὰ ἔλεγε ἐπὶ τὸ σαφέστερον: Δι' ὅσα ἔχουν πράχθῃ ἐναντίον τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ δεξιὰ τοῦ Πατρός.

12. «Ὅτι μνησθήσομαι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῶν θαυμάτων σου». Ἐχὼ πλήρη γνῶσιν, λέγει, τοῦ πόσα ἀγαθὰ αὐτὸς παρεχώρησεν εἰς αὐτούς, καὶ ποῖα κακὰ ἐκείνοι ἀνταπέδωσαν εἰς αὐτόν.

13. «Καὶ μελετήσω ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις σου». Ἄν καὶ ἐκεῖνοι, λέγει, τοιουτοτρόπως ἐφέρθησαν, ἐν τούτοις ἐγὼ δὲν θὰ παύσω νὰ διηγοῦμαι μέχρι τέλους τὰς εὐεργεσίας πού μᾶς ἔκαμες ἐξ ἀρχῆς. Δηλαδή τίποτε, ἀπὸ ὅσα καλὰ ἔχουν γίνεαι πρὸς ἡμᾶς, δὲν θὰ ἀφήσω νὰ λησμονηθῇ.

14. «Ὁ Θεός, ἐν τῷ ἁγίῳ ἡ ὁδός σου». Ἄγιον ὀνομάζει ἢ τὸν ἡγιασμένον χορὸν τῶν ἀποστόλων, μαζὶ μὲ

τὸν ὁποῖον ὁ Κύριος ἐπραγματοποιεῖ τὰ καταπληκτικά του θαύματα· ἢ θέλει νὰ εἴπῃ, ὅτι κανεὶς δὲν δύναται νὰ ἔλθῃ πρὸς τὸν Πατέρα παρὰ μόνον διὰ τοῦ Χριστοῦ², ὁ ὁποῖος ὡς Θεὸς εἶναι κατ' οὐσίαν καὶ ἀπολύτως ἅγιος. «Τίς Θεὸς μέγας ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν;». Ἀπὸ ὅλους καὶ ὅλα εὐρίσκεισαι ὑπεράνω, Δέσποτα· διότι σὺ μόνον πραγματοποιεῖς ὅσα θέλεις.

16. «Ἐλυτρώσω ἐν τῷ θραχίονί σου τὸν λαόν σου, τοὺς υἱοὺς Ἰακώβ καὶ Ἰωσήφ». Διότι εἰς αὐτοὺς πρώτους ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ὁ θραχίων Κυρίου, δηλαδὴ ὁ Χριστός.

17. «Εἶδосάν σε ὕδατα, ὁ Θεός, καὶ ἐφοβήθησαν». Ἀλλὰ πότε ἄλλοτε τὸν εἶδαν τὰ ὕδατα καὶ ἐφοβήθησαν παρὰ ὅταν ἐπέπληξε τὴν θάλασσαν καὶ ἐκείνη ἐγαλήνευσε³;

18. «Φωνὴν ἔδωκαν αἱ νεφέλαι. Καὶ γὰρ τὰ θέλη σου διάπορεύονται». Νεφέλας ἐν προκειμένῳ ὀνομάζει τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, οἱ ὁποῖοι διέδοσαν παντοῦ τὸν οὐράνιον καὶ εὐαγγελικὸν λόγον· θέλη δὲ ὀνομάζει τὰς ποικίλας ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Εἶναι λοιπὸν ὅμοιον ὥσάν νὰ ἔλεγε: Αἱ ἐνέργειαι τοῦ Πνεύματος ἐπὶ τῶν ἁγίων σου Μαθητῶν ἔχουν γίνεῖ πασίγνωστοι εἰς ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην. Ὡς ἔχωμεν δὲ ὑπ' ὄψιν, ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ἔχει ὀνομασθῇ ἀπὸ τὸν προφήτην Ἡσαΐαν θέλος ἐκλεκτὸν⁴. «Φωνὴ τῆς θρονῆς σου ἐν τῷ τροχῷ». Βροντὴν ὀνομάζει τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου, ὁ ὁποῖος ἠκούσθη εἰς ὁλόκληρον τὴν ὑφήλιον. Διὰ τοῦτο τὸν Εὐαγγελιστὴν ὠνόμασεν «υἱὸν θρονῆς»⁵. Τροχὸν δὲ λέγει τὸν θῆλον τῶν ἀνθρώπων, καθὼς δυνάμεθα νὰ πληροφορηθῶμεν καὶ ἀπὸ τὸν Ἰεζεκιήλ⁶. Εἶναι, λοιπὸν, ὅμοιον ὥσάν νὰ λέγῃ: Ὁ εὐαγγελικὸς σου λόγος ἔχει διαδοθῇ εἰς ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος. «Ἐφαναν αἱ ἀστραπαὶ σου τῇ οἰκουμένῃ». Καὶ ποῖαι ἄλλαι θὰ ἠδύναντο νὰ εἶναι αἱ ἀστραπαὶ παρὰ ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι ἐκπέμπουν εἰς ἡμᾶς τὸ πνευματικόν

2. Πρβλ. Ἰωάν. ιδ' 6.

3. Βλ. Λουκ. η' 24.

4. Πρβλ. Ἠσ. μθ' 2.

5. Βλ. Μάρκ. γ' 17.

6. Βλ. Ἰεζ. α' 20.

φῶς, δηλ. οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι καὶ εὐαγγελισταί; πρὸς αὐτοὺς ἔλεγεν ὁ Σωτὴρ: «Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου»⁷. «Ἐσαλεύθη καὶ ἔντρομος ἐγενήθη ἡ γῆ». Ἀντὶ τῆς νᾶ εἶπη: Ἦκούσθη ἀπὸ τοὺς κατοίκους ὁλοκλήρου τῆς γῆς τὸ σωτήριον κήρυγμα, τὸ ὁποῖον προεκάλεσε εἰς ὅλους τὸν ἀγνόν θεῖον φόβον, σύμφωνα μὲ τὸ «Δουλεύσατε τῷ Κυρίῳ ἐν φόβῳ καὶ ἀγαλλιᾶσθε αὐτῷ ἐν τρόμῳ»⁸.

20. «Ἐν τῇ θαλάσῃ ὁδός σου, καὶ αἱ τρίβοι σου ἐν ὕδασι πολλοῖς». Θάλασσαν μὲν ὀνομάζει τὸν κόσμον, ὕδατα πολλὰ δὲ τὰ ὑπάρχοντα εἰς τὸν κόσμον ποικίλα γένη τῶν ἀνθρώπων. Ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς παρήγγειλεν εἰς τοὺς ἀποστόλους λέγων «Πορευθέντες, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη»⁹ καὶ «Ἰδοὺ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας»¹⁰ καὶ ἐκεῖνοι διέτρεξαν ὁλόκληρον τὴν ὑφήλιον καὶ ἐκήρυξαν εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, συνοδευόμενοι ἀοράτως ὑπὸ τοῦ Κυρίου, σύμφωνα μὲ τὰς ἀληθεστάτας αὐτοῦ ὑποσχέσεις, διὰ τοῦτο καὶ συνέχισε «Καὶ τὰ ἴχνη σου οὐ γνωσθήσονται», διὰ τὴν σημάνην τὴν ἀόρατον παρουσίαν τοῦ Κυρίου ἀνάμεσά των. Πέραν αὐτῶν ὁμῶς καὶ μόνος αὐτὸς ὡς Θεὸς ἐθάδισεν ἐπάνω εἰς τὴν ὁρατὴν θάλασσαν, καθὼς λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς¹¹.

21. «Ὡδήγησας ὡς πρόβατα τὸν λαόν σου». Καὶ ὡς ἄλλα πρόβατα, τὰ ὁποῖα δὲν γνωρίζουν ποῦ ἀπέρχονται καὶ ποῦ πηγαίνουν, τοιοῦτοτρόπως σὺ ὁ Ἰδιος μᾶς ὠδηγοῖς, χρησιμοποιοῦν εἰς τὸ ἔργον τοῦτο τοὺς συντρόφους τοῦ Μωϋσέως καὶ τοῦ Ἀαρών. «Ὅλα δὲ ὅσα λέγονται ἀπὸ τοῦ «Ἐμνήσθην τῶν ἔργων Κυρίου» καὶ μετὰ, τὰ ἀπέδωκεν εἰς τὸ «Ἐμνήσθην τοῦ Θεοῦ, καὶ εὐφράνθην». Ἐνθυμούμενος, λοιπόν, αὐτά, λέγει, παρηγορούμενη καὶ ἠὺχαριστούμενη. Διότι, σκεπτόμενος καὶ πόσον πολλὰ καὶ σπουδαῖα ἔγιναν εἰς ἡμᾶς διὰ τῆς ἰδικῆς σου βοηθείας, ἐσχημάτισα τὴν πεποίθησιν, ὅτι δὲν εἶναι ποτὲ δυνατόν σὺ, ὁ ὁποῖος τόσα ἔχεις πράξει διὰ τὴν σωτηρίαν μας καὶ τὴν ἀπελευθέρωσίν μας ἀπὸ ἐκείνου

7. Ματθ. ε' 14.

8. Ψαλμ. 8' 11.

9. Ματθ. κη' 19.

10. Ματθ. κη' 20.

11. Βλ. Ματθ. ιδ' 25 κ.ε.

ποῦ τότε μᾶς ἐκράτουν ὑποδούλους, τώρα νὰ ἀνεχθῆς νὰ μᾶς ἐγκαταλείψῃς εἰς τὴν δουλείαν καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὴν συμφορὰν. «Ἐν χειρὶ Μωϋσῆ καὶ Ἀαρών». Σὺ, ὦ Δέσποτα, λέγει, ὁ ὁποῖος ἦσο μαζὶ μὲ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους σου, εἶσαι ὁ ἴδιος ποῦ παλαιότερον ἐξήγαγες ἐκ τῆς Αἰγύπτου διὰ τοῦ Μωϋσέως τὸν λαόν σου ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μωϋσέως καὶ τοῦ Ἀαρών.

ΟΖ'.

ΨΑΛΜΟΣ διδακτικὸς τοῦ Ἀσάφ.

Ἑ π ό θ ε σ ι ς

Τὸν Ψαλμὸν τοῦτον τὸν ψάλλει ὁ Ἀσάφ, ὁ ὁποῖος προτρέπει μὲν τὸν νέον λαόν (τὸν χριστιανικόν) νὰ προσέχῃ εἰς τὸν εὐαγγελικὸν νόμον, ἐλέγχει δὲ τὸν παλαιὸν ἐκείνον Ἰουδαϊκὸν λαόν, ὁ ὁποῖος καίτοι ἐδέχθη πληθὸς εὐεργεσιῶν, οὐδεμίαν ἐνεθυμήθη, ἀλλ' ἀντιθέτως μετέβαλε τὰς εὐχαριστίας εἰς ἀντίθετον ἐκδήλωσιν, ἀνταμείψας τὸν εὐεργέτην Θεὸν μὲ ἀχαριστίαν.

1. «Προσέχετε, λαὸς μου, τὸν νόμον μου». Καὶ ποῖον ἄλλον λαόν προτρέπει παρὰ τὸν προερχόμενον ἀπὸ τὰ ἔθνη; Καὶ εἰς ποῖον νόμον νὰ προσέχουν παραγγέλλει εἰμὴ εἰς τὸν εὐαγγελικόν; Ὅτι δὲ λαὸς τοῦ εἶναι τὰ ἔθνη τὸ λέγει ὁ προφήτης Ζαχαρίας: «Καὶ καταφεύξονται ἔθνη πολλὰ ἐπὶ τὸν Κύριον, καὶ ἔσονται αὐτῷ εἰς λαόν»¹. «Κλίνετε τὸ οὖς ὑμῶν πρὸς τὰ ρήματα τοῦ στόματός μου». Μὲ προθυμίαν, λέγει, ἀκούσατε ὅσα λέγονται ἀπὸ ἐμέ.

2. «Ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου». Ὁ Εὐαγγελιστὴς μᾶς λέγει καθαρά ὅτι τοῦτο ἐπραγματοποιήθη, ὅταν ὁ Κύριος εἶπε τὰς πολλὰς παραβολὰς τοῦ εἰς τὰ Εὐαγγέλια².

1. Ζαχ. 6' 15.

2. Βλ. Ματθ. ιγ' 35.

3. «Καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν διηγήσαντο ἡμῖν». Ὅσα, λέγει, ἔχομεν διδαχθῇ ἐξ ἀκοῆς ἀπὸ τοὺς προγόνους μας, ὅλα αὐτὰ τὰ ἐγνωρίσαμεν ἐξ ἰδίας πλέον ἀντιλήψεως ἀπὸ τὰ ἔργα καὶ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Σωτῆρος.

4. «Οὐκ ἐκρύβη ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῶν εἰς γενεάν ἐτέραν». Ὅχι εἰς ἄλλην γενεάν, λέγει, ἀλλ' εἰς τὰ τέκνα αὐτῶν ἔχουν τελεσθῇ ὅλα τὰ θαυμαστά ποῦ εἰργάσθη ὁ Σωτὴρ· διὰ τοῦτο δὲν ἔπαυσαν «προαγγέλλοντες τὰς αἰνέσεις τοῦ Κυρίου καὶ τὰς δυναστείας αὐτοῦ».

5. «Καὶ νόμον ἔθετο ἐν Ἰσραὴλ». Ἐδωσε, λέγει, εἰς τοὺς προγόνους αὐτῶν νόμον καὶ τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, προετοιμάζων καταλλήλως αὐτοὺς, ὥστε νὰ γνωρίσουν διὰ τοῦ νόμου τὸν Σωτῆρα, ὁ ὁποῖος ἐπρόκειτο εἰς τὸν κατάλληλον καιρὸν νὰ ἐπισκεφθῇ τὸ ἀνθρώπινον γένος³.

6. «Υἱοὶ τεχθισόμενοι». Ὑπονοεῖ δὲ δι' αὐτῶν τοὺς ἁγίους μαθητάς τοῦ Σωτῆρος, οἱ ὅποιοι διακηρύσσουν εἰς τὰ παιδιὰ των — δηλαδή εἰς ὅσους ἐδέχθησαν μὲ τὸ ἰδικόν των κήρυγμα τὴν πίστιν — τὰ ἐκπληκτικὰ κατορθώματα τοῦ Χριστοῦ.

7. «Καὶ μὴ ἐπιλάθωνται τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ». Θὰ τοὺς ἐξιστορήσουν ἐκεῖνα τὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ, διὰ τῶν ὁποίων θὰ δυνηθοῦν νὰ ἐκλέξουν τὸν Θεὸν ὡς μόνην ἑλπίδα των.

8. «Ἵνα μὴ γένωνται ὡς οἱ πατέρες αὐτῶν». Οἱ ἁπόστολοι, λέγει, θὰ ἀναγγεῖλουν τὰ παρακινοῦντα εἰς αἴνους ἔργα τοῦ Θεοῦ εἰς ὅσους παιδαγωγοῦνται ὑπ' αὐτοῦ, ὥστε νὰ ζητήσουν ἐπιμόνως τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ μὴ μιμηθοῦν τὴν δυστυχίαν τῶν προγόνων των. Διότι ἐκεῖνη ἡ γενεά, λέγει, δὲν εἶχε ἐστραμμένην τὴν καρδίαν τῆς πρὸς τὸν Θεόν, οὔτε συνεδέετο τὸ πνεῦμα τῆς διὰ τῆς πίστεως μετὰ τοῦ Θεοῦ. «Γενεὰ ἥτις οὐ κατεύθυνε τὴν καρδίαν αὐτῆς». Πράγματι ἐκεῖνοι οὔτε σταθεράν πίστιν εἰς τὸν Θεὸν ἀπέκτησαν, οὔτε ἠθέλησαν νὰ ἀκολουθήσουν τὴν εὐθείαν πορείαν, ἀλλ' εἶχον νοοτροπίαν ἀντιστρατευομένην εἰς τοὺς θείους νόμους.

9. «Υἱοὶ Ἐφραΐμ ἐντείνοντες καὶ θάλλοντες τόξοις». Ἀναφέρων μόνον τὴν φυλὴν τοῦ Εὐφραΐμ ἐννοεῖ ὅλο-

3. Πρβλ. Γαλ. γ' 24.

κληρον τον Ἰσραηλιτικόν λαόν, ὁ ὁποῖος ἀπεχωρίσθη ἀπὸ τὸν Ἰούδαν⁴. Διότι αὐτοὶ καὶ τὰς μοσχίδας ἔστησαν εἰς λατρείαν καὶ ἀπὸ τὴν καθιερωμένην ὑπὸ τοῦ νόμου λατρείαν ἀπεμακρύνθησαν. Καὶ ἀφοῦ ἡγγίσεν ὁ λίγον τὴν πονηρίαν τῶν προγόνων, ἐν συνεχείᾳ ἀπαριθμεῖ λεπτομερῶς κάθε κακίαν των, τὰ πλούσια ἀγαθὰ ποὺ ἐχάρισεν ὁ Θεὸς εἰς αὐτούς, τὴν ἀπιστίαν ποὺ ἔδειξαν αὐτοὶ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν καταστροφὴν ποὺ ἐπῆλθεν εἰς αὐτούς ἐξ αἰτίας ὧν αὐτῶν καὶ τὰ ἀναφέρει ὅλα αὐτὰ ὥστε νὰ παραδειγματισθοῦν καὶ ἀποφύγουν τὴν μετὰ ζήλου διάπραξιν τοῦ κακοῦ. Λέγει, λοιπόν, ὅτι τὰ παιδιὰ τοῦ Ἐφραΐμ, δηλαδὴ ὁλόκληρος ὁ Ἰσραήλ, τὰ ὁποῖα εἶχαν διδαχθῇ νὰ πολεμοῦν ἐναντίον τῶν πονηρῶν δαιμόνων, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἀφοῦ ἐγίναν ὡς τόξον, τὴν στιγμὴν ἀκριβῶς ποὺ θὰ ἤρχιζεν ὁ πόλεμος ἐναντίον τοῦ Σατανᾶ ἡλλαξαν καὶ ἀφοῦ ἠρνήθησαν τὸν Δεσπότην καὶ Θεόν, ἔστρεψαν τοὺς ἑαυτοὺς των πρὸς τὸν Βαραβθᾶν, δηλαδὴ τὸν Σατανᾶν⁵.

10. «Οὐκ ἐφύλαξαν τὴν διαθήκην τοῦ Θεοῦ». Ἐννοεῖ τὴν νέαν παράδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου σύμφωνα μετὰ τὸ «Ἰδοὺ ἡμέρα ἔρχεται, καὶ διαθήσομαι αὐτοῖς διαθήκην καινὴν»⁶. Ἀποτελεῖ δὲ τοῦτο αἰτιολόγησιν τοῦ προηγουμένου στίχου, ὅτι δηλαδὴ ἐπειδὴ δὲν ἐτήρησαν αὐτὴν, ἡ ὁποία εἶναι ὁ νέος νόμος τοῦ Θεοῦ, «ἐστράφησαν ἐν ἡμέρᾳ πολέμου». Διότι δὲν ἐπίστευον εἰς αὐτὸν ὅταν ἔλεγε: «Ἐγὼ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξηλθον καὶ ἡκῶ»⁷. Ἐνῶ, λοιπόν, θὰ ἔπρεπε νὰ κτυποῦν καὶ νὰ πολεμοῦν τοὺς πολεμίους τοῦ Θεοῦ, αὐτοὶ ἐσήκωσαν πόλεμον κατὰ τοῦ Θεοῦ.

11. «Καὶ ἐπελάθοντο τῶν εὐεργεσιῶν αὐτοῦ». Παρ' ὅλον ὅτι, λέγει, εὐηργετήθησαν πλουσίως καὶ ποικιλοτρόπως, τὰ διέγραψαν ὅλα ἀπὸ τὴν μνήμην των. Καὶ ἀπόδειξιν αὐτοῦ ἀποτελεῖ ἡ παράδοσις τοῦ εἰς τὸν Πι-

4. Ὑπονοεῖ τὴν κατὰ τὸ ἔτος 926 π.Χ. διαίρεσιν τοῦ βασιλείου εἰς βόρειον (Ἰσραήλ) καὶ νότιον (Ἰούδα). Πρωτεύουσα τοῦ πρώτου ἡ Συχέμ (Σαμάρεια) καὶ τοῦ δευτέρου ἡ Ἱερουσαλήμ.

5. Βλ. Λουκ. κγ' 18, 25.

6. Πρβλ. Ἱερ. λη' 31.

7. Ἰωάν. ιστ' 27.

λατον. Ἐλησμόνησαν ὅτι «διήλθεν εὐεργετῶν» ὅλους αὐτοὺς «καὶ ἰώμενος τοὺς καταδυναστευομένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου»⁸.

12. Ἐναντίον τῶν πατέρων αὐτῶν ἃ ἐποίησε θαυμασία». Τοιουτοτρόπως, λέγει, ἐλησμόνησαν τὰς εὐεργεσίας καὶ τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ, ὅπως θεβαίως καὶ οἱ πρόγονοί των ἐλησμόνησαν ὅσα ἐγιναν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅταν ὁ Θεὸς τοὺς ἠλευθέρωνε. Διότι κάτι τέτοιο φαίνεται νὰ σημαίνει τὸ «ἐναντίον τῶν πατέρων αὐτῶν» εἶναι ὡσὰν νὰ ἔλεγε περισσότερον καθαρά: Ἔχουν γίνεαι ἐντελῶς ὅμοιοι μὲ τοὺς προγόνους των ὡς πρὸς τὸν πονηρὸν ζῆλον καὶ ὅπως ἐκεῖνοι ἐλησμόνησαν τὸν Θεόν, τοιουτοτρόπως καὶ αὐτοί.

13 - 15. «Διέρρηξε θάλασσαν, καὶ διήγαγεν αὐτούς». Καὶ ὅχι μόνον τοῦτο λέγει, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ τὴν θάλασσαν ἀφοῦ τὴν διήρεσε, ἐπέρασεν ὅλους διὰ μέσου αὐτῆς ἀπέναντι. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ἀρχίζει νὰ διηγῆται τὰ θαυμαστά ἔργα τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν πρώτην ἐκείνην λύτρωσιν (σύμβολον τῆς δευτέρας). Διότι ἀφοῦ ἡ Ἐρυθρὰ Θάλασσα διηρέθη εἰς πολλὰ σημεία, καὶ ἀφοῦ τὰ ὕδατα ἐχωρίσθησαν καὶ ὑψώθησαν ἐκατέρωθεν καὶ ἐσηκώθησαν ὑψηλά, τὰ ἔκλεισεν ἀσφαλῶς διὰ τῆς θείας δυνάμεως τοῦ ὡσὰν μέσα εἰς κάποιον ἀσκόν, ὥστε νὰ μὴ τύχη καὶ διασκορπισθοῦν καὶ σκεπάσουν τὸν διερχόμενον λαόν⁹.

21. «Διὰ τοῦτο ἤκουσε Κύριος καὶ ἀνεβάλετο». Ἀντί νὰ εἴπῃ: Ἀργοπώρησεν ὀλίγον, καὶ κατὰ κάποιον τρόπον ἀνέστειλε τὴν χορήγησιν τῶν εὐεργεσιῶν του.

24. «Καὶ ἄρτον οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς». Ὅχι μόνον, λέγει, ἔτρεφε τὰ σώματά των μὲ τὸ μάννα, ἀλλ' ἐπὶ πλεόν ἐτροφοδοτεῖ τὰς ψυχὰς των καὶ μὲ κάποιαν λογικὴν καὶ οὐράνιον δύναμιν ὅπως ἀκριβῶς θεβαίως διατρέφει καὶ τοὺς ἀγγέλους. Καὶ εἶναι δυνατόν νὰ διαπιστώσωμεν τοῦτο καὶ ἐκ τοῦ χρησιμοποιουμένου συνδέσμου, τὸν ὁποῖον χρησιμοποιεῖ διὰ νὰ εἴπῃ ἐν εἰδει συμπεράσματος: «Καὶ ἄρτον οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς». Εἶναι δὲ ἐξ Ἰσου εὐκολόν νὰ μάθωμεν τοῦτο καὶ ἀπὸ τὸν Ἀπόστολον, ὁ ὁποῖος λέγει περὶ αὐτῶν (τῶν Ἰσραηλι-

8. Πράξ. ι' 38.

9. Βλ. ἘΕ. ιδ' 21 κ.ε.

τῶν), ὅτι ἔφαγον πνευματικὴν τροφήν¹⁰. Αὐτὸ δὲ ἦτο ἐκείνο ποῦ ἐδῶ ὀνομάζεται ἄρτος ἀγγέλων.

27. «Καὶ ὥσει ἄμμον θαλασσῶν πετεινὰ πτερωτά». Ἐδῶ ὁμιλεῖ διὰ τὴν ὀρτυγομήτραν¹¹.

30. «Ἔτι τῆς θρώσεως οὔσης ἐν τῷ στόματι αὐτῶν». Διότι ἔχει γίνεαι εἰς αὐτοὺς ἀνίατος συνήθεια ἢ τροφή, ἐπειδὴ ἔχουν ἐκτραπῇ εἰς ἀκόρεστον κρεωφαγίαν.

39. «Καὶ ἐμνήσθη, ὅτι σὰρξ εἰσιν, πνεῦμα πορευόμενον καὶ οὐκ ἐπιστρέφον». Παρεῖχε, λέγει, εἰς αὐτοὺς τὸ ἔλεός του, καίτοι τοὺς ἔβλεπε νὰ μεταβάλλωνται ἐξ ὀλοκλήρου εἰς σάρκας — ἀντὶ νὰ εἴπη ἐξετράπησαν ὥστε νὰ σκέπτονται μόνον ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὴν σάρκα — καὶ εἶχον πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἔρρεπε διαρκῶς πρὸς τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας, καὶ δὲν ἐπέστρεφε διὰ νὰ μετаноήσῃ καὶ νὰ ζητήσῃ ἐκ θάθους ψυχῆς τὸν Θεόν. Δι' οὐδένα, λοιπόν, ἄλλον λόγον παρεῖχε τὸ ἔλεός του καὶ τελικῶς ἔσωσε, εἰμὴ μόνον παρακινούμενος ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του ἀπειρον πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἀγάπην. Διὰ τοῦτο καὶ εἶπεν εἰς τὸν προηγούμενον στίχον: «Αὐτὸς γὰρ ἔστιν οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων».

42 - 49. «Οὐκ ἐμνήσθησαν τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἡμέρας ἧς ἐλυτρώσατο αὐτοὺς ἐκ χειρὸς θλίβοντος». Ἀφοῦ ἀνέφερε λεπτομερῶς τὰς δοθείσας εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὴν ἔρημον δωρεὰς ποὺ ἔχουν δοθῇ εἰς αὐτούς, ἀναφέρει ἐν συνεχείᾳ καὶ ἄλλον τρόπον εὐεργεσίας. Εἶναι δὲ αὐτὸς ἡ παράθεσις τῶν τιμωριῶν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τῶν οὕτως ἀναφέρεται καὶ ἡ μεταβολὴ τοῦ νεροῦ εἰς αἶμα, καὶ ἡ σκνίπα, καὶ οἱ θάτραχοι, καὶ ἡ ἐρυσίθη¹², καὶ αἱ ἀκρίδες, καὶ τὸ χαλάζι, καὶ ἡ πάχνη, καὶ ἡ φωτιά, καὶ ἡ ἀποστολὴ τῶν ἐκδικητῶν ἀγγέλων, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα μέχρι τὴν σφαγὴν τῶν πρωτοτόκων¹³.

50. «Ὡδοποίησε τρίβον τῇ ὁργῇ αὐτοῦ». Ἀφοῦ ἔδωκε, λέγει, τὸ μυστήριον τοῦ ἁμνοῦ, τοιοῦτοτρόπως ἱκανοποιήθη ἡ ὁργὴ του, ὥστε νὰ προσπεράσῃ τὸν λαόν του καὶ νὰ μὴ θίξῃ ὄσους προσέφερον τὴν θυσίαν ποῦ αὐτὸς παρήγγειλε. Καὶ ἐνῶ ἀπέφυγε νὰ τιμωρήσῃ αὐ-

10. Βλ. Α' Κορ. ι' 3.

11. Βλ. ἙΕ. ιστ' 11 κ.ε.

12. Ἀσθένεια τῶν αἰτηρῶν καὶ ἰδίως τῆς κριθῆς.

13. Πρόκειται διὰ τὰς δέκα πληγὰς τοῦ Φαραῶ.

τοὺς ἐπειδὴ ἐξετονώθη ἡ ὀργὴ διὰ τῆς θυσίας τῶν ἁμνῶν, τῶν ψυχῶν ὅμως αὐτῶν, δηλαδὴ τῶν Αἰγυπτίων «οὐκ ἐφείσατο ἀπὸ θανάτου», διότι τὰς παρέδωσε εἰς τὸν ἐξολοθρευτὴν ἄγγελον.

54. «Καὶ εἰσήγαγεν αὐτοὺς εἰς ὄρος ἀγιάσματος αὐτοῦ». Ὁμιλεῖ διὰ τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὸν ἐν συνεχείᾳ ἀνεγερθέντα εἰς αὐτὴν ναόν. «Ὁρος τοῦτο δ' ἐκτίσαστο ἡ δεξιὰ αὐτοῦ». Διότι ἡ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος καὶ τότε ἐπορεύετο πρὶν ἀπὸ τὸν λαὸν καὶ ἐκληροδότησεν εἰς αὐτοὺς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. «Καὶ ἐξέβαλεν ἀπὸ προσώπου αὐτῶν ἔθνη». Δηλαδὴ τοὺς Ἀμορραίους καὶ τοὺς Χετταίους καὶ ὅσους ἀναφέρονται ἐν συνεχείᾳ. «Καὶ ἐκληροδότησεν αὐτοὺς ἐν σχοινίῳ κληροδοσίας». Ἀναφέρεται εἰς τὰ ἑπτὰ ἔθνη ποῦ ἀπεμακρύνθησαν καὶ ἐκυριεύθησαν. Διότι οἱ Ἰσραηλῖται ἐκληρονόμησαν τὰς πόλεις καὶ τὰ σπίτια αὐτῶν ποῦ ἐξεδιώχθησαν.

56. «Καὶ ἐπείρασαν καὶ παρεπίκραναν τὸν Θεὸν τὸν ὕψιστον». Ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Κριτῶν καὶ τῶν βασιλέων ἐκτροπὴν τοῦ Ἰσραὴλ πρὸς τὴν εἰδωλολατρείαν. «Καὶ τὰ μαρτύρια αὐτοῦ οὐκ ἐφύλαξαντο».

57. «Καὶ ἀπέστρεψαν, καὶ ἠθέτησαν, καθὼς καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν». Ὅπως ἀκριβῶς οἱ πρόγονοί των, λέγει, κατεσκεύασαν τὸν χρυσοῦν μόσχον καὶ τὸν ἐλάτρευσαν¹⁴, ἀρνηθέντες τὸν σωτῆρα των Θεόν, τοιοῦτοτρόπως καὶ αὐτοὶ πάλιν θεοποιήσαντες τὰς δαμάλεις ἐθυσίαζον εἰς αὐτάς, ἐγκαταλείψαντες τὸν Θεόν.

58. «Καὶ παρώργισαν αὐτὸν ἐν τοῖς βουνοῖς αὐτῶν». Διότι εἰς κάθε κορυφὴν βουνοῦ προσέφερον θυσίας εἰς τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας, καθὼς λέγει ὁ προφῆτης Ὡσηέ¹⁵.

59. «Ἦκουσεν ὁ Θεὸς καὶ ὑπερεῖδε, καὶ ἐξουδένωσε σφόδρα Ἰσραὴλ». Διότι παρεδόθησαν εἰς διαφόρους αἰχμαλωσίας.

60. «Καὶ ἀπώσατο τὴν σκηνὴν Σηλῶμ». Διότι εἰς τὴν πόλιν Σηλῶμ εἶχεν ἀρχικῶς ἐγκατασταθῆ ἡ σκηνὴ τοῦ Μαρτυρίου, ὅταν ἀρχιερεῖς ἦσαν ὁ Ἡλὲι καὶ ὁ Σα-

14. Βλ. Ἑε λθ' 1 κ.ε.

15. Πρβλ. Ὡσ. ια' 2.

μουήλ. «Σκήνωμα ὃ κατεσκήνωσεν ἐν ἀνθρώποις». Σκήνωμα ὀνομάζει τὴν Κιβωτὸν τῆς Διαθήκης, ἡ ὁποία ἀφηρεῖται ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου ὑπὸ τῶν πέντε βασιλέων, οἱ ὅποιοι τὴν ἔλαβον μαζί των ὡς λάφυρον¹⁶.

61. «Καὶ παρέδωκεν εἰς αἰχμαλωσίαν τὴν ἰσχὺν αὐτῶν, καὶ καλλονὴν αὐτῶν». Δύναμις των, ἀλλὰ καὶ ὁμορφιά των ἦτο ἡ Κιβωτός, ἡ ὁποία παρεδόθη εἰς χεῖρας τῶν Ἀζωτίων¹⁷.

62. «Καὶ συνέκλεισεν εἰς ρομφαίαν τὸν λαὸν αὐτοῦ». Διότι ὀδηγοῦμενοι αἰχμάλωτοι ἀπέθνησκον, ἐπειδὴ κανεὶς δὲν τοὺς ἐβοήθει, ἀφοῦ οἱ συγγενεῖς των εἶχον κατὰ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν.

64. «Οἱ ἱερεῖς αὐτῶν ἐν ρομφαίᾳ ἔπεσον». Διὰ τὰ παιδιὰ τοῦ ἱερέως Ἡλεὶ ὁμιλεῖ¹⁸. «Καὶ αἱ χῆραι αὐτῶν οὐ κλαυθήσονται». Διότι ἔχουν χαθῆ καὶ αὐταὶ μαζί των, καὶ ἠνώθησαν διὰ τοῦ θανάτου μὲ τοὺς ἄνδρας, χωρὶς ν' ἀξιώθουν νὰ χύσουν οὔτε καὶ τὰ ἀνήκοντα εἰς τοὺς νεκροὺς δάκρυα.

66. «Καὶ ἐπάταξε τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ εἰς τὰ ὀπίσω». Τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὰ κτυπήματα ποὺ ἐδέχθησαν ἐκ τῶν ὀπισθεν οἱ Ἀζῳτιοὶ καὶ οἱ Ἀσκαλωνῖται, μέχρις οὗ ἐπέστρεψαν τὴν κιβωτὸν.

67. «Καὶ ἀπώσατο τὸ σκήνωμα Ἰωσήφ». Λέγει τοῦτο ἐπειδὴ ἡ Σηλὼμ ἔκειτο εἰς τὴν περιοχὴν ἡ ὁποία παρεωρήθη εἰς τὸν Ἰωσήφ, διότι ὁ γενάρχης τῆς φυλῆς Ἐφραΐμ ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ.

68. «Καὶ ἐξελέξατο τὴν φυλὴν Ἰούδα». Εἶναι γεγονός ὅτι ἀπὸ τὴν φυλὴν αὐτὴν ἐξέλεξε τοὺς βασιλεῖς, τῶν ὁποίων πρῶτος ἦτο ὁ Δαβίδ. Εἶναι δὲ ἄξιον προσοχῆς, ὅτι ἐξέλεξε μίαν φυλὴν ἀντὶ ἄλλης φυλῆς, τὴν φυλὴν δηλαδὴ τοῦ Ἰούδα ἀντὶ τῆς φυλῆς τοῦ Ἰωσήφ, καὶ ἓνα τόπον ἀντὶ ἄλλου τόπου, τὸ ὄρος δηλαδὴ Σιών ἀντὶ τῆς Σηλὼμ.

69. «Καὶ ὠκοδόμησεν ὡς μονοκέρωτος τὸ ἁγίασμα αὐτοῦ». Ἀγίασμα μὲν ὀνομάζει τὸν ἀνεγερθέντα εἰς Ἱερουσαλὴμ ναὸν τοῦ Θεοῦ· μονόκερος δὲ εἶναι θηρίον

16. Βλ. Α' Βασ. δ' 1, στ' 21.

17. Ἀζῳτιοὶ: Κάτοικοι τῆς πόλεως Ἀζωτος. Ἦτο ἐν ἀπὸ τὰ πέντε βασιλεία (πόλεις), τὰ ὁποία ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν.

18. Βλ. Α' Βασ. δ' 11.

ἀκατανίκητον, ἐπειδὴ ἔχει εἰς τὸ μέτωπον μυτερόν κέρατον καὶ διὰ τοῦ ὁποίου φονεύει ὅλα τὰ θηρία. Λέγει, λοιπόν, ὅτι τοιοῦτοτρόπως ἀνηγέρθη ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ, ὥστε ὅλα τὰ ἔθνη συγκρινόμενα μὲ τὴν ὑπάρχουσαν εἰς αὐτὸν δύναμιν νὰ φαίνωνται κατώτερα.

70-71. «Ἐξόπισθεν τῶν λοχευομένων ἔλαθεν αὐτόν», ὅσων δηλαδὴ τίκτονται καὶ γεννῶνται. Ἐπέλεξε, λέγει, πολὺ ὀρθῶς ἐκεῖνον πού ἐγνώριζε τὴν τέχνην τοῦ ποιμένος καὶ νὰ διαφυλάττῃ τὰ γεννώμενα πρόβατα καὶ τὸν ἑκάμε ποιμένα τῶν λογικῶν προβάτων. «Ποιμαίνειν Ἰακώβ τὸν δοῦλον αὐτοῦ». Ἐγινε δηλαδὴ εἰς αὐτοὺς διδάσκαλος ἐναρέτου διαγωγῆς, διδάξας αὐτοὺς διὰ τοῦ καλοῦ παραδείγματός του.

72. «Καὶ ἐν ταῖς συνέσεσι τῶν χειρῶν αὐτοῦ ὠδήγησεν αὐτούς». Φρόνησιν χειρῶν ὀνομάζει κάθε πράξιν πού ἐγινε μὲ τὸν κατάλληλον τρόπον.

ΟΗ'.

ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Ἀσάφ.

Υπόθεσις

Ψάλλει τὸν Ψαλμὸν τοῦτον πρὸς χάριν ὅσων ἐφυνεύθησαν σκληρῶς κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀντιόχου¹ καὶ ζητεῖ διὰ τῆς θερμῆς αὐτῆς παρακλήσεως τὴν αὐστηρὰν τιμωρίαν τῶν ὑπευθύνων τῆς αἱματοχυσίας, νὰ ἐπιστρέψουν δηλαδὴ αἱ συμφοραὶ εἰς τὰ κεφάλια ἐκείνων πού τὰς προκαλοῦν.

1. «Ὁ Θεός, ἤλθοσαν ἔθνη εἰς τὴν κληρονομίαν σου». Διότι ὁ Ἀντίοχος ἀφοῦ ἀπέστειλε πολὺν στρατὸν καὶ κατέλαβε τὴν Ἱερουσαλήμ, εἰσῆλθε καὶ ὁ ἴδιος καὶ κατέκαυσε τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ². «Ἐμίαναν τὸν ναὸν τὸν ἁγίόν σου». Ἰδοῦ, λέγει, τὰ δικά σου τὰ ἐπῆραν ἄλ-

1. Ἡ ἀποδιδομένη εἰς τοῦτον σκληρότης ἐπιτρέπει νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὸν Δ' τὸν Ἐπιφανῆ (175-164 π.Χ.).

2. Βλ. Α' Μακ. α' 16 κ.ε. καὶ Β' Μακ. ε' 11 κ.ε.

λοι καὶ ἄλλοεθνεῖς κατακρατοῦν τὰ δικά σου. «Ἐθεν-
το Ἱερουσαλήμ εἰς ὀπωροφυλάκιον». Τόπος γεμᾶτος
λίθους ὅπου ὁ φύλαξ τῶν καρπῶν τῶν δένδρων κατοικεῖ
εἰς σκηνήν.

2-3. «Ἐθεντο τὰ θνησιμαῖα τῶν δούλων σου θρώ-
ματα τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ». Διότι ἐξ αἰτίας τῆς
ὕπερβολικῆς σκληρότητός των οἱ ἐχθροὶ δὲν ἐπέτρεπον
εἰς τοὺς συγγενεῖς οὔτε τοὺς νεκροὺς των νὰ θάψουν.
«Τὰς σάρκας τῶν ὁσίων σου τοῖς θηρίοις τῆς γῆς». Πῶς,
λοιπόν, εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ θεωρηθοῦν ὡς ἅγιοι ὅσοι
ἔχυσαν τὸ αἷμα των, διὰ νὰ ὑπερασπισθοῦν τὸν νόμον,
μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν οἱ Μακκαθαῖοι³;

5-6. «Ἐκκαυθήσεται ὡς πῦρ ὁ ζῆλός σου». Δεῖξε,
λέγει, ζωηρὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν προστασίαν τοῦ κύ-
ρους τοῦ ὀνόματός σου, τὸ ὁποῖον θλασφημεῖται ἀπὸ
τοὺς ἐχθρούς.

8. «Μὴ μνησθῆς ἡμῶν ἀνομιῶν ἀρχαίων». Τὰς ἀμαρ-
τίας, αἱ ὁποῖαι διεπράχθησαν εἰς Αἴγυπτον, ὀνομάζει
ἀρχαίας.

10. «Μήποτε εἴπωσι τὰ ἔθνη· ποῦ ἔστιν ὁ Θεὸς αὐ-
τῶν;» Ἄν καὶ ἐμποδίζουν, λέγει, αἱ πολλάί μας ἀμαρ-
τίαι τὴν σωτηρίαν μας, ἐν τούτοις σῶσε μας πρὸς χάριν
τοῦ ὀνόματός σου καὶ διὰ τὸν ἐξευτελισμὸν τὸν ὁποῖον
σοῦ προκαλοῦν, ἐξ αἰτίας τοῦ αἵματος τῶν δούλων σου,
ποῦ χύνεται, καὶ τῶν στεναγμῶν τῶν δεσμίων.

11. «Κατὰ τὴν μεγαλωσύνην τοῦ θραχινός σου πε-
ριποίησαι τοὺς υἱοὺς τῶν τεθανατωμένων». Μὲ τὴν δύ-
ναμιν, λέγει, τῆς χειρός σου, σῶσε τοὺς ἀπογόνους τῶν
φονευθέντων.

3. Ἀξιολογώτατη ἰουδαϊκὴ οἰκογένεια, ἡ ὁποία ἀντέδρασε πει-
σμόνως εἰς τὰ σχέδια τοῦ Ἀντίχου τοῦ Δ' νὰ καταλύσῃ τὴν ἰουδαϊ-
κὴν θρησκείαν. Οὗτοι ἠγῆθησαν ἐπαναστάσεως καὶ ἐπολέμησαν τοὺς
ἐπιβούλους τῆς πίστεώς των.

ΟΘ'.

Εἰς τὸ τέλος· πρὸς σωτηρίαν ὅσων ἠχμαλωτίσθησαν ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων· μαρτυρία¹ τοῦ Ἀσάφ.

Ἦ πόθεις

Ἐξεταζόμενος ὁ Ψαλμὸς κατὰ γράμμα καὶ κατ' ἐπίφασιν περιέχει παράκλησιν πρὸς τὸν Θεὸν νὰ ἐλεήσῃ τοὺς ὑποδουλωθέντας εἰς τοὺς Ἀσσυρίους, Ἰσραηλίτας²· ἐὰν ὅμως ζητηθῇ τὸ θαυότερον νόημα αὐτοῦ, τότε ἀναφέρεται εἰς ὅσους ὑπέμειναν τὴν πνευματικὴν αἰχμαλωσίαν μετὰ τὴν σταυρικὴν καταδίκην τοῦ Κυρίου ὑπὸ τῶν πνευματικῶν Ἀσσυρίων καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν, ἐννοῶ δηλαδὴ τοῦ Σατανᾶ. Ἀπευθύνει, λοιπόν, θερμὴν παράκλησιν καὶ ζητεῖ νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Σωτῆρος, διὰ νὰ ἐλευθερωθῇ ὁλόκληρος ὁ Ἰσραήλ.

2. «Ὁ ποιμαίνων τὸν Ἰσραήλ, πρόσχες». Ἐσύ, Δέσποτα, ὁ ὁποῖος ὡς ἄλλος ποιμὴν ἐνδιαφέρεσαι διὰ τὸν λαόν, δέξου σὲ παρακαλῶ τὴν ἱκεσίαν μου.

3. «Ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβίμ, ἐμφάνηθι ἐναντίον Ἐφραΐμ, καὶ Βενιαμίν, καὶ Μανασσῆ». Ὅταν μετεκινεῖτο ἡ σκηνὴ προηγουντο αὐτῆς τρεῖς φυλαί, αἱ τοῦ Ἰούδα, τοῦ Ἰσάαχαρ καὶ τοῦ Ζαβουλών. Ἠκολούθουν δὲ πρὸς νότον ἄλλαι τρεῖς, ἡ τοῦ Ἐφραΐμ, ἡ τοῦ Βενιαμίν καὶ ἡ τοῦ Μανασσῆ³. Ἐπάνω δὲ εἰς τὰ χρυσᾶ Χερουβίμ, τὰ ὁποῖα ἐκάλυπτον τὴν Κιβωτὸν ἦτο ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία μάλιστα προεπορεύετο αὐτῶν κατὰ τὴν πορείαν. Σὺ, λοιπόν, ὁ ὁποῖος κάθησαι ἐπάνω εἰς τὰ Χερουβίμ καὶ θαδίζεις πρὶν ἀπὸ τὴν κιβωτόν, ὥστε νὰ εὐρίσकेσαι ἔμπροσθεν ἀπὸ τὸν Ἐφραΐμ, τὸν Βενιαμίν καὶ τὸν Μανασσῆ (διότι τὸ «ἐναντίον» σημαίνει τὸ

1. Ὁ ὅρος «μαρτύριον» δὲν ἀπαντᾷται εἰς τὸ ἐβραϊκὸν πρωτότυπον.

2. Ἡ ἀναφέρεται εἰς ἐπιδρομὰς τῶν Ἀσσυρίων κατὰ τοῦ βορείου βασιλείου ἢ εἰς τὴν κατάλυσιν τούτου ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων κατὰ τὸ ἔτος 722-1 π.Χ.

3. Βλ. Ἀρ. ι' 1 κ.ε.

ἐμπροσθεν), διὰ τῆς δυνάμεώς σου χάρισέ μας τὴν σωτηρίαν.

9. «Ἀμπέλων ἐξ Αἰγύπτου μετῆρας». Ἐννοεῖ τὸν Ἰσραήλ. «Ἐξέβαλες ἔθνη καὶ κατεφύτευσας αὐτήν». Διότι προχωρῶν ἐμπροσθεν τοῦ Ἰσραήλ ἐξεδίωξες ἀπὸ τὰς ἐστίας των τὰ ἔθνη, ποὺ κατοικοῦσαν εἰς τὴν γῆν Χαναάν.

11. «Ἐκάλυπεν ὄρη ἡ σκιά αὐτῆς». Σκιά μὲν τῆς ἀμπέλου (= Ἰσραήλ) ἦτο ἡ καθιερωμένη ὑπὸ τοῦ νόμου λατρεία, ἐπεὶ δὲ ὁ νόμος περιεῖχεν ἐντός του ἀμυδρῶς τὰ ἀγαθὰ τῆς διὰ τοῦ Χριστοῦ σωτηρίας. Ὁρῇ ἐννοεῖ τὰ εὐρισκόμενα εἰς Σηλὼμ καὶ εἰς Σιών. Διότι εἰς τοὺς δύο αὐτοὺς τόπους εἶχε στηθῇ ἡ σκηνή. Τίποτε ἄλλο, λοιπόν, δὲν σημαίνει ὁ στίχος, εἰμὴ ὅτι τὰ ὀριζόμενα εἰς τὸν νόμον καὶ τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσαν σκιά τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν, ἐτελοῦντο εἰς τὰ δύο αὐτὰ ὄρη. «Καὶ ἀναδενδράδες αὐτῆς τὰς κέδρους τοῦ Θεοῦ». Κέδροι μὲν εἶναι αἱ ἀγγελικαὶ δυνάμεις, κλήματα δὲ ἀναρριχώμενα εἶναι οἱ προφῆται τοῦ λαοῦ, οἱ ὁποῖοι ἀνῆλθον εἰς τὰ οὐράνια ὕψη καὶ ἐπαναπαύονται εἰς τὰς οὐρανίους καὶ λογικὰς δυνάμεις.

12. «Ἐξέτεινε τὰ κλήματα αὐτῆς ἕως θαλάσσης». Κλήματα καὶ παράρριζα τῆς ἀμπέλου ὀνομάζει τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ, τὸ ὁποῖον ἐξηπλώθη ἐκ τοῦ ποταμοῦ Εὐφράτου μέχρι τῆς Ἰνδικῆς θαλάσσης.

13-14. «Ἴνα τί καθεῖλες τὸν φραγμὸν αὐτῆς;» Φράκτης τῆς ἀμπέλου ἦτο ἡ προστασία τῶν ἀγγέλων, τὴν ὁποῖαν ὁμῶς ἀπέσυρεν ἀπὸ αὐτοὺς ὁ Θεός. «Καὶ τρυγῶσιν αὐτὴν πάντες οἱ παραπορευόμενοι τὴν ὁδόν». Διότι ἔχει δοθῇ ὡς λιθάδι εἰς τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας, οἱ ὁποῖοι καὶ θόσκουν τὰς ψυχὰς των (τῶν Ἰσραηλιτῶν), τὰς ὁποίας καὶ ἀπογυμνώνουν ἀπὸ τὴν πνευματικὴν καρποφορίαν.

15. «Ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, ἐπίστρεψον». Παρακαλῶ, λοιπόν, ἐσένα τὸν παντοδύναμον Δεσπότην νὰ κυττάξης ἀπὸ ὕψηλὰ τὴν κακοποίησιν τῆς ἀμπέλου καὶ νὰ εὐδοκήσης νὰ τὴν ἀπαλλάξης ἀπὸ τὰ θάσσανά της. Διότι ἡ ἰδική σου πρόνοια τῆς ἐχάρισε τὴν προηγούμενην εὐτυχίαν.

16-17. «Καὶ κατάρτισαι αὐτὴν ἣν ἐφύτευσεν ἡ δεξιὰ σου». Ἐπειδὴ, λέγει, σὺ ἐφύτευσες αὐτήν, ἔπειτα ὁ-

μως εἶχε γίνει «ἐμπεφυρισμένη καὶ κατεσκαμμένη» καὶ κατεστράφη τελείως, ὅταν σὺ τὴν ἐπέπληξες, διόρθωσέ τὴν καὶ κάμε τὴν ἐτοίμην νὰ δεχθῇ τὴν σωτηρίαν· προετοίμασέ τὴν διὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Διότι τὸ «ἐπὶ υἱὸν ἀνθρώπου» ἐρμηνεύεται διὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Ποῖος δὲ εἶναι αὐτὸς ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰμὴ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἡμῶν, καθὼς ὁ ἴδιος χαρακτηρίζει τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς τὰ Εὐαγγέλια⁴;

18 - 19. «Γενηθήτω ἡ χεὶρ σου ἐπ' ἄνδρα δεξιᾶς σου». Αὐτὸ τὸ ἔργον, λέγει, τῆς σωτηρίας τοῦ λαοῦ, τὸ ὁποῖον συμβολίζεται καὶ ὑπὸ τῆς χειρός, «ἐπ' ἄνδρα δεξιᾶς σου γενηθήτω», δηλαδὴ ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται εἰς τὰ δεξιὰ σου. Καὶ ποῖος ἄλλος εἶναι αὐτὸς εἰμὴ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς ἔστω καὶ ἂν ἔχη γίνει ἄνθρωπος; Ὅταν δὲ τοῦτο πραγματοποιηθῇ, λέγει, καὶ μᾶς σῶσῃ ἡ δεξιὰ σου, δηλαδὴ αὐτὸς πού ὀνομάζεται ἄνδρας καὶ υἱὸς ἀνθρώπου, δὲν θὰ ἀπομακρυνθῶμεν ποτὲ πλέον ἀπὸ σέ, ἐπειδὴ θὰ συμμετέχωμεν εἰς τὴν ἰδικὴν σου ζωὴν, καὶ θὰ ἀκούωμεν εἰς τὸ ἰδικόν σου ὄνομα, δηλαδὴ θὰ ὀνομαζώμεθα Χριστιανοί.

20. «Κύριε ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, ἐπίστρεψον ἡμᾶς». Διαρκῶς ἐπαναλαμβάνει τὴν παράκλησιν, ἐπιδιώκων νὰ συντομεύσῃ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς, διὰ τοῦ ὁποῖου καὶ θὰ σωθοῦν.

Π'.

Εἰς τὸ τέλος· ὑπὲρ τῶν ληνῶν· ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Ἀσάφ· ἀλληλούϊα.

Ἦ ψόθεσις

Ὅταν ἡρμηνεύομεν τὸν ὄγδοον Ψαλμὸν εἶπομεν ὅτι ληνοὶ εἶναι αἱ Ἐκκλησίαι. Δυνάμεθα, λοιπόν, καὶ ἄ-

4. Ὅρα Ματθ. ιη' 11, Μαρκ. θ' 9, Λουκ. στ' 5, Ἰωάν. γ' 13 κ.ά. Εἰς τὸν προφήτην Δανιὴλ ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον ἡ προσωνομία τοῦ Χριστοῦ ὡς «υἱοῦ ἀνθρώπου» (Ζ' 13)

πὸ τὸν παρόντα Ψαλμὸν νὰ διαπιστώσωμεν, ὅτι προσκαλεῖ τὰ ἔθνη εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, διδάσκων αὐτοὺς νὰ μὴ ἀπομακρυνθοῦν ποτὲ ἀπ' αὐτόν, φέρων ὡς παράδειγμα τὴν ἀπόρριψιν τοῦ προηγουμένου ἐκλεκτοῦ λαοῦ ἐξ αἰτίας τῆς κακίας του.

2. «Ἀγαλλιάσθε τῷ Θεῷ τῷ βοηθῷ ἡμῶν, ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ Ἰακώβ». Ὁ ἀλαλαγμὸς εἶναι ὕμνος ποὺ λέγεται μετὰ ἀπὸ κάποιαν νίκην. Παραγγέλλει, λοιπόν, εἰς τὰ ἔθνη νὰ ψάλλουν τοὺς ἐπινικίους ὕμνους εἰς τὸν Θεὸν ὁ ὁποῖος τοὺς ἐβοήθησε καὶ τοὺς ἐλύτρωσεν ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῶν δαιμόνων.

3. «Λάβετε Ψαλμὸν, καὶ δότε τύμπανον». Ψαλμὸν εἰς αὐτὰ ἐδῶ τὴν θεῖαν διδασκαλίαν ὀνομάζει. Τύμπανον δὲ εἶναι μουσικὸν ὄργανον κατεσκευασμένον ἀπὸ δέρματος λέγει, λοιπόν: Ἀφοῦ ἠκούσατε μετὰ προσοχῆς τὰ θεῖα λόγια, «παραστήσατε τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, εὐπρόσδεκτον τῷ Θεῷ»¹. «Ψαλτήριον τερπνὸν μετὰ κιθάρας». Ψαλτήριον πάλιν ὀνομάζει τὸ σῶμα, ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ συνδέεται μαζὶ τοῦ μὲ ἀπόλυτον συμφωνίαν καὶ ἁρμονίαν· συνιστᾷ δὲ νὰ γίνουιν ἄρτιοι οἱ ἄνθρωποι τοῦ Θεοῦ² καὶ νὰ ἀναθέσουν τὰς ψυχὰς των εἰς τὸν Θεόν³ καὶ τὸ σῶμα των νὰ μὴ ἀνήκη εἰς τὸν κόσμον, ἀλλ' εἰς τὸν Κύριον⁴.

4-5. «Σαλπίσατε ἐν νεομηνίᾳ σάλπιγγι». Ὅπως ἀκριβῶς εἰς τοὺς παλαιοὺς χρόνους ὁ Ἰσραὴλ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ μηνὸς ἔπαιρνε ὁρατὰς σάλπιγγας καὶ ἐσάλπιζε, σύμφωνα μὲ ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον ἀποτελοῦσε μαρτυρίαν ὅτι ἡλευθερώθησαν ἀπὸ τὴν δουλείαν τῆς Αἰγύπτου, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ νέος λαὸς (ὁ χριστιανικός), χρησιμοποιῶν τὴν εὐαγγελικὴν σάλπιγγα, τῆς ὁποίας ἡ φωνὴ ἠκούσθη εἰς ὁλόκληρον τὴν γῆν, διατάσσεται νὰ σαλπίζει κατὰ τὰς ἀρχὰς τῶν μηνῶν, δηλαδὴ κατὰ τὴν ἀνανέωσιν τοῦ πνευματικοῦ του κόσμου· κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ αὐτὸς θὰ ὁμολογῇ καὶ θὰ βεβαιώνη, ὅτι πράγματι τὸν ἡλευθέρωσεν ἀπὸ τὴν πνευ-

1. Ρωμ. ιβ' 1.

2. Πρβλ. Β' Τιμ. γ' 17.

3. Πρβλ. Α' Πέτρ. δ' 19.

4. Πρβλ. Α' Κορ. στ' 13.

ν. ευφρ-
6ατε-----

ματικήν Αἴγυπτον, δηλαδή ἀπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ σκότους.

6. «Γλῶσσαν ἦν οὐκ ἔγνω ἤκουσεν». Ὁ λαός, λέγει, ὅταν ἔφυγεν ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ἤκουσε γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν προηγουμένως δὲν ἐγνώριζε. Καὶ ποία ἦτο αὐτὴ εἰμὴ ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἀπηυθύνθη εἰς τὸν λαὸν ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ;

7. «Ἀπέστησεν ἀπὸ ἄρσεων τὸν νῶτον αὐτοῦ». Ἄντι νὰ εἴπῃ ἐξ ἄρσεων (= φορτίων). Λέγει, λοιπόν, ὅτι τοὺς ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὰ φορτία, τὰ ὁποία μετέφερον, διὰ νὰ οἰκοδομήσουν τὰς πόλεις τοῦ Φαραώ. «Αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐν τῷ κοφίνῳ ἐδούλευσαν». Τοῦτο λέγει ἐπειδὴ τὴν λάσπην καὶ τὰ ἄχυρα τὰ μετέφεραν εἰς τὸ ἔργον ἐντὸς κοφίνων⁵.

8. «Ἐν θλίψει ἐπεκαλέσω με, καὶ ἐρυσάμην σε». Εἶναι ὅμοιον πρὸς τὸ «Ὅτι ἤκουσα τῶν στεναγμῶν αὐτῶν»⁶ καὶ τῆς φωνῆς τῶν ἤκουσα καὶ κατέβην διὰ νὰ τοὺς λυτρώσω. «Ἐπήκουσά σου ἐν ἀποκρύφῳ τῆς καταγίδος». Ἄντι νὰ εἴπῃ σὲ ἔσωσα ἀπὸ ὑπερβολικῶς μεγάλῃν θλίψιν. «Ἐδοκίμασά σε ἐπὶ ὕδατος ἀντιλογίας». Ὅταν ἐδίψασεν ὁ λαός καὶ ἔλεγε πρὸς τὸν Μωϋσῆν «Δὸς ἡμῖν ὕδωρ, ἵνα πίωμεν» ἐκεῖνος ἀπήντησε: «Τί λοιδορεῖσθέ με καὶ πειράζετε τὸν Κύριον;»⁷.

9-11. «Ἄκουσον, λαός μου». Ἀρχίζει νὰ ἀπευθύνῃ προτροπὴν πρὸς τὸν λαόν, λέγων εἰς αὐτὸν νὰ προετοιμασθῇ νὰ τὸν ἀκούσῃ μετὰ προσοχῆς. Διότι ἂν κάμῃ αὐτὸ δὲν πρόκειται νὰ λατρεύσῃ ἄλλον Θεόν, οὔτε θὰ γίνῃ δι' αὐτὸν ὁ Θεὸς Θεὸς καινούργιος. Διότι ἀπλούστατα εἶναι ὁ ἴδιος αὐτὸς ποὺ παλαιότερον τὸν ἠλευθέρωσεν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. «Πλάτυνον τὸ στόμα σου, καὶ πληρώσω αὐτό». Ὑπόσχεται καὶ σαρκικὰς καὶ πνευματικὰς τροφάς εἰς ἐκείνους ποὺ πειθαρχοῦν εἰς αὐτόν.

12-15. «Καὶ οὐκ ἤκουσεν ὁ λαὸς τῆς φωνῆς μου». Καὶ ἐπειδὴ ἐγὼ μὲν ὑπεσχόμην αὐτά, ἐκεῖνοι δὲ ἔκλειναν τὰ αὐτιά των νὰ μὴ ἀκούσουν, διὰ τοῦτο τοὺς ἀπέρριψα, ἐπιβαλὼν οὕτω εἰς αὐτοὺς τιμωρίαν ἀνταξίαν τῶν πράξεών των.

5. Βλ. ἙΕ. α' 8-14' ε' 5 κ.ε.

6. ἙΕ. θ' 24.

7. ἙΕ. ιζ' 2.

15. «Οἱ ἐχθροὶ Κυρίου ἐψεύσαντο αὐτῷ, καὶ ἔσται ὁ καιρὸς αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα». Ὡσάν νὰ ἔλεγε κατὰ τρόπον πλέον σαφῆ: Διὰ τὰ ψεύδη τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν Κύριον θὰ ὑπάρξῃ καιρὸς τιμωρίας αὐτοῦ· εἶναι δὲ αὐτὸς ὁ καιρὸς ὁ ἐκτεινόμενος πέραν τῆς παρούσης ζωῆς.

17. «Καὶ ἐψώμισεν αὐτοὺς ἐκ στέατος πυροῦ». Ἐκεῖνοι μὲν, λέγει, εἶπον ψεύματα εἰς αὐτόν, αὐτὸς ὁμῶς, ἐπειδὴ εἶναι ἀγαθός, τοὺς ἐγέμισε μὲ πνευματικὴν τροφήν· αὐτὴ δὲ ἡ τροφή εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, «ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐξ οὐρανοῦ καταβάς, καὶ ζωὴν διδούς τῷ κόσμῳ»⁸. «Καὶ ἐκ πέτρας μέλι ἐχόρτασεν αὐτούς». Πέτρα εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Κύριος⁹, μέλι δὲ τὰ θεῖα του λόγια. Λέγει, λοιπόν, ὅτι τοὺς ἐχόρτασε μὲ τὰ ἱερὰ του λόγια.

ΠΑ'.

ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Ἀσάφ.

Ὑπόθεσις

Εἰς τὸν προηγούμενον Ψαλμὸν ὠμίλησε διὰ τὴν ἀπόρριψιν τοῦ λαοῦ· ἐδῶ ἐκθέτει περισσότερον καθαρά τὰς αἰτίας, ἕνεκα τῶν ὁποίων ὁ Θεὸς τοὺς ἀπέρριψε.

1. «Ὁ Θεὸς ἔστη ἐν συναγωγῇ θεῶν». Θεοὺς ὠνόμασε τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὅποιοι ἐκλήθησαν παιδιὰ τοῦ Θεοῦ. Ἐστάθη, λοιπόν, εἰς τὸ μέσον αὐτῶν ὁ Θεός, ὅταν ἐπραγματοποίησε τὴν σωτήριον ἐπὶ γῆς παρουσίαν του, διὰ νὰ διαχωρίσῃ αὐτοὺς (εἰς δικαίους καὶ ἀδίκους), ἐλέγχων ὅσα διέπραξαν.

2-3. «Ἔως πότε κρίνετε ἀδικίαν;». Φέρει εἰς τὸ μέσον τὴν ἀδικίαν πού διέπραξαν οὗτοι εἰς θάρος τοῦ λαοῦ.

5-7. «Σαλευθήτωσαν πάντα τὰ θεμέλια τῆς γῆς». Θεμέλια τῆς γῆς ὀνομάζει τοὺς ἄρχοντας τοῦ παρόντος κόσμου, οἱ ὅποιοι ἐλογοδότησαν πρὶν ἀπὸ τὸν Ἰου-

8. Ἰωάν. στ' 33.

9. Πρβλ. Α' Κορ. ι' 4.

δαϊκὸν λαὸν καὶ ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τὴν ἀσκουμένην ἐπάνω μας τυραννίαν τῶν διὰ τοῦ λόγου τοῦ Κυρίου πρὸς ἡμᾶς: «Νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκβλήθησεται ἔξω»¹. Διότι ἐκλονίσθησαν καὶ ἔπεσαν ἀπὸ τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν κάποτε κατεῖχον. Ἐπειδὴ, λοιπόν, πρῶτοι αὐτοὶ κατηγορήθησαν διὰ τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐπηκολούθησε κατόπιν ἡ ἀπόρριψις τοῦ Ἰσραὴλ μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ Εὐαγγελίου εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, συνεπέρανε: «Ἐγὼ εἶπα· θεοὶ ἐστε. Ὑμεῖς δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε» πίπτετε δὲ καὶ ὡς εἰς τῶν ἀρχόντων». Ποίων δὲ ἄλλων ἀρχόντων εἰμὴ ἐκείνων τοὺς ὁποίους ὀλίγον πρὶν παρέστησε διὰ τῶν σαλευομένων θεμελίων τῆς γῆς;

ΠΒ'.

Ὡδὴ ΨΑΛΜΟΥ τοῦ Ἀσάφ.

Ἑ π ό θ ε σ ι ς

Ἐνταῦθα ἀπευθύνει προσευχὴν εἰς τὸν Θεὸν καὶ ζητεῖ νὰ τιμωρηθοῦν οἱ λαοὶ τῶν Ἀσσυρίων, οἱ ὁποῖοι διεξήγαγον τὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ Ἰσραὴλ. Αὐτοὶ δὲ εἶναι οἱ ὑπονοούμενοι ἐν συνεχείᾳ εἰς τὸν Ψαλμόν.

2. «Ὁ Θεός, τίς ὁμοιωθήσεται σοι; μὴ σιγῆσης μὴδὲ καταπραΰνης, ὁ Θεός». Καὶ μὲ σὲ μέν, λέγει, κανεῖς δὲν θὰ ὁμοιάσῃ, νὰ γίνῃ δηλαδὴ τόσον ἄκακος καὶ μακρόθυμος εἰς τὰς διαπραττομένας ἀδικίας, ἐγὼ δὲ παρκαλῶ νὰ μὴ μείνης ἀπαθὴς ἐνώπιον τῶν ἀδίκων ἐπιθέσεων τῶν ἐχθρῶν ἐναντίον μας.

3. «Ὅτι ἰδοὺ οἱ ἐχθροὶ σου ἤχησαν». Ἐχει διαλαληθῇ παντοῦ, λέγει, ἡ ὑπ' αὐτῶν διαπραχθεῖσα ἐναντίον μας ἀδικία.

9. «Ἐγενήθησαν εἰς ἀντίληψιν τοῖς υἱοῖς Λῶτ». Οἱ προαναφερθέντες¹, λέγει, ὑπεστήριξαν καὶ συνεμάχησαν μὲ τοὺς υἱοὺς Λῶτ εἰς τὸν πόλεμον ἐναντίον μας.

1. Ἰωάν. ιβ' 31.

1. Οἱ μνημονευόμενοι εἰς τὰ στ. 8 λαοί.

Υιοὶ τοῦ Λῶτ εἶναι οἱ Μωαβῖται² καὶ Ἀμμωνῖται³. Ἐξ αὐτοῦ μαυθάνομεν ὅτι οἱ δαίμονες καλοῦν ἀλλήλους εἰς βοήθειαν⁴ διὰ νὰ καταστρέψουν μίαν ψυχὴν, νὰ μᾶς ἐπιφέρουν πλήρη καταστροφὴν καὶ νὰ παραδώσουν εἰς τὴν λησμοσύνην τὸν περίφημον Ἰσραήλ. Ἐπειτα ἀναφέρει τοὺς γειτονικοὺς λαοὺς ὑπὸ τῶν ὁποίων προσκληθέντες καὶ οἱ ἄλλοι ἠνώθησαν μαζί των.

10. «Ποίησον αὐτοῖς ὡς τῇ Μαδιάμ καὶ τῷ Σισάρα». Ὅπως ἀκριβῶς ἡ Μαδιάμ καὶ ὁ Σισάρα, ἀκόμη δὲ καὶ ὁ Ἰαθεὶν ἐπανεστάτησαν κάποτε κατὰ τοῦ Ἰσραήλ καὶ κατεστράφησαν ἄλλοι μὲν εἰς τὸν χεῖμαρρον Κισσῶν, ἄλλοι δὲ εἰς Ἀενδώρ⁵, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὅσοι ἐπιτίθενται ἐναντίον μας μαζί με τοὺς Ἀσσυρίους θὰ ὑποστοῦν τὴν ἰδίαν τιμωρίαν. Καὶ ὁ μὲν Σισάρα ἦτο στρατηγός, ὁ δὲ Ἰαθεὶν ἦτο βασιλεὺς τῆς Χαναάν. Ἐνικήθησαν ὁλοσχερῶς εἰς τὸν χεῖμαρρον Κισσῶν ὑπὸ τοῦ Βαράκ καὶ τῆς Δεθώρρας, Ἰσραηλῖτιδος γυναικός, καθὼς ἐξιστορεῖται εἰς τὸ βιβλίον τῶν Κριτῶν.

11. «Ἐξωλοθρεύθησαν ἐν Ἀενδώρ». Εἰς τόπον δυσῶνυμον. Διότι τὸ Ἀενδώρ σημαίνει ἀπρέπειαν. «Ἐγενήθησαν ὡσεὶ κόπρος τῇ γῇ». Ἐπειδὴ παρέμειναν ἄταφοι ἀποσυντετέθησαν καὶ ὡς εἶδος κοπριάς ἀνέμιχθησαν μὲ τὸ χῶμα.

12. «Θοὺ τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν ὡς τὸν Ὠρήθ». Τοὺς Ἰδουμαίους⁶ καὶ Ἰσμαηλίτας⁷ καὶ Μωαβῖτας καὶ Ἀγαρηνοὺς⁸ καὶ τοὺς ἀναφερθέντας συντρόφους των κάνε νὰ πάθουν ὅ,τι ἔπαθεν ὁ Ὠρήθ⁹ καὶ οἱ ὑπόλοιποι. Διότι αὐτοὶ ὡς κακοὶ ποῦ ἦσαν εἶχον οἰκτρὸν τέλος.

14-16. «Ὁ Θεός μου, θοὺ αὐτοὺς ὡς τροχόν». Δη-

2. Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Μωάβ, υἱοῦ τοῦ Λῶτ ἐκ τῆς κόρης του. Ἦσαν εἰδωλολάτραι καὶ κατώκουν ἀνατ. τοῦ Ἰορδάνου.

3. Ἡ Ἀμμωνῖται, ἀπόγονοι τοῦ Λῶτ ἐκ τῆς νεωτέρας θυγατρὸς του. Εἰδωλολάτραι. Ἐχθροὶ τῶν Ἰουδαίων.

4. Πρβλ. καὶ Ματθ. ιθ' 45.

5. Βλ. Κορ. δ' 1 κ.ε.

6. Ἀπόγονοι τοῦ Ἡσαῦ, ἐχθροὶ τοῦ Ἰσραήλ. Ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἐξέλιπον ὡς ἴδιος λαός.

7. Ἀπόγονοι τοῦ Ἰσμαήλ, υἱοῦ τοῦ Ἀβραάμ καὶ τῆς δούλης του Ἄγαρ. Κατοικοῦσαν ἀπὸ Εὐίλατ ἕως Σούρ.

8. Εἰδωλολάτραι. Ἀπόγονοι τῆς Ἄγαρ.

9. Ἀρχων τῶν Μωδιανιτῶν, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Γεδεὼν εἰς Σούρ (δρα Κρ. ζ' 25).

λαδή: Εἴθε νὰ μὴ μείνουν εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν, ἀλλ' ὥς κυλίονται συνεχῶς. «Ὡς καλάμην κατὰ πρόσωπον ἀνέμου». Δηλαδή θὰ γίνουν εὐλύγιστοι, ὅπως θεβαίως καὶ τὸ καλάμι τοῦ στάχυος. «Ὡσεὶ πῦρ ὃ διαφλέξει δρυμόν». Ἄς δοκιμάσουν, λέγει, τὴν φωτιάν, τὴν ὁποίαν οἱ ἴδιοι ἀναψαν, καὶ αὐτὴ ἡ φωτιά θὰ τοὺς καταφάγῃ, ὅπως ἀκριβῶς ἡ ὁρατὴ φωτιά ἀφανίζει τὸ δῆσος. Εἶναι δὲ τοῦτο ὅμοιον πρὸς τό: «Ἴδου πάντες ὑμεῖς πῦρ καίετε, πορεύεσθε τῷ φωτὶ τοῦ πυρὸς ὑμῶν, καὶ τῇ φλογὶ ἧ ἐξεκαύσατε»¹⁰. «Ὡσεὶ φλόξ κατακαῦσαι ὄρη». Τὸ λεγόμενον ἔχει ἀλληγορικὴν σημασίαν. Ὅπως ἡ φωτιά, λέγει, ὅταν ἀνάψῃ καίει τὰ βουνά, τοιοῦτοτρόπως θὰ κατακαοῦν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὴν τιμωρίαν πού θὰ ἐπιφέρῃς κατ' αὐτῶν, τὴν ὁποίαν παρωμοίασε καὶ πρὸς καταγίδα, ἐπειδὴ θὰ εἶναι σκληρὰ καὶ μακρᾶς διαρκείας.

17. «Πλήρωσον τὰ πρόσωπα αὐτῶν ἀτιμίας». Διότι ὅταν ἀποτύχουν τελείως εἰς τὰς ἐπιδιώξεις των καὶ γεμίσουν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἐντροπὴν, τότε θὰ γνωρίσουν πολὺ καλῶς τὴν δύναμίν σου. «Καὶ ζητήσουσι τὸ ὄνομά σου, Κύριε». Τοῦτο λέγει, ἐπειδὴ θὰ προκύψῃ δι' αὐτοὺς ἀπὸ τὰς τιμωρίας ὠφέλεια. Τὸ «ζητήσουσι» ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ γινώσκονται (= θὰ γνωρίσουν).

ΨΑΛΜΟΣ ΠΓ'.

Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ληνῶν τῶν υἱῶν Κορέ.

Ἑρμηνεία

Καὶ εἰς τοῦτον τὸν Ψαλμὸν ὁμιλεῖ καὶ πάλιν διὰ τὰς Ἐκκλησίας καθίσταται δὲ τοῦτο φανερόν ἐπειδὴ ἔχει ἐπιγραφὴν «ὑπὲρ τῶν ληνῶν».

2-3. «Ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου, Κύριε τῶν δυνάμεων». Σκηνώματα ὀνομάζει τὰς ἰδρυθείσας εἰς διαφόρους περιοχὰς ἀγίας ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, εἰς τὰς ὁποίας καταφεύγει καὶ κάθε θεοφιλὴς ψυχὴ. «Ἡ καρδιά

10. Ἦσ. ν' 11.

μου καὶ ἡ σὰρξ μου ἠγαλλιάσαντο εἰς Θεὸν ζῶντα». Εἶναι ὅμοιον ὥσαν νὰ λέγῃ: Καὶ μὲ τὸ σῶμα μου καὶ μὲ τὴν ψυχὴν μου ἀφοσιώθηκα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ζῶντος Θεοῦ¹. Τὸ δὲ «Θεῷ ζῶντι» ἔχει λεχθῆ διὰ νὰ γίνῃ σαφὴς διαχωρισμὸς ἀπὸ τὰ εἰδῶλα· διότι ἐκεῖνα εἶναι νεκρά, κατεσκευασμένα ἀπὸ ἄψυχον ὕλην.

4. «Καὶ γὰρ στρουθίον εὗρεν ἑαυτῷ οἰκίαν, καὶ τρυγὼν νοσσιὰν ἑαυτῇ, οὗ θήσει τὰ νοσσία ἑαυτῆς, τὰ θυσιαστήριά σου, Κύριε», Διὰ τοῦ στρουθίου μὲν ὑπαινίσσεται τὴν ψυχὴν τῶν ἀνθρώπων, ἡ ὁποία συλλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ ἀοράτου κυνηγοῦ, σύμφωνα μὲ τὸ «Ἡ ψυχὴ ἡμῶν ὡς στρουθίον ἐρρύσθη ἐκ τῆς παγίδος τῶν θηρευόντων»²· διὰ τῆς τρυγόνος δὲ παριστᾷ τὴν ψυχὴν ἡ ὁποία ζῇ μὲ ἀγνότητά καὶ ἐγκράτειαν. Λέγει, λοιπόν, ὅτι κάθε ψυχὴ αὐτὸ θὰ εὕρῃ ὡς ἀσφαλὲς καταφύγιον, τὴν εἰσοδὸν εἰς τὰ θυσιαστήρια.

5. «Μακάριοι οἱ κατοικοῦντες ἐν τῷ οἴκῳ σου», εἰς τὸν ἐπουράνιον προφανῶς.

6 - 7. «Μακάριος ὁ ἀνὴρ οὗ ἐστὶν ἀντίληψις αὐτῷ παρὰ σοί· ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ διέθετο». Αὐτός, λέγει, ἐπειδὴ ἔχει δηλώσει σὲ ὡς προστάτην του³, ἡσυχος πλέον ἐπιδίδεται κάθε ἡμέραν εἰς ἀγαθοὺς λογισμοὺς, τοὺς ὁποίους καὶ «ἀναβάσεις» ἔχει ὀνομάσει εἰς τὸν παρόντα στίχον, ἐπειδὴ ἐπιτυγχάνεται κατὰ κάποιον τρόπον δι' αὐτῶν ἀνάβασις ἀπὸ τὰ γήϊνα εἰς τὰ ἐπουράνια. «Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ κλαυθμῶνος». Κοιλάδα τῶν θρήνων ὀνομάζει τὴν παροῦσαν ζωὴν. Λέγει λοιπόν· Εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν θὰ γεμίζῃς αὐτοὺς κάθε ἡμέραν ἀπὸ ἀγαθοῦς λογισμοῦς. Διότι ἔχει γίνῃ αἰσθητὴ εἰς αὐτοὺς ἡ προστασία σου.

8. «Καὶ γὰρ εὐλογίας δώσει ὁ νομοθετῶν πορεύονται ἐκ δυνάμεως εἰς δύναμιν». Θὰ τοὺς ἀνταμείψῃ, λέγει, διὰ τὰς καλὰς τῶν σκέψεις ὁ νομοθέτης, δηλαδὴ ἐκεῖνος πού ἔχει δώσει εἰς αὐτοὺς τὸν νόμον τῆς Και-

1. Πρβλ. Ἑβρ. θ' 14.

2. Ψαλμ. ρκγ' 7.

3. Ἡ φράσις αὕτη τοῦ ἱεροῦ πατρὸς ἀπηχεῖ τὴν κρατοῦσαν εἰς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας ὑποχρέωσιν τῶν μετοίκων, οἱ ὅποιοι ὤφειλον νὰ ἐκλέγουν ἓνα Ἀθηναῖον πολίτην ὡς προστάτην τῶν καὶ νὰ ἐγγράφουν τὸ ὄνομά του εἰς εἰδικὸν δημόσιον κατάλογον.

νῆς Διαθήκης. Ποῖαι δὲ ἄλλαι θὰ ἡδύναντο νὰ εἶναι αἱ εὐλογίαι εἰμὴ ἡ πορεία των ἀπὸ μικρᾶς εἰς μεγαλυτέραν δύναμιν; Ἐννοεῖ δὲ τὴν μετάθασιν ἀπὸ τῆς συμφώνου μετὰ τὸ θεῖον θέλημα παρούσης ζωῆς εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ, ὅπου ὅταν θὰ μεταβοῦν θὰ ἴδουν τὸν Θεὸν ὅπως ἀκριβῶς εἶναι.

10. «Ἐπίβλεψον εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ σου». Χριστὸν ὀνομάζει ἐδῶ τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ἐκλήθη νὰ γίνῃ βασιλικὸν ἱερατεῖον.

11. «Ὅτι κρείσσων ἡμέρα μία ἐν ταῖς αὐλαῖς σου ὑπὲρ χιλιάδας». Ἡ μία ἡμέρα τῶν αὐλῶν τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ τῶν ἐκκλησιῶν, συμβολίζει τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος. Χιλιάδας δέ, δηλαδὴ χιλιάδα — διότι οὕτως ἀπαντᾶται εἰς τὸ ἔθραϊκόν κείμενον — ἐννοεῖ τὴν καθιερωμένην ὑπὸ τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου λατρείαν, ἡ ὁποία διήρκεσεν ἐπὶ χίλια ἔτη, ἀρχίσασα ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Σολομῶντος, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἀνηγέρθη ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ λήξασα κατὰ τὴν ἐπὶ γῆς παρουσίαν τοῦ Σωτῆρος. Ἀποδεικνύει δὲ τὸ λεγόμενον πόσον πολὺ ὑπερέχει ἡ εὐαγγελικὴ ἀπὸ τὴν νομικὴν λατρείαν. «Ἐξελεξάμην παραρριπτεῖσθαι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ μου». Εἶναι ὥσάν νὰ λέγῃ: Θὰ προτιμοῦσα νὰ εἶμαι ἐν μικρὸν καὶ ἄσημον μέλος τῆς ἐκκλησίας μᾶλλον παρὰ εἰς διάσημος ἀπὸ τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὸν ἁμαρτωλὸν λαόν. Αὐτὰ ἦσαν χρήσιμα εἰς τοὺς ἐξορίστους εἰς Βαβυλῶνα Ἰουδαίους, καὶ εἰς ἡμᾶς (τοὺς Χριστιανούς) ὠφέλιμα. Διότι ἐκείνους μὲν ἐδίδασκεν ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος νὰ μὴ λησμονοῦν τὴν ἐρήμωσιν τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ, ἡμεῖς δὲ διδασκόμεθα νὰ ἀγαπᾶμε καὶ νὰ ποθοῦμε πάντοτε τοὺς ἀφιερωμένους εἰς τὸν Θεὸν ἱεροὺς τόπους.

12-13. «Κύριος οὐ στερήσει τὰ ἀγαθὰ τοῖς πορευομένοις ἐν ἀκακίᾳ». Ὅσοι δηλαδὴ ἔχουν τοιαῦτα αἰσθήματα θὰ ἀπολαύσουν ὅλα αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ. Διότι ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς ναοὺς πηγάζει ἔλεος, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ χορηγεῖται πλουσιοπάροχος ἡ ἀλήθεια. Διότι ἀπὸ ἐκεῖ δεχόμεθα τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀγαθῶν δογμάτων, καὶ ἀντλοῦμεν τὴν θείαν χάριν ἀπὸ τοὺς κρουνοὺς τοῦ παναγίου Πνεύματος· ἐπὶ πλέον ἐξ αὐτοῦ καθιστάμεθα πασίγνωστοι καὶ διάσημοι, καὶ διὰ τὰ ὁμιλήσω γενικῶς, γινόμεθα δέκται ὅλων τῶν ἀγαθῶν, ἀπὸ μὲν τὴν κακί-

αν καὶ πονηρίαν ἀπαλλασσόμεθα, προτιμοῦμε δὲ νὰ ζοῦμε μὲ ἀπλότητα καὶ ἀλήθειαν.

ΨΑΛΜΟΣ ΠΔ'.

Εἰς τὸ τέλος τῶν υἱῶν Κορέ.

Τ' π ό θ ε σ ι ς

Διὰ τοῦ Ψαλμοῦ τούτου ἀναφέρεται εἰς τὴν κλῆσιν τῶν ἐθνῶν καὶ εἰς τὴν παρασχεθεῖσαν εἰς αὐτοὺς ἄφεσιν διὰ τῆς ἐπιστροφῆς των εἰς τὸν Θεόν. Ἀκόμη δὲ παρουσιάζει τὸν Ἰουδαϊκὸν λαὸν νὰ ἐξομολογῆται μετὰ τὴν κλῆσιν τῶν ἐθνῶν δι' ὅσα ἡμάρτησε καὶ νὰ ζητῇ καὶ αὐτὸς νὰ λάβῃ τὸ ἔλεος ποῦ ἔφερεν ὁ Χριστός.

2. «Εὐδόκησας, Κύριε, τὴν γῆν σου». Διότι πράγματι ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ εὐηρεστήθη νὰ συνενώσῃ καὶ συμπεριλάβῃ¹ τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ. «Ἀπέστρεψας τὴν αἰχμαλωσίαν Ἰακώβ». Διότι ἐπειδὴ ἐκήρυξε πρῶτον εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ἔχει λυτρώσει πολλοὺς ἀπὸ τὴν πνευματικὴν αἰχμαλωσίαν ποῦ τοὺς ἐκυρίευσεν. Ὁ Σωτὴρ διεκήρυξεν ὕστερα ἀπὸ τὴν προφητείαν τοῦ Ἡσαΐου, ἡ ὁποία ἔλεγε: «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ εἶνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεςιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν»², λέγων: «Σήμερον πεπλήρωται ἡ προφητεία αὕτη ἐν τοῖς ὡσὶν ὑμῶν»³. Διότι αὐτὸς ποῦ μᾶς ἀπῆλλαξεν ἀπὸ τὴν δουλείαν τῆς πολυθειστικῆς πλάνης καὶ τῶν δαιμόνων, ὁ ἴδιος μᾶς ἠλευθέρωσε καὶ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῶν ἁμαρτιῶν μας.

Ἐνταῦθα ἔχομεν διπλὴν προφητείαν, ἅφ' ἑνὸς μὲν περὶ τῆς ἐπανόδου τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐκ τῆς Βαβυλῶνος, ἅφ' ἑτέρου δὲ περὶ τῆς σωτηρίας τῆς οἰκουμένης καὶ τὸ σύνολον ἄρα ἐπιδέχεται διπλὴν ἐρμηνείαν. Ἰδοὺ δὲ ποῖον εἶναι τὸ νόημα: Ὁ Κύριος εὐχαριστεῖται ἰδιαίτε-

1. Πρβλ. Ἐφ. α' 10.

2. Ἡσ. Εα' 1.

3. Λουκ. 5' 21.

πως νά κατοικῇ εἰς τὴν ἀγαθὴν καὶ ἐνάρετον καρδίαν, ἢ ὅποια εἶναι ἰδική του γῆ, ἐπειδὴ δέχεται τὸν σπόρον ποῦ τῆς ρίπτει καὶ ἀποδίδει ἑκατὸν φορὰς περισσότερον καρπὸν⁴.

3. «Ἀφῆκας τὰς ἀνομίας τῷ λαῷ σου». Τοῦ λαοῦ ποῦ ἐγίνεν ἰδικὸς του διὰ τῆς πίστεως· ἐννοεῖ δὲ τὸν προερχόμενον ἀπὸ τὰ ἔθνη λαόν, σύμφωνα μὲ τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ προφήτου Ζαχαρίου: «Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ καταφεύξονται ἐπὶ τὸν Κύριον ἔθνη πολλά, καὶ ἔσονται αὐτῷ εἰς λαόν»⁵.

5. «Ἐπίστρεψον ἡμᾶς, ὁ Θεὸς τῶν σωτηρίων ἡμῶν». Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ἀπευθύνει θερμὴν παράκλησιν ἐξ ὀνόματος τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος ζητεῖ νά λάθῃ τὴν θεῖαν χάριν.

8-9. «Δείξον ἡμῖν, Κύριε, τὸ ἔλεός σου». Ὅταν ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Κύρος ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους νά ἐπιστρέψουν —σύμφωνα μὲ τὴν προφητείαν τοῦ Ἡσαΐου— αὐτοὶ σπεύδουν νά ἄρπάξουν τὴν προσφοράν. Διὰ τοῦτο, λοιπόν, παρακαλοῦν τὸν Θεὸν νά χαρίσῃ διὰ τῆς ἀγάπης του εἰς αὐτοὺς ταχέως τὴν σωτηρίαν. Γρήγορα, λέγει, ὦ Δέσποτα, δεῖξε εἰς ἡμᾶς τὴν καλωσύνην σου, ὥστε νά λάθωμεν τὴν σωτηρίαν ποῦ σὺ δίδεις καὶ νά ἐλευθερωθῶμεν ἀπὸ ἐδῶ (τὴν Βαβυλῶνα). Τοιοῦτοτρόπως προσφέρων ὁ προφήτης θερμὴν παράκλησιν ἐξ ὀνόματος τῶν αἰχμαλώτων, λαμβάνει τὴν ἀπάντησιν τοῦ Θεοῦ καὶ προσθέτει: «Ἀκούσομαι τί λαλήσῃ ἐν ἑμοὶ Κύριος ὁ Θεός». Ἀφοῦ διέκοψεν ὁ προφήτης τὴν ἱκεσίαν, ἀναμένει σιωπηλὸς τὴν ἀπάντησιν τοῦ Πνεύματος.

10. «Πλὴν ἐγγὺς τῶν φοβουμένων αὐτὸν τὸ σωτήριον αὐτοῦ». Ἀφοῦ ἔλαθεν ὁ προφήτης τὴν ἀπάντησιν, τὴν ὁποίαν ἔδωσεν ὁ Θεὸς περὶ τῆς τύχης τῶν ὁμοεθνῶν του, ἀντελήφθη τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ὁ Θεὸς θὰ ᾔτο πρόθυμος νά εὐρίσκεται πλησίον ὄλων, ἐὰν θεθαίως αὐτοὶ εἶχον ἐντὸς των τὸν θεῖον φόβον· ὅπωςδὴποτε δὲ θὰ συμβῇ αὐτὸ εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι θὰ ὑποδεχθοῦν ἐγκαρδίως τὴν ἐπὶ γῆς παρουσίαν του. «Τοῦ κατὰσκηνώσαι δό-

4. Πρβλ. Λουκ. η' 4-8.

5. Ζαχ. θ' 15.

ξαν ἐν τῇ γῇ ἡμῶν». Δι' αὐτῶν ἐννοεῖ τὴν ἐπὶ γῆς ἔνσαρκον παρουσίαν τοῦ Μονογενοῦς. Διότι ἔχει ἀποσταλῆ εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα ὡς δικαιοσύνη⁶ καὶ εἰρήνη καὶ ἔλεος καὶ ἀλήθεια. Ἐπειδὴ δὲ μᾶς ἐλυπήθη μᾶς ἐδίδασκε τὴν σώζουσαν ἀλήθειαν⁷ ὅχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ μᾶς κατέστησε δικαίους, «εἰρηνοποιήσας τὰ πάντα ἐν αὐτῷ τὰ τε ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς»⁷.

11. «Ἐλεος καὶ ἀλήθεια συνήντησαν». Ὅμιλεῖ καθαρώτατα διὰ τὴν ἀλήθειαν, ἡ ὁποία ἐνεφανίσθη εἰς τὸν κόσμον διὰ τῆς Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου. Διότι αὐτὸς εἶναι ἡ (ἐνυπόστατος) ἀλήθεια, ἔστω καὶ ἂν ἐγεννήθη ἐκ γυναικός. Διότι «δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη κατεφίλησαν» ἀσφαλῶς τὴν ἀλήθειαν, ἡ ὁποία ἀνέτειλεν εἰς τὸν κόσμον ἐκ τῆς Ἀειπαρθένου Θεοτόκου.

12. «Καὶ δικαιοσύνη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκυψεν». Εἶναι ὁμοιον πρὸς τὸ λεχθὲν εἰς τὴν Παρθένον: «Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ»⁸ κλπ.

13. «Καὶ γὰρ ὁ Κύριος δώσει χρηστότητα». Ὅταν, λέγει, ὁ Κύριος ἀπὸ ἄμετρον ἀγαθότητα ὡς ἄλλος ἡλῖος ἐμφανισθῇ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς γῆς καὶ τοὺς φωτίσει καὶ θερμάνῃ, τότε καὶ ἡμεῖς, ὡς πνευματικὴ γῇ ποὺ εἴμεθα, θὰ παραγάγωμεν τοὺς πνευματικούς καρποὺς τῆς δικαιοσύνης.

14. «Δικαιοσύνη ἐνώπιον αὐτοῦ προπορεύεται». Ἀφοῦ εἶπεν, ὅτι θὰ δώσῃ ἡ πνευματικὴ γῇ τὸν καρπὸν, ἐν συνεχείᾳ διδάσκει πῶς θὰ τὸν ἀποδώσῃ. Πῶς δὲ ἅλως θὰ καρποφορήσῃ εἰμὴ ὅταν ἡ δικαιοσύνη τοῦ ἰδίου τοῦ πράττοντος τὸ ἀγαθόν, ἀφοῦ προηγηθῇ αὐτοῦ εἰς τὴν ὁδὸν ἡ ὁποία ὁδηγεῖ εἰς τὸν οὐρανόν, θὰ κατευθύνη τὴν πορείαν ἐκείνου ὁ ὁποῖος τὴν θαδίζει;

6. Πρβλ. Α' Κορ. α' 30.

7. Κολ. α' 20.

8. Λουκ. α' 35.

ΨΑΛΜΟΣ ΠΕ'.

Προσευχὴ τοῦ Δαβίδ.

Ἵ ἡ ὁ ὁ ὁ ὁ ὁ

Ἐπειδὴ ἐφωτίσθη ὁ εὐλογημένος Δαβίδ ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δι' ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐνανθρωπήσιν τοῦ Μονογενοῦς, καὶ διὰ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν ποῦ θὰ λάβῃ οἰοσδήποτε θὰ καταφεύγῃ εἰς αὐτόν, εὐλόγως ἀπευθύνει προσευχήν, ζητῶν νὰ εἶναι καὶ αὐτὸς εἰς ἐξ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι θὰ σωθοῦν διὰ τῆς χάριτος.

1. «Κλῖνον, Κύριε, τὸ οὖς σου καὶ ἐπάκουσόν μου». Εἶναι πράγματι ἡ ταπεινοφροσύνη βασικὴ προϋπόθεσις, διὰ νὰ εἰσακουσθῇ ὁ προσευχόμενος. «Ὅτι πτωχὸς καὶ πένης εἰμὶ ἐγώ». Ἡ ἀρχὴ τῆς προσευχῆς ἀποτελεῖ ἔκφρασιν ταπεινοῦ φρονήματος. Διότι ἀφοῦ καὶ οἱ δύο ἀπέκτησαν τὸν πλοῦτον τῆς ἀρετῆς, δηλαδὴ καὶ ὁ Δαβίδ καὶ ὁ Ἐζεκίας, εἰς αὐτὸν μὲν δὲν ἐστηρίζοντο, ἀλλ' ἐδιδον ἰδιαιτέραν προσοχὴν εἰς τὴν πτωχείαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ παρεκάλεσαν θερμῶς τὸν Θεὸν νὰ λυπηθῇ αὐτήν, ἐπειδὴ εἶναι ἡνωμένη μὲ τὴν πτωχείαν. Τὸ «Κλῖνον, Κύριε, τὸ οὖς σου» εἶναι δανεισμένον ἀπὸ τὴν συμπεριφορὰν ἐνὸς θαρέος ἀσθενοῦς, ὁ ὁποῖος δὲν δύναται νὰ ὁμιλήσῃ δυνατότερον, καὶ ὑποχρεώνει τοιοῦτοτρόπως τὸν ἱατρὸν νὰ πλησιάζῃ τὸ αὐτί του εἰς τὸ στόμα του].

2. «Φύλαξον τὴν ψυχὴν μου, ὅτι ὁσιός εἰμι». Ἐπικαλεῖται ὡς ἐπιχείρημα διὰ νὰ γίνῃ δεκτὴ ἡ προσευχή του τὰ ἀγαθὰ ποῦ ἔπραξε. «Σῶσον τὸν δοῦλόν σου, ὁ Θεός μου, τὸν ἐλπίζοντα ἐπὶ σοί». Ἐπειδὴ ἐχαρακτήρισε τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὁσίου, ἐπιστρέφει πάλιν εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην, συγκαταλέγων τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ, καὶ διακηρύσσει ὅτι μόνον εἰς αὐτόν θὰ ἔχῃ τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας του (καὶ ὄχι εἰς τὰ ἔργα του).

3. «Ἐλέησόν με, Κύριε, ὅτι πρὸς σέ κεκράξομαι». Μᾶς διδάσκει ἐδῶ, ὅτι ὅποιος ἐπιθυμεῖ νὰ πάρῃ ἀπὸ τὸν Θεὸν κάτι καλόν, ὀφείλει νὰ προσεύχεται διαρκῶς.

5. «Ὅτι σύ, Κύριε, χρηστὸς καὶ ἐπιεικής». Διδάσκει ὅσους καταφεύγουν εἰς τὸν Θεὸν νὰ μὴ ἐγκαταλείπουν

τὸν ἀγῶνα τῆς προσευχῆς, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸς ἀναβάλῃ προσωρινῶς τὴν χορήγησιν τοῦ αἵτουμένου. Διότι ὅπως-δήποτε θὰ τοὺς ἀκούσῃ, ἐπειδὴ εἶναι ἀγαθὸς καὶ ἀνεξάντλητος εἰς εὐσπλαγχνίαν.

8. «Οὐκ ἔστιν ὁμοίός σοι ἐν θεοῖς, Κύριε». Θεοὺς θεοθαίως ὀνομάζει τοὺς ἁγίους προφήτας, εἰς τοὺς ὁποίους ἀπεκαλύφθη ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. Λέγει, λοιπόν, ἐδῶ, ὅτι κανεὶς ἀπὸ τοὺς προφήτας δὲν κατῴρθωσε νὰ ἀπαλλάξῃ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν παρὰ μόνον ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, ὅπως ἔχει λεχθῇ ἄλλου: «Οὐ πρέσβυς, οὐκ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ἔσωσεν ἡμᾶς»¹.

11. «Εὐφρανθήτω ἡ καρδιά μου, τοῦ φοβεῖσθαι τὸ ὄνομά σου». Ὅποιος διαθέτει εὐσέθειαν πρὸς τὸν Θεόν, ἀποδέχεται τὸν τρόπον ζωῆς ποὺ καθορίζει ὁ νόμος του. Αὐτὴ ἡ ζωὴ εἶναι πηγὴ χαρᾶς καὶ εὐτυχίας. Δικαιολογημένως ἄρα ὁ προφήτης παρετήρησεν ὅτι διὰ τοῦ θείου φόβου θὰ χαρῇ ἡ καρδιά του. Διότι τὸ ἴδιον λέγει καὶ ἄλλου: «Εὐφρανθήτω καρδιά ζητούντων τὸν Κύριον»² καὶ ἄλλου «Ἐμνήσθην τοῦ Θεοῦ, καὶ εὐφράνθην»³.

12. «Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε, ὁ Θεός μου, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου». Ἀφοῦ μετέβαλεν ἀμέσως τὴν προσευχὴν εἰς ἐξομολόγησιν διὰ τὴν σωτηρίαν του ἐκ τοῦ αἵ-δου, ἐκθέτει τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους ἡμάρτησε, λέγων ὅτι τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὰς ἐπιθέσεις πολλῶν καὶ πανίσχυρων (ἐχθρῶν), ὑπονοῶν τὰς ἀοράτους δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι δὲν ὑπολογίζουσι τὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ. Σὺ ὁμως, Κύριε, λέγει, ἐπέτρεψες νὰ συμβοῦν τέτοια, ποὺ ἐκεῖνοι δὲν περίμεναν, μὲ τὸ νὰ ἀποσπάσῃς τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ τὰ θάθη τοῦ Ἀδου διὰ τῆς ἰδικῆς σου φιλανθρωπίας. Αὐτὰ τὰ ἔλεγε ὁ Χριστός, ὅταν τὸν περιεκύκλωσαν οἱ θασιλεῖς τῆς γῆς καὶ οἱ ἄρχοντες συνεκεντρώθησαν μὲ σκοπὸν νὰ τὸν θανατώσουν⁴.

13. «Ὅτι τὸ ἔλεός σου μέγα ἐπ' ἐμέ». Καθὼς τελειώνει πλέον ἡ προσευχή των, λέγουν ὅτι θὰ ὑμνοῦν αἰωνίως τὸ ἄπειρον ἔλεος τοῦ Θεοῦ διότι καὶ τὰς ἰδικὰς των

1. Ἦσ. Εγ' 9.

2. Ψαλμ. ρδ' 3.

3. Ψαλμ. οστ' 3.

4. Πρβλ. Ψαλμ. δ' 2 καὶ Πρ. δ' 26.

ψυχὰς ἡλευθέρωσεν ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἄδου.

14. «Ὁ Θεός, παράνομοι ἐπανεστήσαν ἐπ' ἐμέ». Λέγει δι' αὐτῶν, ὅτι ὑπέπεσεν εἰς ἐκείνην τὴν ἁμαρτίαν. Κατὰ ποῖον δὲ τρόπον συνέβη τοῦτο εἰμὴ ἐπειδὴ κάποια στρατιὰ πονηρῶν πνευμάτων ἐστράφη ἐναντίον του καὶ τὸν ἠμπόδισε νὰ συνεχίσῃ τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς;

15-16. «Καὶ σύ, Κύριε, ὁ Θεός μου, οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων». Καίτοι, λέγει, ἐξ αἰτίας τῶν ἐναντίον μου ἐπιθέσεων τῶν πονηρῶν πνευμάτων περιέπεσα εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ δι' αὐτῆς εἰς τὸν πλέον σκοτεινὸν ἄδην, ἐν τούτοις σύ, Κύριε, ὁ ἴδιος, ἀφοῦ ἐξέτεινες καὶ εἰς ἐμέ τὴν εὐσπλαγχνίαν σου, ἐλύτρωσες τὴν ψυχὴν μου διὰ τοῦτο καὶ πάλιν ζητῶ νὰ μὲ ἐλεήσῃς. Θὰ ἐκδηλωθῇ δὲ εἰς ἐμέ τὸ ἔλεός σου, ἐὰν στραφῇς καὶ μὲ κυττάξης.

17. «Ποίησον μετ' ἐμοῦ σημεῖον εἰς ἀγαθόν». Ὅπως τὰ παλαιὰ ἐκεῖνα χρόνια εἰς τὴν Αἴγυπτον ἔδωσεν ὁ Θεός εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας σημάδι, διὰ νὰ μὴ τοὺς προξενήσῃ κακὸν ὁ ἐξολοθρευτὴς ἄγγελος, τοιοῦτοτρόπως ζητεῖ νὰ δοθῇ καὶ εἰς αὐτὸν σημάδι, ὥστε δι' αὐτοῦ καὶ νὰ προφυλάσσεται καὶ νὰ κατανικᾷ τοὺς ἐχθρούς⁵.

ΠΣΤ'.

Τῶν υἱῶν Κορέ· ΨΑΛΜΟΣ ὠδῆς.

Ἑξήκοντα

Καὶ διὰ τοῦ παρόντος Ψαλμοῦ οἱ υἱοὶ τοῦ Κορέ ἀναφέρονται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, κηρύσσοντες δι' αὐτοῦ τὴν κλήσιν τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ τὴν πραγματοποιηθεῖσαν ἀποκάλυψιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Μονογενοῦς διὰ τῆς ἐνσάρκου ἐπὶ γῆς παρουσίας του.

1. «Οἱ θεμέλιοι αὐτοῦ ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς ἁγίοις». Τὸ «αὐτοῦ» ἀναφέρεται εἰς τὸν κληθέντα διὰ τῆς πίστεως λαόν. Λέγει, λοιπόν, ὅτι ὁ ἐξ εἰδωλολατρῶν χριστιανικός λαὸς οἰκοδομήθη εἰς τὴν πίστιν ἐπάνω εἰς τὸ θεμέλιον τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν προφητῶν.

5. Ὑπνοεῖται ἐνταῦθα ὁ Σταυρὸς τοῦ Κυρίου.

2. «Ἀγαπᾷ Κύριος τὰς πύλας Σιών ὑπὲρ πάντα τὰ σκηνώματα Ἰακώβ». Πύλας Σιών ὀνομάζει τὰς πρώτας ἀληθείας καὶ τὰς βασικὰς ἐννοίας τῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας. «Σκηνώματα Ἰακώβ» ὀνομάζει τὴν λατρείαν ποὺ θεσπίζει ὁ μωσαϊκὸς νόμος. Λέγει, λοιπόν, ὅτι θεωρεῖται ἀπὸ τὸν Θεὸν προτιμότερα ἢ σύμφωνος μὲ τὸ Εὐαγγέλιον διαγωγή ἀπὸ τὴν μωσαϊκὴν λατρείαν.

3. «Δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ». Πόλις εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Ποῖα ἄλλα εἶναι τὰ ἐνδοξα ποὺ ἐλέγχθησαν περὶ αὐτῆς εἰμὴ τὸ ὅτι θὰ κατοικήσῃ εἰς αὐτὴν ὁ Μονογενὴς σύμφωνος μὲ τὸ λεχθέν «ᾧ ὧδε κατοικήσω, ὅτι ἡρετησάμην αὐτήν»;¹.

4. «Μνησθήσομαι Ραάβ καὶ Βαθυλῶνος». Τοὺς ἐπιστρέφοντας πλησίον μου, λέγει, θὰ τοὺς ἐνθυμηθῶ διὰ νὰ τοὺς εὐεργετήσω, ἀλλὰ καὶ ὅσους ἀπρεπῶς ἐτράπησαν πρὸς τὰς σαρκικὰς ἀπολαύσεις καὶ ὅσους ἐβουθίσθησαν εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν. Αὐτὰ ἠθέλησε νὰ μᾶς εἴπῃ μὲ τὴν Ραάβ καὶ τὴν Βαθυλῶνα. «Καὶ ἰδοὺ ἀλλόφυλοι καὶ Τύρος καὶ λαὸς τῶν Αἰθιοπῶν». Μᾶς διδάσκει τὸ λεγόμενον καθαρά, ὅτι ἡ Ἐκκλησία συνεκροτήθη ἐξ ὅλων τῶν ἐθνῶν.

5. «Μήτηρ Σιών ἐρεῖ ᾧ ἄνθρωπος, καὶ ἄνθρωπος ἐγεννήθη ἐν αὐτῇ». Ὁμιλεῖ διὰ μητέρα καὶ εἶναι προφανές ὅτι οἱ πιστοὶ ὀνομάζομεν οὕτω τὴν Σιών, δηλαδὴ τὴν Ἐκκλησίαν, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται ὁ ἄνθρωπος, ἢ καλύτερα ὁ ἴδιος ὁ ἰδρυτὴς τῆς. Εἶναι δὲ αὐτὸς ἐκεῖνος ποὺ ἔγινε χάριν ἡμῶν ἄνθρωπος καὶ ὁ ὁποῖος ὑπεσχέθη ὅτι θὰ θεμελιώσῃ τὴν Ἐκκλησίαν ἐπάνω εἰς τὴν πέτραν².

6. «Κύριος διηγῆσεται ἐν γραφῇ λαῶν καὶ ἀρχόντων». Ὁ Κύριος, λέγει, θὰ ὁμιλήσῃ περὶ τῆς καταγραφῆς τῶν ἐνταχθέντων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν λαῶν καὶ ἀρχόντων. Καὶ πῶς θὰ συμβῇ αὐτό, λέγει, εἰμὴ διὰ τῆς ἀπογραφῆς, ἢ ὁποία ἐγινεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος θὰ ἀνακοινώσῃ εἰς αὐτοὺς λέγων: «Χαίρετε, ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγράφη ἐν τοῖς οὐρανοῖς»;³.

1. Ψαλμ. ρλα' 14.

2. Βλ. Ματθ. ιστ' 18.

3. Λουκ. ι' 20.

7. «Ὡς εὐφραينوμένων πάντων ἡ κατοικία ἐν σοί». Ὅταν, λέγει, ὅλα τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας ἔλθουν καὶ κατοικήσουν πλησίον σου, τότε αὐτὰ θὰ πλημμυρίσουν ἀπὸ χάραν.

ΠΖ'.

Ὡδὴ ΨΑΛΜΟΥ τῶν υἱῶν Κορέ. Εἰς τέλος· ψάλλεται τῇ συνοδείᾳ πενθίμου ὄργάνου· διδακτικός· ποίημα τοῦ Αἰμάν' τοῦ Ἰσραηλίου.

Ὑπόθεσις

Εἰς τοῦτον τὸν Ψαλμὸν γίνεται λόγος περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ, τὸν ὁποῖον οὗτος ὑπέστη χάριν ἡμῶν· ἐπίσης λέγεται ὅτι, ἀφοῦ θὰ κηρύξη καὶ εἰς τὰ πνεύματα τῶν προαποβιώσαντων καὶ εὐρισκομένων εἰς τὸν ἅδην, θὰ χάριση καὶ εἰς αὐτὰ τὴν ἀνάστασιν. Θρηνεῖ ἀκόμη καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐπειδὴ θὰ ἐκπέσῃ ἀπὸ τὴν ἐλπίδα εἰς αὐτόν. Αὕτη, λοιπόν, ἡ Ἱερουσαλήμ, δηλαδὴ ὁ λαός, παλαιότερον ἦτο ὡσὰν χορός, ἀφοῦ καὶ μερίδιόν του καὶ κληρονομία ἀπεκαλεῖτο· διὰ τοῦτο καὶ Ψαλμὸς ἔχει ἐπιγραφὴν πρὸς Μααλέθ, τὸ ὁποῖον σημαίνει χορείας, δηλαδὴ χοροῦ. Ἐπειδὴ δὲ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἀνεξερευνήτον καὶ ἀπαιτεῖται πολὺ διεισδυτικὴ πνευματικὴ νόησις διὰ νὰ γίνῃ ἀντιληπτόν, διὰ τοῦτο ὁ Ψαλμὸς ἐπιγράφεται «Συνέσεως». Λέγεται δὲ ὅτι ὁ Ψαλμὸς εἶναι τοῦ Αἰμάν καὶ συνετέθη εἰς Αἴγυπτον χάριν τοῦ Μωϋσέως. Αὐτὸς δὲ ὁ Αἰμάν ἦτο ἀπόγονος τοῦ Ἰσραήλ, ἐπειδὴ κατήγετο ἀπὸ τὸν Ζαρά, ὁ ὁποῖος ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰούδα, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰσραήλ.

2. «Κύριε, ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου, ἡμέρας ἐκέκραξα». Ἐπειδὴ ἦτο ἀγαθὸς καὶ ἐγνώριζε τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἀπώλειαν τοῦ μαθητοῦ, δι' αὐτὸ προσεύχεται εἰς τὸν Πατέρα χάριν αὐτῶν, διὰ νὰ

1. Περιφῆμος ψάλτης τοῦ ναοῦ ἐπὶ τῆς βασιλείας Δαβὶδ (Α' Παρ. στ' 33), ἀνήκων εἰς τὸν οἶκον Κορέ. Ὑπῆρξε καὶ ἕτερος Αἰμάν, ὁ Ἐζραχίτης, ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα (Γ' Βασ. δ' 31 καὶ Α' Παρ. β' 6), εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Ἀθανάσιος ἀποδίδει τὸν Ψαλμόν.

μὴ μετὰσχουν εἰς τὴν κακίαν καὶ ἀξιωθοῦν τῆς σωτηρίας ποὺ αὐτὸς χαρίζει.

4. «Ὅτι ἐπλήσθη κακῶν ἡ ψυχὴ μου». Ἐφ' ὅσον αὐτὸς ἐπῆρε ἐπάνω του τὰς ἀμαρτίας μας καὶ θασανίζεται χάριν ἡμῶν², δικαιολογημένως λέγει, ὅτι ἐγέμισε δεινά. «Καὶ ἡ ζωὴ μου τῷ ἅδῃ ἤγγισε». Τοῦτο λέγει, ἐπειδὴ ἐδοκίμασε τὸν θάνατον χάριν ὅλων τῶν ἀνθρώπων σύμφωνα μὲ τὸ σχέδιον τῆς θείας χάριτος.

5. «Ἐγενήθη ὥσει ἄνθρωπος ἀβοήθητος ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος». Ὁ Ἰησοῦς μόνος καὶ ἀπέθανε, οδηγούμενος εἰς τὸν θάνατον διὰ τὰς ἀνομίας ποὺ διέπραξεν ὁ λαός, ὅπως λέγει ὁ Ἡσαΐας³· καὶ ἦτο ὁ μόνος ποὺ ἀκόμῃ καὶ νεκρὸς ἦτο ἐλεύθερος· διότι δὲν εἶχε διαπράξει ἀμαρτίαν, ἡ ὁποία θὰ ἠδύνατο νὰ τὸν κρατήσῃ δέσμιον τοῦ θανάτου. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν· «Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχὴν μου, καὶ πάλιν ἐξουσίαν ἔχω λαβεῖν αὐτήν»⁴.

6. «Ὡσεὶ τραυματῖαι καθεύδοντες ἐν τάφῳ». Ἐχω γίνεи, λέγει, ὅμοιος μὲ ἀνθρώπους καταπληγωμένους καὶ εὕρισκομένους μέσα εἰς μνήματα, οἱ ὁποῖοι ἐπειδὴ δὲν ἐδέχθησαν τὴν ἰδικὴν σου βοήθειαν, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀναστηθοῦν. Ἐγὼ ὅμως, λέγει, ἔχω τραυματισθῇ, διὰ τὰς ἀμαρτίας τοῦ λαοῦ, καὶ εὗρέθην μέσα εἰς τοὺς τάφους, ἀλλὰ δὲν ἔμεινα ἐκεῖ· διότι ἐμένα καὶ μετὰ τὸν τραυματισμὸν μου καὶ τὴν κάθοδόν μου εἰς τὸν τάφον μὲ ἐνεθυμήθης. Νικήσας λοιπὸν τὸν θάνατον, ἀνέστην.

8. «Ἐπ' ἐμὲ ἐπεστηρίχθη ὁ θυμὸς σου». Θυμὸν τοῦ Θεοῦ χαρακτηρίζει τὴν ἐπιβληθεῖσαν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος κατάραν τοῦ θανάτου. Ἐπειδὴ, λοιπὸν, ἔγινε κατάρα χάριν ἡμῶν⁵, διὰ τοῦτο λέγει, ὅτι ἐστράφη ἐναντίον του ὁ θυμὸς τοῦ Θεοῦ.

«Καὶ πάντας τοὺς μετεωρισμούς σου ἐπήγαγες ἐπ' ἐμέ». Μετεωρισμούς ὀνομάζει τὴν σκληρὰν τιμωρίαν, τὴν ὁποίαν ὑπέστη ἐξ αἰτίας τῆς ἀμαρτίας τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Καὶ δι' αὐτῶν πάλιν τὸν θάνατον ἐννοεῖ.

2. Βλ. Ἡσ. νγ' 4.

3. Πρβλ. Ἡσ. νγ' 8: «ὥς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη...».

4. Ἰωάν. ι' 18.

5. Πρβλ. Γαλ. γ' 13.

9. «Ἐμάκρυνας τοὺς γνωστούς μου ἀπ' ἐμοῦ». Λέγει τοῦτο, ἐπειδὴ ὅλοι τὸν ἐγκατέλειψαν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πάθους. «Ἔθεντό με βδέλυγμα ἑαυτοῖς». Πρόσεξε πὺς καὶ μέχρι τώρα οἱ Ἰουδαῖοι σιχαίνονται τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. «Παρεδόθην, καὶ οὐκ ἐξεπορευόμην». Τοῦτο λέγει, ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς ἐκλείσθη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀρχισυναγώγου⁶.

10. «Οἱ ὀφθαλμοί μου ἡσθένησαν ἀπὸ πτωχείας». Ἐκλαιον μὲ λυγμούς, λέγει, διὰ τὸν λαόν, ἐπειδὴ προέβλεπον ὅτι θὰ στερηθοῦν τοῦ πλοῦτου τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ περιέλθουν εἰς τελείαν πνευματικὴν πτωχείαν.

11. «Ἐκέκραξα πρὸς σέ, Κύριε, ὅλην τὴν ἡμέραν». Δῶσε, λοιπόν, ἓνα μονοπάτι διαφυγῆς ἀπὸ τὰς δοκιμασίας, καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ δική σου πρόνοια, Δέσποτα. Διότι ὑψῶν διαρκῶς τὰ χέρια μου καὶ σέ ἱκετεύω. Αὕτη δὲ ἡ διατύπωσις φανερώνει τὸν φοβερὸν πόνον τῆς ψυχῆς. Διότι ὅταν κανεὶς πιέζεται ἀπὸ τὴν ἀνάγκην ἐντονώτερον παρακαλεῖ ἐκείνον ὁ ὁποῖος δύναται νὰ τοῦ δώσῃ ὅ,τι ζητεῖ.

12. «Μὴ τοῖς νεκροῖς ποιήσεις θαυμάσια; Ἰατροὶ ἀναστήσουσι;». Μᾶς ἐκθέτει τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους ὠδηγήθη εἰς τὸν θάνατον, λέγων περίπου τὸ ἐξῆς: Ἐπειδὴ οὔτε εἰς τοὺς νεκρούς, λέγει, εἶναι δυνατόν νὰ κάμουν θαύματα, οὔτε εἰς τοὺς ἰατροὺς νὰ τοὺς ἀναστήσουν, διὰ νὰ σοῦ ἐξομολογηθοῦν ἅρα οὔτε καὶ ὅσοι εὐρίσκοντο καταδικασμένοι εἰς αἰωνίαν ἀπώλειαν ἦσαν ἱκανοὶ νὰ γνωρίσουν (μόνοι τῶν) τῶν ἀλήθειαν διὰ τοῦτο, ὦ Πάτερ, μετέβην εἰς τοὺς εὐρισκομένους εἰς τὸν ἄδην, ὥστε νὰ ἀναστηθοῦν ὅσοι εὐρίσκοντο εἰς τὴν λησμονημένην χώραν καὶ, ἀφοῦ ἀποκτήσουν ἰδίαν ἀντίληψιν τῶν θαυμαστῶν σου ἔργων, νὰ διηγηθοῦν τὴν ἀλήθειάν σου αὐτοὶ πού πρὶν εὐρίσκοντο εἰς τὸ σκότος.

13. «Μὴ διηγήσεται τις ἐν τῷ τάφῳ τὸ ἔλεός σου;». Μήπως εἶναι δυνατόν, λέγει, οἱ νεκροὶ πού ἔχουν μεταβληθῇ εἰς κόνιν καὶ οἱ ὁποῖοι ζοῦν εἰς τὸ σκότος τοῦ θανάτου καὶ ἔχουν ἀπὸ ὅλους λησμονηθῇ νὰ τύχουν τῆς φιλανθρωπίας σου καὶ νὰ γίνουν θεαταὶ τῶν θαυμάτων σου;

6. Βλ. Λουκ. η' 51.

14. «Μὴ γνωσθήσεται ἐν τῷ σκότει τὰ θαυμάσιά σου;». Ὅπως εἰς τοὺς εὐρίσκομένους εἰς τὴν ἀπώλειαν δὲν ὑπάρχει ἀλήθεια, τὸ ἴδιο καὶ ὅσοι εὐρίσκονται εἰς τὸ σκότος δὲν βλέπουν τὰ θαύματα. Γῆ λησμονημένη εἶναι λογικὴ ψυχὴ, ἡ ὁποία ἔχει στερηθῇ τοὺς καρπούς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

15. «Ἴνα τί, Κύριε, ἀπωθεῖς τὴν ψυχὴν μου, ἀποστρέφεις τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ;». Ὁ μὲν Κύριος προσήυχετο ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ λαοῦ, οἱ ἴδιοι δὲ ἐξ αἰτίας τοῦ μεγέθους τῆς κακίας των καθιστοῦν τοὺς ἑαυτοὺς των ἀναξίους τῆς σωτηρίας· καὶ κατέστησαν οὕτω τὴν προσευχὴν τοῦ ὑπὲρ αὐτῶν ἀνενέργητον.

16. «Πτωχὸς εἰμι ἐγὼ καὶ ἐν κόποις ἐκ νεότητός μου». Πτωχὸς μὲν ἐπειδὴ ἐπῆρα τὴν μορφήν δούλου⁷, «ἐν κόποις» δὲ «ἐκ νεότητος», διότι ἀπὸ τὰ σπάργανα ἀκόμῃ ἀντιμετώπισε τὴν ἔχθραν τοῦ Ἡρώδου καὶ τῶν ὁμοίων του⁸. «Υψωθείς δὲ ἐταπεινώθην καὶ ἐξηγορήθην». Ὑψωσιν μὲν λέγει τὴν προσήλωσίν του ἐπάνω εἰς τὸν σταυρόν, καθὼς καὶ ὁ ἴδιος ἔχει εἶπει: «Ὅταν ὑψώσῃτε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου»⁹. τὸ δὲ «ἐταπεινώθην» ἀναφέρεται εἰς τὴν κάθοδόν του μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ ἄδου.

17-18. «Ἐπ' ἐμὲ διήλθον αἱ ὀργαί σου». Ὁλόκληρον, λέγει, τὴν ὀργὴν σου ἔστρεψες ἐναντίον μου, καὶ μὲ συνεκλόνισες μὲ τὰς πλέον σκληρὰς τιμωρίας, καὶ μὲ αὐτὰς μὲ ἔκαμες νὰ αἰσθάνωμαι ὥσάν νὰ εὐρίσκωμαι κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ὑδάτων.

19. «Ἐμάκρυνας ἀπ' ἐμοῦ φίλον καὶ πλησίον καὶ τοὺς γνωστοὺς μου ἀπὸ ταλαιπωρίας». Ταλαιπωρίαν χαρακτηρίζει τὴν περίοδον τοῦ πάθους. Λέγει, λοιπόν, ὅτι κατὰ τὰς ὥρας τοῦ πάθους τὸν ἐγκατέλειψαν καὶ οἱ φίλοι καὶ οἱ γνωστοί του. Ἐπειδὴ λοιπόν «γέγονεν ὑπήκοος τῷ Πατρὶ μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ»¹⁰, ὅταν δὲ εὐρίσκετο ἐπάνω εἰς τὸν σταυρόν εἶχεν ἐγκαταλειφθῇ ἀπὸ τοὺς μαθητάς του, διὰ τοῦτο λέγει ὅτι ὁ Πατὴρ ἀπεμάκρυνεν ἐξ αὐτοῦ τοὺς φίλους καὶ τοὺς γνωστοὺς.

7. Βλ. Φιλip. 6' 7.

8. Πρβλ. Ματθ. 6' 3 κ.ε.

9. Ἰωάν. 9' 28.

10. Φιλip. 6' 8.

ΠΗ'.

ΨΑΛΜΟΣ συνέσεως τοῦ Αἰθάμ τοῦ Ἰσραηλίτου.

Υ' πόθεις

Εἰς τὸν παρόντα Ψαλμὸν διαλαμβάνονται ἢ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον γέννησις τοῦ Χριστοῦ ἐξ ἀπογόνου τοῦ Δαβὶδ καὶ τὰ περὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἐπὶ πλεον δὲ γίνεται λόγος καὶ περὶ τοῦ σωτηρίου πάθους αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ὑπέστη χάριν ἡμῶν. Ἐχει δὲ ἐπιγραφὴ ὁ Ψαλμὸς «Συνέσεως», διότι ἀπαιτεῖται νὰ ἔχωμεν πνευματικὸν νοῦν διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τὸ θάθος τῶν μυστηρίων του. Σχετικὰ δὲ μετὰ τὸ πρόσωπον τοῦ Αἰμάν, ὅτι δηλαδὴ καὶ αὐτὸς ἦτο προφήτης, ἔχει λεχθῇ καθαρὰ εἰς τὰ προηγούμενα.

2. «Τὰ ἐλέη σου, Κύριε, εἰς τὸν αἰῶνα ἄσομαι». Ποῖα εἶναι αὐτὰ τὰ ἐλέη τοῦ Κυρίου, τὰ ὁποῖα ἔκαμεν εἰς ἡμᾶς καὶ τὰ ὁποῖα ὀφείλομεν νὰ δοξάζωμεν; Οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ τὸ ὅτι οὗτος κατήργησε μὲν τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας καὶ τὴν ἰδίαν τὴν δύναμιν τοῦ διαβόλου, ἠλευθέρωσε δὲ ἡμᾶς ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὸν θάνατον. «Εἰς γενεάν καὶ γενεάν ἀπαγγελῶ τὴν ἀλήθειάν σου ἐν τῷ στόματί μου». Ἀλήθεια τοῦ Πατρὸς εἶναι ὁ Υἱός, τὸν ὁποῖον δοξολογοῦν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν οἱ ἅγιοι· τὰ λόγια δὲ αὐτὰ λέγονται ἀπὸ τὸν χορὸν τῶν ἀποστόλων.

3. «Ὅτι εἶπας· Εἰς τὸν αἰῶνα ἔλεος οἰκοδομηθήσεται». Σὺ, Κύριε, λέγει, μετὰ ἡξιώσεως νὰ ὑποσχεθῶ, ὅτι αἰωνίως καὶ συνεχῶς θὰ οἰκοδομῆται μέγαλον καὶ θαυμαστόν ἔλεος· δηλαδὴ θὰ κατασκευάζεται, θὰ ἀνεγείρεται. Διότι ἐκεῖνο πού οἰκοδομεῖται κατὰ κάποιον τρόπον ἀνεγείρεται καὶ ἀνυψώνεται. Εἶναι δὲ αὐτὸ ἢ διὰ μέσου τοῦ Χριστοῦ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ θεία χάρις. Τὸ μὲν ἔλεος τοῦ Θεοῦ οἰκοδομεῖ τοὺς ἀνθρώπους, ἡ δὲ ἀλήθεια προετοιμάζει τὰς στρατιάς τῶν ἁγίων. «Ἐτοιμασθήσεται ἡ ἀλήθειά σου». Ὅπως ἀκριβῶς ἡ σωτηρία πού φέρει ὁ Χριστὸς εἶναι ἔλεος καὶ δωρεὰ τῆς ἀγάπης του, τὸ ἴδιον ἀκριβῶς εἶναι καὶ ἡ ἀλήθεια, ἡ ὁποία, λέγει, ἔχει ὑψωθῇ καὶ μέχρι τῶν οὐρανῶν διὰ τοῦ αἵματος, εἴτε ἐπάνω εἰς τὴν γῆν εἴτε εἰς τὸν οὐρανόν.

4. «Διεθέμην διαθήκην τοῖς ἐκλεκτοῖς μου»· ἐννοεῖ τὸν Ἀβραάμ καὶ τὸν Ἰακώβ· διότι εἰς αὐτοὺς εἶχε δώσει τὰς ὑποσχέσεις περὶ τοῦ Χριστοῦ σύμφωνα με αὐτὸ πού ἔχει λεχθῆ: «Καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν τῷ σπέρματί σου πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς»¹. «Ὡμοσα Δαβὶδ τῷ δούλῳ μου». Καὶ πότε ὠρκίσθη εἰς αὐτὸν παρὰ ὅταν τοῦ εἶπε «Καὶ ἔσται ὅταν πληρωθῶσιν αἱ ἡμέραι σου, καὶ κοιμηθῇ μετὰ τῶν πατέρων σου· ἀναστήσεται ἐκ τοῦ σπέρματός σου ἄλλος, ὃς ἔσται ἐκ τῆς κοιλίας σου. Καὶ ἐτοιμάσω εἰς τὸν αἰῶνα τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. Αὐτὸς οἰκοδομήσει οἶκον τῷ ὀνόματί μου. Καὶ ἀνορθώσω τὴν βασιλείαν αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς πατέρα, καὶ αὐτὸς ἔσται μοι εἰς υἱόν»;².

5. «Ἐξομολογήσονται οἱ οὐρανοὶ τὰ θαυμάσιά σου». Τοῦτο λέγει ὅτι θά συμβῇ κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, ὅταν οἱ ἄγγελοι θά ἀναγγέλουν τὸ χαρμόσουν τοῦτο γεγονὸς εἰς τοὺς ποιμένας λέγοντες: «Ὅτι ἐτέχθη ἡμῖν (ὑμῖν) σήμερον (σῴτῃρ), (ὃς ἔστι) Χριστὸς Κύριος ἐν πόλει Δαβὶδ»³. Ἐφάνη δὲ καὶ ἄλλη οὐράνιος στρατιά ἀπὸ πληθὸς ἀγγέλων, οἱ ὅποιοι ἔλεγον: «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη»⁴.

7. «Ὅτι τίς ἐν νεφέλαις ἰσώθήσεται τῷ Κυρίῳ;». Καίτοι ἔχει γίνεαι ἄνθρωπος, λέγει, ὁ Μονογενὴς καὶ ὑπέβαλε τὸν ἑαυτὸν Του εἰς θεληματικὴν ταπείνωσιν, καὶ ἐπῆρε μορφήν δούλου, ἐν τούτοις παραμένει ἀκόμη ἀσύγκριτος πάνω ἀπὸ ὅλους καὶ ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἐπουρανίους δυνάμεις· διότι ἐκεῖναι μὲν ἀποτελοῦν τάγμα ὑπηρετικόν, ἐνῶ ὁ Χριστὸς εἶναι Δεσπότης τῶν ὅλων καὶ Κύριος. Ἀλλ' ἀκόμη οὔτε μετὰ τῶν «υἱῶν τοῦ Θεοῦ» ὑπάρχει κάποιος ὁμοιος με αὐτόν. Καὶ αὐτὸ τὸ ἐπιθεβαιῶνουν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ὅταν λέγουν, ὅτι «Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ πάντες ἡμεῖς ἐλάβομεν»⁵. Λοιπόν, αὐτὸς μὲν δίδει ἀφειδῶς ὡς Θεός, αὐτοὶ δὲ πλουτίζουν ἀπὸ τὰ ἰδικὰ του πλούτη.

8. «Ὁ Θεὸς ἐνδοξαζόμενος ἐν βουλῇ ἁγίων, μέγας

1. Γεν. κβ' 18.

2. Α' Παρ. ιζ' 11-14.

3. Λουκ. β' 11.

4. Λουκ. β' 14.

5. Ἰωάν. α' 16.

καὶ φοβερός». Ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἀνόητοι σκανδαλίζονται ὅταν τὸν βλέπουν νὰ ἔχη τὴν μορφήν τοῦ δούλου ἀκούοντες αὐτὸν συγχρόνως νὰ λέγῃ «Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια»⁶ καὶ «πρὸ τοῦ Ἀβραάμ γενέσθαι ἐγὼ εἰμι»⁷, κατὰ τὸν ἴδιον ἀκριβῶς τρόπον καὶ οἱ ἅγιοι ἀντιστρόφως τὸν δοξάζουν καὶ τὸν ἀποκαλοῦν μέγαν καὶ φοβερόν. Καὶ τοῦτο γίνεται φανερόν ἐκ τοῦ ἑξῆς, ἐκ τοῦ ὅτι δηλαδὴ ὁ μὲν Πέτρος ὁμιλῶν διὰ λογαριασμὸν ὄλων τῶν ἀποστόλων θροντοφωνεῖ: «Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ζῶντος»⁸, ὅλοι δὲ μαζί εἰς ἄλλην περίπτωσιν, ὅταν ὁ Χριστὸς πρόσταξε τὴν θάλασσαν καὶ τοὺς ἀνέμους νὰ κοπάσουν, εἶπαν «Ἀληθῶς Θεοῦ Υἱὸς εἶ»⁹.

9 - 10. «Δυνατὸς εἶ, Κύριε, καὶ ἡ ἀλήθειά σου κύκλω σου· σὺ δεσπόζεις τοῦ κράτους τῆς θαλάσσης». Ὁ λόγος αὐτὸς φανερώνει, ὅτι αὐτὸς ποὺ ἐπῆρε τὴν μορφήν τοῦ δούλου εἶναι ὁ ἴδιος ποὺ ἐδημιούργησεν ἐκ τοῦ μηδενὸς τὸ νερόν· ὁ ἴδιος εἶναι ἐπίσης ποὺ ἔβαλε τὴν ἄμμον ὡς φραγμὸν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἶπεν εἰς αὐτήν: «Μέχρι τούτου ἐλεύση, καὶ οὐχ ὑπερβῆση»¹⁰. Ἀπέδειξε δὲ ὅτι τοῦτο εἶναι ἀληθές, ὅταν διέταξε καὶ τὴν θάλασσαν καὶ τοὺς ἀνέμους νὰ κοπάσουν, ὅταν ταξίδευε μαζί μὲ τοὺς μαθητάς του¹¹. «Τὸν δὲ σάλον τῶν κυμάτων αὐτῆς σὺ καταπραῦνεις. Σὺ ἐταπείνωσας ὡς τραυματίαν τὸν υπερήφανον»¹². Διότι αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶναι ποὺ ἔδωσε τὸν δυνατὸν¹² καὶ τὸν υπερήφανον καὶ ὁ ὁποῖος κατέστησεν ἱκανοὺς τοὺς ἰδικούς του «πατεῖν ἐπάνω ὄψεων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ»¹³.

12 - 13. «Σοὶ εἰσιν οἱ οὐρανοί, καὶ σοὶ ἐστιν ἡ γῆ». Ὅπως ἀκριβῶς εἶναι Κύριος τῆς θαλάσσης, τοιοῦτοτρόπως εἶναι δημιουργὸς τῶν οὐρανῶν καὶ ὁλοκλήρου τῆς γῆς. «Τὴν οἰκουμένην καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς σὺ ἐθεμελίωσας. Τὸν βορρᾶν καὶ τὴν θάλασσαν σὺ ἔκτισας.

6. Ἰωάν. ιδ' 6.

7. Ἰωάν. η' 58.

8. Ματθ. ιστ' 16.

9. Ματθ. ιδ' 33.

10. Ἰωβ λη' 11.

11. Βλ. Ματθ. η' 23-27. Μάρκ. δ' 35-41. Λουκ. η' 22-25.

12. Πρβλ. Ματθ. ιβ' 29.

13. Λουκ. ι' 19.

Θαβώρ καὶ Ἑρμών». Μὲ αὐτὰ ἐννοεῖ τὰ τέσσερα ἄκρα τοῦ ὀρίζοντος· διὰ μὲν τοῦ θορρᾶ ἐννοεῖ τὰ μέρη τοῦ βορείου πόλου, διὰ δὲ τῆς θαλάσσης τὰ δυτικά (διότι ἡ Γραφή θάλασσαν ὀνομάζει τὴν δύσιν)^{13α}· διὰ δὲ τοῦ ὄρους Ἑρμών ἐννοεῖ τὸν νότον, ἐνῶ διὰ τοῦ ὄρους Θαβώρ τὴν ἀνατολήν.

14. «Σὸς ὁ θραχίων μετὰ δυναστείας». Ὁ ἰδικὸς σου θραχίων, Κύριε, λέγει, ὡς παρουσιασθῇ εἰς ὅλους παντοδύναμος. Διότι καίτοι ἔγινεν ἄνθρωπος καὶ ἐνεφανίσθη ἀνάμεσά μας, ἐν τούτοις ἔγινε καταφανὲς τὸ ἀσύγκριτον μεγαλεῖον του. Καὶ αὐτὴ ἀκριβῶς εἶναι ἡ ἐννοία τοῦ «Κραταιωθήτω ἡ χεὶρ σου· ὑψωθήτω ἡ δεξιὰ σου».

16 - 17. «Μακάριος ὁ λαὸς ὁ γινώσκων ἀλαλαγμόν». Ἀφοῦ ἀνωτέρω διεκήρυξε τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Χριστοῦ, πολὺ δικαιολογημένως τῶρα μακαρίζει ἐκείνους ποὺ κατενόησαν τὸ ἰδικόν του μυστήριον. Γίνεται δὲ αὐτὸ μὲ τὸ νὰ ψάλλουν εἰς αὐτὸν τὰ ἐπινίκια. Διότι ἀλαλαγμὸς εἶναι ὁ ὕμνος ποὺ ψάλλεται ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἡττης τῶν ἐχθρῶν. Διότι ὁ Κύριος συνεμάχησε μαζί μας καὶ ἔχει νικήσει τὰς ἐναντίας δυνάμεις. «Κύριε, ἐν τῷ φωτὶ τοῦ προσώπου σου πορεύσονται, καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἀγαλλιάσονται». Μακαρίζει τοὺς ἁγίους ἀποστόλους του, διότι θεβαίως μὲ τὸ ὄνομά του καὶ τὴν δύναμίν του ἐπιτελοῦσαν ὅλα τὰ θαυμαστά των ἔργα.

18. «Καὶ ἐν τῇ εὐδοκίᾳ σου ὑψωθήσεται τὸ κέρας ἡμῶν». Κέρας ὀνομάζει τὴν δόξαν. Λέγει, λοιπόν, ἀπευθυνόμενος εἰς τὸν Πατέρα: Ἐπειδὴ σὺ ἠυδόκησες νὰ ἀποστείλῃς τὸν Μονογενῆ σου, χάρις εἰς αὐτὸν ἔχει ἀνυψωθῇ καὶ ἡ δόξα μας. Διότι ἐδοξάσθημεν ἐπειδὴ ἀνέστημεν μαζί μὲ τὸν Χριστόν¹⁴, καὶ ἐβασιλεύσαμεν μαζί μὲ αὐτόν.

20. «Τότε ἐλάλησας ἐν ὁράσει τοῖς υἱοῖς σου». Τότε, δηλαδὴ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν, λέγει, ἐλάλησες μὲ προφητικὰ ὁράματα εἰς τὰ παιδιὰ σου — ἐννοεῖ ὅσους ἐκλήθησαν εἰς τὸ ἀξίωμα νὰ γίνουν παιδιὰ τοῦ Θεοῦ. Τί ἄλλο δὲ εἶπες εἰμὴ τὸ «Ἐθέμην βοήθειαν ἐπὶ δυνα-

13α. Διὰ τὴν Παλαιστίνην, ὡς γνωστόν, ἡ θάλασσα εὐρίσκεται πρὸς δυσμὰς.

14. Πρβλ. Ἐφ. 6' 6.

τόν»; Τοῦτο εἶναι ὅμοιον ὥσάν νά λέγῃ: "Ἐγώ δώσω τόν δυνατόν εἰς βοήθειαν τῶν ἀδυνάτων καί ἐκείνων πού εὐρίσκονται ὑπό τήν ὑπεροχήν τοῦ Σατανᾶ, καί τήν δυνατότητα νά καταφύγουν εἰς τόν δυνατόν. Ὁ δυνατός δέ, τόν ὁποῖον ἔχει δώσει εἰς ἡμᾶς ὁ Πατήρ διὰ νά μᾶς βοηθῇ, εἶναι δίχως ἄλλο ὁ Χριστός· διότι αὐτός εἶναι Κύριος τῶν οὐρανίων δυνάμεων¹⁵. «Υψώσα ἐκλεκτόν ἐκ τοῦ λαοῦ μου, εὗρον Δαβίδ τόν δοῦλόν μου». Εἰς αὐτά νά ἐννοήσῃς τόν Χριστόν, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπό ἀπόγονον τοῦ Δαβίδ καί ἔχει ὀνομασθῇ ἐκλεκτός, «διό καί ὁ Θεός αὐτόν ὑπερύψωσε»¹⁶. Ὀνομάζει δέ ἀκόμη αὐτόν Δαβίδ, ἐπειδὴ ἦτο ὡς ἄνθρωπος ἀπόγονος τοῦ Δαβίδ¹⁷. τόν ὀνομάζει σὺν τοῖς ἄλλοις καί δοῦλον, ἐπειδὴ ἐφανερώθη εἰς τόν κόσμον μέ μορφὴν δούλου (ἀνθρώπου)¹⁸. «Ἐν ἐλαίῳ ἀγίῳ μου ἔχρισα αὐτόν». Παρ' ὅλον ὅτι ὁ Λόγος ἦτο Θεός, ἐγεννήθη ὡς πρὸς τήν σάρκα ἀπό γυναῖκα, καί ἐγένεν ἄνθρωπος, παραμείνας ταυτοχρόνως Θεός ὅπως ἦτο καί πρὶν γεννηθῇ· τότε ἐχρίσθη ἀπὸ σέ καί ὠνομάσθη Χριστός. Διότι καίτοι ἦτο Θεός ὁ Λόγος καί ὑπῆρχε βασιλεὺς πρὶν ἀπὸ ὅλους τοὺς αἰῶνας¹⁹, ἔκαμε ἰδικά του ὅλα τὰ ἰδικά μας, ὥστε καί ἡμεῖς νά πλουτήσωμεν μέ τὰ ἀπειρα ἰδικά του ἀγαθὰ.

22. «Ἡ γὰρ χεὶρ μου συναντιλήσεται αὐτῷ». Ὁ Σωτήρ ἔλεγε: «Τὰ ἔργα ἃ δέδωκέ μοι ὁ Πατήρ ἵνα ποιήσω, αὐτὰ τὰ ἔργα μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ, ὅτι αὐτός με ἀπέσταλκε»²⁰ καί ἄλλοι «Ἀπ' ἐμαυτοῦ λαλῶ οὐδέν. Ὁ δὲ Πατήρ ὁ ἐν ἐμοὶ μένων ποιεῖ τὰ ἔργα αὐτός»²¹. Καί αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα τούτου πού τώρα λέγει ὁ Πατήρ περὶ αὐτοῦ· «Ἡ γὰρ χεὶρ μου συναντιλήσεται αὐτῷ, καί ὁ θραχίων μου κατισχύσει αὐτόν».

23. «Οὐκ ὠφελήσῃ ἐχθρὸς ἐν αὐτῷ». Καίτοι ἔχουν εἶπει «Δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτόν, καί σχῶμεν αὐτοῖς τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ»²², ἐν τούτοις ἀπεδείχθη ἀνώφε-

15. Πρβλ. Ψαλμ. κγ' 10.

16. Φιλιπ. β' 9.

17. Πρβλ. Ρωμ. α' 3.

18. Πρβλ. Φιλιπ. β' 7.

19. Πρβλ. Ψαλμ. σγ' 12.

20. Ἰωάν. ε' 36.

21. Ἰωάν. ιδ' 10.

22. Ματθ. κα' 38.

λος διὰ τὸν Σατανᾶν καὶ διὰ τοὺς Ἰουδαίους ἢ πρότασις αὐτῇ καὶ ἀπεδείχθη ματαία ἢ ἀπόπειρά των νὰ τὸν ἐξοντώσουν. Διότι ὁ Σωτὴρ ἀνέστη μετὰ τρεῖς ἡμέρας, ἀφοῦ ἐποδοπάτησε τὸν θάνατον καὶ ἐλαφυραγώγησε τὸν ἄδην· καὶ ἀνέβη πάλιν εἰς τὸν εὐρισκόμενον εἰς τοὺς οὐρανοὺς Πατέρα του καὶ Θεόν· καὶ εὐρίσκεται τώρα εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ θρόνου τῆς ὑψίστης μεγαλειότητος καὶ ἐξουσιάζει τὰ πάντα μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα του. Συνεπῶς ἀποδεικνύεται ἀληθές αὐτὸ ποὺ ἔχει λεχθῇ, ὅτι δηλ. «Οὐκ ὠφελήσει ἐχθρὸς ἐν αὐτῷ».

24. «Καὶ συγκόψω ἀπὸ τοῦ προσώπου αὐτοῦ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ». Καὶ εἶναι γεγονὸς ὅτι παρεδόθησαν εἰς τὸν στρατὸν τῶν Ρωμαίων καὶ ἐξηφανίσθησαν ὁλοσχερῶς.

25. «Καὶ ἡ ἀλήθειά μου καὶ τὸ ἔλεός μου μετ' αὐτοῦ». Ἀλήθειαν ὀνομάζει τὴν ἀληθινὴν καὶ πνευματικὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποῖαν μᾶς ἐδίδαξεν ὁ Χριστὸς μὲ τὰ ὅσα εἶπε εἰς τὴν γυναῖκα τῆς Σαμαρείας: «Πνεῦμα ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν»²³. Τὸ δὲ ἔλεός του δὲν μᾶς τὸ ἐχορήγησεν ὁ Θεὸς διὰ μέσου κάποιου ἄλλου παρὰ διὰ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ του. Μόνον δὲ ἀπὸ αὐτὸν ἐδιδάχθημεν καὶ τὴν εἰλικρινῇ καὶ πνευματικὴν λατρείαν καὶ ἐδέχθημεν τὸ ἔλεος, καταργηθέντος τοῦ θανάτου καὶ ἐξαφανισθείσης ἀπὸ τὸ προσκηνιον τῆς φθορᾶς. «Καὶ ἐν τῷ ὀνόματί μου ὑψωθήσεται τὸ κέρας αὐτοῦ». Διότι καὶ ὁ Υἱὸς δοξάζεται μὲ τὰ ὀνόματα, τὰ ὁποῖα ἰδιαιτέρως ἀρμόζουν εἰς τὸν Πατέρα· φέρω ὡς παράδειγμα αὐτοῦ τὸ ἐξῆς: ὁ Πατὴρ εἶναι Θεὸς ἀληθινός· τὸ ἴδιο εἶναι καὶ ὁ Υἱός· διότι αὐτὸς εἶναι ἡ ἀλήθεια· ὁ Πατὴρ εἶναι ἡ πραγματικὴ ζωὴ καὶ ὀνομάζεται οὕτω, τὸ ἴδιον ἐπίσης καὶ ὁ Υἱός· διότι ὁ ἴδιος λέγει: «Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ»²⁴. Αὐτὸ ἔλεγε καὶ πρὸς τὸν Πατέρα του, ὅτι δηλαδή «Πάντα τὰ ἐμὰ σὰ ἐστί, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ»²⁵.

26. «Καὶ θήσομαι ἐν θαλάσῃ χεῖρα αὐτοῦ». Καθὼς εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω, θάλασσαν μὲν ἐννοεῖ τὰς χώρας

23. Ἰωάν. 8' 24.

24. Ἰωάν. 10' 25.

25. Ἰωάν. 12' 10.

τῆς δύσεως, ποταμούς δὲ τὴν χώραν τῆς Μεσοποταμίας, δηλαδή τὴν ἀνατολήν. Λέγει, λοιπόν, ὅτι τὸ ἔργον τοῦ θὰ ἐξαπλωθῇ εἰς ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην. «Καὶ ἐν ποταμοῖς δεξιάν αὐτοῦ». Εἰς μὲν τὴν θάλασσαν τίθεται τὸ χέρι τοῦ Χριστοῦ, εἰς δὲ τοὺς ποταμούς ἡ δεξιὰ αὐτοῦ. Ἐὰν ὁμῶς θελήσῃ (ὁ Κύριος), ἡ θάλασσα γίνεται ποταμός, καὶ ἀντιστρόφως, ὁ ποταμός, ἐὰν διατηρήσῃ τὴν φλέβα ποῦ ἀναβλύζει ἀπὸ τὴν κοιλίαν του, γίνεται θάλασσα τοῦ ζωντανοῦ νεροῦ.

27. «Αὐτὸς ἐπικαλέσεται μεῖ Πατὴρ μου εἰ σύ, Θεὸς μου». Καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, ὁ σαρκωθεὶς Λόγος τοῦ Θεοῦ κατ' οἰκονομίαν ὀνομάζει τὸν Πατέρα του Θεόν, λέγων: «Πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεὸν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν»²⁶. Διότι καὶ ὁ Προφήτης Ἡσαΐας προφητεύων περὶ αὐτοῦ ὀνομάζει αὐτὸν παιδί ποῦ γεννᾶται, Θεὸν δυνατόν τὸν ἀποκαλοῦσε, Πατέρα τοῦ μέλλοντος αἰῶνος²⁷.

29. «Εἰς τὸν αἰῶνα φυλάξω αὐτῷ τὸ ἔλεός μου καὶ διαθήκην μου». Ἐννοεῖ τὸν λαὸν ποῦ ἐπίστευσε δι' αὐτοῦ. Ἐλεος ὀνομάζει τὴν συγχώρησιν ποῦ πηγάζει ἀπὸ τὴν πίστιν. Διαθήκην ἐννοεῖ τὴν Καινὴν, διὰ τὴν ὁποίαν λέγει ὅτι εἶναι πιστὴ (ἀξιόπιστος), ἀντὶ νὰ εἴπῃ ἀσφαλὴς καὶ θετικὴ καὶ ἀμετάβλητος. Διότι ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἔπαυσε πλέον νὰ ἰσχύῃ, ἐπειδὴ ἦτο ἀνίσχυρος καὶ ἀνωφελὴς²⁸. διότι ὁ νόμος τοῦ Μωϋσέως δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ὁδηγήσῃ τίποτε εἰς τὴν τελειότητα.

30. «Καὶ θήσομαι εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος τὸ σπέρμα αὐτοῦ». Διότι δὲν θὰ παύσῃ ποτὲ νὰ ἀκούγεται τὸ ὄνομα τῶν Χριστιανῶν καὶ νὰ ὑπάρχῃ ἡ δύναμις τῆς εὐαγγελικῆς λατρείας· θὰ εἶναι μάλιστα συνεχὴς καὶ ἀτελείωτος.

36-37. «Ἀπαξ ὤμοσα ἐν τῷ ἁγίῳ μου, εἰ τῷ Δαβὶδ ψεύσομαι». Εἶναι ταυτόσημόν μὲ ἐκεῖνο ποῦ ἔχει λεχθῇ ἄλλοι: «Ὡμοσε Κύριος τῷ Δαβὶδ ἀλήθειαν καὶ

26. Ἰωάν. κ' 17.

27. Βλ. Ἡσ. θ' 6.

28. Ἡ ἐννοία εἶναι ὅτι ἡ Π. Διαθήκη ἔπαυσε πλέον νὰ παῖζῃ πρωτεύοντα ρόλον, διότι δὲν προσφέρει σωτηρίαν. Ἐξακολουθεῖ θεοβαίως νὰ περιέχῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ὅπως αὐτὸς ἀπεκαλύφθη εἰς τοὺς προφῆτας. Ἐκεῖνη ὁμῶς ἦτο μία προσωρινὴ ἰσχὺς συμφωνία, μέχρι νὰ ἔλθῃ ὁ Κύριος.

οὐ μὴ ἀθετήσῃ»²⁹. «Τὸ σπέρμα αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα μένει». Σπέρμα (ἀπόγονον) τοῦ Δαβὶδ ὀνομάζει τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἀπὸ ἀπόγονον τοῦ Δαβὶδ. Αὐτὸς ἄλλωστε μένει εἰς τὸν αἰῶνα ἀμετάβλητος. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μὴ εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν αἰώνιος, ἀφοῦ εἶναι Θεὸς καὶ πραγματικὸς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

38. «Καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος ἐναντίον μου». Ὡς θρόνον τοῦ Χριστοῦ νὰ ἐννοήσῃς τὴν Ἐκκλησίαν· διότι εἰς αὐτὴν ἐπαναπαύεται ὁ Χριστός. Θὰ εἶναι, λοιπόν, λέγει, ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἀστραποβολοῦσα καὶ φωτίζουσα τὴν ὑφήλιον, καὶ θὰ πάραμμένη ἀσάλευτος ὅπως ὁ ἥλιος καὶ τὸ φεγγάρι. Διότι τὸ χωρίον τοῦτο ἔχει ὡς ἐξῆς: «Καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος ἐναντίον μου, καὶ ὡς ἡ σελήνη κατηρτισμένη εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ὁ μάρτυς ἐν οὐρανῷ πιστός».

39. «Σὺ δὲ ἀπώσω καὶ ἐξουδένωσας, ἀνεβάλου τὸν Χριστόν σου». Οἱ εὐλογημένοι οἱ προφηταὶ ἐκθέτουν τὰ συμβάντα κατὰ τὸ σταυρικὸν πάθος τοῦ Κυρίου. Λέγουν, λοιπόν, ἀπευθυνόμενοι πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Θεόν: Ὑπεσχέθῃς, λέγει, ὅτι ὁ ἀπόγονος τοῦ Δαβὶδ παραμένει αἰωνίως ἀμετάβλητος, καὶ ἡ ἐξουσία του σταθερὰ ὅπως ὁ ἥλιος καὶ τὸ φεγγάρι· ἐν τούτοις ὅμως «ἀπώσω καὶ ἐξουδένωσας· ἀνεβάλου τὸν Χριστόν σου». Τὸ «ἀπώσω καὶ ἐξουδένωσας» ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐπέτρεψες νὰ περιφρονηθῇ καὶ νὰ ἐκμηδενισθῇ. Διότι ἀσφαλῶς δὲν περιεφρόνησε καὶ ἐξεμηδένισε ὁ Πατήρ τὸν Υἱόν, ἀλλ' οἱ Ἰουδαῖοι διέπραξαν τοῦτο· τὸ ἐπραξαν ὅμως κατὰ παραχώρησιν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός. Κάτι ἀνάλογον σημαίνει καὶ τὸ χωρίον: «Ὅς γε τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν παρέδωκεν αὐτόν»³⁰.

40. «Κατέστρεψας τὴν διαθήκην τοῦ δούλου σου». Δὲν ἐπρόλαθες, λέγει, νὰ ἐκπληρώσῃς τὰς ὑποσχέσεις σου περὶ αὐτοῦ, διότι αὐτὸς ἐν τῷ μεταξὺ ὠδηγήθη εἰς τὸ πάθος. Κατὰ ποῖον δὲ τρόπον ἐματαιώθη ἡ ἐκπλήρωσις τῶν ὑποσχέσεων τὸ λέγει: «Κατέστρεψας τὴν διαθήκην τοῦ δούλου σου». Διότι ὑπεσχέθῃς, λέγει, ὅτι οὗτος θὰ παραμείνῃ αἰωνίως· καὶ αὐτὴ ἡ ὑπόσχεσις ἀπε-

29. Ψαλμ. ρλα' 11.

30. Ρωμ. η' 32.

τέλεσε τὴν ἰδικήν σου περὶ αὐτοῦ διαθήκην. Τὸν ἐσταύρωσαν ὅμως οἱ Ἰουδαῖοι καὶ κατετάγη μετὰ τῶν νεκρῶν. Διότι ἐθασανίσθη, λέγει, καὶ ἐσταυρώθη· συνεπῶς «κατέστρεψας τὴν διαθήκην τοῦ δούλου σου. Ἐθεβήλωσας εἰς τὴν γῆν τὸ ἀγίασμα αὐτοῦ». Ἐπέταξες, λέγει, κατὰ γῆς τὴν δόξαν του· διότι ὅταν ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ ὑποστῇ τὸ πάθος, οἱ παράνομοι Ἰουδαῖοι τὸν ἐξέλαβον ὡς ἀπλοῦν ἄνθρωπον. Δὲν παρέμεινεν ὅμως ἐπὶ πολὺ νεκρὸς «ὁ ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος»³¹ σύμφωνα μὲ τὸ προφητικὸν λόγιον· οὔτε θεθαίως τὸ πάθος τοῦ προσήψε κάποιαν ταπείνωσιν καὶ μείωσιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐδοξάσθη περισσότερον, ἐπειδὴ κατήργησε ἐκεῖνον ποῦ ἔχει τὴν δύναμιν τοῦ θανάτου, δηλαδὴ τὸν διάβολον³², καὶ τοιουτοτρόπως ἡλευθέρωσε τὸ ἀνθρώπινον γένος. Οἱ προφηταὶ ἀπλῶς ἐκθέτουν ὅσα συνέβησαν.

41. «Καθεῖλες πάντας τοὺς φραγμοὺς αὐτοῦ». Φράκτας καὶ ὄχυρά αὐτοῦ ὀνομάζει τοὺς ἀγίους ἀποστόλους, οἱ ὅποιοι καὶ φοβηθέντες κατὰ τὸ πάθος ἔφυγαν³³, ἀφοῦ τὸν ἐγκατέλειψαν ὅλοι· δι' αὐτὸ ἀκριθῶς λέγει: «Ἐθου τὰ ὄχυρώματα αὐτοῦ δειλῖαν».

42 - 43. «Διήρπαζον αὐτόν... Εὐφρανas πάντας τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ». Διότι ἡσθάνοντο χαρὰν διὰ τὸ πάθος του καὶ ἐκινούσαν πρὸς αὐτὸν τὰ κεφάλια των περιπατικῶς, ὅταν τὸν ἐθλεπαν νὰ κρέμεται πάνω εἰς τὸν σταυρόν³⁴.

44. «Ἀπέστρεψας τὴν βοήθειαν τῆς ρομφαίας αὐτοῦ». Ἐπειδὴ, καίτοι ἦσαν ἄξιοι νὰ ὑποστοῦν τὴν φθερωτέραν τῶν ποινῶν ἐκεῖνοι ποῦ ἐσταύρωσαν τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός Υἱόν, δὲν τοὺς ἐτιμώρησεν ἀμέσως, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης του ἀγάπης πρὸς τὸν ἄνθρωπον τοὺς ἐχάρισε χρόνον διὰ νὰ μετανοήσουν, νὰ δεχθοῦν δηλ. τὸ θάπτισμα· δι' αὐτὸ ἀκριθῶς λέγει ἐνταῦθα ὅτι θὰ ἀποσύρῃ τὴν βοήθειαν τῆς ρομφαίας του. Τὸ «ἀπέστρεψας» ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀπέφυγες (νὰ τοὺς βοηθήσης).

45. «Κατέλυσας ἀπὸ καθαρισμοῦ αὐτοῦ». Τὸ «κατέ-

31. Ψαλμ. νζ' 5.

32. Πρβλ. Ἑβρ. θ' 14.

33. Πρβλ. Ματθ. κατ' 56.

34. Πρβλ. Ματθ. κζ' 39.

λυσας» ἐτέθη ἀντὶ τοῦ κατέφερες. Κατέφερες, λοιπόν, λέγει, δηλαδή προητοιμάσες τὸ ἔδαφος, ὥστε νὰ γίνη πιστευτὸν ὅτι εἶναι καθαρὸς. Διότι διεδόθη ὅτι εἶναι ἁμαρτωλός, καὶ ὡς ἁμαρτωλὸς κατεδικάσθη, «καὶ ἐν τοῖς ἀνόμοις ἐλογίσθη»³⁵. «Τὸν θρόνον αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν κατέρραξας». Ἐπειδὴ ἐβασανίσθη κατὰ τὸ σῶμα καὶ εὐρέθη ἐλεύθερος μεταξὺ τῶν νεκρῶν, οἱ σταυρωταὶ του ἐνόμισαν ὅτι ἀπὸ τὸ πάθος ἐμίκραινε καὶ ἐμειώθη, καὶ ἔπαυσε νὰ ὑπάρχη κἂν καὶ νὰ ἀκούγεται τὸ ὄνομά του· διὰ τοῦτο ἀποκαλύπτει τὰς σκέψεις τῶν σταυρωτῶν, λέγων «Τὸν θρόνον αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν κατέρραξας».

47. «Ἔως πότε, Κύριε, ἀποστρέφη εἰς τέλος, ἐκκαυθήσεται ὡς πῦρ ἡ ὀργή σου;». Δηλαδή: Μέχρι πότε θὰ διαρκέσουν αἱ θρασυότητες τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὅποιοι θιάζονται νὰ πραγματοποιήσουν τὴν σταύρωσιν τοῦ Μονογενοῦς καὶ Σωτῆρος μας; Ὁ Σύμμαχος μεταφράζει ὡς ἐξῆς: «Ἔως τίνος, Κύριε, ἀποκρυβήσῃ εἰς τέλος, φλεγθήσεται ὡς πῦρ ὁ θυμὸς σου;». Μέχρι πότε, λέγει, Κύριε, δὲν θὰ θέλῃς νὰ θλέπῃς τὰ θάσσανά μας, οὔτε θὰ ἐμφανίζεσαι νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃς ἀπὸ τὰς συμφοράς, ἀλλὰ θὰ φλέγεσαι ὥσαν φωτιά ἀπὸ τὴν ὀργὴν σου, ἐνθυμούμενος τὰς ἁμαρτίας μας;

48. «Μνήσθητι τίς μου ἡ ὑπόστασις». Ἐδημιούργησες, λέγει, τὸν ἄνθρωπον διὰ νὰ εἶναι ἄφθαρτος, καὶ τὸν ἔπλασες σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν σου εἰκόνα· παρὰ ταῦτα, λέγει, ἐξηπατήθη ὑπὸ τοῦ διαβόλου καὶ μετεβλήθη εἰς φθαρτόν. Δῶσε, λοιπόν, τὴν ἀφθαρσίαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ σώζωνται, ὅπως ἐξ ἀρχῆς ἐπλασθῆσαν ἄφθαρτοι.

49. «Τίς ἐστὶν ἄνθρωπος ὃς ζήσεται καὶ οὐκ ὀψεται θάνατον;». Κανείς, λέγει, δὲν ὑπάρχει ποὺ θὰ ἀναδειχθῇ ἀνώτερος τοῦ θανάτου ἢ «ἐκ χειρὸς θανάτου τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ρύσεται», ἐὰν ἐσύ, λέγει, ὦ Δέσποτα, δὲν τοῦ χαρίσῃς τὴν ἀνάστασιν.

50. «Ποῦ εἰσι τὰ ἐλέη σου τὰ ἀρχαῖα, Κύριε;». Ἀρχαῖα ἐλέη τοῦ Θεοῦ, λέγει, εἶναι ἡ πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου ληφθεῖσα ἀπόφασις αὐτοῦ νὰ ἐπανακτήσῃ ὁ ἄνθρωπος (διὰ τοῦ Χριστοῦ) τὴν ἀφθαρσίαν του.

51. «Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ ὀνειδισμοῦ τῶν δούλων σου». Ἐπειδὴ, Κύριε, μετ' ὠνειδίσαν οἱ ἐχθροί μου», ἰσχυριζόμενοι ὅτι εἶναι ψευδεῖς αἱ ὑποσχέσεις πού ἐδόθησαν εἰς τὰ ἔθνη περὶ ἐμοῦ, ὅπως ἦσαν ἐκείναι περὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν καὶ περὶ ἀπαλλαγῆς τῶν ἐκ τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου, μετ' ἐπιέπειξαν δὲ ἐπειδὴ ἔβλεπαν τὸν ἰδικόν μου θάνατον καὶ τὰς ἐχαρρακτήρισαν ὥς ἄνευ περιεχομένου, δι' ὅλα αὐτὰ σὲ παρακαλῶ νὰ με ἐνθυμηθῇς· διότι «τὸ ἀντάλλαγμα τοῦ Χριστοῦ σου ὠνειδίσαν», λέγει. Εἶναι δὲ τὸ ἀντάλλαγμα τοῦ ὁ θάνατός του καὶ τὸ αἷμα του, τὸ ὁποῖον ἐδόθη διὰ τὴν ἐξαγορὰν τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων· αὐτὸ τὸ ἐπιέπειξαν, ἐπειδὴ ἐνόμισαν ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ ἐξουσιάζετο ὑπὸ τοῦ θανάτου. Ἀλλὰ δὲν παρέμεινεν εἰς τὸν θάνατον αὐτὸς πού εἶναι ἄσχετος μετ' τοὺς νεκρούς· ἀντιθέτως ἀνεστήθη μετὰ τρεῖς ἡμέρας. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Ψαλμὸς κλείνει μετ' αὐτὸ

53. «Εὐλογητὸς Κύριος εἰς τὸν αἰῶνα, γένοιτο, γένοιτο». Ἀπευθύνεται πρὸς αὐτὸν ὡσὰν νὰ ἔχη ἤδη ἀναστηθῇ καὶ ἀναβῇ εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ εὐλογῇται, δηλαδὴ δοξολογῇται αἰωνίως μαζὶ μετ' τὸν Πατέρα του.

ΠΘ'.

Προσευχὴ τοῦ Μωϋσέως, ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ.

Ἦ Ψ Α Λ Μ Ο Σ

Αὐτὴν, λέγει, τὴν προσευχήν, τὴν ὁποίαν ἔχει γράψει ὁ Μωϋσῆς μυστικῶς, τὴν παρέδωκε, διὰ νὰ γνωρίζουν οἱ ἄνθρωποι τῆς κάθε ἐποχῆς, πῶς πρέπει νὰ προσεύχωνται ὅταν περιπίπτουν εἰς συμφοράς, ὅπως εἶναι ἐκείναι αἱ ὁποῖαι συνέθησαν εἰς αὐτοὺς κατὰ τοὺς προσφάτους χρόνους, ὕστερα ἀπὸ τὴν πρὸς τὸν Κύριον ἀνυπακοήν των καὶ τὸν ἀδικὸν φόνον Ἐκείνου. Καὶ διὰ νὰ μὴ χαθῇ καὶ λησμονηθῇ αὕτη ἡ προσευχὴ κατὰ τὴν διαδρομὴν τοῦ χρόνου ἔχει περιληφθῇ εἰς τοὺς Ψαλμοὺς· καὶ ἐτοποθετήθη πολὺ ὀρθῶς μετὰ τὸν πη΄ Ψαλμόν, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται εἰς τὸ πάθος τοῦ Κυρίου.

1. «Κύριε, καταφυγὴ ἐγενήθης ἡμῖν ἐν γενεᾷ καὶ γε-

νεᾷ». Προκειμένου νὰ παρακαλέσῃ τὸν Θεὸν νὰ δώσῃ τὸ ἔλεός του, πολὺ εὐλόγως ξεκινᾷ ἀπὸ ἐκεῖν* μὲ τὰ ὁποῖα πολλὰς φορὰς μέχρι τὴν ὥρᾳ ἐξηργέτησε τὴν ἀνθρωπότητα. Κατὰ ποῖον δὲ τρόπον ἐξηργέτησεν ὁ Θεὸς τὰς διαφόρους γενεάς, αὐτὸ δύναται κανεῖς νὰ τὸ διαπιστώσῃ καὶ εἰς τὰ γεγονότα τοῦ Φαραώ, καὶ εἰς ἐκεῖνα τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, καὶ εἰς ἐκεῖνα τῆς Βαβυλωνίου αἰχμαλωσίας.

2. «Πρὸ τοῦ ὄρη γενηθῆναι, καὶ πλασθῆναι τὴν γῆν». Ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι ἔβλεπον τὸν Χριστὸν μόνον κατὰ τὴν σωματικὴν του ὑπόστασιν, τὸν ἐθεωροῦσαν κοινὸν ἀνθρώπον λέγοντες: «Οὕπῳ τριακονταετῆς γέγονας, καὶ Ἀβραάμ ἐώρακας;»¹. Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ ἀντίληψις ἔγινε ἀσφαλῶς ἡ αἰτία νὰ στερηθοῦν οὗτοι τὴν σωτηρίαν, τὸ νὰ μὴ δύνανται δηλαδὴ νὰ ἀντιληφθοῦν τὴν θεότητα τοῦ Κυρίου. Διὰ τοῦτο τὴν ὥρᾳ ὁμολογοῦν μὲ σαφήνειαν καὶ λέγουν ὅτι αὐτὸς ὑπῆρχε προαιωνίως μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα.

3. «Μὴ ἀποστρέψῃς ἄνθρωπον εἰς ταπεινώσιν». Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ἀρχίζει ἡ δοξολογία. Ζητεῖ δὲ νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ αὐτός, δι' οὗς λόγους ἐκάλεσε ὅλα τὰ ἔθνη νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθειαν. Σὺ ἄλλωστε εἶπες, λέγει, ὦ Δέσποτα: «Ἐπιστρέψατε, υἱοὶ ἐπιστρέφοντες, καὶ ἰάσομαι τὰ συντρίμματα ὑμῶν»². Ἐπειδὴ, λοιπόν, μετενοήσαμεν, σὲ παρακαλοῦμε νὰ μὴ μᾶς ἀφήσῃς νὰ χλευασθοῦμε.

4. «Ὅτι χίλια ἔτη ἐν ὀφθαλμοῖς σου, Κύριε». Ἀναφέρεται εἰς τὴν περίοδον τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ θάσει τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου, καὶ ἰδιαιτέρως κατὰ τὴν ἀκμὴν αὐτῆς ὅταν ἀνηγέρθῃ ὁ ναός. Διότι ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Σολομῶντος, ὁ ὁποῖος ἔκτισε τὸν ναὸν μέχρι τὴν πολιορκίᾳ τῆς Ἱερουσαλὴμ³ μετὰ τὴν σταύρωσιν τοῦ Κυρίου συμπληρῶνται χίλια ἔτη. Ἄλλ' αὐτά, λέγει, τὰ χίλια ἔτη ἰσοδυναμοῦν διὰ τὰ ἰδικὰ σου κριτήρια μὲ μίαν ἡμέραν· καλὺτερον ὅμως νὰ εἴπῃ κανεῖς μὲ μικρὸν τμήμα τῆς ἡμέρας. Πολὺ εὐλόγως παρομοιάζει μὲ νύκτα

1. Ἰωάν. η' 57.

2. Πρβλ. Ἱερ. γ' 14.

3. Ἀναφέρεται εἰς τὴν πολιορκίαν καὶ καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τοῦ Ῥωμαίου στρατηγοῦ Τίτου τὸ 70 μ.Χ.

τὴν περίοδον πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Σωτῆρος· ἐπειδὴ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τότε εὐρίσκοντο εἰς ἀνωριμότητα καὶ σύγχυσιν, ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀνατελεῖν εἰς αὐτοὺς ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης.

5. «Τὰ ἐξουθενώματα αὐτῶν ἔτη ἔσονται τὸ πρῶτῳ». Εἶναι ὥσάν νὰ ἔλεγε περισσότερον καθαρὰ: Τὰ χρόνια αὐτῶν, δηλαδή ἐκείνων πού σέ ἀρνήθηκαν, θὰ εἶναι πλήρη ταπεινώσεως. Διότι ἔχουν γίνεи ποδοπάτημα καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν δαιμόνων, ἐπειδὴ ἡρνήθησαν ἐκείνων πού ἦλθε νὰ τοὺς λυτρώσῃ καὶ νὰ τοὺς σώσῃ.

6. «Τὸ πρῶτῳ ἀνθήσαι καὶ παρέλθοι». Ὡς «πρῶτῳ» μὲν χαρακτηρίζει τὴν ἐποχὴν τῆς ἐμφάνισεως τοῦ Χριστοῦ εἰς αὐτοὺς πάνω εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ. Τὸ «χλόη» δὲ σημαίνει τὴν κατὰ τὸν νόμον λατρείαν, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο ὕστερον ἀπὸ ὀλίγον νὰ μαραθῇ⁴. «Τὸ ἐσπέρας ἀποπέσοι, σκληρυνθεὶ καὶ ξηρανθεῖ». Ἐσπέραν ὀνομάζει τὴν ἐποχὴν πού ἦλθε εἰς τοὺς προσφάτους αἰῶνας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐνεφανίσθη ὁ Μονογενὴς κατ' αὐτὴν θεβαίως ἔληξε καὶ ἡ ἀκμὴ τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ θάσσει τοῦ νόμου, ἐπειδὴ ἐξηράνθη διὰ τῆς ἀπάτης τῆς ἀδιαφορίας.

7. «Ὅτι ἐξελίπομεν ἐν τῇ ὀργῇ σου». Μὲ σαφῆναιαν περιγράφουν τὰς συμφορὰς πού τοὺς ἔπληξαν ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτιῶν των. Αὐτὰ ἔχουν ἐφαρμογὴν τόσον εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ὅσον καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Διότι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, τιμωρηθεῖσα ἕνεκα τῆς ἁμαρτίας, περιέπεσεν εἰς συμφορὰς καὶ συγκλονίζεται ἀπὸ παντὸς εἶδους τρικυμίας. Εἰδικώτερον οἱ Ἰουδαῖοι ἔχασαν τὴν ἐλευθερίαν των ἕνεκα τῆς κακίας τῆς διανοίας των.

8. «Ἐθου τὰς ἀνομίας ἡμῶν ἐναντίον σου». Δὲν ἀφῆκες, λέγει, ἀπαρτηρήτους τὰς ἀνομίας μας, ἐπειδὴ ἡμεῖς ἐζητήσαμεν νὰ ἐπιπέσουν αὐταὶ εἰς τὰ κεφάλια μας, ὅταν εἴπομεν: «Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν»⁵. «Ὁ αἰὼν ἡμῶν εἰς φωτισμὸν τοῦ προσώπου σου». Ὡσάν νὰ ἔλεγεν: Ἡ ζωὴ μας καὶ ὅσα πρᾶτ-

4. Ἡ ἀποστολὴ τῆς Π. Διαθήκης ἦτο νὰ προετοιμάσῃ τὴν «ὁδὸν Κυρίου», τὴν ὁδὸν τῆς χάριτος. Ὅταν ἦλθε ἡ χάρις ἡ Π.Δ. ἐτέθη εἰς δεῦτερον πλάνον. Δὲν κατέστη θεβαίως δὲρηστος. Εἶναι ὠφέλιμος, ἀλλ' ὄχι ἀναγκαῖα διὰ τὴν σωτηρίαν μας.

5. Ματθ. κζ' 25.

τομεν κατ' αὐτὴν πονηρὰ εἶναι γνωστὰ εἰς σέ. Διότι τίποτε ἀπὸ ὅσα πράττομεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μέχρι τέλους τῆς ζωῆς μας δὲν ἄγνοεῖς.

9. «Ὅτι πᾶσαι αἱ ἡμέραι ἡμῶν ἐξέλιπον, καὶ ἐν τῇ ὀργῇ σου ἐξελίπομεν». Ἡ ἁμαρτία μας, λέγει, ἔστρεψε ἐναντίον μας τὴν ὀργὴν σου· ἡ δὲ ὀργὴ σου ἔφερε τὴν τιμωρίαν καὶ ἡ τιμωρία ἐπέφερε τοὺς πόνους. Διότι μέσα εἰς τοὺς πόνους διήλθομεν τὴν σύντομον ζωὴν μας. «Τὰ ἔτη ἡμῶν ὥσει ἀράχνη ἐμελέτων». Ἡ ἀνθρωπίνη φύσις δὲν ἔχει τίποτε ἀσφαλές, λέγει, οὔτε σταθερόν· ὥσάν ἄλλη ἀράχνη θραύεται εὐκόλως.

10. «Αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν ἡμῶν ἐν αὐταῖς ἐβδομήκοντα ἔτη». Ὁμοιάζουν αὐτὰ πρὸς ἐκεῖνα ποὺ εἶπεν ὁ πατριάρχης Ἰακώβ: «Αἱ ἡμέραι μου μικραὶ καὶ πονηραὶ οὐκ ἔφθασαν εἰς τὰς ἡμέρας τῶν πατέρων μου»⁶. Υπάρχουν θεθαίως καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ζοῦν περισσότερα ἀπὸ τὰ ἀναφερόμενα χρόνια, ἀλλ' αὐτὸ παρατηρεῖται εἰς ὀλίγους. Ἐδῶ μᾶς διδάσκει τὸ συνηθὼς καὶ εἰς τοὺς πολλοὺς συμβαῖνον. Διότι ὅπως ἀκριβῶς δὲν ἐμνημόνευσεν ἐκείνους ποὺ πεθαίνουν ἐνωρίς, τοιοῦτοτρόπως παρέλειψε καὶ ἐκείνους ποὺ γηράσκουν ὑπερβολικῶς. Ἐν τούτοις, λέγει, καὶ ὁ σύντομος αὐτὸς βίος ἔχει γεμίσει ἀπὸ θλίψεις καὶ κόπους. «Ὅτι ἐπῆλθε πραότης ἐφ' ἡμᾶς καὶ παιδευθησόμεθα». Ἐπειδὴ ἡ ζωὴ μας εἶναι θνητὴ καὶ ἀσήμαντος καὶ δὲν γνωρίζομεν τί μᾶς ἐπιφυλάσσει μετὰ ἀπὸ αὐτὴν ἡ δύναμις σου, δι' αὐτό, λέγει, παιδαγωγῆσέ μας μὲ πραότητα. Διότι τὸ «ἐπῆλθε» (ἀόρ. ὀριστ.) ἐτέθη ἀντὶ τοῦ «ἐπέλθοι» (εὐκτ.). Ζητοῦν δηλαδὴ νὰ μετὰσχουν εἰς τὴν διαπαιδαγώγησιν ποὺ δίδει ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς, διὰ τοῦτο λέγει:

12-13. «Τὴν δεξιάν σου οὕτως γνώρισόν μοι». Τὸ «γνώρισον» ἐτέθη μαζί, διὰ νὰ ἀπαρτισθῇ τὸ ἐξῆς νόημα: Καὶ γνώρισέ μας τὴν δεξιάν σου, δηλαδὴ τὸν Χριστόν· γνώρισέ μας ἀκόμη καὶ ὅσους ἔχουν εἰς τὴν καρδίαν των τὴν σοφίαν· αὐτοὶ ἀσφαλῶς εἶναι οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι καὶ εὐαγγελισταί, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους καὶ ἐδιδάχθημεν τοὺς τρόπους ἐπιστροφῆς εἰς τὸν Χριστόν.

6. Γεν. μζ' 9.

14-15. «Ἐνεπλήσθημεν τὸ πρωὶ τοῦ ἐλέους σου». Λέγουν αὐτά, ἐπειδὴ ἡ προσευχὴ τῶν πλησιάζει εἰς τὸ τέλος. Διότι θὰ ἀνατεῖλῃ καὶ εἰς αὐτοὺς ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, ὅταν θὰ πάρῃ τέλος ἡ παροῦσα ζωὴ.

16. «Καὶ ἶδε ἐπὶ τοὺς δούλους σου καὶ ἐπὶ τὰ ἔργα σου». Τὸ «ἶδε» ἐπίσης ἐτέθη ἀντὶ τοῦ εἶδες, δηλαδὴ ἐπεσκέφθης τοὺς δούλους σου καὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου. Χάρις εἰς αὐτὴν τὴν ἐπίσκεψιν ἀφοῦ εἶδομεν τὴν δόξαν καὶ τὸ φῶς τοῦ Θεοῦ μας καὶ ἀφοῦ ἐπεστρέψαμεν εἰς αὐτὸν ἐν μετανοίᾳ, ὥς ἐπιδοθῶμεν πλέον εἰς ὅσα θὰ ὀλοκληρώσουν τὴν πράξιν αὐτὴν τῆς ἐπιστροφῆς.

17. «Καὶ ἔστω ἡ λαμπρότης Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐφ' ἡμᾶς». Καὶ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους μᾶς κατέστησε φωτεινοὺς καὶ περιβλέπτους τὸ φῶς τῆς θεογνωσίας· ἀκόμη καὶ οἱ Ἰουδαῖοι μετὰ τὴν ἐπάνοδόν των ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἔγιναν πάλιν ἐπιφανεῖς. «Καὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν ἡμῶν κατεύθυνον». Ἐννοεῖ τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ νόμου· ὅταν ὁμιλῇ δι' ἔργον (εἰς τὸν ἐνικόν) ἐννοεῖ τὸ πραττόμενον εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην. Διότι εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην εἶχομεν ποικίλας θυσίας⁷, ἐνῶ εἰς τὴν Καινὴν θυσιάζεται μόνον καὶ δι' ὅλα ὁ Υἱός. «Καὶ τὸ ἔργον τῶν χειρῶν ἡμῶν κατεύθυνον». Ἔργα μὲν τῶν χειρῶν μας εἶναι αἱ καθημεριναὶ πράξεις μας· ἔργον δὲ τῶν χειρῶν εἶναι ἡ προκύπτουσα ἀπὸ αὐτὰς γνῶσις.

7'.

Ὕμνος αἰνέσεως τοῦ Δαβίδ· εἰς τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον δὲν φέρει ἐπιγραφὴν.

Ἑ π ὁ θ ε σ ι ς

Ἀφοῦ εἰς τὸν 89ον Ψαλμὸν ἔκαμε λόγον περὶ τῆς ἀποστασίας τῶν Ἰουδαίων, εἰς τὸν παρόντα Ψαλμὸν ὁ λόγος δίδεται εἰς ὅσους φέρονται πρὸς τὴν τελειότητα διὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ οἱ ὅποιοι νικοῦν δι' αὐτοῦ τοὺς πνευματικοὺς ἐχθροὺς, δηλαδὴ «τάς ἀρχὰς καὶ ἐξουσί-

7. Τοιαῦται π.χ. ἦσαν αἱ θυσίαι τῶν ὀλοκαυτωμάτων, τῶν ἀπαρχῶν, αἱ εἰρηνικαί, αἱ ἐξιλαστήριοι κ.ἄ.

ας, καὶ τοὺς κοσμοκράτορας»¹ αὐτοῦ ἐδῶ τοῦ σκότους καὶ τὰ πονηρὰ πνεύματα, καὶ αὐτὸν ἀκόμα τὸν ἴδιον τὸν πανοῦργον Σατανᾶν· αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ ποικιλοτρόπως ἐπισημαίνονται εἰς τὸν παρόντα Ψαλμόν. Ὀνομάζονται φόβος τῆς νυκτὸς καὶ θέλος πού ρίπτεται κατὰ τὴν ἡμέραν, καὶ ἀντικείμενον πού κινεῖται μέσα εἰς τὸ σκότος, καὶ ἀτύχημα καὶ δαιμόνιον μεσημεριοῦ, καὶ χιλιάδες καὶ μυριάδες, καὶ φίδι δηλητηριῶδες, καὶ κόμπρα, καὶ λιοντάρι καὶ δράκος. Λέγει, λοιπόν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ θὰ νικήσῃ ὅλους αὐτούς.

1. «Ὁ κατοικῶν ἐν βοήθειᾳ τοῦ Ὑψίστου». Τὸ προφητικὸν πνεῦμα μακαρίζει ἐνταῦθα τὸν ἄνθρωπον πού ἔκαμε τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ Ὑψιστος, βοηθὸν καὶ συνεργάτην του. Διότι πῶς νὰ μὴ εἶναι εὐτυχισμένος ἐκεῖνος πού ἡξιώθη νὰ ἔχῃ ὡς προστάτην του τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ; «Ἐν σκέπῃ τοῦ Θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ αὐλισθήσεται». Ἐκεῖνος πού παραμένει εἰς τὴν θείαν αὐτὴν βοήθειαν σκεπάζεται καὶ προστατεύεται.

2. «Ἐρεῖ τῷ Κυρίῳ Ἀντιλήπτωρ μου εἰ». Καὶ ποῖος εἶναι αὐτός πού ὁμιλεῖ εἰς τὸν Κύριον παρὰ ὁ ἄνθρωπος πού ἔχει στηρίζει τὴν ἐμπιστοσύνην του εἰς αὐτὸν καὶ στηρίζεται εἰς τὴν ἰδικήν του σωτηρίαν;

3. «Ὅτι αὐτὸς ρύσεται σε ἐκ παγίδος». Μᾶς εἶπε προηγουμένως, ὅτι δι' αὐτῶν νοοῦνται αἱ ἐχθρικαὶ δυνάμεις.

4-5. «Ἐν τοῖς μεταφρένοις αὐτοῦ ἐπισκιάσει σοι». Ἀφοῦ εἶπεν ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς θὰ τὸν σώσῃ ἀπὸ τὴν παγίδα τῶν κυνηγῶν καὶ ἀπὸ τοὺς προκαλοῦντας ταραχὴν λόγους, τὸ Πνεῦμα τὸ προφητικὸν ἀπαντᾷ ἐνθαρρύνον αὐτὸν καὶ προετοιμάζοντάς τον εἰς πνευματικὴν ἀνδρείαν. «Ἐν τοῖς μεταφρένοις αὐτοῦ ἐπισκιάσει σοι»· ὥσάν νὰ ἔλεγε περισσότερον καθάρᾳ: Θὰ σέ σκεπάσῃ κάτω ἀπὸ τὴν σκιάν τῶν πτερῶν του· καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ θὰ σέ ὑπερασπισθῇ καὶ μὲ ὄπλον. Ὅταν, λοιπόν, γίνῃ αὐτὸ καμμία ἀπὸ τὰς ἐχθρικὰς δυνάμεις δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ σοῦ προκαλέσῃ κακόν.

6. «Ἀπὸ θέλους πετουμένου ἡμέρας». Βέλος ἐκά-

1. Ἐφ. στ' 12.

λεσε ἐδῶ κάθε ἀκάθαρτον δύναμιν. «Ἀπὸ συμπτώματος καὶ δαιμονίου μεσημβρινοῦ». Δὲν ἔχει καμμιά σχέσιν μὲ τοὺς δαίμονας ἢ μεσημβρία. Διότι μεσημβρινὸς δαίμων λέγει ὅτι εἶναι ἡ ἀκηδία.

7. «Πεσεῖται ἐκ τοῦ κλίτους σου χιλιάς». Κλίτος σημαίνει τὸ ἀριστερὸν μέρος, καὶ πολὺ ὀρθῶς. Ἐναντίον αὐτοῦ θὰ στραφοῦν αἱ χιλιάδες, λέγει, ἐνῶ ἐναντίον ἐκείνων τῶν μερῶν ποῦ εἶναι εἰς τὰ δεξιὰ θὰ ἐπιτεθοῦν αἱ μυριάδες. Διότι ἐπειδὴ αἱ δεξιαὶ πράξεις μας καὶ αἱ ἀρεταὶ εἶναι καὶ δυναταὶ καὶ ἀξιοθαύμαστοι, διὰ τοῦτο καὶ τὸ πλῆθος τῶν πονηρῶν δαιμόνων ἐπιχειρεῖ νὰ τὰς παραλύσῃ.

8. «Πλὴν τοῖς ὀφθαλμοῖς σου κατανοήσεις». Καὶ ἐνῶ, λέγει, ἐσὺ δὲν θὰ πάθῃς τίποτε ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς σου, συγχρόνως θὰ ἔχῃς τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἴδῃς αὐτοὺς νὰ συντρίβωνται.

9. «Τὸν Ὑψιστον ἔθου καταφυγὴν σου». Τὸ προφητικὸν Πνεῦμα ἀπαντᾷ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ, λέγον πόσον μεγάλο εἶναι τὸ κέρδος τῆς ἐλπίδος εἰς τὸν Θεόν.

10. «Οὐ προσελεύσεται πρὸς σέ κακὰ». Διότι ἡ μὲν κακία προέρχεται ἀπὸ ἔξω, ἐνῶ ἡ ἀρετὴ ξεκινᾷ ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου. Διότι ὁ Θεὸς ἐπλασε τὸν ἄνθρωπον ἀγαθόν· αὐτὸς ὅμως κατέφυγεν εἰς πονηροὺς λογισμοὺς καὶ τοιοῦτοτρόπως ἀπέκτησεν ἀπὸ ἔξω τὴν κακίαν. «Καὶ μάλιστα οὐκ ἐγγιεῖ ἐν τῷ σκηνώματί σου». Τοὺς προτρέπει νὰ ἔχουν θάρρος καὶ τοὺς ὑπόσχεται πῶς δὲν θὰ πάθουν τίποτε κακόν, ἀρκεῖ νὰ πιστεύουν ὅτι ὁ Θεὸς ἀποστέλλει ἄγγελον προστάτην εἰς ὅσους πιστεύουν εἰς αὐτόν.

11. «Ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ». Τοῦτο τὸ εἶπε καὶ εἰς τὸν 33ον Ψαλμὸν ὅπου λέγει: «Παρεμβалаεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτὸν καὶ ρύεται αὐτούς»². Ἄς ἀκούσωμεν δὲ καὶ τοὺς λόγους τοῦ πατριάρχου Ἰακώβ, ὁ ὁποῖος λέγει: «Ὁ ἄγγελος ὁ ρυόμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν μου»³. Καὶ ὁ μέγας Ἀβραάμ ἐνθαρρύνων τὸν ὑπηρέτην του εἶπεν: «Ὁ Θεὸς ἀποστέλλει τὸν ἄγγελον αὐτοῦ πρὸ πρῶ-

2. Ψαλμ. λγ' 8.

3. Γεν. μη' 16.

σώπου σου, καὶ λήψῃ γυναῖκα Ἰσαάκ τῷ υἱῷ μου ἐκεῖθεν»⁴. Ἀπὸ παντοῦ, λοιπόν, μαθαίνομεν, ὅτι καὶ μετὰ ἀγγέλους προστατεύει ἐκείνους ποὺ πιστεύουν εἰς αὐτὸν ὁ Θεὸς τῶν ὅλων. «Τοῦ διαφυλάξαι σε ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς σου». Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δὲν πταίει εἰς τίποτε, αὐτὸς προστατεύεται εἰς κάθε βῆμα τῆς ζωῆς του.

12. «Μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου». Τὸ μὲν ποδάρι συμβολίζει τὴν ψυχὴν, τὸ δὲ λιθάρι τὴν ἀμαρτίαν.

13. «Ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιθήσῃ». Ὅχι μόνον δὲν θὰ πάθῃς, λέγει, τίποτε κακόν, ὡς ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ θὰ ἴδῃς καὶ αὐτὰ τὰ πλήθη τῶν πονηρῶν πνευμάτων νὰ πίπτουν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια σου· ἀκόμῃ δὲ θὰ ἔχῃς ὅλην τὴν εὐχέρειαν νὰ πατήσῃς τὰ κεφάλια των.

14. «Ὅτι ἐπ' ἐμὲ ἤλπισε, καὶ ρύσομαι αὐτόν». Εἰσάγει εἰς τὸν λόγον τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ὑπόσχεται ὡς ἀντάλλαγμα τῆς πίστεως τὴν σωτηρίαν. Αὐτὰ λοιπόν τὰ εἶπε ὁ Θεὸς τῶν ὅλων, διδάσκων ποῖος θὰ εἶναι ὁ καρπὸς τῆς ἐλπίδος. Διότι λέγει ὅτι θὰ σώσω αὐτόν (τὸν πιστόν) ἀπὸ τοὺς προαναφερθέντας δολοφονοῦν καὶ ἀσπαστοὺς ἐχθρούς, ἀφοῦ θὰ τὸν περιφράξω μετὰ τὴν πρὸς ἐμὲ ἐλπίδα. Δι' αὐτὸ θὰ τὸν προστατεύσω, καὶ ὅταν θὰ με παρακαλέσῃ θὰ τὸν ἀκούσω, καὶ τὴν παράκλησιν θὰ τὴν δεχθῶ. «Σκεπάσω αὐτόν, ὅτι ἔγνω τὸ ὄνομά μου». Ὅχι μόνον, λέγει, θὰ λυτρώσω τοὺς ἰδικοὺς μου ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, ἀλλ' ἐπὶ πλέον θὰ τοὺς χαρίσω καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν· ἐπὶ πλέον θὰ τοὺς καταξιώσω νὰ συμμετάσχουν εἰς τὴν σωτηρίαν μου. Εἶναι δὲ ἡ σωτηρία μας ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ὁποῖος καὶ μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὸν νέον πνευματικὸν ἀγῶνα, καὶ μᾶς προετοιμάζει νὰ θασιλεύσωμεν μαζί του εἰς τὴν ἀλλήν ζωὴν.

15. «Κεκράζεται πρὸς με, καὶ ἐπακούσομαι». Ὅταν δὲ φωνάξῃ πρὸς ἐμὲ μετὰ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς του, θὰ τὸν ἀκούσω καὶ θὰ με εὖρη σύμφωνον μαζί του. Διότι εὐρίσκομαι διαρκῶς πλησίον του, καὶ ὅταν ἀκόμῃ εὐρίσκεται εἰς δυσχερῆ κατάστασιν.

16. «Μακρότητα ἡμερῶν ἐμπλήσω αὐτόν, καὶ δείξω

αὐτῷ τὸ σωτήριόν μου». Θὰ εἶναι δὲ αὐτὸ τὸ σωτήριον, περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλεῖ, ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ὁποῖος μᾶς ἔβαλεν εἰς τὴν νέαν ἐποχὴν τῆς χάριτος καὶ ὁ ὁποῖος μᾶς προετοιμάζει νὰ βασιλεύσωμεν μαζί του.

3Α'.

ΨΑΛΜΟΣ ὕμνου, ψαλλόμενος κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου.

Υ' π ό θ ε σ ι ς

Ὁ Σαββατισμός, δηλαδή τὸ Σάββατον, θὰ ἡδύνατο νὰ εἶναι ἡ κληρονομία τῆς μελλούσης ζωῆς, διότι ἐκεῖ θὰ ὑπάρξῃ καὶ ἀνάπαυσις ἀπὸ τοὺς ἐδῶ κόπους, ἀφοῦ θὰ πάρωμεν τότε τὰς ἀμοιβὰς ποὺ μᾶς ἐπιφυλάσσουνται. Ὁ ψαλμωδός, λοιπόν, ὕμνεῖ τὴν ἀνάπαυσιν ἐκείνην, ποὺ μᾶς ἀναμένει.

2. «Ἀγαθὸν τὸ ἐξομολογεῖσθαι τῷ Κυρίῳ». Προαναγγέλλει ὕμνον καὶ ὑπόσχεται ὅτι θὰ τὸν ἀναπέμψῃ ἀκαταπαύστως καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα δι' ὅσα ἔκαμε ὁ Μονογενής. Καὶ τί ἄλλο ἔκαμε παρὰ ἡτοίμασεν δι' ἡμᾶς τὴν ἀνάστασιν;

3. «Τοῦ ἀναγγέλλειν τὸ πρῶτ' ἡμερῶν σου». Θὰ διακηρύσσῃ κατὰ τὸ ξημέρωμα τὸ ἔλεός σου, καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτὸς τὴν ἀξιοπιστίαν σου.

4. «Ἐν δεκαχόρδῳ ψαλτηρίῳ, μετ' ὠδῆς ἐν κιθάρᾳ». Ψαλτήριον μὲ δέκα χορδὰς ὀνομάζει τὸ σῶμα, ἐπειδὴ ἔχει πέντε αἰσθήσεις καὶ πέντε ψυχικὰς ἐνεργείας· ἀπὸ κάθε αἰσθήσεως προκαλεῖται καὶ μία ἐνέργεια.

5. «Ὅτι εὐφρανάς με, Κύριε, ἐν τῷ ποιήματί σου». Διότι ὅταν βλέπω τὰ δημιουργήματά σου καὶ τὰς ἀνεκφράστους ἐνεργείας σου εὐχαριστοῦμαι καὶ λάμπω ἀπὸ χαρὰν, καὶ ἀπὸ τὴν ψυχικὴν μου εὐχαρίστησιν κινῶ τὴν γλῶσσαν μου εἰς δοξολογίαν.

6. «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε!». Ἐγὼ μὲν, λέγει, δοξολογῶ τὰ ἔργα σου καὶ ἐκπλήττομαι ἀπὸ τὴν θαυύτητα τῶν σχεδίων σου, τὰ ὁποῖα ἐπραγματοποίησες κατὰ τὴν ἐνανθρώπησίν σου. Οἱ ἀνόητοι ὁμῶς δὲν

ἀντιλαμβάνονται τὸ θάθος τοῦ μυστηρίου.

7. «Ἀνὴρ ἄφρων οὐ γνώσεται». Κατ' ἄλλον τρόπον εἶπεν αὐτά, ὅτι ἐκεῖνος ποῦ εἶναι ἄρρωστος εἰς τὸν νοῦν καὶ στερεῖται συνέσεως τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν γνωρίζει, οὔτε θά ἀκούσῃ δι' αὐτά.

8. «Ἐν τῷ ἀνατεῖλαι ἁμαρτωλοὺς ὥσει χόρτον». Ἐκεῖνοι, λέγει, οἱ ὅποιοι δὲν ἀντελήφθησαν τὸ μυστήριον θά γίνουν ὅπως τὸ χορτάρι· αὐτοὶ δηλαδή, ἐπειδὴ δὲν θά ἔχουν θάθος γρήγορα θά ξηρανθοῦν καὶ θά πέσουν.

11. «Καὶ ὑψωθήσεται ὡς μονοκέρωτος τὸ κέρασ μου». Ὅταν, λέγει, θά ἐκλείψουν οἱ ἐχθροὶ καὶ θά διασκορπισθοῦν, τότε, λοιπόν, τότε τὸ δικό μου κέρασ, δηλαδή ἡ προετοιμασμένη βασιλεία, θά γίνῃ περίθλεπτος. Ἡμεῖς δὲ οἱ ὅποιοι σὲ γνωρίζομεν, ὅταν θά ἴδωμεν τὴν ἐξαφάνισιν τῶν ἐχθρῶν σου, θά καυχηθῶμεν καὶ θά ὑπερηφανευώμεθα διὰ σέ, ἐπειδὴ θά ἔχωμεν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν πλάνην τῆς πολυθείας καὶ θά προσκυνοῦμεν σὲ τὸν πραγματικῶς ὑπάρχοντα Θεόν. Ἐνεφάνισεν ἐκ νέου ἐδῶ τὸν μονόκερων, διὰ νὰ παραστήσῃ διὰ τοῦ ἐνὸς κέρατος τὸν ἕνα Θεόν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνο τὸ ζῶον ἐπροικίσθη ἀπὸ τὴν φύσιν μὲ ἕνα κέρατο, τοιοῦτοτρόπως καὶ οἱ μαθηταὶ τῆς εὐσεβείας θά προσκυνήσουν μίαν θεότητα. «Καὶ τὸ γήρας μου ἐν ἐλαίῳ πίονι». Ὑστερα ἀπὸ τοὺς κόπους μου, λέγει, τοὺς ὁποίους ὑποφέρω, τότε, λοιπόν, θά χρησιμοποιήσω τὸ ἔλαιον διὰ νὰ χρισθῶ βασιλικὸν ἱερατεῖον· αὐτὸ δὲ θά εἶναι τὸ θραβεῖον τῶν μακροχρονίων ἐπὶ γῆς κόπων μου.

12. «Καὶ ἐπειδὴν ὁ ὀφθαλμός μου ἐν τοῖς ἐχθροῖς μου». Καὶ θά ἀποκτήσω παραλλήλως μὲ τὰ ἄλλα καλὰ καὶ τοῦτο, νὰ ἴδω δηλαδή νὰ συντρίβωνται ἐκεῖνοι ποὺ ἐπιβουλεύονται τὴν ψυχὴν μου.

13-14. «Πεφουτευμένοι ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου». Αὐτοὶ δέ, λέγει, ποῦ εἰκονίζονται μὲ τὰ κέδρα αὐτά, ἔχουν μὲν φυτουργὸν τὸν Θεόν, κῆπον δὲ τὸν ἱερὸν ναόν. «Ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἀνθήσουσιν». Θά ἀνθήσουν δηλαδή εἰς τὰ ἐπουράνια σκηνώματα, τὰ ὅποια καὶ ὀνομάζει αὐλὰς τοῦ Κυρίου.

15. «Ἔτι πληθυνθήσονται ἐν γῆρα πίονι, καὶ εὐπαθοῦντες ἔσσονται». Τὸ εὐπαθοῦντες ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ

εὐτυχοῦν. Διότι θὰ δοθοῦν εἰς αὐτοὺς «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσεν»¹.

16. «Ὅτι εὐθὺς ὁ Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν». Ὅταν εὐρεθοῦν εἰς τὰ οὐράνια σκηνώματα καὶ ἀπολαύσουν τὰ προετοιμασμένα προαιωνίως ἀγαθὰ, τότε, λοιπόν, τότε θὰ διακηρύξουν, ὅτι ὁ Κύριος εἶναι δίκαιος καὶ ἀγαθός· αὐτὸς τοὺς μὲν παρανόμους καὶ ἀσεβεῖς τοὺς ἔκαμε νὰ ξηρανθοῦν σὰν ἄλλο χόρτον, τοὺς δὲ δικαίους καὶ εὐσεβεῖς ὡς ἄλλους κέδρους καὶ φοίνικας τοὺς ἐφύτευσεν εἰς τὰς οὐρανίας σκηνάς. «Ἀδικία οὐκ ἔστι» πλησίον τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι ἀπολύτως ἀπρόσβλητος ἀπὸ τὴν κακίαν.

7B'.

Εἰς τὴν προηγηθεῖσαν τοῦ Σαββάτου ἡμέραν, ὅταν κατοικήθηκε ἡ γῆ· ὡδὴ αἰνέσεως τοῦ Δαβίδ.

Υ' π ό θ ε σ ι ς

Εἰς τὸν προηγούμενον Ψαλμὸν ἡ ἐπιγραφή «Εἰς τὸ Σάββατον» σημαίνει τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, κατὰ τὴν ὁποίαν καὶ θὰ βασιλεύσῃ εἰς τὴν νέαν ἐποχὴν μαζί με τοὺς ἁγίους του. Καθίσταται φανερόν ἄρα ὅτι ἡ ἐπιγραφή τοῦ παρόντος Ψαλμοῦ «πρὸ Σαββάτου» θὰ σημαίῃ τὴν πρώτην αὐτοῦ παρουσίαν, ὅταν καὶ ἡ γῆ κατοικήθηκε, δηλαδὴ ἡ Ἐκκλησία ἐθεμελιώθη καὶ ἐξηπλώθη εἰς ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην, ἀφοῦ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι καὶ εὐαγγελισταὶ ἐκήρυξαν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τὸν λόγον περὶ τοῦ Χριστοῦ.

1. «Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν, εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο». Ἐπειδὴ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀφοῦ ἀπεμακρύνθη τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, περιῆλθεν εἰς τὴν τυραννίαν τοῦ Σατανᾶ, δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ὁ Μονογενής, ὥστε νὰ ἐπαναφέρῃ αὐτὸ ὑπὸ τὴν ἰδικὴν του ἐξουσίαν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ ἐπέτυχε. «Εὐπρέπειαν» Θεοῦ δὲ ὀνομάζει τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ τοῦ γένους. Διότι ἐὰν δὲν εἶχε πάρει σάρκα, ὥστε νὰ πάρῃ τὴν ἰδικὴν

1. Α' Κορ. θ' 9.

μας φύσιν χωρίς την ἁμαρτίαν, εἶναι φανερόν ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νά πραγματοποιηθῇ ἡ σωτηρία μας. «Δεῖ γάρ αὐτὸν βασιλεύειν ἄχρις οὗ ἂν θῇ πάντας τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ»¹. «Ἐνεδύσατο Κύριος δύναμιν καὶ περιεζώσατο». Μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἐννοεῖ τὴν κατάργησιν τῶν ἐχθρικῶν πρὸς ἡμᾶς δυνάμεων, τὴν ὁποίαν ἐπέτυχεν, ἀφοῦ ἐφόρεσεν, οὕτως εἰπεῖν, στρατιωτικὴν στολήν. «Καὶ γὰρ ἐστερέωσε τὴν οἰκουμένην, ἥτις οὐ σαλευθήσεται». Ἀφοῦ προηγουμένως κατήργησεν ἐκείνους, τοὺς ἐχθρικοὺς δηλαδὴ δαίμονας, ἐθεμελίωσεν ἐπάνω εἰς τὴν πέτραν τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν ὁποίαν δὲν θὰ δυνηθοῦν νά θλάψουν οὔτε αὐταὶ αἱ πύλαι τοῦ ᾧ-δου².

2. «Ἔτοιμος ὁ θρόνος σου ἀπὸ τότε». Τοῦτο λέγει, ἐπειδὴ εἶχε καθορισθῇ ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, ὅτι ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους θὰ ἐγίνετο διὰ τῆς ἰδικῆς του σωτηρίας. Θρόνον ἐννοεῖ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Μονογενοῦς διὰ νά δικάσῃ τοὺς θλάψαντας ἡμᾶς δαίμονας. Σὺ, λοιπόν, ὁ ἴδιος, λέγει, ὦ Δέσποτα, ὁ ὁποῖος τώρα ἐκάθησες πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ὥσάν εἰς δικαστικὸν θρόνον, διὰ νά δικάσῃς δηλαδὴ καὶ νά πάρῃς ἐκδίκησιν δι' ἡμᾶς, σὺ εἶσαι ὁ προαιώνιος Θεός.

3. «Ἐπῆραν οἱ ποταμοί, Κύριε, ἐπῆραν οἱ ποταμοὶ φωνὰς αὐτῶν». Ποταμοὺς ἐδῶ ὀνομάζει τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστάς, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐχάρισαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ τὴν εὐφροσύνην τῶν πνευματικῶν ναμάτων. Διότι ἔχει λεχθῇ πρὸς αὐτούς: «Ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσιν ὕδατος ζῶντος»³.

4. «Θαυμαστοὶ οἱ μετεωρισμοὶ τῆς θαλάσσης». Αἱ πολλάί, λέγει, διδασκαλαὶ καὶ οἱ λόγοι τῶν ἀποστόλων καὶ τὰ νάματα τῶν εὐαγγελιστῶν, ἔχουν κάμει θαυμαστάς τὰς ὑψώσεις τῆς θαλάσσης. Θάλασσαν ὀνομάζει τᾶ πλήθη τῶν εἰδωλολατρῶν ποὺ ἐπίστευσαν, τῶν ὁποίων οἱ μετεωρισμοί, δηλαδὴ αἱ ἀνυψώσεις τοῦ φρονήματος, ἔχουν γίνεи ἀξιοθαύμαστοι. Διότι αὐτοὶ πλέον δὲν ἔχουν εὐτελεῖς ἀντιλήψεις περὶ Θεοῦ, ἀλλὰ ὑψηλὰς καὶ ἀξιοθαυμαστάς.

1. Α' Κορ. ιε' 25.

2. Βλ. Ματθ. ιστ' 18.

3. Ἰωάν. Ζ' 38.

5. «Τὰ μαρτύριά σου ἐπιστώθησαν σφόδρα». Μαρτύρια ὀνομάζει τὰς ὑποσχέσεις, αἱ ὁποῖαι ἐδόθησαν εἰς τὰ ἔθνη διὰ τῶν ἀγίων προφητῶν, τὰς ὁποίας καὶ ἀπέδειξεν ἀξιοπίστους κατὰ τὰς προσφάτους ἡμέρας, ὅταν ἐξεπληρώθησαν ἐμπράκτως διὰ τῆς ἰδικῆς του παρουσίας. «Τῷ οἴκῳ σου πρέπει ἀγίασμα, Κύριε». Οἰκία του μὲν εἶναι ἡ Ἐκκλησία, ἀρμόζει δὲ εἰς αὐτὴν νὰ εἶναι ἀγία, ἐπεὶ κατοικεῖ εἰς αὐτὴν ὁ μόνος ἅγιος· ὅταν δὲ γίνῃ αὐτό, τότε θὰ ἀπολαύῃ τοῦ ἀγιασμοῦ εἰς τὸν ὅποιον θὰ μετέχῃ αἰωνίως.

ἤΓ'.

ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβὶδ εἰς τὴν Τετάρτην τῶν Σαββάτων.

Ἦ ὁ θ ε σ ι ς

Εἰς τὸν παρόντα Ψαλμὸν γίνεται λόγος περὶ τῆς θείας προνοίας· μᾶς διδάσκει νὰ μὴ θλιβώμεθα καὶ νὰ μὴ καταλαμβανώμεθα ἀπὸ ἀγωνίαν, καὶ ὅταν ἀκόμη συμβῇ διὰ κάποιαν περίοδον οἱ μὲν ἁμαρτωλοὶ νὰ εὐημεροῦν, οἱ δὲ εὐσεβεῖς νὰ διώκωνται. Διότι τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν παραμένει σταθερόν, ἀλλὰ μεταβάλλονται· ἡ θλίψις τῶν μὲν θὰ μεταβληθῇ εἰς ἀπόλαυσιν αἰωνίων ἀγαθῶν, ἐκεῖνα δέ, πού θεωροῦνται ἀγαθὰ διὰ τοὺς δέ, θὰ γίνουν δι' αὐτοὺς αἰωνία κόλασις. "Ἐχει δὲ ἐπιγραφῇ ὁ Ψαλμὸς «τετράδι Σαββάτων» διὰ νὰ δηλωθῇ ὁ τέταρτος μὴν· ἀντὶ δηλαδὴ νὰ θάλῃ τὸν μῆνα ἔβαλε τὴν ἡμέραν καὶ σημαίνει τὸν μῆνα κατὰ τὸν ὅποιον ἤρχισαν αἱ συμφοραὶ τῆς πόλεως τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἐπετέθησαν ἐναντίον της οἱ Βαβυλώνιοι, καθὼς ἐξιστορεῖ ὁ Ἱερემίας¹.

1. «Θεὸς ἐκδικήσεων Κύριος, ὁ Θεὸς ἐκδικήσεων ἐπαρρησιάσατο». Ὅπως ἀκριβῶς εἶναι Θεὸς φιλεῦσπλαγχνος καὶ Θεὸς παρηγορίας, τοιοῦτοτρόπως εἶναι καὶ Θεὸς πού ἐκδικεῖται. Ἐπαναλαμβάνονμενον τοῦτο εἰς τὸ προοίμιον προκαλεῖ μεγάλην παρηγορίαν εἰς ἐκεῖνους οἱ ὅποιοι διὰ τὰς θλίψεις κατελήφθησαν ἀπὸ μελαγχολίαν. Τὸ «ἐπαρρησιάσατο» δὲ φανερώνει τὴν ἀπόφασιν,

1. Βλ. Ἱερ. νδ' 6.

ἢ ὅποια θὰ ἐκδοθῇ ἐναντίον τῶν ἀσεβῶν μετὰ τὸν παρόντα θίον, κατὰ τὴν ὅποιαν θὰ εἴπῃ: «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ κατηραμένοι»².

2. «Ἀπόδος ἀνταπόδοσιν τοῖς ὑπερηφάνοις». Ἀπευθύνει προσευχὴν, δι' ὅσους θλίβονται, ζητῶν νὰ βοηθήσῃ αὐτοὺς ὁ μόνος δυνατὸς Θεός.

3. «Ἔως πότε ἀμαρτωλοὶ καυχῶνται;». Μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἐκφράζεται ἡ πολὺ μεγάλη καὶ ἀσύγκριτος ἀνεξικακία τοῦ Θεοῦ.

5. «Τὸν λαόν σου, Κύριε, ἐταπείνωσαν». Προσπαθεῖ νὰ στρέψῃ τὸν ζῆλον τοῦ Θεοῦ ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, λέγων ὅτι αὐτοὶ ποὺ βασανίζονται ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς εἶναι λαὸς του καὶ κληρονομία του.

6. «Χήραν καὶ ὀρφανὸν ἀπέκτειναν». Ἡ ἐρμηνεία αὐτῶν ἐλέχθη εἰς τὸν προηγούμενον στίχον, ἀλλὰ θὰ λεχθῇ καὶ πάλιν. Ὅποιος ἐρμηνεύει κακῶς τὰς θείας Γραφὰς φονεῖ χήραν ψυχὴν καὶ προσήλυτον νοῦν. Ὀρφανὸς δὲ νοῦς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει οὐράνιον Πατέρα.

11. «Κύριος γινώσκει τοὺς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὅτι εἰσὶ μάταιοι». Διότι πῶς εἶναι δυνατόν νὰ μὴ εἶναι τελείως ἀνόητοι αἱ σκέψεις ἐκείνων, οἱ ὅποιοι προσπαθοῦν μὲ τὸν λόγον νὰ ἀποδείξουν ἀνώφελον τὴν πρόνοιαν;

12. «Μακάριος ἄνθρωπος ὃν ἂν παιδεύσῃς, Κύριε». Ἐκεῖνοι μὲν, λέγει, οἱ ὅποιοι δὲν δέχονται τὴν ἰδικὴν σου διαπαιδαγώγησιν εἶναι δυστυχεῖς καὶ τιποτένιοι. Ἀντιθέτως εἶναι εὐτυχεῖς ὅσοι ἐπαιδαγωγήθησαν ἀπὸ σέ καὶ ἐδιδάχθησαν ἀπὸ τὸν ἰδικόν σου νόμον. Διότι αὐτοὶ ἀφοῦ θὰ ἡσυχάσουν ἀπὸ τὰς θλίψεις, θὰ ἀνακουφισθοῦν ἀπὸ τὰς στενοχωρίας, ἐπειδὴ γνωρίζουν, ὅτι αἱ θλίψεις θὰ ἔχουν ἀγαθὸν τέλος. Ὡς ἡμέρας πονηρὰς χαρακτηρίζει τὰς ἡμέρας τῆς κρίσεως.

13. «Ἔως οὗ ὀρυγῇ τῷ ἀμαρτωλῷ θόθος». Τόσον μεγάλο θάρος καὶ ὑπομονὴν θὰ δείξουν εἰς τὰς θλίψεις οἱ παιδαγωγηθέντες, ὥστε νὰ ὑπομείνουν «μέχρις οὗ τῷ ἀμαρτωλῷ ὀρυγῇ θόθος», δηλαδὴ ἕως ὅτου ὁ ἀμαρτωλὸς φθάσῃ εἰς τὴν ἡτοιμασμένην δι' αὐτὸν τιμω-

ρίαν. Ἀμαρτωλὸν ὀνομάζει τὸν Σατανᾶν, δηλαδὴ γενικῶς κάθε ἐχθρικήν πνευματικὴν δύναμιν.

14. «Ὅτι οὐκ ἁπώσεται Κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ». Τοῦτο θὰ ἡδύνατο νὰ εἶναι ἀπόδοσις ἐκείνου ποὺ ἐλέγχθη ἀνωτέρω. «Τὸν λαὸν σου, Κύριε, ἐταπείνωσαν καὶ τὴν κληρονομίαν σου ἐκάκωσαν». «Καὶ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ οὐκ ἐγκαταλείψει». Τοῦτο ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ προηγούμενον ἡμιστίχιον, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ «Ὅτι οὐκ ἁπώσεται Κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ». Εἶναι ὥσάν νὰ λέγῃ: Θὰ προστατεύσῃ τὸν λαὸν τοῦ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς δοκιμασίας του. Καὶ θὰ τὸν διακυβερνήσῃ καὶ καθοδηγήσῃ ἐπὶ τὸσον χρόνον, ἕως ὅτου ἔλθῃ ἡ ὥρα τῆς τελικῆς κρίσεως. Ὅταν δὲ καθίσῃ εἰς τὸ θεῖον δικαστήριον ἡ ἐνυπόστατος δικαιοσύνη, δηλαδὴ ὁ Χριστός, τότε ὅλοι οἱ δίκαιοι θὰ καθίσουν πλησίον τοῦ σύμφωνου μὲ τὸ «Ὅτι οὗτοι τὸν Θεὸν ὀψονται»³. Διότι αὕτῃ εἶναι ἡ ἔννοια ὧσων ἀκολουθοῦν.

15. «Ἔως οὗ δικαιοσύνη ἐπιστρέψῃ εἰς κρίσιν». Μέχρι τότε ποὺ ὁ Χριστὸς θὰ κρίνῃ τὴν οἰκουμένην. Διότι αὐτὸς «ἡμῖν ἐγενήθη σοφία ἀπὸ Θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωσις»⁴, καὶ τὴν «κρίσιν πᾶσαν αὐτῷ δέδωκεν ὁ Πατήρ»⁵.

16. «Τίς ἀναστήσεται μοι ἐπὶ πονηρευομένοις;». Αὐτὰ εἶναι λόγια ἐκείνων ποὺ θλίβονται. Λέγει δέ: Ποῖος θὰ γίνῃ εἰς ἐμὲ βοηθὸς ἐναντίον ἐκείνων ποὺ σκέπτονται νὰ μοῦ κάμουν κακόν; Ἐπειτα ἀφοῦ ἀντελήφθῃ ποῖος θὰ ἦτο ὁ βοηθὸς του, λέγει ὅτι θὰ εἶχε πρὸ πολλοῦ ὀδηγηθῇ εἰς τὸν ἄδην ἡ ψυχὴ του, ἐὰν δὲν εἶχε λάθει ἐγκαίρως βοήθειαν ἀπὸ τὸν Θεόν.

18. «Εἰ ἔλεγον· Σεσάλευται ὁ πούς μου». Ἐνῶ, λέγει, ἐθλιβόμην καὶ ἔβλεπον τὸν ἑαυτὸν μου νὰ γλυστῇ, εἶπον: Πότε θὰ παραπατήσω; δηλαδὴ πότε θὰ ἀλλάξω στάσιν (διαγωγὴν) ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ· καὶ ἐνῶ ἔλεγον αὐτά, ἀμέσως ἀντελήφθην νὰ ἔρχεται βοηθὸς μου τὸ ἰδικόν σου ἔλεος καὶ ἡ βοήθεια.

19. «Αἰ παρακλήσεις σου εὐφραναν τὴν ψυχὴν μου». Δὲν μὲ ἄφησες, λέγει, ἀπαρηγόρητον, ἀλλ' ὅσαι ἦσαν αἱ

3. Ματθ. ε' 8.

4. Α' Κορ. α' 30.

5. Ἰωάν. ε' 22.

θλίψεις πού με εϋρον, τόσαι ἦσαν καί αἱ παρηγορίαι, τὰς ὁποίας σὺ μοῦ ἔδιδες. Αὐταὶ αἱ παρηγορίαι μετέβαλλον εἰς χαρὰν τὰς θλίψεις μου.

20. «Μὴ συμπροσέστω σοι θρόνος ἀνομίας ὁ πλάσσω κόνιν ἐπὶ προστάγματι;». Διὰ τοῦτο, λέγει, μοῦ ἐπαρηγόρησες τὴν καρδίαν ὅταν ἐθλίβετο, διότι δὲν θὰ σὲ πλησιάσῃ θρόνος ἀνομίας, δηλαδή εἶσαι δίκαιος κριτῆς ὡς Θεὸς καί εἰς τὰς ἀποφάσεις σου δὲν θὰ παρεισφύσῃ ἀδικία —διότι ὁ θρόνος σημαίνει τὴν ἀπόφασιν· ὅπως δηλ. συμβαίνει μὲ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος συσχετίζει τὸν κόνιν μὲ τὴν ἐντολήν· εἶναι δὲ αὐτὸς ὁ ἀντίπαλος δαίμων, ὁ ὁποῖος, καίτοι εἶναι εὐκολοὶ αἱ ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ, τὰς παρουσιάζει ὡς δυσκόλους καὶ τοιουτοτρόπως προκαλεῖ κόπους μὲ αὐτὰς εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Θρόνον ἀνομίας ἀπεκάλεσε τὸν διάβολον, κατ' ἀντιδιαστολήν μὲ τὸν θρόνον δικαιοσύνης πού εἶναι ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος ἀντιστέκεται καὶ πολεμεῖ τὸν διάβολον.

21. «Καὶ αἷμα ἁθῶν καταδικάζονται». Αὐτοί, λέγει, οἱ πονηροὶ καὶ ἐχθρικοὶ δαίμονες θὰ προσπαθήσουν μὲ κάθε τρόπον νὰ συλλάβουν τὴν ψυχὴν τοῦ δικαίου. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὁμοῦς θὰ καταδικασθοῦν. Διότι αὐτὸ σημαίνει ἡ φράσις· «Καὶ αἷμα ἁθῶν καταδικάζονται». Λέγει δηλαδή ὅτι ἀντὶ τοῦ ἀδίκως ἐκχυθέντος ὑπ' αὐτῶν αἵματος, θὰ καταδικασθοῦν καὶ θὰ τιμωρηθοῦν.

22. «Καὶ ἐγένετό μοι Κύριος εἰς καταφυγὴν». Ἐγὼ ὁμοῦς ἐδέχθην τὴν φροντίδα τοῦ Κυρίου καὶ αὐτὸν ἔχω ὡς ἀπαρτον κάστρον.

ΖΔ'.

Ὕμνος τοῦ Δαβὶδ· ὁ ΨΑΛΜΟΣ δὲν φέρει ἐπιγραφὴν εἰς τὸ ἐβραϊκὸν κείμενον.

Υ πόθεις

Ἐνταῦθα ὁ χορὸς τῶν ἁγίων συμβουλευεὶ καὶ τοὺς ἀπειθάρχους ἐκ τῶν Ἰσραηλιτῶν νὰ προσέλθουν εἰς τὴν σωτηρίαν διὰ τοῦ Χριστοῦ, δεικνύων ὅτι θὰ τοὺς εἰσακούσῃ, ἐὰν πέσουν εἰς τοὺς πόδας του, ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι δημιουργὸς τῶν καὶ ἀγαπᾷ τὸ πλάσμα του. Μετὰ

δὲ ἀπὸ τὴν προτροπὴν αὐτὴν τῶν ἁγίων εἰσέρχεται εἰς τὸν λόγον καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, παραγγέλλον εἰς τοὺς ἰδίους αὐτοὺς ἀπειθάρχους νὰ μὴ μιμηθοῦν τὴν ἀπιστίαν τῶν προγόνων των.

1. «Δεῦτε ἀγαλλιασώμεθα τῷ Κυρίῳ». Προτρέπουν (οἱ ἅγιοι) τοὺς ἀπειθάρχους ὥσάν νὰ πρόκειται νὰ πᾶνε εἰς ἑορτήν, λέγοντες εἰς αὐτοὺς ὅτι θὰ εὔρουν ἀγαλλίασιν, διὰ νὰ τοὺς πείσουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. «Ἀλαλάξωμεν τῷ Θεῷ τῷ Σωτῆρι ἡμῶν». Πολὺ καλῶς λέγει τὸ «ἀλαλάξωμεν»· δηλαδὴ ἀφοῦ ἔλθομεν ἅς ψάλλωμεν τοὺς ἐπινικίους ὕμνους. Διότι ὁ ἀλαλαγμὸς εἶναι ὕμνος ποῦ ψάλλεται ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἡττης ἐχθρῶν. Θέλει δὲ νὰ εἴπῃ δι' αὐτῶν, ὅτι ὁ Χριστὸς ἀφοῦ ἐπολέμησε χάριν ἡμῶν τὰς ἐχθρικὰς δυνάμεις, τὰς ἐξουδετέρωσεν.

2. «Προφθάσωμεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐν ἑξομολογήσει». Ὡσάν νὰ λέγῃ: Πρὶν ἀνέλθῃ εἰς τὸν θρόνον διὰ νὰ μᾶς κρίνῃ, ἅς σπεύσωμεν μὲ τὴν ἑξομολόγησιν νὰ κάμωμεν εὐνοϊκὸν ἀπέναντί μας τὸ πρόσωπόν του, δηλαδὴ τὸν Υἱόν. Διότι μόνον τοιοῦτοτρόπως θὰ τελειώσωμεν τὴν ζωὴν μας μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ κληρονομήσωμεν τὰ ἀγαθὰ· διότι ἡ ἑξομολόγησις ὁδηγεῖ εἰς ἀγαθὸν τέλος· αὕτη εἶναι ἡ σημασία τῆς φράσεως τῶν Ψαλμῶν «ἀλαλάξωμεν αὐτῷ».

3. «Καὶ βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πάντας τοὺς θεοὺς». Ἐννοεῖ ἐκείνους ποῦ ἐπίστευσαν καὶ ἔλαβαν σάν δῶρον τὸ ὄνομα αὐτοῦ, νὰ ὀνομάζωνται δηλαδὴ θεοί, σύμφωνα μὲ τὸ λεχθέν: «Θεὸν δέδωκά σε τῷ Φαραῶ»¹. Ἐὰν προσφέρωμεν, λέγει, τὴν ἑξομολόγησιν δὲν θὰ ἀποτύχωμεν, διότι ὁ Θεὸς θὰ μᾶς λυπηθῇ ὡς ἰδικόν του λαόν.

5. «Ὅτι αὐτοῦ ἐστὶν ἡ θάλασσα». Δεικνύει ὅτι αὐτός, ἐπειδὴ εἶναι δημιουργὸς ὁλοκλήρου τῆς ὁρατῆς καὶ ἀοράτου κτίσεως, δὲν θὰ παραβλέψῃ τὸ δημιουργημά του ὅταν καταφεύγῃ εἰς αὐτὸν διὰ τῆς ἑξομολογήσεως.

6. «Δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν αὐτῷ». Καὶ ἡμεῖς λέγουν εἴμεθα μεταξὺ ἐκείνων ποῦ προσκυνοῦν τὸν Θεὸν καὶ κλαίουں διὰ τὰς ἁμαρτίας των· λέγουν τοῦτο διὰ νὰ κάμουν τοὺς ἄκροατὰς των περισσότερον προθύμους εἰς τὴν ἑξομολόγησιν.

1. Ἐε. ζ' 1.

8. «Σήμερον ἂν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε». Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου προτρέπονται ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Κύριον νὰ εἶναι ὑπάκοοι εἰς τὰς ἐντολάς του, καὶ νὰ μὴ δείξουν τὴν διαγωγὴν ποὺ ἔδειξαν εἰς τὴν ἔρημον οἱ πρόγονοί των.

9. «Κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὗ ἐπείρασάν με οἱ πατέρες ὑμῶν». Διότι τὴν παλαιὰν ἐκείνην ἐποχὴν ἔβαλαν τὸν Θεὸν εἰς πειρασμὸν μὲ τὸ νὰ ἀκολουθήσουν ἄλλον δρόμον καὶ ὄχι τὸν εὐθὺν ποὺ τοὺς ὑπεδείκνυνεν ὁ Κύριος.

11. «Ὡς ὡμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου, εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου». Περὶ τριῶν καταπαύσεων γίνεταί λόγος εἰς τὴν ἀγίαν Γραφήν: ἡ μία εἶναι ἡ σωματικὴ ἀνάπαυσις κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου, ἡ ἄλλη ἡ εἰσοδος τῶν Ἰσραηλιτῶν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ τοὺς ἀνέπαυσεν· ἡ τρίτη εἶναι ἡ ἐπουράνιος ἀνάπαυσις, περὶ τῆς ὁποίας γίνεται ἐνταῦθα λόγος· δὲν εἶναι δυνατόν ἐνταῦθα νὰ ὁμιλῇ δι' ἄλλην ἀνάπαυσιν, ἀφοῦ αὐτὴ εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἀνάπαυσις. Λέγει λοιπόν, ὅτι ἡ πραγματικὴ ἀνάπαυσις εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία μᾶς περιμένει μετὰ τὴν φυγὴν μας ἀπὸ τὸν παρόντα κόσμον, δηλαδὴ ἡ ἐγκατάστασίς μας εἰς τὰς οὐρανίους μονάς.

ΉΕ'.

Ὕμνος εἰς τὸν Δαβίδ, ψαλεῖς ὅταν ὠκοδομήθη ὁ ναὸς μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν.

Υ' π ό θ ε σ ι ς

Ἀφοῦ εἰς τὸν προηγούμενον Ψαλμὸν ἐπροφήτευσεν τὴν ἀπόρριψιν τῶν Ἰουδαίων, ἂν θεθαίως παραμείνουν ἀμετανοήτως εἰς τὴν ἀπιστίαν, εἰς τὸν παρόντα κάμνει λόγον διὰ τὴν κλῆσιν τῶν ἐθνικῶν, ἡ ὁποία ἐγίνε μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς πνευματικῆς τῶν αἰχμαλωσίας, ὅταν ἡ Ἐκκλησία ἐπεξετάθη καὶ ἐδραιώθη εἰς ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην.

2-3. «Ἄσατε τῷ Κυρίῳ θῆμα καινόν». Εἰς τοὺς ἀ-

ποστόλους δίδει παραγγελίαν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα νὰ ἀπαγγείλουν εἰς τὰ εὐρισκόμενα εἰς ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην ἔθνη τὸν καινούργιον ὕμνον, δηλαδή τὴν Καινὴν Διαθήκην. «Ἀσατε τῷ Κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ... Εὐαγγελίζεσθε ἡμέραν ἐξ ἡμέρας, τὸ σωτήριον αὐτοῦ». Διότι δὲν θὰ παύσουν μέχρι νὰ τελειώσῃ ὁ κόσμος νὰ διακηρύσσουν εἰς ἡμᾶς τὰ μυστήρια τῆς Νέας Διαθήκης.

4. «Ὅτι μέγας Κύριος καὶ αἰνετὸς σφόδρα». Διδάξατε, λέγει, τοὺς ἔθνικούς· διότι ὅταν ἀκούσουν θὰ γνωρίσουν τὴν θεότητα καὶ τὸ θεῖον μεγαλεῖον τοῦ κηρυτομένου, καὶ ὅταν τὸν γνωρίσουν θὰ τὸν δοξάσουν. «Φοβερὸς ἔστιν ὑπὲρ πάντας τοὺς θεούς». Τὸ κομμάτι αὐτὸ ἀπευθύνεται ἰδιαιτέρως εἰς τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα παρακινεῖ νὰ ἀποκτήσουν τὸν φόβον τοῦ Κυρίου, ἀφοῦ θλέπουν τοὺς θεωρουμένους προηγουμένως θεούς νὰ παραδίδονται εἰς καυσίν. Διότι ἐγνώρισαν τώρα μὲ τὸ κήρυγμα, ὅτι ὅλοι ἐκεῖνοι δὲν ἦσαν θεοί, ἀλλὰ εἰδῶλα. Ὁ Κύριος μόνος εἶναι δημιουργὸς τῶν οὐρανῶν.

5. «Ὅτι πάντες οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια». Διότι ἐκεῖνοι μὲν οἱ ὅποιοι ὠνομάζοντο θεοὶ ἀπεδείχθησαν πονηροὶ δαίμονες, ἐνῶ ὁ Κύριός μας «τοὺς οὐρανούς ἐποίησεν».

6. «Ἀγιωσύνη καὶ μεγαλοπρέπεια ἐν τῷ ἁγιάσματι αὐτοῦ». Ἀγίασμά του εἶναι ἡ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία εἶναι καὶ ἁγία καὶ ἑνδοξος. Διότι ἡ Ἐκκλησία εἶναι στολισμένη πλουσίως.

7-9. «Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ, αἱ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν». Πατριάς ὀνομάζει τοὺς προϊσταμένους τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐννοῶ τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς ἐπισκόπους. Καὶ εἶναι πρέπον νὰ δοξάζουν τὸν Θεὸν διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν τιμοῦν μὲ τοὺς δικαίους κόπους των, ἐπὶ πλέον δὲ νὰ προσφέρουν εἰς αὐτὸν καὶ θυσίας πνευματικές· νὰ τὰς προσφέρουν δὲ εἰς τὰς θείας αὐτοῦ αὐλὰς, δηλαδή εἰς τὰς ἐκκλησίας. «Σαλευθήτω ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ πᾶσα ἡ γῆ». Διότι ἦτο προσχεδιασμένος τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου νὰ διαλαληθῇ εἰς ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην καὶ κατὰ κάποιον τρόπον νὰ διαταράξῃ τὴν γῆν ἀπὸ τὴν προηγουμένην θέσιν της.

10. «Καὶ γὰρ κατώρθωσε τὴν οἰκουμένην ἥτις οὐ σαλευθήσεται». Ἐθεμελίωσε πράγματι τὴν Ἐκκλησίαν ἐπάνω εἰς θράχον «καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσου-

σιν αὐτῆς»¹. «Κρινεῖ λαοὺς ἐν εὐθύτητι». Διότι ἦλθεν ὁ Κύριος καὶ ἐδίκησε τὴν ὑπόθεσίν μας καὶ ἐξεδίωξε τοὺς πονηροὺς θασανιστάς μας, ἐννοεῖ τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας.

11. «Εὐφραινέσθωσαν οἱ οὐρανοί, καὶ ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ». Πράγματι ὅταν ἤρχισε διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως ἡ ἀνακαίνισις τῆς οἰκουμένης, αἱ οὐράνιοι δυνάμεις ἔλεγον γεμάται χαράν: «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη»². «Σαλευθήτω ἡ θάλασσα καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς». Θάλασσα ἐνταῦθα ὀνομάζει τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν, τὸ ὁποῖον καὶ ἐταράχθη εἰς τὸ ἄκουσμα τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος· δηλαδὴ ἐκινήθη διὰ νὰ ὑποδεχθῇ τὸ κήρυγμα. «Χαρήσεται τὰ πεδία καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς· τότε ἀγαλλιάσονται πάντα τὰ ξύλα τοῦ δρυμοῦ». Μὲ τὰς πεδιάδας ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν δένδρων ἐννοεῖ ὅτι ὑπῆρξαν ἄγιοι ψυχαί, αἱ ὁποῖαι ἐχάρησαν ὑπερβολικῶς διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου.

ΨΤ'.

ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβίδ· ὅταν ἡ χώρα κατέστη ἰδική του.

Ἑποθεσις

Καὶ εἰς τὸν παρόντα Ψαλμὸν γίνεται λόγος διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου καὶ διὰ τὴν ἀποδοχὴν ἐκ μέρους ὅλων τῶν ἐθνῶν τῆς πίστεως εἰς αὐτόν.

1. «Κύριος ἐθασίλευσεν, ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ, εὐφρανθήτωσαν νῆσοι πολλαί». Νήσους ὀνομάζει τὰς Ἐκκλησίας, ἐπεὶ κτυπῶνται ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνέμους, ἀλλὰ καὶ περιβρέχονται ὡσὰν ὑπὸ θαλάσσης ἀπὸ τὰς δυσχερεῖς περιστάσεις.

2. «Νεφέλη καὶ γνόφος κύκλω αὐτοῦ». Ὅμιλεῖ διὰ τὴν κάθοδόν του εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἡ ὁποία ἐπέρασεν ἀπαρατήρητος, ὅταν ἐνεφανίσθη μὲ τὴν μορφήν τοῦ δούλου. «Δικαιοσύνη καὶ κρίσις κατόρθωσις τοῦ θρόνου

1. Ματθ. 1στ' 18.

2. Λουκ. 6' 14.

αὐτοῦ». Αἰτία, λέγει, τῆς ἀφέσεως ἐγίνε τοῦτο, τὸ ὅτι δηλαδὴ ἐδίκασε μὲ δικαιοσύνην τὴν ὑπόθεσίν μας, δηλαδὴ τὴν διαφοράν τὴν ὁποῖαν ἔχομεν μὲ τὰς πονηράς καὶ ἐχθρικός δυνάμεις.

3. «Πῦρ ἐνώπιον αὐτοῦ προπορεύσεται». Διότι ἔκαυσε μὲ τὴν θεῖαν δύναμίν του κάθε πονηράν καὶ ἐχθρικὴν ἐνέργειαν.

4. «Ἐφάναν αἱ ἀστραπαὶ αὐτοῦ τῇ οἰκουμένῃ». Ἀστραπαὶ αὐτοῦ εἶναι λέγει οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι καὶ εὐαγγελισταί, οἱ ὁποῖοι ὡσάν ἄλλο φῶς ἐφώτισαν τὴν οἰκουμένην.

5. «Τὰ ὄρη ἐτάκῃσαν ὡσεὶ κηρὸς ἀπὸ προσώπου Κυρίου». Ὅρη ὀνομάζει τὰς ἐχθρικός δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι καὶ ἔλυωσαν ὡσάν ἄλλος κηρὸς ἀπὸ τὴν προαναφερθεῖσαν φωτιάν. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον παγώνει ὁ κρύος θορράς, αὐτὸ τὸ λυώνει ὁ ἥπιος νότιος ἄνεμος· διὰ τοῦτο πολὺ ὀρθῶς λέγει ἡ νύμφη εἰς τὸ ᾠσμα τῶν ᾠσμάτων: «Ἐξεγείρου, θορρά, καὶ ἔρχου, νότε, διάπνευσον κῆπον μου, καὶ ρευσάτωσαν ἀρώματά μου»¹.

7. «Ἀισχυνθῆτωσαν πάντες οἱ προσκυνοῦντες τοῖς γλυπτοῖς», θλέποντες δηλαδὴ νὰ διαλύωνται ὑπὸ τοῦ Κυρίου ὡσάν νὰ ἦσαν κηρὸς ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποῖους παλαιότερον ἔθεωροῦσαν θεοὺς. «Προσκυνήσατε αὐτῷ πάντες ἄγγελοι αὐτοῦ». Νὰ τὸν εὐχαριστήσετε, λέγει, δι' ὅσα ἔπραξε χάριν τῆς οἰκουμένης.

8. «Ἦκουσε καὶ εὐφράνθη Σιών». Σιών μὲν εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Τί ἄλλο δὲ ἤκουσε παρὰ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, τὸ ὁποῖον προεκάλεσε εἰς αὐτὴν εὐφροσύνην; «Καὶ ἠγαλλιάσαντο αἱ θυγατέρες τῆς Ἰουδαίας». Θυγατέρας τῆς Ἰουδαίας ὀνομάζει τὰς ἁγίας ψυχάς, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἐνωθῇ μὲ τὸν Θεὸν διὰ τῆς ἐξομολογήσεως· αὐταὶ ἔχαιρον διὰ τὰς ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἔβλεπον δηλαδὴ τοὺς βασανιστάς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους πεταμένους ἔξω καὶ τοὺς μέχρι τώρα εὕρισκόμενους ὑπὸ τὴν δουλείαν τῆς ἁμαρτίας νὰ ὀδηγοῦνται εἰς τὴν ἐλευθερίαν.

10. «Οἱ ἀγαπῶντες τὸν Κύριον, μισεῖτε πονηρά». Παραينوῦνται ὅσοι ἐλυτρώθησαν καὶ ἠλευθερώθησαν ἀ-

1. ᾠσμα ᾠσμ. 5' 16.

πὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ διδάσκονται νὰ ἀποφεύγουν· κά-
θε πονηρίαν. «Φυλάσσει Κύριος τὰς ψυχὰς τῶν ὁσίων
αὐτοῦ». Ὅσοι ἀπεφύγατε τὸ πονηρόν, ἔχετε γίνει ἁ-
γιοι. Τότε ἀκριβῶς θὰ συμβῇ εἰς ἐσᾶς νὰ δεχθῆτε καὶ
τὴν προστασίαν τοῦ Κυρίου ἔναντι τοῦ πονηροῦ· διότι
αὐτὸς εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν ἁμαρτωλός.

11. «Φῶς ἀνέτειλε τῷ δικαίῳ». Πρόκειται διὰ τὸ φῶς
τοῦ Εὐαγγελίου. Τὸ «Δικαίῳ» ἀναφέρεται εἰς τὸν λαόν,
ὁ ὁποῖος ἐγινε δίκαιος διὰ τῆς πίστεως. «Καὶ τοῖς εὐθέ-
σι τῇ καρδίᾳ εὐφροσύνη»· μετὰ τὸ «τοῖς εὐθέσι» πρέ-
πει νὰ τεθῇ κόμμα, ὥστε νὰ προκύψῃ τὸ ἐξῆς νόημα·
διὰ νὰ ἀνατελῇ εὐφροσύνη εἰς τοὺς εὐθεῖς κατὰ τὴν
καρδίαν. Τὸ «ἀνατελεῖ» πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἐπα-
ναλαμβάνεται καὶ εἰς τὸ δεύτερον ἡμιστίχιον.

Ζ'.

ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβίδ.

Ἦ ὁ θ ε σ ι ς

Καὶ ὁ παρὼν Ψαλμός ὁμιλεῖ διὰ τὴν πρώτην πα-
ρουσίαν τοῦ Κυρίου, καὶ διὰ τὴν πίστιν ὅλων τῶν ἐθνῶν
εἰς αὐτόν, τὴν ὁποίαν ἐπραγματοποίησε σύμφωνα μὲ
τὰς ὑποσχέσεις τὰς ὁποίας ἔδωσεν εἰς τοὺς πατέρας.
Διὰ τοῦτο δι' ὧν λέγονται ἐνταῦθα παροτρύνονται τὰ
ἔθνη νὰ τραγουδοῦν τὸν ἐπινίκιον ὕμνον, δι' ὅσα χάριν
αὐτῶν ἔχει κάμει ὁ Κύριος.

1. «Ἄσατε τῷ Κυρίῳ ᾄσμα καινόν, ὅτι θαυμαστὰ
ἐποίησε». Διότι εἶναι πράγματι θαυμαστὸν ἡ κατάργη-
σις τοῦ θανάτου καὶ ἡ ἀναβίωσις πάλιν τοῦ ἀνθρωπίνου
γένους. «Ἔσωσεν αὐτῷ ἡ δεξιὰ αὐτοῦ». Διότι ὁ Χρι-
στὸς —αὐτὸς εἶναι ἡ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς— ὠδήγησεν εἰς
τὸν Πατέρα του τὴν οἰκουμένην. Καὶ ἐπετέλεσε τὸ ἔρ-
γον τοῦτο χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀνάγκην ἀνθρωπίνης βοηθείας.

2. «Ἐγνώρισε Κύριος τὸ σωτήριον αὐτοῦ». Ὡς πρό-
ξενον σωτηρίας χαρακτηρίζει τὴν παρουσίαν αὐτοῦ εἰς
τὸν κόσμον ὡς ἀνθρώπου, καθὼς ἔχει εἶπει καὶ ὁ Συμε-

ών: «Ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου»¹. «Ἐναντίον τῶν ἐθνῶν ἀπεκάλυψε τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ». Τοῦτο ἐπέτυχεν ἅψ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς ἀποδιώξεως τοῦ ἄρχοντος τοῦ αἰῶνος τούτου, ἅψ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς δικαιοσύνης ἡμῶν, οἱ ὅποιοι παλαιότερον ἐθασανίσθημεν.

3. «Ἐμνήσθη τοῦ ἐλέους αὐτοῦ». Δηλαδή τοῦ Ἰακώβ· διότι εἰς αὐτὸν ὑπεσχέθη ὅτι διὰ τοῦ ἀπογόνου του θά εὐλογηθοῦν ὅλα τὰ ἔθνη. «Εἶδосαν πάντα τὰ πέ-
ρατα τῆς γῆς τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν». Διότι οὐ-
δεὶς τόπος ἔμεινε χωρὶς νὰ ἐξαπλωθῇ εἰς αὐτὸν ἡ θα-
σιλεία τοῦ Χριστοῦ.

5-6. «Ψάλατε τῷ Θεῷ ἡμῶν ἐν κιθάρα». Κιθάραν ὀνομάζει τὴν ἐναρμόνισιν τοῦ σώματος μετ' τὴν ψυχὴν. «Σάλπιγγιν ἑλαταῖς, καὶ φωνῇ σάλπιγγος κερατίνης». Διὰ μὲν τῶν σφυρηλάτων σαλπίγγων ἐννοεῖ τὴν θερμότη-
τητα καὶ τὴν ἔκτασιν τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, διὰ
δὲ τῶν κερατίνων τὸ βασιλικὸν τοῦ Κυρίου ἀξίωμα, διό-
τι οἱ βασιλεῖς ἠλείφοντο μετ' τὸ κέρατον. Ὅχι μόνον αὐ-
τό, ἀλλὰ καὶ μετ' κερατίνην σάλπιγγα διεκηρύσσετο ἡ
ἀνάληψις τῆς βασιλείας.

7. «Σαλευθήτω ἡ θάλασσα καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς». Θάλασσαν ὀνομάζει τὴν παροῦσαν ζωὴν, ἐπειδὴ εἶναι
πικραὶ αἱ συνδεόμεναι μετ' αὐτῆς φροντίδες. Ἐχει δὲ
μετακινηθῇ ἀπὸ τὴν προηγουμένην θέσιν της, δηλαδή
ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρείαν.

8. «Ποταμοὶ κροτήσουσι χειρὶ ἐπὶ τὸ αὐτό». Ποτα-
μοὶ εἶναι, λέγει, οἱ ἅγιοι διδασκαλοὶ, τὴν σπουδαιότη-
τα τοῦ κηρύγματος τῶν ὁποίων φανερώνει διὰ τοῦ ταυ-
τοχρόνου χειροκροτήματος. «Τὰ ὄρη ἀγαλλιᾶσονται, ὅ-
τι ἤκει κρίναι τὴν γῆν». Ὅρη εἶναι αἱ ἀγγελικαὶ δυνά-
μεις. Διότι προκαλεῖται εἰς αὐτάς μεγάλη χαρὰ «ἐπὶ
ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι»².

1. Λουκ. θ' 30.

2. Λουκ. ιε' 7.

ΖΗ'.

ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβίδ.

Υπόθεσις

Καὶ ὁ παρὼν Ψαλμὸς ἀναφέρεται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς τὴν αὐθάδειαν τῶν ἀρχιερέων.

1. «Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν, ὀργιζέσθωσαν λαοί». Ὁ Χριστὸς εἶναι ἐκεῖνος, τοῦ ὁποῦ τὴν βασιλείαν ἀπορρίπτουν μὲ ὀργὴν οἱ Ἰουδαῖοι. «Ὁ κατήμενος ἐπὶ τῶν Χερουθίμ, σαλευθήτω ἡ γῆ». Πράγματι αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶναι ποῦ πρόκειται νὰ βασιλεύσῃ κατὰ τοὺς ἐσχάτους καιροὺς εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς, αὐτὸς ὁ ὁποῖος φέρεται ἐπάνω εἰς τὰ χερουθίμ καὶ ὑπὸ τοῦ ὁποῦ ἐσεισθῇ ἡ γῆ. Λέγει λοιπὸν: Σὺ εἶσαι ὁ εὕρισκόμενος ἐπάνω εἰς τὰ χερουθίμ, σὺ ὁ ὁποῖος ἥλλαξες τὴν πρὸς τὸ κακὸν πορείαν τῆς γῆς, ὅταν ἦλθες ἀνάμεσά μας. Πορεία, λοιπὸν, ἐννοεῖ ἐκείνην τῆς εἰδωλολατρείας.

2. «Κύριος ἐν Σιών μέγας». Σιών εἶναι ἡ Ἐκκλησία, εἰς τὴν ὁποίαν δοξάζεται καὶ ὑψοῦται ὁ Χριστός, σύμφωνά μὲ τὸ λεχθέν: «Ὑψώσω σε, ὁ Θεός μου, ὁ βασιλεύς μου»¹.

3-4. «Ἐξομολογησάσθωσαν τῷ ὀνόματί σου τῷ μεγάλῳ». Εἶναι μέγας τὸ ὄνομά του, δηλαδὴ τὸ Ἰησοῦς, ἀφοῦ ἄλλωστε ἐρμηνεύεται σωτηρία λαοῦ. Εἶναι μέγας τὸ ὄνομά του καὶ δι' ἄλλον λόγον, διότι εἶναι τὸ ἐνδοξώτερον ὄνομα ἐνώπιον τοῦ ὁποῦ πρόκειται νὰ καμθῇ κάθε γόνυ, καὶ κάθε γλῶσσα θὰ τὸ δοξολογήσῃ, «ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστός»². «Ὅτι φοβερόν καὶ ἁγίόν ἐστιν». Πηγὴ φόβου μὲν εἶναι διὰ τοὺς λαοὺς ποῦ ὀργίζονται καὶ δὲν περιμένουν τὴν βασιλείαν του, ἁγίον δὲ δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι πιστεύουν εἰς αὐτόν. «Καὶ τιμὴ βασιλείας κρίσιν ἀγαπᾷ». Ἐπειδὴ ἡ τιμή, δηλαδὴ ἡ δόξα τοῦ βασιλείας ἀγαπᾷ τὴν δικαιοσύνην, ἡ ὁποία ὑποδηλοῦται διὰ τῆς κρίσεως δι' αὐτὸ ἀκριβῶς δι' ἐκείνους μὲν ποῦ παρήκουσαν, ἢ ἐντολὴ του εἶναι πρόξενος φόβου, ἐνῶ δι' ὅσους ὑπακούουν εἶναι ἀγία. «Σὺ ἡ-

1. Ψαλμ. ρμδ' 1.

2. Φιλίπ. δ' 10-11.

τοίμασας εὐθύτητας». Διότι μὲ δικαιοσύνην πρόκειται νὰ κρίνῃ τὴν οἰκουμένην.

5. «Υψοῦτε Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν». Αὐτὸς ποῦ ἦτο ὑψηλὸς ὡς Θεὸς καὶ εἶχε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του ὁλόκληρον τὴν κτίσιν ἐγένεν ἄνθρωπος χωρὶς νὰ παύσῃ νὰ εἶναι Θεός. Αὐτόν, λοιπόν, λέγει, ποῦ ἐγένεν ἄνθρωπος χωρὶς νὰ ἀλλάξῃ, νὰ τὸν ἐξυψώνετε, προσφέροντες εἰς αὐτὸν μίαν προσκύνῃσιν ὡς εἰς Θεὸν καὶ ἄνθρωπον ταυτοχρόνως.

6. «Μωϋσῆς καὶ Ἀαρὼν ἐν τοῖς ἱερεῦσιν αὐτοῦ». Αὐτός, λέγει, ὁ ὁποῖος τώρα, ἀφοῦ ἐγεννήθη ὡς ἄνθρωπος, ἐθασίλευσεν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς γῆς, εἶναι ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον ἐπεκαλοῦντο παλαιότερον ὁ Μωϋσῆς, ὁ Ἀαρὼν καὶ ὁ Σαμουὴλ. Ἀφοῦ εἶπε, λοιπόν, τὸ «προσκυνεῖτε τῷ ὑποποδίῳ» καὶ ἀφοῦ ἐκήρυξε τὴν ἐνανθρώπησιν καὶ τὰ ὅσα ἔπραξε πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου, διὰ νὰ μᾶς διασφαλίσῃ ἀπὸ τυχὸν πλάνην, παρουσιάζει τὴν θεότητά του διὰ τοῦ ἀναφερθέντος ὄρους. Διότι παρέμεινε ἀπαραλλάκτως Θεός, ἔστω κι ἂν ἐπῆρε τὴν μορφήν τοῦ δούλου διὰ τὴν σωτηρίαν μας.

8. «Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, σὺ ἐπήκουσας αὐτούς». Καί-τοι ἐφάνησαν νὰ ἁμαρτάνουν εἰς κάτι ὡς ἄνθρωποι, δὲν τοὺς ἐγκατέλειπες, λέγει. Ὡς θεοβαίως φανερόν ὅτι ὁ Ἀαρὼν ἡμάρτανεν ὅταν κατεσκεύαζεν εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας τὸν χρυσοῦν μόσχον³ καὶ ὁ Μωϋσῆς κατὰ τὴν φιλονεικίαν διὰ τὸ ὕδωρ⁴.

9. «Καὶ προσκυνεῖτε εἰς ὄρος ἅγιον αὐτοῦ». Ὁμιλεῖ ἢ διὰ τὴν ἐπίγειον ἢ διὰ τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ· δυνάμεθα ἀκόμη νὰ νοήσωμεν ὡς ὄρος τὸν ἴδιον τὸν Μονογενῆ σύμφωνα μὲ τὸ «Ἐτμήθη λίθος ἐξ ὄρους ἄνευ χειρῶν»⁵.

3. Βλ. Ἑε. λβ' 1-6.

4. Βλ. Ἀριθ. κ' 1-13.

5. Δαν. β' 34.

ἡθ'.

ΨΑΛΜΟΣ δοξολογητικός.

Ἑ π ό θ ε σ ι ς

Εἰς τὸν παρόντα Ψαλμὸν προτρέπονται ὅσοι ἔχουν ἤδη δεχθῇ τὴν πίστιν νὰ ἀναπέμπουν εὐχαριστίας εἰς τὸν Θεὸν δι' ὅσα ἔχουν πραγματοποιηθῇ.

Διότι ἡ ἐξομολόγησις ἐν προκειμένῳ σημαίνει τὴν συνοδευομένην μετ' εὐχαριστίας δοξολογίαν.

2. «Ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ πᾶσα ἡ γῆ». Παραγγέλλει εἰς ὅσους ἐλυτρώθησαν νὰ ψάλλουν τὸν ἐπινίκιον ὕμνον διὰ τὴν ἡττάν τοῦ Σατανᾶ. Ἦσαν δὲ οἱ λυτρωμένοι ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος. Γῆν δὲ ὀνομάζει τοὺς κατοίκους τῆς γῆς. «Δουλεύσατε τῷ Κυρίῳ ἐν εὐφροσύνῃ». Ἡ μὲν δουλεία τῶν ἀνθρώπων προκαλεῖ φόβον καταστροφικόν, ἐνῶ ἡ δουλεία τοῦ Κυρίου φόβον ἀγνόν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον προκαλεῖται εἰς τὴν ψυχὴν εὐχαρίστησις. «Εἰσελθετε ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν ἀγαλλιάσει». Ἐκεῖνος ποὺ ἐδέχθη εἰς τὸν νοῦν του τὴν εὐφροσύνην τοῦ ἀλαλαγμοῦ, αὐτὸς αἰσθάνεται τοιαύτην χαρὰν ὥσταν νὰ εὐρίσκεται ἐνώπιον τοῦ Χριστοῦ· αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα τῆς ἀγαλλιᾶσεως.

3. «Γινώτε ὅτι Κύριος αὐτός ἐστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν». Αὐτός, λέγει, ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος μετ' αὐτὸ ἰδικόν του αἷμα ἐλύτρωσε ὁλόκληρον τὴν γῆν, αὐτὸς εἶναι καὶ ἰδικὸς μας δημιουργός. Διότι δὲν ἤλθομεν εἰς τὴν ζωὴν μόνοι μας, ἀλλ' εἴμεθα ἔργον τῶν χειρῶν του. Δι' αὐτὸ καὶ εἴμεθα λαὸς του καὶ πρόβατά του· καὶ λαὸς μὲν αὐτοῦ εἶναι οἱ λογικώτεροι ἐξ ἡμῶν, πρόβατα δὲ οἱ περισσώτερον ἀσύνετοι καὶ μὴ ἔχοντες πείραν τῶν θείων λόγων, σύμφωνα καὶ μετ' αὐτὸ λεχθέν: «Ἐπλανήθητε ὡς πρόβατον ἀπολωλός»¹.

4. «Ἡμεῖς δὲ λαὸς αὐτοῦ, καὶ πρόβατα νομῆς αὐτοῦ». Ἄλλοι μὲν, οἱ καλύτεροι, ἀποτελοῦν τὸν λαόν του, ἐνῶ ὅσοι μειονεκτοῦν, τὰ πρόβατα τῆς βοσκῆς του. Πλὴν ὅμως, ἐπειδὴ εἶναι Θεὸς καὶ δημιουργός ὅλων, καλεῖ ὅλους καὶ τοὺς κάνει ἰδικούς του. Διότι ὁ Θεός

1. Ψαλμ. ριη' 76.

σώζει καὶ ἀνθρώπους καὶ κτήνη²· τοὺς μὲν ἀνθρώπους ἐπειδὴ ἀποτελοῦν τὸν λαόν του, τὰ δὲ κτήνη ἐπειδὴ εἶναι τὰ πρόβατα τῆς νομῆς του. «Εἰσέλθετε εἰς τὰς πύλας αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει». Πύλας τοῦ Κυρίου ὀνομάζει τὴν ἐπὶ γῆς Ἐκκλησίαν³, μέσα εἰς τὴν ὁποῖαν πρέπει νὰ δοξολογῶμεν τὸν Θεόν, ἀφοῦ προηγουμένως ἐξομολογηθῶμεν τὰς ἁμαρτίας μας, καὶ νὰ διηγούμεθα τὰς εὐεργεσίας του πρὸς ἡμᾶς.

P'.

Εἰς τὸν Δαβίδ.

Υπόθεσις

Εἰς τὸν παρόντα Ψαλμὸν περιγράφει εἰς ἡμᾶς τὸν τέλειον ἄνθρωπον, ἐκεῖνον ποῦ συμπεριφέρεται σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ μᾶς διδάσκει κατὰ ποῖον τρόπον πρέπει νὰ ζοῦν ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ κληρονομήσουν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

1. «Ἐλεος καὶ κρίσιν ἄσομαί σοι, Κύριε». Ἐχων, λέγει, διαρκῶς εἰς τὸ στόμα μου αὐτά, τὰ ὁποῖα γνωρίζω ὅτι ἔγιναν εἰς θάρος μας, ἐλπίζω ὅτι θὰ λάβῃ χώραν κρίσις, δηλαδὴ κρίσις δικαία. Διότι ὁ Κύριος ἔκρινε τὴν ὑπόθεσίν μας καὶ μᾶς ἐδικαίωσεν ἔναντι τῶν ἐχθρῶν μας.

2-3. «Ψαλῶ καὶ συνήσω ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ». Τὸ «ψαλῶ τὸν ὕμνον» τίθεται ὑπὸ τὴν ἐξῆς ἔννοιαν: Δὲν θὰ παύσω νὰ σὲ ὕμνῶ καὶ νὰ φροντίζω ὥστε ὁ δρόμος μου νὰ εἶναι ἄμεμπτος, ἀναμμένων, Δέσποτα, τὴν ἰδικήν σου παρουςίαν. Διότι πρέπει νὰ εἴμεθα καταλλήλως προετοιμασμένοι διὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ Κυρίου. Εἶχε πράγματι ἀποκτήσει τόσῃ καθαρότητα ὁ ἀξιοθαύμαστος αὐτὸς ἄνθρωπος, ὥστε μὲ παρρησίαν νὰ φωνάζῃ πρὸς τὸν Θεόν «πότε ἦξεις πρὸς με;». Ἀντὶ νὰ εἴπῃ: Ἐκαθάρισα καὶ ἐστόλισα τὸ ἀνάκτορόν σου, ποθῶ νὰ ἔλθῃς, Δέσποτα,

2. Πρβλ. Ψαλμ. λε' 7.

3. Κατ' ἀντιδιαστολήν πρὸς τὴν οὐράνιον ἢ θριαμβεύουσαν ἐκκλησίαν.

ἐπιθυμῶ τὴν ἔνδοξον παρουσίαν σου· δός μου, λοιπόν, αὐτὸ ποῦ ἐπιθυμῶ. «Διεπορευόμην ἐν ἀκακίᾳ καρδίας μου ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου μου». Δὲν εἶχα, λέγει, κανένα ἁμαρτωλὸν λογισμόν ἐντός μου, ἀλλ' ἡ ἐσωτερικὴ ζωὴ μου ἦτο τελείως καθαρὰ. «Ποιοῦντας παραβάσεις ἐμίσησα». Δὲν ἄρκει δηλαδὴ μόνον νὰ ἀποφεύγῃ κανεὶς τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ καὶ ὅσους διαπράττουν τὴν ἁμαρτίαν.

4. «Οὐκ ἐκολλήθη μοι καρδίᾳ σκαμθὴ». Αἱ εἰσηγήσεις τοῦ διαβόλου, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν οὐδὲν τὸ καλόν, ἀλλ' εἶναι στρεβλαὶ καὶ διεστραμμέναι, οὐδέποτε ἐπέτρεψα νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν καρδίαν μου. «Ἐκκλίνοντος ἅπ' ἐμοῦ τοῦ πονηροῦ οὐκ ἐγίνωσκον». Τόσῃν ὀλίγῃν, λέγει, σημασίαν ἔδιδον εἰς τοὺς πονηροὺς, ὥστε νὰ ἄγνων τὸσον τὴν παρουσίαν ὅσον καὶ τὴν ἀπουσίαν των διὰ τοῦτο οὔτε ὕταν ἀπεμακρύνοντο τὸ ἐγνώριζον, ἀλλ' οὔτε ὕταν ἦσαν παρόντες ἐγνώριζον ἕαν παρευρίσκοντο. Ἀπόδειξιν δὲ ὅτι ἡ σκέψις τοῦ ἦτο προσκολλημένη εἰς τὸν Θεὸν ἀποτελεῖ τὸ γεγονός ὅτι οὐδόλως ἡσχολεῖτο μὲ τὰ ἐπίγεια, ἐπειδὴ ἡ προσοχή του ἦτο ἐστραμμένη πρὸς τὰ οὐράνια.

5. «Τὸν καταλαλοῦντα λάθρα τοῦ πλησίον αὐτοῦ, τοῦτον ἐξεδίωκον». Τὰς κατηγορίας, αἱ ὁποῖαι ἐγίνοντο κρυφίως δὲν τὰς ἐδεχόμην, ἀλλ' ἀντιθέτως ἐκείνους οἱ ὁποῖοι προσεπάθουν νὰ πράξουν τοῦτο τοὺς ἀπεμάκρυνα. «Ὑπερηφάνῳ ὀφθαλμῷ καὶ ἀπλήστῳ καρδίᾳ, τούτῳ οὐ συνήσθιον». Οὔτε ἀκόμη συνέτρωγον μὲ ἀλαζόνας καὶ πλεονέκτας.

6. «Οἱ ὀφθαλμοί μου ἐπὶ τοὺς πιστοὺς τῆς γῆς τοῦ συγκαθῆσθαι αὐτοὺς μετ' ἐμοῦ». Εἰς συσκέψεις καὶ συμβούλια ἐλάμβανον μέρος μαζί μου μόνον ὅσοι ἐστολίζοντο μὲ τὴν πίστιν, καὶ ἡσχολοῦντο πολὺ μὲ τὰ θεῖα. Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχον τοιαύτας διαθέσεις, ἀλλ' εἶχον ἀντιθέτους ἀντιλήψεις, ἦσαν δηλαδὴ ὑπερήφανοι, ἄδικοι καὶ σκληροί, ἐκρατοῦντο μακρὰν ἀπὸ ἐμέ, ὥστε νὰ μὴ τοὺς βλέπω.

8. «Εἰς τὰς πρωίας ἀπέκτεινον πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς». Ἀμαρτωλοὺς ὀνομάζει τὰς πονηρὰς σκέψεις, τὰς ὁποίας ἐτιμῶρει μὲ τὰς πρωϊνὰς προσευχὰς καὶ τὴν προσέλευσίν του εἰς τὸν Θεόν. «Τοῦ ἐξολοθρεῦσαι ἐκ πόλεως Κυρίου πάντας τοὺς ἐργαζομένους

τὴν ἀνομίαν». Πόλιν Κυρίου ὀνομάζει τὴν ἁγίαν ψυχὴν, σύμφωνα μὲ τὸ λεχθέν: «Δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ»¹.

ΡΑ΄.

Προσευχὴ τοῦ πτωχοῦ, ὅταν ἀπελπισθῇ καὶ ἀπευθύνῃ πρὸς τὸν Κύριον θερμὴν δέησιν.

Ἑ π ό θ ε σ ι ς

Ὁ πρὸς δόξαν Θεοῦ πτωχός, δηλαδὴ ὁ χορὸς τῶν προφητῶν, ὁ ὁποῖος εἶναι γεμᾶτος λύπην διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ πρώτου λαοῦ (Ἰσραήλ), ἔρχεται ἐνώπιον τοῦ Κυρίου καὶ μὲ δάκρυα καὶ νηστείας τὸν παρακαλεῖ θερμῶς δι' αὐτόν, τὸν λαὸν δηλαδὴ, διὰ τὰ λάθη καὶ αὐτὸς ὁ λαὸς τὸ θεῖον ἔλεος. Συγχρόνως δὲ ὁ Ψαλμὸς διακηρύσσει καὶ τὴν κλήσιν τῶν ἐθνῶν, ἡ ὁποία ἔλαθε χώραν κατὰ τὴν ἐπὶ γῆς παρουσίαν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

2. «Κύριε, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου». Τὰ ὅσα συνέθησαν εἰς τὸν λαὸν κάμνει ἰδικά του ὁ χορὸς τῶν προφητῶν.

4. «Ὅτι ἐξέλιπον ὥσει καπνὸς αἱ ἡμέραι μου, καὶ τὰ ὀστά μου ὥσει φρύγιον συνεφρύγησαν». Τῶν λόγων αὐτῶν ἡ ἐρμηνεία παρετέθη ἀνωτέρω, ἀλλὰ θὰ τὴν ἐπαναλάβωμεν. Ὅλη ἡ δύναμις δηλαδὴ αὐτῶν, μὲ τὴν ὁποίαν συνεκροτήθησαν ὅλα ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὴν λατρείαν, τὴν ὁποίαν καθιέρωσεν ὁ μωσαϊκὸς νόμος, κατεστράφη καὶ ἐχάθη. Ἦσαν δὲ αὐτὰ ἡ ἀρχιερωσύνη, ὁ ναός, αἱ διάφοροι θυσίαι τῶν ζώων καὶ ἡ αὐτονομία τοῦ ἔθνους.

7. «Ἐγενήθη ὥσει νυκτικόραξ ἐν οἰκοπέδῳ». Τοῦτο λέγει διὰ τὸ σκότος, τὸ ὁποῖον κατέλαθε τὸν λαόν· διότι ὁ λαὸς ἐστερεῖτο τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ. Ποῖον ἄλλο δὲ εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν γνῶρισμα τοῦ νυκτικόρακος παρὰ τὰ φωνάζει κατὰ τὰς νύκτας, ἐκ τῆς

1. Ψαλμ. ποτ' 3.

ὁποίας συνηθείας ἔλαβε καὶ τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν; Ἐπειδὴ λοιπόν, διήρχετο ὁλόκληρον τὴν νύκτα προσευχόμενος, κατ' ἀνάγκην παρομοιάζει τὸν ἑαυτὸν τοῦ μετὸν νυκτικόρακα.

8. «Ἠγρύπνησα καὶ ἐγενόμην ὥς στρουθίον μονάζον ἐπὶ δώματι». Ἐγὼ, λέγει, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχα κυριευθῇ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, τόσον πολὺ μόνος ἔμεινα, ὥστε νὰ ὁμοιάζω με ἓνα σπουργίτι· διότι ἦσαν τόσαι πολλαὶ δεκάδες χιλιάδες, ὥστε, καὶ ἂν ἀκόμῃ ἦσαν περισσότεροι οἱ σωθέντες, θὰ ὁμοιάζαν με ἓνα συγκρινόμενον μετὰ τὰς μυριάδας.

9. «Ὅλην τὴν ἡμέραν ὠνείδιζόν με οἱ ἐχθροὶ μου». Ἐγὼ περιέγελως εἰς τοὺς ἐχθρούς μου· ὅσοι ἄλλοτε με ἐζήλευον, ἐξορκίζουν τὰς συμφοράς μου, παρακαλοῦντες νὰ μὴ πάθουν τὰ ἴδια. Ἡ δὲ φράσις «μετὰ σποδοῦ» εἶναι παρομοία μ' ἐκείνην τοῦ ἐβδόμηκοστοῦ ἐνάτου Ψαλμοῦ: «Ψωμιοὶς ἡμᾶς ἄρτω δακρῦων»¹. Ἐὰν δὲ ἡ ὥρα τοῦ φαγητοῦ ἦτο γεμάτη πόνον, τότε μόλις καὶ μετὰ θίας θὰ εὗρισκε ἄλλην ὥραν ἀπηλλαγμένην στενοχωρίας. «Καὶ οἱ μὲν ἐπαινοῦντές με κατ' ἐμοῦ ὠμνυον». Καὶ οἱ φίλοι μου, λέγει, οἱ ὁποῖοι ἄλλοτε με ἐθαύμαζαν, ἐξώρκιζαν τὰς συμφοράς μου, λέγοντες: Εἴθε νὰ μὴ πάθωμεν καὶ ἡμεῖς τὰ ἴδια μετὸν Ἰσραήλ.

10. «Ὅτι σποδὸν ὥσει ἄρτον ἔφαγον». Σημαίνει ἡ τὰς συμφοράς τὰς ὁποίας ὑπέστησαν εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν ἢ τὴν ταλαιπωρίαν τὴν ὁποίαν ὑπέμειναν διὰ νὰ ἐλεηθῇ ὁ λαός.

11. «Ὅτι ἐπάρας κατέρραξάς με». Διότι ὁ μόνος ὑψηλὸς ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη ἦτο ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραήλ, ἐπειδὴ ἦτο καὶ ὁ μόνος, ὁ ὁποῖος εἶχε γνῶσιν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ.

12. «Αἱ ἡμέραι μου ὥσει σκιά ἐκλήθησαν». Ἡμέρας τοῦ ὀνομάζει τὴν περίοδον τῆς θεσπιζομένης ὑπὸ τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου λατρείας, ἢ ὁποία χαρακτηρίζεται καὶ ὡς σκιά τῶν μελλόντων ἀγαθῶν². «Κἀγὼ ὥσει χόρτος ἐξηράνθη». Τὸ «ἐγὼ» τίθεται ἀντὶ τοῦ «ὁ λαός». Διότι,

1. Ψαλμ. οθ' 6.

2. Ὅσα ἔφερεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ὁ ἐνανθρωπήσας Λόγος τοῦ Θεοῦ.

καθὼς εἶπα, κάμνει ἰδικά του ὅλα ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὸν λαόν.

15. «Ὅτι ἡδόκησαν οἱ δοῦλοι σου τοὺς λίθους αὐτῆς, καὶ τὸν χοῦν αὐτῆς οἰκτειρήσουσι». Λίθους μὲν ὀνομάζει τοὺς πιστεύσαντας εἰς τὸν Χριστὸν μετὰ τὴν ἀνάστασίν του καὶ οἱ ὁποῖοι ἔγιναν λίθοι ἅγιοι, ὅπως λέγει ὁ προφήτης Ζαχαρίας³· δούλους δὲ ὀνομάζει τοὺς ἁγίους ἀποστόλους μέσῳ τῶν ὁποίων ἐσώθησαν ὅσοι ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν. Χῶμα τέλος ὀνομάζει τοὺς λαοὺς ποὺ ζοῦν ἀκόμη εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ ἐξακολουθοῦν ἀκόμη νὰ εἶναι ἀπιστοὶ· καὶ αὐτοὶ λέγει ὅτι εἶναι ἄξιοι τοῦ θεοῦ ἐλέους. Οἱ ὑπόλοιποι δὲ φυλάσσονται διὰ τὴν τελευταίαν ἡμέραν· διότι καὶ αὐτοὶ θὰ σωθοῦν διὰ τοῦ προφήτου Ἡλίου⁴.

16. «Καὶ φοβηθήσονται τὰ ἔθνη τὸ ὄνομα Κυρίου». Πολὺ ὀρθῶς παρεμβάλλει τὴν κλήσιν τῶν ἐθνῶν εἰς τὴν σωτηρίαν τῶν λίθων τοῦ περιουσίου λαοῦ. «Καὶ πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς τὴν δόξαν σου». Ἀναφέρει τοὺς βασιλεῖς ἀντὶ τῶν βασιλειῶν. Διότι δὲν ὑπάρχει βασιλεῖον οὔτε ἔθνος, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ λατρεύῃ τὸν Κύριον⁵.

17. «Ὅτι οἰκοδομήσει Κύριος τὴν Σιών». Δηλαδὴ τὴν Ἐκκλησίαν.

18. «Ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν προσευχὴν τῶν ταπεινῶν». Διότι οἱ προφῆται, οἱ ὁποῖοι ἐταπεινῶναν τὸν ἑαυτὸν των ὅταν προσηύχοντο ἔλεγον: Καὶ σὺ Κύριε, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ, δέξου νὰ ἐπισκεφθῇς ὅλα τὰ ἔθνη⁶.

19. «Γραφήτω αὕτη εἰς γενεὰν ἐτέραν». Ἡ περιοχόμενη εἰς τὸν Ψαλμὸν προσευχή καὶ ἡ παρεχομένη προφητικὴ ὑπόσχεσις περὶ τῶν ἐθνῶν, ἔχουν δοθῇ εἰς τοὺς Ἰουδαίους ὥσάν νὰ ἐτυπώθησαν εἰς μαρμαρίνην πλάκα, διὰ νὰ τὰς φυλάττουν πρὸς χάριν τοῦ νέου Ἰσραὴλ καὶ τῆς γενεᾶς ποὺ προῆλθεν ἐκ τοῦ Χριστοῦ⁷. «Καὶ λαὸς ὁ κτιζόμενος αἰνέσει τὸν Κύριον».

3. Βλ. Ζαχ. 5' 7-10.

4. Ἀναφέρεται προφανῶς εἰς τὸ Ρωμ. ια' 2-4.

5. Δυνατὸν νὰ ἐκληφθῇ ὑπὸ δύο ἐννοίας: Πρῶτον ὑπὸ τὴν ἁποψὶν ἐξαπλώσεως τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἁγίου. Δεύτερον ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τοῦ καθολικοῦ φαινομένου τῆς εἰς Θεὸν πίστεως.

6. Ψαλμ. νη' 6.

7. Πρβλ. Ρωμ. 6' 28-29. Γαλ. γ' 29' στ' 16.

20. «Ὅτι ἐξέκυψεν ἐξ οἴκου ἀγίου αὐτοῦ». Ἐνταῦθα παραθέτει τὸ κίνητρον διὰ τοῦ ὁποίου ἐκλήθησαν τὰ ἔθνη. Εἶναι δὲ αὐτὸ ἡ ἐπὶ γῆς παρουσία τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, τὴν ὁποίαν ἐπραγματοποίησε ἀφοῦ ἐχαμήλωσε τοὺς οὐρανοὺς.

21. «Τοῦ ἀκοῦσαι τὸν στεναγμὸν τῶν πεπεδημένων». Καὶ ποῖοι εἶναι αὐτοὶ οἱ δεμένοι εἰμὴ ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους ἔδεσε μὲ τὰς ἀλυσίδας τῆς ἁμαρτίας ὁ ἐχθρὸς τοῦ καλοῦ διάβολος; «Τοῦ λῦσαι τοὺς υἱοὺς τῶν τεθανατωμένων». Ὡς παιδιὰ τῶν τεθανατωμένων δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν οἱ ἐξ ἔθνων χριστιανοί, διότι οἱ πατέρες τῶν ἀπέθανον εἰς τὰς ἁμαρτίας τῶν, ὅταν εὕρισκον-το ἀκόμη εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν.

22. «Τοῦ ἀναγγεῖλαι ἐν Σιών τὸ ὄνομα αὐτοῦ». Ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Χριστὸς κατῆλθεν εἰς τὴν γῆν ἦτο διὰ νὰ μάθῃ ἡ Ἐκκλησία νὰ ἀνυμνῇ τὸ ὄνομά του. Διότι αὐτὴ εἶναι ἡ Σιών.

23. «Ἐν τῷ ἐπισυναχθῆναι λαοὺς ἐπὶ τὸ αὐτό». Ὅταν οἱ προφητῆται εἶδαν διὰ τοῦ Πνεύματος τὴν συγκέντρωσιν τῶν ἐθνῶν γύρω ἀπὸ τὸν Κύριον, παρεκάλεσαν νὰ ἀξιωθοῦν καὶ αὐτοὶ νὰ μετάσχουν εἰς τὸ εὐλογημένον αὐτὸ θέαμα καὶ εἰς τὴν ἔκθασιν τῶν πραγμάτων.

24. «Ἀπεκρίθη αὐτῷ ἐν ὁδῷ ἰσχύος αὐτοῦ». Ὁ χορὸς τῶν προφητῶν εἶναι ποῦ ἀποκρίνεται, δηλαδὴ ποῦ ἐρωτᾷ τὸν Θεόν. Ὁδὸν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ λέγει τὴν ἐπὶ τῆς γῆς παρουσίαν του. Διότι ἦλθε διὰ νὰ δέσῃ τὸν δυνατόν⁸. «Τὴν ὀλιγότητα τῶν ἡμερῶν μου ἀνάγγειλόν μοι». Εἰπέ μου, λέγει, πόσῃ διάρκειαν ἔχει ἡ ἐπίγειος ζωὴ μας. Διότι προσήχετο νὰ ἴδῃ ἐάν ἡ ζωὴ του θὰ φθάσῃ μέχρι τὰς ἡμέρας ἐκείνας, κατὰ τὰς ὁποίας θὰ γίνῃ ἄνθρωπος καὶ θὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὴν γῆν ὁ Μονογενής.

25. «Μὴ ἀναγάγῃς με ἐν ἡμίσει ἡμερῶν μου». Ὡς ἡμῖς τῶν ἡμερῶν τοῦ ὀνομάζει τὸ τμήμα ἐκεῖνο τῆς ζωῆς του, τὸ ὁποῖον ἐπέρασε ἐν ἀναμονῇ τῆς ἐμφάνισεως τοῦ Χριστοῦ. Προσήχετο, λοιπόν, νὰ συμπληρωθῇ ὁ ὅλος χρόνος τῆς ζωῆς του καὶ ἐάν εἶναι δυνατόν νὰ παραταθῇ ἡ ζωὴ του, διὰ νὰ ἀξιωθῇ νὰ ἴδῃ τὴν πραγματοποίη-

ησιν τῆς ἐλεύσεως τοῦ Κυρίου. Διότι τοιουτοτρόπως ἐπρόκειτο νὰ συμπληρωθῇ ὁλόκληρος ἡ ζωὴ του. «Ἐν γενεᾷ γενεῶν τὰ ἔτη σου». Ἐπειδὴ ὁ χορὸς τῶν προφητῶν ἐγνώριζε διὰ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ Πνεύματος, ὅτι δὲν θὰ ζήσῃ ἕως ὅτου πραγματοποιηθῇ ἡ ἐνανθρώπησις, λέγει: Ἐγὼ μὲν θὰ ἀποθάνω, ἐπειδὴ εἶμαι θνητός, ἐσὺ ὅμως, Δέσποτα, μόνος θὰ παραμείνης καὶ εἰς τὰς μελλοντικὰς ἐκείνας γενεάς, ἐπειδὴ καὶ σὺ ὁ ἴδιος ὡς Θεὸς ποὺ εἶσαι ἐδημιούργησες τοὺς οὐρανοὺς ἐκ τοῦ μηδενός.

26-27. «Αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις». Μόνον ἐσύ, λέγει, ὦ Δέσποτα, εἶσαι αἰώνιος, ἐπειδὴ εἶσαι Θεός· ἀντιθέτως οἱ οὐρανοί, καίτοι εἶναι δημιουργημα μεγαλοπρεπὲς καὶ θαυμάσιον, ἐν τούτοις καὶ αὐτοὶ ὑπόκεινται εἰς φθοράν⁹. Αὐτὴ ὅμως ἡ φθορὰ θὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἀνανεωθοῦν· διότι θὰ ἀναδιπλωθοῦν καὶ θὰ πάρουν καλὺτερον σχῆμα.

28-29. «Οἱ υἱοὶ τῶν δούλων σου κατασκηνώσουσιν». Ὅταν λοιπὸν θὰ ἀναδιπλωθοῦν οἱ οὐρανοὶ καὶ θὰ ἀνανεωθῇ ἡ κτίσις, τότε, ἀσφαλῶς τότε τὰ παιδιὰ τῶν δούλων σου θὰ καταλήξουν εἰς τὰς αἰωνίους μονάς· ὡς «υἱοὶ τῶν δούλων» δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὅσοι ἐπίστευσαν μὲ τὸ κήρυγμα τῶν ἁγίων ἀποστόλων. «Καὶ τὸ σπέρμα αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα κατευθυνθήσεται». Σπóρος τῶν ἁγίων ἀποστόλων εἶναι τὸ εὐαγγελικὸν καὶ σωτήριον κήρυγμα, τὸ ὁποῖον παραμένει αἰωνίως.

PB'.

ΨΑΛΜΟΣ εἰς τὸν Δαβίδ.

Ἦ π ό θ ε σ ι ς

Ὁ νέος λαός, ποὺ προῆλθεν ἀπὸ τοὺς δεχθέντας τὴν πίστιν ἐθνικούς, διδάσκεται εἰς τοῦτον τὸν Ψαλμὸν νὰ ἀνυμνῇ τὸν Θεὸν διὰ τὰς μεγάλας εὐεργεσίας του. Εἶναι δὲ αὐταὶ αἱ εὐεργεσίαι καὶ ἡ κατάλυσις τῆς ἁμαρτίας καὶ ἡ καύχησις διὰ τὴν ἀνάστασιν.

9. Πρβλ. Α' Πέτρ. γ' 10-13.

1. «Εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον». Παρακινεῖ ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ, θεωρῶν ὡς καλὸν φάρμακον διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ τὴν δοξολογῇσιν τοῦ Θεοῦ. Πρέπει δὲ νὰ δοξάζεται ὁ Θεὸς διὰ τὸ ἔλεος, τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν λαὸν διὰ τῆς κρινούσης δικαιοσύνης του, ἀπαλλάσσων αὐτὸν ἀπὸ τὴν φθορὰν καὶ χαρίζων εἰς αὐτὸν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ἀλλ' ὁ παρῶν ὕμνος εἶναι κατὰλληλος δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. «Καὶ πάντα τὰ ἐντὸς μου τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ». Μὲ «τὰ ἐντὸς» ἐννοεῖ ὅτι πρέπει νὰ ἐπικαλῆται τὸν Θεὸν μὲ ὅλην τὴν καρδίαν του καὶ μὲ ὅλην τὴν δύναμίν του καὶ μὲ ὅλην του τὴν σκέψιν.

2. «Εὐλόγει, ἡ ψυχὴ μου, τὸν Κύριον». Ἐπιμένει νὰ προτρέπη τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς ὑμνολογίαν τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι ἔχει χρέος νὰ ἀφιερῶνῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς αὐτὸ διὰ τὰς μεγάλας εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ. Διότι ὁποῖος ἐνθυμεῖται τὰς θείας εὐεργεσίας δὲν θὰ παύσῃ νὰ ἀπευθύνῃ αὐτὸν τὸν ὕμνον. «Καὶ μὴ ἐπιλανθάνου πάσας τὰς ἀνταποδόσεις αὐτοῦ». Διότι ἐνῶ ἡμεῖς διεπράξαμεν μέγαρα ἁμαρτήματα, ἐκεῖνος εἰς ἀντάλλαγμα μᾶς ἔδειξεν ἀγαθότητα, ἔλεος καὶ συμπάθειαν. Αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ τὰ λησμονῶμεν.

3-4. «Τὸν εὐίλατεύοντα πάσας τὰς ἀνομίας σου». Τὰ ὅσα ἀνταπέδωσεν εἰς ἡμᾶς ὁ Θεὸς εἶναι τὰ ἑξῆς: πρῶτον μᾶς ἐχάρισεν τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν μας· δεύτερον ἐθεράπευσε τὰς ἀσθενείας μας· τρίτον ἀπήλλαξε τὴν ζωὴν μας ἀπὸ τὴν φθορὰν, καταργήσας τὴν ἁμαρτίαν· τέταρτον μὲ μόνον κίνητρον τὴν ἰδικὴν του φιλάνθρωπίαν καὶ τὸ ἔλεός του καὶ τοὺς οἰκτιρμούς του μᾶς ἐστεφάνωσε μὲ τὸ χάρισμα τῆς υἱοθεσίας¹. πέμπτον μᾶς ἐγένισε μὲ τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ, ἀφοῦ ἔδωσεν εἰς ἡμᾶς τὸν ἑαυτὸν τοῦ, ποῦ εἶναι ἄρτος ζωῆς².

5. «Ἀνακαινισθῆσεται ὡς αἵτου ἡ νεότης σου». Ὁ Θεὸς θὰ ἀνακαινίσῃ διὰ τῆς πνευματικῆς μας ἀναγεννήσεως τὴν νεότητά μας ὅπως ἀνανεώνεται ὁ αἵτός. Μὲ τοῦτο ἐννοεῖ τὸ χάρισμα τῆς ἀναστάσεώς μας. Παρωμοίωσε δὲ τοὺς ἀνανεωμένους μὲ αἵτόν, ὁ ὁποῖος πετὰ ὑψηλότερον καὶ εἶναι μεγαλοπρεπέστερος ἀπὸ ὅλα τὰ

1. Πρβλ. Ρωμ. η' 14-17. Ἐφ. α' 5.

2. Πρβλ. Ἰωάν. στ' 48.

πτηνά, καὶ ὁ ὁποῖος μόνος δύναται νὰ κυττάζῃ κατ' εὐθεΐαν τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου.

6. «Ποιῶν ἐλεημοσύνας ὁ Κύριος καὶ κρῖμα πᾶσι τοῖς ἀδικουμένοις». Αὐτός, λέγει, ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος ἀπὸ εὐσπλαγχνίαν μᾶς ἐχάρισε τὰ προαναφερθέντα, αὐτός εἶναι ποὺ καὶ εἰς τὸ παρελθὸν ἐπῆρε δικαίαν ἀπόφασιν, καὶ ἠλευθέρωσεν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον τοὺς Ἰσραηλίτας καὶ κατέστησε γνωστάς τὰς ἐντολάς του καὶ εἰς τὸν Μωϋσῆν καὶ εἰς ὅλοκληρον τὸν λαόν.

7-8. «Οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων ὁ Κύριος». Αὐταὶ πράγματι αἱ ἰδιότητες τοῦ Κυρίου ἦσαν ἡ αἰτία αὐτῆς τῆς εὐεργεσίας καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ τώρα, ἀφοῦ καὶ ὁ Μωϋσῆς εἶπε: «Κύριος μακρόθυμος, καὶ πολυέλεος καὶ ἀληθινός», «Ποιῶν ἔλεος εἰς χιλιάδας»³. Αὐτάς, λοιπόν, τὰς δυνάμεις του ἐγνώρισεν εἰς τὸν Μωϋσῆν, αἱ ὁποῖαι λέγονται ὁδοί, καὶ τὰς ἀρετάς του μὲ τὰς ὁποίας κυβερνᾷ τὰ πάντα. «Οὐκ εἰς τέλος ὀργισθήσεται». Καίτοι ὠργίσθη, λέγει, διὰ τὴν παράθασιν τοῦ Ἀδάμ καὶ ἐτιμώρησε μὲ τὸν θάνατον τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἐν τούτοις δὲν κρατᾷ ἐπ' ἄπειρον τὴν ὀργὴν του διότι ἐνεφανίσθη κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους διὰ νὰ καταργήσῃ τὴν φθοράν.

14. «Ὅτι αὐτὸς ἔγνω τὸ πλάσμα ἡμῶν». Διότι μᾶς εὐσπλαγχνίσθη ἐπειδὴ εἴμεθα ἰδικόν του πλάσμα καὶ ἔργον τῶν χειρῶν του.

17. «Τὸ δὲ ἔλεος τοῦ Κυρίου ἀπὸ τοῦ αἰῶνος». Εἶναι παρόμοιον μὲ τὸ «Καὶ ποιῶν ἔλεος εἰς χιλιάδας τοῖς φοβουμένοις με»⁴.

18. «Καὶ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ ἐπὶ υἱοὺς υἱῶν τοῖς φυλάσσουσι τὴν διαθήκην αὐτοῦ». Διότι ὡς ἅγιος ποὺ εἶναι ἀναπαύεται εἰς τοὺς ἁγίους, δηλαδὴ εἰς τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις.

19. «Κύριος ἐν τῷ οὐρανῷ ἡτοίμασε τὸν θρόνον αὐτοῦ». Ἐπαναπαύεται μὲν, λέγει, εἰς τὰ οὐράνια πνεύματα, αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι τὰ ἐπίγεια ὄντα τὰ ἀπέκλεισε τῆς βασιλείας του. Διότι αὐτὸς εἶναι ποὺ ἐξουσιάζει τὰ πάντα ὡς Θεός. «Καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ πάντων δεσπόζει». Λέγει ὅτι κυριαρχεῖ ἐφ' ὅλων καὶ

3. Ἐξ. λδ' 6-7.

4. Ἐξ. κ' 6.

ὄχι ὅτι βασιλεύει, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ὅλοι ἄξιοι τῆς βασιλείας του. Δι' αὐτό ἄλλωστε εἰς ὅσους ἐπιτυχάνουν νὰ ζοῦν ὅπως παραγγέλλει τὸ Εὐαγγέλιον, ὁ Σωτὴρ ὑπεσχέθη τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ὁ Κύριος ἐξουσιάζει καὶ τῶν ἁξίων.

20. «Εὐλογεῖτε τὸν Κύριον πάντες οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ». Διδάσκει τὸν προσελθόντα εἰς τὴν πίστιν λαόν, ὅτι ὅποιος ἐπιδίδεται εἰς τὴν ὑμνολογίαν τοῦ Θεοῦ θὰ ἀποκτήσῃ τὸ ἴδιον μὲ τοὺς ἄγγέλους ἁξίωμα. Διότι ἐὰν αὕτῃ εἶναι ἡ ἀποστολὴ ἐκείνων, νὰ αἰνοῦν δηλαδὴ καὶ νὰ δοξάζουν τὸν Θεόν, αὐτὸ τὸ ἴδιον ἔχει ἐντολὴν νὰ κάμνῃ καὶ ἡ ψυχὴ, νὰ δοξολογῇ, λέγει, διαρκῶς· εἶναι προφανές ὅτι θὰ ἀποκτήσῃ τὸ ἴδιον ἀγγελικὸν ἁξίωμα. Διότι ὅσοι ἐπιτελοῦν τὸ ἴδιον ἔργον, αὐτοὶ ἔχουν καὶ τὸ ἴδιον ἁξίωμα.

21. «Εὐλογεῖτε τὸν Κύριον πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ». Δὲν προσκαλοῦνται μόνον οἱ ἄγγελοι εἰς δοξολογίαν, ἀλλὰ καὶ ὅποιοδήποτε ἄλλο οὐράνιον τάγμα, ὅπως εἶναι οἱ θρόνοι, αἱ ἀρχαί, αἱ ἐξουσίαι, αἱ κυριότητες⁵. Ὅλα δὲ αὐτὰ τὰ τάγματα ὑποκρύπτονται εἰς τὰς δυνάμεις ποὺ ἀναφέρει.

ΠΓ'.

Εἰς τὸν Δαβὶδ περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου. Εἶναι ἀνεπίγραφος εἰς τὸ ἑβραϊκόν.

Υ' π ό θ ε σ ι ς

Ἀφοῦ ἐδίδασκε μὲ τὸν προηγούμενον Ψαλμὸν τὸν λαόν ὁ ὁποῖος ἐδέχθη τὴν πίστιν νὰ ἀναπέμψῃ τὰς δοξολογίας εἰς τὸν Θεόν, μὲ ὅσα περιέχονται εἰς τὸν παρόντα διδάσκει καὶ ἀποδεικνύει πόσον μεγάλη καὶ χρησιμος εἶναι ἡ πρόνοιά του δι' ὅλα. Διότι δὲν φροντίζει μόνον διὰ τὰ οὐράνια καὶ ἐναέρια, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ὑπάρχοντα εἰς τὴν γῆν καὶ διὰ τὰ πλέον μικρά· λέγει ὅτι δὲν ἀδιαφορεῖ οὔτε καὶ διὰ τὰ πλέον ἀσήμαντα ζῶα,

5. Πρβλ. Κολ. α' 16.

ἀλλ' ἀντιθέτως ἐνδιαφέρεται καὶ δι' αὐτά.

1. «Εὐλόγει, ἡ ψυχὴ μου, τὸν Κύριον». Μᾶς διδάσκει ὅτι ἡ ψυχὴ πρέπει νὰ εὐλογῇ τὸν Θεὸν καὶ διὰ τὴν μεγάλην του πρόνοιαν, ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὸν προηγούμενον μᾶς εἶπε νὰ τὸν εὐλογοῦμεν διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν μας ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα. «Κύριε ὁ Θεός μου, ἐμεγαλύνθης σφόδρα». Κυττάζοντες τὴν πρόνοιάν σου, ὦ Δέσποτα, μεγαλύνομεν γεμάτοι ἐκπληξιν τὸ μέγεθος τῆς θείας σου προνοίας. Διότι τοιουτοτρόπως ὁ Θεὸς ἐνδύεται ὡς ἄλλο ἐπανωφόριον τὴν ἰδικήν μας ἐξομολόγησιν καὶ εὐπρέπειαν, δηλαδὴ τὸν συνοδευόμενον ἀπὸ δοξολογίαν αἶνον.

2. «Ἀναβαλλόμενος φῶς ὡς ἱμάτιον». Ἀρχίζει νὰ συνθέτῃ τὸν ὕμνον εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸ νοητὸν φῶς. Ὅπως δὲ ἄλλοι ἡ Γραφὴ λέγει, ὅτι ὁ Κύριος κατοικεῖ εἰς φῶς ἀπλησίαστον¹, ἐδῶ λέγει ὅτι περιβάλλεται αὐτὸ τὸ ἴδιον φῶς.

3. «Ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὥσει δέρριν». Τοῦτο ἀναφέρεται ὡς δεύτερον ἔργον τῆς θείας προνοίας, ὅτι δηλαδὴ ὁ οὐρανὸς ἀπλώνεται ὡς κάτι ποὺ ὁ τεχνίτης ἀπλώνει μὲ τὰ χέρια του. Μὲ τὴν φράσιν αὐτὴν παρέστησε συγχρόνως καὶ τὸ σχῆμα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὴν εὐκολίαν μὲ τὴν ὁποίαν ἐδημιουργήθη. Ὅπως δηλαδὴ διὰ τὸν ἄνθρωπον εἶναι εὐκόλον νὰ τεντώσῃ τὸ δέρμα, τοιουτοτρόπως καὶ διὰ τὸν Θεὸν νὰ δημιουργήσῃ τὸν ἀνυπαρκτον οὐρανόν. Συγχρόνως ὅμως μὲ αὐτὸ ὑπηνίχθη καὶ κάποιο ἄλλο ὑψηλότερον νόημα, ὅτι δηλαδὴ πορευόμεθα πρὸς μίαν ἄλλην ζωὴν καὶ ὅτι τὰ παρόντα εἶναι σκιά τῶν μελλόντων καὶ ὅτι δὲν ἔχομεν φθάσει ἀκόμῃ εἰς τὴν χωρὶς τέλος ζωὴν, ἀλλ' ὅτι εὕρισκόμεθα ἀκόμῃ εἰς τὴν πρόσκαιρον σκηνὴν τοῦ παρόντος θίου. Διότι ἡ σκηνὴ εἶναι ἐξ ἐκείνων ποὺ διαλύονται. Τὸ ἴδιον θὰ συμβῇ καὶ μὲ τὸν μεταβαλλόμενον οὐρανόν· θὰ ὑπάρξῃ καὶ δι' αὐτὸν ἄλλος τρόπος ζωῆς καλύτερος, ὅταν λήξῃ ἡ παρούσα. Διότι τότε ὁ οὐρανὸς θὰ γίνῃ καινούριος καὶ ἡ γῆ καινούρια. Ἀλλ' ἅς ἀκούσωμεν ὅσα λέγουν περὶ τοῦ οὐρανοῦ οἱ προφῆται, διὰ νὰ κλείσωμεν τὰ στόματα ἐκείνων οἱ ὁποῖοι καυχῶνται διὰ τὰς γνώ-

1. Βλ. Α' Τιμ. στ' 16.

σεις των· αὐτοὶ ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἰσχυρίζονται ὅτι ὑπάρχει οὐρανὸς καὶ κάτω ἀπὸ τὴν γῆν²· πρὸς αὐτοὺς ἀπευθυνόμενος ὁ προφῆτης ἔλεγε: «Ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὥσει δέρριν». Τὸ δερμάτινον ὅμως κάλυμμα δὲν εἶναι κάποια σφαῖρα σύμφωνα μὲ τὴν ἀνόητον ἀντίληψιν ἐκείνων, ἀλλ' ὁμοιάζει μὲ κάποιο κυκλικὸν τμήμα ἢ ἡμισφαίριον. Αὐτὸ λέγει περισσότερον καθαρά ἄλλος προφῆτης διὰ τῶν ἐξῆς: «Ὁ στήσας ὡς καμάραν τὸν οὐρανόν, καὶ διατείνας ὡς σκηνὴν κατοικεῖν ἐπὶ τῆς γῆς»³. Καὶ ἄλλου λέγει, ὅτι «Οὐ περιδονεῖται· ἀλλ' ἐστηκε πεπηγώς»⁴. Τὸ ἴδιον λέγει καὶ ὁ προφῆτης μὲ τὸ «Ὁ πῆξας τὸν οὐρανόν». Καὶ θέλων νὰ ἀναπαραστήσῃ τὴν ἐξαιρετικὴν λεπτότητα τοῦ οὐρανοῦ ἔλεγεν, ὅτι «Ὁ οὐρανὸς ὥσει καπνὸς ἐστερεώθη»⁵. «Ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῶα αὐτοῦ»· τοῦτο δεικνύει ὅτι αἱ μάζαι τῶν ὑδάτων δὲν περιφέρονται ἀσκόπως εἰς τὸν ἄερα· διότι αὐτὰς τὰς ὁδηγεῖ μὲ τὴν ἰδικὴν του φροντίδα, ὥστε νὰ παρρουσιάζωνται οἱ οὐρανοὶ σκεπασμένοι ἀπὸ τὴν ἁρμονικὴν διάταξιν τῶν νεφῶν.

4. «Ὁ τιθεὶς νέφη τὴν ἐπίθασιν αὐτοῦ». Ἀποδεικνύει καθαρώτερον ἐνταῦθα ὅτι αὐτὸς ἀπλώνει τὴν πρόνοιάν του μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν νεφελῶν. Διότι τὸ ἐπίθασις ἔχει τὴν ἔννοιαν τῆς πρόνοιαις. «Ὁ περιπατῶν ἐπὶ πετρύγων ἀνέμων». Τοῦτο δεικνύει ὅτι οὔτε καὶ ἡ κίνησις τῶν ἀνέμων γίνεται ἀσκόπως, ἀλλ' αὐτὸς εἶναι πού ἔγινεν εἰς αὐτοὺς ἕν εἶδος ἡνιόχου, ἱππεύων ἐπάνω εἰς τὰς πτέρυγας των καὶ ὁδηγῶν αὐτούς. «Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα». Ἐσὺ εἶσαι, λέγει, πού κάμνεις τοὺς ἀγγέλους σου ἑλαφροὺς καὶ ἁέρινους. «Καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πῦρ φλέγον». Ἀνάλογος περιπτώσις ἀναφέρεται διὰ τὸν Μωϋσῆν, ὁ ὁποῖος εἶδε τὸν ἄγγελον νὰ τοῦ ὁμιλῇ μέσα ἀπὸ φλόγα πυρός⁶.

5. «Ὁ θεμελιῶν τὴν γῆν ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν». Ἀφοῦ

2. Ἡ γνώμη περὶ τῆς σφαιρικότητος τοῦ σύμπαντος ἦτο τότε πολὺ τολημρά. Ὁ ἅγιος πατὴρ ὁπηρεῖ τὴν κοινῶς παραδεδεγμένην ἀντίληψιν τῆς ἐποχῆς του.

3. Ἡσ. μ' 22.

4. Ἡσ. μθ' 5.

5. Ἡσ. να' 6.

6. Βλ. Ἐξ. γ' 1 κ.ε.

μᾶς ἔδειξε τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ νὰ ἐκδηλοῦται εἰς τὰ πράγματα τοῦ οὐρανοῦ, ἐκθέτει καὶ τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ περὶ τῶν ἐπὶ γῆς πραγμάτων. Πρῶτον δὲ στοιχεῖον αὐτῆς τῆς προνοίας εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ γῆ, καίτοι εἶναι στερεὰ καὶ θαρεῖα, ἔχει στηριχθῆ ἑπάνω εἰς ὑγρὰν οὐσίαν⁷.

6-7. «Ἄβυσσος ὡς ἱμάτιον τὸ περιβάλλιον αὐτοῦ». Τὸ «αὐτοῦ» ἀναφέρεται εἰς τὸ στοιχεῖον τῆς γῆς. Λέγει δὲ ὅτι ἐτύλιξε τὴν γῆν χρησιμοποιήσας τὴν ἄβυσσον ὡς ἔνδυμα, δηλαδὴ τὴν περιεκύκλωσε ὁλόκληρον μὲ ὕδωρ. «Ἐπὶ τῶν ὁρέων στήσονται ὕδατα» κτλ. Τὰ ὕδατα, λέγει, τῆς ἀβύσσου σηκώνονται ψηλὰ καὶ ὁμοιάζουν μὲ ὄρη, καὶ τρόπον τινὰ ἀπειλοῦν νὰ σκεπάσουν τὴν γῆν μὲ μίαν ὅμως ἰδικὴν σου κίνησιν καὶ μὲ τὴν δύναμίν σου, λέγει, ἡ ὁποία συμβολίζεται καὶ μὲ τὴν θροντὴν ἀποχωροῦν· πιθανὸν νὰ ἐννοῇ ὅτι αἱ θρονταὶ γίνονται διὰ τοῦτο, διὰ νὰ φοθηθοῦν κατὰ τινα τρόπον ἀπὸ ὅσα συμβαίνουν τὰ ὕδατα τῆς ἀβύσσου. Ἐάν δὲ τοῦτο συμβαίνει μὲ τὰ ὕδατα, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ τὸ παθαίνωμεν ἡμεῖς.

8-9. «Ἀναβαίνουνσιν ὄρη καὶ καταβαίνουνσι πεδιάς». Ὅταν, λέγει, τὰ ὕδατα ὑψοῦνται θὰ ἠδύναντο νὰ παρομοιασθοῦν μὲ ὄρη· ὅταν ὅμως πάλιν ἡρεμοῦν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἰδικοῦ σου φόβου, τότε ἡ θάλασσα ὁμοιάζει μὲ πεδιάδα καὶ ἐπίπεδον γῆν. Διότι τοὺς ἔβαλες ὄρια, τὰ ὁποῖα δὲν δύνανται νὰ τὰ περάσουν. Αὕτῃ εἶναι ἡ σημασία τοῦ «Ὅριον ἔθου δ' οὐ παρελεύσονται». Διὰ τοῦτο καὶ δὲν δύνανται νὰ σκεπάσουν τὴν γῆν. Τοῦτο εἶναι ὅμοιον πρὸς ἐκεῖνο ποῦ εἶπεν ὁ προφήτης πρὸς τὴν θάλασσαν: «Μέχρι τούτου στήση, καὶ οὐχ ὑπερβῆσῃ. Ἄλλ' ἐν σεαυτῇ συντριβήσονται σου τὰ κύματα»⁸.

10. «Ἀνὰ μέσον τῶν ὁρέων διελεύσονται ὕδατα». Ἀρχίζει νὰ δοξολογῇ τὴν θείαν πρόνοιαν διὰ τὰ ἐπὶ μέρους ἔργα τῆς αὐτῆς τῆς προνοίας ἔχει θαυμάσει τόσο τὴν ἀγαθότητα ποῦ ἐκδηλοῦται μὲ σοφίαν, ὅσον καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Θεὸς ἐφρόντισε ἀκόμη καὶ διὰ τὴν δια-

7. Ἀποτελεῖ ἀντίληψιν τῆς ἐποχῆς του. Ὁ ἀναγνώστης ὅμως γνωρίζει ὅτι ἡ πραγματικότης εἶναι περισσότερον θαυμαστὴ ἀπὸ αὐτὸ ποῦ μνημονεύει ὡς ἀξιοθαύμαστον ὁ ἰ. πατήρ.

8. Ἰωβ λη' 11.

μονήν τῶν ἀλόγων ζώων· διότι ἀφοῦ τὰ ἐδημιούργησε, τὰ τρέφει καὶ τὰ ποτίζει. Διὰ τοῦτο ἀφοῦ ἔκοψε τὰ ὄρη, κατεσκεύασε διέξοδον εἰς τὰ νερά.

11. «Ποτιοῦσι πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ». Κατὰ τοιοῦτον τρόπον φροντίζει καὶ διὰ τὰ ἄλογα ζῶα, καὶ τὰ ἐρπετὰ καὶ τὰ θηρία, ὥστε νὰ χορηγῇ καὶ εἰς αὐτὰ ὅ,τι εἶναι ἀναγκαῖον διὰ τὴν ζωὴν των. «Προσδέχονται ὄναγροι εἰς δίψαν αὐτῶν». Καὶ τοῦτο εἶναι ἔργον τῆς προνοίας σου, τὸ νὰ μὴ ἔχουν δοθῇ νερά μόνον εἰς ὠρισμένους ἐποχὰς ὑπὸ μορφήν χειμάρρων εἰς τὰ φαράγγια καὶ εἰς τοὺς θαλεροὺς τόπους, ἀλλὰ καὶ ἀνάμεσα εἰς τὰ ὄρη, ὥστε ὅταν τὰ ἡμερα ζῶα καταδιώκωνται ἀπὸ τὰ ἄγρια νὰ εὐρίσκουν τόπον προσωρινῆς καταφυγῆς.

13. «Ποτίζων ὄρη ἐκ τῶν ὑπερώων αὐτοῦ». Διότι ποτίζει τὰ ὄρη καὶ τὰς πεδιάδας ὅχι ἀπὸ τὰς πηγὰς ποῦ εἶναι εἰς τὰ φαράγγια ἢ ἀπὸ τὰ ποτάμια ποῦ ρέουν εἰς τὴν γῆν, ἀλλὰ δίδει τὰς ἀφθόνους ῥοχὰς. «Ἀπὸ καρποῦ τῶν ἔργων σου χορτασθήσεται ἡ γῆ». Δὲν ἔδωκε εἰς τὰ ζῶα μόνον τὰ πλούσια νερά, ἀλλ' ἐφρόντισε καὶ νὰ τρέφωνται ἀπὸ τὴν γῆν.

14-15. «Ὁ ἐξανατέλλων χόρτον τοῖς κτήνεσι καὶ γλόην τῇ δουλείᾳ τῶν ἀνθρώπων». Δοῦλα τῶν ἀνθρώπων ὀνομάζει τὰ ἡμερα ζῶα, ὅπως εἶναι τὸ θόδι, ὁ ὄνος καὶ τὰ ὅμοια. «Τοῦ ἐξαγαγεῖν ἄρτον ἐκ τῆς γῆς». Διὰ τοῦτο, λέγει, ἐμερίμνησες διὰ τὰ ζῶα, ὥστε, καλλιεργοῦντες μὲ αὐτὰ τὴν γῆν, νὰ ἐξοικόνομῶμεν τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν ζωὴν μας. Διότι ὅλα αὐτὰ ἐδόθησαν πρὸς ἰδικὴν μας ὠφέλειαν.

16-17. «Χορτασθήσεται τὰ ξύλα τοῦ πεδίου». Θέλει νὰ εἴπῃ ὅτι καὶ τὰ δένδρα τοῦ δάσους ποῦ μεγαλύνουν, ὅπως εἶναι ὁ κέδρος καὶ τὰ ἄλλα, θὰ μεγαλύνουν μὲ δικά του προστάγματα. Τὰ δένδρα ἔχουν γίνεαι καὶ διὰ πολλὰς ἄλλας ἀνάγκας, ὅπως ὅλοι γνωρίζομεν ἐκ πείρας, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ κατασκευάζουν τὰς φωλεὰς των τὰ σπουργίτια. «Τοῦ ἐρωδιοῦ ἡ οἰκία ἡγεῖται αὐτῶν». Ὑπερέχει, λέγει, αὐτῶν τῶν σπουργιτιῶν ἡ φωλεὰ τοῦ ἐρωδιοῦ⁹, ἐπειδὴ ὁ ἐρωδιὸς κατασκευάζει

9. Ἐρωδιὸς ἢ «ρωδιός», ὁ «ψαροφάγος». Ὁ Ἀριστοτέλης ἀνα-

ζει τὴν φωλεάν του εἰς τὰ πιὸ ὑψηλὰ δένδρα καὶ ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ ἔλατα ποὺ εἶναι τὸ ὑψηλότερον ἀπὸ ὅλα τὰ δένδρα.

18. «Ὁρῇ τὰ ὑψηλὰ ταῖς ἐλάφοις». Καὶ εἰς τὰς ἐλάφους, λέγει, ἔχει δώσει τὰ ὄρη ὥς καταφύγιον διὰ νὰ ἀποφεύγουν τὰ ἀγριώτερα ζῶα ποὺ τὰς κυνηγοῦν. «Πέτρα καταφυγὴ τοῖς λαγωοῖς». Ὅπως ἀκριβῶς ἔδωκε τὰ ὄρη διὰ νὰ σώζωνται αἱ ἔλαφοι, τοιοῦτοτρόπως ἔδωκε καὶ τὰς κρύπτας τῶν πετρῶν εἰς τοὺς λαγούς. Διὰ τοῦτο, λοιπόν, καὶ αὐτοὶ σωζόμενοι μὲ τὴν βοήθειαν τῶν πετρῶν ἔλεγον τὸ ἄνωτέρω «Ἐκ μέσου τῶν πετρῶν δώσουσι φωνάς». Δοξολογοῦντες προφανῶς τὸν σωτῆρα τῶν.

19. «Ἐποίησε σελήνην εἰς καιρούς». Γυρίζει πάλιν εἰς τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ διὰ τοὺς οὐρανοὺς. Ἡ σελήνη, λέγει, δὲν ἔγινε διὰ τίποτε ἄλλο εἰμὴ μόνον διὰ τὴν ἀρίθμησην καὶ τὴν διάκρισιν τῶν μηνῶν καὶ τῶν ἡμερῶν¹⁰. «Ὁ ἥλιος ἔγνω τὴν δύσιν αὐτοῦ». Ὑπακούων καὶ αὐτὸς εἰς διαταγὴν τοῦ Θεοῦ.

20. «Ἐθου σκότος καὶ ἐγένετο νύξ». Λέγει τοῦτο, διὰ νὰ μὴ νομίσωμεν ὅτι ἄλλος εἶναι ὁ δημιουργὸς τῆς ἡμέρας καὶ ἄλλος τῆς νυκτός.

23. «Ἐξελεύσεται ἄνθρωπος ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ». Οἱ ἄνθρωποι ἡμποδίζοντο νὰ ἐξέλθουν εἰς τοὺς δρόμους καὶ νὰ καλλιεργήσουν τὴν γῆν. Τώρα ὅμως ἐξέρχονται κατὰ τὴν νύκτα καὶ ζητοῦν τροφὴν ἀπὸ τὸν Θεόν· καὶ τοῦτο ἐπειδὴ ἡ γῆ δὲν παρήγαγε δι' αὐτοὺς χόρτον ἢ χλόην.

24 - 25. «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε». Ἀφοῦ ἐτελείωσε ὅ,τι εἶχε νὰ εἴπῃ διὰ τὴν θείαν πρόνοιαν, ἥλλαξε τὸν λόγον καὶ τὸν μετέτρεψεν εἰς ὑμνολογίαν τοῦ δημιουργοῦ, ὡσάν νὰ θέλῃ νὰ ἀνακουφίσῃ μὲ αὐτὸ τὴν ἀκοήν. Κατόπιν ἔρχεται πάλιν εἰς ἄλλο μέρος τῆς θείας προνοίας, ὁμιλῶν εἰς ἡμᾶς διὰ τὸ ταξίδι ἐπάνω εἰς τὴν θάλασσαν, τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῇ, ἐὰν δὲν μᾶς ἐκυθέρνα κατ' αὐτὸ ἡ πρό-

---

φέρει τρία εἶδη ἐρωδιῶν· τὸν πέλλο ἢ κοινόν, τὸν λευκόν καὶ τὸν ἁσπερίαν.

10. Πρόκειται διὰ τὸ σεληνιακὸν λεγόμενον ἔτος καὶ ἡμερολόγιον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ι. πατρὸς πολλοὶ λαοὶ εἶχον τοιοῦτον ἔτος, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ οἱ Ἑβραῖοι.

νοια τοῦ Θεοῦ. «Πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας». Εἶναι θεοθαίως ἀξία θαυμασμοῦ ἡ ἐκδηλουμένη εἰς τὰ δημιουργήματα σοφία τοῦ Θεοῦ, ἰδιαιτέρως ὅμως καταπληκτικὴ εἶναι ἡ Σοφία διὰ τῆς ὁποίας ἐδημιούργησε τὰ πάντα ὁ Κύριος, ὁ Χριστὸς δηλαδή· διότι ὁ Χριστὸς εἶναι «Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία»¹¹.

26. «Δράκων οὗτος ὃν ἐπλασας ἐμπαίζειν αὐτῷ». Εἰς τὸν λόγον περὶ θαλάσσης παρενέβαλε τὴν ἐνθύμησιν τοῦ δράκοντος, λέγων ὅτι διὰ τίποτε ἄλλο δὲν ἔγινε αὐτὸς εἰμὴ διὰ τὴν ἐμπαίξεσθαι. Καὶ δικαιολογημένως ἀνέφερε τὸν δράκοντα ὅταν ὠμίλει περὶ τῆς θαλάσσης· διότι καὶ ἡ ζωὴ μας ὁλόκληρος εἶναι ἀλμυρὰ καὶ κτυπᾶται ἀπὸ ὅλας τὰς πλευρὰς ὅπως τὸ πλοῖον εἰς τὴν τρικυμιώδη θάλασσαν, καὶ συγκλονίζεται ἀπὸ τὰ ἄγρια κύματα.

27 - 28. «Πάντα πρὸς σέ προσδοκῶσιν». Διότι οὔτε οἱ ἄνθρωποι, οὔτε τὰ κοπάδια τῶν ἀγρίων ζώων, οὔτε τὰ κτήνη, οὔτε τὰ ἔρπετά εἶναι δυνατόν νὰ τραφοῦν κατ' ἄλλον τρόπον, ἐὰν δὲν τοὺς χορηγήσῃ αὐτὸς ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν ζωὴν.

29. «Ἀντανελεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν, καὶ ἐκλείψουσιν». Μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς δεικνύει, ὅτι αὐτὸς εἶναι κύριος καὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου.

31. «Εὐφρανθήσεται Κύριος ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ». Καὶ ποῖον εἶναι τὸ ἔργον του; Αὐτὸ ποῦ ἔπραξε διὰ τὴν ἀναπλάσῃ τὴν φύσιν μας. Δι' αὐτῶν δηλαδή ἐννοεῖ τὴν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων γνῶσιν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία θὰ συντελεσθῇ εἰς τὸ μέλλον, ὅποτε ὁ Θεὸς θὰ εὐφρανθῇ ὅγι ἐπειδὴ θὰ τὸν λατρεύουν οἱ ἄνθρωποι, ἀλλ' ἐπειδὴ θὰ θλέπη τοὺς ἀνθρώπους σωζομένους.

32. «Ὁ ἐπιθλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν». Ἀναφέρεται εἰς τὴν καθολικὴν κρίσιν, ἡ ὁποία θὰ προκαλέσῃ φόβον εἰς ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς γῆς. Διότι δὲν ὑπάρχει οὐδεὶς ποῦ δὲν θὰ φοβηθῇ τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο καὶ θεῖον δικαστήριον. «Ὁ ἀπτόμενος τῶν ὀρέων, καὶ καπνίζοντα». Ὅρη λέγει τὰς ἐχθρικὰς πνευματικὰς δυνάμεις, τὰς ὁποίας καὶ θὰ κατακαύσῃ κατὰ τὴν ὥραν τῆς κρίσεως, τὴν ὁποίαν συμβολίζει ὁ καπνός.

11. Α' Κορ. α' 23-24, 30.

34. «Ἦδυνθειή αὐτῷ ἡ διαλογία μου». Λέγει διαλογία ἂντι νὰ εἴπῃ ἐκλογή μου. Ὅμιλεῖ δηλαδή δι' ἐκεῖνο ποῦ ἐξέλεξε, τὸ νὰ θέλῃ νὰ ὑμνῇ μόνον τὸν Θεόν· αὐτὸ ἀρέσει καὶ εἰς τὸν ὑμνοῦμενον.

35. «Ἐκλίποιεν ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ τῆς γῆς». Κατὰ τὸν καιρὸν δηλαδή τῆς κρίσεως. Διότι τὸτε θὰ ἀκούσουν: «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, κατηραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ»¹². «Καὶ ἄνομοι ὥστε μὴ ὑπάρχειν αὐτούς». Θὰ παύσουν δηλαδή νὰ ὑπάρχουν μεταξύ ἐκείνων οἱ ὅποιοι εὐλογοῦν τὸν Θεόν. «Εὐλόγει, ἡ ψυχὴ μου, τὸν Κύριον». Διότι αὐτὸς θὰ σὲ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν παράταξιν τῶν πονηρῶν καὶ θὰ σὲ ἀξιῶσῃ νὰ καταταγῇ εἰς τὴν παράταξιν τῶν ἁγίων.

ΡΔ'.

Ἀλληλούϊα.

Ἑποθεσις

Τὸ «ἀλληλούϊα» εἶναι ὕμνος εἰς τὸν ἀόρατον. Λέγεται μάλιστα ὅτι οἱ ἄγγελοι ὑμνοῦν τὸν Θεόν με αὐτὴν τὴν λέξιν, ὅπως τὰ χερουβὶμ ψάλλουν τὸ «ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος»¹. Αὐτὸ μᾶς τὸ παρέδωσαν οἱ ἅγιοι Πατέρες, οἱ ὅποιοι τὸ ἤκουσαν μετὰ τὰ αὐτιά των, ὅπως ὁ Ἡσαΐας ἠκούσε τὰ σεραφίμ. Τὸ ἀλληλούϊα διαιρεῖται ὡς ἐξῆς: «ἅλ» = Θεός, «ἦλ» = ἰσχυρός, «οῦϊα» = κραταιός².

1-2. «Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ καὶ ἐπικαλεῖσθε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἀπαγγέιλαι ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἔργα αὐτοῦ». Εἰς τὸν παρόντα Ψαλμὸν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα προστάζει τοὺς ἁγίους ἀποστόλους νὰ γνωστοποιήσουν εἰς τοὺς ἐξ ἐθνῶν πιστοὺς τὰ θαύματα, τὰ ὅποια ἔκανε ὁ Κύριος κατὰ τὴν ἐπὶ γῆς παρουσίαν του.

3-4. «Ἐπαινέεισθε ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ».

12. Ματθ. κε' 41.

1. Ἡσ. στ' 3.

2. Κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν τὸ ἀλληλούϊα σημαίνει «αἰνεῖτε τὸν Κύριον» (Εὐσέβιος Καισαρείας).

Ἀνῆκει πράγματι ἔπαινος καὶ δόξα εἰς ὅσους ἐξαγγέλλουν τὴν ἀρετὴν τοῦ Θεοῦ. «Εὐφρανθήτω καρδίαι ζητούντων τὸν Κύριον». Μᾶς διδάσκει πόσον μεγάλη ὠφέλεια προκύπτει ἐκ τῆς ἐξομολογήσεως. Διότι ἐάν ζητήσετε, λέγει, αὐτὸν θὰ προκληθῇ εἰς σᾶς μὲν ἡ εὐφροσύνη τοῦ νοῦ, καὶ εἰς τὴν ἰδικὴν μας κεφαλὴν θὰ ἔλθῃ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα.

5. «Μνήσθητι τῶν θαυμασίων αὐτοῦ ὧν ἐποίησεν». Ὅμιλεῖ διὰ τὰ ἐκπληκτικὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα ἔκανε κατὰ τὴν παρουσίαν του εἴτε δι' ἐκεῖνα ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην εἴτε δι' ἐκεῖνα ποὺ περιέχονται εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην καὶ ἐπραγματοποιήθησαν διὰ τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν προηγούμενων ἀγίων. Διότι καὶ αὐτοὶ ἔκαναν πολλὰ θαύματα διὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Παραγγέλλει εἰς τοὺς κήρυκας αὐτῶν τῶν θαυμάτων νὰ τὰ παραδώσουν εἰς τοὺς ἐθνικοὺς ποὺ τὰ ἀγνοοῦν, καθὼς καὶ ἐκεῖνα ποὺ περιέχονται εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην καὶ ἐπραγματοποιήθησαν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, (νὰ παραδώσουν ἀκόμη) καὶ ὅσα ἐδίδασκε τὸ στόμα του διὰ τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Παραγγέλλετε εἰς αὐτοὺς νὰ φυλάξουν αὐτὰ ὥσάν νὰ εἶναι νόμοι καὶ ἐντολαὶ τοῦ βασιλέως των. «Τὰ τέρατα αὐτοῦ καὶ τὰ κρίματα τοῦ στόματος αὐτοῦ». Κρίματα μὲν εἶναι τὰ θαύματα ποὺ ἔχουν γίνεῖ, ὅπως εἶναι τὸ θάδισμα ἐπάνω εἰς τὴν θάλασσαν, ἡ ἀνάστασις νεκροῦ καὶ τὰ λοιπὰ κρίματα δὲ τοῦ στόματός του εἶναι οἱ λόγοι, τοὺς ὁποίους ἔλεγε ὅταν ἐδίωκεν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας· δυνατὸν ἀκόμη νὰ σημαίνει καὶ τὰς ἐντολάς τῆς Καινῆς Διαθήκης.

6. «Σπέρμα Ἀβραάμ δοῦλοι αὐτοῦ, υἱοὶ Ἰακώβ ἐκλεκτοὶ αὐτοῦ». Ἐξακολουθεῖ νὰ ἀπευθύνεται εἰς τοὺς ἀποστόλους καὶ νὰ τοὺς λέγῃ: Ὡς σπέρμα καὶ δοῦλοι τοῦ Ἀβραάμ ποὺ εἴσθε καὶ παιδιὰ τοῦ Ἰακώβ καὶ ἐκλεκτοὶ τοῦ Χριστοῦ (διότι αὐτὸς τοὺς ἐδιάλεξε), διακηρύξατε εἰς τὰ ἔθνη, ὅτι αὐτὸς εἶναι Κύριος ὁ Θεὸς μας.

13. «Καὶ διηλθον ἐξ ἔθνους εἰς ἔθνος». Ἀπὸ τὸ ἔθνος τῶν Βαβυλωνίων εἰς τὸ ἔθνος τῶν Παλαιστινίων.

14. «Καὶ ἤλεγξεν ὑπὲρ αὐτῶν βασιλεῖς». Τὸν Ἀθιμέλεχ διὰ τὴν κακὴν συμπεριφορὰν του πρὸς τὴν Σάρραν³.

3. Βλ. Γεν. κ' 2-16.

15. «Μὴ ἄψησθε τῶν χριστῶν μου». Χριστοὶ ἦσαν καὶ οἱ περιστοιχοῦντες τὸν Ἀβραάμ, ἐπειδὴ ἡξιώθησαν νὰ ἴδουν εἰς ὀράματα τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ.

16. «Καὶ ἐκάλεσε λιμὸν ἐπὶ τὴν γῆν». Ἐπέτρεψε νὰ ἐπέλθῃ ἡ πείνα εἰς Χαναάν⁴ διὰ λόγους προνοίας, ὥστε νὰ ἀναγκασθοῦν ἕνεκα αὐτῆς οἱ Ἰσραηλῖται νὰ κατέλθουν εἰς Αἴγυπτον καὶ ἀφοῦ ἐκεῖ πολλαπλασιαστοῦν νὰ ἀπολαύσουν ἐν συνεχείᾳ τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. «Πάν στήριγμα ἄρτου συνέτριψε». Τοῦτο συνηθίζεται νὰ συμβαίῃ εἰς περιόδους πείνας καὶ εἶναι ἐκδήλωσις τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ μὴ λαμβάνουν δυνάμεις οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὸ φαγητόν.

18. «Μέχρι τοῦ ἐλθεῖν τὸν λόγον αὐτοῦ». Ὅμιλεῖ διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν ὀνείρων. Λέγει, λοιπόν, ὅτι τόσον πολὺ ἐκακοπάθησε, ὥστε νὰ κινδυνεύσῃ νὰ ἀποθάνῃ, κλαίων μέχρι τότε πού ἦλθεν ὁ καιρὸς νὰ πραγματοποιηθοῦν τὰ ὄνειρα⁵.

22. «Τοῦ παιδεῦσαι τοὺς ἄρχοντας αὐτοῦ ὡς ἐαυτόν». Εἶναι ὅμοιον πρὸς τὸ «Οὐχὶ διὰ τοῦ Θεοῦ ἡ διασάφησις αὐτῶν ἐστίν;»⁶. Διότι δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐρμηνεύσῃ τὰ ὄνειρα εἰς τὸν Φαραώ, ἐὰν ὁ Θεὸς δὲν τοῦ ἔδιδε τὴν ἱκανότητα νὰ τὰ κατανοήσῃ.

23. «Καὶ εἰσῆλθεν Ἰσραὴλ εἰς Αἴγυπτον, καὶ Ἰακώβ παρώκησεν ἐν γῇ Χάμ». Παιδιὰ τοῦ Νῶε ἦσαν ὁ Σήμ, ὁ Χάμ καὶ ὁ Ἰάφετ· τοῦ Χάμ δὲ παιδί ἦτο ὁ Χαναάν. Αὐτοῦ πάλιν παιδί ἦτο ὁ Μεσραΐμ⁷, τὸ ὁποῖο σημαίνει Αἴγυπτος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐπῆρε τὸ ὄνομά της καὶ ἡ χώρα. Ὅταν, λοιπόν, ὁ Ἰακώβ μετέβῃ εἰς Αἴγυπτον ἦτο γνωστὸν ὅτι ὁ Χάμ, ὁ ὁποῖος ἦτο πάππος τοῦ Μεσραΐμ, εἶχε κατοικήσῃ εἰς Αἴγυπτον, ἐνῶ ὁ Χαναάν εἶχε κατοικήσῃ εἰς Παλαιστίνην. Ὅταν ἐνταῦθα ὁμιλῇ διὰ τὸν Ἰσραὴλ καὶ τὸν Ἰακώβ, ὁ ὁποῖος μετέβῃ εἰς Αἴγυπτον, ἐννοεῖ καὶ τοὺς ἀπογόνους του. Διότι ὁ Ἰσραὴλ (Ἰακώβ) κατήλθεν εἰς Αἴγυπτον μὲ ἐβδομήκοντα ψυ-

4. Βλ. Γεν. μα' 53 κ.ε.

5. Ἀναφέρεται εἰς τὸν Ἰωσήφ (Βλ. Γεν. κεφ. μ·μα').

6. Γεν. μ' 8.

7. Βλ. Α' Παρ. α' 4 κ.ε.

χάς, λέγει ἡ Γραφή⁸. «Καὶ Ἰακώβ παρώκησεν ἐν γῇ Χάμ». Ὁ Χάμ ἀπέκτησε τὸν Χαναάν, ὁ δὲ Χαναάν τὸν Μεσραΐμ, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα σημαίνει Αἴγυπτος. Διὰ τοῦτο καὶ ὀνομάζει γῆν Χάμ τὴν Αἴγυπτον, ἐπειδὴ ὠνομάσθη τοιοῦτοτρόπως ἀπὸ τὸν ἀπόγονον τοῦ Χάμ.

24. «Καὶ ἠύξησε τὸν λαὸν αὐτοῦ σφόδρα». Τόσον πολὺ, ὥστε ὁ Φαραώ, ὁ ὁποῖος δὲν ἐγνώριζε τὸν Ἰωσήφ, νὰ λέγῃ: «Ἴδου νῦν πολυπληθεῖ τὸ ἔθνος καὶ ἰσχύει ὑπὲρ ἡμᾶς»⁹. Δὲν θὰ ἠδύναντο ὁμως νὰ πληθυνθοῦν καὶ νὰ ἀποκτήσουν δύναμιν, ἐάν δὲν εἶχον τὴν προστασίαν τοῦ Ἰωσήφ καὶ τὴν φιλοξενίαν τοῦ Φαραώ.

25. «Καὶ μετέστρεψε τὴν καρδίαν αὐτοῦ τοῦ μισῆσαι τὸν λαὸν αὐτοῦ». Ἐπειδὴ αἱ πρὸς αὐτοὺς τιμαὶ καὶ ἡ προστασία τῶν Αἰγυπτίων εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα νὰ τοὺς ὀδηγήσουν εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν ἐκείνων, διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς ἔφερε ἔτσι τὰ πράγματα, ὥστε νὰ μισηθοῦν καὶ νὰ ὑποχρεωθοῦν νὰ ἐκτελοῦν θαρείας ἐργασίας ὡς δοῦλοι, διὰ νὰ συνέλθουν ὑπὸ τὸ θάρος τῆς ταιλαιπωρίας καὶ νὰ καταφύγουν εἰς τὸν Θεόν, καὶ τοιοῦτοτρόπως νὰ προετοιμασθῇ καταλλήλως τὸ ἔδαφος, διὰ νὰ ἐκπληρωθῇ ἡ ὑπόσχεσις τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἀβραάμ¹⁰.

26 - 27. «Ἐξαπέστειλε Μωϋσῆν τὸν δοῦλον αὐτοῦ», κ.τ.λ. Διότι μόνον εἰς τὸν Μωϋσῆν, τὸν Ἀαρὼν καὶ τοὺς συντρόφους των ἐφάνέρωσε διὰ τοῦ λόγου τὴν μεταβολὴν τοῦ ὕδατος εἰς αἷμα καὶ τὰ ὑπόλοιπα θαύματα.

28. «Ἐξαπέστειλε σκότος καὶ ἐσκότασεν». Ἐπειδὴ οἱ Αἰγύπτιοι ἐγκατέλειψαν τὸν δημιουργὸν καὶ ἐλάτρευον τὴν κτίσιν, δι' αὐτὸ τοὺς ἐτιμῶρει μὲ τὴν ἰδίαν αὐτὴν κτίσιν, δηλαδὴ μὲ τὸν ἀέρα, καὶ τὴν φωτιάν, καὶ τὸ χῶμα καὶ τὸ νερόν.

29. «Μετέστρεψε τὰ ὕδατα αὐτῶν εἰς αἷμα». Δὲν μετέβαλε θεβαίως μόνον τὸ χρῶμα τῶν ὑδάτων, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς γεύσεως, ὥστε νὰ καταστραφοῦν ὅλα τὰ εἶδη τῶν ψαριῶν¹¹.

8. Βλ. Γεν. μστ' 26 - 27.

9. Ἐξ. σ' 9.

10. Βλ. Γεν. ιε' 13 - 16.

11. Βλ. Ἐξ. ζ' 20 - 21.

ΡΕ'.

Ἀλληλούϊα.

Ἦ ύπόθεσις

Εἰς τὸν παρόντα Ψαλμὸν ἀπαριθμεῖ τὰς ἁμαρτίας τοῦ προηγουμένου λαοῦ, διδάσκων, ὅτι ἐξ αἰτίας αὐτῶν πολλάκις τοὺς ἐγκατέλειπεν. Εἶναι δὲ αὐταὶ αἱ ἁμαρτίαι αἱ ἐξῆς: Πρῶτον μὲν τὸ ὅτι ἐλύπησαν πολὺ τὸν Θεὸν ὅταν ἐδιάβαιναν τὴν Ἐρυθρὰν Θάλασσαν, εἰπόντες: «Παρά τὸ μὴ εἶναι μνήματα ἐν Αἰγύπτῳ, ἐξήγαγεν ἡμᾶς ὧδε ἀπολέσαι»¹. δεύτερον ἔβαλαν τὸν Θεὸν εἰς δοκιμασίαν εἰς τὴν ἔρημον· τρίτον ἐξώργισαν τὸν Μωϋσῆν εἰς τὸ στρατόπεδον· τέταρτον κατεσκεύασαν εἰς τὸ Χωρὴθ εἰδωλον ὑπὸ μορφὴν χρυσοῦ μόσχου· πέμπτον ἐξεμηδένισαν τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας· ἕκτον ἐτέλεσαν λατρείαν εἰς τὸν Βεελφεγῶρ· ἑβδομον ἐξώργισαν τὸν Θεὸν κατὰ τὴν διαμάχην διὰ τὸ ὕδωρ· ὄγδοον ἐπειδὴ δὲν κατέστρεψαν τὰ ἔθνη, ποὺ τοὺς εἶπε ὁ Κύριος καὶ ἐπειδὴ προσεκύνησαν τὰ εἰδωλα καὶ ἐπὶ πλέον ἐπειδὴ συνεκέντρωσαν τὰ παιδιὰ τῶν νὰ τὰ θυσιάσουν εἰς τὰ εἰδωλα².

2-3. «Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι χρηστός... Μακάριοι οἱ φυλάσσοντες κρίσιν» κλπ. Διότι μόνοι αὐτοὶ εἶναι ἄξιοι νὰ διηγῶνται τὰ μεγαλεῖα τοῦ Κυρίου, αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι πράττουν ὅσα ἔχει ἀποταμιεύσει ὁ Θεὸς εἰς τὰς ἀγίας Γραφάς, ὅσοι ἐφαρμόζουν ὅλα καὶ εἰς τὰς ἀποφάσεις καὶ εἰς τοὺς λόγους τῶν, καὶ οἱ ὁποῖοι ἔχουν συνεχῶς ἐνώπιόν τῶν τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ. Διότι αὐτοὶ κατ' ἀκολουθίαν εἶναι καὶ «ποιηταὶ δικαιοσύνης», ἐφαρμόζοντες ἐμπράκτως τὸ δίκαιον.

4. «Μνήσθητι ἡμῶν, Κύριε, ἐν τῇ εὐδοκίᾳ τοῦ λαοῦ σου». Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου λαμβάνει τὸν λόγον τὸ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὁποῖοι παρακαλοῦν νὰ τύχουν καὶ αὐτοὶ τῆς σωτηρίας ἣ ὁποία δίδεται εἰς τὰ ἔθνη.

11. «Ἐκάλυψεν ὕδωρ τοὺς θλίβοντας αὐτούς». Δηλαδή ὅσους τοὺς ἔβασάνιζαν· διότι οἱ μιγάδες ποὺ ἔ-

1. ἘΕ ιδ' 11.

2. ἘΕ. κεφ. ιδ' κ.ε.

ξηλθον μαζί των ἐξ Αἰγύπτου δὲν ἀνῆκον εἰς τοὺς θλί-
βοντας, ἀλλὰ εἰς τοὺς πιστεύσαντας.

12-13. «Καὶ ἐπίστευσαν τῷ λόγῳ αὐτοῦ καὶ ἦσαν
τὴν αἴνεσιν αὐτοῦ». Ὅταν ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θε-
οῦ προσετέθησαν τὰ κύματα τῆς θαλάσσης, ἀμέσως μὲν
ἐπίστευσαν καὶ ἔψαλαν εἰς αὐτὸν τὴν περιεχομένην εἰς
τὸ θιθλίον τῆς Ἑξόδου ᾠδὴν³ μετ' ὀλίγον ὁμῶς ἐλη-
σμόνησαν τὰ πάντα. «Καὶ ἦσαν τὴν αἴνεσιν αὐτοῦ». Τό-
τε ποὺ ἐξηλθον αἱ χορεύτριαι μαζί μὲ τὴν Μαριάμ καὶ
ἔψαλλον: «Ἀσωμεν τῷ Κυρίῳ ἐνδόξως γὰρ δεδόξα-
σται»⁴.

14. «Καὶ ἐπείρασαν τὸν Θεὸν ἐν ἀνύδρῳ». Πράγμα-
τι τὸν ἐξώργισαν μόλις διέβησαν τὴν Ἑρυθρὰν θάλασ-
σαν.

20. «Καὶ ἠλλάξαντο τὴν δόξαν αὐτοῦ ἐν ὁμοιώμα-
τι μόσχου ἐσθίοντος χόρτον». Δόξα δι' αὐτοὺς ἦτο ὁ
Θεός, τὸν ὁποῖον ἐγκατέλειψαν καὶ ἐλάτρευσαν τὸν χρυ-
σοῦν μόσχον.

23. «Εἰ μὴ Μωϋσῆς ὁ ἐκλεκτὸς ἔστη ἐν τῇ θραύσει». Ἀναφέρεται εἰς τὴν περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Μωϋ-
σῆς εἶπεν: «Εἰ μὲν ἀφείς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· εἰ
δὲ μὴ, κἀμὲ ἐξάλειψον ἐκ τῆς θίβλου σου ταύτης ἧς ἔ-
γραψας»⁵.

24. «Καὶ ἐξουδένωσαν γῆν ἐπιθυμητὴν». Αὐτὸ εἶναι
τὸ πέμπτον ἐγκλημα ποὺ διέπραξαν οἱ Ἰσραηλῖται με-
τὰ τὴν Ἑρυθρὰν θάλασσαν καὶ τὴν ἔρημον καὶ τὴν ὑ-
βριστικὴν διαγωγὴν πρὸς τὸν Μωϋσῆν καὶ τὸν χρυσοῦν
μόσχον εἰς τὸ Χωρήθ. Διότι ὅταν ἐπανήλθον οἱ κατάσκο-
ποι ἐκακολόγουν τὴν γῆν καὶ παρέσυραν καὶ τοὺς ἄλ-
λους, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ καὶ τὸν Χαλῆθ
τοῦ Ἰεφωνῆ⁶.

25. «Καὶ ἐγόγγυσαν ἐν τοῖς σκηνώμασιν αὐτῶν». Τότε ποὺ οἱ κατάσκοποι ἐπέστρεψαν καὶ μετέβαλον τὴν
γνώμην τοῦ λαοῦ.

28. «Καὶ ἐτελέσθησαν τῷ Βεελφεγώρ». Τοῦτο ἦτο

3. Βλ. ἙΕ. ιε' 1-18.

4. ἙΕ. ιε' 1.

5. ἙΕ. λθ' 32.

6. Βλ. Ἀρ. ιδ' 1-5.

εἰδῶλον τῶν Ἀμμανιτῶν ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας ὠνομάζετο Κρόνος.

30. «Καὶ ἔστη Φινεὲς καὶ ἐξιλάσατο». Ὅταν ἐφόνευσε τὴν Μαδιανίτιδα μαζί μὲ τὸν πορνεύσαντα⁷. Μᾶς διδάσκει δὲ τὸ λεγόμενον πόσον μεγάλην δύναμιν ἔχει ἡ εὐσέβεια ἐνὸς ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν.

39. «Καὶ ἐπόρνευσαν ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν». Αὐτὰ ἐκτίθενται εἰς τὰ θιβλία τῶν Κριτῶν καὶ τῶν Βασιλειῶν, πῶς δηλαδὴ παρεδόθησαν κατὰ καιροὺς οἱ Ἰσραηλίται εἰς διαφόρους ἐχθροὺς, τοὺς Μωαβίτας, τοὺς Ἀμμανίτας, τοὺς Ἀμαληκίτας, τοὺς Μαδιαναίους, τοὺς ἄλλοεθνεῖς, καὶ πῶς ὑπέφερον ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας των.

41. «Καὶ ἐκυρίευσαν αὐτοὺς οἱ μισοῦντες αὐτούς». Οἱ Βαβυλώνιοι καὶ οἱ Ἀσσύριοι ἐνικοῦσαν τοὺς Ἰσραηλίτας ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτιῶν των.

42. «Πολλάκις ἐρρύσατο αὐτούς. Αὐτοὶ δὲ παρεπίκραναν αὐτὸν ἐν τῇ θουλῇ αὐτῶν». Αὐτὸς μὲν ἐφέρετο ὡς νὰ ἦτο δι' αὐτοὺς ἀπὸ φιλανθρωπίας γλυκύς, ἐκεῖνοι ὁμῶς τὸν ἠνάγκαζον νὰ φαίνεται πικρὸς εἰς αὐτούς. Ἐν τούτοις τοὺς ἔσωσε καὶ πάλιν ὡς Σωτὴρ· αὐτοὶ ὁμῶς ἐχάθησαν διότι ἐνέπλεξαν τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς ἔργα ποῦ ὀδηγοῦν εἰς τὴν ἀπώλειαν· καὶ ἀφοῦ διέπραξαν τὰ ἔργα αὐτὰ πολλὰς φορὰς τελικῶς ἐχάθησαν. Τὸ «πλεονάκις» εἶναι ὅμοιον πρὸς τὸ «Ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου»⁸, ἐνῶ τὸ «Καὶ ἐταπεινώθησαν ἐν ταῖς ἀνομίαις αὐτῶν» ὅμοιον πρὸς τὸ «Οὐκ ἠθελήσατε»⁹. Διότι καὶ ὅταν τοὺς ἐτιμῶρει καὶ τότε ἐδείκνυε φιλανθρωπίαν· αὐτοὶ ὁμῶς ἔπραττον τὰ ἀντίθετα.

46. «Καὶ ἔδωκεν αὐτοὺς εἰς οἰκτιρμοὺς ἐναντίον πάντων τῶν αἰχμαλωτευσάντων αὐτούς». Αὐτὸ τὸ λέγει διὰ τὸν Κύρον⁹, ὁ ὁποῖος τοὺς ἠλευθέρωσεν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ διὰ τὸν Δαρεῖον¹⁰ καὶ τὸν Ἀρταξέρην¹¹, οἱ ὁποῖοι ἔδωσαν καὶ χρήματα διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ναοῦ.

7. Βλ. Ἀρ. κε' 6-15.

8. Ματθ. κγ' 37.

9. Βασιλεὺς τῶν Περσῶν (559-530 π.Χ.). Ἐν αὐτοῦ ἐγένετο ἡ πρώτη ἐπιστροφή τῶν Ἰουδαίων αἰχμαλώτων.

10. Δαρεῖος Α' ὁ Ὑστάσπους (522-486 π.Χ.). Ὡδήγησε τοὺς Πέρσας κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Μετεχειρίσθη εὐνοικῶς τοὺς Ἰουδαίους.

11. Ἀρταξέρης Α' (465-424). Ἐπέτρεψε τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Ἰουδαίων ὑπὸ τοὺς Ἑσδραν καὶ Νεεμῖαν.

ΡΣΤ'.

Ἀλληλούϊα.

1-2. «Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι Χριστός». Ἀφοῦ ὠμίλησε διὰ τὴν ἀπόρριψιν τοῦ Ἰουδαικοῦ λαοῦ εὐλόγως ἀναφέρεται εἰς τὴν κλήσιν τῶν ἐθνῶν, ἡ ὁποία ἔγινε διὰ τῶν ἀποστόλων. Διὰ τοῦτο παραγγέλλει νὰ ὑμνοῦμεν τὸν Θεὸν καὶ νὰ δοξολογοῦμεν αὐτὸν διὰ τὸ μέγαλο τοῦ ἔλεος.

3. «Ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν, καὶ βορρᾶ καὶ θαλάσσης». Καὶ ποῖοι εἶναι αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι συνεκεντρώθησαν ἀπὸ τὰ τέσσερα σημεία τῆς οἰκουμένης παρὰ ὅλα τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα προηγουμένως ἐστεροῦντο εὐσεβείας πρὸς τὸν Θεὸν καὶ δὲν εἶχον γευθῆ οὔτε κἂν τὴν θείαν δροσίαν, ἀλλ' ἠσθάνοντο μεγάλην δίψαν;

4. «Ὁδὸν πόλεως κατοικητηρίου οὐχ εὔρον». Δὲν εἶχον δηλαδὴ αὐτοὶ ἐνάρετον διαγωγὴν, ἀλλὰ ἐζοῦσαν μέσα εἰς μεγάλην πλάνην.

5. «Πεινῶντες καὶ διψῶντες, ἡ ψυχὴ αὐτῶν ἐν αὐτοῖς ἐξέλειπεν». Διότι δὲν εἶχον οὔτε ἄρτον, ποὺ στηρίζει τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου, οὔτε τὸ ζωοπάροχον νερόν, περὶ τοῦ ὁποίου ἔχει λεχθῆ: «Ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα»¹.

7. «Καὶ ὠδήγησεν αὐτοὺς εἰς ὁδὸν εὐθείαν». Εἰς τὴν πίστιν δηλαδὴ πρὸς αὐτόν. Διότι Αὐτὸς ἔλεγεν: «Εγὼ εἰμι ἡ ὁδός»². «Τοῦ πορευθῆναι εἰς πόλιν κατοικητηρίου». Ἐννοεῖ ἢ τὴν Ἐκκλησίαν ἢ τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ.

8-9. «Ἐξομολογησάσθωσαν τῷ Κυρίῳ τὰ ἔλεη αὐτοῦ... ὅτι ἐχόρτασε ψυχὴν κενήν». Καὶ ποῖα εἶναι αὐτὴ ἡ ψυχὴ παρὰ ἐκείνων διὰ τοὺς ὁποίους ἔχει εἶπει: «Πεινῶντες καὶ διψῶντες, ἡ ψυχὴ αὐτῶν ἐν αὐταῖς ἐξέλειπεν»; Καὶ «ψυχὴν πεινῶσαν ἐνέπλησεν ἀγαθῶν»; Ὁμιλεῖ προφανῶς διὰ τὸν πνευματικὸν ἄρτον.

10. «Καθημένους ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου». Δὲν θὰ διέπραττε κανεὶς σφάλμα, ἐὰν ἔλεγεν ὅτι «σκιὰ θα-

1. Ἰωάν. 5' 13.

2. Ἰωάν. 15' 6.

νάτου» εἶναι ἡ εἰδωλολατρεία καὶ τὰ χωρὶς Θεὸν ἔργα· διότι αὐταὶ αἱ πράξεις μᾶς χωρίζουν ἀπὸ τὴν ἀληθινὴν ζωὴν. Πρὶν γνωρίσωμεν τὸν Χριστὸν ἐζούσαμεν εἰς αὐτάς, ἐπειδὴ ἐλυπούσαμεν τὸν Θεὸν καὶ προκαλούσαμεν τὴν ὀργὴν τοῦ Ὑψίστου. Διότι ἐπιβάλλεται, παρατηροῦντες τὸ μέγεθος καὶ τὴν ὠραιότητα τῶν κτισμάτων, νὰ βλέπωμεν τὸν δημιουργὸν τῶν ὅλων καὶ νὰ κατανοῶμεν ἐκ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου τὴν αἰώνιον αὐτοῦ δύναμιν καὶ θεϊότητα³· ἡμεῖς ὅμως ὥσάν νὰ ἡμεθα τυφλοί, ζῶντες εἰς τὸ πνευματικὸν σκότος καὶ τὴν σκιὰν τοῦ θανάτου καὶ νὰ εἴχομεν δεσμίας καὶ ἀναπήρους τὰς λογικὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, ἀντηλλάξαμεν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ μὲ τὰ ὁμοιώματα τῆς εἰκόνος τοῦ φθαρτοῦ ἀνθρώπου, τῶν πτηνῶν καὶ τετραπόδων⁴. «Πεπαιδευμένους ἐν πτωχείᾳ καὶ σιδήρῳ». Μὲ τὰς ἀλυσίδας τῶν ἰδικῶν του ἁμαρτιῶν σφίγγεται καθένας, στερούμενος ἀπὸ κάθε ἀγαθὸν καὶ καλόν.

11. «Ὅτι παρεπίκραναν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ». Ἐπειδὴ ἀπέρριψαν τελείως τὸν θεῖον νόμον καὶ ἐνεπιστεύθησαν τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς τοὺς σοφοὺς τοῦ αἰῶνος τούτου. «Καὶ τὴν βουλὴν τοῦ Ὑψίστου παρώξυναν». Καὶ ποία ἄλλη ἦτο αὐτὴ ἡ βουλὴ τοῦ Ὑψίστου παρὰ τὸ νὰ θέλῃ οὗτος «πάντας ἀνθρώπους σώζεσθαι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν»⁵;

12. «Ἦσθῆνησαν, καὶ οὐκ ἦν ὁ βοηθῶν». Δὲν ὑπῆρχε πράγματι οὐδεὶς, ὁ ὁποῖος θὰ ἠδύνατο νὰ καταργήσῃ τὴν ἁμαρτίαν.

13. «Καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἔσωσεν αὐτούς». Διότι ποία εἶναι μεγαλυτέρα συμφορὰ ἀπὸ τὴν ὑποδούλωσιν εἰς τὰ πονηρὰ πνεύματα, ἡ ὁποία συντελεῖται ἐνεκα τῆς ἀγνοίας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ψυχικῆς πτωχείας καὶ ἐνδείας λόγῳ κακίας;

14. «Καὶ τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν διέρρηξε». Τὸ «διέρρηξε» σημαίνει τὴν παντελεῖ κατάργησιν τῆς ἁμαρτίας.

15 - 16. «Ἐξομολογησάσθωσαν τῷ Κυρίῳ τὰ ἔλεη αὐτοῦ». Τὰ ἴδια εἶπε καὶ ἀνωτέρω διὰ τὰς εὐεργεσίας του. «Ὅτι συνέτριψε πύλας χαλκᾶς». Ἐννοεῖ τὴν κάθο-

3. Βλ. Ρωμ. α' 20.

4. Βλ. Ρωμ. α' 23.

5. Α' Τιμ. β' 4.

δον τοῦ Σωτῆρος μέχρις ἄδου, τὴν ὁποίαν ὅταν ἐπραγματοποίησεν, ἤνοιξε διάπλατα τὰς πύλας τοῦ ἄδου, αἱ ὁποῖαι προηγουμένως ἦσαν κλεισταὶ εἰς ὅλους μὲ ἄθραυστα δεσμά. Διότι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐξέλθουν ἐκεῖθεν ὅσοι ἠθελον· ὁ Κύριος ὁμῶς εἶπε «τοῖς ἐν δεσμοῖς· Ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν σκότει· Ἀνακαλύφθητε»⁶.

18. «Πᾶν θρῶμα ἐβδελύξατο ἡ ψυχὴ αὐτῶν». Διότι δὲν ὑπῆρχεν ὁ θεῖος λόγος, ποῦ θὰ ἠδύνατο νὰ τοὺς θρέψῃ. Πύλαι θανάτου εἶναι αἱ ἁμαρτίαι ποὺ ὁδηγοῦν εἰς τὸν θάνατον.

22. «Καὶ θυσάτωσαν αὐτῷ θυσίαν αἰνέσεως». Ἀρχίζει νὰ ὁμιλῇ διὰ τοὺς ἀγίους ἀποστόλους· διότι αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι παρέδωσαν εἰς ἡμᾶς τὰ μυστήρια τῆς Καινῆς Διαθήκης.

33. «Ἔθετο ποταμούς εἰς ἔρημον». Ἐννοεῖ τὸ εὐμετάβλητον καὶ σκάρτον γένος τῶν Ἰουδαίων. Διότι ἐκείνους οἱ ὁποῖοι παλαιότερον ἐβασσανίζοντο ἀπὸ τὴν πείναν καὶ ἐστεροῦντο πνευματικῆς τροφῆς τοὺς ἐγκατέστησεν εἰς ἐκείνους τοὺς ποταμούς.

34. «Γῆν καρποφόρον εἰς ἄλμην». Ἐννοεῖ τὴν συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων. Διότι ἐπάνω εἰς τὴν γῆν κατοικοῦσαν οἱ δαίμονες καὶ αὐτοὶ παρήγαγον τὴν ἀσεβείαν. Τὸ δένδρον ὁμῶς τῆς ἀσεβείας τὸ ἐξήραναν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι μὲ τὸ ἀλάτι τῆς θείας διδασκαλίας· δι' αὐτοὺς λέγει ὁ Κύριος: «Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς»⁷.

35. «Ἔθετο ἔρημον εἰς λίμνας ὑδάτων». Ὑπονοεῖ τὸν ἐξ ἐθνῶν χριστιανικὸν λαόν· διότι ἡ προφητεία εἶναι μικτὴ, ἀναφερομένη εἰς τὸ πρόσωπον τῶν δύο λαῶν· ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁμιλεῖ διὰ τὴν ἀπόρριψιν τῶν Ἰουδαίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὴν εἰσοδὸν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν τῶν εἰδωλολατρῶν.

36. «Καὶ συνεστήσαντο πόλεις κατοικεσίας». Προφανῶς ἐνάρετον καὶ οὐράνιον τρόπον ζωῆς.

37. «Καὶ ἔσπειρεν ἄγρους καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελώνας». Θὰ ἀντιληφθῇς ποῖοι εἶναι οἱ ἄγροί ἐὰν λάθῃς ὑπ' ὄψιν σου τὸ «Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείραι τὸν σπόρον αὐτοῦ»⁸. ἀμπελώνες εἶναι αἱ Ἐκκλησίαι, ὅπως ἐ-

6. Ἡσ. μθ' 9.

7. Ματθ. ε' 13.

8. Ματθ. ιγ' 3.

λέχθη: «Αἱ ἄμπελοι ἐκύπρισαν, ἔδωκαν ὀσμὴν»⁹.

38. «Καὶ τὰ κτήνη αὐτῶν οὐκ ἐσμίκρυνεν». Κτήνη ὀνομάζει τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας ποὺ ἄγονται ἀπὸ τὰ ἐνστικτὰ τῶν, σύμφωνα μὲ τὸ λεγόμενον: «Κτηνώδης ἐγενήθην παρὰ σοῦ»¹⁰ καὶ «Ἀνθρώπους καὶ κτήνη σώσεις, Κύριε»¹¹.

39. «Καὶ ὀλιγώθησαν». Ὅσοι ἀνῆκον προφανῶς εἰς τὸν πρῶτον λαόν.

40. «Ἐξεχύθη ἐξουδένωσις ἐπ' ἄρχοντας αὐτῶν». Ἐννοεῖ τοὺς Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους. «Καὶ ἐπλάνησεν αὐτοὺς ἐν ἀθάτῳ, οὐχ ὁδῶ». Εὐρίσκονται εἰς τὴν πλάνην, λέγει, ἐπειδὴ ἀγνοοῦν ἐκεῖνον ποὺ εἶπεν: «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός»¹².

41. «Καὶ ἐβοήθησε πένητι ἐν εὐθύτητι». Καὶ ποῖος εἶναι ὁ πτωχὸς παρὰ ἐκεῖνος περὶ τοῦ ὁποίου ἔχει λεχθῇ: «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι»¹³. «Καὶ ἔθετο ὡς πρόθата πατριάς». Ἐθεώρησε, λέγει, ὡς ἰδικά του τὰ πλήθη, τὰ ὁποῖα συνεκεντροῦντο ἀπὸ ὅλας τὰς οἰκογενείας.

42. «Ὁφονται εὐθεῖς καὶ εὐφρανθήσονται». Καὶ ποῖοι εἶναι οἱ εὐθεῖς εἰμὴ ἐκεῖνοι διὰ τοὺς ὁποίους ἔχει λεχθῇ: «Υμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοί, ὅτι βλέπουσιν»¹⁴ «Καὶ πᾶσα ἀνομία ἐμφράξει τὸ στόμα αὐτῆς. Θεὸς ὁ δικαίων, τίς ὁ κατακρίνων»¹⁵.

PZ'.

ᾠδὴ ΨΑΛΜΟΥ τοῦ Δαβίδ.

᾽Πρόθεσις

Καὶ εἰς τοῦτον τὸν Ψαλμὸν διακηρύττεται ἡ παρουσία τοῦ Κυρίου μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν. Ἐπειδὴ δὲ ὅλοι

9. ᾠδ. Ἀσμ. 6' 13.

10. Ψαλμ. οδ' 22.

11. Ψαλμ. λε' 7.

12. Ἰωάν. ιδ' 6.

13. Ματθ. ε' 3.

14. Ματθ. ιγ' 6.

15. Ρωμ. η' 33.

σχεδόν οἱ στίχοι τοῦ παρόντος Ψαλμοῦ ὡς ἀπαντῶμενοι εἰς προηγουμένους Ψαλμούς ἔχουν ἐρμηνευθῇ, θὰ ἦτο περιττὸν νὰ ἐπαναλάβωμεν καὶ κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ παρόντος τὰ ἴδια.

2. «Ἐτοίμη ἡ καρδία μου, ὁ Θεός». Τὴν ἐρμηνείαν τῶν στίχων παρεθέσαμεν εἰς τὸν 59ον Ψαλμόν.

3. «Ἐξεγέρθητι, ἡ δόξα μου». Δόξα του εἶναι ἡ θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ προδιάθεσις μὲ τὴν ὁποίαν ἀντιμετωπίζει τὴν ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν ἀρετὴν.

5. «Ὅτι μέγα ἐπάνω τῶν οὐρανῶν τὸ ἔλεός σου». Τόσον μεγάλο εἶναι τὸ ἔλεός σου, ὥστε νὰ εἶναι ὑψηλότερον καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανόν, καὶ αἱ ἀκτίνες τῆς ἀληθείας σου διατρέχουν ὁλόκληρον τὴν γῆν, ἀφοῦ οἱ προφῆται καὶ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ διδάσκαλοι ποτίζουν τὴν οἰκουμένην μὲ τὰς ἰδικὰς τῆς σταγόνας.

6. «Υψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς, ὁ Θεός». Ἀπὸ τοῦ πρώτου στίχου μέχρι τῆς παρούσης λέξεως ὁ Ψαλμὸς εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν πεντηκοστὸν ἔκτον, καὶ ἀπὸ τῆς λέξεως ταύτης μέχρι τέλους εἶναι ὁ ἴδιος μὲ τὸν πεντηκοστὸν ἑνατον. Ἐλέχθησαν ἐκεῖ τὰ ἀναγκαῖα.

8. «Υψωθήσομαι καὶ διαμεριῶ Σίχιμα». Ὑπέσχετο μετὰ χαρᾶς νὰ διαμοιράσῃ εἰς τὰ ἔθνη ὡς κληρονομίαν τὰ ἐκλεκτὰ καὶ τίμια τῶν Ἰουδαίων. Διότι ὡς ἀγαθὸς πατὴρ ποὺ εἶναι ὁ Θεὸς χαίρει ὅταν υἱοθετῇ καὶ ἀποκτῇ πολλοὺς υἱούς. Λέγει αὐτὰ μὲ ἀλληγορικὴν σημασίαν καὶ συγκεκαλυμμένως. Διότι ἡ Σιχέμ¹, ἡ λεγομένη καὶ Σίχιμα, εὗρίσκετο εἰς τὴν τοποθεσίαν «κοιλιάδα τῶν ἐθνῶν». Ὅταν ὁ Ἰακώβ ἀνέβη μαζὶ μὲ τὰ παιδιά του ἀπὸ τὴν Μεσοποταμίαν² ἐκατοίκησεν ἐκεῖ ὅπου ὁ Ἑμμὼρ υἱὸς τοῦ Σιχέμ³ ἡρωτεύθη τὴν Δείνα, θυγατέρα τοῦ Ἰακώβ, τὴν ἀπήγαγε καὶ τὴν διέφθειρε⁴. Τὰ παιδιά ὅμως τοῦ Ἰακώβ μαζὶ μὲ ὅλον τὸν λαόν ὅταν τὸν συνήντησαν τὸν κατέσφαξαν. Τοιοῦτοτρόπως τὰ Σίχι-

1. Βραδύτερον (926 π.Χ.) κατέστη πρωτεύουσα τοῦ λεγομένου βορείου βασιλείου ἢ βασιλείου τοῦ Ἰσραὴλ. Εἰς Ἰωάν. δ' 5 ἀναφέρεται πόλις Συχάρ. Εἶναι πιθανῶς ἡ ἴδια.

2. Βλ. Γεν. λγ' 18.

3. Τὸ ὀρθόν εἶναι τὸ ἀντίστροφον, ὁ Συχέμ ἦτο υἱὸς τοῦ Ἑμμώρ. (Γεν. λδ' 2).

4. Βλ. Γεν. λδ' 1 κ.ε.

μα, ἡ κοιλὰς τῶν σκηνῶν, ἔγινε κτῆμα τοῦ Πατριάρχου. Αὐτήν, λοιπόν, τὴν περιοχὴν, ἐμοίρασεν ὁ Ἰακώβ εἰς τὰ παιδιά του καὶ τὸ καλύτερον τμήμα τὸ ἔδωκε εἰς τὸν Ἰωσήφ, ἐπειδὴ ὡς νεώτερος μετὰ τῶν ἀδελφῶν του δὲν ἐλάμβανε μέρος εἰς τὸ δρᾶμα. Διὰ τοῦτο ὑπόσχεται ὅτι θὰ καταμετρήσῃ καὶ θὰ διαμοιράσῃ, διὰ νὰ κατανοήσῃς ὅτι θὰ μοιρασθῇ συμβολικῶς εἰς τὰ ἔθνη ἡ ἐκλεκτὴ κληρονομία τοῦ νέου Ἰωσήφ, τοῦ Χριστοῦ.

ΡΗ'.

Εἰς τὸ τέλος· ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβίδ.

Ἑπόθεσις

Ὁ παρὼν Ψαλμὸς περιγράφει τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰς τιμωρίας αἱ ὁποῖαι ἐπιφυλάσσονται εἰς τὴν φυλὴν τοῦ Ἰούδα καὶ τὸν Ἰουδαϊκὸν λαὸν γενικώτερον. Ὅσα δὲ εἰς τὸν Ψαλμὸν λέγονται ὑπὸ τύπον εὐχῆς, πρέπει νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ἔχουν λεχθῇ προφητικῶς. Π.χ. ὅταν λέγῃ: «Διάβολος στήτω ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ» τὸ χρησιμοποιεῖ ἀντὶ τοῦ «στήσεται». Διότι δὲν εὐχεται νὰ συμβῇ αὐτό, ἀλλὰ προλέγει ἐκεῖνου πού πρόκειται νὰ συμβῇ ἔνεκα τῆς κακίας ἐκείνου· τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ μὲ τὰς ὑπολοίπους ἐκφράσεις. Θὰ ἔχουν, λέγει, καὶ αὐτοὶ τοὺς συκοφάντας των καὶ δὲν θὰ δυνηθοῦν νὰ τοὺς ἀποφύγουν. Ἐὰν δὲ ἤθελον κριθῇ ὑπ' αὐτῶν, θὰ καταδικασθοῦν ὅπωςδήποτε. Ἀλλὰ καὶ ἂν τυχὸν σὲ ἐπικαλεσθοῦν, λέγει, εἰς ὥραν ἀνάγκης θὰ ὑπολογισθῇ εἰς αὐτοὺς ὡς ἁμαρτία, ἐπειδὴ θὰ ἐνθυμηθῇς τὰς ἁμαρτίας πού διέπραξαν. Περιόρισε δὲ τὸν χρόνον τῆς ζωῆς των, ὥστε, ἐν ὧν ζοῦν καὶ θλέπουν, νὰ ἀρπάσῃ ἄλλος τὴν ἀξίαν των, τὴν ὁποῖαν ἄλλωστε δὲν ἀπέκτησαν πραγματικά. Ἐπειτα δὲ φόνευσε καὶ τοὺς ἰδίους, ὥστε ἡ συμφορὰ νὰ ἐκσπάσῃ εἰς τοὺς ἀπογόνους των, ἀφοῦ τὰ παιδιά των θὰ μείνουν ὀρφανὰ καὶ ἡ χηρεῖα θὰ πλήξῃ τὴν σύζυγόν των. Τοιοῦτοτρόπως τὰ παιδιά, ταλαιπωρούμενα καὶ ὀδηγούμενα εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν, θὰ τιμωρηθοῦν διὰ τὰς παραβάσεις τῶν πατέρων των.

2. «Ὁ Θεός, τὴν αἴνεσίν μου μὴ παρασιωπήσῃς».

“Οσον θά υπάρχουν αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Χριστοῦ¹, αἱ ὁποῖαι διαρκῶς πληθύνονται, θά δοξάζῃ δι’ αὐτῶν ὁ Θεὸς τὸν Υἱόν. Λέγει, λοιπόν, ὁ Χριστὸς πρὸς τὸν Πατέρα: Ἐπειδὴ με ἐπρόδωσεν ὁ Ἰούδας, θά νομισθῇ ὅτι ἐμποδίζει τὴν ὑμνησίν μου· διὰ τοῦτο δόξασόν με σύ, ἀποκαλύπτων εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν θεότητά μου, τὴν ὁποῖαν δὲν ἐδέχθη εἰς τὸ πρόσωπόν μου ὁ Ἰούδας καὶ με ἐπρόδωσε. «Ὅτι στόμα ἁμαρτωλοῦ καὶ στόμα δολίου ἐπ’ ἐμὲ ἠνοίχθη». Ἀμαρτωλὸς ὀνομάζεται ὁ διάβολος· διότι αὐτὸς εἶναι ὁ πράγματι καὶ κατ’ ἐξοχὴν ἁμαρτωλός· δόλιος ὀνομάζεται ὁ Ἰούδας· διότι καὶ οἱ δύο ὠμίλησαν ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ.

3-5. «Ἀντὶ τοῦ ἀγαπᾶν με ἐνδιέβαλόν με... καὶ ἔθεντο κατ’ ἐμοῦ κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν» κλπ. Ἀπὸ τοὺς λόγους ἄλλοι μὲν ἐκφράζουν ἀγάπην, ἄλλοι μῖσος καὶ ἄλλοι εἶναι οὐδέτεροι. Διότι ἐνῶ τὸν ἐκολάκευεν ὡς διδάσκαλον, συγχρόνως ἐφαίνετο ὅτι προσεπάθει δολίως νὰ προδώσῃ τὸν διδάσκαλον.

6. «Κατάστησον ἐπ’ αὐτὸν ἁμαρτωλόν». Ἀμαρτωλὸς εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἐφευρέτης καὶ εἰσηγητὴς τῆς ἁμαρτίας εἰς τὸν κόσμον, ὁ Σατανᾶς· τὸ «κατάστησον» ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ πρόκειται νὰ κατασταθῇ. Τὸ «ἐπ’ αὐτόν» δὲ εἰς ποῖον ἄλλον ἀναφέρεται εἰμὴ εἰς τὸν προδότην Ἰούδαν; «Καὶ διάβολος στήτω ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ». Καὶ εἰς τὸν προφήτην Ζαχαρίαν λέγει: «Καὶ ἔδειξέ μοι Κύριος Ἰησοῦν τὸν ἱερέα τὸν μέγαν, ἐστῶτα πρὸ προσώπου ἀγγέλου Κυρίου, καὶ διάβολος εἰστήκει ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τοῦ ἀντικεῖσθαι αὐτῷ»². Δὲν ἀνθίσταται συνεπῶς εἰς τὸν Ἰούδαν.

7. «Ἐν τῷ κρίνεσθαι αὐτὸν ἐξέλθοι καταδεδικασμένος». Εἰς τὸ θεῖον, λέγει, δικαστήριον ποῦ πρόκειται νὰ γίνῃ μελλοντικῶς δὲν θά ἔξῃ κανένα λόγον νὰ δικαιολογηθῇ. «Καὶ ἡ προσευχὴ αὐτοῦ γενέσθω εἰς ἁμαρτίαν». Ὑπάρχουν, μερικοί, τῶν ὁποίων καὶ αὐτὴ ἡ προσευχὴ ἀποτελεῖ ἁμαρτίαν, ὅπως εἶναι οἱ ἐθνικοὶ ποὺ προσεύχονται εἰς τὰ εἰδῶλα, ἢ εἰς τὴν κτίσιν· καὶ τῶν Ἰουδαίων ἡ προσευχὴ εἶναι ἁμαρτία, ἐπειδὴ δὲν προσεύχον-

1. Δεδομένου δὲ ὅτι ἡ Ἐκκλησία θά ὑφίσταται μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων, ἄρα καὶ ὁ αἶνος τοῦ Χριστοῦ θά εἶναι αἰώνιος.

2. Ζαχ. γ’ 1.

ται εἰς τὸν Θεὸν διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ με τοὺς αἵρετικούς, οἱ ὅποιοι προσεύχονται εἰς ἀνύπαρκτον Θεόν· ἀλλὰ καὶ ἐκείνων οἱ ὅποιοι προσεύχονται με ὀργὴν καὶ με πονηρὰς σκέψεις ἢ ἀμφιβολίαν ἢ προσευχὴ μεταβάλλεται εἰς ἁμαρτίαν.

8. «Γενηθήτωσαν αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ὀλίγαι». Πράγματι ἀμέσως μετὰ τὴν προδοσίαν τοῦ Χριστοῦ κατεσκευάσεν ἀγχόνην καὶ ἡτοκτόνησε³ καὶ δὲν ἐνεφανίσθη πλέον. «Καὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λάβοι ἕτερος». Ὁμιλεῖ διὰ τὸν Ματθαῖον· διότι αὐτὸς εὗρέθη δίκαιος καὶ ἐκληρώθη εἰς τοὺς ἀποστόλους, καταλαθὼν τὴν θέσιν τοῦ Ἰούδα⁴.

9 - 10. «Γενηθήτωσαν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ὀρφανοί». Υἱοὶ ἦσαν αἱ σκέψεις του· διότι αὐταὶ ἔμειναν ἐστερημέναι ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ. Γυναίκα ὀνομάζεται ἡ ψυχὴ του· καὶ αὐτὴ ἔμεινε χήρα, ἐπειδὴ ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸν Χριστὸν διὰ τῆς παραθέσεως τοῦ θείου νόμου. «Σαλευόμενοι μεταστήτωσαν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ ἐπαιτησάτωσαν». Αἱ σκέψεις του, τὰς ὁποίας εἶπομεν ὅτι ὀνομάζει υἱούς, ἀφοῦ ἀπεξενώθησαν ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, ἐτράπησαν εἰς τὴν φιλαργυρίαν καὶ ἠπλώσαν τὸ χέρι διὰ νὰ πάρουν χρήματα, ὥς ἄλλοι πτωχοὶ καὶ ἐπαίται.

14. «Αναμνησθεὶς ἡ ἁμαρτία τῶν πατέρων αὐτοῦ ἔναντι Κυρίου». Τὸ αὐτοῦ ἀναφέρεται εἰς τὸν λαόν· διότι συνδέει τὸν παράνομον λαὸν με τὸν προδότην. Ὡς ἀνομίαν τῶν προγόνων χαρακτηρίζει τὸν φόνον τῶν προφητῶν, σύμφωνα με τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ὅτι κάθε αἷμα δικαίου ποὺ χύνεται ἀπὸ τοῦ Ἄβελ μέχρι τοῦ Ζαχαρίου τοῦ προφήτου του θὰ ἔχη ἀνταπόδοσιν εἰς τὴν παροῦσαν γενεάν⁵. «Καὶ ἡ ἁμαρτία τῆς μητρὸς αὐτοῦ μὴ ἐξαλειφθεῖ». Ὡς μητέρα τοῦ ἀσεβοῦς λαοῦ νὰ θεωρήσῃς τὴν πονηρὰν ἐκείνην συναγωγὴν, ἡ ὁποία πολλὰς φορὰς ἐπύκρυνεν ὑπερβολικῶς τὸν Θεόν.

15. «Γενηθήτω ἔναντιον Κυρίου διαπαντός· καὶ ἐξολοθρευθεῖς ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτῶν». Βλέπων, λέγει, πάντοτε ὁ Θεὸς ὅσα διέπραξαν δὲν θὰ δείξῃ πρὸς αὐτοὺς καμμίαν λύπην· τοῦτο θὰ συμβῇ με ὅλους ὅσοι

3. Βλ. ΠρόΕ. α' 16 - 20.

4. ΠρόΕ. α' 26.

5. Βλ. Ματθ. κγ' 35.

ἠπίστησαν καὶ ὄχι μόνον μὲ τὸν Ἰούδα, διότι εἶπε «τὸ μνημόσυνον αὐτῶν», εἰς τὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸν. Θὰ ἠδύνασο νὰ ὀνομάσῃ καὶ ἀπὸ ἄλλην ἀποψιν πατέρας τοῦ Ἰούδα ἐκείνους ποὺ τὸν ἐγέννησαν ὡς πρὸς τὴν προδοσίαν. Αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι τὸν ἐξώθησαν εἰς τὴν προδοσίαν μὲ τὸ δέλεαρ τῶν ἀργυρίων. Πρῶτος μεταξὺ αὐτῶν εἶναι ὁ Σατανᾶς, ὁ ὁποῖος εἰσῆλθεν εἰς τὴν καρδίαν του, καθὼς καὶ οἱ διαθέτοντες τὴν σοφίαν τοῦ παρόντος αἰῶνος ἄρχοντες, περὶ τῶν ὁποίων ὁ Παῦλος λέγει: «Εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐ Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν»⁶. «Καὶ ἐξολοθρευθεῖν ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ». Ἀναφέρεται εἰς τὸ μνημόσυνον τοῦ Ἰούδα ἐπιδέχεται ὅμως καὶ ἄλλην ἐρμηνείαν: δυνατόν νὰ ἐννοῇ τὸ μνημόσυνον τῶν ἀρχόντων ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐστράφησαν κατὰ τοῦ Χριστοῦ. Διότι οὗτοι δὲν ἄφησαν οὔτε ἓνα ἀπόγονον διὰ νὰ τοὺς μνημονεύῃ.

16. «Ἀνθ' ὧν οὐκ ἐμνήσθη ποιῆσαι ἔλεος». Δὲν ἠθέλησε, λέγει, νὰ δεχθῇ τὸ ἔλεος, τὸ ὁποῖον ὁ Πατὴρ ἔδωκεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀκόμη καὶ εἰς αὐτὰ τὰ χαμένα πρόβατα τοῦ Ἰσραὴλ. Διότι ἐχρησιμοποίησε τὸ «ποιῆσαι» ἀντὶ τοῦ «δέξασθαι».

17. «Καὶ κατεδίωξεν ἄνθρωπον πένητα καὶ πτωχόν». Ὁμιλεῖ διὰ τὸν ἴδιον τὸν Κύριον, «ὃς ἐπτώχευσε πλούσιος ὢν, ἵν' ἡμεῖς τῇ αὐτοῦ πτωχεῖα πλουτήσωμεν»⁷. «Καὶ κατάνενυγμένον τῇ καρδίᾳ τοῦ θανατῶσαι». Ἀντὶ νὰ εἴπῃ λυπούμενον· διότι ὁ Κύριος ἐλυπεῖτο θαυμάσια βλέπων αὐτοὺς νὰ ἀποκλείωνται τῆς σωτηρίας. Αὐτόν, λοιπόν, ὁ ὁποῖος ἐλυπεῖτο δι' αὐτοὺς τὸν κατεδίωκον νὰ τὸν θανατώσουν.

18-19. «Καὶ ἠγάπησε κατάραν... καὶ ἐνεδύσατο κατάραν ὡσεὶ ἱμάτιον». Ἐπειδὴ, λέγει, ἔπαυσαν νὰ εὐλογοῦν ἐμέ, κάθε ἡμέραν καταρῶνται· αὐτὸ πράγματι κάνουν μέχρι σήμερον οἱ Ἰουδαῖοι, δι' αὐτὸ καὶ θὰ συμβοῦν εἰς αὐτοὺς ὅλα ὅσα ἔχουν προφητευθῇ. «Καὶ εἰσῆλθεν ὡσεὶ ὕδωρ εἰς τὰ ἔγκατα αὐτοῦ». Διότι τὰ δεινὰ δὲν προέρχονται μόνον ἀπὸ τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικῶς περισφίγγεται καὶ κατακλύζεται ἀπ' αὐτά. «Καὶ ὡσεὶ ἔλαιον ἐν τοῖς ὀστέοις αὐτοῦ».

6. Α' Κορ. 6' 8.

7. Β' Κορ. 9' 9.

Διότι τὸ λάδι διατηρεῖ σταθεράν τὴν ὑγρασίαν. Ὅμιλεῖ διὰ τὴν ποιότητα τῶν δεινῶν οὕτω τὸ μὲν νερὸ συμβολίζει τὴν σφοδρότητα, τὸ δὲ λάδι τὴν μονιμότητα. Ἀπὸ αὐτά, λέγει, θὰ σκεπασθῇ ὡσάν με ἔνδυμα καὶ θὰ σφιχθῇ ὡσάν με ζώνην.

20. «Τοῦτο τὸ ἔργον τῶν ἐνδιαθαλλόντων καὶ τῶν λαλούντων πονηρὰ τῆς ψυχῆς μου». Αὐτοὺς τοὺς καρποὺς θὰ συλλέξουν ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἐδέχθησαν ἐντὸς τῶν τὸ μῖσος ἐναντίον μου καθὼς καὶ ὁ προδότης ποὺ ἔγινεν ὄργανόν των. Ἐπειδὴ δὲ τὸν ἀπεκάλουν ἀντίθεον καὶ παράνομον, δικαιολογημένως εἶπε: «Τῶν ἐνδιαθαλλόντων με παρὰ Κυρίου».

21. «Καὶ σύ, Κύριε, Κύριε, ποίησον μετ' ἐμοῦ ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου». Καὶ αὐτὰ τὰ εἶπεν ὁ Δεσπότης Χριστὸς ὡς ἄνθρωπος. Διότι ἔπραξε καὶ ἡσθάνθη ὅλα ὅσα θὰ ἔπραττε καὶ θὰ ἡσθάνετο ἕνας κοινὸς ἄνθρωπος πλὴν τῆς ἁμαρτίας⁸. Διότι ἐγεννήθη κατὰ τρόπον φυσικόν⁹. Διότι ἡ προέλευσίς του ἐκ γυναικὸς εἶναι στοιχεῖον τῆς ἀνθρωπίνης αὐτοῦ φύσεως, τὴν ὁποῖαν ἔλαθεν ἐξ αὐτῆς ὑπερφυσικὸν εἶναι τὸ ὅτι ἐτέχθη ἐκ Παρθένου. Ἐτυλίχθη μὲ σπάργανα, περιετμήθη καὶ ἐτράφη μὲ γάλα ὀπῶς ὅλα τὰ παιδιὰ ἐπίσης προσέφερε θυσίας, ἐνήστευσε, καὶ ἐπείνασε, καὶ ἐδίψασε καὶ ἐκουράσθη ἐπίσης ἀναφέρεται κατ' ἐπανάληψιν εἰς τὰ ἅγια Εὐαγγέλια ὅτι προσηύχeto. Καὶ ἐδῶ, λοιπόν, ὡς ἄνθρωπος ἐπικαλεῖται τὴν θείαν βοήθειαν.

22. «Ρῦσαι με ὅτι πτωχὸς καὶ πένης εἰμὶ ἐγώ». Τοῦτο τὸ εὐρίσκομεν εἰς τὰ ἱερὰ Εὐαγγέλια νὰ ἔχη λεχθῇ καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Κύριον. Πράγματι ὅταν ἐβάδιζε πρὸς τὸ πάθος εἶπε: «Νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάρακται. Καὶ τί εἶπω; Πάτερ, σῶσον με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὴν ὥραν ταύτην»¹⁰.

23. «Ὡσεὶ σκιὰ ἐν τῷ ἐκκλίνειν αὐτὴν αὐτανηρέθην». Παρόμοιον μὲ σκιὰν ἡ ὁποία ἐξαφανίζεται ὑπῆρξε τὸ

8. Πρβλ. Β' Κορ. ε' 21. Ἑβρ. δ' 15.

9. Ἡ σύλληψις τοῦ Κυρίου ὑπῆρξεν ὑπερφυσική. Ἡ κυοφορία ἀντιθέτως καὶ ὁ τοκετὸς ἠκολούθησαν τοὺς φυσικοὺς νόμους.

10. Ἰωάν. ιβ' 27.

τέλος τῆς ζωῆς μου· ἀλλὰ καὶ ἡ ζωὴ μου ὁμοιάζει μὲ ἀκρίδας, τὰς ὁποίας περιφέρουν τῇδε κάκεισε οἱ ἄνθρωποι, χωρὶς νὰ ἔχω πόλιν, οὔτε χωρίον, οὔτε σπίτι, μεταβαίνων πότε ἐδῶ καὶ πότε ἐκεῖ ἀκόμη καὶ εἰς τὰ ὄρη, ἐνίοτε τρέχων καὶ εἰς τὴν ἔρημον.

25. «Εἶδοσάν με καὶ ἐσάλευσαν κεφαλὰς αὐτῶν». Τοῦτο λέγει ἐπειδὴ ὅταν ὁ Χριστὸς εὗρίσκετο ἐπάνω εἰς τὸν Σταυρὸν οἱ σταυρωταὶ τοῦ ἐκινουσαν τὰ κεφάλια τῶν καὶ ἔλεγον: «Ὁ καταλύων τὸν ναόν, σῶσον σεαυτὸν»¹¹.

27. «Καὶ γνώτωσαν, ὅτι ἡ χεὶρ σου αὕτη». Χέρια ἐνταῦθα ὀνομάζει τὴν πράξιν, τὴν ὁποίαν ἐπετέλεσε μὲ τὸ νὰ ἀναστήσῃ τὸν ἑαυτὸν Τοῦ ἐκ νεκρῶν.

28. «Καταράσσονται αὐτοί, καὶ σύ εὐλογῆσεις, οἱ ἐπανιστάμενοί μοι αἰσχυνθήτωσαν». Πράγματι, κατεντροπιάσθησαν ὅλοι ἐπειδὴ δὲν εἶχον ἱερέα, οὔτε προσέφερον θυσίαν, οὔτε ἱερατεῖον, οὔτε λόγον Θεοῦ, ὅπως λέγει ὁ προφήτης¹². «Ὁ δὲ δοῦλος σου εὐφρανθήσεται». Οὕτως αὕτῃ ἡ ρῆσις δύναται νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς ἄλλην ἐρμηνείαν ἀφοῦ καὶ ὁ Παῦλος λέγει: «Ἄλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαθῶν»¹³. καὶ ὁ Ἡσαΐας: «Οὕτως λέγει Κύριος ὁ πλάσας με ἐν κοιλίᾳ δούλου ἑαυτῷ»¹⁴ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος λέγει εἰς τὰ Εὐαγγέλια, ὅτι «Ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι»¹⁵.

29. «Ἐνδυσάσθωσαν οἱ ἐνδιαβάλλοντές με ἐντροπὴν». Τί πράγματι δὲν ἀποτελεῖ διὰ τοὺς Ἰουδαίους ἐντροπὴν; Διότι ἅψ' ἐνὸς μὲν βλέπουν τὸν ναόν τῶν νὰ ἔχη ἀφανισθῇ ἐκ θάθρων, ἅψ' ἐτέρου δὲ βλέπουν τὸ μνημα Ἐκείνου, τὸν ὁποῖον αὐτοὶ ἀτίμωσαν καὶ ἐσταύρωσαν νὰ προσκυνῇται καὶ τὰς Ἐκκλησίας τοῦ νὰ προκόπτουν τόσον πολὺ παντοῦ καὶ εἰς πλῆθος πιστῶν καὶ εἰς δόξαν.

30. «Ἐξομολογήσομαι τῷ Κυρίῳ σφόδρα ἐν τῷ στόματί μου». Ἡ ἐξομολόγησις σημαίνει τὴν εὐχαριστίαν

11. Ματθ. κζ' 40.

12. Πρβλ. Ψαλμ. νθ' 2-4. Ρωμ. γ' 10.

13. Φιλίπ. θ' 7.

14. Ἡσ. μθ' 5.

15. Ματθ. κ' 28.

τὴν ὁποίαν προσφέρει διὰ τῶν ἔθνων ὁ Υἱός. «Καὶ ἐν μέσῳ πολλῶν αἰνέσω αὐτόν». Διὰ τῆς Ἐκκλησίας ὑμνεῖ πράγματι τὸν Πατέρα.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΘ΄.

1. «Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου». Μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἐννοεῖ τὴν γέννησιν τοῦ Κυρίου ὡς ἀνθρώπου καὶ τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου του, ὁ ὁποῖος ὑπέταξε ὅλα τὰ ἔθνη, καθὼς καὶ τὴν ἀνοδὸν του εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀρχίζει ὁ Ψαλμὸς λέγων: «Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου».

«Ἔως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου». Καὶ ποῖοι εἶναι αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ μᾶς τὸ λέγει ὁ Ἀπόστολος μεγαλοφώνως: «Ὅταν καταργήσῃ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, καὶ τοὺς κοσμοκράτορας, ἔσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος»¹.

2. «Ράβδον δυνάμεως ἐξαποστελεῖ σοι Κύριος ἐκ Σιών». Ὅμιλεῖ διὰ τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου, ὁ ὁποῖος ἀπεστάλη παντοῦ καὶ κατέκτησεν ὅλα τὰ ἔθνη.

3. «Μετά σοῦ ἡ ἀρχή, ἐν ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεώς σου». Μὲ αὐτὰ ἐννοεῖ ἢ τὸν καιρὸν τῆς τελικῆς κρίσεως, κατὰ τὸν ὁποῖον θὰ κρίνῃ ὅλους μὲ θείαν ἐξουσίαν, ἀφοῦ ἐμφανισθῇ συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀγγέλων του, ἢ τὴν ἡμέραν τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος, ἢ ὁποία καὶ ἀποκαλεῖται ἡμέρα δυνάμεως. Θὰ εὕρσκειται πράγματι εἰς χεῖρας σου ἡ ἐξουσία. Διότι ὁ Κύριος, καίτοι ἔχει γίνεῖ ἀνθρώπος, ἔχει εἰς τὴν ἐξουσίαν του τὰ πάντα. «Ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν ἁγίων σου». Τοῦτο δὲν ὑποδηλοῖ τίποτε ἄλλο εἰμὴ τὰς στρατιάς ἐκείνας τῶν ἁγίων ἀγγέλων, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγεννήθη ὁ Χριστὸς ἔψαλλον: «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη»². «Ἐκ γὰρ στρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε». Πρόσεχε κατὰ ποῖον τρόπον ὁ Πατὴρ ἀποδίδει εἰς ἑαυτὸν τὴν κατὰ σάρ-

1. Α' Κορ. ιε' 26.

2. Λουκ. β' 14.

κα γέννησιν τοῦ Μονογενοῦς. Λέγει δηλαδή ὁ Πατήρ πρὸς τὸν Υἱόν: Πρὶν γεννηθῇ ὁ ὁρατὸς κόσμος καὶ τὸ λαμπρὸν φῶς, ἐγὼ σὲ ἐγέννησα. "Οχι πῶς ὁ Θεὸς ἔχει κοιλίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ γνήσια καὶ ὄχι τὰ νόθα τέκνα ἔχουν τὰ πρωτοτόκια τῆς κοιλίας.

4. «"Ωμοσε Κύριος, καὶ οὐ μεταμεληθήσεται». "Ορκος διὰ τὸν Θεὸν εἶναι ὁ λόγος του, ὁ ὁποῖος πληροφορεῖ τοὺς ἀκροατὰς καὶ δίδει εἰς καθένα τὴν διαθεθαίωσιν, ὅτι ὅ,τι ἔχει ὑποσχεθῇ καὶ λέγει θὰ πραγματοποιηθῇ ὅπωςδήποτε. Διότι δὲν ὀρκίζεται ὡσάνθρωπος ὁ Θεός, ἀλλ' ὁ λόγος του ἀπευθύνεται πρὸς ἡμᾶς ὡς εἶδος πραγματικοῦ ὅρκου, ὅτι δὲν θὰ ἀλλάξῃ γνώμην καὶ τὸ κάθε τι θὰ πραγματοποιηθῇ σύμφωνα μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν, ὡσάν αὕτη νὰ εἶναι ὅρκος. «Σὺ εἰ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ»³. Διότι ὁ Μελχισεδέκ δὲν ἔλαθε τὴν ἱερωσύνην διὰ τῆς χρίσεώς του μετὰ ἔλαιον, ὅπως ὁ Ἀαρών, οὔτε προσέφερεν αἱματηρὰς θυσίας, ἀλλ' ἦτο ἀρχιερεὺς τῶν ἐθνικῶν καὶ ὑπόλογησε τὸν Ἀβραάμ μετὰ ἄρτον καὶ οἶνον⁴.

5. «Κύριος ἐκ δεξιῶν σου συνέθλασεν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς αὐτοῦ βασιλεῖς». Ἡμέραν ὀργῆς λέγει τὸν καιρὸν τῆς κρίσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ συντρίψῃ ὅσους παλαιότερον ἐβασίλευσαν μετὰ τὴν ἀπάτην τῶν δαιμόνων, ἀφοῦ θὰ τοὺς κλείσῃ εἰς τὴν ἄβυσσον.

6. «Κρινεῖ ἐν τοῖς ἔθνεσι, πληρώσει πτώματα». "Οταν, λέγει, θὰ τιμωρῇ τὰ πλήθη τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων κατὰ τὴν ἐσχάτην κρίσιν, θὰ τὰ κρίνῃ ἄξια τελείας καταπτώσεως, δηλαδή θὰ τὰ τιμωρήσῃ νὰ ζοῦν εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς. «Συνθλάσει κεφαλὰς ἐπὶ γῆν πολλῶν». Εἶναι σχετικὸν μετὰ ἐκεῖνο πού ἐλέγχθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Ἡσαΐου: «Καὶ κατήγαγον τὸ αἷμα αὐτῶν εἰς τὴν γῆν»⁵.

7. «Ἐκ χειμάρρου ἐν ὁδῷ πίεται». Χεῖμαρρον ἢ Γραφὴ ὀνομάζει τὸν πειρασμὸν (τοῦ Κυρίου). Ὁδὸν δὲ ἐννοεῖ τὴν ἐπίγειον ζωὴν του, κατὰ τὴν ὁποίαν ὑπέμεινε

3. Βλ. Γεν. ιδ' 18-20 καὶ Ἑβρ. ε' 6, 10, 20' Ζ' 1-4.

4. Αἰτιολογεῖ διὰ ποίους λόγους ἀπετέλεσε πρότυπον τοῦ Ἀρχιερέως Χριστοῦ. Ὁ Παῦλος εἰς Ἑβρ. Ζ' 3 κ.ε. ἀναλύει περισσότερον διατί ὁ Κύριος εἶναι ἀρχιερεὺς «κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ».

5. Πρβλ. Ἡσ. λδ' 3-7.

τὸ πάθος, τὸ ὁποῖον καὶ ἐκ τοῦ χειμάρρου προέρχεται. «Διὰ τοῦτο ὑψώσει κεφαλὴν». Διὰ ποῖον τοῦτο παρὰ ἐξ αἰτίας τοῦ σταυρικοῦ του πάθους; Εἶναι δὲ τοῦτο ὁμοιον μὲ τὸ «Ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου»⁶.

ΡΙ'.

Ἀλληλούϊα.

1. «Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου». Ὁ παρὼν Ψαλμὸς ἀπαγγέλλεται ἐξ ὀνόματος τῶν ἀποστόλων, οἱ ὅποιοι διηγοῦνται ὅσα ἔπραξεν ὁ Σωτὴρ καὶ ποῖα ὑπῆρξαν τὰ ἔργα τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως. Αὐτὰ τὰ διδάσκουν καὶ εἰς τὸν νέον λαὸν (τὸν χριστιανικόν), ἀπευθύνοντες συγχρόνως καὶ εὐχαριστίαν διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν, διὰ τοῦτο καὶ ἔχει ἐπιγραφὴ «Ἀλληλούϊα». «Ἐν βουλῇ εὐθέων καὶ συναγωγῇ». Βουλὴν εὐθέων ὀνομάζει τὸν λαὸν τῆς νέας συναγωγῆς (Ἐκκλησίας), διὰ νὰ τὸν διαχωρίσῃ ἀπὸ τὴν παλαιάν συναγωγὴν (τὴν ἑβραϊκὴν). Διότι ἐκείνη δὲν ἦτο εὐθεΐα, ἐπειδὴ πάντοτε ἐπλανᾶτο κατὰ τὴν καρδίαν.

2. «Μεγάλα τὰ ἔργα Κυρίου, ἐξεζητημένα εἰς πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ». Εἰς τὴν συγκέντρωσιν τῶν δικαίων ὅλα τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐπιθυμητὰ καὶ εὐπρόσδεκτα. Διότι δὲν ὑπάρχει καμμία ἀπὸ τὰς δοθείσας ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐντολάς, τὴν ὁποῖαν νὰ μὴ ἐπιζητῇ καὶ νὰ μὴ πραγματοποιῇ ἢ συνάθροισις τῶν δικαίων, ἢ ὁποῖα διαρκῶς φροντίζει μετ' ἐπιμελείας νὰ ἐφαρμόζῃ τὸ ἰδικόν του θέλημα.

3. «Ἐξομολόγησις καὶ μεγαλοπρέπεια τὸ ἔργον αὐτοῦ». Ἔργα λέγει ὅσα ἐπραγματοποίησε κατὰ τὴν ἐνανθρώπησίν του. Ἄς ὑμνηθοῦν ἐπειδὴ εἶναι μεγαλοπρεπῆ. «Καὶ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα». Δικαιοσύνην ὀνομάζει τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦτο διότι προσέφερε τὴν σωτηρίαν ἄνευ διακρίσεων εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

4. «'Ελεήμων καὶ οἰκτίρμων ὁ Κύριος». Τὴν παλαιὰν ἐποχὴν ὑπεσχέθη διὰ τῶν προφητῶν του, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐνανθρωπήσεώς του θὰ ἐπιτελέσῃ θαύματα· αὐτὰ ἀκριβῶς ἠθέλησε νὰ ἐκπληρώσῃ· ποῖα δὲ ἄλλα εἶναι αὐτὰ ποὺ ὑπεσχέθη παρὰ τὸ «Τότε ἀνοιχθήσονται ὀφθαλμοὶ τυφλῶν»¹ καὶ τὰ ὑπόλοιπα τῶν θαυμάτων; Ἐπὶ πλεον δὲ εἰς τὰ θαυμάσια αὐτοῦ περιλαμβάνονται καὶ ἡ κλήσις ὄλων τῶν ἐθνῶν, τὴν ὁποίαν ἐπραγματοποίησε διὰ λόγου καὶ ἔργου. «Τροφὴν ἔδωκε τοῖς φοβουμένοις αὐτόν». Ἐννοεῖ τὸν πνευματικὸν ἄρτον, ὁ ὁποῖος κατήλθε ἐκ τῶν οὐρανῶν.

5. «Μνησθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα διαθήκης αὐτοῦ». Τῆς διαθήκης πρὸς τὸν Ἀβραάμ, ἡ ὁποία ἔλεγεν ὅτι «Εὐλογηθήσονται ἐν σοὶ πάντα τὰ ἔθνη»². «Ἰσχύον ἔργων αὐτοῦ». Ὁ χορὸς τῶν Ἀποστόλων, λέγει, ἀνῆγειλεν εἰς τὸν κληθέντα εἰς τὴν πίστιν λαὸν τὴν δύναμιν τῶν ἔργων τοῦ Χριστοῦ· ἀντὶ νὰ εἴπῃ: Αὐτὰ τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐπιτελεῖ μὲ τὴν ἰδικήν του δύναμιν.

PIA'.

Ἀλληλούϊα. Τῆς ἐπιστροφῆς. Ἀγγαίου καὶ Ζαχαρίου¹.

1. «Μακάριος ἀνὴρ ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον, ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ θελήσει σφόδρα». Εἰς τὸν παρόντα Ψαλμὸν ὁ χορὸς τῶν Ἀποστόλων διδάσκει, ὅτι ἡ τήρησις τῶν ἐντολῶν καθιστᾷ εὐτυχεῖς τοὺς ἐργαζομένους αὐτάς καὶ δίδει ἀγαθὰς ἐλπίδας διὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα.

2. «Δυνατὸν ἐν τῇ γῇ ἔσται τὸ σπέρμα αὐτοῦ». Σπέρμα ὀνομάζει τὰς ἀγαθὰς πράξεις, αἱ ὁποῖαι καὶ θὰ ἔχουν πνευματικὴν δύναμιν εἰς ἐκείνην τὴν γῆν τῶν πράων, ὥστε νὰ πάρουν αὐτοὶ τὰς ἀνταμοιβὰς δι' ὅσα ἔπραξαν.

1. Ἡσ. λε' 5.

2. Γεν. ιη' 18.

1. Ἡ φράσις τῆς ἐπιγραφῆς «τῆς ἐπιστροφῆς Ἀγγαίου καὶ Ζαχαρίου» δὲν ἀπαντᾷ εἰς ὅλα τὰ χειρόγραφα. Πιθανὸν δὲ νὰ σημαίνει ὅτι ὁ Ψαλμὸς ἐψάλλετο κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τῇ προτροπῇ τῶν προφητῶν Ἀγγαίου καὶ Ζαχαρίου.

3. «Δόξα καὶ πλοῦτος ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ». Καὶ ἡ δόξα καὶ ὁ πλοῦτος πρέπει νὰ συγκαταλέγωνται εἰς τὰ πρόσκαιρα· διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε παρόμοιον εἰς τοὺς ἀγίους.

4. «Ἐξανέτειλεν ἐν σκότει φῶς τοῖς εὐθέσι». Ἀνέτειλε τὸ φῶς διὰ τῆς γνώσεως τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς θείας διδασκαλίας. Ποῖος δὲ ἄλλος εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐδίδωξε τὴν ἄγνοιαν τῶν ἐθνῶν, εἰμὴ ὁ χορὸς τῶν Ἀποστόλων διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος;

5. «Οἰκονομήσει τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει». Δὲν πρέπει δηλαδὴ νὰ ἀνατίθεται εἰς τὸν καθένα ἀθασανίστως καὶ ἀπερισκέπτως ἡ διακονία τοῦ θείου λόγου. Αὐτὸ ἄλλωστε εἶπε καὶ ὁ Κύριος εἰς τοὺς Ἀποστόλους: «Μὴ θάατε (δῶτε) τὰ ἅγια (τὸ ἅγιον) τοῖς κυσίν»².

7. «Ἀπὸ ἀκοῆς πονηρᾶς οὐ φοθηθήσεται». Δὲν ἔχει πράγματι καμμίαν σχέσιν ὁ φόθος πού αἰσθάνονται οἱ ἄξιοι τιμωρίας μὲ τοὺς ἀγίους.

9. «Ἐσκόρπισεν, ἔδωκε τοῖς πένησι». Πτωχοὺς ἐδῶ νὰ ἐννοήσης τοὺς ἐστερημένους τοῦ θείου λόγου, δηλαδὴ τοὺς ἐθνικοὺς· οἱ ἀπόστολοι ὡς ἄλλοι γεωργοὶ ἔσπειραν παντοῦ τὸν πνευματικὸν λόγον. Τίποτε ὅμως δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ ἐκλάθωμεν τὸν στίχον καὶ ὑπὸ ἔννοιαν ἱστορικὴν. «Ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα» καὶ τὰ ἐν συνεχείᾳ. Ὅμιλεῖ προφανῶς δι' ἐκεῖνον πού ἐσκόρπισε τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου.

10. «Ἀμαρτωλὸς ὄψεται καὶ ὀργισθήσεται». Ἀμαρτωλὸν ὀνομάζει τὸν διάβολον, ὁ ὁποῖος θὰ ἀγανακτήσῃ διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἐθνῶν, ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖ καὶ ἐπιδιώκει τὴν ἀπώλειαν ὅλων.

PIB'.

Ἀλληλούϊα.

Υ' π ό θ ε σ ι ς

Εἰς τὸν Ψαλμὸν τοῦτον διδάσκεται ὁ νέος λαὸς (ὁ

2. Μαθ. ζ' 6.

χριστιανικός) νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν λυτρωτὴν τοῦ ἀδιάκοπον δοξολογίαν· συγχρόνως ὁμῶς προλέγει καὶ τὴν κλῆσιν ὅλων τῶν ἐθνῶν.

1. «Αἰνεῖτε, παῖδες, τὸν Κύριον· αἰνεῖτε τὸ ὄνομα Κυρίου». Διδάσκεται ὁ νέος λαός, ὅτι, καίτοι ἀνελήφθη ὁ Κύριός μας καὶ εὐρίσκεται εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς, ἐξακολουθεῖ παρὰ ταῦτα νὰ παραμένῃ πλήρης ἡ γῆ καὶ νὰ ἀπολαύῃ τοῦ ἐνδιαφέροντός του.

7. «Ὁ ἐγείρων ἀπὸ γῆς πτωχόν». Τὸν λαὸν τῶν ἐθνῶν προφανῶς.

9. «Ὁ κατοικίζων στεῖραν ἐν οἴκῳ». Στεῖρα μὲν εἶναι τὰ πλήθη τῶν ἐθνῶν, τὰ ὅποια ἔχουν μεταβληθῇ εἰς πνευματικὸν οἶκον, ἐπειδὴ κατοικεῖ ἐντὸς αὐτῶν ὁ Κύριος. Οἱ πνευματικῶς στεῖροι αὐτοὶ λαοὶ τῶν ἐθνῶν ὡς ἄλλαι γυναῖκες ἐγίναν μητέρες πολλῶν πνευματικῶν τέκνων καὶ ἠυφράνθησαν. Διότι τὰ τέκνα τῶν ἐσώθησαν διὰ τῆς πίστεως τῶν εἰς τὸν Χριστόν. Γίνεται ἀκόμη καὶ κάποιος διαχωρισμὸς τοῦ εἰδωλολατρικοῦ κόσμου ἀπὸ τὴν Ἰουδαϊκὴν συναγωγὴν, ἡ ὁποία δὲν ἐχάρη διὰ τὰ παιδιὰ της, ἐπειδὴ παρεδόθησαν εἰς τὴν ἀπώλειαν.

ΡΙΓ'.

Ἀλληλούϊα.

Ἦ πόθεις

Καὶ εἰς τὸν παρόντα ψαλμὸν γίνεται λόγος διὰ τὴν κλῆσιν τῶν ἐθνῶν. Περιέχεται ἀκόμη διδασκαλία πρὸς τοὺς σωζομένους, διὰ νὰ γνωρίσουν ὅτι καὶ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ σωτηρία παλαιότερον τοῦ ἐβραϊκοῦ λαοῦ ἦτο ἔργον τοῦ Κυρίου.

1. «Ἐν ἐξόδῳ Ἰσραὴλ... Ἐγενήθη Ἰουδαία ἀγίασμα αὐτοῦ». Ὅταν, λέγει, ἠλευθερώθη ἀπὸ τὴν δουλείαν τῶν Αἰγυπτίων, τότε ἡ Ἰουδαία ἐγένετο τόπος ἀφιερωμένος εἰς αὐτόν. Ἀλλ' ὁ Κύριος δὲν ἦτο ἄρχων μόνον τοῦ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ τῶρα, λέγει, ἡ χάρις τοῦ ἐδόθη εἰς ὅλα τὰ ἔθνη.

4. «Τὰ ὄρη ἐσκίρτησαν ὡσεὶ κριοί». Ὅταν ἐπάνω εἰς αὐτὰ ἐφανερωῖτο ὁ Θεός, αὐτὰ κατὰ κάποιον τρό-

πον ἐπηδοῦσαν ἀπὸ χαρὰν διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ Ἰσραήλ.

5. «Τί σοί ἐστιν, θάλασσα, ὅτι ἔφυγες, καὶ σύ, Ἰορδάνη, ὅτι ἐστράφης εἰς τὰ ὀπίσω;». Ἐπειδὴ αὐτὰ ποῦ ἐρωτῶνται δὲν ἔχουν λογικὴν καὶ ψυχὴν, ἀπαντᾷ ὁ ἱδιος διὰ λογαριασμόν των.

7. «Ἀπὸ προσώπου Κυρίου ἐσαλεύθη ἡ γῆ». Ὅλα αὐτὰ ἐγιναν, λέγει, χάρις εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου. Αὕτῃ ἦτο ἡ αἰτία ποῦ συγκλονίστηκε ἡ γῆ καὶ ἐχωρίσθη εἰς δύο ἡ θάλασσα. Διότι αὐτὸς διέταξε καὶ τὴν ἄγονον καὶ στερημένην ἀπὸ κάθε ὕγρασιαν καὶ μὴ ἐπιδεχομένην καμμίαν τομὴν ἐξ αἰτίας τῆς σκληρότητός της πέτρων, νὰ ἀναπηδήσουν ἀπὸ αὐτὴν ἄφθονα νερά, ἀφοῦ τὴν κατέκλυσε μὲ τὰ νερά τὰ ὅποια ἔχυσε. Τίποτε, λοιπόν, λέγει, τὸ περίεργον δὲν ἐγινε· διότι ὁ δημιουργὸς διέταξε καὶ ἐχωρίσθη ἡ θάλασσα, καὶ ἡ αἰχμηρὰ πέτρα ἔθγαλε νερό, καὶ ὁ οὐρανὸς ἔδωσε τὸ μάννα καὶ οἱ ἄνεμοι συνεκέντρωσαν τὴν ὀρτυγομήτραν¹· καὶ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα ἐγιναν μὲ τὸ ἰδικόν του πρόσταγμα.

9. «Μὴ ἡμῖν, Κύριε, μὴ ἡμῖν, ἀλλ' ἡ τῷ ὀνόματί σου δὸς δόξαν». Φαίνεται νὰ ὑπονοῇ τὴν ἔκπτωσιν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ· καὶ ἐκφράζει τὴν εὐχὴν πρὸς αὐτοὺς νὰ ὀδηγηθοῦν εἰς τὴν ἐξομολόγησιν, διότι δὲν διαθέτουν πλέον τὴν φροντίδα τῆς θείας δυνάμεως. Τοὺς διδάσκει λοιπόν νὰ λέγουν ὅτι ἡμεῖς μὲν εἴμεθα ἀνάξιοι τῆς χάριτος τῆς ὁποίας ὅλα τὰ ἔθνη ἠξιώθησαν, ἀλλ' ὅμως ἕνεκα τοῦ ὀνόματός σου, τὸ ὅποιον εἰς ἡμᾶς τὸ πρῶτον ἐδόθη, ἀξιώσέ μας αὐτῆς τῆς χάριτος. Νὰ μὴ μᾶς ἀνταμείψῃς σὲ παρακαλοῦμε μὲ αὐτὸ ποῦ μᾶς ἀξίζει, ἐπειδὴ εἶσαι Θεὸς ἀληθινός, καὶ ὅχι ὅπως τὰ εἰδῶλα· δι' αὐτὸ καὶ συνέχισε:

12. «Τὰ εἰδῶλα τῶν ἐθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων». Εἰς μερικὰ ἀντίγραφα ὁ παρὼν στίχος ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν ἄλλου Ψαλμοῦ, ὁ ὁποῖος ἀριθμεῖται ὡς ἑκατοστὸς δέκατος τέταρτος. Ἡμεῖς ὅμως, ἀκολουθοῦντες τὴν ἀρίθμησιν τοῦ Ἑβραϊκοῦ κειμένου τὰ παραθέτομεν εἰς τὸν ἑκατοστὸν δέκατον τρίτον. Διδάσκονται καὶ ἐδῶ οἱ παῖδες πρὸς τοὺς ὁποίους

1. Εἶδος πουλιοῦ, τὸ ὅποιον ὀποδημεῖ μαζί μὲ τὰ ὀρτύκια.

ἔλεγεν: «Αἰνεῖτε, παῖδες, Κύριον»², δηλαδή ὁ νέος λαός. Ποῖον Κύριον ἀρμόζει νά δοξολογοῦν; Αὐτὸν ἀσφαλῶς, ὁ ὁποῖος ἐπετέλεσε τόσα θαυμαστά πρὸς χάριν ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἠλευθερώθησαν ἐξ Αἰγύπτου, ἀφοῦ ἔμαθον ποῖοι ἦσαν οἱ θεοὶ εἰς τοὺς ὁποίους ἐπίστευον παλαιότερον. Διότι τὰ εἰδῶλα ὄχι μόνον δὲν εἶχον τίποτε τὸ ὅμοιον πρὸς τὸν καταπληκτικὰ ἐργαζόμενον Θεόν, ἀλλ' οὔτε πρὸς τὰ πλέον εὐτελῆ ἀπὸ τὰ ἔμψυχα, τὰ ὁποῖα ἔχουν κάποιον αἴσθησιν. Καὶ τὰ μὲν ἔμψυχα εἶναι δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ τὰ εἰδῶλα κατασκευάσματα ἀνθρώπων. Διδάσκονται δὲ νά λέγουν «Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιντο». Χωρὶς μὲ αὐτὸ νά καταρῶνται τοὺς ἀνθρώπους. Μαθαίνομεν δὲ ποῖον τέλος ἀναμένει τὴν εἰδωλολατρείαν. Διότι ὅσοι προσκολῶνται εἰς αὐτὰ ἀπερισκέπτως, οὐδόλως θὰ διαφέρουν αὐτῶν κατὰ τὴν νόησιν. Τόσον μεγάλην θλάβην προκαλεῖ εἰς αὐτοὺς ἡ κρυπτομένη εἰς τὰ εἰδῶλα δαιμονικὴ ἐνέργεια.

16. «Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιντο οἱ ποιοῦντες αὐτά». Τοιοῦτοτρόπως θὰ χαθοῦν μαζὶ μὲ τὰ χρήματα καὶ ὅσοι τὰ συγκεντρώνουν.

17-19. «Οἶκος Ἰσραὴλ ἥλπισεν ἐπὶ τὸν Κύριον». Αὐτὰ τὰ λέγουν τὰ ἔθνη· λέγουν δηλαδή, ὅτι ὅπως τὴν παλαιάν ἐποχὴν ἔσωσε τὸν Ἰσραὴλ ποῦ ἐπίστευσε, τοιοῦτοτρόπως θὰ σώσῃ καὶ τώρα τὰ ἔθνη. Διότι «οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον» εἶναι τὰ ἔθνη. Διότι ἀφοῦ ἀπεκλείσθῃ ὁ οἶκος τοῦ Ἰσραὴλ, δηλαδή τὸ σύνολον τῶν Ἑβραίων, καὶ ὁ οἶκος τοῦ Ἀαρών καὶ ὁ οἶκος τοῦ Λευὶ, ποῖοι ἄλλοι δύνανται νά εἶναι οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον εἰμὴ οἱ ἐξ ἐθνῶν Χριστιανοί;

22. «Προσθεῖη Κύριος ἐφ' ἡμᾶς, ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς ἡμῶν». Διότι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος τοῦ ὁποῖου τηροῦμεν τοὺς νόμους. Διὰ νά μὴ νομίσῃ δὲ κανεὶς ὅτι εἶναι κάποιου ἄλλου ἢ νομοθεσία ποῦ ἐδόθη διὰ τοῦ Μωϋσέως, προτοῦ ὁμιλήσῃ διὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἐντολῶν ἀνεφέρθη εἰς τὰ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου· διὰ τῆς ἐκθέσεως περὶ τοῦ τρόπου δημιουργίας τοῦ κόσμου διδάσκει ὅτι ὑπάρχει εἰς μόνον Θεός, ὅλα δὲ τὰ ἄλλα εἶναι κτίσματα.

25. «Οὐχ οἱ νεκροὶ αἰνέσουσί σε, Κύριε». Νεκροὺς

2. Ψαλμ. ριβ' 1.

ὀνομάζει τοὺς ὑπηρέτας τῶν δαιμόνων, οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν ἐντὸς των τὴν ζωὴν, δηλαδή τὴν γνῶσιν τοῦ μό-
νου Θεοῦ.

ΡΙΔ'.

Ἀλληλούϊα.

Υ' π ό θ ε σ ι ς

Εἰς αὐτὸν τὸν Ψαλμὸν γίνεται λόγος διὰ τὸν ἀγῶ-
να ὧσων ἀκολουθοῦν τὸν εὐαγγελικὸν τρόπον ζωῆς καὶ
διὰ τὴν νίκην των διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ
τὸν στέφανον, ὁ ὅποιος τοὺς ἀναμένει διὰ τοὺς ἀγῶνας
των.

1. «Ἠγάπησα ὅτι εἰσακούσεται Κύριος τῆς φωνῆς
τῆς δεήσεώς μου». Καὶ ποῖον ἠγάπησε; Κύριον τὸν Θε-
ὸν μὲ ὁλόκληρον τὴν καρδίαν του καὶ μὲ ὅλην τὴν πνευ-
ματικὴν του ὑπαρξιν καὶ μὲ ὅλην τὴν δυνάμιν του! καὶ
ὡς ἀνταμοιβὴν αὐτῆς τῆς ἀγάπης ἔλαβε τὴν ἐκ μέρους
τοῦ Θεοῦ ἀποδοχὴν τῆς προσευχῆς του.

2. «Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις μου ἐπικαλέσομαι». Εἰς
ποίας ἡμέρας εἰμὴ κατ' ἐκείνας τοῦ πνευματικοῦ ἀγῶ-
νος, κατὰ τὰς ὁποίας ἐκινδύνευσεν ἡ ψυχὴ του;

3. «Περίσχον με ὡδίνες θανάτου». Διαζωγραφίζει
τὸ ὑπέρμετρον μέγεθος τῶν θλίψεων, αἱ ὁποῖαι προε-
κλήθησαν εἰς αὐτὸν ἕνεκα τῆς εὐσεβείας του, τὰς ὁποί-
ας καὶ ἀποκαλεῖ πόνους τοκετοῦ τοῦ θανάτου καὶ κιν-
δύνους ποὺ ὁδηγοῦν εἰς τὸ χειλὸς τοῦ ἄδου καὶ θλίψιν
καὶ στενοχωρίαν. Ἐπειδὴ ὅμως κατέφευγε διὰ τῆς
προσευχῆς εἰς τὸν Θεὸν ἀνεδείχθη δυνατώτερος ἀπὸ ὅ-
λα αὐτά, λέγει. Δι' αὐτὸ καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν ἔλεγεν: «Ἠ-
γάπησα, ὅτι εἰσακούσεται Κύριος τῆς φωνῆς τῆς δεή-
σεώς μου».

4. «ὦ Κύριε, ρῦσαι τὴν ψυχὴν μου». Εἰς τὸν ἐνικὸν
ἀριθμὸν ὅπως καὶ ἀνωτέρω εἰς τὸ «Καὶ ἐπεκαλεσάμην
ἐν ταῖς ἡμέραις μου». Ἐδῶ μᾶς λέγει ποία ἦτο ἐκείνη

ἡ ἐπίκλησις. Καὶ ποία ἄλλη ἦτο εἰμὴ τὸ «ὦ Κύριε, ρῦσαι τὴν ψυχὴν μου»; Εἶπε δὲ αὐτὰ ἐπειδὴ ἐγνώριζεν ὅτι ὡς ἐλεήμων πού εἶναι ὁ Θεὸς θὰ τὸν εἰσακούσῃ. «Καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐλεεῖ». Τὸ ἔλεος εἶναι ἓνα συναίσθημα, τὸ ὁποῖον ἐκδηλοῦται πρὸς ὅσους δοκιμάζονται χωρὶς λόγον ἀπὸ ὅσους τοὺς βλέπουν μὲ συμπάθειαν. Ἐπειδὴ, λοιπόν, καὶ ἡμεῖς ἀπὸ ἐνδοξοῦ πού ἡμεθα ἀρχικῶς ἐγίναμεν ἄδοξοι, ἀπομακρυνθέντες ἐκ τῆς διαθιώσεώς μας εἰς τὸν παράδεισον, βλέπων ὁ Θεὸς ποῖοι ἡμεθα καὶ ποῖοι ἐγίναμεν, μᾶς ἐλεεῖ. Διότι φωνὴ εὐσπλαγχνίας ἐρωτοῦσε τὸν Ἀδὰμ «Ποῦ εἶ;»², τὸ ὁποῖον σημαίνει: Ποῦ ἦσουν καὶ ποῦ ἔχεις πέσει;

6. «Φυλάσσω τὰ νήπια ὁ Κύριος». Νήπια λέγει ὁσους ἀνεγεννήθησαν διὰ τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν Χριστῷ· ἐκείνους οἱ ὁποῖοι σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ εἶναι νήπιοι καὶ ἔχουν ἐπιστρέφει καὶ ἔχουν γίνεαι ἀπλοῖ καὶ ἁθῶι ὅπως τὰ παιδιὰ³. Αὐτοὺς ὁ Κύριος τοὺς προστατεύει καὶ δὲν ἀφίνει τοὺς ἐχθροὺς νὰ ἐπιτεθοῦν, ἐπειδὴ δὲν ἦλθεν ἀκόμῃ ἡ περίοδος τοῦ ἀγῶνος. Καὶ διὰ νὰ ἀπλοποιηθῇ περισσότερον τὸ νόημα, αὐτὸς διαφυλάττει μέσα εἰς τὴν μήτραν τὰ θρέφῃ, ὅπου εἰς τόσον μικρὸν χώρον καὶ γεμᾶτον ὑγρᾷ, ὥστε νὰ μὴ δύναται (τὸ θρέφος) οὔτε νὰ ἀναπνεύσῃ οὔτε νὰ κινηθῇ, ὁ Θεὸς δὲν τὸ ἀφίνει νὰ πνιγῇ καὶ τοῦ δίδει κίνησιν καὶ τροφήν, καὶ δὲν τὸ ἀφίνει νὰ ἀποθάνῃ ἀπὸ τὸ ψῦχος, ὅταν ἀπὸ τὴν θερμότητα τῆς μήτρας ἐξέλθῃ εἰς τόπον ἀσυνήθιστον δι' αὐτό. Δύναται ὁμοῦς νὰ ἐρμηνευθῇ καὶ ὡς ἐξῆς: Ἐπειδὴ ἐταπεινώθην ὡς νήπιον καὶ ἐδέχθην τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ὡσάν νὰ εἶμαι παιδί⁴, ὁ Κύριος πού φυλάσσει τὰ νήπια μὲ ἔσωσε. Καὶ κατ' ἄλλον τρόπον: Ἐκείνους οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ζοῦν καὶ σκέπτονται ὡσάν νήπια, ὥστε νὰ ἔχουν στραφῇ καὶ μεταβληθῇ εἰς παιδιὰ, τοὺς προστατεύει ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, τοὺς προφυλάσσει ἀπὸ πειρασμούς, ὥστε νὰ μὴ ἐμπλακοῦν ἀκόμῃ εἰς δοκιμασίας. Ἐμὲ ὁμοῦς, ὁ ὁποῖος ὑπερέβην τὴν παιδικὴν ἡλι-

2. Γεν. γ' 9.

3. Πρβλ. Ματθ. ια' 25' ιη' 2-5. Α' Κορ. ιδ' 20.

4. Πρβλ. Ματθ. ιη' 3.

κίαν, ἀφοῦ μὲ ἐταπείνωσε μὲ μεγάλους ἀγῶνας, μὲ ἀνέδειξε τελικῶς ἀκατανίκητον.

7. «Ἐπίστρεψον ἡ ψυχὴ μου, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου». Ἀνάπαυσίν του ὀνομάζει τὰς οὐρανίους μονάς, τὰς ὁποίας θὰ λάβῃ ὡς ἀνταμοιβὴν διὰ τοὺς πνευματικούς του ἀγῶνας. Ἀνάπαυσις τῆς ψυχῆς εἶναι ἀκόμῃ ἢ ἀποχή ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματα.

8-9. «Ὅτι ἐξείλετο τὴν ψυχὴν μου ἐκ θανάτου». Ἐκ τοῦ θανάτου τῆς ἀμαρτίας λέγει· εἰς αὐτὸν τὸν θάνατον φοβούμενος μήπως τυχὸν καὶ ὀδηγηθῇ, δὲν ἔπαυσεν οὔτε στιγμὴν νὰ παρακαλῇ μετὰ δακρύων καὶ νὰ ζητῇ νὰ τὸν ἀποφύγῃ· πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν λοιπόν, καὶ τὰ πόδια του, δηλαδὴ τὰ διαθήματα τῆς ψυχῆς του, ἐστάθησαν πλησίον τοῦ Θεοῦ καὶ ἔγιναν ἱκανὰ νὰ ἀποφύγουν κάθε ὀλίσθημα. Χώραν ζώντων ὀνομάζει τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ, εἰς τὴν ὁποίαν ὅσοι ἠγωνίσθησαν σύμφωνα μὲ τὰ παραγγέλματα τοῦ Θεοῦ θὰ ἀκούσουν ὡς γενναῖοι νίκηταί τὸ «Ἐὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ»⁵.

ΡΙΕ'.

Ἀλληλουῖα.

1. «Ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα». Ὅταν λέγῃ «Ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα», τὸ λέγει ἐπειδὴ εὐηρέστησεν εἰς τὸν Κύριον καὶ μετέβη εἰς τὰς οὐρανίους μονάς· δὲν θὰ ἔλεγε αὐτὸν τὸν λόγον ἂν δὲν ἀντλούσε θάρρος ἀπὸ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ· αὐταὶ δὲ ἦσαν γεμᾶται εὐσπλαγχνίαν, ὅπως τὸ «Μακάριοι οἱ κλαίοντες νῦν, ὅτι αὐτοὶ χαρήσονται»¹. Ἐὰν τὰ μάτια των ἦσαν γεμᾶτα δάκρυα, εἶναι προφανές ὅτι θὰ εὔρουν τὴν ἀγαλλίασιν εἰς ἐκείνας τὰς οὐρανίους κατοικίας. Τὸν παρόντα στίχον χρησιμοποιεῖ καὶ ὁ Παῦλος εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴν του λέγων: «Ἐχοντες τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως κατὰ τὸ «Ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα» — «Καρδίᾳ

5. Ματθ. κε' 21.

1. Πρβλ. Λουκ. στ' 21.

γάρ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν»² — καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, διό καὶ λαλοῦμεν»³. Λέγων πνεῦμα πίστεως ἐννοεῖ τὸ ἦθος τὸ ὁποῖον δημιουργεῖται ἀπ' αὐτὴν ἢ τὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖον χορηγεῖται ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς ὅποιον ἔχει πίστιν. Πρὸς τὸ «Ἐπίστευσα, διό ἐλάλησα» συμφωνεῖ καὶ τὸ παρόμοιον: «Ἐὰν μὴ πιστεύητε, οὐδ' οὐ μὴ συνήτε»⁴. Πρῶτα πιστεύει κανεῖς, ἔπειτα κατανοεῖ καὶ τελευταῖα ὁμιλεῖ. Ἀφοῦ, λέγει, ἐπίστευσα καὶ ὠμίλησα διὰ μεγάλα πράγματα, τότε, ἀφοῦ ἀντελήφθην ὅτι δὲν εἰμαι τίποτε, «ἐταπεινώθην σφόδρα». Σχετικὸν εἶναι ἐκεῖνο πού εἶπεν ὁ Πρόδρομος Ἰωάννης περὶ τοῦ Ἰησοῦ: «Ἐκεῖνον δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι»⁵. Ἐμικρύνετο δὲ ὅχι ἐπειδὴ ἔχανε κάτι ἀπὸ τὸ μέγεθος πού εἶχεν, ἀλλ' ἐπειδὴ συνέκρινε τὸν ἑαυτὸν τοῦ καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ μετὰ τὴν ἀσύγκριτον διδασκαλίαν καὶ ζωὴν τοῦ Χριστοῦ. Τοιοῦτοτρόπως καὶ ἐδῶ τὸ «ἐταπεινώθην» δὲν τὸ λέγει ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τῆς σμικρύνσεώς του, ἀλλὰ ἐν συγκρίσει τοῦ ἑαυτοῦ τοῦ μετὰ ὅσα ἡξιώθη.

2. «Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ ἐκστάσει μου· πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης». Ὅταν, λέγει, εὐρέθην εἰς κατάστασιν πέραν τοῦ ἀνθρώπου, τότε ἀντελήφθην ὅτι ὅλα τὰ ἀνθρώπινα εἶναι τιποτένια. Διότι ἡ ἐκστασις σημαίνει τὴν μεταβολήν, τὸ νὰ περιέλθῃς εἰς μίαν ἄλλην κατάστασιν. Ἀφοῦ εἶπα, λέγει, ὅτι «εὐαρεστήσω Κυρίῳ», ἐν συνεχείᾳ ἀντελήφθην, ὅτι κάθε ἄνθρωπος εἶναι ψεύτης — διότι αἰσκέψεις τῶν ἀνθρώπων εἶναι γεμᾶται δόλον· δι' αὐτὸ ἐταπεινῶνα τὸν ἑαυτὸν μου καὶ τὸν ἐσκληραγωγοῦσα μετὰ κακοπαθείας, διὰ νὰ μὴ ἐκπέσω ἀπὸ αὐτὴν τὴν θέσιν.

6. «Τίμιος ἐναντίον Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ». Δὲν εἶμεθα, λέγει, εἰς θέσιν νὰ ἀνταποδώσωμεν τίποτε ἄλλο εἰς τὸν Θεὸν δι' ὅσα ἔχομεν πάρει ἀπὸ αὐτόν, εἰμὴ μόνον νὰ ὑπομείνωμεν τὸν θάνατον χάριν αὐτοῦ, μιμούμενοι καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ τὸν Κύριόν μας. Αὐτοῦ τοῦ εἵδους, λοιπόν, ὁ θάνατος, θὰ εἶναι διὰ τὸν Θε-

2. Ρωμ. ι' 10.

3. Β' Κορ. δ' 13.

4. Ἦσ. Ζ' 9.

5. Ἰωάν. γ' 30.

ὄν ἀπὸ τὰ πλέον πολύτιμα ποὺ δυνάμεθα νὰ τοῦ προσφέρωμεν.

7. «⁷Ω Κύριε, ἐγὼ δοῦλος σὸς καὶ υἱὸς τῆς παιδείας σου». Παίρνει τὸ θάρρος καὶ ὀνομάζει τὸν ἑαυτὸν τοῦ δοῦλον Θεοῦ, ὅπως καὶ ὁ ἀπόστολος⁶ ὀνομάζει δὲ τὸν ἑαυτὸν τοῦ υἱὸν τῆς δούλης, ἐπειδὴ πρὶν δεχθῇ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ἐμαθήτευσεν εἰς τὸν Μωσαϊκὸν νόμον⁷.

8. «Διέρρηξας τοὺς δεσμούς μου». Καὶ ποῖοι εἶναι αὐτοὶ οἱ δεσμοὶ παρὰ ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους χαλκεύει ἡ ἁμαρτία, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει λεχθῇ ἄλλου: «Σειραῖς γὰρ ἑαυτοῦ ἁμαρτιῶν ἑκαστος σφίγγεται»;⁸ «Σοὶ θύσω θυσίαν αἰνέσεως». Ἐπειδὴ προώδευσε πνευματικῶς, τὰς μὲν αἱματηράς θυσίας ἐγκαταλείπει, ὑπόσχεται δὲ νὰ προσφέρῃ τὴν δοξολογικὴν λατρείαν.

9. «Τὰς εὐχάς μου τῷ Κυρίῳ ἀποδώσω». Εὐχάς λέγει τὰς ὑποσχέσεις του. Τί ἄλλο δὲ ὑπεσχέθη παρὰ ὅτι, ὅταν θὰ λάβῃ τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου, θὰ ἐπικαλῇται τὸ ὄνομά του; Αὐτὸ θὰ τὸ κάμω, λέγει, ὅταν εὕρεθῶ εἰς τὰς θείας αὐλάς, δηλαδὴ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ἢ εἰς τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ.

ΡΙΣΤ'.

Ἀλληλούϊα.

1-2. «Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, πάντα τὰ ἔθνη... ὅτι ἐκραταιώθη τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς». Δὲν ἦτο δυνατόν, λέγει, νὰ συντελεσθῇ μία τοιαύτη μεταβολὴ εἰς τοὺς ἐθνικούς, ἐὰν τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ δὲν ἦτο ἰσχυρότερον ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας μας. «Καὶ ἡ ἀλήθεια Κυρίου μένει εἰς τὸν αἰῶνα». Τὴν σωτηρίαν δηλαδὴ τὴν ὁποίαν ὑπέσχετο διὰ τῶν ἀγίων προφητῶν τὴν ἔδωσε. Τὸ ἴδιον λέγει καὶ ὁ εὐλογημένος Παῦλος εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς πρὸς

6. Πρβλ. Α' Πέτρ. 8' 16.

7. Πρβλ. Γαλ. 5' 21-31.

8. Παρ. ε' 22.

Ρωμαίους ἐπιστολῆς του: «Παῦλος δοῦλος Ἰησοῦ Χριστοῦ, κλητὸς ἀπόστολος, ἀφωρισμένος εἰς Εὐαγγέλιον Θεοῦ, ὃ προεπηγγείλατο διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν Γραφαῖς ἁγίαις»¹. καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον: «Λέγω Χριστὸν Ἰησοῦν διάκονον γενέσθαι περιτομῆς ὑπὲρ ἀληθείας Θεοῦ, εἰς τὸ θεβαιῶσαι τὰς ἐπαγγελίας τῶν πατέρων· τὰ δὲ ἔθνη ὑπὲρ ἐλέους δοξάσαι τὸν Θεόν»². Ἐπειδὴ, λοιπόν, ὁ Θεὸς τῶν ὅλων ἔχει ἐκπληρώσει τὰς ὑποσχέσεις του, καὶ ἔχει δώσει τὴν σωτηρίαν τὴν ὁποίαν ὑπέσχετο, καὶ ἤνοιξεν εἰς ὅλους τὰς πηγὰς τοῦ ἐλέους του, τόσον σεῖς οἱ Ἰουδαῖοι ποῦ προσήλθατε εἰς τὸν Χριστὸν ὅσον καὶ σεῖς οἱ εἰδωλολάτραι ποῦ ἐπιστεύσατε εἰς αὐτόν, ἀφοῦ ἐνώσετε τοὺς ὕμνους σας εἰς μίαν συμφωνίαν, ἀνταμείψατε τὸν εὐεργέτην.

PIZ'.

Ἀλληλουῖα.

Υ' π ό θ ε σ ι ς

Διδάσκεται ὁ νέος λαὸς (ὁ χριστιανικὸς), ὁ ὁποῖος συγκροτεῖται ἀπὸ Ἰουδαίους καὶ ἐθνικοὺς ὅτι ἓνα μόνον πρέπει νὰ ἐπικαλῆται εἰς βοήθειάν του, αὐτὸν τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ ποῦ ἐγένεν ἄνθρωπος, καὶ ἀπὸ αὐτὸν νὰ ζητῇ κάθε βοήθειαν εἰς περίοδον διωγμοῦ, τὴν βοήθειαν ποῦ ἀποστέλλεται ἐξ οὐρανοῦ· ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸν νὰ ἀναπέμπῃ εὐχαριστίας διὰ τὴν νικηφόρον ἔκβασιν· διδάσκεται ἀκόμη νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς, καὶ ἐπὶ πλέον νὰ δοξολογοῦν τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται λίθος, τὸν ὁποῖον ἀπέρριψαν μὲν ὡς ἀκατάλληλον οἱ οἰκοδόμοι, ἀλλ' ἀπετέλεσε τὸ ἀγκωνάρι τῆς νέας θείας οἰκοδομῆς, τῆς Ἐκκλησίας¹.

1-4. «Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ ὅτι ἀγαθός, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Εἰπάτω δὴ οἶκος Ἰσραὴλ».

1. Ρωμ. α' 1-2.

2. Ρωμ. ιε' 8-9.

1. Πρβλ. Μάρκ. ιθ' 10.

Παραγγέλλει πρῶτοι αὐτοὶ νὰ ἀρχίσουν τὴν δοξολογίαν, ἐπειδὴ πρῶτοι αὐτοὶ προσεκλήθησαν διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ Εὐαγγελίου.

5-9. «Ἐκ θλίψεως ἐπεκαλεσάμην τὸν Κύριον, καὶ ἐπήκουσέ μου εἰς πλατυσμόν». Δύο πράγματα μᾶς διδάσκει ὁ παρὼν στίχος. Πρῶτον ὅτι οἱ προσερχόμενοι εἰς τὴν πίστιν θὰ ἔχουν κατ' ἀνάγκην θλίψεις, σύμφωνα μὲ τὸ «Προσέρχῃ δουλεύειν τῷ Κυρίῳ, ἐτοίμασον τὴν ψυχὴν σου εἰς πειρασμόν»^{1α}. Δεύτερον ὅταν θλιθώμεθα δὲν πρέπει νὰ ζητοῦμεν ἀπὸ ἄλλον βοήθειαν παρὰ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος μεταβάλλει τὴν θλίψιν εἰς μεγάλην ἄνεσιν. Διότι θὰ λάθωμεν μεγάλας ἀνταμοιβὰς διὰ τοὺς μικροὺς μας κόπους.

10-14. «Πάντα τὰ ἔθνη ἐκύκλωσάν με... Ἐκύκλωσάν με ὥσει μέλισσαι κηρίον, καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἡμυνάμην αὐτούς». Διότι ὁ μὲν λαὸς τοῦ Θεοῦ ἐκάλει εἰς βοήθειάν του μόνον τὸν Θεὸν καὶ προφέρων τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀπέκρουε τοὺς ὀρατοὺς καὶ ἀοράτους ἐχθρούς, ἐνῶ οἱ ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι ἐπεδίωκον νὰ τοῦ κάμουν κακὸν ἐστηρίζοντο μόνον εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς δυναστείας τῶν ἀνθρώπων. Τὸ «πάντα τὰ ἔθνη» ἀποτελεῖ ὑπερβολὴν διότι ὁλόκληρον τὴν Ἰουδαίαν ἐκύκλωναν ὅλα τὰ ἔθνη καὶ ὄχι μόνον αὐτόν. Πιθανὸν νὰ εἶναι συναφὲς μὲ τὸ «Εἰς τὰς πρωΐας ἀπέκτεινον πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς»², δηλαδὴ τοὺς ἁμαρτωλοὺς λογισμοὺς ποὺ προκαλοῦνται ἀπὸ τοὺς δαίμονας καὶ οἱ ὁποῖοι ἐπινοοῦν σοφιστικὰ ἐπιχειρήματα. Αὐτὰ δηλαδὴ εἶναι τὰ ἔθνη ποὺ θὰ τρέψῃ εἰς φυγὴν. Ἐνίοτε μάλιστα καὶ τοὺς ἐξαφανίζει διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ Θεοῦ, ἐκκριζώνων τὰς γενεσιουργοὺς τῶν παθῶν ὁρμάς καὶ ἀνασκευάζων τὰ σοφιστικὰ ἐπιχειρήματα. Οἱ δὲ κηφῆνες, καίτοι ὁμοιάζουν μὲ τὰς μελίσσας, ὥστε νὰ συγχέωνται μὲ αὐτάς ἀπὸ ὅσους δὲν τοὺς γνωρίζουν, ἐν τούτοις δὲν ἔχουν κεντρὶ οὔτε παράγουν μέλι· ἐπειδὴ δὲ ἔχουν μεγαλύτερον σῶμα τρώγουν τὸν κόπον τῶν μελισσῶν· αἱ μέλισσαι ὁμῶς συνασπίζονται μεταξύ των καὶ τοὺς καταστρέφουν. Ἡ Ἐκκλησία, λοιπόν, εἶναι ἡ μέλισσα· παραγωγὸς δὲ μέλιτος εἶναι ἡ προσφιλὴς εἰς τὸν Θεὸν

1α. Σοφ. Σειρ. θ' 1.

2. Ψαλμ. ρ' 8.

σοφία· τοὺς κόπους τῆς νέμονται βασιλεῖς καὶ ἰδιῶται χάριν τῆς ὑγείας τῶν, καίτοι εἶναι κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἀδύναμος, ἀφοῦ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου δὲν προσφέρεται «ἐν πειθοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις»³. Ἐν τούτοις ἔχει κεντρὶ μὲ τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύεται τὸ πνεῦμα καὶ ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ, καὶ τοιοῦτον εἶναι ὁ λόγος τῆς πίστεως· μὲ αὐτὸν καταστρέφονται αἱ αἰρέσεις, ὅπως ὑπὸ τῶν μελισσῶν οἱ κηφῆνες, καὶ διαχωρίζεται διὰ τοῦ ἐλέγχου ἡ ἀλήθεια ἀπὸ αὐτὰς (τὰς αἰρέσεις). Μία μὲν εἶναι ἡ μέλισσα ἡ ὁποία ἠγάπησε καὶ ἠκολούθησε τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ πολλὰ ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ· αὐταὶ δὲν ἦσαν μέλισσαι, ἀλλὰ κηφῆνες ποὺ ὁμοιάζον μὲ μέλισσας· ἐπιδιώκουν νὰ ἀφανίσουν τὸ μέλι τῆς μιᾶς πραγματικῆς μελίσης, ἀλλὰ καταφλέγονται ὅπως τὰ ἀγκάθια μέσα εἰς τὴν φωτιάν· διότι οἱ αἰρετικοὶ καίουν τὸ αἰσχρὸν πῦρ τῶν ἐπιθυμιῶν, καθὼς λέγει καὶ ὁ Παῦλος: «Τὰ γὰρ κρυφῇ γινόμενα ὑπ' αὐτῶν αἰσχρὸν ἐστὶ καὶ λέγειν»⁴. Μὲ ἀκάνθας παρωμοίωσε τὰς ἡδονὰς τὸ Εὐαγγέλιον⁵· τὰ ἐπιχειρήματα αὐτῶν (τῶν αἰρετικῶν) τὰ ἀνατρέπει εὐχερῶς ὁ ἐπικαλούμενος τὸν Θεόν. Διότι τὰ ὅπλα αὐτοῦ δὲν εἶναι σαρκικά, «ἀλλὰ δυνατὰ τῷ Θεῷ καθαιροῦντα πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ»⁶.

15. «Φωνὴ ἀγαλλιάσεως καὶ σωτηρίας ἐν σκηναῖς δικαίων». Ἐπειδὴ ἔχουν ἤδη φονευθῇ οἱ πνευματικοὶ ἐχθροί, οἱ ὁποῖοι κατὰ καιροὺς ἐδίωξαν τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, δικαιολογημένως λοιπὸν ἀκούονται αἱ φωναὶ τῆς χαρᾶς, καὶ δὲν ἀκούονται κάπου ἄλλου εἰμὴ εἰς τὰς κοιτίδας τῶν δικαίων.

16. «Δεξιὰ Κυρίου ἐποίησε δύναμιν». Αὕτῃ εἶναι ἡ φωνὴ τῆς χαρᾶς ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, ἡ ὁμολογία δηλαδὴ ὑπ' αὐτῆς ὅτι μόνη ἡ δύναμις τοῦ Κυρίου διέσωσε τοὺς ἀγωνιζομένους καὶ τοὺς ἀνέδειξεν ἰσχυροτέρους.

19 - 20. «Ἀνοίξατέ μοι πύλας δικαιοσύνης». Ὡς πύ-

3. Α' Κορ. 6' 4.

4. Ἐφ. ε' 12.

5. Πρβλ. Λουκ. 9' 14.

6. Β' Κορ. 1' 5.

λας δικαιοσύνης νά θεωρήσης τὰς προόδους εἰς τὴν ἀρετὴν, τὰς ὁποίας καὶ ἐπιτυχάνουν ὅσοι ἔδειξαν ὑπομονὴν κατὰ τὰς περιόδους τῶν θλίψεων. «Αὕτη ἡ πύλη τοῦ Κυρίου, δίκαιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ». Ὅσοι εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν ζοῦν ἐναρέτως θὰ συναντηθοῦν εἰς ἐκείνην τὴν πύλην, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ εἰς τὴν θέαν τοῦ Κυρίου. Καὶ ποία εἶναι αὐτὴ παρὰ ἡ καθαρότης τῆς καρδίας; «Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι τὸν Θεὸν ὁψονται»⁷.

22. «Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας». Ἐσέ ὁ ὁποῖος ἔγινες δι' ἡμᾶς λίθος ἀπόθλητος σέ ἀπέρριψαν μὲν ὡς ἀκατάλληλον οἱ οἰκοδόμοι, μετὰ ὅμως ἀπὸ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ἐθνικῶν ἔγινες ἀγκωνάρι ἄλλης γωνίας καὶ ποία εἶναι αὐτή; Τὸ λέγει ὁ Παῦλος: «Συνῆψε τοὺς δύο λαοὺς εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον»⁸.

24. «Αὕτη ἡμέρα ἦν ἐποίησεν ὁ Κύριος». Καὶ ποία ἄλλη θὰ ἠδύνατο νά εἶναι αὐτὴ ἡ ἡμέρα εἰμὴ ἡ ἡμέρα τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου; Ποία δὲ εἶναι αὐτὴ ἡ ἡμέρα παρὰ ἡ ἡμέρα τῆς σωτηρίας ὅλων τῶν ἐθνῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἀπορριφθεὶς λίθος ἀπετέλεσε τὸ ἐπιστέγασμα τῆς γωνίας; Τὸ λεγόμενον σημαίνει τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος μας, ἡ ὁποία ἐπῆρε τὸ ἰδικόν του ὄνομα, δηλαδὴ Κυριακή.

25-27. «Ὡ Κύριε, σῶσον δὴ, ὦ Κύριε, εὐδόωσον δὴ. Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου». Εἰς ποῖον ἀναφέρεται τοῦτο μᾶς τὸ ἐδίδαξε καὶ ἡ δοξολογία εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. Τὸ «Εὐλογήκαμεν ὑμᾶς ἐξ οἴκου Κυρίου» λέγεται ἀπὸ τοὺς προφῆτας πρὸς ὅσους πιστεύουν εἰς τὸν Χριστόν. Θὰ σὰς χαρακτηρίσωμεν εὐτυχισμένους, λέγουν, ἐπειδὴ ἔχετε γίνει πνευματικὸς νὰός· διότι μέσα σας κατοικεῖ ὁ Κύριος. «Συστήσασθε ἑορτὴν ἐν τοῖς πυκάζουσι. Συστήσασθε ἑορτὴν». Προτρέπει ὅσους ἐδέχθησαν τὴν πίστιν νά συγκεντρωθοῦν καὶ νά γεμίσουν τὴν θείαν σκηνήν, ὥστε νά φθάσουν μέχρι τὰ ἅκρα τοῦ θυσιαστηρίου, ἕνεκα τοῦ πλήθους. Πυκάζοντα ὀνομάζει τὰ χερουθίμ, τὰ ὁποία σκεπάζουν τὸ

7. Ματθ. ε' 8.

8. Ἐφ. ὅ' 15.

θυσιαστήριον· διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «πυκάζουσι». Διότι τὸ πυκάζω σημαίνει σκεπάζω. Τὰ χερουβίμ δὲ ἐσκεπάζον μὲ τὰς πτέρυγὰς των τὸ θυσιαστήριον.

28. «Θεὸς μου εἰ σύ, καὶ ἐξομολογήσομαί σοι». Διδάσκονται νὰ ἀπευθύνουν αὐτὰ τὰ λόγια εἰς τὸν Σωτῆρα Χριστόν.

ΡΙΗ΄.

Ἀλληλούια.

Ὑπόθεσις

Εἰς τὸν παρόντα Ψαλμὸν περιγράφει τὴν ζωὴν τῶν ἁγίων, τοὺς ἁγῶνας των, τὰς θλίψεις, τὰς δυσκολίας, τὰς ἐπιθέσεις τῶν δαιμόνων, τὰς ἀναριθμήτους σκέψεις ποὺ τοὺς ὑποβάλλουν, τὰς παγίδας καὶ τὰ δόκανα ποὺ τοὺς στήνουν· καὶ ὅχι μόνον αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ τὰ μέσα μὲ τὰ ὁποῖα θὰ νικήσουν, ὅπως εἶναι ὁ νόμος, τὰ θεῖα λόγια, ἡ ὑπομονή, ἡ ἐκ τοῦ Θεοῦ βοήθεια· ἔπειτα ἀναφέρει ὅσα συνοδεύουν τοὺς κόπους, δηλαδὴ τὰ θραβεῖα, τοὺς στεφάνους, τὰς ἀνταμοιβάς.

1. «Μακάριοι οἱ ἁμῶμοι ἐν ὁδῷ». Ἐκεῖνος ποὺ οὐδέποτε οὐδόλως ἁμαρτάνει αὐτὸς εἶναι ὁ ἀπολύτως καθαρὸς καὶ συνεπῶς καὶ εὐτυχής.

2. «Μακάριοι οἱ ἐξερευνῶντες τὰ μαρτύρια αὐτοῦ, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ἐκζητήσουσιν αὐτόν». Διότι δὲν ἐπιτρέπεται ἄλλοτε μὲν νὰ ἐφαρμόζωμεν τὸν νόμον καὶ ἄλλοτε νὰ τὸν παραθαίνωμεν. Διότι ποῖα εἶναι ἡ ὠφέλεια νὰ περιοριζώμεθα εἰς τὴν ἀπλὴν ἔρευναν καὶ μελέτην τοῦ νόμου καὶ νὰ μὴ ἀναζητοῦμεν μὲ δλόκληρον τὴν καρδίαν μας τὸν Θεόν;

3. «Οὐ γὰρ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ ἐπορεύθησαν». Δὲν γνωρίζει συνεπῶς τὸν θεῖον νόμον ἐκεῖνος ποὺ ἁμαρτάνει· διότι ἡ πραγματικὴ γνῶσις αὐτοῦ εἶναι ἡ ἐπιτέλεσις του.

4-5. «Σὺ ἐνετείλω τὰς ἐντολάς σου φυλάξασθαι σφόδρα. Ὅφελον κατευθυνθείησαν αἱ ὁδοί μου τοῦ φυλάξασθαι τὰ δικαιώματά σου». Ἐπειδὴ γνωρίζει, ὅτι

χωρίς τὴν θείαν βοήθειαν δὲν εἶναι δυνατόν κανεῖς νὰ τηρήσῃ τὰς ἐντολάς εὐχεται τοῦτο καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ «ὄφελον» χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τοῦ «γένοιτο» (εἶθε νὰ γίνη).

7. «Ἐξομολογήσομαί σοι ἐν εὐθύτητι καρδίας». Μετὰ τὴν διατύπωσιν τῆς εὐχῆς παραθέτει καὶ ἐκεῖνο ποῦ ἀνάγεται εἰς τὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν, τὴν ἐξομολόγησιν. Διότι θάσιν τῆς σωτηρίας ἀποτελεῖ ἡ ἐξομολόγησις.

8. «Μὴ μὲ ἐγκαταλείπῃς ἕως σφόδρα». Ζητεῖ καὶ πάλιν τὴν συμπαραστάσιν τοῦ Θεοῦ.

9. «Ἐν τίνι κατορθώσει νεώτερος τὴν ὁδὸν αὐτοῦ;». Ἡ νεότης, λέγει, ἀντιμετωπίζει πλῆθος πειρασμῶν. Πῶς ἄλλως, λοιπόν, θὰ δυνηθῇ κανεῖς νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσῃ ἐπιτυχῶς, εἰμὴ μὲ τὸ νὰ ἔχῃ διαρκῶς εἰς τὸν νοῦν τοῦ τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ; διότι ἡ διαρκὴς ἀνάμνησις τοῦ θείου νόμου καὶ καθαρίζει καὶ ὅπωςδῆποτε προφυλάσσει ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν.

10. «Ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου ἐξεζήτησά σε». Ἐάν ἡ συνεχὴς ἐνθύμησις τοῦ Θεοῦ, λέγει, μᾶς καθιστᾷ ἱκανοὺς νὰ ἀπαλλασσώμεθα ἀπὸ τὰς παγίδας τοῦ Σατανᾶ καὶ ἀφοῦ ἐγὼ ἔχω προσηλώσει ὁλόκληρον τὴν σκέψιν μου εἰς σὲ τὸν Θεόν, ἄρα εἶμαι ἄξιος νὰ μὴ παραμείνω μακρὰν ἀπὸ τὰς ἐντολάς σου. Λέγει αὐτὰ διὰ νὰ μὴ τυχὸν κάποιος ἀπογοητευθῇ ἀπὸ ὅσα θὰ εἴπωμεν ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ μας νὰ τονίσωμεν τὴν σημασίαν τῆς τηρήσεως τοῦ νόμου· εἰς ἄλλους δὲν ἔχει δώσει φρόνησιν καὶ τὸν ζῆλον πολλῶν τὸν ὠδήγησεν εἰς ἀντίθετον ἀποτέλεσμα, ὥστε νὰ σφάλλουν εἰς πράγματα ποῦ τὰ θεωροῦν ἐπιτυχίαν, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο ποῦ λέγει ὁ Σολομών: «Ἔστιν ὁδὸς ἣ δοκεῖ παρὰ ἀνθρώποις ὀρθὴ εἶναι· τὰ δὲ τελευταῖα αὐτῆς ἔρχεται εἰς πυθμένα ἄδου»¹. Ὅποιος συνεπῶς ἀναζητεῖ τὸν Θεὸν μὲ μισὴ καρδίᾳ καὶ θέλει ἄλλοτε μὲν νὰ ἀφοσιωθῇ εἰς αὐτὸν ἄλλοτε δὲ εἰς τὸν κόσμον, αὐτὸν τὸν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὰς ἐντολάς του ὡς στρατιῶ- τὴν ἀκατάλληλον.

11. «Ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἔκρυψα τὰ λόγια σου». Διότι ἐάν κανεῖς δὲν ἀσφάλισῃ μέσα εἰς τὴν καρδίαν τοῦ τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ ὅπως ἀσφαλίζει τοὺς θησαυροὺς,

ἔρχεται ὁ ἐργάτης τοῦ κακοῦ (ὁ Σατανᾶς) καὶ τὰς ἀρπάζει. Ἀμαρτάνει εἰς τὸν Θεὸν ἐκεῖνος ποὺ ἠξιώθη νὰ ἀκούσῃ τὰ πλέον ἀπόρρητα λόγια καὶ ἐνῶ τὰ ἀποκρύπτει ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ποὺ εἶναι ἀξιοὶ νὰ τὰ δεχθοῦν δὲν τὰ ἀποκρύπτει ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πρέπει. Διότι ἐπικίνδυνον δὲν εἶναι μόνον τὸ νὰ διδάσκη κανεὶς τὸ ψεῦδος, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀλήθειαν, ὅταν φανερώσῃ ἐκεῖνα ποὺ ἀπαγορεύεται ἀπολύτως νὰ λεχθοῦν· «Οὐ γὰρ δεῖ τοὺς μαργαρίτας θάλλεσθαι ἐμπροσθεν τῶν χοίρων, οὐδὲ διδόναι τὰ ἅγια τοῖς κυσίν»².

12. «Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε, διδάξόν με τὰ δικαιώματά σου». Ἐχων συναίσθησιν τῆς καθ' ὅλου προόδου τοῦ εἰς τὴν ἀρετὴν, ἡ ὁποία συνετελέσθη ἐκ τῆς ἀναζητήσεως τοῦ Θεοῦ ἀπὸ ὅλην τοὺς τὴν καρδίαν, τὸν εὐλογεῖ καὶ συγχρόνως τὸν εὐχαριστεῖ δι' ὅσα μέχρι τῶρα ἠξιώθη· καὶ ζητεῖ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ νὰ μάθῃ ποῖον εἶναι τὸ θαυότερον νόημα τῶν ἐντολῶν τοῦ.

13. «Ἐν τοῖς χεῖλεσί μου ἐξήγγειλα πάντα τὰ κρίματα τοῦ στόματός σου». Ἐκεῖνα μὲν τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ ἀποκρύψω, τὰ ἀπέκρυπτον, λέγει, ἐκεῖνα δὲ ποὺ ἔπρεπε νὰ διακηρύξω τὰ διεκήρυττον· διότι ὅλοι θὰ ἔλθωμεν ὑπόδικοι ἐνώπιον τοῦ ἰδικοῦ σου δικαστηρίου, διὰ νὰ λάβῃ ἕκαστος ἀνταμοιβὴν ἀνάλογον πρὸς ὅσα ἔπραξεν ἐδῶ.

14. «Ἐν τῇ ὁδῷ τῶν μαρτυρίων σου ἐτέρφθην, ὥς ἐπὶ παντὶ πλούτῳ». Μᾶς διδάσκει ποῖος εἶναι ὁ πλοῦτος ποὺ θέλει καὶ συνιστᾷ ὁ Θεός³· διὰ τοῦτο λέγει: Τίποτε δὲν μὲ ἐκυρίευσεν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, οὔτε ὁ χρυσός, οὔτε τὰ ἀξιώματα, οὔτε ἡ ἐξουσία· ἀντὶ δὲ ὅλων αὐτῶν χαρὰ καὶ θησαυρός δι' ἐμὲ ἦσαν αἱ ἐντολαί σου.

16. «Ἐν τοῖς δικαιώμασί σου μελετήσω· οὐκ ἐπιλήσομαι τῶν λόγων σου». Δὲν ἐννοεῖ τὴν μελέτην τῶν λέξεων, ἀλλὰ τὴν θαθεῖαν κατανόησιν καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐντολῶν. Διότι δὲν θεωροῦνται δίκαιοι ἀπὸ τὸν Θεὸν ὅσοι ἀρκοῦνται νὰ ἀκούσουν τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐκεῖνοι ποὺ τὰς ἐφαρμόζουν⁴. Διότι μόνον τοιου-

2. Ματθ. 23' 6. Τὸ χωρίον ἀρκετὰ παρηλλαγμένον ἀπὸ τὸ παραδεδομένον κείμενον.

3. Πρβλ. Λουκ. 16' 21.

4. Πρβλ. Ρωμ. 8' 13.

τοτρόπως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ λησμονήσῃ ποτὲ κανεὶς αὐτάς.

17 - 18. «Ἀνταπόδος τῷ δούλῳ σου, ζήσον με». Καὶ τί εἶναι ἐκεῖνο ποῦ θέλει νὰ τοῦ ανταποδοθῇ δι' ὅσα προσέφερε παρὰ νὰ φωτισθῇ ὁ νοῦς του, διὰ νὰ κατανοήσῃ τὰ θαυμαστά ἔργα τοῦ Θεοῦ; «Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου». Δὲν ἔκαμα ἰδικήν μου, λέγει, τὴν ματαιότητα ποῦ ὑπάρχει εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν διὰ τοῦτο ζητῶ νὰ δεχθῶ τὴν γνῶσιν τῶν θείων ἐντολῶν ἄλλαι μὲν ἀπὸ αὐτάς εἶναι γνωσταί, ἄλλαι δὲ εἶναι ἄγνωστοι ἄγνωσταί μὲν εἶναι αἱ ἐντολαὶ ὅπως τὸ «οὐ φονεύσεις»⁵ καὶ αἱ ὑπόλοιποι ἄγνωστοι δὲ εἶναι διὰ ποῖον λόγον περιτέμνονται τὰ βρέφη κατὰ τὴν ὀγδόην ἀπὸ τῆς γεννήσεώς των ἡμέραν, ἢ διὰ ποῖον λόγον προσφέρονται θυσίαι ὑπὲρ τῶν νεογεννητῶν.

21. «Ἐπετίμησας ὑπερηφάνους». Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀντιστέκεται εἰς τοὺς ὑπερηφάνους, αὐτὸς καὶ ἐλέγχει τοὺς ὑπερηφάνους. Ὅπως δὲ λέγει ἄλλοῦ ἢ Γραφῇ «Κύριος ὑπερηφάνους ἀντιτάσσεται»⁶. Ἄρα ὁ Κύριος καὶ τιμωρεῖ τοὺς ὑπερηφάνους.

22. «Περίελε ἀπ' ἐμοῦ ὄνειδος καὶ ἐξουδένωσιν» ὅταν εἰς περίοδον διωγμοῦ θὰ μὲ περιπαίζουν. Ζητῶ, λοιπόν, νὰ ἀποδειχθοῦν μάταιαι αἱ ἐναντίον μου περιφρονήσεις των. Καὶ ἐὰν ποτέ, λέγει, ἐσκεπτόμην καὶ ἔζων σύμφωνα μὲ τὰς ἐπιθυμίας τῆς σαρκός, τώρα ποῦ ἐπέστρεψα διὰ τῆς μετανοίας ζητῶ νὰ ζωογονηθῶ μὲ τὰ θεῖα λόγια.

23 - 24. «Καὶ γὰρ ἐκάθισαν ἄρχοντες καὶ κατ' ἐμοῦ κατελάλουν». Διὰ τοῦτο, λέγει, παρεκάλεσα νὰ ἀφαιρεθῇ ἀπὸ ἐπάνω μου ἡ ἐντροπή, ἐπειδὴ αὐτοὶ εἶχον ὡς ἔργον των νὰ μὲ συκοφαντοῦν. Καίτοι δὲ οἱ ἄρχοντες τῆς ἀδικίας πράττουν αὐτά, ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ δὲν ἐγκαταλείπει τὰς ἐντολάς του, ἔχων ὡς ὁδηγοὺς εἰς αὐτὸ τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ, τοὺς ὁποίους ὠνόμασε δικαιοματά. Αὐτὸς δὲ ὁ ἄνθρωπος δὲν παίρνει κανένα πονηρὸν ὡς σύμβουλον. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ μακρὰν τοῦ Χριστοῦ κόσμου, ὅπως συνέβη κατὰ τὸ πάθος τοῦ

5. ἙΕ. κ' 15.

6. Α' Πέτρ. ε' 5.

Χριστοῦ με τοὺς ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων, «συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ»⁷. Εἰς αὐτοὺς ἀνήκει ἡ σοφία τοῦ αἰῶνος τούτου.

25. «Ἐκολλήθη τῷ ἐδάφει ἡ ψυχὴ μου». Ἐφθασα, λέγει, εἰς τὰ ἔσχατα ὅρια τῆς πτωχείας, κατευθυνόμενος ἀπὸ ἐκείνους ποὺ παρανομοῦν, καὶ ζητῶ νὰ σωθῶ σύμφωνα με τὴν ὑπόσχесίν σου ἡ ὁποία λέγει: «Καὶ χεῖμαρροι οὐ συγκλείσουσί σε».

26-27. «Τὰς ὁδοὺς μου ἐξηγγεῖλα, καὶ ἐπήκουσάς μου... Ὁδὸν δικαιομάτων σου συνέτισόν με». Διότι ἀφοῦ ἔλαθον γινῶσιν τῶν μυστηρίων ποὺ κρύπτονται εἰς αὐτάς, ὥστε νὰ δυνηθῶ νὰ τὴν θαδίσω, εἶμαι εἰς θέσιν πλέον νὰ ὁμιλῶ καὶ νὰ διηγούμαι περὶ τῶν θαυμαστῶν ποὺ ὑπάρχουν εἰς αὐτάς.

28. «Ἐνύσταξεν ἡ ψυχὴ μου ἀπὸ ἀκηδίας». Μᾶς διδάσκει, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν ν' ἀπαλλαγούμε κατ' ἄλλον τρόπον ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἀδιαφορίας παρὰ μόνον διὰ τῆς μελέτης τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ἀνάγκη, λοιπόν, νὰ ἔχωμεν καθαρὸν νοῦν καὶ νὰ εἴμεθα διαρκῶς ἄγρυπνοι ὅπως παραγγέλλει ὁ Κύριος: «Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε»⁸.

29-30. «Ὁδὸν ἀδικίας ἀπόστησον ἀπ' ἐμοῦ, καὶ τῷ νόμῳ σου ἐλέησόν με. Ὁδὸν ἀληθείας ἡρετισάμην». Τὸ μὲν πρῶτον τὸ ζητεῖ ἀπὸ τὸν Θεόν, ἐνῶ τὸ ἄλλο ὑπόσχεται ὅτι θὰ τὸ προσφέρῃ ὁ ἴδιος.

37. «Ἀποστρεψὼν τοὺς ὀφθαλμούς μου τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητα». Ματαιότης εἶναι ἡ ἀκατάσχετος ἐπιθυμία πρὸς τὰ θεάματα, ἡ παρακολούθησις ἀνεπιτρέπτων πραγμάτων καὶ ἡ διὰ τῆς φαντασίας ἐπίδοσις εἰς σκέψεις ἁμαρτωλάς· τὴν ἔννοιαν αὐτῆς τῆς ματαιότητος διευκρινίζει περισσότερο ὁ Παῦλος λέγων: «Ἐν ματαιότητι τοῦ νοὸς αὐτῶν ἐσκοτωμένοι τῇ διανοίᾳ ὄντες, ἀπηλλοτριωμένοι τῆς ζωῆς τοῦ Θεοῦ»⁹. Πρόσχε ποῖα χαρακτηρίζεται ὡς ματαιότης· ὅταν κάποιος ἔχῃ νοῦν καὶ δὲν τὸν χρησιμοποιεῖ διὰ νὰ ἐνασχολῆται με τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ τὸν παραδίδει εἰς τὸν δεσμοφυλάκα Σα-

7. Ψαλμ. 8· 2.

8. Ματθ. κατ' 41.

9. Ἐφ. 5· 17-18.

τανᾶν. Αὐτό, λοιπόν, παρακαλεῖ, λέγων: «Ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλμούς μου τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητα». Διότι καὶ αὐτὸ εἶναι δωρεὰ τοῦ Θεοῦ. Κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν, ματαιότητα ὀνομάζει ὅσα εἰς τὸ σῶμα ὑπάρχουν ὠραία καὶ παρουσιάζονται ὡς ὁμορφα εἰς τοὺς σωματικούς ὀφθαλμούς.

38 - 39. «Στήσον τῷ δούλῳ σου τὸ λόγιόν σου εἰς τὸν φόβον σου». Ἐπειδὴ ὡς ἄλλος παιδαγωγὸς εἶναι ἀναγκαῖος ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν τήρησιν ὅλων τῶν ἐντολῶν, διὰ τοῦτο ἀκριβῶς παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ ὑπάρχη αὐτὸς ὁ φόβος ἐντός του. Τὸ δὲ «Περίελε τὸν ὀνειδισμόν μου» τὸ λέγει ἄφοῦ ἀπέκτησε τὸν θεῖον φόβον ὡς κάποιον φύλακα τῶν θείων νόμων. Ἀναφέρεται εἰς ὅσα ἐντροπιαστικὰ προηγουμένως ἀντελήφθη τὸν ἑαυτὸν του νὰ πράττῃ.

«Στήσον τῷ δούλῳ σου τὸ λόγιόν σου». Ἐπειδὴ ὡς δούλος σου ποὺ εἶμαι σὲ φοβοῦμαι θεβαίως, ἀλλ' ἐπιθυμῶ νὰ ἀποκτήσω τὸν φόβον σου κατόπιν λογικῆς ἐπεξεργασίας καὶ ὄχι ἁθασανίστως· στήριξε, λοιπόν, τὸν λόγον σου ἐντός μου ἐπάνω εἰς τὸν φόβον σου, ὁ ὁποῖος εἶναι ἰδικός σου φόβος ὄχι ἔπειδὴ ἐσὺ φοβεῖσαι, ἀλλ' ἔπειδὴ ἐγὼ σὲ φοβοῦμαι. Τοιουτοτρόπως δὲν θὰ ἔχωμεν φόβον χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν διατί, οὔτε θὰ ἔχωμεν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ χωρὶς φόβον Θεοῦ· διότι ὁ Θεὸς θεμελιώνει τὸν λόγον του εἰς τὸν πρὸς αὐτὸν φόβον, ἐπιθεβαιὼν τοῦτο εἰς τοὺς εὐσεβεῖς διὰ τῶν πραγμάτων. Διότι ὅπως ὑπάρχουν μερικοὶ οἱ ὁποῖοι ἔχουν μὲν ζῆλον, «ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν»¹⁰, καθ' ὅμοιον τρόπον ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι οἱ ὁποῖοι ἔχουν μὲν φόβον Θεοῦ, χωρὶς νὰ γνωρίζουν διὰ ποῖον λόγον καὶ ποία εἶναι ἡ οὐσία αὐτοῦ τοῦ φόβου. «Περίελε τὸν ὀνειδισμόν μου ὅν ὑπώπτευσα». Ἐπειδὴ ὁ προφήτης ὡς ἄνθρωπος ποὺ ἦτο διέπραξε ἁμαρτίαν καὶ ἔπειδὴ θλέπει τὴν ἐξ αὐτῆς ἐντροπὴν νὰ τὸν συνοδεύῃ καὶ εἰς τὸ θεῖον δικαστήριον ποὺ θὰ γίνῃ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν, παρακαλεῖ καὶ λέγει τὸν παρόντα στίχον. Δὲν ἐννοεῖς ὅμως τὸ ἴδιον πρᾶγμα ὅταν λέγῃς: Περίελε τὸν ὀνειδισμόν σου. Διότι ὅταν χλευάζωμαι πρὸς χάριν τοῦ Χριστοῦ, ἐκεῖ-

10. Ρωμ. ι' 2.

νος ὁ χλευασμὸς δὲν ἀπευθύνεται εἰς ἐμέ, ἀλλ' εἰς τὸν Χριστόν· ὅταν ὁμῶς χλευάζωμαι καὶ κατηγοροῦμαι διὰ τὰς ἰδικάς μου ἁμαρτίας καὶ δὲν μετανοῶ, τότε δὲν ἔχω δικαίωμα νὰ λέγω: «Περίελε τὸν ὀνειδισμόν μου ἀπ' ἐμοῦ, ὃν ὑπώπτευσά, ὅτι τὰ κρίματά σου χρηστά».

40. «Ἰδοὺ ἐπεθύμησα τὰς ἐντολάς σου, ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ζήσόν με». Ζητεῖ, ὥς ἀμοιβὴν τὴν δικαίαν καὶ ἐνάρετον ζωὴν, ὅχι ἐπειδὴ ἀπλῶς ἐτήρησε τὰς ἐντολάς, ἀλλ' ἐπειδὴ αἰσθάνεται δι' αὐτὰς σφοδρὰν ἐπιθυμίαν ποῦ ὁμοιάζει μὲ ἔρωτα· καὶ δὲν τὰς ἐκτελεῖ διὰ κανένα ἄλλον σκόπον, ἀλλὰ μόνον καὶ μόνον ἐπειδὴ τὰς ἀγαπᾷ καὶ εἶναι ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ¹¹. Καὶ ἐπειδὴ δικαιοσύνη τοῦ Πατρὸς εἶναι ὁ Υἱός, ἄρα αὐτὸ τὸ λέγει ὁποῖος σκέπτεται νὰ ζήσῃ κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Υἱοῦ.

41. «Καὶ ἔλθοι ἐπ' ἐμέ τὸ ἔλεός σου, Κύριε». Ἐὰν λάθω τὸ ἰδικόν σου ἔλεος, λέγει, αὐτὸ δὲ τὸ ἔλεος ἔλθῃ εἰς ἐμέ ὡς καρπὸς τῆς σωτηρίας σου, τότε θὰ ἀποκτήσω θάρρος ἀπέναντι ἐκείνων ποῦ μὲ χλευάζουν καὶ μὲ πολεμοῦν.

42. «Καὶ ἀποκριθήσομαι τοῖς ὀνειδίζουσί μοι λόγον, ὅτι ἡλπισα ἐπὶ τοῖς λόγοις σου». Θὰ τοὺς εἶπω δηλαδὴ, ὅτι δὲν εἶναι ἄξιος χλευασμοῦ ὁποῖος ἔχει αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν, τὴν ὁποῖαν περιγελοῦν οἱ ξένοι πρὸς τὴν πίστιν, οἱ ἀνόητοι. Ἐγὼ ὁμῶς θὰ ἀποδείξω ὅτι ἡ θεία διδασκαλία εἶναι γεμάτη φρόνησιν καὶ σοφίαν. Θὰ δώσω δὲ τὴν κατάλληλον ἀπάντησιν «ἐπεὶ εἰς τοὺς λόγους σου ἐπήλπισα».

43. «Καὶ μὴ περιέλῃς ἐκ τοῦ στόματός μου λόγον ἀληθείας ἕως σφόδρα· ὅτι ἐπὶ τοῖς κρίμασί σου ἐπήλπισα». Μέχρι τῆς τελευταίας μου ἀναπνοῆς, λέγει. Ἐὰν ζήσωμεν κατὰ τρόπον ἀντίθετον ἀπὸ ὅσα ὀρθῶς διδάσκουμεν, τότε ὁ Θεὸς θὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὸ στόμα μας τὸν λόγον τῆς ἀληθείας.

11. Ἔχομεν ἐνταῦθα μίαν ἰδανικὴν ὁποῖν τῆς θρησκευτικότητος. Ὅφειλομεν νὰ ἐφαρμόζωμεν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ χωρὶς νὰ περιμένωμεν οὐδεμίαν ἀνταμοιβήν, ἀπὸ ἀγάπης καὶ μόνον πρὸς Αὐτόν. Ἐὰν ὁ Θεὸς ἡτοίμασε πνευματικὰς ἀπολαύσεις διὰ τοὺς δικαίους, τὸ ἔκαμε ἀπὸ ἀγάπης καὶ ὅχι ὡς κίνητρον πρὸς τὴν ἐνάρετον ζωὴν. Οἱ πνευματικῶς ἀνώριμοι ἐκλαμβάνουν ὑπ' αὐτὴν τὴν ἐννοιαν τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Κυρίου.

44. «Καὶ φυλάξω τὸν νόμον σου διὰ παντός». Θὰ γίνω, λέγει, πιστὸς τηρητὴς τοῦ νόμου σου καὶ ὄχι ἄλλοτε μὲν νὰ τὸν πραγματοποιῶ, ἄλλοτε δὲ ὄχι· θὰ τὸν ἐφαρμόσω, λέγει, καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν.

46. «Καὶ ἐλάλουν ἐν τοῖς μαρτυρίοις σου ἐναντὶον βασιλέων». Τέτοιος ἀνεδείχθη ὁ Παῦλος, τέτοιος ὁ Πέτρος, τέτοιος ὁλόκληρος ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν μαρτύρων. Ἔχει ἐφαρμογὴν ὁ λόγος αὐτὸς διὰ τὸν μάρτυρα, ὁ ὁποῖος ὠδηγήθη ἐνώπιον ἀρχόντων καὶ βασιλέων ἐπειδὴ ἐπίστευεν εἰς τὸν Χριστόν· ἔχει ἐφαρμογὴν καὶ εἰς ἐκείνους ποὺ ἀνοίγουν τὸ στόμα καὶ ὁμιλοῦν εἰς τοὺς ἁγίους, ποὺ ἔχουν βασιλικὰς ψυχάς. Διότι εἶναι ἄξιος νὰ παραδοθῇ εἰς ἐντροπὴν ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔλαβε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν κηρύσσει τὸ Εὐαγγέλιον μὲ ὅλας του τὰς δυνάμεις· διότι ἡ σύμφωνος μὲ τὸν θεῖον νόμον ζωὴ δίδει παρρησίαν.

47-48. «Καὶ ἐμελέτων ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου, αἷς ἡγάπησα σφόδρα. Καὶ ἦρα τὰς χεῖράς μου πρὸς τὰς ἐντολάς σου». Χεῖρας ἐννοεῖ ἐδῶ τὰς διαφόρους πράξεις. Διότι ἡ πράξις εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς μελέτης τῶν ἐντολῶν· διότι μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Λόγου ποὺ ἔδωκε τὰς ἐντολάς, εἶναι ὀρθὸν τὰ χέρια μας νὰ στραφοῦν εἰς πράξεις συμφώνους μὲ τὰς ἐντολάς· καὶ τοῦτο ὄχι ἀπὸ φόβον ἢ ἀνάγκην, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐλευθέραν μας θέλησιν· δὲν ἀρκεῖ ἡ διάπραξις τῶν ἐντολῶν, ἀπαιτεῖται καὶ ἡ συνεχὴς ἐνασχόλησις καὶ συνομιλία μὲ αὐτάς.

49. «Μνήσθητι τῶν λόγων σου τῷ δούλῳ σου». Καὶ ποῖος ἄλλος εἶναι αὐτὸς ὁ λόγος, τὸν ὁποῖον ἔχει τὴν ἀξίωσιν νὰ θυμηθῇ εἰμὴ τὸ ὅτι θὰ εἶναι μαζί των¹², σύμφωνα μὲ τὴν ὑπόσχεσιν ποὺ ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς, ἡ ὁποία ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς παρηγορίαν καὶ δύναμιν εἰς τοὺς διωγμούς;

50. «Αὕτη με παρεκάλεσεν ἐν τῇ ταπεινώσει μου». Οἱ ἐβδομήκοντα ἔχουν «ἀναζώσεις με». Αὕτη ἡ ἐλπίς, ἡ ὁποία προεκλήθη εἰς ἐμέ ἀπὸ τὸν ἰδικόν σου λόγον μὲ ἐπαρηγόρησε καὶ μοῦ ἔδιδε θάρρος, ὥστε αὕτη ἡ ἐλπίς νὰ εἶναι παρηγορία μου ὡσάκις μὲ εὑρίσκον περι-

12. Πρβλ. Ματθ. κη' 20.

στάσεις δύσκολοι ἢ κίνδυνος ἢ ἡ δοκιμασία κάποιου θανάτου, ἀσθένεια σοβαρά, ἢ ἀπώλεια τῆς περιουσίας, ἢ διωγμός, ἢ ὅ,τιδήποτε ἀπὸ ὅσα θεωροῦνται εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν φοβερά. «Ὅτι τὸ λόγιόν σου ἐξησέ με». Τίποτε ἄλλο δὲν κάνει τὴν λογικὴν ψυχὴν νὰ ζῇ τὴν ἰδικὴν τῆς ζωὴν ὅπως ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. Διότι καθ' ὅσον αὐξάνει ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ γίνεται κατανοητὸς καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ τοσοῦτον αὐξάνει καὶ σύνολος ἡ ζωή. Αὐτὸ δὲ σημαίνει νὰ ζῇ κανεὶς ἐναρέτως εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν ἀκολουθῶς δὲ παρέχει καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν.

51. «Υπερήφανοι παρηνόμουν ἕως σφόδρα, ἀπὸ δὲ τοῦ νόμου σου οὐκ ἐξέκλιναν». Ἐξοῦσα δηλ. μέσα εἰς αὐτὸν καὶ διεφύλαττον ἄγρυπνον τὸν νοῦν μου, ὥστε νὰ μὴ εἰσέλθῃ κρυφίως μέσα εἰς τὴν καρδίαν μου οὔτε εἰς λόγος ἀντίθετος μὲ τὸν νόμον σου. Ἐνῶ δηλαδή ἐκεῖνοι διέπραττον φοβεράς παρανομίας, ἐγὼ οὔτε εἰς τὸ παραμικρὸν δὲν παρέβαινον τὸν νόμον σου.

52. «Ἐμνήσθην τῶν κριμάτων σου ἀπ' αἰῶνος, Κύριε, καὶ παρεκλήθην». Διότι ὅταν ἐνθυμῆται ἐκείνας ποὺ ἔχουν ἐτοιμασθῇ προαιωνίως διὰ νὰ ἀποδοθοῦν αἰωνίως εἰς ἕκαστον ὁ δίκαιος παρηγορεῖται καὶ παραμένει χωρὶς λύπην λέγων: «Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς»¹³. Ὅταν ἐνεθυμῆθην ποίας ἀποφάσεις ἐπήρες παλαιότερον ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἀδικοῦσαν τὸν Ἰσραὴλ, παρηγορήθην· γνωρίζω πλέον, ὅτι οὔτε ἐγὼ θὰ ἐγκαταλειφθῶ εἰς τοὺς διωγμοὺς καὶ ὅτι ὅλα ὅσα συμβαίνουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους εἶναι ἀποφασισμένα ἀπὸ τὸν Θεόν.

53. «Ἀθυμία κατέσχε με ἀπὸ ἀμαρτωλῶν τῶν ἐγκαταλιμπανόντων τὸν νόμον σου». Ἀπὸ τοὺς ἀμαρτωλοὺς ἄλλοι μὲν ἀμαρτάνουν χωρὶς νόμον, ὡς ἀγνοοῦντες παντελῶς τοὺς νόμους, ἄλλοι δὲ ἀμαρτάνουν καίτοι γνωρίζουν τὸν νόμον μὲ τὸ νὰ τὸν παραβαίνουν...¹⁴. «Εἴτε γὰρ πάσχει ἕν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη· καὶ ἐὰν δοξάζεται ἕν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέ-

13. Ρωμ. η' 18.

14. Τὸ κείμενον ἐδῶ ἔχει «Καὶ μετ' ὀλίγα», ἀλλ' ἡ φράσις αὐτὴ οὐδὲν λέγει. Ὑφίσταται ὁπωσδήποτε κενόν.

λη»¹⁵. Ἐχομεν καθῆκον νὰ λυπούμεθα καὶ διὰ τοὺς ἀδελφούς μας ὅταν ἁμαρτάνουν, διότι εὐρίσκονται εἰς αὐτὴν τὴν κατὰστασιν καὶ τοιουτοτρόπως θὰ φερώμεθα ὅπως καὶ αὐτὸς ὁ ἅγιος.

54. «Ψαλτὰ ἦσαν μοι τὰ δικαιώματά σου ἐν τόπῳ παροικίας μου». Τόπον παροικίας ὀνομάζει τὸν παρόντα θῖον, σύμφωνα μὲ τὸ «Εἰδότες, ὅτι ξένοι καὶ παρεπίδημοι ἦσαν ἐπὶ τῆς γῆς»¹⁶. Εἰς αὐτὸν τὸν τόπον ἔψαλλον ἐμμελῶς τὰς ἐντολάς σου καὶ ἐγέμιζα εὐφροσύνην, ἄλλοτε μὲν θλέπων, ἄλλοτε δὲ ἐφαρμόζων αὐτάς.

59. «Διελογισάμην τὰς ὁδοὺς σου, καὶ ἐπέστρεψα τοὺς πόδας μου εἰς τὰ μαρτύριά σου». Ἐπειδὴ, λέγει, ὁλόκληρον τὴν σκέψιν μου τὴν προσήλωσα εἰς τὰς ἰδικάς σου ἐντολάς, δι' αὐτὸ ἐβάδισα τὴν ὁδὸν τῶν παραγγελμάτων σου.

60. «Ἦτοιμάσθην καὶ οὐκ ἔταράχθην». Ἐπειδὴ γνωρίζω αὐτὸ πού ἔχει λεχθῆ: «Τέκνον, εἰ προσέρχῃ δουλεύειν τῷ Κυρίῳ. Ἐτοίμασον τὴν ψυχὴν σου εἰς πειρασμόν»¹⁷ καὶ σκεπτόμενος αὐτὸ διαρκῶς παρέμεινον ἀτάραχος εἰς τὰς ἐπιθέσεις (τοῦ πειρασμοῦ), ἐπειδὴ εἶχον ἀποφασίσει νὰ τὰς ὑπομείνω μὲ γενναιότητα.

61. «Σχοινία ἁμαρτωλῶν περιεπλάκησάν μοι». Καὶ ποῖα ἄλλα εἶναι τὰ σχοινία παρὰ αἱ ἁμαρτωλαὶ σκέψεις, μὲ τὰς ὁποίας προσεπάθουν νὰ μὲ ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸν Θεόν;

62. «Μεσονύκτιον ἐξεγειρόμην τοῦ ἐξομολογήσασθαί σοι». Ὅχι μόνον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας, ἀλλὰ καὶ τὴν νύκτα, κατ' αὐτὴν τὴν καρδίαν τῆς νυκτός, ὅταν ὁ ὕπνος εἶναι ἰδιαιτέρως γλυκὺς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, σὲ ἀνυμνοῦσα διαρκῶς καὶ ἐπαινοῦσα τὰς δικαίας σου ἀποφάσεις. Τὸ ἴδιον ἔκανε καὶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος Παῦλος μαζὶ μὲ τὸν Σίλαν ὅταν εὐρισκόμενος ἐκεῖ ἀλυσοδεμένος καὶ ἐνῶ ἦτο πληγωμένος καὶ μαστιγωμένος, ἀνέμιξεν εἰς τὴν προσευχὴν τὴν ὕμνωδιαν, καὶ ἔδρεψε τοιουτοτρόπως τὸν καρπὸν τῆς καλῆς ἀγρυπνίας¹⁸. Διότι ἐγεύθη τὴν συμπάθειαν τοῦ Θεοῦ.

15. Α' Κορ. ιδ' 26.

16. Ἑβρ. ια' 13.

17. Σοφ. Σειρ. θ' 1.

18. Πρβλ. Πράξ. ιστ' 25.

63. «Μέτοχος ἐγὼ εἰμι πάντων τῶν φοβουμένων σε». Ἐκεῖνος ποὺ εἶναι ἠθικῶς τέλειος ταυτίζεται μὲ τὸν Χριστόν, σύμφωνα μὲ τὸ ρητόν: «Μέτοχοι γὰρ Χριστοῦ γεγόναμεν»¹⁹. Αὐτὸς ὁμῶς ποὺ ὁμιλεῖ ἐνταῦθα, ἐπειδὴ εἶναι ἀρχάριος ἀκόμη εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν, κατατάσσει τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς ἐκείνους ποὺ φοβοῦνται τὸν Κύριον ὅχι ὁμῶς εἰς ἐκείνους ποὺ ἀπλῶς τὸν φοβοῦνται, ἀλλ' εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐπειδὴ φοβοῦνται τὸν Θεὸν τηροῦν τὰς ἐντολάς του. Ἀπόδειξιν δὲ ὅτι φοβοῦμεθα τὸν Θεὸν ἀποτελεῖ ἡ τήρησις τῶν ἐντολῶν.

64. «Τοῦ ἐλέους σου, Κύριε, πλήρης ἡ γῆ. Τὰ δικαιώματά σου δίδαξόν με». Προλέγει τὰ ὅσα θὰ συμβοῦν, ὅτι δηλαδὴ θὰ πλημμυρίσῃ ὁλόκληρος ἡ γῆ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ θὰ εὐλογοῦνται τὸν Κύριον. Καὶ δὲν θὰ γίνῃ αὐτό, λέγει, ἀπὸ καμμίαν ἄλλην ἀνάγκην παρὰ ἀπὸ τὸ ἰδικόν σου ἔλεος· διότι καὶ σὺ πράττεις αὐτὸ χάρις εἰς τὸ πολὺ σου ἔλεος, μὲ τὸ νὰ καταδεχθῇς νὰ γίνῃς διδάσκαλος τῶν ἀνθρώπων.

65. «Χρηστότητα ἐποίησας μετὰ τοῦ δούλου σου, Κύριε». Ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει τὰ θεῖα λόγια διδάσκεται νὰ μὴ μένῃ ἀσυγκίνητος εἰς τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ. Διότι δὲν θὰ ἦτο δυνατόν κατ' ἄλλον τρόπον ἢ ἐνὸς μὲν ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ἢ ἑτέρου δὲ νὰ καταταγῇ εἰς τοὺς δούλους τοῦ Κυρίου, ἐὰν ἡ θεία χάρις δὲν ἐγένετο αἰτία νὰ συμβοῦν αὐτὰ εἰς αὐτόν.

67. «Πρὸ τοῦ με ταπεινωθῆναι ἐγὼ ἐπλημμέλησα». Διὰ τὰς ἁμαρτίας ποὺ διέπραξα προηγουμένως, λέγει, παρεδόθην εἰς τιμωρίαν καὶ ἐταπεινώθην σύμφωνα μὲ δικαίαν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐτιμωρήθην ὑπ' αὐτοῦ πρὸς σωφρονισμόν, ἔχω ἀνάγκην νὰ διδαχθῶ διὰ νὰ γνωρίσω, ὅτι ἡ ταπεινώσις τὴν ὁποῖαν ὑπέστην ἐγένεν ἀπὸ ἀγάπην καὶ μὲ ἐπιείκειαν πρὸς σωφρονισμόν μου.

68. «Χρηστὸς εἰ σύ, Κύριε». Ὁ δίκαιος δι' ὅλα, καὶ ὅταν ἀκόμη εἶναι δυσάρεστα ὅσα τοῦ συμβαίνουν, λέγει εἰς τὸν Θεόν: «Χρηστὸς εἰ σύ». Σχετικὸν εἶναι καὶ τὸ «Εὐλογήσω τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ»²⁰. «Καὶ ἐν τῇ

19. Ἐβρ. γ' 14.

20. Ψαλμ. λγ' 2.

χρηστότητί σου διδάξόν με τὰ δικαιώματά σου». Καὶ ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ νὰ διδαχθῇ· διότι αἱ ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀγαθαὶ καὶ δίκαιαι καὶ ἀνάλογοι μὲ τὴν ἀξίαν καθενός· δι' αὐτάς ἀρμόζει νὰ λέγωμεν: «Ἐδικαιώθη τὰ κρίματά σου, ὁ Θεός»²¹.

69-70. «Ἐπληρώθη ἐπ' ἐμὲ ἀδικία ὑπερηφάνων». Τόσον πολὺ, λέγει, ἐκυριεύθησαν ἀπὸ ὑπερηφάνειαν, ὥστε νὰ γίνῃ ἡ καρδιά των ὥσάν αὐτούς. «Ἐτυρώθη ὡς γάλα ἡ καρδιά αὐτῶν». Θὰ παραδοθῇς εἰς τοὺς πονηροὺς καὶ γεμάτους κακίαν λογισμοὺς οἱ ὅποιοι ἐξευτελίζουν τὴν ζωὴν ἐν γένει· οἱ λόγοι αὐτοὶ μᾶς διδάσκουν νὰ ταλαιπωροῦμεν τὸ σῶμα καὶ νὰ τοῦ φερώμεθα ὥσάν νὰ εἶναι ὁ δοῦλος²², καὶ νὰ μὴ ἀκολουθοῦμεν τὴν πλατεῖαν καὶ ἄνετον ὁδὸν τῶν ὑπερηφάνων, ἀλλὰ τὴν στενὴν καὶ γεμάτην θλίψεις²³, διότι ἡ καρδιά των ἀγίων εἶναι ἐξευγενισμένη καὶ εὐαίσθητος, ἐνῶ τῶν ὑπερηφάνων σκληρὰ καὶ χονδροειδής.

71. «Ἀγαθόν μοι, ὅτι ἔταπείνωσάς με». Ὡσάν νὰ ἔλεγεν: Μὲ εὐχαριστεῖ νὰ ζῶ μὲ ἀσθενείας, μὲ ὕβρεις, μὲ ἀνάγκας, μὲ διωγμοὺς, μὲ στενοχωρίας προκειμένου νὰ κριθῶ ἄξιος νὰ δεχθῶ τὰς ἐντολάς σου· ζητῶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ μάθω ὅσα εἶναι ἀδύνατον νὰ μάθω διαφορετικά.

72. «Ἀγαθός μοι ὁ νόμος τοῦ στόματός σου ὑπὲρ χιλιάδας χρυσίου καὶ ἀργυρίου». Ὁ νεοφώτιστος ἄνθρωπος διδάσκεται ποίου μεγάλου θησαυροῦ ἔχει ἀξιωθῇ.

73. «Αἱ χεῖρες σου ἐποίησάν με». Ἐνα ἄλλο ποῦ ζητεῖ εἶναι νὰ τὸν καταστήσῃ ἱκανὸν νὰ δεχθῇ καὶ νὰ χωρέσῃ εἰς τὸν νοῦν του τὸν νόμον. «Συνέτισόν με, καὶ μαθήσομαι τὰς ἐντολάς σου». Ἀμέσως μετὰ ἀπὸ τὴν εὐχαριστίαν ποῦ ἀπηύθυνε διὰ τὴν δημιουργίαν του ἀκολουθεῖ ἡ εὐχαριστία διὰ τὴν νοητικὴν δύναμιν, ἡ ὁποία μᾶς καθιστᾷ ἱκανοὺς νὰ κατανοῶμεν τὰς ἐντολάς.

21. Ψαλμ. ιη' 10.

22. Πρβλ. Α' Κορ. θ' 27.

23. Πρβλ. Ματθ. Ζ' 13-14. Λουκ. ιγ' 24.

74. «Οἱ φοβούμενοί σε, ὄψονται σε, καὶ εὐφρανθήσονται». Μᾶς λέγει ὅτι δὲν θὰ κρατήσῃ μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν του τὸ χάρισμα, ἀλλὰ θὰ φροντίσῃ νὰ ἐπεκταθῇ αὐτὸ καὶ εἰς ὄλους ὅσους φοβοῦνται τὸν Κύριον. Διότι εἰς μόνους τοὺς εὐσεβεῖς εἶναι γλυκὺς· εἰς ὅσους δὲ τὸν εἶδον μὲ τὰ σωματικά των μάτια ἦτο γλυκὺς καὶ κατὰ τὴν ὁμιλίαν καὶ κατὰ τὰ νοήματα τῆς θείας σοφίας, τὴν ὁποίαν ἔχει· εἰς τοὺς ἀσεβεῖς ὅμως ἦτο ἀφόρητον ἀκόμη καὶ νὰ τὸν βλέπουν. Διότι ἡ ζωὴ του διαφέρει ἀπὸ ἐκείνην τῶν ἄλλων καὶ αἱ ὁδοὶ του εἶναι ἐντελὼς ἄλλου εἵδους, καὶ δι' αὐτὸ λέγει: «Εὐφρανθήσονται, ὅτι εἰς τοὺς λόγους σου ἐπήλπισα».

75. «Ἐγνων, Κύριε, ὅτι δικαιοσύνη τὰ κρίματά σου». Δι' αὐτῶν διδασκόμεθα ὅτι ὅλαι αἱ τιμωρίαι τοῦ Θεοῦ εἶναι δίκαιαι· ἄρα εἶναι ἀπαραίτητον νὰ μὴ μένωμεν ἀδιάφοροι εἰς τὰς παιδαγωγικάς του τιμωρίας, ἀλλὰ μᾶλλον ὀφείλομεν νὰ γονατίζωμεν ἐνώπιόν του καὶ νὰ ζητοῦμεν τὸ ἔλεός του, ἀντλοῦντες παρρησίαν ἐκ τῆς τηρήσεως τοῦ νόμου.

76. «Γενηθήτω δὴ τὸ ἔλεός σου τοῦ παρακαλέσαι με». Ἐλεος τοῦ Πατρὸς εἶναι ὁ Υἱός, ὁ ὁποῖος καὶ ἐπαρηγόρησε τὰς καρδίας, αἱ ὁποῖαι ἐβασσανίζοντο ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ. Δύναται νὰ ἐρμηνευθῇ καὶ ὡς ἐξῆς: Παρακαλῶ ὅπως, σύμφωνα μὲ τὸν λόγον σου, τὸ ἔλεός σου γίνῃ εἰς ἐμὲ τὸν δοῦλον σου πρόξενον παρηγορίας καὶ θάρρους. Διότι πολλοὶ ἀπὸ ὅσους εὗρον τὴν παρηγορίαν ἔχουν τὴν ψευδῇ ἐντύπωσιν, ὅτι ἐπέτυχον τοῦτο μὲ τὰς ἰδικὰς των νοητικὰς ἱκανότητας. Διὰ νὰ μὴ ὑποπέσω καὶ ἐγὼ εἰς τὴν ἰδίαν μὲ αὐτοὺς πλάνην, ὥς ἔλθῃ εἰς ἐμὲ τὸν δοῦλον σου τὸ ἔλεός σου, σύμφωνα μὲ τὸν λόγον σου.

77. «Ἐλθέτωσάν μοι οἱ οἰκτιρμοί σου, καὶ ζήσομαι». Παρηγόρησέ μας, λέγει, ὅπως ἀκριβῶς τὸ ὑπεσχέθης, λυπούμενος τοὺς ἰδικούς σου δούλους.

78. «Αἰσχυνηθήτωσαν ὑπερήφανοι, ὅτι ἀδίκως ἠνόμησαν εἰς ἐμέ». Ἐὰν λάθω, λέγει, τὴν βοήθειαν ἀπὸ σέ, τότε θὰ ἐντροπιασθοῦν οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας, δηλαδή οἱ πονηροὶ δαίμονες καὶ ἄνθρωποι. Ἐγὼ ὅμως δὲν θὰ κομπάζω διὰ τὴν ἐντροπὴν ἐκείνων, ἀλλὰ «ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου ἀδολεσχήσω».

79. «Ἐπιστρεψάτωσάν μοι οἱ φοβούμενοί σε». Εἴθε

νά ἀξιώθῃ νά λάθῃ τὴν διδασκαλίαν ἀπὸ τοὺς δούλους σου. Θὰ εἶναι δὲ τοιαύτη ἡ διδασκαλία τῶν, ὥστε νά δύναται νά ἐπιστρέφῃ ψυχάς, ἐπειδὴ προκαλεῖ ἔντονον τὸν ἰδικόν σου φόβον.

80. «Γενηθῆτω ἡ καρδιά μου ἁμωμος». Ἐὰν μετὰ ἀπὸ τόσα εἶχε καρδίαν καθαρὰν δὲν θὰ ἔλεγεν «Γενηθῆτω ἡ καρδιά μου ἁμωμος». Πρὸς αὐτὸ εἶναι παρόμοιον τὸ «Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοί, ὁ Θεός»²⁴. Διότι τότε μόνον δὲν πρόκειται νά ἐντραπῶ, ὅταν τηρήσω τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ κατὰ τρόπον ἄψογον.

81. «Ἐκλείπει εἰς τὸ σωτήριόν σου ἡ ψυχὴ μου, καὶ εἰς τὸν λόγον σου ἐπήλπισα». Μᾶς διδάσκει ὁ Προφήτης νά ἐπιθυμοῦμε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ νά ἀγαπῶμεν μὲ πάθος τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ. Καὶ τί ἄλλο θὰ ἠδύνατο νά εἶναι τὸ σωτήριον παρὰ ἡ ἐπὶ γῆς παρουσία τοῦ Κυρίου; «Εἰς τὸν λόγον σου ἐπήλπισα». Τὸν λόγον ἐνταῦθα νά τὸν ἐκλάθῃς μὲ τὴν ἐννοιαν τῆς ὑποσχέσεως. Λόγος ὀνομάζεται καὶ ἡ θεόπνευστος Γραφή. Ἀποκάμει συνεπῶς ὅχι μόνον ἐκεῖνος πού ἀναμένει τὴν θείαν ὑπόσχεσιν καὶ προσδοκᾷ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰ κακὰ πού ἔρχονται, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος πού ἀφοσιώνεται εἰς τὴν μελέτην τῶν θείων λόγων καὶ ἐπιθυμεῖ νά κατανοήσῃ ὀρθῶς τὰ νοήματα αὐτῶν, ἀπὸ τὴν μελέτην τῶν ὁποίων ἐλπίζει νά ἀποκομίσῃ παρηγορίαν καὶ ἀνακούφισιν.

82. «Ἐξέλιπον οἱ ὀφθαλμοί μου εἰς τὸ λόγιόν σου». Ἀναφέρεται εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Διότι αὐτὸν ἔχομεν «παράκλητον πρὸς τὸν Πατέρα» σύμφωνα μὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἀποστόλου: «καὶ αὐτὸς ἰλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν»²⁵. «Λέγοντες, πότε παρακαλέσεις με;». Ὅταν θεθαίως ἔλθῃ εἰς ἐμὲ ὁ θεῖος λόγος, τότε θὰ παρηγορηθῶ.

83. «Ὅτι ἐγενήθην ὥσει ἄσκὸς ἐν πάχνῃ». Οἱ δίκαιοι μεταβάλλονται ἀπὸ τὰς ταλαιπωρίας εἰς νεκροὺς μᾶλλον παρὰ εἰς ζῶντας, ὥστε νά ὁμοιάζουν πρὸς ἄσκους μᾶλλον παρὰ πρὸς ἀνθρώπους· ψύχονται ὅπως ἡ παγωμένη πάχνη, ἐπειδὴ προτιμοῦν τὴν θερμότητα τοῦ κατὰ Θεὸν πρακτικοῦ βίου. Κατ' ἄλλην ἐρμηνείαν: Μὲ ἄσκον μέσα εἰς πάχνην ὁμοιάζει ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἀφή-

24. Ψαλμ. ν' 12.

25. Α' Ἰωάν. θ' 2.

ρεσε κάθε ζωτικότητα από την σάρκα του, και δὲν ἄφησε μέσα του καμμιὰ φλόγα ἀμαρτωλῆς ἐπιθυμίας, ἀλλ' ἐπάγωσεν αὐτὰς ὅπως καὶ τὴν σάρκα.

84. «Πόσαι εἰσὶν αἱ ἡμέραι τοῦ δούλου σου;». Εἶναι πράγματι ὀλίγαι αἱ ἡμέραι τοῦ ἀνθρώπου ἐπάνω εἰς τὴν γῆν· εὐχεται ἐν συνεχείᾳ νὰ συντριβῇ κατ' αὐτὰς κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τοῦ ὁ Σατανᾶς, ὥστε ἡ ψυχὴ του νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὸν θεῖον Λόγον, ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται εἰς αὐτήν.

85. «Διηγῆσαντό μοι παράνομοι ἀδολεσχίας». Διδασκαλίας ὀνομάζει ἢ τοὺς γραῶδεις μύθους²⁶ τῶν Ἰουδαίων, ἢ τὰ ἀνθρώπινα παραγγέλματα²⁷ καὶ τὰς ἀνουςίας ἀπεραντολογίας τῶν σοφῶν αὐτοῦ τοῦ κόσμου.

86. «Πᾶσαι αἱ ἐντολαί σου ἀλήθεια· ἀδίκως κατεδίδωξάν με· βοήθησόν μοι». Ἐπειδὴ γνωρίζει, ὅτι εἰς τὸ θεῖον δικαστήριον θὰ πάρῃ ὡς ἀνταμοιβὴν δι' ὅλας τὰς ἀδικίας ποῦ ὑπέφερεν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, θιάζεται νὰ ἴδῃ ἐκείνην τὴν ἡμέραν.

87. «Παρά θραχὺ συνετέλεσάν με ἐν τῇ γῇ». Ὀλίγον ἔλειψε νὰ ἀποθάνω ἀπὸ τὸν διωγμὸν τῶν.

88. «Κατὰ τὸ ἔλεός σου ζῆσον με, καὶ φυλάξω τὰ μαρτύρια τοῦ στόματός σου». Στόμα τοῦ Θεοῦ εἶναι οἱ προφηταί, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν τὰ ὄργανα μεταδόσεως εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῶν ἐντολῶν καὶ τῶν μαρτυρίων καὶ τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ²⁸.

89. «Εἰς τὸν αἰῶνα, Κύριε, ὁ λόγος σου διαμένει ἐν τῷ οὐρανῷ». Ἐπειδὴ προώδευσε κατὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν γνῶσιν τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνασχολεῖται μὲ ὑψηλὰς θεολογικὰς ἀληθείας καὶ ἀναφέρει τὸν αἰῶνα

26. Πρβλ. Α' Τιμ. 5' 7. Τίτ. α' 14.

27. Πρβλ. Κολ. 2' 22.

28. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ὀνομασιῶν ὑπὸ τὰς ὁποίας ἀπαντᾷται εἰς τὸν παρόντα Ψαλμὸν ὁ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποκαλυφθεὶς Νόμος εἶναι καὶ αἱ ἐνταῦθα μνημονευόμεναι τρεῖς, ἧται: α) Ἐντολαί, διότι εἰς τὸν Νόμον περιέχονται τὰ θεῖα παραγγέλματα, τὰ ὁποῖα ἐπεβλήθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον· β) Μαρτυρία, διότι διὰ τοῦ Νόμου ὁ Θεὸς ἔδωκεν ἐντυπωσιακὴν μαρτυρίαν εἰς τὸν λαόν του καὶ γ) Δικαιώματα, διότι ὁ Νόμος περιέχει ὅρια καὶ περιορισμοὺς τῆς θελήσεώς μας, τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς δικαιοῦται νὰ ἐπιβάλῃ εἰς ἡμᾶς καὶ νὰ ἁγιοῖ παρ' ἡμῶν.

Λόγον τοῦ Πατρὸς — μόλις πού παραλείπει νά ἀναφέρῃ τὸ «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος»²⁹ — καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ διακόσμησιν τοῦ σύμπαντος, μὲ πολλὴν σαφήνειαν ἀποκαλεῖ δούλην τοῦ ὀλόκληρον τὴν κτίσιν.

90. «Εἰς γενεάν καὶ γενεάν ἡ ἀλήθειά σου». Δύο εἶναι αἱ γενεαί, αἱ ὁποῖαι ἐδέχθησαν τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ: Κατ' ἀρχὴν ἦτο ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς ὁ ὁποῖος εἶχε τὸν μωσαϊκὸν νόμον καὶ τὰ βιβλία τῶν Προφητῶν καὶ ἐν συνεχείᾳ ἡ Ἐκκλησία. Συνεπῶς ἡ ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ δὲν ἐδόθη εἰς ὅλας τὰς γενεάς ἀνεξαίρετως, ἀλλ' εἰς τὴν πρώτην γενεάν (τὸν Ἰσραὴλ) καὶ εἰς τὴν δευτέραν γενεάν (τὴν Ἐκκλησίαν). Τὰ ἄλλα ἔθνη εὐρίσκονται εἰς τὴν πλάνην. Ὅταν ὁμως καὶ ἡ πρώτη γενεὰ ἐξεδίωξε τὴν ἀλήθειαν καὶ εἶπεν «Αἶρε, αἶρε»³⁰ ἀπὸ τῆς γῆς αὐτόν, ἀπὸ τότε ἡ ἀλήθεια ἐπέρασεν ἀπὸ ἐκείνην τὴν γενεάν εἰς αὐτὴν ἐδῶ (τὴν Ἐκκλησίαν). «Ἐθεμελιώσας τὴν γῆν καὶ διαμένει». Ἐπάνω δὲ εἰς αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν ἔχει θεμελιωθῇ ἡ γῆ. Διότι ἐπάνω εἰς αὐτόν τὸν ἀκρογωνιαίον λίθον, ὁ ὁποῖος ἀπετέλεσε τὸ θεμέλιον, οἰκοδομοῦνται ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς γῆς πού σώζονται. Δι' αὐτὸ καὶ διατηρεῖται ἡ γῆ, ἐπειδὴ ἔχει ἀδιάσπαστον καὶ σταθεράν θάσιν καὶ θεμέλιον. Ἡ ἀλήθεια ὁμως ἐφώτισε καὶ τὴν γῆν καὶ μετέβαλε τὰ σκότη τῆς πλάνης εἰς ἡμέραν, ὅταν ὁ Θεὸς τὴν ἔστειλεν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν.

91. «Τῇ διατάξει σου διαμένει ἡμέρα, ὅτι τὰ σύμπαντα δοῦλά σοι». Αὐτὴ ἡ ἡμέρα τῆς εὐαγγελικῆς ἀληθείας δὲν μεταβάλλεται, οὔτε τελειώνει ποτέ, ὅπως ὁ φωτισμὸς πού ἔδιδεν ἡ Παλαιὰ Διαθήκη. Διότι ἐκεῖνος ἦτο μεταβατικῆς ἰσχύος καὶ ἐδόθη ἀτελὲς διὰ νὰ διορθωθῇ ἐν καιρῷ. Ὅλα δὲ αὐτὰ εἶναι ἔργα τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε καὶ ἐνδιαφέρεται δι' ὅλα, τὰ σύμπαντα εἶναι ὑποδουλωμένα εἰς αὐτόν.

92. «Εἰ μὴ ὁ νόμος σου μελέτη μου ἔστι, τότε ἂν ἀπωλόμην ἐν τῇ ταπεινώσει μου». Ὅταν, λέγει, μὲ ἐκυρίευσαν οἱ πονηροὶ λογισμοὶ καὶ μὲ ἐπολεμούσαν αἱ ἐχθρικαὶ δυνάμεις, θὰ εἶχα χαθῇ, ἐὰν ὁ ἰδικὸς σου νόμος δὲν μὲ ἐστήριζε.

29. Ἰωάν. α' 1.

30. Ἰωάν. ιθ' 15.

93. «Εἰς τὸν αἰῶνα οὐ μὴ ἐπιλάθωμαι τῶν δικαιοματίων σου, ὅτι ἐν αὐτοῖς ἔζησάς με». Θὰ ἀφοσιωθῶ εἰς τοὺς ἰδικούς σου νόμους, λέγει· θὰ εὕρω δὲ εἰς αὐτοὺς τὴν ζωὴν, ὅπως ἀκριβῶς μοῦ ἔχεις εἶπει, «ὅτι ὁ ποιήσας αὐτὰ ἄνθρωπος ζήσεται ἐν αὐτοῖς»³¹. Πραγματικὰ δὲ ζωντανὸς εἶναι μόνον ὁ δίκαιος, ἔστω καὶ ἂν φαίνεται ὅτι ἔχει ἀποθάνει· νεκροὶ εἶναι οἱ ἄδικοι, ἔστω καὶ ἂν φαίνονται ὅτι ζοῦν. Διότι οἱ μὲν δίκαιοι ἔχουν ἐντὸς τῶν τῶ συστατικὸν τῆς ζωῆς, δηλαδὴ τὴν δικαιοσύνην· ἐνῶ οἱ ἄδικοι ἐπειδὴ δὲν τὴν ἔχουν ὁμοιάζουν μὲ τὰ ἄψυχά ἀντικείμενα, πού δὲν κινοῦνται μόνον τῶν, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπίδρασιν ἐξωτερικῶν δυνάμεων.

94. «Σὸς εἰμι ἐγώ, σῶσόν με». Ὑπονοεῖται τὸ εἶμαι ἰδικός σου δοῦλος, εἶμαι ἰδικός σου υἱὸς κατὰ χάριν, εἶμαι ἰδικός σου ὑπηρετῆς.

95. «Ἐμὲ ὑπέμειναν ἁμαρτωλοὶ τοῦ ἀπολέσαι με· τὰ μαρτύριά σου συνῆκα». Ἀντὶ τοῦ ἐμελέτησα, καὶ διὰ τῆς μελέτης τῶν μαρτυρίων σου κατέστησα ἀκίνδυνον τὴν ἐπίθεσιν αὐτῶν (τῶν ἁμαρτωλῶν).

96. «Πάσης συντελείας εἶδον πέρας, πλατεῖα ἢ ἐντολή σου σφόδρα». Συντέλειαν ὀνομάζει τὴν ἐκ μέρους τῶν δαιμόνων ἐπίθεσιν. Διεπίστωσα ὅτι αὐτὴ ἢ ἐπίθεσις οὐδὲν ἀποτέλεσμα εἶχε, ὁπότε καὶ ἡ ἐντολή σου ἔγινε δι' ἐμὲ εὐρύχωρος καὶ ἄνετος. Αὐτὸ λέγεται δι' ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος μὲ συνεχῇ πρόοδον ἔφθασεν εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς ἀρετῆς καὶ πορεύεται εἰς τὸ τέλειον ἀγαθόν, ἀφοῦ προηγουμένως ἐπέρασεν ἀπὸ πολλὰς ἀρχὰς καὶ τέλη. Διότι ἡ ὁλοκλήρωσις τῆς προηγουμένης θελτιώσεως ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπομένης, κατὰ τὸ «Ὅταν συντελέσῃ ὁ ἄνθρωπος, τότε ἄρχεται»³².

97. «Ὡς ἡγάπησα τὸν νόμον σου, Κύριε· ὅλην τὴν ἡμέραν μελέτη μου ἐστίν». Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖ καὶ συμπεριφέρεται σύμφωνα μὲ τὸν νόμον μελετᾷ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ. Εἰς τὸν πρῶτον μάλιστα Ψαλμόν, προσέ-

31. Λευϊτ. ιη' 5.

32. Σοφ. Σειρ. ιη' 7. Τὸ νόημα εἶναι ὅτι ἡ κατὰκτησις τῆς ἀρετῆς γίνεται σταδιακῶς. Ἀρχικῶς τίθενται ὡς στόχος τὰ ἀπλούστερα καὶ στοιχειώδη. Μόλις κατορθωθοῦν αὐτὰ ἀρχίζει ὁ ἀγὼν διὰ τὰ ἀμέσως δυσκολώτερα κ.ο.κ. Ἐάν ἐπεδιώκετο ἐξ ἀρχῆς ἡ τελειότης δὲν θὰ ἐπετυγχάνετο.

θεσεν ὅτι διὰ νὰ γίνῃ κάποιος εὐτυχῆς δὲν ἀρκεῖ νὰ μελετᾷ τὸν νόμον τὴν ἡμέραν, ἀλλὰ καὶ τὴν νύκτα. Ἐλέγομεν, λοιπόν, ὅτι ἡ παροῦσα ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀνάμικτος. Διὰ τοῦτο τώρα ἔχομεν καὶ ἡμέραν καὶ νύκτα ὅταν ὅμως γίνωμεν ἅγιοι δὲν πρόκειται νὰ διαδεχθῇ τὴν ἡμέραν ἡ νύκτα. Ἐκεῖνος, λοιπόν, ὁ ὁποῖος προοδεύει εὐρίσκεται μὲν εἰς διαρκῆ ἡμέραν ὅταν ζῇ σύμφωνα μὲ τὸν νόμον, ζῇ δὲ εἰς τὴν νύκτα ὅταν δὲν μελετᾷ τὸν νόμον μὲ ὅλην τὴν καρδίαν του.

101. «Ἐκ πάσης ὁδοῦ πονηρᾶς ἐκώλυσα τοὺς πόδας μου». Αὐτὸ πράγματι εἶναι ἡ τήρησις τοῦ θεοῦ νόμου, ἡ ἔμπρακτος ἐφαρμογὴ αὐτοῦ.

102. «Ἀπὸ τῶν κριμάτων σου οὐκ ἐξέκλινα». Διαρκῶς ἐνεθυμούμην τὸ θεῖον δικαστήριον.

103. «Ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγια σου!». Εἶναι γλυκέα, ἐπειδὴ προκαλοῦν εὐχαρίστησιν εἰς τὸ λογικόν διὰ τοῦ «ὑπὲρ μέλι» ἐννοεῖ τὸ γλυκύτερον ἀπὸ ὅλα ὅσα οἱ ἄνθρωποι θεωροῦν γλυκέα.

105. «Λύχνος τοῖς ποσί μου ὁ νόμος σου». Διότι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος περιπατεῖ ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ θεοῦ νόμου ἀκολουθεῖ πάντοτε τὴν ὀρθὴν καὶ ἀνεμπόδιστον πορείαν εἰς τὴν ζωὴν του.

112. «Ἐταπεινώθην ἕως σφόδρα». Ἡ ἀπὸ τὰς ἐπιθέσεις τῶν πνευματικῶν ἐχθρῶν ἢ ἀπὸ τὰς σκληραγωγίας, τὰς ὁποίας οἰκαιοθελῶς ὁ ἴδιος ἐπέβαλλεν εἰς τὸν ἑαυτὸν του.

113. «Παρανόμους ἐμίσησα, τὸν δὲ νόμον σου ἠγάπησα». Ὅμιλεῖ διὰ τοὺς σοφοὺς αὐτοῦ τοῦ κόσμου καὶ τοὺς ἐπὶ κεφαλῇ τῶν αἰρετικῶν.

115. «Ἐκκλίνατε ἀπ' ἐμοῦ, πονηρευόμενοι». Ἡ ἐννοεῖ τὰς πονηρὰς σκέψεις, ἢ τοὺς προαναφερθέντας αἰρετικούς διδασκάλους.

117. «Βοήθησόν μοι, καὶ σωθήσομαι». Διότι ἂν καὶ εἶπε ὅτι εἶσαι βοηθός μου καὶ συμπαραστάτης μου, ὅμως ἔχει ἀνάγκην διαρκῶς τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ. Διότι ὅσον εὐρισκόμεθα εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν δὲν εἶναι ἐξησφαλισμένη καὶ ὠλοκληρωμένη ἡ σωτηρία, ὅταν ὅμως θὰ ζοῦμε μὲ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ, τότε πράγματι θὰ μελετῶμεν τὸ θέλημά του πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, ὄχι ἐπιφανειακά, ἀλλὰ εἰς τὴν πραγματικότητά.

118. «Ἐξουδένωσας πάντας τοὺς ἀποστατοῦντας ἀπὸ τῶν δικαιοματίων σου». Διότι αὐτὴ θὰ εἶναι ἡ κατάληξις ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἀθετοῦν τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ.

119. «Παραθαίνοντας ἐλογισάμην πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς· διὰ τοῦτο ἠγάπησα τὰ μαρτύριά σου». Ἐκείνους οἱ ὅποιοι θέλουν νὰ καταπατήσουν τὸν θεῖον νόμον.

120. «Καθήλωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου». Τὸ «καθήλωσον» ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ στερέωσον. Στερέωσον, λοιπόν, λέγει, εἰς τὴν ἀγνότητα τὰς σάρκας μου. Διότι μόνον τοιοῦτοτρόπως θὰ δυνηθῶ νὰ εἶπω «Χριστῷ συνεσταύρωμαι»³³. «Ἀπὸ γὰρ τῶν κριμάτων σου ἐφοβήθην». Τὸν θεῖον νόμον προφανῶς. Δὲν εἶναι δυνατόν κατ' ἄλλον τρόπον κανεῖς νὰ διαπράξῃ τὴν ἁμαρτίαν, ἐὰν προηγουμένως δὲν ἀπομακρύνῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ.

123. «Οἱ ὀφθαλμοί μου ἐξέλιπον εἰς τὸ σωτήριόν σου». Εἰς τὴν ἐπὶ γῆς φανέρωσιν τοῦ Θεοῦ, λέγει, διὰ τῆς ὁποίας ἠλπίζε νὰ σωθῇ καὶ ὁ ἴδιος καὶ ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος. «Καὶ εἰς τὸ λόγιον τῆς δικαιοσύνης σου». Ἄν καὶ μερικοὶ παραθαίνουν τὸν νόμον καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔχουν διαρκῶς ἐνώπιόν των τὸν φόβον σου, διέγραψαν ἐντελῶς ἀπὸ τὴν ζωὴν των τὸν νόμον σου· ἐγὼ ὁμως ὁλόκληρον τὸν χρόνον τῆς ζωῆς μου τὸν ἀφιέρωνα εἰς ἓνα μόνον, εἰς τὴν συνεχῆ μελέτην τοῦ νόμου σου.

125. «Δοῦλός σου εἰμί, συνέτισόν με, καὶ γνώσομαι τὰ μαρτύριά σου». Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος οὐδόλως ὑπηρετεῖ τὴν ἁμαρτίαν, ἔχει δικαίωμα νὰ λέγῃ: «Δοῦλός σου εἰμί ἐγώ». Ὡς μισθὸν δὲ τῆς δουλείας ζητεῖ τὴν σύνεσιν, ἡ ὁποία παρέχεται ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ εὐρίσκεται εἰς αὐτὸν ὡσὰν εἰς θησαυροφυλάκιον. Διότι τὰ ἀγαθὰ χαρίσματα εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς σοφίας καὶ τῆς συνέσεως καὶ τὰ ἄλλα συναφῇ. Εἰς τὰς παροιμίας μάλιστα, ἀντιδιαστέλλων τὴν ἀγαθὴν σύνεσιν πρὸς ἄλλην, λέγει: «Σύνεσις δὲ ἀγαθὴ δίδωσι χάριν»³⁴. Διότι ἐὰν κάθε σύνεσις ᾗτο ἀγαθὴ, δὲν θὰ ὑπῆρχε λόγος νὰ προσθέσῃ τὸ ἀγαθὴ.

33. Γαλ. 6' 19.

34. Παρ. ιγ' 15.

126. «Καιρός τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ, διεσκέδασαν τὸν νόμον σου». Ἐγὼ μὲν ἔκρινα καὶ ἀπέδωσα δικαιοσύνην· θὰ ἔλθῃ δὲ κάποτε καὶ ὁ ἰδικὸς σου καιρός, Θεέ μου, διὰ νὰ κρίνῃς καὶ νὰ ἀποδώσῃς δικαιοσύνην κατ' ἐκείνων οἱ ὁποῖοι παρέβησαν τὸν νόμον σου.

127. «Διὰ τοῦτο ἠγάπησα τὰς ἐντολάς σου ὑπὲρ τὸ χρυσίον καὶ τοπάζιον». Τὸ νόημα τοῦ στίχου εἶναι σύμφωνον μὲ τὸ «Ἀγαθὸν μοι ὁ νόμος τοῦ στόματός σου ὑπὲρ χιλιάδας χρυσίου καὶ ἀργυρίου»³⁵ καὶ μὲ τὸ «Λάθετε παιδεῖαν, καὶ μὴ ἀργύριον, καὶ γνῶσιν ὑπὲρ χρυσίον δεδοκιμασμένον. Κρείσσων γὰρ σοφία λίθων πολυτελῶν· πᾶν δὲ τίμιον οὐκ ἄξιον αὐτῆς ἐστίν»³⁶.

128. «Διὰ τοῦτο πρὸς πάσας τὰς ἐντολάς σου κατωρθούμεν». «Διὰ τοῦτο», ἀλλὰ διὰ ποῖον ἄλλο εἰμὶ ἐπειδὴ ἡσχολούμην διαρκῶς μὲ τὴν μελέτην τοῦ νόμου;

130. «Καὶ συνετιεῖ νήπια». Ὡς νήπια νὰ ἐκλάβῃς ἐκείνους ποὺ εὐρίσκονται εἰς ἄγνοιαν καὶ ὁμοιάζουν μὲ θρέφη. Αὐτοὺς πράγματι ὁ λόγος σου, λέγει, θὰ τοὺς προσδώσῃ σύνεσιν, ὅταν θὰ καταυγάζωνται ἀπὸ τὸ ἰδικόν σου φῶς.

131. «Τὸ στόμα μου ἤνοιξα καὶ ἐῴκυσα πνεῦμα». Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἀπαιτεῖ νὰ διευρυνθοῦν αἱ νοητικαὶ δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σωτὴρ ἐπλάτυνε τὸν νοῦν τῶν Μαθητῶν διὰ νὰ κατανοήσουν τὰς Γραφάς³⁷. Καὶ τὴν ἀπάτην ποὺ προκαλεῖται ἀπὸ τὴν ἡδονὴν ἢ τὴν δόξαν τὴν ἐμποδίζει ἢ σύνεσις ποὺ χαρίζουν οἱ λόγοι τοῦ Θεοῦ.

132. «Ἐπίβλεψον, ἐπ' ἐμέ, καὶ ἐλέησόν με» κ.τ.λ. Ὅπως, λέγει, ἀπεφάσισες νὰ παρακολουθῇς καὶ νὰ δεικνύῃς ἰδιαίτεραν φροντίδα δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀγαποῦν τὸ ὄνομά σου, καθ' ὅμοιον τρόπον ἀξίωσε καὶ ἐμέ τοῦ ἰδίου ἐνδιαφέροντος καὶ τοῦ ἰδίου ἐλέους σου.

133. «Τὰ διαθήματά μου κατεύθυνον κατὰ τὸ λόγιόν σου». Ὁ Θεὸς κατευθύνει σύμφωνα μὲ τὸν νόμον τοῦ τὰ θήματα ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἐγκατέλειψε τὴν κακίαν καὶ τὴν ἄγνοιαν τοῦ νόμου καὶ πορεύεται πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν γνῶσιν. Προηγεῖται πράγματι αὐτῶν

35. Ψαλμ. ριη' 72.

36. Παρ. η' 10-11.

37. Πρβλ. Λουκ. κδ' 32.

καὶ τοὺς κατευθύνει ὁ γνήσιος θεῖος λόγος. "Ὅσοι δὲν διαπράττουν τὴν ἁμαρτίαν δὲν εἶναι δοῦλοι τῆς³⁸.

134. «Λύτρωσαί με ἀπὸ συκοφαντίας ἀνθρώπων». Συκοφαντίαν ἀνθρώπων ὀνομάζει τὴν διδασκαλίαν τῶν αἰρετικῶν καὶ τῶν σοφῶν αὐτοῦ τοῦ κόσμου. Αὐτῆς (τῆς λυτρώσεως) ἠξιώθησαν κατὰ τρόπον ἐντυπωσιακὸν ὁ Ἰωσήφ³⁹ καὶ ἡ Σωσάννα⁴⁰. Ἀλληγορικῶς δέ ἀνθρώπους ὀνομάζει τὰς πονηρὰς δυνάμεις, ἀπὸ τὴν συκοφαντίαν τῶν ὁποίων μόνον ὁ Θεὸς δύναται νὰ μᾶς σώσῃ.

135. «Τὸ πρόσωπόν σου ἐπίφανον ἐπὶ τὸν δοῦλόν σου». Λαχταρᾷ νὰ ἴδῃ τὴν ἐπὶ γῆς παρουσίαν τοῦ Κυρίου. Διότι αὐτὸς εἶναι τὸ ἀκριβὲς ἀποτύπωμα τοῦ Πατρὸς⁴¹. «Καὶ διδάξόν με τὰ δικαιώματά σου». Ἐννοεῖ τὴν Νέαν Διαθήκην, διὰ τῆς ὁποίας κατέστησε δικαίους ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς.

136. «Διεξόδους ὑδάτων κατέβησαν οἱ ὀφθαλμοί μου». Ἐχυσά πληθὺς δακρύων μὲ τὸ νὰ κλαίω δι' ἐκείνους ποὺ παραβαίνουν τὸν ἰδικόν σου νόμον.

137. «Δίκαιος εἶ, Κύριε, καὶ εὐθὺς ἡ κρίσις σου». Ἀναφέρει τὸν λόγον διὰ τὸν ὁποῖον ἔκλαιεν ἐκείνους ποὺ παρέβαινον τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ δηλαδὴ ἠπειλήσεν ὅτι θὰ τιμωρήσῃ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως τοὺς παραβάτας τοῦ θείου νόμου, αὐτὴν δὲ τὴν τιμωρίαν τὴν κατέστησε γνωστὴν ἀπὸ τοῦδε· «Ἐνετείλω δικαιοσύνην τὰ μαρτύριά σου» κ.τ.λ. Χάριν ποίων ἄλλων ἔδωσες τὸν νόμον σου μὲ μάρτυρας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τὸν νόμον σου ποὺ εἶναι δικαιοσύνη καὶ ἡ μόνη ἀλήθεια; Ἀλλὰ δὲν τὸν κατέστησες ἀσαφὴ· εἶναι δηλαδὴ σαφέστατοι κανόνες ποὺ ἀναγγέλλουν τὴν δικαιοσύνην σου. Τὰ ἰδικά σου μαρτύρια, λοιπόν, εἶναι αἱ θεῖαι Γραφαί· αὐταὶ καθ' ὅσον μὲν ἀφοροῦν εἰς τὰς ἡθικὰς ἐπιταγὰς εἶναι δικαιοσύνη, καθ' ὅσον δὲ ἀναφέρονται εἰς τὰ δόγματα τῆς πίστεως εἶναι ἀλήθεια.

139. «Ἐξέτηξέ με ὁ ζῆλός σου, ὅτι ἐπελάθοντο τῶν λόγων σου οἱ ἐχθροί μου». Πόσον μεγάλος ζῆλος μὲ ἐ-

38. Πρβλ. Ἰωάν. η' 34. Ρωμ. στ' 15-22.

39. Βλ. Γεν. κεφ. λθ' κ.ε.

40. Περὶ τῆς ὁποίας βλ. εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ βιβλίου τοῦ Δανιήλ.

41. Πρβλ. Ἑβρ. α' 3.

κυρίευσεν, ἂν κάποτε ἔβλεπα κάποιον νὰ λησμονῇ τοὺς λόγους σου! Καὶ δὲν ἦτο συνήθης ζῆλος αὐτός· ἦτο τόσον φλογερὸς ὥστε νὰ λυώνω ἀπὸ τὸν ζῆλον πρὸς σέ, ὅσakis ἔβλεπον μερικοὺς νὰ λησμονοῦν τοὺς λόγους σου. Τοιοῦτος ζῆλος ἀποδίδεται εἰς τοὺς μαθητάς εἰς Ψαλμόν, ὃ ὁποῖος λέγεται ἀπὸ τὸν Κύριον: «Ὅτι ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου κατέφαγέ με»⁴².

140. «Πεπυρωμένον τὸ λόγιόν σου σφόδρα». Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι πυρακτωμένος καθ' ὑπερβολὴν καὶ ὑπερέχει ὄλων καὶ ἀντέχει εἰς κάθε δοκιμασίαν. Καὶ ὁποῖος διαθέτει τὸν πύρινον αὐτὸν λόγον «ἀνακρίνει μὲν πάντα, αὐτὸς δὲ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται»⁴³.

141. «Νεώτερος ἐγὼ εἰμι καὶ ἐξουδενωμένος». Νεώτερος μὲν εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀρχίζει νὰ μελετᾷ καὶ νὰ διδάσκεται τοὺς θείους λόγους, ἐξουδενωμένος δὲ ἐπειδὴ ταπεινώνει τὸν ἑαυτὸν του.

142. «Ἡ δικαιοσύνη σου δικαιοσύνη εἰς τὸν αἰῶνα». Διότι, ἡ μὲν ἀνθρωπίνη δικαιοσύνη ἀποδίδει προσωρινῶς τὸ δίκαιον εἰς τὸν κρινόμενον, ἐνῶ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ ἐκφέρει ἀπόφασιν ποὺ ἔχει αἰώνιον ἰσχύιν.

143. «Θλίψεις καὶ ἀνάγκαι εὗροσάν με». Οὐτε κατὰ ἀπὸ δυσμενεῖς συνθήκας, λέγει, παρέλειψα νὰ μελετῶ τὸν νόμον σου.

144. «Δικαιοσύνη τὰ μαρτύριά σου εἰς τὸν αἰῶνα». Αἱ ἐντολαὶ τὰς ὁποίας μοῦ ἔδωσες, λέγει, δὲν εἶναι ὠφέλιμοι μόνον δι' ὀλίγον χρόνον, ἀλλ' εἶναι δικαιοσύνη αἰώνιος, ἐπειδὴ χαρίζουν τὴν δικαίωσιν εἰς ἐκεῖνον ποὺ τὰς ἀποδέχεται μὲ ἀγαθὴν διάθεσιν. «Συνέτισόν με, καὶ ζῆσόν με». Πράγματι ἡ δικαιοσύνη ποὺ ἀποκτοῦμε σύμφωνα μὲ ὅσα λέγονται ἐνταῦθα δὲν μᾶς ἀποδίδεται εἰς τὸν σύντομον χρόνον τῆς παρούσης ζωῆς, ἀλλ' εἰς τὴν αἰωνιότητα. Ἀλλὰ καὶ θὰ ζήσω, λέγει, ἂν μοῦ δώσης φρόνησιν· διότι εἰς τὴν μακαρίαν ἐκείνην ζωὴν δὲν εἰσέρχεται κανεὶς ἀνόητος. Ἄς ζητοῦμεν, λοιπόν, φρόνησιν ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ τὴν δίδει εἰς ὅλους ὅσοι τοῦ τὴν ζητοῦν μὲ ὄλην τὴν ψυχὴν των.

145 - 146. «Ἐκέκραξα ἐν ὄλῃ καρδίᾳ μου». Πρῶτον

42. Ψαλμ. Εἴ' 10.

43. Α' Κορ. θ' 15.

αἴτημα: «Ἐκέκραξα ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου, ἐπάκουσόν μου, Κύριε· τὰ δικαιώματά σου ἐκζητήσω». Δεύτερον αἴτημα: «Ἐκέκραξά σοι, σῶσόν με». Διότι ἐκεῖνο πού ἔλεγον μέ τὸν νοῦν μου δὲν ἦτο τίποτε ἄλλο εἰμὴ ὁ Θεός. Ἀφοῦ, λοιπόν, μεγαλοφώνως σέ παρεκάλεσα, μεγαλοφώνως ὑπόσχομαι νὰ φυλάξω τὰς ἐντολάς σου.

147. «Προέφθασα ἐν ἁωρίᾳ καὶ ἐκέκραξα». Ἁωρία λέγει τὸ σκοτάδι, δηλαδή τὸ μπερδεμα τῶν πραγμάτων. Λέγει δὲ τὰ ἐξῆς: Καίτοι οἱ παράνομοι ἔπραττον τὰ πάντα εἰς κατάστασιν συγχύσεως, ἐγὼ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐζοῦσα σύμφωνα μέ τὸν νόμον σου.

150. «Προσῆγγισαν οἱ καταδιώκόντές με ἄνομια». Ἐταυτίσθησαν, λέγει, οἱ πολέμοί μου μέ τὴν ἄνομίαν. Διότι κανεῖς δὲν καταδιώκει τὸν δίκαιον, ἐάν δὲν θέλῃ νὰ συνενωθῇ μέ τὴν ἄνομίαν.

151. «Ἐγγὺς εἶ σύ, Κύριε». Ὁ Θεὸς εἰς ἄλλο μέρος λέγει: «Θεὸς ἐγγίζων ἐγὼ εἰμι, καὶ οὐχὶ Θεὸς πόρρωθεν, λέγει Κύριος»⁴⁴. Διότι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ εὐρίσκεται παντοῦ, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸν τρόπον πού ἐδημιούργησε καὶ κυθερνᾷ τὰ σύμπαντα.

154. «Κρῖνον τὴν κρίσιν μου, καὶ λύτρωσαί με, διὰ τὸν λόγον σου ζῆσόν με». Λόγον ἐννοεῖ τὴν ὑπόσχεσιν· διότι ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ ἔλθῃ καὶ θὰ μᾶς σώσῃ.

155. «Μακρὰν ἀπὸ ἁμαρτωλῶν σωτηρία». Ἐναντίον τῆς ὁποίας ἐξηγέρθησαν καὶ ἐπεδίωξαν νὰ τὴν ἀφανίσουν οἱ ἄρχοντες αὐτοῦ τοῦ κόσμου. «Ὅτι δικαιώματά σου οὐκ ἐξεζήτησαν». Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος πού καταδιώκουν τὸν δίκαιον, ἐπειδὴ ὠδήγησαν τὸν ἑαυτὸν των μακρὰν ἀπὸ τὸν θεῖον νόμον.

156. «Οἱ οἰκτιρμοί σου πολλοί, Κύριε». Γνωρίζω, λέγει, κατὰ ποῖον τρόπον μᾶς ἐφανερώσες τὰς ἐντολάς σου καὶ ὅτι αὗται εἶναι θετικαὶ καὶ ἀμετακίνητοι. Τὸ ἴδιον δὲ λέγει καὶ εἰς προηγούμενον στίχον μέ τὸ «Κατ' ἀρχὰς ἔγνων ἐκ τῶν μαρτυρίων σου».

158. «Εἶδον ἀσυνετοῦντας καὶ ἐξετηκόμην». Ὅσᾱκις ἐγὼ ἔβλεπον κάποιον νὰ παραμένῃ ἀσύνετος, ἔλυνάνα ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἀπὸ ζῆλον πού προήρχετο ἀπὸ εὐσέβειαν.

44. Ἱερ. κγ' 23.

159. «Ἴδὲ, ὅτι τὰς ἐντολάς σου ἠγάπησα, Κύριε». Θὰ ἴδῃς πράγματι εἰς ἐμέ τὴν ἀποτύπωσιν τῶν ἀγαθῶν ἔργων· διότι δὲν ἐτήρησα ἀπλῶς τὰς ἐντολάς σου, ἀλλὰ τὰς ἠγάπησα, χωρὶς οὐδεὶς νὰ μὲ ἐξαναγκάσῃ πρὸς τοῦτο. Παρὰ ταῦτα ὁμῶς ἔχω ἀνάγκην τοῦ ἐλέους σου διὰ νὰ ζήσω.

160. «Ἀρχὴ τῶν λόγων σου ἀλήθεια». Ἡ πρώτη ἀπὸ τὰς ἐντολάς σου ποῦ μᾶς ἔχει δοθῇ εἶναι αὐτὴ ἀκριβῶς, νὰ εἴμεθα ἀληθεῖς εἰς ὅλα, καὶ εἰς τὰς πράξεις καὶ εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὰς σκέψεις.

161. «Ἄρχοντες κατεδίωξάν με δωρεάν». Μοῦ προκαλοῦσαν θλίψεις, λέγει, οἱ ἐκάστοτε ἄρχοντες, ἐπειδὴ ἦσαν ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας. Δὲν ἐφοβήθην ὁμῶς ἀπὸ τὰς θλίψεις ἐκείνων, ἐπειδὴ φοβοῦμαι τὸν ἰδικόν σου λόγον. Καὶ ποῖος ἄλλος εἶναι αὐτός ὁ λόγος, τὸν ὁποῖον ἐφοβήθην εἰμὶ τὸ «Μὴ φοβήθητε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν ἀποκτείνει μὴ δυνάμενων· φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι εἰς γεέννην»;⁴⁵.

162. «Ἀγαλλιάσομαι ἐγὼ ἐπὶ τὰ λόγια σου, ὥς ὁ εὐρίσκων σκύλα πολλά». Δὲν ὑπήκουσε λέγει μόνον ἀπὸ φόβον εἰς τοὺς θείους λόγους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ χαράν, ἢ ὅποια χαίρει ἰδιαιτέρως διὰ τὸν πλοῦτον. Ἀσφαλεστέρα δὲ τήρησις τοῦ θείου νόμου εἶναι αὐτὴ ποῦ γίνεται μὲ χαράν. Ἀφοῦ δὲ ἐνεθυμήθη τοὺς ἐχθροὺς ποῦ τὸν καταδιώκουν, δικαιολογημένως ἐνεθυμήθη καὶ τὰ λάφυρα. Πράγματι, λέγει, δὲν ὑπερφηανεύθην τόσον ἐπειδὴ κατενίκησα ὅλους τοὺς ἐχθροὺς καὶ τοὺς κατενίκησα, ὅσον διὰ τοὺς ἰδικούς σου λόγους. Διὰ ποίους ἄλλους λόγους ὁμιλεῖ εἰμὶ διὰ τοὺς λόγους τοῦ Παύλου ποῦ ἀναφέρονται εἰς τοὺς Ἰουδαίους: «Πρῶτοι γὰρ ἐπιστεύσαμεν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ»;⁴⁶.

163. «Ἀδικίαν ἐμίσησα» κ.λ.π. Διότι δὲν ὑπερασπίστηκα ὅπως ἐκεῖνος κάποιον νεκρὸν καὶ σιχαίνομαι νὰ παίρνῃ λάφυρα· διότι τὸ μόνον ποῦ εἶναι ὠφέλιμον εἶναι νὰ σιχαίνεται κανεὶς τὴν ἀδικίαν· διὰ τοῦτο καὶ ἀφοῦ κατενόησα ὅσον καὶ ὅπως πρέπει τὸν νόμον σου, τὸν ἠγάπησα, χωρὶς νὰ τὸν ἀναμιγνύω οὐδόλως μὲ τὰ

45. Ματθ. ι' 28.

46. Ρωμ. γ' 2.

γῆινα. Διότι ἡμεῖς ἐπειδὴ ἀνεστήθημεν μαζί με τὸν Χριστὸν «τὰ ἄνω ζητοῦμεν, οὐ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς»^{46α}.

164. «Ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἦνεσά σοι». Εἰς ὁλόκληρον τὴν ζωὴν τοῦ ὁ δίκαιος φωτιζόμενος ἀπὸ τὸν θεῖον νόμον θὰ εὐρίσκεται εἰς πλήρη ἡμέραν, τὴν ὁποίαν οὐδέποτε θὰ διαδέχεται νύκτα· καὶ ἀφοῦ ἀνῆλθεν ὑπεράνω τοῦ κόσμου τούτου ὑμνεῖ τὸν Θεὸν ἑπτὰ φορές⁴⁷, καὶ τοιουτοτρόπως ἐπροχώρησε πέραν τοῦ ὕλικου κόσμου, ὁ ὁποῖος ἐδημιουργήθη εἰς ἕξ ἡμέρας· καὶ ἐπειδὴ εὐρέθη εἰς τὸν παράδεισον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀφοῦ εἶδε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὸν κόσμον καὶ μεριμνᾷ δι' αὐτόν, ἐπιδίδεται εἰς δοξολογίαν διὰ τὰς δικαίας ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ· σύμφωνα μὲ αὐτὰς τὰς ἀποφάσεις δι' ἕκαστον δημιουργήμα ἐγένεν ἰδιαιτέρα δημιουργικὴ ἐνέργεια καὶ λαμβάνεται ἰδιαιτέρα πρόνοια. Ἐννοεῖ τὸ συνεχές. Σύμφωνα μὲ αὐτὴν τὴν ἐκδοχὴν λέγει, ὅτι ἀνέκαθεν καὶ συνεχῶς ἐνεθυμούμενη τὰς ἀποφάσεις σου, τὰς ὁποίας ἔλαθες δικαίως· δι' αὐτῶν ἀπέκλεισες μὲν τῆς σωτηρίας τοὺς ἐπιχειρήσαντας νὰ ἀντιστρατευθοῦν εἰς τὰ σχέδιά σου ἄρχοντας, ἐλύτρωσες δὲ τοὺς ἀδικηθέντας.

170. «Ἐγγισάτω ἡ δέησίς μου... Εἰσέλθοι τὸ ἀξίωμα μου ἐνώπιόν σου, Κύριε». Πρόσεξε μὲ πόσῃ τάξει εἶναι τοποθετημένα τὰ θεῖα λόγια. Διότι πρῶτον τίθεται τὸ «ἐγγισάτω», μετὰ τὸ μεγαλύτερον, τὸ «εἰσέλθοι τὸ ἀξίωμα μου»· διότι τῆς εἰσόδου προηγεῖται τὸ πλησίασμα. Διότι ὅταν κάποιος πλησιάσῃ οἰκίαν, ἐφ' ὅσον εἶναι φίλος τοῦ οἰκοδεσπότου, εἰσέρχεται. Αὐτὴν δὲ πού εἰς τὴν ἀρχὴν ὠνόμασε δέησιν, παρακάτω τὴν εἶπεν ἀξίωμα, πού παράγεται ἀπὸ τὸ «ἀξιούν». Μήπως ὅπως ὑπάρχουν κοσμικὰ ἀξιώματα πού ἐκφράζουν ὑπεροχὴν τοιουτοτρόπως ὑπάρχουν καὶ ψυχικά; Διότι εἶναι ἀξίωμα τοῦ νὰ εἶναι κανεὶς ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ· ὑπάρχουν καὶ ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα καὶ τάγματα. Ἀξίωμα, ὅμως τῆς ψυχῆς εἶναι καὶ τὸ νὰ ἔχη τὰς ἀρετάς, ἢ τοῦλάχιστον μίαν ἀπὸ αὐτάς. Αὐτὰ ἐδῶ τὰ λέγει ἄνθρωπος πού ἔχει παρόμοιον ἀξίωμα.

46α. Πρβλ. Κολ. γ' 1, 2.

47. Κατὰ τοὺς Ἑβραίους τὸ ἐπτάκις ἐσήμαινε τὸς ἀπείρους φορές (πρβλ. Ματθ. ιη' 21-22. Λουκ. ιζ' 4).

171. «Ἐξερεύξοιντο τὰ χεῖλη μου ὕμνον». Τὸ ρέψιμον συνήθως παρατηρεῖται εἰς τοὺς χορτασμένους. Ὁ θεῖος λόγος ἔχει ὑπ' ὧσιν τοὺς τὴν πνευματικὴν τροφήν. Ὁ ἴδιος ἄλλωστε ὁ ἐνυπόστατος Λόγος λέγει ὅτι εἶναι ἄρτος: «Ἐγὼ γάρ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς ὁ ἐξ οὐρανοῦ καταβάς»⁴⁸. λέγει ἀκόμη καὶ «Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ»⁴⁹. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐφάγομεν αὐτὸν τὸν ἄρτον, ἀναπέμπομεν ὕμνον. Τοιοῦτου εἵδους ρέψιμο εὐχομαι νὰ ἔχω. Αὐτὸ ὁμῶς εἶναι ἀδύνατον, ἐὰν δὲν μοῦ διδάξης τὸν νόμον σου.

172. «Φθέγγοιτο ἡ γλῶσσά μου τὰ λόγια σου». Εὐχεται ὥστε αὐτὰ τὰ ὁποῖα θὰ εἶπη νὰ εἶναι λόγος τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ τὸ «Ἄνοιγε σὸν στόμα λόγῳ Θεοῦ»⁵⁰. Ὁ τέτοιος δὲ ἄνθρωπος οὐδέποτε προφέρει λόγον ἀνωφελεῖ⁵¹. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ Παῦλος: «Τὸ γάρ, οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις, καὶ εἰ τις ἐτέρα ἐντολή, ἐν τῷ λόγῳ ἀνακεφαλαιοῦται τὸ, Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν»⁵². Διότι αὐτὸ εἶναι ἡ δικαιοσύνη, τὸ «Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου».

173. «Γενέσθω ἡ χεὶρ σου τοῦ σῶσαί με». Δὲν ἐννοεῖ θεθαίως τὴν δημιουργίαν τῆς χειρός, ἀλλὰ τὴν σχέσιν τῆς ὥς πρὸς τὰ σωζόμενα. Εἶναι σχετικὸν μὲ τὸ «Γενοῦ μοι εἰς Θεὸν ὑπερασπιστήν»⁵³.

174. «Ἐπεπόθησα τὸ σωτήριόν σου, Κύριε». Ἐὰν θέλῃς νὰ διερευνησῇς τὴν σημασίαν τοῦ λόγου, τότε μάθε ὅτι «τὸ σωτήριόν σου» εἶναι ὁ Χριστός. Διότι τὸ ὄνομα Ἰησοῦς ἐρμηνεύεται «Θεοῦ σωτηρία». Αὐτὸς ἐστάλη εἰς ἡμᾶς ὡς Σωτήρ. Τὸ κατ' ἐξοχὴν ἔργον μας εἶναι νὰ ἐπιθυμοῦμε ζωηρῶς τὴν ἀπὸ Θεοῦ σωτηρίαν. Διότι οἱ πολλοὶ ποθοῦν ὅσα ἀφοροῦν τὴν σάρκα. Τὸ δὲ «τοῦ Θεοῦ» σημαίνει τὴν πλησίον αὐτοῦ σωτηρίαν, τὴν εἰς αὐτὸν ἀνάπαυσιν, τὴν κληρονομίαν τῶν ἁγίων. Διότι αὕτη εἶναι ἡ σωτηρία ποὺ χαρίζει ὁ Θεός, ἡ αἰώνιος ζωὴ. Ἀλλὰ καὶ τὸ Ἰησοῦς ἐρμηνεύεται «Θεοῦ σωτήρ».

48. Ἰωάν. στ' 35.

49. Ἰωάν. στ' 54.

50. Παρ. λα' 8.

51. Πρβλ. Ματθ. ιβ' 36.

52. Ρωμ. ιγ' 9.

53. Ψαλμ. λ' 3.

ριον», ἀφοῦ ἐστάλη εἰς ἡμᾶς διὰ νὰ μᾶς σώσῃ· ὅποιος θέλει νὰ τὸν ποθῇ ὀφείλει νὰ μελετήσῃ τὸν νόμον.

175. «Ζήσεται ἡ ψυχὴ μου, καὶ αἰνέσει σε». Ἀναφέρεται εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Διότι «ἡ ζωὴ ἡμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ»⁵⁴. Τότε προπάντων θὰ σὲ ὑμνήσω, τότε θὰ μὲ βοηθήσῃς· θὰ ὑμνήσω τὰς περιλαλήτους ἀποφάσεις σου σχετικῶς μὲ αὐτοὺς ποὺ θὰ κριθοῦν ἀπὸ σὲ διὰ τῶν ὁποίων ὁ μὲν δίκαιος θὰ ζήσῃ αἰωνίως χωρὶς θασάνους, ὁ δὲ ἔνοχος θὰ θασανίζεται.

176. «Ἐπλανήθην ὡς πρόβατον ἀπολωλός». Ἄφοῦ ἔκαμε λόγον δι' ὅσα ἔργα ἔπραξε, πάλιν λέγει περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του ὅτι εἶναι πρόβατον πλανημένον, καλλιεργῶν τὴν ταπεινοφροσύνην, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ Κύριος: «Ὅταν πάντα κατορθώσητε, λέγετε· Δούλοι ἄχρεοί ἐσμεν»⁵⁵.

ΡΙΘ'.

ΩΔΗ τῶν ἀναβαθμῶν.

Υ' π ό θ ε σ ι ς

Τὴν πρώτην ὁδὴν τῶν ἀναβαθμῶν ψάλλει εἰς τὸν Θεὸν ὁ εὐρισκόμενος εἰς τὴν Βαθυλῶνα λαός, ἀνησυχῶν καὶ λυπούμενος διὰ τὴν παράτασιν τῆς αἰχμαλωσίας καὶ παρακαλῶν νὰ ἐλευθερωθῇ.

1-2. «Πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαί με ἐκέκραξα... Κύριε, ρῦσαι τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ χειλέων ἀδίκων καὶ ἀπὸ γλώσσης δολίας». Διότι πῶς νὰ μὴ εἶναι ἀδίκὰ τὰ χεῖλη τῶν Βαθυλωνίων, τὰ ὁποῖα προσέφερον λατρεῖαν εἰς τὰ εἰδῶλα; Ἡ ἰδίᾳ δὲ αὐτὴ γλῶσσα πρέπει νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς δολία, ἐπειδὴ τίποτε ὀρθὸν δὲν λέγει περὶ Θεοῦ.

3-4. «Τί δοθείη σοι, καὶ τί προστεθείη σοι πρὸς γλῶσσαν δολίαν; Τὰ θέλῃ τοῦ δυνατοῦ ἡκονημένα». Τί

54. Κολ. γ' 3.

55. Λουκ. ιζ' 10.

περισσότερον ζητεῖς νά σοῦ δοθῇ, λέγει, ἢ τί ἄλλο θέλεις νά σοῦ δοθῇ ὡς ὄπλον ἐναντίον τῶν δολίων χειλέων; Ἀπό τὸν δυνατὸν θά ριφθοῦν θέλη γεμᾶτα φωτιά. Ἐννοεῖ τὴν ἐντὸς ὀλίγου τιμωρίαν ποῦ θά ὑποστοῦν οἱ Βαβυλώνιοι.

5--6. «Οἶμοι, ὅτι ἡ παροικία μου ἐμακρύνθη». Ἀπευθύνει καὶ ἄλλην παράκλησιν πρὸς τὸν Θεόν, νά ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν ἐξορίαν. «Κατεσκήνωσα μετὰ τῶν σκηνωμάτων Κηδάρ». Ἡ Κηδάρ εἶναι μία περιοχὴ, ἡ ὁποία κεῖται ἐπὶ τῆς ἐρήμου ποῦ εὐρίσκεται πρὸς ἀνατολάς, καὶ ἐκτείνεται μέχρι τὴν Περσίαν, τὴν ὁποίαν κατοικεῖ τὸ ἔθνος τῶν Σαρακηνῶν. «Πολλὰ παρώκησεν ἡ ψυχὴ μου».

7. «Μετὰ τῶν μισούντων εἰρήνην ἤμην εἰρηνικός». Ἀπετέλει κακίαν τῶν Βαβυλωνίων τὸ νά πολεμοῦν χωρὶς κανένα λόγον τοὺς φιλησύχους καὶ εἰρηνικούς. Ἐκτὸς ἐὰν ὑπεβάλλετο ἡ κρίσις καὶ ἡ τιμωρία, τὴν ὁποίαν παρήγγειλλεν ὁ Θεὸς κατὰ τῶν Χανααναίων καὶ Ἀμορραίων, μὲ τὸ νά ἀπαγορεύῃ τὴν μετ' αὐτῶν φιλίαν. Οἱ ἀσεβεῖς ὅμως δὲν ἐσχετίζοντο μὲ αὐτούς, ἐπειδὴ ἐσιχαίνοντο τὴν εὐσέβειαν. «Ὅταν ἐλάλουν αὐτοῖς, ἐπολέμουν με δωρεάν».

PK'.

ΩΔΗ τῶν ἀναβαθμῶν.

Ἦ πόθεις

Τὴν δευτέραν ὠδὴν ψάλλει καθ' ὃν χρόνον ἔχει μὲν ἀπολυθῇ ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ ἐνῶ θαδίζει τὴν μακρὰν ὁδὸν ποῦ ἐνώνει τὴν Βαβυλῶνα μὲ τὴν Ἱερουσαλήμ. Αὐτὸς (ὁ ψαλμωδός), εὐρεθεὶς ἀνάμεσα εἰς τὰ ὄρη, παρακαλεῖ νά τοῦ δοθῇ βοήθεια· ἀφοῦ τὸν ἄκουσε, τὸ προφητικὸν Πνεῦμα δίδει τὴν ἀπάντησιν: «Κύριος φυλάξει τὴν εἰσοδὸν σου καὶ τὴν ἐξοδὸν σου».

1-2. «Ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου εἰς τὰ ὄρη... Ἡ βοήθειά μου παρὰ Κυρίου τοῦ ποιήσαντος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Θέλοντας νά δείξῃ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ

Θεοῦ, «Τοῦ ποιήσαντος», λέγει, «τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν».

3-4. «Μὴ δώῃ εἰς σάλον τὸν πόδα σου, μηδὲ νυστάξῃ ὁ φυλάσσων σε». Νὰ ἔχῃς αὐτὴν τὴν ἐλπίδα καὶ θὰ σωθῇς. Τὸ «οὐ νυστάξει οὐδὲ ὑπνώσει ὁ φυλάσσων Ἰσραὴλ» δὲν φανερώνει τὸ κοπιῶδες ἔργον ὧσων φρουροῦν τὰ στρατόπεδα καὶ τὰς πόλεις καὶ τὰ ποίμνια, ἀλλὰ τὸ ἀπαθὲς τοῦ Θεοῦ. Ἐμφανίζεται δὲ νὰ νυστάξῃ, ὡς ἂν ταρασσόμεθα ἀπὸ τὰ μεταβαλλόμενα πράγματα τῆς ζωῆς, ἀπὸ τὰς ἐναντίον μας ἐπιθέσεις.

5. «Κύριος φυλάξαι σε, Κύριος σκέπη σοι ἐπὶ χεῖρα δεξιάν σου». Τοῦτο εἶπε καὶ εἰς τὸν ιε' Ψαλμὸν: «Προεωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διαπαντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἔστιν, ἵνα μὴ σαλευθῶ»¹. Καὶ ἐδῶ πάλιν λέγει, ὅτι ἀφοῦ εὐρίσκομαι κάτω ἀπὸ τὴν δεξιάν σου χεῖρα, αὐτὴ θὰ μὲ σκεπάσῃ καὶ θὰ μὲ φρουρήσῃ καὶ θὰ μοῦ χάριση ὅ,τι ἔχω ἀνάγκην.

ΡΚΑ'.

ΩΔΗ τῶν ἀναβαθμῶν.

Υ π ό θ ε σ ι ς

Ἡ τρίτη ὥδῃ ἀπευθύνεται εἰς ὄσους εὐρίσκονται ἀκόμη καθ' ὁδὸν καὶ τοὺς ἀναγγέλλει τὴν ἄφιξιν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ἀναφωνεῖ:

1. «Ἡψφράνθην ἐπὶ τοῖς εἰρηκόσι μοι· εἰς οἶκον Κυρίου πορευσόμεθα».

2. «Ἐστῶτες ἦσαν οἱ πόδες ἡμῶν ἐν ταῖς αὐλαῖς σου, Ἱερουσαλήμ». Αὐτοὶ οἱ λόγοι προέρχονται ἀπὸ τοὺς γέροντες, οἱ ὅποιοι καὶ ὑπέμειναν τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ οἱ ὅποιοι διηγοῦνται ὅτι τὰ πόδια των, τὰ ὅποια τώρα θαδίζουσι ἀπὸ τὴν ἐξορίαν πρὸς τὸν ναόν, παλαιότερον ἐστάθησαν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ.

3. «Ἱερουσαλήμ οἰκοδομουμένη ὥς πόλις». Ἦτο κάποτε, λέγει, πραγματικὴ πόλις καὶ ὄχι διασκορπι-

1. Ψαλμ. ιε' 8.

σμένη ἐδῶ κι ἐκεῖ· ἀλλ' ἦτο τόσον ἁρμονική, ὥστε νά διῖδῃ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἓν μόνον σπινθῆρα, τόση ἦτο ἡ συνοχή καὶ ἡ ἁρμονία τῶν οἰκοδομημάτων.

4. «Ἐκεῖ γὰρ ἀνέβησαν αἱ φυλαί». Ὅλοι αἱ φυλαί, λέγει, αἱ ὁποῖαι ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν ἔτρεχον νά δώσουν μαρτυρίαν, δηλαδή νά εὐχαριστήσουν τὸν Θεὸν τοῦ Ἰσραήλ. «Τοῦ ἐξομολογήσασθαι τῷ ὀνόματι Κυρίου». Εἰς αὐτοὺς ἐξεπλήρωσε τὴν θαυμαστὴν ὑπόσχεσιν, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποίαν εἰς αὐτὴν θὰ ἐγκαθιδρυθῇ ὁ θρόνος τοῦ Δαβὶδ· ἀκόμη καὶ ὁ Δαβὶδ προφητεύει βασιλείαν ὅλων· δὲν ὁμιλεῖ δι' ἐξουσίαν ἑνὸς ἀνθρώπου, ἀλλὰ διὰ συνεξουσίαν τῶν ἀρίστων καὶ τῶν θεοσεβῶν δι' αὐτῶν παλιννοστοῦνται ἡ βασιλεία τοῦ Δαβὶδ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἔδωκεν εἰς τοὺς δώδεκα ἀποστόλους τὴν ἐξουσίαν νά καθίσουν εἰς δώδεκα θρόνους καὶ νά κρίνουν τὸν Ἰσραήλ.

5. «Ὅτι ἐκεῖ ἐκάθισαν θρόνοι εἰς κρίσιν». Ὅπως λέγει καὶ ἡ ἱστορία ἐκεῖ ἦσαν τὰ βασιλικά ἀνάκτορα καὶ ἡ ἔδρα τῶν ἀρχιερέων· αὐτὰ ἐστόλιζον τὴν πόλιν ὥσάν κάποιος διπλοῦς στέφανος καὶ στέμμα. Τώρα ὁμοῦ δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἀπὸ τὴν παλαιὰν εὐτυχίαν ἀπέμειναν ἐλάχιστα μόνον λείψανα. «Θρόνοι ἐπὶ οἶκον Δαβὶδ». Εἰς αὐτὴν, λέγει, τὴν πόλιν, δηλαδή τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐγκατεστάθησαν βασιλικοὶ θρόνοι, οἱ ὁποῖοι ἐκδίδουν δικαίας ἀποφάσεις· πρῶτος βασιλεὺς ὑπῆρξεν ὁ Δαβὶδ, ἔπειτα οἱ ἐξ αὐτοῦ καταγόμενοι διάδοχοί του. Διὰ τοῦτο ὀνομάζει τὴν πόλιν οἶκον Δαβὶδ.

6. «Ἐρωτήσατε δὴ τὰ εἰς εἰρήνην τὴν Ἱερουσαλήμ». Ἀφοῦ ἐμάθατε, ὦ σεῖς ποῦ μὲ ἀκούτε, ποία ἦτο κάποτε ἡ Ἱερουσαλήμ, προσευχηθῆτε διὰ τὴν εἰρήνην της, χωρὶς νά ζητῆτε τίποτε ἄλλο εἰμὴ μόνον ὅσα συντελοῦν εἰς τὴν εἰρήνην της.

7. «Γενέσθω δὲ εἰρήνη ἐν τῇ δυνάμει σου, καὶ εὐθηνία ἐν τοῖς πυργοῦσίν σου». Ἀντὶ νά εἴπῃ εἰς τὰ ἀνάκτορά σου. Εὐχομαι εἰς σέ, λέγει, νά ἔχουν πλούσια τὰ ἀγαθὰ ὅσοι κατοικοῦν εἰς σέ, οἱ ὁποῖοι εἶναι πλησίον καὶ ἀδελφοί. Αὐτὰ τὰ εὐχονται εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ ὅσοι ἔχουν γηράσει, νά ὑπάρχῃ δηλαδή εἰς τὰ τεῖχη της εἰρήνη. Διότι τὸ «δυνάμει» σημαίνει τὰ τεῖχη· ἢ κατ' ἄλ-

λην ἐκδοχὴν ἐννοεῖ τοὺς εὕρισκομένους εἰς αὐτὴν ἁγίους.

8 «Ἐνεκα τοῦ οἴκου Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐξεζήτησα ἀγαθὰ σοι». Ἐπειδὴ, ὦ Ἱερουσαλήμ, ὑπάρχει ἐντός σου ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ μας, ἀνταποδίδοντας εἰς σὲ τὴν εὐεργεσίαν «ἐξεζήτησα ἀγαθὰ σοι».

PKB'.

ΩΔΗ τῶν ἀναβαθμῶν

ΥΨΟΘΕΣΙΣ

Ἡ τετάρτη ὠδὴ περιέχει προσευχὴν τῶν εὕρισκομένων καθ' ὁδόν, ἐπιστρεφόντων ὕστερα ἀπὸ πολλὰ ἔτη εἰς τὴν πατρίδα. Αὐτοί, ἀφοῦ ἐξηντλήθησαν ἀπὸ τὸ ταξίδι, ζητοῦν ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ τοὺς δώσῃ καὶ ἔλεος καὶ εὐσπλαχνίαν, ἐπειδὴ τοὺς ἔχουν ἐκμηδενήσει οἱ ἀλλόθρησκοι. Διὰ τοῦτο καὶ ἀποκρίνεται πρὸς αὐτοὺς τὸ πνεῦμα δίδοντάς τους θάρρος, λέγον: «Τοῖς εὐθηνούσι τὸ ὄνειδος».

1-2. «Πρὸς σὲ ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου, τὸν κατοικοῦντα ἐν τῷ οὐρανῷ. Ἴδου ὡς ὀφθαλμοὶ δούλων εἰς χεῖρας τῶν κυρίων αὐτῶν». Ὅσοι μὲν ἔχουν δουρικὸν φρόνημα¹ ποῦ τοὺς προκαλεῖ φόβον, οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν εἶναι ἐστραμμένοι διαρκῶς εἰς τὰ χέρια τῶν κυρίων καὶ τῆς κυρίας τῶν· οἱ ὀφθαλμοὶ ὅμως ἐκείνου ὁ ὁποῖος ἔχει τὸ πνεῦμα τῆς υἰοθεσίας¹ εἶναι προσηλωμένοι εἰς Κύριον τὸν Θεόν.

3. «Ἐλέησον ἡμᾶς, Κύριε, ἐλέησον ἡμᾶς». Ἡ ἐπανάληψις φανερώνει τὴν θερμότητα τῆς αἰτήσεως. Δὲν ζητοῦμεν τὸ θεῖον ἔλεος ἐπειδὴ εἴμεθα ἄξιοι, ἀλλ' ἐπειδὴ περιήλθομεν εἰς κατὰστασιν ἀξιολύπητον.

1. Πρβλ. Ρωμ. η' 15.

ΡΚΓ'.

ΩΔΗ τῶν ἀναβαθμῶν

Υ' π ό θ ε σ ι ς

Ψάλλοντες τὴν πέμπτην ὥδην ὅσοι ἔφθασαν εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἀπευθύνουν προσευχάς, ἐπειδὴ ἐλυτρώθησαν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς ποὺ συνήνησαν καθ' ὁδόν.

ΡΚΔ'.

ΩΔΗ τῶν ἀναβαθμῶν

Υ' π ό θ ε σ ι ς

Ψάλλουν τὴν ἕκτην ὥδην ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸ ὄρος ποὺ τόσον ἐπεθύμουν. Ἀφοῦ εἶδον ἐν συνεχείᾳ τὴν πόλιν χωρὶς τεῖχη, παρακαλοῦν νὰ γίνῃ τεῖχος δι' αὐτοὺς ἢ προστασία τοῦ Κυρίου, λέγει· ἐπὶ πλέον εἶναι πεπεισμένοι ὅτι θὰ σωθοῦν ἀπὸ τὰς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν· αὐτὴν δὲ τὴν αἰσιοδοξίαν τὴν ἀντλοῦν καὶ πάλιν ἀπὸ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, «μὴ ἀφιέντος τὴν ράβδον τῶν ἁμαρτωλῶν ἐπὶ τὸν κλῆρον τῶν δικαίων καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ».

5. «Εἰρήνη ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ». Ἡ εἰρήνη θεεθαίως ἡ ὁποία εἶναι ἀσύλληπτος διὰ κάθε ἀνθρώπινον νοῦν! δίδεται μόνον εἰς ἐκεῖνον ποὺ ἔχει σκέψιν καθαρὰν. Ἐν τούτοις ὅμως καὶ ὅταν κατεστράφησαν οἱ ἐχθροί, αὐτοὶ ἀπήλαυσαν τὴν εἰρήνην.

ΡΚΕ'.

ΩΔΗ τῶν ἀναβαθμῶν.

Ἵ πό θ ε σ ι ς

Ψάλλουν τὴν ἐβδόμην ὠδὴν ἐκεῖνοι ποὺ ἐπέστρεψαν ἤδη εἰς τὴν πόλιν καὶ τοιουτοτρόπως ἐξησφάλισαν τὴν λύτρωσίν των. Παρακαλοῦν δὲ διὰ τοὺς ὑπολοίπους, ποὺ εὐρίσκονται ἀκόμη εἰς τὴν Βαβυλῶνα, διὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν καὶ αὐτοί.

1. «Ἐν τῷ ἐπιστρέψαι Κύριον τὴν αἰχμαλωσίαν Σιών ἐγενήθημεν ὥσει παρακεκλημένοι». Αὐτὰ τὰ προφητεύουν οἱ ἀπόστολοι διὰ τὸν ἑαυτὸν των καὶ τοὺς ἐθνικούς. Διότι κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Δαβὶδ δὲν ὑπῆρχεν αἰχμαλωσία. Ἄρα λοιπὸν αὐτὰ τὰ λέγει διὰ τὴν πνευματικὴν αἰχμαλωσίαν. Διότι διὰ τοῦ «ἐροῦσι» γίνεται λόγος προφητικῶς διὰ τὸ μέλλον.

2-4. «Τότε ἐροῦσιν ἐν τοῖς ἔθνεσιν· Ἐμεγάλυνε Κύριος» κλπ. Αὐτὸ μᾶς ἔφερεν εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ὥστε ὅλοι νὰ μᾶς κλαίουں. Διότι ὅλοι θαυμάζουν τὸ θαυμαστὸν ἐκεῖνο ἔργον τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀπαλλαγὴν μας δηλαδὴ ἀπὸ τὴν πικρὰν ἐκείνην δουλείαν· καὶ ἡμεῖς θεθαίως ἀναφωνοῦμεν καὶ δὲν μένομεν ἀδιάφοροι, ἀφοῦ δὲν ἐπήραμεν μαζί μας καὶ τοὺς ὑπολοίπους· δι' αὐτοὺς τοὺς ἐναπομείναντας εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν παρακαλοῦμεν θερμῶς καὶ λέγομεν: «Ἐπίστρεψον, Κύριε, τὴν αἰχμαλωσίαν ἡμῶν ὡς χειμάρρους ἐν τῷ νότῳ». Οἱ λόγοι αὐτοὶ φανερώνουν τὸ μεγάλο πλῆθος ἐκείνων ποὺ ἀπέμειναν εἰς τὴν Βαβυλῶνα καθὼς καὶ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῶν· παρομοιάζει δὲ αὐτοὺς μὲ τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ τῆς Αἰγύπτου. Διότι νότον ὀνομάζει τὴν ἔρημον.

5-6. «Οἱ σπεύροντες ἐν τοῖς δάκρυσιν ἐν ἀγαλλιάσει θριοῦσι. Πορευόμενοι ἐπορεύοντο καὶ ἔκλαιον». Εἰς ἐκείνους ποὺ προσηυχήθησαν διὰ τοὺς ἀπολειφθέντας ἀπαντᾷ τὸ προφητικόν Πνεῦμα καὶ λέγει, ὅτι ἐὰν κλαύσουν δι' αὐτοὺς ποὺ ἔμειναν εἰς τὴν Βαβυλῶνα, θὰ πραγματοποιηθῇ καὶ ἡ ἰδικὴ των ἐπιστροφή.

ΡΚΣΤ'.

ΩΔΗ τῶν ἀναβαθμῶν τοῦ Σολομῶντος.

Υ' π ό θ ε σ ι ς

Ἡ ὀγδόη ὡδὴ ψάλλεται καθ' ἣν στιγμὴν ἔχουν τεθῇ τὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ καὶ ἐνῶ ὁ λαὸς ἐλπίζει ὅτι θὰ παραμείνῃ ἀσάλευτον τὸ οἰκοδόμημα. Ἐμμέσως ὁμῶς προφητεύει τὴν ἐκ νέου καταστροφὴν αὐτοῦ, ἡ ὁποία θὰ συμβῇ ὅταν θὰ ἐξουσιάζουν τὴν Ἰουδαίαν οἱ Ρωμαῖοι. Περιέχεται δὲ καὶ προφητεία περὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Ψαλμὸς ψάλλεται προφητικῶς ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος, ὅπως θεθαίως ἔχομεν καὶ Ψαλμοὺς τοῦ Ζαχαρίου καὶ τοῦ Ἀγγαίου. Ἡ ὀγδόη δὲ ἀποτελεῖ ἀσφαλῶς τὴν ἀρχὴν τῆς Καινῆς Διαθήκης.

1. «Ἐάν μὴ Κύριος οἰκοδομήσῃ οἶκον, εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομοῦντες». Λέγει αὐτά, ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι ἐκαυχῶντο διὰ τὴν στερεότητα τῆς οἰκοδομῆς.

3. «Ὅταν δῶ τοῖς ἀγαπητοῖς αὐτοῦ ὕπνον, ἰδοὺ ἡ κληρονομία Κυρίου, υἱοί». Μὴν καυχᾶσθε, λέγει, διὰ τὸν ναόν, ὡσάν νά δίδεται εἰς αὐτόν ἡ κληρονομία σας. Διότι δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ κληρονομία. Ἀλλ' ὅταν ἀναπαύσῃ τοὺς ἐκλεκτοὺς του ἀπὸ τὸν πρῶτον λαόν, δηλαδὴ τοὺς προφήτας, τότε θὰ δώσῃ τὴν κληρονομίαν εἰς τὰ παιδιὰ του. Ποῖοι δὲ ἄλλοι εἶναι αὐτοὶ οἱ υἱοὶ εἰμὴ οἱ μαθηταί; Διότι ἡ θεία ὑπόσχεσις καὶ ἡ ἀναφερομένη εἰς τὰ παιδιὰ εὐλογία, ἔχει δοθῇ ὑπὸ μορφήν ἀνταμοιῆς εἰς τοὺς ἐλπίζοντας εἰς αὐτόν. «Ὁ μισθὸς τοῦ καρποῦ τῆς γαστρούς». Ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας δυνατὸν νά εἶναι ἡ σωτηρία πού δίδει τὸ πνεῦμα, σύμφωνα μὲ τὸ «Ὡδινήσαμεν καὶ ἐτέκομεν πνεῦμα σωτηρίας, ὃ ἐποιήσαμεν ἐπὶ τῆς γῆς»¹. Αὐτοῦ τοῦ καρποῦ μισθὸς καθὼς καὶ κληρονομία θὰ δοθῇ ἡ υἱοθεσία.

4. «Ὡσεὶ θέλῃ ἐν χειρὶ δυνατοῦ, οὕτως οἱ υἱοὶ τῶν ἐκτετιναγμένων». Πεταμένους ὀνομάζει ὄσους ἀπερρίφθησαν ἀπὸ τὸν πρῶτον λαόν· αὐτῶν τὰ παιδιὰ, δηλαδὴ οἱ ἀπόστολοι, ἔχουν γίνει θέλῃ τοῦ δυνατοῦ. Μὲ αὐτοὺς ἐκτύπησεν ὡσάν μὲ τόξα τὰς ἐχθρικός δυνάμεις.

1. Ἦσ. κατ' 18.

5. «Μακάριος ὃς πληρώσει τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ ἐξ αὐτῶν». Μακαρίζει ἐκείνους ἐξ αὐτῶν, οἱ ὅποιοι θὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν. «Οὐ καταισχυνθήσονται, ὅταν λαλῶσι τοῖς ἐχθροῖς αὐτῶν ἐν πύλαις». Ὅμιλεῖ μὲ σαφήνειαν διὰ τὴν παρουσίαν τοῦ κηρύγματος.

PKZ'.

ΩΔΗ τῶν ἀναβαθμῶν.

Ὑ π ό θ ε σ ι ς

Ἡ ἐνάτη ὠδὴ θεωρεῖ μακάριον ἐκείνον ποῦ προσήλθεν εἰς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ. Πολὺ ὀρθῶς δὲ μετὰ τὴν ἀνάδειξιν τῶν ἀποστόλων μακαρίζει ὅσους ἐπίστευσαν.

1. «Μακάριοι πάντες οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον».

3. «Ἡ γυνὴ σου ὡς ἄμπελος εὐθηνούσα». Εἰς ἐκείνον ποῦ φοβεῖται τὸν Κύριον δίδεται ὡς δῶρον ὃχι ἡ ὁποιαδήποτε γυναῖκα, ἀλλ' ἡ στολισμένη μὲ ἀγαθοὺς καρπούς. Διότι ἡ ἐνάρετος γυναῖκα εἶναι πλούσιον μερίδιον.

5. «Καὶ ἴδοις τὰ ἀγαθὰ Ἱερουσαλὴμ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου». Τὰ πνευματικὰ προφανῶς, «Ἄ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε»¹ καὶ τὰ λοιπά.

6. «Καὶ ἴδοις υἱοὺς τῶν υἱῶν σου, εἰρήνη ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ». Ἐννοεῖ τὰς ὑποσχέσεις. Διότι ὅπως τὰ τέκνα εἶναι οἱ πρῶτοι καρποὶ τῆς εὐσεβοῦς ψυχῆς, τοιοῦτοτρόπως καὶ δεῦτεροι εἶναι αἱ ὑποσχέσεις.

PKH'.

ΩΔΗ τῶν ἀναβαθμῶν.

Ὑ π ό θ ε σ ι ς

Ἡ δεκάτη ὠδὴ ὁμιλεῖ εἰς τὸν λαὸν τοῦ Χριστοῦ διὰ

1. Α' Κορ. 6' 9.

τούς πολλούς διωγμούς πού τὸν ἀναμένουν καὶ ὅτι ὅλα θὰ τὰ ἀντιμετωπίσῃ ἐπιτυχῶς, ἀποδεικνυόμενος πάντοτε ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς. Λέγει αὐτὸ ἐπειδὴ οἱ διωγμοὶ ἐνεφανίσθησαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος.

1-4. «Πλεονάκις ἐπολέμησάν με... Κύριος δίκαιος συνέτριψεν αὐχένας ἀμαρτωλῶν». Πράγματι ὅλοι οἱ διώκται ὡς κακοὶ πού εἶναι θὰ ἔχουν κακὸν τέλος.

ΡΚΘ'.

ΩΔΗ τῶν ἀναβαθμῶν.

᾿Υ πό θ ε σ ι ς

Ἡ ἐνδεκάτη ᾠδὴ περιέχει προσευχὴν μαρτύρων καὶ προτροπὴν τοῦ νέου λαοῦ εἰς δοξολογίαν. Μὲ καθάρτητα δὲ διακηρύσσει τὴν ἐξιλέωσιν τῆς ἀρετῆς, πού εἶναι ὁ Χριστός. Διότι δι' αὐτὸν ἔχει λεχθῇ: «Καὶ αὐτὸς ἰλασμός ἐστι περὶ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν»¹.

1. «Ἐκ θαθέων ἐκέκραξά σοι, Κύριε...».

2. «Γενηθῆτω τὰ ᾠτά σου προσέχοντα εἰς τὴν φωνὴν τῆς δεήσεώς μου». Εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Θεοῦ αὐτιά ἐννοοῦμεν καὶ τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις, διὰ τῶν ὁποίων φθάνουν εἰς τὸν Θεὸν αἱ παρακλήσεις μας.

3. «Ἐάν ἀνομίας παρατηρήσης, Κύριε, Κύριε, τίς ὑποστήσεται;». Ἡ ἐπανάληψις τοῦ «Κύριε, Κύριε» εἶναι ἔκφρασις θαυμασμοῦ διὰ τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν λέγει ὅτι προέρχεται καὶ ἡ ἐξιλέωσίς μας καὶ ὅχι ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας ἐπίδοσιν εἰς τὴν ἀρετὴν.

4. «Ἔνεκεν τοῦ ὀνόματός σου ὑπέμεινά σε, Κύριε». Αὐτὰ λέγονται δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι πλησιάζουν τὸν Θεὸν ὅχι δι' ἱκανοποίησιν κάποιας πνευματικῆς ἀνάγκης, ἀλλὰ μόνον καὶ μόνον διὰ τὸ σωστὸν ὄνομα τοῦ Θεοῦ «οὕτω καὶ ἐν ὑπομονῇ τρεχόντων τὸν προκείμενον

1. Α' Ἰωάν. 6' 2.

ἀγῶνα»² καὶ οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἀπομακρύνονται τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπὸ ὅσα τοῦ ἀρέσουν.

6. «Ἀπὸ φυλακῆς πρωΐας μέχρι νυκτὸς ἐλπισάτω Ἰσραὴλ ἐπὶ τὸν Κύριον». Εἶναι πράγματι ἀνάγκη καὶ εἰς τὰς δυσκόλους στιγμὰς νὰ ἐλπίζωμεν εἰς τὸν Κύριον. Διότι ἡ ἐλπίς δὲν πρέπει νὰ περιορίζεται μόνον εἰς τὰς πρωϊνὰς ὥρας, ὅταν ὅλα πηγαίνουν καλὰ, ἀλλὰ νὰ ἐκτείνεται καὶ εἰς τὰς δυσκόλους περιστάσεις. Ὅταν δὲ ἀνατέλλῃ τὸ ἀληθινὸν φῶς ὁ καθαρὸς νοῦς λαμβάνει ἀπὸ τὸν Θεὸν τὰ εὐγάριστα καὶ ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὰ δυσάρεστα ἅς ἐλπίσῃ, λοιπὸν, εἰς αὐτὸν ὡς εἰς πηγὴν, διότι ἀπὸ αὐτὸν προέρχεται τὸ ἔλεος, τὸ ὁποῖον χαρίζει εἰς τὸν ἐλπίζοντα λύτρωσιν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ καθαρίζει τελείως τὰς ἁμαρτίας.

ΡΛ'.

ΩΔΗ τῶν ἀναβαθμῶν.

Υπόθεσις

Ἡ δωδεκάτη ὠδὴ διδάσκει ὅποιον ἡξιώθῃ τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν νὰ μὴ ὑπερηφανεύεται, παρασυρόμενος ἀπὸ τὴν θελτίωσιν τῆς καταστάσεώς του, ἀλλὰ νὰ εἶναι ταπεινόφρων.

1-2. «Κύριε, οὐχ ὑψώθῃ ἡ καρδιά μου... οὐδὲ ἐπορεύθην ἐν μεγάλοις, οὐδὲ ἐν θαυμασίοις ὑπὲρ ἐμέ» κ.τ.λ. Τὸ καταλληλότερον φάρμακον διὰ τὴν ἀποφυγὴν τῆς ὑπερηφανείας εἶναι, λέγει, ἡ εἰς μεγάλον θαυμὸν ἀποκτικσις τῆς ἀντιθέτου ἀρετῆς (ταπεινοφροσύνης), τὴν ὁποίαν μᾶς ἐδίδαξε καὶ ὁ Σωτὴρ λέγων: «Ἐάν μὴ στραφῇτε καὶ γέννησθε ὡς τὰ παιδιά, οὐ μὴ εἰσέλθῃτε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»¹. Ὁμιλεῖ δι' ἀποκοπέντα τοῦ θηλασμοῦ παιδιὰ διὰ νὰ παραστήσῃ τὴν θλίψιν. Διότι δὲν θέλει νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς μητέρας του, ἐπειδὴ θασανίζεται διὰ τὴν ἀποστέρησιν τοῦ γάλακτος. Τοιοῦτο-

2. Ἐθρ. ιθ' 1.

1. Ματθ. ιη' 3.

τρόπως καὶ ἐγώ, λέγει, εὐρισκόμενος εἰς δοκιμασίας, προσηυχόμεν διὰρκῶς εἰς τὸν Θεόν. Ἐάν δὲ δὲν ἐφέρεθην κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἅς μοῦ ἐπιβλήθῃ ἡ ἐσχάτη τῶν ποινῶν.

ΡΛΑ'.

ΩΔΗ τῶν ἀναβαθμῶν.

Υπόθεσις

Ἡ δεκάτη τρίτη ὥδῃ περιέχει προσευχὴν ὑπὲρ τοῦ Δαβίδ. Διότι ἀφοῦ ἡ ἐξιλαστήριος θυσία συγχωρῇ εἰς ὅλους τὰς ἁμαρτίας, κατ' ἀνάγκην τὸ πρόφητικὸν Πνεῦμα ἀναφέρει μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους σωζομένους καὶ τὸν Δαβίδ: «Κύριε, μνήσθητι, κατὰ τὴν πραότητα αὐτοῦ ἀποδιδούς αὐτῷ». Διότι ὅπως αὐτός, ἐπειδὴ ἦτο πρᾶος, συνεχώρησε τὸν Σαοὺλ διὰ τὰ ὅσα εἶχε πράξει ἐναντίον του, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον συγχώρησε καὶ τὰ ἴδικά του ἁμαρτήματα.

1-2. «Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ Δαβίδ καὶ πάσης τῆς πραότητος αὐτοῦ. Ὡς ὤμοσε τῷ Κυρίῳ, ἠύξατο τῷ Θεῷ Ἰακώβ» καὶ ὅσα ἀκολουθοῦν. Διότι ἀφοῦ ἔμαθε ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὅτι θὰ ἐπισκεφθῇ τοὺς ἀνθρώπους ὁ Κύριος, διὰ νὰ παράσχῃ συγχώρησιν τῶν πολλῶν ἁμαρτημάτων, καὶ ἐπειδὴ ἠλπίσεν ὅτι θὰ σωθῇ δι' αὐτῆς (τῆς ἐπιδημίας), σπεύδει νὰ πληροφορηθῇ πότε θὰ πραγματοποιηθῇ, καὶ ποῦ θὰ γίνῃ καὶ κατὰ ποῖον τρόπον θὰ ἔλθῃ ἐπὶ γῆς ὁ Κύριος. Καὶ ἐπειδὴ ἐφλέγετο ἀπὸ τὸν πόθον νὰ μάθῃ αὐτά, ὑπέβαλε τὸν ἑαυτὸν του εἰς τόσον μεγάλην ταλαιπωρίαν, ὥστε νὰ ἀποφεύγῃ ἐντελῶς νὰ κοιμᾶται εἰς στρῶμα, νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ σπίτι του καὶ νὰ πέσῃ κατάχαμα πρὸ τοῦ ἱεροῦ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὀρκισθεὶς νὰ μὴ σηκωθῇ προτοῦ μάθῃ αὐτά. Χάρις δὲ εἰς τὴν ἰδικήν του ἐπιμονὴν καὶ σταθερότητα, ὁ Θεὸς τὸν ἐνσπλαγχνίζει καὶ τὸν εἰσακούει· διότι δὲν θὰ ἀπεδεικνύετο ψεύτης εἰς ὅ,τι ὑπeschέθη ἐνὸρκως, δι' αὐτὸ καὶ συνέχισε: «Ἴδου ἠκούσαμεν αὐτὴν ἐν Εὐφραθᾷ» αὕτῃ εἶναι ἡ Βηθλεέμ. Τί ἄλλο δὲ σημαίνει τὸ «αὐ-

τήν» εἰμή τὴν μελλοντικὴν ἔλευσιν τοῦ Κυρίου;

6. «Εὕρομεν αὐτὴν ἐν τοῖς πεδίοις τοῦ δρυμοῦ». Πράγματι τὸ σπήλαιον εἰς τὸ ὁποῖον ἐγεννήθη ὁ Χριστὸς εἶναι εἰς πεδιάδας, δηλαδὴ εἰς τοὺς ἀγρούς.

7. «Εἰσελευσόμεθα εἰς τὰ σκηνώματα αὐτοῦ». Ἐννοεῖ τὰς Ἐκκλησίας ποὺ πρόκειται νὰ ἰδρυθοῦν κατὰ καιροῦς. «Προσκυνήσωμεν εἰς τὸν τόπον οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ». Ὅμιλεῖ διὰ τὸ ὅρος τῶν Ἑλαιῶν, ὅπου προσκυνεῖ κάθε διερχόμενος.

8. «Ἀνάστηθι, Κύριε, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου». Τὸν προτρέπουν νὰ συντομεύσῃ τὴν ἀνάληψίν του εἰς τοὺς οὐρανοὺς. «Σὺ καὶ ἡ κιθωτὸς τοῦ ἁγιάσματός σου». Κιθωτὸν τοῦ ἁγιάσματος ὀνομάζει τὸ ἅγιον σῶμα του (τὸ ἀνεστημένον).

9. «Οἱ ἱερεῖς σου ἐνδύσονται δικαιοσύνην». Δὲν θὰ φοροῦν πλεόν, λέγει, τὰς καθοριζομένας ὑπὸ τοῦ νόμου στολάς, ἀλλὰ τὴν ἰδίαν τὴν δικαιοσύνην. Δικαιοσύνη δὲ εἶναι ὁ Χριστός.

10. «Ἐνεκεν Δαβὶδ τοῦ δούλου σου μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ σου». Ὅταν θὰ εὐεργετῇς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἐνθυμήσου καὶ τὸν Δαβὶδ, σὺ ὁ ὁποῖος τὸν ἐβοήθησες νὰ μετανοήσῃ διὰ τὴν ἁμαρτίαν ποὺ διέπραξε. Δοῦλος δὲ εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἔλαθεν ἀπὸ αὐτὸν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον τὴν μορφήν τοῦ δούλου.

11. «Ὡμοσε Κύριος τῷ Δαβὶδ ἀλήθειαν». Καὶ εἰς ποῖαν περίπτωσιν ἔδωκε αὐτὸν τὸν ὄρκον; Ὅταν εἶπε πρὸς αὐτόν: «Καὶ ἔσται, ὅταν πληρωθῶσιν αἱ ἡμέραι σου, καὶ κοιμηθῇ μετὰ τῶν πατέρων σου, ἀναστήσεται ἐκ τοῦ σπέρματός σου ἄλλος, ὃς ἔσται ἐκ τῆς κοιλίας σου. Καὶ ἐτοιμάσω εἰς τὸν αἰῶνα τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. Αὐτὸς οἰκοδομήσει οἶκον τῷ ὀνόματί μου· καὶ ἀνορθώσω τὴν βασιλείαν αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς πατέρα, καὶ αὐτὸς ἔσται μοι εἰς υἱόν».¹

12. «Ἐὰν φυλάξωνται οἱ υἱοὶ σου τὴν διαθήκην μου». Προαναγγέλλει μὲ σαφήνειαν τὴν μελλοντικὴν διαθήκην, τὴν ὁποῖαν ἔὰν θὰ ἐφύλαττον οἱ κατὰ σάρκα ἀπόγονοι τοῦ Δαβὶδ, δὲν ἐπρόκειτο νὰ ἀποκλεισθοῦν τῆς ἡτοιμασμένης βασιλείας.

14. «Αὕτη ἡ κατάπαυσις μου εἰς αἰῶνα». Διότι ἐὰν ὁ παλαιὸς ναὸς κατεστράφη ἐξ αἰτίας τῆς κακότητος τῶν Ἰουδαίων, ἐν τούτοις ἡ θεία χάρις ἠυδόκησε ὥπως εἰς τὸν ἴδιον αὐτὸν τόπον νὰ στηθῇ ὁ σταυρὸς, νὰ γίνῃ ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ἀνάληψις τοῦ Κυρίου.

15. «Τὴν θήραν αὐτῆς εὐλογῶν εὐλογήσω». Πράγματι καθένας ἀπὸ αὐτοὺς, ἐπειδὴ εἶναι ἀπόγονος δικαίου, δὲν μένει χωρὶς ψωμί. Ἀπαντᾷ δὲ καὶ ἡ γραφή: «Τὴν χήραν αὐτῆς», ὁπότε σημαίνει τὴν ἀπροστάτευτον. «Τοὺς πτωχοὺς αὐτῆς χορτάσω ἄρτων». Πτωχοὺς μὲν ὀνομάζει ὅσους ἐπτώχευσαν κατὰ Θεόν· ἄρτους δὲ ἐννοεῖ τοὺς πνευματικούς.

16. «Τοὺς ἱερεῖς αὐτῆς ἐνδύσω σωτηρίαν». Καὶ ἐδῶ σωτηρία ὀνομάζει τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος εἰς προηγουμένους στίχους ἀπεκλήθη δικαιοσύνη.

17. «Ἐκεῖ ἐξανατελῶ κέρας τῷ Δαβίδ». Τότε ποὺ θὰ ἐμφανισθῇ ἐπὶ γῆς ἡ σωτηρία (Χριστός), εἶναι προφανές ὅτι θὰ ἀνατείλῃ ἡ δόξα τοῦ Δαβίδ. «Ἦτοίμασα λύχνον τῷ Χριστῷ μου». Τοῦτο λέγει διὰ τὸν Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον, σύμφωνα μ' ἐκεῖνο ποὺ εἶπεν ὁ Κύριος: «Ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ καιόμενος καὶ φαίνόμενος»².

ΡΑΒ'.

ΩΔΗ τῶν ἀναβαθμῶν.

Ἦ π ό θ ε σ ι ς

Ἡ ἀκολουθοῦσα δεκάτη τετάρτη ὥδῃ γνωστοποιεῖ τὸ καλὸν ποὺ θὰ δοθῇ ἀπὸ τὸν Σωτῆρα εἰς τοὺς ἀνθρώπους μετὰ τὴν ἐνδοξον ἐμφάνισίν του, λέγουσα.

1-2. «Ἰδοὺ δὴ τί καλόν, ἢ τί τερπνόν... Ὡς μύρον ἐπὶ κεφαλῆς τὸ καταβαῖνον ἐπὶ πώγωνα». Ὅταν, λέγει, θὰ συγκεντρωθῇ ἡ Ἐκκλησία καὶ ἀποτελέσῃ ἐν ἁρμονικὸν σύνολον, τότε, λοιπόν, τότε θὰ γίνῃ καὶ ἡ χρίσις

2. Ἰωάν. ε' 35.

ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἡ ἱερωσύνη πρῶτον μὲν θὰ ἐναποτεθῇ εἰς τὴν κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία εἶναι ὁ Χριστός¹, ἀκολουθῶς δὲ καὶ εἰς τὴν γενειάδα, ἡ ὁποία συμβολίζει τὴν ὡραιότητα τοῦ προσώπου τῆς Ἐκκλησίας. Μὲ αὐτὸ δὲ νοοῦνται οἱ ἀπόστολοι. Αὐτὸ δὲ πού ἔπεσεν εἰς τὴν γενειάδα ἐπέρασε καὶ εἰς ὁλόκληρον τὸ σῶμα, δηλαδὴ εἰς ὅλα τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας πού ἔχουν ἐνδυθῇ τὸν Χριστόν².

3. «Ὅτι ἐκεῖ ἐνετείλατο Κύριος τὴν εὐλογίαν, καὶ ζωὴν ἕως τοῦ αἰῶνος». «Ἐκεῖ» λέγει· εἶναι φανερόν ὅτι ἐννοεῖ πλησίον τῶν ἀδελφῶν πού κατοικοῦν μαζί· «καὶ ζωὴν», ὅχι τὴν συνηθισμένην, ἀλλὰ τὴν ἀθάνατον. Διότι εἰς τὴν Σιών ἐστάλη ἐπάνω εἰς τοὺς ἱεροὺς ἀποστόλους ἡ ζωοποιὸς δρόσος τοῦ Παναγίου Πνεύματος, διὰ τῆς ὁποίας ὅλοι οἱ πιστοὶ ἀπολαύουν τὴν αἰώνιον εὐλογίαν. Διότι ἐκείνων ἦτο «ἡ καρδιά καὶ ἡ ψυχὴ μία»³.

ΡΛΓ'.

ΩΔΗ τῶν ἀναβαθμῶν.

Ἑ π ό θ ε σ ι ς

Ἡ δεκάτη πέμπτη ὠδὴ προτρέπει ὅσους εὐρίσκονται ἀκόμη εἰς τὸ στάδιον τῆς Κατηγήσεως νὰ ὑμνοῦν τὸν Θεὸν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἀποκαλεῖ δὲ αὐτοὺς δούλους, ἐπειδὴ ἀκόμη δὲν ἡξιώθησαν νὰ λάθουν τὸ χάρισμα τῆς υἱοθεσίας διὰ τοῦ βαπτίσματος.

2. «Ἐν ταῖς νυξὶν ἐπάρατε τὰς χεῖρας ὑμῶν εἰς τὰ ἅγια». Ἐνῶ λέγει αὐτοὶ εὐρίσκονται ἀκόμη εἰς τὴν νύκτα, ἐπειδὴ δὲν ἡξιώθησαν τοῦ φωτισμοῦ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

3. «Εὐλογῆσαι σε Κύριος ἐκ Σιών». Λέγει «ἐκ Σιών», ἐπειδὴ, ἀκόμη καὶ τὸ ὄνομα ἦτο δι' αὐτοὺς ἰδιαι-

1. Πρβλ. Ἐφ. ε' 23 κ.ά.

2. Πρβλ. Ρωμ. ιγ' 14. Γαλ. γ' 27.

3. Πρβλ. Πρὸξ. δ' 32.

τέρως ἀγαπητόν, ἀφοῦ ἐκεῖ ἐτελεῖτο κάθε ἱεροτελεστία. Ἐν συνεχείᾳ διδάσκει, ὅτι ἀπὸ ὅπουδήποτε δύναται κανεῖς νὰ προσεύχεται λέγων: «Ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν».

ΡΛΔ'.

Ἀλληλούϊα.

1. «Αἰνεῖτε τὸ ὄνομα Κυρίου, αἰνεῖτε, δοῦλοι Κυρίου». Ἀκόμη καὶ ὁ παρὼν Ψαλμὸς ἀπευθύνεται εἰς τοὺς νεοφωτιστοὺς εἰς τὴν πίστιν, τοὺς ὁποίους προτρέπει νὰ ὑμνοῦν τὸν Θεόν. Διότι τὸ «ἄλληλου» ἔρμηνεύεται «αἰνεῖτε», ἐνῶ τὸ «ῥα» τὸν Κύριον.

3. «Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, ὅτι ἀγαθὸς Κύριος· ψάλατε τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, ὅτι καλόν». Παροτρύνει αὐτοὺς νὰ ψάλλουν, ὡς καταγομένους ἐξ ἐκείνων οἱ ὅποιοι παλαιότερον ἐλάτρευσαν τὰ εἰδῶλα εἰς Αἴγυπτον. Ἦσαν δὲ ἐκεῖνοι οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰακώβ. Ἐκλήθησαν δὲ νὰ ὑμνοῦν τὸν Θεόν. «Ἰσραὴλ εἰς περιουσιασμόν ἑαυτῷ». Ἀντὶ νὰ εἶπη ἐξαίρετον διότι ὁ προβλεπτικὸς νοῦς εἶναι ὁ Ἰσραὴλ.

5. «Ὅτι ἐγὼ ἔγνων, ὅτι μέγας Κύριος, καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν παρὰ πάντας τοὺς θεοὺς». Ἀπὸ τὴν δύναμιν ποὺ ἀπητεῖτο διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου ἀνεγνώρισεν αὐτὸν ὡς Κύριον.

6-7. «Ἐν ταῖς θαλάσσαις καὶ ἐν πάσαις ἀθύσσοις. Ἀνάγων νεφέλας ἐξ ἐσχάτων τῆς γῆς». Λέγει τοῦτο ἐπειδὴ τὴν στερεὰν τὴν περιβάλλουν αἱ θάλασσαι, ἀπὸ τὰς ὁποίας δημιουργοῦνται τὰ σύννεφα. «Ἀστραπὰς εἰς ὑετὸν ἐποίησε». Καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ δεῖγμα τῆς ἀνηκούσης εἰς τὸν Θεὸν παντοδυναμίας, τὸ νὰ κατορθώσῃ δηλαδὴ νὰ συνενώσῃ τὴν φωτιὰν τῶν ἀστραπῶν μὲ τὸ νερό. «Ὁ ἐξάγων ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτῶν». Διὰ τῶν θησαυρῶν παρέστησε τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἀνθρώπων νὰ κατανοήσουν τὴν φύσιν τῶν ἀνέμων. Παρόμοιον εἶναι καὶ ἐκεῖνο ποὺ εἶπεν ὁ Κύριος: «Τὸ Πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ, καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις· ἀλλ’

οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει»¹.

8. «Ὅς ἐπάταξε τὰ πρωτότοκα Αἰγύπτου ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους». Ἀνέφερεν ὡς πρώτην τὴν τελευταίαν πληγὴν, ἐπειδὴ μετὰ ἀπὸ αὐτὴν ἀφέθησαν ἐλεύθεροι. Ἀναφέρει δὲ καὶ τὰ κτήνη, ἐπειδὴ αὐτὰ ἔχουν δημιουργηθῆ χάριν τοῦ ἀνθρώπου, ἐξ αἰτίας τοῦ δὲ καὶ τιμωροῦνται. Διὰ τὴν προκληθῆ μεγαλύτερος φόβος εἰς τοὺς Αἰγυπτίους ἦτο ἀνάγκη νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ τιμωρία προήρχετο ἀπὸ τὸν Θεόν.

15. «Τὰ εἰδῶλα τῶν ἐθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων». Ἀφοῦ ἀπέδειξε κατὰ τοῖς τρόπους ἐξεδηλώθη ἡ θεία πρόνοια καὶ ἐδοξολόγησε τὸν Θεόν², καὶ ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς προσφάτως προσελθόντας εἰς τὴν πίστιν ἐθνικοὺς ὡσάν νὰ εἶναι ἀκόμη δοῦλοι, προβαίνει ἐν συνεχείᾳ εἰς ἔλεγχον τῶν θεῶν τοὺς ὁποίους παλαιότερον ἐλάτρευον, λέγων: «Ὅτι ἐγὼ ἔγνωκα, ὅτι μέγας ὁ Κύριος καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν παρὰ πάντας τοὺς θεοὺς». Διότι ὁ Κύριος διέπραξε τόσα πολλὰ καὶ τόσον θαυμαστά, ἐνῶ οἱ προηγούμενοι θεοὶ σας ἦσαν μόνον εἰδῶλα ἄψυχα καὶ κωφά, πρὸς τοὺς ὁποίους εἶθε νὰ ὁμοιάσουν οἱ κατασκευασταὶ τῶν. Διότι πῶς ἦτο δυνατόν νὰ μὴ μεταβληθοῦν εἰς πέτρας αἱ ψυχαὶ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι προσκυνοῦν τὰ ἄψυχα; Καὶ ἐκείνους ποῦ ἀνωτέρω ἀπὸ συνηθια ἀπεκάλεσε θεοὺς τῶρα τοὺς σιχαίνεται καὶ τοὺς ὠνόμασε εἰδῶλα, θέλων νὰ παραστήσῃ καὶ τὸ ὑλικὸν τῆς κατασκευῆς τῶν καὶ τὴν ἐργασίαν ποῦ ἀπληθήθη.

ΡΛΕ'.

Ἀλληλούϊα.

1. «Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ ὅτι ἀγαθός, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ».

1. Ἰωάν. γ' 8.

2. Αὐτὰ ἀναφέρονται εἰς τοὺς προηγούμενους στίχους, οἱ ὅποιοι δὲν ἐρμηνεύονται ἢ δὲν διεσώθη ἡ ἐρμηνεία.

13. «Τῷ καταδιελόντι τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν εἰς διαιρέσεις». Κάποια παλαιὰ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι ἡ θάλασσα διηρέθη εἰς δώδεκα τμήματα, ὥστε κάθε φυλὴ νὰ πάρῃ τὴν ἰδικήν της ὁδὸν δι' αὐτῆς.

16. «Τῷ διαγαγόντι τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ». Τὸ θαῦμα τῆς ἐρήμου δὲν ἦτο μικρότερον ἐκείνου τῆς θαλάσσης. Διότι μέσα εἰς τὴν ἔρημον πολλὰ ἦσαν ἐκεῖνα ποὺ ἠδύναντο νὰ προκαλέσουν τὸν θάνατον, ὅπως ἡ πείνα, ὁ καύσων, ἡ δίψα, τὰ πολλὰ θηρία, ἡ ἐλλειψὶς ὅλων τῶν ἀναγκαίων διὰ τὴν ζωὴν. Ἐκεῖνοι ὁμῶς ἐβάδιζον εἰς αὐτὴν ὥσάν νὰ μὴ ὑπῆρχε τίποτε νὰ τοὺς φοβίσῃ. Ὁ Κύριος τοὺς ἔσωσε ἀπὸ δύο δυνατοῦς καὶ βασιλεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐκαυχῶντο διὰ τὴν δυνάμιν των, τὴν ἐξουσίαν καὶ τὸ μέγεθος τοῦ σώματός των. Ἐνας ἀπὸ αὐτοὺς ἦτο ὁ Ὡγ ποὺ εἶχε ὕψος ἐννέα πῆχεων καὶ πλάτος πέντε καὶ ἐκοιμᾶτο εἰς σιδηρᾶν κλίνην.

19. «Τὸν Σηὼν βασιλέα τῶν Ἀμορραίων». Δὲν παρέλειψε δὲ τυχαίως τοὺς ἄλλους βασιλεῖς καὶ ἐνεθυμήθη ἰδιαιτέρως αὐτούς, ἀλλ' ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ὑπενθυμίσῃ εἰς τὸν λαὸν ὅτι ἡ κατ' αὐτῶν νίκη ἐδόθη ἀπὸ τὸν Θεόν. Διότι αὐτοὶ ἐκαυχῶντο διὰ τὴν δυνάμιν των καὶ τὴν ἐξουσίαν καὶ τὸ μέγεθος τοῦ σώματός των.

23. «Ὅτι ἐν τῇ ταπεινώσει ἡμῶν ἐμνήσθη ἡμῶν ὁ Κύριος». Περισσότερον ταιριάζει ὁ λόγος ποὺ λέγει «Ὅτι ἐν τῇ ταπεινώσει ἡμῶν ἐμνήσθη ἡμῶν ὁ Κύριος» εἰς ὅσους ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ὑποδούλωσιν παρὰ εἰς ὅσους ἦσαν δοῦλοι κατὰ τὸ σῶμα καὶ ἡλευθερώθησαν.

25. «Ὁ διδοὺς τροφὴν πάσῃ σαρκί». Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τοὺς εὐσεβεῖς, ἀλλ' ἐκτείνεται καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἄλογα ζῶα ὥστε νὰ δίδῃ εἰς ἕκαστον τὴν κατάλληλον τροφὴν καὶ ἀπλώνεται ἡ πρόνοιά του ἀπὸ τὰ θαυμάσια δημιουργήματα τοῦ οὐρανοῦ μέχρι τῶν πιὸ μικρῶν πραγμάτων ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἐπέρασε πάλιν εἰς τὸν οὐρανόν. Διὰ τοῦτο μετὰ τὸ «πάσῃ σαρκί» κατέληξεν:

26. «Ἐξομολογεῖσθε τῷ Θεῷ τοῦ οὐρανοῦ». Καίτοι εἶναι δημιουργὸς ὅλων, ἰδιαιτέρως εἶναι Θεὸς τοῦ οὐρανοῦ, ἐπειδὴ λατρεύεται κατ' ἐξοχὴν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εὐρίσκονται ἐκεῖ. Διότι ὁ οὐράνιος χώρος εἶναι καθαρὸς ἀπὸ ἁμαρτίαν.

ΡΑΣΤ'.

Τοῦ Δαβίδ διὰ Ἱερεμίου¹.

1. «Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος ἐκεῖ ἐκαθίσαμεν καὶ ἐκλαύσαμεν». Ὁ στίχος αὐτὸς διδάσκει ὅσους θὰ εὑρεθοῦν ὕστερον ἀπὸ πολλὰ χρόνια εἰς τὴν Βαβυλῶνα νὰ κλαίουσιν καὶ νὰ στενοχωροῦνται διὰ τὰς ἀμαρτίας των, ζητοῦντες τὴν ἀπόκτησιν τῶν ἀγαθῶν ποῦ ἐστερήθησαν.

5. «Ἐάν ἐπιλάθωμαί σου, Ἱερουσαλήμ, ἐπιλησθεῖν ἡ δεξιὰ μου». Δηλαδή νὰ μὴ μοῦ δοθῇ ἡ ἐξ ὕψους θοήθεια.

6. «Κολληθεῖν ἡ γλῶσσά μου τῷ λάρυγγί μου, ἐάν μὴ σου μνησθῶ». Διότι τί ὠφελεῖ νὰ ἔχωμεν ὕγιες τὸ ὄργανον τοῦ λόγου καὶ νὰ μὴ χρησιμοποιῇται κατὰ τὸν πρέποντα τρόπον; Διὰ τοῦτο καὶ οἱ μακάριοι ἄνδρες ὁλόκληρον τὴν ζωὴν των ἀφιέρωναν εἰς τοὺς ὕμνους λέγοντες: «Ἄσω τῷ Κυρίῳ ἐν τῇ ζωῇ μου»². Ἦτο δὲ ἡ πόλις (Ἱερουσαλήμ) διὰ τοὺς Ἰουδαίους ἀξιοσέβαστος, ἐπειδὴ εἰς αὐτὴν ἐτελεῖτο ἡ λατρεία, καθὼς ἐλέχθη κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ «Ἐνεκα Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐξεζήτησα ἀγαθὰ σοι».

«Ἐάν μὴ προανατάξωμαι τὴν Ἱερουσαλήμ ὡς ἐν ἀρχῇ τῆς εὐφροσύνης μου». Τὴν ἰδικὴν σου ἐνθύμησιν, λέγει, θὰ θέσω πρὶν ἀπὸ κάθε ἄλλην χαράν. Διότι ὅταν προηγηθῇ ἡ ἀπόλαυσις τῆς ἐνθυμήσεως τοῦ Θεοῦ γίνονται ἀγαθαὶ καὶ αἱ ὑπόλοιποι ἀπολαύσεις. Ἄλλωστε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος τοποθετεῖ τὰς πνευματικὰς τροφὰς πρὶν ἀπὸ τὰς σωματικὰς.

7. «Μνήσθητι, Κύριε, τῶν υἱῶν Ἐδώμ». Υἱοὶ τοῦ Ἐδώμ εἶναι οἱ καταγόμενοι ἀπὸ τὸν Ἡσαὺ Ἰδουμαῖοι, οἱ ὁποῖοι ὅταν ἐκυριεύθη ἡ Ἱερουσαλήμ ἐσκίρτων ἀπὸ χαιρεκακίας, ἕως ὅτου διεπίστωσαν ὅτι κατεστράφη ἐκ θεμελίων.

8. «Θυγάτηρ Βαβυλῶνος ἡ ταλαίπωρος». Ὁ λόγος

1. Εἰς τὸ ἐβραϊκὸν λείπει ἡ ἐπιγραφή. Κατὰ τὸν Θεοδώρητον εἶναι νόθος. Πιθανὸν νὰ σημαίνει ὅτι ὁ Ψαλμὸς ἐποιήθη κατ' ἀπομίμησιν τοῦ Δαβίδ ἐν συνδυασμῷ μὲ τὸ θρηνῶδες ὕφος τοῦ Ἱερεμίου.

2. Ψαλμ. ργ' 33.

αὐτὸς εἶναι προφητικός καὶ ἀναφέρεται εἰς τὴν κατὰ-
ληψιν τῆς Βαβυλῶνος. «Μακάριος ὃς ἀνταποδώσει τὸ
ἀνταπόδομά σου». Μακάριος εἶναι ἐκεῖνος, λέγει, ὁ ὁ-
ποῖος ἀντεκδικούμενος τὴν ὑπὸ σοῦ αἰχμαλωσίαν τοῦ
Ἰσραήλ, θὰ σὲ αἰχμαλωτίσῃ.

ΡΑΖ'.

Τοῦ Δαβὶδ διὰ τοῦ Ζαχαρίου.

Ὑπόθεσις

Ὁ παρὼν Ψαλμὸς διαλαμβάνει προφητείαν περὶ
τῆς κλήσεως εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν ὅλων τῶν ἔ-
θνῶν διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν,
διότι ὅχι μόνον αὐτὸς — ἐπειδὴ εἶναι βασιλεὺς — ἔχει
ἀξιωθῆ νὰ ἴδῃ τὸν Θεόν· θὰ ἀξιωθοῦν λέγει τῆς μεγάλ-
λης αὐτῆς τιμῆς καὶ πολλοὶ βασιλεῖς τῶν ἐθνικῶν, πρᾶ-
γμα τὸ ὁποῖον συνέβη μόνον μετὰ τὴν ἐπὶ γῆς ἔλευσιν
τοῦ Χριστοῦ.

1. «Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ
μου». Αὐτὴν τὴν ἐντολὴν ἔδωκεν ὁ Σωτὴρ εἰς τὸν πλού-
σιον, ὅταν εἶπε: «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ
ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου»¹.

2. «Καὶ ἐναντίον ἀγγέλων ψαλῶ σοι, προσκυνήσω
πρὸς ναὸν ἁγίόν σου». Ὡσὰν νὰ εἶναι παρόντες οἱ ἁγ-
γελοι καὶ παρακολουθοῦν συνεχῶς τὴν νίκην τοῦ ποῦ
ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. «Καὶ ἐξομο-
λογήσομαι τῷ ὀνόματί σου ἐπὶ ἐλέει σου καὶ τῇ ἀληθείᾳ
σου». Θὰ σὲ εὐχαριστήσω, λέγει, δι' ἐκεῖνα χάρις εἰς τὰ
ὁποῖα ἐλυτρώθην ἀπὸ τοῦ ψεύδους καὶ ἠξιώθην νὰ γνω-
ρίσω τὴν ἀλήθειαν. «Ὅτι ἐμεγάλυνας ἐπὶ πᾶν τὸ ὄνομα
τὸ ἁγίόν σου». Λέγει ὅτι ἀπευθύνει τὴν εὐχαριστίαν διὰ
τὴν κλήσιν τῶν ἐθνικῶν εἰς σωτηρίαν. Καὶ δὲν σὲ εὐχα-
ριστῶ μόνον διὰ τὰς εὐεργεσίας σου, ἀλλὰ καὶ δι' ὅ,τι-
δήποτε συντελεῖ εἰς τὸ νὰ θλέπω τὸ μεγαλεῖόν σου, ὅ-

1. Ματθ. κθ' 37.

πως εἶναι ἡ ὑπὸ σοῦ δημιουργία τοῦ κόσμου, αἱ εὐεργεσίαι σου, αἱ τιμωρίαι σου. Διότι τίποτε δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν κτίσιν τὸ ὁποῖον νὰ μὴ διακηρύσσει τὸ μεγαλεῖον σου.

3. «Πολυωρήσεις με ἐν τῇ ψυχῇ μου δυνάμει σου». «Πολυωρίαν» ὀνομάζει τὴν μακροθυότητα. Τὸ νόημα δὲ τῆς φράσεως εἶναι τὸ ἐξῆς: Μὲ τὴν ἰδικὴν σου δύναμιν θὰ μὲ μεταβάλλῃς ἀπὸ φθαρτὸν εἰς ἀφθαρτον.

5. «Καὶ ἀσάτωσαν ἐν ταῖς ᾠδαῖς Κυρίου, ὅτι μεγάλη ἡ δόξα Κυρίου». Ἔχει γράψει ὕμνους εἰς τὸν Κύριον, τοὺς ὁποίους προλέγει ὅτι θὰ ψάλλουν ὅλοι οἱ πιστοὶ ποὺ προέρχονται ἀπὸ τοὺς ἔθνικους.

6. «Ὅτι ὑψηλὸς Κύριος καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορᾷ». Μὴ ἀπορήσης, λέγει, ἐὰν αὐτὰ συμβοῦν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διότι τὰ ἀνθρώπινα πράγματα δὲν ἔχουν φύγει ἀπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς θείας προνοίας. «Καὶ τὰ ὑψηλὰ ἀπὸ μακρόθεν γινώσκει». Διότι ἀπεφάσισε πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου, ὅπως λέγει ὁ θεῖος Ἀπόστολος², τὴν κλῆσιν τῶν ἐθνῶν καὶ τὴν πνευματικὴν των ἀνύψωσιν.

7. «Ἐὰν πορευθῶ ἐν μέσῳ θλίψεως, ζήσεις με». Εἶναι παρόμοιον μὲ τὸ «θλίψιν ἔξετε ἐν τῷ κόσμῳ· ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον»³. «Ἐπ' ὄργην ἐχθρῶν μου ἐξέτεινας τὰς χεῖράς σου». Πράγματι κατεφέρθη ἐναντίον των ἡ δεξιὰ τοῦ Πατρός, δηλαδὴ ὁ Υἱός, αὐτὴ ποὺ ἔσωσεν ἡμᾶς.

8. «Κύριος ἀνταποδώσει ὑπὲρ ἐμοῦ». Διότι ἀφοῦ ἐδίκασε τὴν ἀδικίαν ποὺ διεπράχθη ἐναντίον μας, ἐξεδίωξε τὸν ἄρχοντα τοῦ κόσμου.

2. Πρβλ. Ἐφ. α' 4-5.

3. Ἰωάν. ιστ' 33.

ΡΛΗ'.

Εἰς τὸ τέλος· ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβίδ, ψαλλόμενος εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν τῇ συστάσει τοῦ Ζαχαρίου.

Ἑ π ό θ ε σ ι ς

Ἀναφέρεται μὲν ὁ Ψαλμὸς εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ζαχαρίου, καθ' ὃν χρόνον ἀκόμη οἱ Ἰσραηλῖται εὐρίσκοντο εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν, καὶ ἦτο ἐπὶ πλεόν μαζι τῶν καὶ ὁ ἴδιος ὁ Προφήτης. Περιγράφει δὲ τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον ἐκδηλοῦται ἡ προστασία καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς καὶ ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἐνδιαφέρεται μόνον διὰ τὰ γενικά καὶ σπουδαῖα θέματα, ἀλλὰ θεβαίως καὶ διὰ τὰ ἐπὶ μέρους· ὅτι δὲν παραλείπει νὰ ἐνδιαφερθῇ ἀκόμη καὶ διὰ τὰς ἐπιθυμίας καὶ ἀναμνήσεις μας. Θαυμάζει ἐξ ἄλλου τὸ μυστήριον τῆς σωτηρίας καὶ προφητεύει καθαρά τὴν κλήσιν τῶν ἐθνῶν καὶ τὴν πολεμικὴν ποῦ ἐξαπελύθη ἐκ μέρους τοῦ Ἰσραηλικοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. Δι' ὅλους, λοιπόν, αὐτοὺς τοὺς λόγους φέρει καὶ τὴν ἐπιγραφὴν «εἰς τὸ τέλος τῷ Δαβίδ». Εἴπομεν δὲ πολλάς φορές, ὅτι ὁσοὶ ἐκ τῶν Ψαλμῶν φέρουν αὐτὴν τὴν ἐπιγραφὴν ἀναφέρονται εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἐλεύσεως τοῦ Σωτῆρος.

1. «Κύριε, ἐδοκίμασάς με καὶ ἔγνωνς με». Ἐπειδὴ εἶναι σίγουρος ὅτι ἔχει σταθεράν τὴν πίστιν εἰς τὸν Χριστὸν καὶ ὅτι οὐδέποτε μετέσχεν εἰς τὴν παρανομίαν τοῦ ἁμαρτωλοῦ λαοῦ, περὶ τῆς ἀληθείας αὐτῶν ἐπικαλεῖται τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πλάστου τῶν καρδιῶν.

3. «Σὺ συνήκας τοὺς διαλογισμοὺς μου ἀπὸ μακρόθεν, τὴν τρίβον μου καὶ τὸν σχοῖνον μου σὺ ἐξιχνίασας». Ἐάν ὁ Θεὸς γνωρίζῃ ἀκόμη καὶ τὰ παιγνιδίσματα τῶν σκέψεων, πολὺ περισσότερον γνωρίζει τὴν πορείαν τῆς ζωῆς. «Τὴν τρίβον μου καὶ τὴν σχοῖνόν μου σὺ ἐξιχνίασας». Ὁ «σχοινισμός» εἶναι μέτρον μήκους. Λέγει, λοιπόν, ὅτι γνωρίζεις πολὺ καλῶς κάθε κίνησιν τῆς σκέψεως· διότι τὰς κινήσεις τοῦ νοῦ τὰς παριστᾷ μὲ τὰς ὁδοὺς.

4. «Ὅτι οὐκ ἔστι δόλος ἐν γλώσσει μου». Καὶ αὐτὸ ἦτο τὸ πιὸ μεγάλο ἀπὸ τὰ κατορθώματα τοῦ Δαβίδ, τὸ νὰ μὴ μολύνῃ δηλαδὴ τὴν γλῶσσάν του οὔτε μὲ ψεῦδος,

οὔτε μὲ ἐπιорκίαν, οὔτε μὲ ἀπάτην καὶ δόλον καὶ μὲ ὁποιαδήποτε ἄλλην ἀνάλογον συμπεριφορὰν.

5. «Ίδού, Κύριε, σὺ ἔγνωσ πᾶντα τὰ ἔσχατα καὶ τὰ ἀρχαῖα». Ἀνέφερε τὰ δύο ἅκρα καὶ παρέλειψε τὰ ἐνδιάμεσα, ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἐνδιάμεσον ἐποχὴν ἐπεκράτησεν ἡ κακία. Διότι εἰς τὴν ἀρχὴν¹ δὲν ὑπῆρχεν ἡ ἁμαρτία οὔτε καὶ εἰς τὸ τέλος θὰ ὑπάρξῃ. «Σὺ ἐπλάσας με, καὶ ἔθηκας ἐπ' ἐμὲ τὴν χειρὰ σου». Δὲν ἠρκέσθης, λέγει, εἰς τὴν δημιουργίαν μου, ἀλλὰ καὶ μὲ διατηρεῖς εἰς τὴν ζωὴν· διότι ἡ ἐπίθεσις τῆς χειρὸς τοῦ Θεοῦ φανερώνει τὴν χορηγηθεῖσαν εἰς ἡμᾶς δωρεὰν τοῦ Πνεύματος, ὅπως οἱ ἀπόστολοι ἔδιδον τὸ Ἅγιον Πνεῦμα διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν.

6. «Ἐθαυμαστώθῃ ἡ γνῶσις ἐξ ἐμοῦ, ἐκραταιώθῃ, οὐ μὴ δύνωμαι πρὸς αὐτήν». Αὐτὸ τὸ ὅποιον λέγει εἶναι τὸ ἐξῆς: Εἶναι τόσα πολλὰ αὐτὰ ποῦ ἔκαμε ὁ Θεὸς εἰς αὐτόν, ὥστε νὰ μὴ εἶναι εἰς θέσιν νὰ τὰ γνωρίζῃ ἀκριβῶς. Διότι ἡ γνῶσις αὐτῶν εἶναι ἀνωτέρα τῶν δυνάμεών μου καὶ εὐρίσκεται πέρα ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς ἀντιληπτικῆς μου ἱκανότητος, ὥστε νὰ μὴ δύνωμαι νὰ τὰ ἀνακαλύψω ἢ νὰ τὰ ἐκθέσω. Ὅσα δὲ ἀνέφερον εἶναι τὰ πιὸ μικρὰ καὶ ἀσήμαντα. Διότι ἡ γνῶσις τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ εἶναι ὑπεράνω τῆς ἰδικῆς μου μικρότητος.

8. «Ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, σὺ ἐκεῖ εἶ». Εἶναι ὅμοιον μὲ τὸ «Ὁ οὐρανὸς μοι θρόνος»². «Ἐὰν καταβῶ εἰς ἄδην, πάρει». Προφητεύει τὴν πραγματοποιηθεῖσαν μετὰ τὸ πάθος καθόδον τοῦ Κυρίου εἰς τὸν ἄδην.

9. «Ἐὰν ἀναλάβοιμι τὰς πτέρυγας μου κατ' ὄρθρον, καὶ κατασκηνώσω εἰς τὰ ἔσχατα τῆς θαλάσσης». Δηλαδή, ἐὰν πάρω πτερὰ πτηνῶν ποῦ δὲν ἔχουν ἀκόμη κουρασθῇ· διότι αὕτῃ εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ κατ' ὄρθρον, πτερὰ νέα εἰς τὸ πέταγμα καὶ γεμᾶτα δύναμιν, καθ' ὃ ἀδούλευτα. Τὸ νόημα εἶναι περίπου τὸ ἐξῆς: Ὅλα, λέγει, τὰ ἐξετάζεις ὡς Κύριος, καὶ ὅλα τὰ γνωρίζεις ἐκ τῶν προτέρων, καὶ εἶσαι παντοῦ παρὼν, καὶ τὰ πάντα γεμίζεις ὡς Θεός. Ἐπειτα: Τί θὰ γίνω, ἂν τύχῃ νὰ

1. Ἀναφέρεται εἰς τὴν προπρωτικὴν περίοδον, ὅταν δὲν εἶχεν ἀκόμη εἰσαχθῇ εἰς τὸν κόσμον ἡ ἁμαρτία ἐνεργῶς. Ὑπῆρχε μόνον δυνάμει.

2. Ἦσ. Εστ' 1.

διαπράξω κάποιο ἁμάρτημα, καὶ ἐὰν παραστῇ ἀνάγκη νὰ δραπετεύσω καὶ νὰ φύγω; Σὺ ὁ Κύριος τὰ γνωρίζεις ὅλα.

11. «Καὶ εἶπα· Ἐὰν σκότος καταπατήσῃ με». Τὸ «καταπατήσῃ» ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ θὰ μὲ σκεπάσῃ καὶ θὰ μὲ ἀποκρύψῃ ἀπὸ τὰ μάτια σου. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ σκοτάδι, λέγει, οὐδόλως διαφέρει διὰ τὴν ἰδικὴν σου γνῶσιν ἀπὸ τὸ φῶς.

12. «Ὡς τὸ σκότος αὐτῆς, οὕτω καὶ τὸ φῶς αὐτῆς». Διότι ὅσον σκοτεινὴ εἶναι δι' ἐμὲ ἡ νύκτα, τόσον εἶναι δι' ἐσὲ φωτεινὴ. Νεφροὺς δὲ ὀνομάζει ὅσα προκαλοῦν φόβον. Λέγει, λοιπόν, ὅτι ἐφοβούμην συνεχῶς Σέ, ἐπειδὴ εἶχον κατὰ νοῦν τὴν ἰδικὴν σου κρίσιν. «Ἀντελάθου μου ἐκ γαστρὸς μητρός μου». Πολύ δικαιολογημένα, λέγει, ἀπέκτησα τὸν ἰδικόν σου φόβον, διότι ἀπὸ τότε ποὺ ἐγεννήθην μὲ προστατεύει ἡ ἰδική σου πρόνοια.

14. «Ἐξομολογήσομαί σοι, ὅτι φοβερῶς ἔθαυμαστώθης». Εἰς τὴν κατάλληλον στιγμὴν ἀναπέμπει τὴν δοξολογίαν ὕστερον ἀπὸ τὴν προεκτεθεῖσαν θεολογίαν. «Θαυμάσια τὰ ἔργα σου, καὶ ἡ ψυχὴ μου γινώσκει σφόδρα». Καὶ ἡ πρὸ κρυφῆ δύναμις ποὺ ὑπάρχει ἐντός μου, λέγει, καὶ αὐτὴ εἰς σέ τὸν Θεὸν εἶναι γνωστὴ.

15. «Οὐκ ἐκρύβη τὸ ὅστούν μου ἀπὸ σοῦ ὃ ἐποίησας ἐν κρυφῇ». Δὲν διέφυγε τῆς προσοχῆς σου, λέγει, ἡ πτώσις τῆς γυναικός, τὴν ὁποῖαν ἐπλασες ἀπὸ τὸ ὅστούν μου χωρὶς νὰ τὸ ἀντιληφθῶ, ἀφοῦ μὲ ἀπεκοίμησες μὲ θαρὺν ὕπνον· ἀλλὰ γνωρίζεις τὰς ἀποκρύφους πράξεις καὶ σκέψεις μας, σὺ ὁ ὁποῖος ἐπλασες ἐκείνην κρυφά. «Καὶ ἡ ὑπόστασίς μου ἐν τοῖς κατωτάτοις τῆς γῆς». Καὶ ἐὰν πρόκειται νὰ διαλυθῶ, λέγει, καὶ νὰ μεταβῶ εἰς τὸ χῶμα, εἰς σέ καὶ αὐτὸ εἶναι γνωστόν.

16. «Τὸ ἀκατέργαστόν μου εἶδον οἱ ὀφθαλμοί σου». Πρὶν ἀκόμη γεννηθῶ, λέγει, καὶ πρὶν πάρω τὴν μορφὴν ἀνθρώπου, μὲ εἶδον καὶ ἐγνώριζον τὰ πάντα περὶ ἐμοῦ τὰ μάτια μὲ τὰ ὁποῖα σὺ προβλέπεις τὰ πάντα· δὲν μὲ εἶδον ἀπλῶς ὥς μίαν μελλοντικὴν ὑπαρξιν, ἀλλ' ὥς ἤδη ὑπάρχοντα καὶ ζῶντα μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ γραμμένον εἰς τὸ βιβλίον σου. «Ἡμέραι πλασθήσονται, καὶ οὐδεὶς ἐν αὐτοῖς». Κι' ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς των ἐζοῦσαν ἀρμονικῶς καὶ μὲ τάξιν, ὥστε οὔτε μίαν ἡμέραν νὰ ἔχουν ἀκατάστατον καὶ ἄτακτον.

17-18. «Ἐμοὶ δὲ λίαν ἐτιμήθησαν οἱ φίλοι σου, ὁ Θεός». Εἶναι ὅμοιον μὲ τό· «Ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου, μισθὸν προφήτου λήψεται»³. «Ἐξαριθμήσομαι αὐτούς, καὶ ὑπὲρ ἅμμον πληθυνθήσονται». Ὅταν τιμῶ καὶ περιποιοῦμαι τοὺς φίλους σου, λέγει, κατέχομαι ἀπὸ τὴν ἐλπίδα, ὅτι κατὰ τὴν ἀνάστασιν θὰ εὐρεθῶ μαζί των εἰς τὴν μακαριότητα καὶ πρὸς χάριν των θὰ τιμηθῶ ἀπὸ σέ. Τότε θεβαίως, λέγει, καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ θὰ φονευθοῦν, θὰ ὑποστοῦν δηλαδὴ τὰς τιμωρίας πού τοὺς ἀρμόζουν.

19. «Ἐάν ἀποκτείνης ἁμαρτωλούς, ὁ Θεός». Ἐπειδὴ γνωρίζει ποῖαι τιμωρίαι τοὺς ἀναμένουν, τοὺς διαχωρίζει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του. «Ἄνδρες αἱμάτων, ἐκκλίνατε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι ἐρίσταί ἐστε εἰς διαλογισμούς». Ἐκθέτει τὸν λόγον διὰ τὸν ὁποῖον ἀπομακρύνει ἀπὸ πλησίον του τοὺς ἁμαρτωλούς. Διὰ τοῦτο, λέγει, ἀποδιώκονται, ἐπειδὴ ἀντιμιλοῦν καὶ φιλονεικοῦν μὲ τὸν Θεόν, ὑπερφηανευόμενοι ἀνοήτως καὶ φερόμενοι μὲ περιφρόνησιν πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν.

21-22. «Οὐχὶ τοὺς μισοῦντάς σε, Κύριε, ἐμίσησα;». Τοὺς μὲν φίλους σου τοὺς ἀγαποῦσα καὶ τοὺς ἐδεχόμεν πλησίον μου, τοὺς δὲ ἐχθρούς σου τοὺς ἐμισοῦσα πλήρως. Ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ πρωτίστως μὲν καὶ κυρίως εἶναι οἱ θρωμεροὶ δαίμονες, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον μετὰ ἀπὸ ἐκείνους οἱ λατρεύοντες τὰ εἰδωλα καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν αἱρέσεων.

ΠΛΘ'.

Εἰς τὸ τέλος· ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβίδ.

1. «Ἐξελοῦ με, Κύριε, ἐξ ἀνθρώπου πονηροῦ». Φωνάζει πρὸς τὸν Θεὸν νὰ πάρῃ τὴν ἐκδίκησιν διὰ τὴν προκληθεῖσαν ὑπὸ τῶν δαιμόνων εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ζημίαν καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ τὸ κακὸν εἰς τὸ κεφάλι τῶν κακοποιῶν δαιμόνων. Δύνανται δὲ τὰ λεγόμενα νὰ ἔχουν ἐφαρμογὴν καὶ ἐπὶ ὁρατῶν ἐχθρῶν.

3. Ματθ. ι' 41.

2. «Οἷτινες ἐλογίσαντο ἀδικίαν ἐν καρδίᾳ, ὅλην τὴν ἡμέραν παρέτασσαν πολέμους». Διότι δὲν περιωρίσθησαν εἰς τὰς πονηρὰς σκέψεις, ἀλλὰ προσέθεσαν εἰς τὰς πονηρὰς σκέψεις καὶ τὰ ἀμαρτωλὰ ἔργα. Ὁ Σύμμαχος ἐρμηνεύει τὸ «ὅλην τὴν ἡμέραν» μὲ τὸ «κατὰ πᾶσαν ἡμέραν».

6. «Ἐχόμενα τρίβους σκάνδαλα ἔθεντό μοι». Ὅλα αὐτὰ, λέγει, τὰ ἔκαναν διὰ νὰ φράξουν τὸν δρόμον ποὺ ὁδηγεῖ εἰς τὸν Θεόν, στήνοντες παγίδας γύρω ἀπὸ τοὺς πόδας του, διὰ νὰ τὸν ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸν Θεόν.

9. «Μὴ παραδῶς με, Κύριε, ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας μου ἀμαρτωλῶ». Ἐγὼ, λέγει, Κύριε, ἐπιθυμῶ διακαῶς νὰ σωθῶ· μὴ μὲ ἐγκαταλείπης, λοιπόν, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἀλλάξω πορείαν καὶ νὰ παραδοθῶ εἰς ἀμαρτωλόν, δηλαδή εἰς τὸν διάβολον. «Διελογίσαντο κατ' ἐμοῦ· μὴ ἐγκαταλείπης με, μήποτε ὑψωθῶσιν». Παρακαλεῖ νὰ σκεπασθῇ κάτω ἀπὸ τὰς πτέρυγας του καὶ νὰ τεθῇ κάτω ἀπὸ τὸ παντοδύναμον χερί Του, ἀπὸ τὸ ὁποῖον κανεὶς δὲν δύναται νὰ τὸν ἀποσπάσῃ· τοιοῦτοτρόπως δὲν θὰ ἔχουν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ὑπερηφανευθοῦν (ὅσοι ἐσκέφθησαν νὰ τοῦ προκαλέσουν κακόν).

10. «Ἡ κεφαλὴ τοῦ κυκλώματος αὐτῶν». Εἶθε, λέγει, νὰ πραγματοποιηθῇ ἐπάνω εἰς τοὺς ἰδίους τὸ κακὸ ποὺ ἐσκέφθησαν. Διότι αὐτὸ σημαίνει «ἡ κεφαλὴ τοῦ κυκλώματος αὐτῶν». Διότι κεφαλὴ τῶν ἀμαρτωλῶν εἶναι αἱ σκέψεις καὶ αἱ αἰσθήσεις. Ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ κεφαλὴ, λοιπόν, τῶν ἐναντίον μου κακοποιῶν σχεδίων των, μὲ τὰ ὁποῖα μὲ ἐκύκλωσαν, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ὁ κόπος καὶ ὁ μόχθος των ἐναντίον, εἶθε νὰ στραφοῦν ἐναντίον των. Εὐχεται νὰ παραδοθοῦν αὐτοὶ εἰς τὴν διὰ πυρὸς τιμωρίαν.

11. «Πεσοῦνται ἐπ' αὐτοὺς ἄνθρακες ἐν πυρί». Μὲ τὴν ὀργὴν σου δηλαδή ποὺ ὁμοιάζει μὲ φωτιὰν θὰ τοὺς ἐξολοθρεύσῃς. «Καταθαλεῖς αὐτοὺς ἐν ταλαιπωρίαις, καὶ οὐ μὴ ὑποστῶσι». Θὰ πέσουν εἰς ἀλλεπαλλήλους συμφορὰς καὶ δὲν θὰ κατορθώσουν νὰ τὰς ὑπερνικήσουν. Αὐτὰ ἐπραγματοποιήθησαν εἰς τὸν Σαοὺλ εἰς τὸν πόλεμόν του ἐναντίον τῶν ἄλλοεθνῶν. Διότι κατ' αὐτὸν ἐσφάγη καὶ ἑτερμάτισε τὴν ζωὴν του.

12. «Ἀνὴρ γλωσσώδης οὐ κατευθυνθήσεται ἐπὶ τῆς γῆς». Ἀναμένει θεθαίως τὸ αἰώνιον πῦρ τοὺς ἀσεβεῖς. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν δὲν πρόκειται νὰ εὐ-

δοκιμήσῃ ὅποιος ἔχει ἀσυγκράτητον γλῶσσαν. Διότι κανεὶς φιλόνεικος καὶ ὑβριστής, ὁ ὅποιος ἔχει γῆϊνα φρονήματα, δὲν πορεύεται ἀπροσκόπτως εἰς τὴν ζωὴν του, ἐπειδὴ ἐξ αἰτίας τῆς ἐριστικότητός του ἐκτρέπεται ἐκ τῆς εὐθείας ὁδοῦ. Ἀφοῦ δηλαδὴ οἱ τέτοιοι ἄνθρωποι ἀρέσκονται εἰς τὴν ἁμαρτίαν, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ καθοδηγοῦνται ἀπὸ τὴν ἀρετὴν; «Ἄνδρα ἄδικον κακὰ θηρεύσει εἰς διαφθοράν». Διότι καταστρέφεται ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του κακίαν ὥσάν νὰ πάσχη ἀπὸ ἀσθενείαν, καὶ τοιοῦτοτρόπως ὑφίσταται τὴν ἀρμόζουσαν τιμωρίαν. Διότι ἡ κακία εἶναι ἱκανὴ νὰ καταστρέψῃ τὴν ψυχὴν ποὺ τὴν ἔχει, περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην τιμωρίαν.

PM'.

ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβίδ.

Ἦ π ό θ ε σ ι ς

Εἶναι καὶ ὁ παρὼν Ψαλμὸς ὅμοιος μὲ τὸν προηγούμενον, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι περικλείει περισσοτέρας καὶ οὐσιωδεστεράς δογματικὰς ἀληθείας.

1. «Κύριε, ἐκέκραξα πρὸς σέ, εἰσάκουσόν μου· πρόσχες τῇ φωνῇ τῆς δεήσεώς μου, ἐν τῷ κεκραγέναι με πρὸς σέ». Ἡ κραυγὴ φανερώνει χωρὶς ἄλλο τὴν ἔντασιν τῆς διανοίας. Δέξου, λέγει, Δέσποτα, μὲ ἀγαθὴν διάθεσιν τὴν παράκλησίν μου.

2. «Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου». Ὅσα θγαίνουν ἀπὸ τὴν διάνοιαν τὰ παρομοιάζει μὲ θυμιάματα, ἐπειδὴ εἶναι λεπτὰ καὶ ἀπευθύνονται εἰς τὸν μόνον Θεόν. «Ἐπαρσις τῶν χειρῶν μου θυσία ἐσπερινή»· ἀντιθέτως, τὰς πράξεις αἱ ὁποῖαι συμβολίζονται διὰ τῶν χειρῶν, τὰς παρομοιάζει μὲ θυσίαν, ἐπειδὴ εἶναι περισσότερον αἰσθηταὶ ἀπὸ τὰς σκέψεις τῆς διανοίας. Ἡ ἔννοια τοῦ «ἐσπερινήν» εἶναι, ὅτι πρέπει μέχρι τέλους τῆς ζωῆς μας νὰ ἐπιτελοῦμεν ἀγαθὰς πράξεις.

3. «Θοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου, καὶ θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χεῖλη μου». Ἐπειδὴ γνωρίζει, ὅτι

τὸ νὰ συγκρατῇ κανεὶς τὴν γλῶσσαν του εἶναι καὶ δύσκολον καὶ μεγάλη ἀρετὴ, ζητεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ τοῦ χάριση τὴν συγκράτησιν αὐτῆς.

4. «Μὴ ἐκκλίνης τὴν καρδίαν μου εἰς λόγους πονηρίας». Νὰ μὴ ἐπιτρέψῃς δηλαδὴ νὰ στραφῇ πρὸς τὸ κακὸν ἡ διάνοιά μου, ἢ ὅποια ἀρχικῶς κατεσκευάσθη καλὴ διὰ νὰ μὴ σκέπτωμαι, λέγει, νοήματα παράνομα.

5. «Παιδεύσει με δίκαιος ἐν ἐλέει καὶ ἐλέγξει με». Θὰ ἐδεχόμην μὲν εὐχαρίστως κάθε παιδαγωγικὴν ἐπίπληξιν ἐκ μέρους τοῦ δικαίου, ἀλλὰ δὲν θὰ δεχθῶ τὸν ἔπαινον καὶ τὴν κολακείαν τοῦ ἁμαρτωλοῦ, μὲ τὴν ὁποίαν ἀλείφουν τὸ κεφάλι μου ὥσάν με λάδι.

6. «Ὅτι ἔτι καὶ ἡ προσευχή μου ἐν ταῖς εὐδοκίαις αὐτῶν, κατεπόθησαν ἐχόμενα πέτρας οἱ κριταὶ αὐτῶν». Ἀφοῦ, λέγει, μεταβληθοῦν εἰς πέτρας, θὰ καταποντισθοῦν. Θέλει νὰ εἴπῃ δηλαδὴ, ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς θὰ καταποντίσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν ἄβυσσον. «Ἀκούσονται τὰ ρήματά μου, ὅτι ἠδύνθησαν». Τὸ ὅτι, λέγει, θὰ πραγματοποιηθῇ κατ' αὐτῶν ἡ προαναφερθεῖσα τιμωρία, ἃς ἔχουν ὡς ἐγγύησιν τὴν ἀξιοπιστίαν καὶ τὴν εὐπρέπειαν τῶν ἰδικῶν μου λόγων.

7. «Ὡσεὶ πάχος γῆς ἐρράγη ἐπὶ τῆς γῆς». Κάθε τι τὸ γῆϊνον, λέγει, τὸ ἀπεβάλομεν καὶ ἐταπεινώθημεν πρὸς χάριν σου τόσον, ὥστε ὁλόκληρος ἡ δύναμίς μας νὰ ἐξαφανισθῇ. Εἶναι δὲ αὐτὸ ὅμοιον πρὸς τὸ «Ἕνεκα σου θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν»¹.

8. «Ὅτι πρὸς σέ, Κύριε, Κύριε, οἱ ὀφθαλμοί μου». Ἐγὼ δὲν στηρίζω τὰς ἐλπίδας μου εἰς τίποτε τὸ ἀνθρώπινον, ἀλλὰ ἀναμένω τὴν ἰδικὴν σου βοήθειαν καὶ σὲ παρακαλῶ νὰ μὴ ἀπογυμνωθῇ ἡ ψυχὴ μου ἀπὸ αὐτὴν. «Ἐπὶ σοὶ ἠλπισα, μὴ ἀντανέλῃς τὴν ψυχὴν μου. Δηλαδὴ: Μὴ χύσης ἢ μὴ ἀδειάσης ἀπὸ τὴν ψυχὴν μου τὴν ἐλπίδα πού ἔχω εἰς σέ.

10. «Πεσοῦνται ἐν ἀμφιβλήστρω αὐτῶν οἱ ἁμαρτωλοί». Οἱ ἁμαρτωλοί, λέγει, θὰ συλληφθοῦν ἀπὸ τὰ δίκτυα πού οἱ ἴδιοι ἔρριξαν. «Κατὰ μόνας εἰμί ἐγὼ ἕως ἂν παρέλθω». Ὅταν, λέγει, αὐτοὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ συλληφθοῦν ἀπὸ τὰ δίκτυα των, τότε θὰ προσπεράσω χω-

1. Ρωμ. η' 36.

ρίς φόβον καὶ ἀγωνίαν. Θὰ ζῶ δὲ χωρισμένος ἀπὸ αὐ-
τοὺς καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς μου.

ΡΜΑ'.

Συνέσεως¹ προσευχῇ τοῦ Δαβίδ ὅταν εὐρίσκετο εἰς τὸ
σπήλαιον.

Υπόθεσις

Τὰ περιεχόμενα εἰς τὸν παρόντα Ψαλμὸν εἶναι ἀ-
ποκλειστικῶς καὶ μόνον προσευχή. Ἀπαιτεῖται ὅμως
καὶ σύνεσις, διὰ νὰ μάθωμεν κατὰ ποῖον τρόπον θὰ δυ-
νηθῶμεν νὰ ἀποφύγωμεν τὰ δεινὰ, ὅταν εὐρεθῶμεν εἰς
δυσκόλους περιστάσεις.

2-3. «Φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα¹ φωνῇ μου
πρὸς Κύριον ἐδεήθην. Ἐκχεῶ ἐνώπιον αὐτοῦ τὴν δέη-
σίν μου». Ὁλόκληρον, λέγει, τὴν πνευματικὴν του ὑπαρ-
ξιν τὴν ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Κύριον. «Τὴν θλίψιν μου ἐνώ-
πιον αὐτοῦ ἀπαγγέλῳ». Ἀγωνιζόμενος, λέγει, δι' αὐ-
τὴν τὴν ψυχὴν, ἀναπέμπω τὰς παρακλήσεις, καὶ εὐχο-
μαι νὰ διασκορπισθοῦν αἱ θλίψεις. Τὸ ὅτι ἀδίκως διώ-
κομαι τὸ γνωρίζεις πολὺ καλὰ, λέγει.

4. «Ἐν τῷ ἐκλείπειν ἐξ ἐμοῦ τὸ πνεῦμα μου». Ἐ-
πραττα δὲ αὐτά, ἐπειδὴ ἔβλεπα τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέ-
γεθος τῶν δεινῶν¹ διότι ἔφθασα εἰς τὸ σημεῖον νὰ ζῶ
συντροφία μὲ τὸν θάνατον. «Καὶ σὺ ἔγνως τὰς τρίβους
μου»¹ τὸ «Σὺ ἔγνως τὰς τρίβους μου» προέρχεται ἀπὸ
ἄνθρωπον ποὺ ἀντλεῖ θάρρος ἀπὸ τὴν πορείαν τοῦ θί-
ου καὶ τὰς πράξεις. Βλέπων τοὺς πνευματικούς ἐχθροὺς
τῆς ψυχῆς, οἱ ὁποῖοι ἐβοήθησαν τὸν Σαοὺλ νὰ εἰσέλθῃ
εἰς τὸ σπήλαιον διὰ νὰ συλλάβῃ τὸν Δαβίδ¹, ὀρθῶς εἶ-
πε «Ἐκρυσαν παγίδα μοι», τὴν ὁποίαν κατήργησεν ἡ
παροῦσα προσευχή. Διότι ἐὰν συνελαμβάνετο εἰς τὸ σπή-
λαιον θὰ ἦτο ἀνθρωπίνως ἀδύνατον νὰ ἀποδράσῃ, καὶ
δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἐκεῖνος ποὺ θὰ τὸν ἔσωζεν, ἢ ποὺ θὰ ἐ-
πεδίωκε νὰ προστατεύσῃ τὴν ψυχὴν του.

1. Βλ. Α' Βασ. κεφ. κδ'.

5. «Ἐν ὁδῷ ταύτῃ ἧ ἐπορευόμην ἔκρυψαν παγίδα μοι». Ἐάν κανεῖς ἀναλογισθῇ τὴν ἐντὸς τοῦ σπηλαίου κατὰστασιν, θὰ ἀντιληφθῇ πολὺ καλῶς τὴν ἔννοιαν τῶν λεγομένων. «Κατενόουν εἰς τὰ δεξιὰ καὶ ἐπέβλεπον καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐπιγινώσκων με». Εἰς τοὺς ἀγωνιζομένους νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἀρετὴν ἔθετον ἐνώπιόν των πρὸς ἐξάπατήσιν των κακίας ποὺ ὁμοίαζον καὶ με ἀρετάς. «Ὅπως π.χ. εἰς ἐκεῖνον ποὺ προσεπάθει ν' ἀποκτήσῃ τὴν σοφίαν τὸν ἐπαγίδευσον, προσφέροντες εἰς αὐτὸν σοφίαν ποὺ δὲν προήρχετο ἀπὸ τὸν Θεόν· καὶ εἰς ἐκεῖνον ποὺ ἐζήτηι γνῶσιν ἔδιδον τὴν ψευδῇ γνῶσιν². Τὸ ρητὸν τοῦτο ἔχει κάποια ὁμοιότητα μετὰ τὸ «Ἐχόμενα τρίβου, σκάνδαλα ἔθεντό μοι». Δὲν ἀποκλείεται δὲ αἱ παγίδες νὰ σημαίνουν τὰς ὑπερβολὰς, εἰς τὰς ὁποίας πίπτει ὁποῖος δὲν φυλάττεται, περὶ τῶν ὁποίων λέγει: «Κατενόουν εἰς τὰ δεξιὰ». Διότι διὰ τοὺς περισσότερον φιλοδόξους αἱ παγίδες εὐρίσκονται δεξιὰ (εἶναι δηλαδὴ πλέον ἐπικίνδυνοι).

«Ἀπώλετο φυγὴ ἀπ' ἐμοῦ, καὶ οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν τὴν ψυχὴν μου». Διότι ἦτο ἀδύνατον νὰ διαφύγῃ ἀπὸ τὸ σπήλαιον, ἀφοῦ ἡ εἴσοδος ἐφυλάσσετο ἀπὸ τὸν Σαούλ. Κανεῖς, λέγει, δὲν ἐπιδιώκει τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μου.

6. «Ἐκέκραξα πρὸς σέ, Κύριε». Διότι μόνον εἰς αὐτὸν στηρίζει τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας του.

8. «Ἐξάγαγε ἐκ φυλακῆς τὴν ψυχὴν μου». Αὐτὰ τὰ λέγει σχετικῶς μετὰ τὸν τόπον τοῦ σπηλαίου. Ὁ Σύμμαχος μεταφράζει ὡς ἑξῆς: «Ἐξω ποίησον ἀποκλεισμοῦ τὴν ψυχὴν μου». «Τοῦ ἐξομολογήσασθαι τῷ ὀνόματί σου». Ὅταν, λέγει, με ἀπαλλάξῃς ἀπὸ αὐτὴν τὴν θλίψιν καὶ τὴν φυλακὴν, θὰ σοὺ ἀναπέμψω ὕμνους εὐχαριστίας. «Ἐμὲ ὑπομενοῦσι δίκαιοι ἕως οὗ ἀνταποδῶς μοι». Ἐάν με ἐλευθερώσῃς, λέγει, ἀπὸ ἐδῶ, ἀνταμείβων τὰς ἀγαθὰς μου πράξεις, καὶ οἱ ἄλλοι δίκαιοι, ἐπειδὴ θὰ ἔχουν ἐνώπιόν των ἐμὲ ὡς παράδειγμα καὶ θὰ ἐφαρμόζουν εἰς τὸν ἑαυτὸν των ὅσα συνέβησαν, θὰ σοὺ προσφέρουν τὰς ἰκεσίας καὶ θὰ τρέξουν πλησίον σου.

2. Πρβλ. Α' Τιμ. στ' 20.

PMB'.

Ὑμνολογικὸς ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβὶδ, συνταχθεὶς ὅταν κατεδίωκεν αὐτὸν ὁ υἱὸς τοῦ Ἀβεσσαλώμ.

Ὑπόθεσις

Καὶ ὁ παρὼν Ψαλμὸς ἔχει τὴν ἰδίαν ὑπόθεσιν μετὸν προηγούμενον. Παρακαλεῖ δηλαδὴ νὰ σωθῇ ἀπὸ τοὺς διωκτάς του, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος. Ὅσα ἀναφέρονται εἰς αὐτὸν συνέβησαν παραδειγματικῶς εἰς τοὺς παλαιότερους καὶ ἐγράφησαν πρὸς νουθεσίαν μας. Διδασκόμεθα, λοιπόν, δι' αὐτοῦ εἰς τὰς δυσκόλους περιστάσεις νὰ καταφεύγωμεν μόνον εἰς τὸν Θεόν. Ἀς ἔχωμεν δὲ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ προσευχὴ ἀναφέρεται εἰς ὁλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα, ἡ ὁποία καταδιώκεται καὶ βασανίζεται ἀπὸ τὸν ὑποτάξαντα αὐτὴν Σατανᾶν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον καὶ παρακαλεῖ νὰ ἀπαλλαγῇ διὰ τῆς ἐπὶ γῆς παρουσίας τοῦ Μονογενοῦς.

2. «Κύριε, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου». Ζητῶ, λέγει, νὰ εἰσακουσθῶ διὰ μέσου τῆς ἀληθείας σου. Εἶναι ὅμοιον ὥσάν νὰ λέγῃ: Ἀκουσε τὴν προσευχὴν μου καὶ ἀπόστειλε τὸν Μονογενῆ σου, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀλήθεια καὶ δικαιοσύνη.

3. «Ἐκάθισέ με ἐν σκοτεινοῖς ὥσει νεκροὺς αἰῶνος». Σκοτάδι ὀνομάζει τὴν ἀγνοίαν τοῦ Θεοῦ ποῦ εἶχε κάποτε. Διότι τότε εἰς τίποτε δὲν διέφερα ἀπὸ νεκρόν. Αἰωνίους νεκροὺς ὀνομάζει τοὺς ἀρχαίους εἰδωλολάτραις.

7. «Ταχὺ εἰσάκουσόν μου, Κύριε, ἐξέλιπε τὸ πνεῦμα μου». Εἰς τὰς πλέον κρίσιμους στιγμάς, ὅταν ἡ ψυχὴ κάποιου εὐρίσκεται εἰς κίνδυνον, ἀρμόζει νὰ λέγῃ τοῦτο· δὲν εἶναι συνεπῶς ἐπιτρεπτόν νὰ τὸ χρησιμοποιῇ δι' ἀνθρώπινα πράγματα.

8. «Ἀκουστὸν ποιήσόν μοι τὸ πρῶτ' ὃ ἐλεός σου». Ἐννοεῖ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν πρωΐαν· ἡ παρακαλεῖ νὰ πραγματοποιηθῇ ταχέως ἡ πρωτὴ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ, διὰ τῆς ὁποίας ἐλεοῦμεθα.

«Γνώρισόν μοι, Κύριε, ὁδὸν ἐν ἣ πορεύσομαι». Εὐχεται νὰ δεχθῇ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου.

9. «Ἐξελοῦ με ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου». Τῶν πνευματικῶν δηλαδὴ ἐχθρῶν.

ΡΜΓ'.

Τοῦ Δαβίδ πρὸς τὸν Γολιάθ.

1. «Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεός μου». Ἡ ἀρχὴ τοῦ Ψαλμοῦ ἀποτελεῖ ἔκφρασιν μεγάλης χαρᾶς. «Ὁ διδάσκων τὰς χεῖράς μου εἰς παράταξιν». Χεῖρες λέγει ὅτι εἶναι αἱ πράξεις αἱ ὁποῖαι γίνονται ἀπὸ εὐσέβειαν, μετὰ τὰς ὁποίας πολεμοῦμεν τὸν Σατανᾶν.

3. «Ἄνθρωπος μεταιότητι ὠμοιώθη». Κάθε ἄνθρωπος ἐγένεν ὁμοιος μετὰ τὸν παρόντα κόσμον.

6. «Ἄστραφον ἄστραπὴν, καὶ σκορπιεῖς αὐτούς». Ἄστραπὴ ὀνομάζει τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου.

7. «Ἐξαπόστειλον τὴν χεῖρά σου ἐξ ὕψους· ἐξελοῦ με καὶ ρῦσαι με ἐξ ὑδάτων πολλῶν, ἐκ χειρὸς υἱῶν ἀλλοτρίων. Ὡν τὸ στόμα ἐλάλησε ματαιότητος». Ἀπὸ τὰς σκέψεις, αἱ ὁποῖαι μᾶς περιεκύκλωσαν μετὰ τὰς μηχανορραφίας τῶν δαιμόνων. Ὑδατα ἐνδέχεται ἀκόμη νὰ ὀνομάζῃ τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων, ὁ ὁποῖος περιεκύκλωσε τοὺς ἀποστόλους μετὰ σκοπὸν νὰ τοὺς συλλάβῃ καὶ φονεύσῃ. Καὶ αὐτοὶ εἶναι ἀσφαλῶς οἱ ἀπομακρυνθέντες τῆς πατρικῆς στέγης υἱοί, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐκστομίζουσι θλασφημίας. Καὶ ποῖαι ἄλλαι εἶναι αὐταὶ αἱ θλασφημίαι εἰμὴ τὸ νὰ λέγουν εἰς τὸν Χριστὸν «Πῶς οὐ, ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν;»¹.

9. «Ὁ Θεός, ὠδὴν καινὴν ἄσομαί σοι». Τὴν εὐαγγελικὴν ὠδὴν βεβαίως. Ὁ λόγος αὐτὸς προέρχεται ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Δαβίδ. «Ἐν ψαλτηρίῳ δεκαχόρδῳ ψαλῶ σοι». Δεκάχορδον Ψαλτήριον εἶναι τὸ σῶμα, ἐπειδὴ ἔχει πέντε αἰσθήσεις καὶ πέντε ἐκδηλώσεις τῆς ψυχῆς. ἀπὸ καθὲ αἰσθησίν προκαλεῖται ἡ ἀντίστοιχος ἐνέργεια.

10-11. «Τῷ διδόντι τὴν σωτηρίαν τοῖς βασιλεῦσιν ἡμῶν». Εἰς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, τοὺς ὁποίους ὁ Χριστὸς διώρισεν ἄρχοντάς των. «Τῷ λυτρουμένῳ Δαβίδ τὸν δοῦλον αὐτοῦ ἐκ ρομφαίας πονηρᾶς· ρῦσαί με καὶ ἐξελοῦ με ἐκ χειρὸς υἱῶν ἀλλοτρίων». Σύμφωνα δηλαδὴ μετὰ τὰς συμφωνίας μετ' ἐκείνων ἀνάλαβε ὁλόκληρον τὴν προστασίαν μας. Διότι ξίφος πονηρὸν ὠνόμασε τὴν μα-

1. Ἰωάν. ι' 33.

νίαν καὶ τὴν ἀγριότητα τῶν ἐπιτιθεμένων· ὀνομάζει δὲ αὐτοὺς ἄλλοτρίους, ἐπειδὴ ἦσαν ἄσεβεις.

12. «²Ὡν οἱ υἱοὶ αὐτῶν ὡς νεόφυτα ἰδρυμένα ἐν τῇ νεότητι αὐτῶν». Τὰ παιδιὰ, λέγει, τοῦ κατὰ σάρκα λαοῦ ἀνθοῦν, ἐνῶ τοῦ κατὰ πνεῦμα εἶναι ταλαιπωρημένα. Διότι αὐτοὶ οἱ δεῦτεροι εἶναι ποὺ λέγουν: «Εἰ καὶ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται, ἀλλ' ὁ ἔσω ἀνακαίνοται»².

«Αἱ θυγατέρες αὐτῶν κεκαλλωπισμέναι, περικεκοσμημέναι ὡς ὁμοίωμα ναοῦ». Πρόκειται διὰ τὸν ὕλικὸν καὶ ἐπίγειον στολισμόν. Διὰ τοῦτο καὶ δὲν ἔγιναν «ναὸς Θεοῦ»³, ὅπως αἱ ἁγίαι ψυχαὶ ὅσων ἐπίστευσαν, ἀλλ' ὁμοίωμα ναοῦ· διότι ἐνεφανίζοντο ὅτι δῆθεν ἐφήρμοζον εἰς τὴν ζωὴν των τὰ παραγγέλματα τοῦ Νόμου. Μέσα των ὁμοῦς δὲν εἶχον τὸν Λόγον, ἀλλὰ τὸ πονηρὸν πνεῦμα.

13. «Τὰ ταμιεῖα αὐτῶν πλήρη ἐξερευγόμενα ἐκ τούτου εἰς τοῦτο». Διότι ἀπέκτησαν τὸν ἐπίγειον καὶ ὄχι τὸν οὐράνιον πλοῦτον⁴.

14. «Τὰ πρόβατα αὐτῶν πολύτοκα, πληθύνοντα ἐν ταῖς ἐξόδοις αὐτῶν». Τὰ ζῶα των εἶναι παχέα καὶ πολὺ γόνιμα. «Οὐκ ἔστι κατάπτωμα φραγμοῦ οὐδὲ διέξοδος». Ἀπέκτησαν, λέγει, μεγάλην εὐημερίαν, ἀλλὰ δὲν θὰ διατηρηθῇ εἰς αὐτοὺς μέχρι τέλους. Αὐτὸ δὲ ἐδίδαξεν εἰς ἄλλον Ψαλμὸν λέγων: «Κατέβαλες αὐτοὺς ἐν τῷ ἐπαρθῆναι»⁵.

15. «Ἐμακάρισαν τὸν λαὸν ᾧ ταῦτά ἐστι· μακάριος ὁ λαὸς οὗ Κύριος ὁ Θεὸς αὐτοῦ». Ὅσοι δὲν σκέπτονται ὀρθῶς, ἀλλὰ διαρκῶς ἀσχολοῦνται μὲ τὰ σαρκικά, νομίζουν ὅτι ἡ μεγάλη ἀπόλαυσις αὐτῶν συνιστᾷ τὴν εὐτυχίαν. Δὲν εἶναι ὁμοῦς αὐτὸ ἡ εὐτυχία, ἀλλὰ τὸ νὰ ἐπικαλῆται ὁ ἄνθρωπος Κύριον τὸν Θεὸν του.

ΡΜΔ'.

Ὕμνος τοῦ Δαβίδ.

1. «Ὑψώσω σε, ὁ Θεός μου, ὁ βασιλεὺς μου». Δὲν

2. Β' Κορ. δ' 16.

3. Πρβλ. Α' Κορ. γ' 16-17.

4. Πρβλ. Ματθ. στ' 19-21.

5. Ψαλμ. οδ' 18.

δίδει εἰς τὸν Θεὸν ὕψος ὥσαν νὰ μὴ ἔχη, ἀλλὰ δεικνύει εἰς τοὺς ἄλλους ὅτι ἔχει ὕψος. Εἶναι κάτι ἀνάλογον μὲ τὸ «Πάτερ, δόξασόν σου τὸ ὄνομα ἐν τῇ γῇ»¹. Διότι δὲν ζητεῖ κάτι ποὺ δὲν εἶχεν, ἀλλὰ νὰ δειχθῇ αὐτὸ ποὺ εἶχε, καθὼς φανερώνει καὶ τὸ «Δόξασόν με τῇ δόξῃ ἣ εἶχον παρὰ σοὶ πρὸ τοῦ τὸν κόσμον γενέσθαι»².

2. «Καθ' ἑκάστην ἡμέραν εὐλογῆσω σε». Εἰς τὸ ἐθραϊκὸν κείμενον ὁ παρὼν στίχος ἀρχίζει μὲ τὴν λέξιν «Βήθ». Διδάσκει δὲ ὅτι δὲν πρέπει νὰ περνᾷ οὔτε μίᾳ ἡμέρᾳ χωρὶς ὕμνους. Πρέπει, λοιπόν, νὰ ὑψώνωμεν ὁλόκληρον τὴν ψυχὴν καὶ τὴν διάνοιαν καὶ νὰ εὐλογοῦμεν τὸν Θεὸν καὶ νὰ δοξάζωμεν τὸ ὄνομά του μὲ ἀνθρωπίνους λέξεις καὶ ἐκφράσεις.

4. «Γενεὰ καὶ γενεὰ ἐπαινέσει τὰ ἔργα σου». Ἐννοεῖ τὴν Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία συνεκροτήθη καὶ ἀπὸ τοὺς δύο λαούς, καὶ ἀπὸ τοὺς περιτμημένους Ἰουδαίους καὶ ἀπὸ τοὺς ἀπεριτμήτους ἐθνικούς. Ἔργα δὲ ἰδικὰ του λέγει τὰ ὅσα ἔπραξε κατὰ τὴν ἐπὶ γῆς παρουσίαν του· κατὰ ποικίλους δὲ τρόπους ὕμνεῖ αὐτὰ· ὀνομάζει αὐτὰ δύναμιν, καὶ μεγαλοπρέπειαν, καὶ δόξαν, καὶ ἀγιότητα, καὶ θαυμαστά· καὶ πάλιν ἀναφέρει τὴν δύναμιν, τὴν μεγαλειότητα, τὴν ἀγαθότητα, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν.

6. «Καὶ τὴν δύναμιν τῶν φοβερῶν σου ἐροῦσι». Θὰ τὴν ὁμολογήσουν ἐμπράκτως καὶ μὲ σωστὴν σκέψιν. Ἀνάλογον εἶναι τὸ «φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος»³ καὶ τὸ «Ἀλαλάξατε Θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως»⁴. «Ὅτι Κύριος Ὑψιστος φοβερός». Αὐτὰ θὰ εἴπουν δηλαδὴ διὰ νὰ φοβοῦνται καὶ νὰ σέβωνται τὸν Θεόν. Θὰ ἀναφέρουν δὲ ὅτι τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ δὲν ἔχει τέλος, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ περιγραφῇ μὲ γνώσιν, ἀλλ' ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ τὸν κατανοήσῃ ὁ ἄνθρωπος· διότι μόνον ὁ Υἱὸς γνωρίζει κατ' οὐσίαν τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατὴρ τὸν Υἱόν. Ἄν καὶ φανερώνη ὁ Υἱὸς τὸν Πατέρα εἰς ἐκείνους ποὺ θέλει, ἐν τούτοις τὸ κάνει μέχρις ἐκεῖ ποὺ εἶναι δυνατόν εἰς τοὺς θνητοὺς νὰ τὸ ἀντιληφθοῦν καὶ

1. Ἰωάν. ιβ' 28.

2. Ἰωάν. ιζ' 5.

3. Ἑβρ. ι' 31.

4. Ψαλμ. μστ' 2.

ἀναλόγως με τὴν ψυχικὴν προετοιμασίαν ἐκάστου⁵.

7. «Μνήμην τοῦ πλήθους τῆς χρηστότητός σου ἐξερεύξονται». Εἰς ὅλους μὲν αὐτός, ἐπειδὴ εἶναι Θεὸς ἀγαθός, ἔχει δώσει ἀγαθότητα καὶ λυπᾶται ὅλα τὰ δημιουργήματά του. Σῶζονται ὁμῶς μόνον ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ ἀπολαύσουν τὴν ἀγαθότητά του.

ΡΜΕ'.

ΨΑΛΜΟΣ

1. «Αἶνει, ἡ ψυχὴ μου, τὸν Κύριον· αἰνέσω τὸν Κύριον ἐν τῇ ζωῇ μου».

4. «Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἀπολοῦνται πάντες οἱ διαλογισμοὶ αὐτοῦ». Ὅταν θὰ ἔλθῃ ὁ θάνατος, λέγει, ὅλα ὅσα ἐσκέφθη θὰ φανερωθοῦν, καὶ τίποτε δὲν θὰ μείνῃ κρυφὸν ἐξ ὧν ἐσκέπτετο εἰς τὴν γῆν.

7. «Διδόντα τροφὴν τοῖς πεινῶσι». Ἐννοεῖ ἀσφαλῶς τὴν πνευματικὴν τροφήν, ἡ ὁποία θὰ δοθῇ εἰς ὅσους θὰ στερηθοῦν κάθε ἀγαθόν.

ΡΜΣΤ'.

ΨΑΛΜΟΣ

1. «Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, ὅτι ἀγαθὸν ψαλμός». Εἰς μὲν τὸν προηγούμενον Ψαλμὸν προέτρεπεν ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτὸν του νὰ ἔχῃ τὴν ἐλπίδα μόνον εἰς τὸν Θεόν, εἰς δὲ τὸν παρόντα παρουσιάζει τὸν ἀποστολικὸν χορὸν νὰ διδάσκῃ τὸ πλῆθος νὰ ὑμνῇ τὸν Θεόν, δι' ὅσα εὐηργέτησε τὸ ἀνθρώπινον γένος.

6. «Ἀναλαμβάνων πραεῖς ὁ Κύριος». Πράους ὀνομάζει ὅσους ἐδέχθησαν τὴν πίστιν καὶ ἐμιμήθησαν ἐκεῖνον ποὺ εἶπε: «Πρῶός εἰμι ἐγώ»¹. Ἐγώ, λέγει, μισῶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς, οἱ ὁποῖοι εἶναι οἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες, ποὺ κατοικοῦν εἰς τὴν φωτιάν.

8. «Καὶ γλότην τῇ δουλείᾳ τῶν ἀνθρώπων». Δούλους τῶν ἀνθρώπων λέγει τὰ θόδια, τοὺς ἡμιόνους καὶ τὰ ὑπόλοιπα ζῶα.

5. Ἡ γνώσις τοῦ Θεοῦ δὲν ἐπιτυγχάνεται μετὰ τὰ συνήθη γνωστικά μέσα. Ὁ μόνος καὶ ἀσφαλὴς τρόπος εἶναι ἡ ἀγιότης. Ὅσον ὁ ἄνθρωπος προάγεται εἰς τὴν ἀρετὴν τόσοον περισσότερον γνωρίζει τὸν Θεόν.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΟΣ

ΕΙΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τὸ τμήμα τοῦτο τῆς ἐρμηνείας τῶν Ψαλμῶν δὲν ἀνήκει ὀργανικῶς εἰς τὸ καθαυτὸ ἔργον. Ἄλλωστε αὐτὸ γίνεται φανερόν καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιγραφὴν του: «Ἀποσπάσματα Ὑπομνήματος εἰς τοὺς Ψαλμοὺς». Τὸ Ὑπόμνημα δὲν εἶναι ἔργον τοῦ Ἀθανασίου, ἀλλὰ τοῦ Μητροπολίτου Ἡρακλείας Νικήτα, διὰ τὸν ὁποῖον ὀλίγα θὰ εἴπωμεν κατωτέρω.

Ὅπως θὰ διαπιστώσῃ ὁ ἀναγνώστης, πολλὰ ἀπὸ τὰ ἐρμηνευτικὰ ἀποσπάσματα ποὺ ἀκολουθοῦν δὲν εἶναι μόνον τοῦ Ἀθανασίου, ἀλλ' ἀπηχοῦν τὰς ἀπόψεις καὶ ἄλλων μεγάλων ἐρμηνευτῶν (Κυρίλλου, Βασιλείου, Γρηγορίου Νύσσης κ.τ.λ.), τὰς ὁποίας ὁ ὑπομνηματογράφος συνεκέντρωσε καὶ συνεχώνευσε.

Τὰ ἀποσπάσματα δὲν καλύπτουν ὅλους τοὺς Ψαλμοὺς. Κατ' ἀρχὴν ἀναφέρονται εἰς τοὺς πρώτους 72, ποὺ θεωροῦνται καὶ δαδιδικοί. Ἀλλ' οὔτε καὶ εἰς ὅλους αὐτοὺς ὑπάρχουν σχόλια. Πολλὰ ἀπὸ τὰ ἐρμηνευτικὰ αὐτὰ σχόλια, εἴτε αὐτούσια εἴτε παρηλλαγμένα, ὑπάρχουν καὶ εἰς τοὺς οἰκείους τόπους τῆς κανονικῆς ἐρμηνείας τῶν Ψαλμῶν, διότι τὸ ἔργον αὐτὸ ἦτο ἡ κυρία πηγὴ τοῦ Ἡρακλείας Νικήτα. Ὅσα διαφέρουν τὰ ἡντλησεν ὁ ὑπομνηματογράφος ἀπὸ ἄλλας πηγάς, αἱ ὁποῖαι δὲν διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν. Πρέπει ἀκόμη νὰ παρατηρηθῇ ὅτι πολλὰ ἀπὸ τὰ ἐρμηνευτικὰ σχόλια δὲν εἶναι αὐτούσια τοῦ Ἀθανασίου, ἀλλ' ἀπλῶς ἀποδίδεται ἀπὸ τὸν ὑπομνηματογράφον τὸ πνεῦμα τῆς ἐρμηνείας τοῦ Ἀθανασίου.

Τὸ Ὑπόμνημα εἰς τοὺς Ψαλμοὺς τοῦ Μητροπολίτου Ἡρακλείας Νικήτα περιλαμβάνει τὰς ἐρμηνευτικὰς γνώμας ἐπάνω εἰς τοὺς Ψαλμοὺς ὧν σχεδὸν τῶν μεγάλων αὐτῶν ἐρμηνευτῶν (Ἀθανασίου, Κυρίλλου, Χρυσόστομου, Θεοδώρητου Κύρου, Βασιλείου κ.τ.λ.).

Ὁ Ἐπίσκοπος Ἡρακλείας (Θράκης) Νικήτας ἐγεννήθη τῷ 1030 καὶ ἀπέθανε τῷ 1100 μ.Χ. Φέρει δὲ τὸν ἐπίσημον χαρακτη-

ρισμόν τοῦ ἑρμηνευτοῦ, διότι ὁλόκληρον τὸ συγγραφικόν του ἔργον εἶναι ἑρμηνευτικόν καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰς ἀγιογραφικὰς ἀλύσεις (Ἵπομνήματα) καὶ τὰ σχόλια εἰς τοὺς λόγους Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ.

Αἱ ἀποδιδόμεναι εἰς τὸν Νικήταν ἀλύσεις (CATENAE) εἶναι αἱ ἑξῆς: 1) Εἰς τὸ διδύκον τοῦ Ἰωῶ, 2) Εἰς τοὺς Ψαλμοὺς, 3) Εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ματθαίου, 4) Εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Λουκᾶ, 5) Εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον καὶ 6) Εἰς τὰς Ἐπιστολάς τοῦ Ἀπ. Παύλου.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

Ἐκ τῆς σειρᾶς ἑρμηνειῶν τοῦ Νικήτα, Μητροπολίτου Ἡρακλείας, ἥ ὡς ἐκεῖνος λέγει «Συναγωγὴ ἐξηγήσεων, συλλεγείσα ἀπὸ τὰ ἔργα Ἑλλήνων Πατέρων εἰς τοὺς Ψαλμοὺς».

Ἐνταῦθα ὁ Νικήτας ἐν προοιμίῳ τὴν τρίτην ἐκ τῶν πέντε ἐρωτήσεων, περὶ ὧν ἔκρινεν, ὅτι πρέπει νὰ παραλειφθοῦν, ἀναπτύσσει ταύτην «τί τὸ Ψαλτήριον», ἀφοῦ προσέθετε τὸ ὄνομα τοῦ Ἀθανασίου, ἐπιφέρει τὰ ἑξῆς:

Εἶναι, λοιπόν, τὸ Ψαλτήριον μουσικὸν ὄργανον με δέκα χορδὰς, κατεσκευασμένον τοιουτοτρόπως ὥστε τὸ ἐπάνω μέρος του νὰ παράγῃ τὸν ἦχον, τὸ ὁποῖον ἀποδίδει τοὺς φθόγγους κατὰ τρόπον ἀρμονικὸν πρὸς τὴν μελωδίαν πού παράγεται ἀπὸ τὴν φωνήν· πρόκειται διὰ τὸ ὄργανον τὸ ὁποῖον οἱ μὲν Ἑβραῖοι τὸ ἔλεγον ναῦλα, οἱ δὲ Ἕλληνες τὸ ὠνόμαζον κιθάρα. Κατεσκευάζετο δηλαδὴ ἀπὸ αὐτοὺς ξύλον εὐθύ, ἐπάνω εἰς τὸ ὁποῖον ἐτεντώνοντο δέκα χορδαί. Κάθε μία δὲ ἀπὸ τὰς χορδὰς ἐσφίγγετο χωριστὰ εἰς τὸ ἄκρον πού ἐτελείωνε τὸ Ψαλτήριον· αἱ ἀρχαὶ δὲ τῶν χορδῶν ἦσαν στερεωμέναι εἰς τὸ ἐπάνω μέρος. Διότι δέκα κόλλαθοι, δηλαδὴ πασσαλίσκοι, στρεφόμενοι γύρω ἀπὸ τὸν πῆχυν τοῦ Ψαλτηρίου, ἐτέντωναν τὴν χορδὴν καὶ τὴν χαλάρωναν σύμφωνά με τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ρυθμοῦ τῆς ἀρμονίας καὶ μετὰ τὴν θέλησιν τοῦ Ψαλτηρίου. Καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα αὐτοῦ πού λέγει ὁ Μέγας Βασίλειος, κλπ.

Ὁ αὐτὸς ἐρμηνεύων (ἀναπτύσσων) τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Ψαλμοῦ Β' «Συνήχθησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς» κλπ. λέγει:

Ἀθανάσιος: Διὰ ποῖον δὲ λόγον οἱ βασιλεῖς Ἡρώδης ὁ Ἀσκαλωνίτης¹ καὶ ὁ Πόντιος Πιλάτος «παρέστησαν», δηλαδή ἐπῆραν θέσεις μάχης καὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ; Διὰ ποῖον δὲ λόγον οἱ ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων οἱ ἀσεβεῖς, καὶ λοιμοί, καὶ ἁμαρτωλοί², δηλαδή οἱ Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι καὶ νομικοί, συνεκentrώθησαν εἰς τὸ ἴδιον μέρος καὶ ἐπετέθησαν ὡς λυσασμένοι ἐναντίον τοῦ Κυρίου, δηλαδή τοῦ Πατρός, καὶ ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή τοῦ Υἱοῦ του; Διότι «ὁ μὴ τιμῶν τὸν Υἱόν, οὐδὲ τὸν Πατέρα τιμᾷ»³. Δίχως ἄλλο λοιπόν, ἐπειδὴ ὅσα φοβερά ἐκεῖνοι διέπραξαν ἀπέδειξαν περισσότερον τὴν δύναμιν τοῦ Κυρίου καὶ μὲ τὰ ὅσα διέπραξαν ἐπέφεραν τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα ἀπὸ ἐκεῖνο πού ἐπεδίωκον, κατὰ κάποιον τρόπον ὁ Δαβὶδ εἰρωνεύεται αὐτούς, ἐπειδὴ ὅλα ὅσα διέπραξαν ἔπυσαν εἰς τὸ κενόν· ἀσφαλῶς δὲ καὶ τοὺς κατηγορεῖ. Ποῖαν ὁμῶς δικαιολογίαν προβάλλουν ὅσοι ἠνώθησαν καὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸν ἐκρέμασαν ἐπάνω εἰς τὸν σταυρόν; Μήπως δὲν εἶναι αὐτός, ὁ ὁποῖος εἰς μὲν τὰ ἔθνη ἔδωσε τὴν σοφίαν, εἰς δὲ τοὺς βασιλεῖς παρεχώρησε τὴν δύναμιν, καὶ εἰς τοὺς ἄρχοντας ἔστρέψε τὴν ἐξουσίαν, καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἐπραγματοποίησε τὰ μοναδικὰ καὶ εἰς ὅλον τὸν κόσμον θρυλούμενα θαύματα;

Καὶ εἰς τὸν ἐπόμενον στίχον γράφει:

Ἀθανάσιος: Ἀπὸ τὸν στίχον αὐτὸν λείπει τὸ «λέγοντες», ὥστε νὰ σχηματισθῇ τὸ ἐξῆς νόημα: «Συνήχθησαν κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ», λέγοντες: «Διακόψωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν». Ποῖων;

1. Πρόκειται διὰ τὸν Ἡρώδη τὸν Μέγαν (73 π.Χ. — 2 μ.Χ.). Ὀνομάζεται οὕτως ἐπειδὴ ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀσκάλωνα, ἀρχαιοτάτην πόλιν τῶν Φιλισטיνῶν.

2. Διὰ τὴν ἀνάλυσιν τῶν τριῶν αὐτῶν ὀρων θέλει τὴν ἐρμηνεῖαν τοῦ Β' Ψαλμοῦ τοῦ τόμ. 11.

3. Ἰωάν. ε' 23.

Τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ· διότι δὲν ἤθελαν νὰ εὑρεθοῦν μέσα εἰς τὴν ἱερὰν σαγήνην (τὴν Ἐκκλησίαν)· «Ἀπορρίψωμεν δὲ τὸν ζυγόν», δηλαδὴ τὸν νόμον τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τὴν ἐντολὴν, περὶ τοῦ ὁποῖου (νόμου) ἔχει γραφῇ: «Ὁ ζυγός μου χρηστός ἐστι»⁴. Αὐτὴν δὲ τὴν ἀρνησὶν τῶν νὰ ὑποταχθοῦν εἰς τὸν νόμον τοῦ ψέγων ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου Ἰερεμίου ἔλεγεν: «Εἶπας· οὐ δουλεύσω σοι»⁵, δηλαδὴ: Τοιοῦτοτρόπως συμπεριεφέρθης, ὥστε νὰ ἀπαλλαγῇς ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μου δουλείαν. Αὐτό, λοιπόν, ἦ ἐλέχθη ἐξ ὀνόματος τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὅποιοι παραβαίνουν τὴν ὑπακοὴν εἰς τὸν Κύριον καὶ δὲν θέλουν νὰ ὑποταχθοῦν οὔτε εἰς αὐτὸν οὔτε εἰς τὸν Πατέρα· ἢ καὶ εἰς ἐκείνους πού ἐπίστευσαν τὸ Πνεῦμα μπαίνει ὡς ἐγγυητὴς καὶ λέγει: "Ἄς μὴ ὁμοιάσωμεν πρὸς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐσκέφθησαν νὰ διαπράξουν κακὸν εἰς τὸν Χριστόν, οὔτε νὰ συνδεθῶμεν μὲ αὐτοὺς ὥστε νὰ ἔχωμεν μαζί των καλὰς σχέσεις· ἐπὶ πλέον ἂς πετάξωμεν ἀπὸ ἐπάνω μας καὶ τὸν θιάρυν ζυγὸν τοῦ παλαιοῦ νόμου, θεωροῦντες ἀχρήστους τοὺς διαφόρους τύπους αὐτοῦ, ἐὰν δὲν ἐκκληφθοῦν ὑπὸ πνευματικὴν καὶ συμβολικὴν ἔννοιαν. Διότι ἡ σκιά (τοῦ νόμου) δὲν προκαλεῖ ὠφέλειαν, ἐὰν δὲν ἀναπαριστᾷ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ.

Καὶ εἰς ἐκεῖνο τὸ ρητόν: «Τότε λαλήσει πρὸς αὐτοὺς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ».

Ἀθανασίου: Τότε. Πότε ἄλλοτε παρὰ ὅταν αὐτοὶ ἔλεγον: «Διαρρήξωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν»; Ποῖα δὲ εἶναι ἐκεῖνα πού ἐλέχθησαν ἀπὸ αὐτὸν μὲ ὀργήν; Ποῖα ἄλλα εἰμὴ τὸ «Οὐαὶ ὑμῖν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὅτι ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ»⁶. «Καὶ τοῖς νομικοῖς οὐαὶ»⁷. Πιθανὸν ὅμως τὸ «τότε» νὰ ἀναφέρεται εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἐσχάτης κρίσεως, ὅταν «ὄψονται εἰς δὴν ἐξεκέντησαν»⁸. Διότι τότε θὰ τοὺς συγκλονίσῃ λέ-

4. Ματθ. ια' 30.

5. Ἰερ. θ' 20.

6. Ματθ. κα' 43.

7. Λουκ. ια' 46.

8. Ἰωάν. ιθ' 37.

γοντάς τους: «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι»⁹. Ἐλαβαν δὲ πείραν τῆς φοβεράς θείας ὀργῆς καὶ ὅταν ὁ Ρωμαϊκὸς στρατὸς ἀφοῦ ἔφθασε πλησίον των καὶ τὴν πόλιν κατέκαυσε, καὶ τὸν ναὸν ἐκυρίευσεν καὶ τὸν ἐλελάτησε, καὶ τοὺς περισσοτέρους ἀπὸ αὐτοὺς ὠδήγησεν εἰς τὸν θάνατον¹⁰.

Ὁ αὐτὸς εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ τρίτου Ψαλμοῦ.

Ἀθανασίου, Κυρίλλου: Ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ τρίτου Ψαλμοῦ μᾶς παραπέμπει εἰς τὰ ἱστορούμενα ὑπὸ τῆς Δευτέρας τῶν Βασιλειῶν. Ὁ Δαβὶδ ἀπέκτησε πολλὰ παιδιὰ ἀπὸ διαφόρους γυναῖκας. Μεταξὺ τῶν παιδιῶν τοῦ πρωτότοκος ἦτο ὁ Ἀμνὼν ἀπὸ ἄλλην δὲ γυναῖκα ἐγεννήθησαν ὁ Ἀβεσσαλὼμ καὶ ἡ Θάμαρ, ποὺ καὶ οἱ δύο ἦσαν ὠραῖοι κατὰ τὴν ὄψιν. Τὴν Θάμαρ ἐρωτεύθη ὁ Ἀμνὼν καὶ προσποιούμενος οὗτος τὸν ἄρρωστον, ὅταν ὁ Δαβὶδ τὸν ἐπισκέφθη, ἐζήτηε ἐπιμόνως νὰ ἔλθῃ πλησίον τοῦ ἢ ἀδελφῆ τοῦ διὰ νὰ τὸν θεραπεύσῃ. Καὶ ἀφοῦ τὴν διέφθειρεν, ἔπειτα ἀφοῦ τὴν ἐμίσησε, ἀμέσως τὴν ἔδιωξε μακρὰν τοῦ. Ἐκείνη δὲ ἀνέφερεν εἰς τὸν ἀδελφόν της Ἀβεσσαλὼμ τὴν αἰσχρὰν αὐτὴν πράξιν. Καὶ ἐκεῖνος ἀγανακτεῖ μὲν, ἀλλὰ δὲν φανερώνει τὴν ὀργὴν τοῦ. Ὑστερα ὅμως, ἀπὸ ἀρκετὸν καιρὸν ἀφοῦ ἐκάλεσε τὸν Ἀμνὼν εἰς δεῖπνον, τὸν ἐφόνευσε, καὶ ἐπειδὴ ἐφοβήθη τὴν ὀργὴν τοῦ πατέρα τοῦ, ἔφυγε μακρὰν ὕστερα ὅμως ἀπὸ τρία ἔτη ἐπανέρχεται, ἐπειδὴ εἶχε πλέον καταλαγιάσει ἡ ὀργὴ τοῦ Δαβὶδ. Παρὰ ταῦτα ὅμως δὲν τοῦ ἐπετράπη νὰ ἴδῃ ἀμέσως καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ πατέρα τοῦ, εἰμὴ μετὰ ἀπὸ δύο ἔτη. Ἦρχισε δὲ νὰ μηχανεύεται κακὰ ἐναντίον τοῦ πατέρα τοῦ, καὶ ἠτοίμασε διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ καὶ ἄρματα καὶ ἵππεις, καὶ προσεταιρίζετο ὅσους ἐπήγαιναν εἰς τὸν βασιλέα νὰ εὔρουν τὸ δίκαιόν των, ἐμφανιζόμενος εἰς τοὺς ὑπηκόους ὡς ἐπικτικὴ καὶ προστάτης των, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον συνεκέντρωσε γύρω τοῦ πληθὸς ἀποστατῶν, διὰ νὰ

9. Ματθ. κε' 41.

10. Πρόκειται διὰ τὴν περὶ τὸ 70 μ.Χ. ὀλοσχερῇ καταστροφῇ τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου στρατηγοῦ Τίτου.

στραφῇ ἐναντίον τοῦ πατέρα του. Καὶ τελικῶς ἔφυγε μακρὰν ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα καὶ ἀνεκήρυξεν τὸν ἑαυτὸν τοῦ βασιλέα. Ἐπῆρε δὲ μὲ τὸ μέρος τοῦ μαζὶ μὲ πολλοὺς ἄλλους καὶ τὸν Ἀχιτόφελ, τὸν ὁποῖον ὁ Δαβὶδ εἶχεν ὡς σύμβουλον, καὶ ἦτο ἄνδρας ἱκανὸς καὶ δραστήριος. Καὶ μόλις ἐπληροφορήθη ὁ Δαβὶδ τὴν ἐνέργειαν αὐτὴν τοῦ παιδιοῦ του, ἔφυγε μαζὶ μὲ τοὺς συντρόφους τοῦ μὲ γυμνὰ τὰ πόδια· τότε καὶ ὁ Σεμεεὶ ἐστρέφετο ἐναντίον του. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Δαβὶδ ἐπιθυμοῦσε διακαῶς νὰ ναυαγήσῃ τὸ σχέδιον τοῦ Ἀχιτόφελ, ἀποστέλλει καὶ τὸν φίλον του Χουσί νὰ προβάλῃ ἀντίρρησης εἰς τὴν γνώμην ἐκείνου καὶ διὰ τῶν ἱερέων Σαδὼκ καὶ Ἀθιάθαρ νὰ μηνύσῃ εἰς αὐτὸν (τὸν Δαβὶδ) κάθε τι ποῦ ἤθελεν ἀποφασίσῃ ὁ Ἀθεσσαλὼμ. Ὁ Χουσί δὲ ὅταν ἦλθεν εἰς αὐτὸν τὸν ἐχθρὸν τοῦ πατέρα του, καὶ ἐπειδὴ ἐθεωρήθη ὅτι ἦλθεν ὡς φίλος του, καὶ αὐτὸς (ὁ Χουσί) καὶ ὁ Ἀχιτόφελ παροτρύνονται ἀπὸ τὸν Ἀθεσσαλὼμ νὰ εἴπουν τί φρονοῦν περὶ τοῦ πολέμου. Καὶ ὁ μὲν Ἀχιτόφελ τὸν συμβουλεύει, ἀφοῦ ἀναμιχθῇ μὲ τὰς δευτέρας σειρὰς συζύγους τοῦ πατρός του, νὰ τὸν καταδιώκῃ ἐκ τῶν ὀπισθεν καὶ νὰ τὸν κτυπήσῃ πρὶν προλάβῃ νὰ ἀνασυνταχθῇ (ὀργανωθῇ). Ὁ δὲ Χουσί περὶ μὲν τῶν παλλακῶν (= δευτέρας σειρὰς συζύγων) δὲν εἶπε τίποτε· δὲν ἐπέτρεπεν ὅμως εἰς τὸν Ἀθεσσαλὼμ νὰ ἐπιτεθῇ ἀμέσως ἐναντίον τοῦ πατρός του· «διὰ νὰ μὴ, λέγει, περιπλανηθῇς εἰς τὰ ὄρη καὶ ἐξ αἰτίας τῶν δυσκολιῶν ποῦ θὰ συναντήσης καὶ τὸν στρατὸν σου θὰ καταστρέψῃς καὶ ὁ ἴδιος θὰ συλληφθῇς ἀπὸ τὸν πατέρα σου». Ἐπειδὴ δὲ ὁ διεκδικητὴς τῆς πατρικῆς ἐξουσίας εἶπεν: «Ἡ συμβουλὴ τοῦ Χουσί εἶναι καλυτέρα ἀπὸ τὴν συμβουλὴν τοῦ Ἀχιτόφελ»¹¹, ὁ Ἀχιτόφελ ἐλυπήθη καὶ αὐτοκτόνησε δι' ἀπαγχονισμοῦ. Ὁ Χουσί δὲ διεμήνυσεν εἰς τὸν Δαβὶδ ὅλα αὐτὰ διὰ τῶν ἱερέων καὶ τοῦ παρήγγειλεν ἀκόμῃ νὰ φύγῃ. Ὅταν δὲ ὁ Ἀθεσσαλὼμ ἠτοιμάσθῃ καταλλήλως ἐπέτεθῃ ἐναντίον τοῦ πατρός του, ἀφοῦ προηγουμένως ἀνεμίσχῃ εἰς τὸ ὕπαιθρον μὲ τὰς δευτέρας σειρὰς συζύγους τοῦ Δαβὶδ· ὁ Δαβὶδ ὅμως δὲν ἔλαθεν προσωπικῶς μέρος εἰς τὴν μάχην, ἀλλ' ἀφοῦ ἐνεπιστεύ-

11. Β' Βασ. ιζ' 14.

θη εἰς τοὺς ἄρχοντας τοῦ τοῦ στρατεύμα παρήγγειλεν εἰς αὐτοὺς λέγων: «Φείσασθέ μου τοῦ παιδαρίου Ἀθεσσαλώμ»¹². Ὅταν δὲ ὁ πόλεμος ἐξέσπασεν εἰς τὸ δάσος Ἐφραΐμ, ἀπὸ μὲν τὸ στρατεύμα τοῦ Ἀθεσσαλώμ ἐφονεύθησαν εἴκοσι χιλιάδες ἄνδρες, ὁ ἴδιος δὲ ὁ Ἀθεσσαλώμ ὅπως ἦτο ἔφιππος ἔστρεψε τὸ ἄλογό του καὶ ἔφυγεν. Ἐπειδὴ δὲ διετῆρει πολλὰ καὶ μακρὰ μαλλιά ἐπιείσθη κατὰ τὴν φυγὴν του δι' αὐτῶν ἀπὸ ἑνα δένδρον καὶ τὸ μὲν ἄλογον ἐγλύστρησε κάτω ἀπὸ τὰ σκέλη του καὶ ἔφυγε, αὐτὸς δὲ ἔμεινε νὰ αἰωρῇται κρεμασμένος ἀπὸ τὸ δένδρον, ἕως οὗτου κάποιος πού τὸν εἶδε τὸ ἀνέφερεν εἰς τὸν Ἰωάβ. Ἦτο δὲ ὁ Ἰωάβ ἕνας ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας τῆς παρατάξεως τοῦ Δαβίδ. Καὶ αὐτός, ἀφοῦ ἐπῆρε τρία θέλη ἀπὸ τὸ χέρι κάποιου, τὰ ἐκάρφωσεν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Ἀθεσσαλώμ καὶ τὸν ἐφόνευσεν. Ὁ δὲ Δαβίδ ὅταν τὸ ἤκουσε, θυθίζεται εἰς τὸ πένθος καὶ λέγει: «Υἱέ μου Ἀθεσσαλώμ, υἱέ μου. Τίς δώη τὸν θάνατόν μου ἀντὶ σοῦ;»¹³. Καὶ ἀφοῦ τοιοῦτοτρόπως ἐφονεύθη ὁ ἐπαναστάτης, ἀνέλαθε πάλιν τὴν βασιλείαν ὁ Δαβίδ. Ἀλλ' αὐτὰ μὲν συνέβησαν θραδύτερον. Τὸν παρόντα ὁμοῦ Ψαλμὸν τὸν συνέθεσεν ὅταν ἀκόμη ἐδιώκετο (ἀπὸ τὸν Ἀθεσσαλώμ). Διὰ τοῦτο ἄλλωστε περιέχει θρήνους καὶ ὀδυρμούς. Πρέπει δὲ νὰ ἀποδοθῇ καὶ εἰς τὸν Χριστὸν ὁ Ψαλμός, πού εἶναι ὁ ἀληθινὸς Δαβίδ· τὸ ὄνομα Δαβίδ δὲ σημαίνει «πεποθήμενος καὶ ἱκανὸς χειρὶ». Ποῖος ὁμοῦ ἄλλος θὰ ἠδύνατο νὰ εἶναι ἀπὸ τὴν φύσιν του καὶ πράγματι ποθητὸς παρὰ ὁ Χριστός, «ὁ ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων»;¹⁴. Ποῖος δὲ ἄλλος εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν δυνατὸς κατὰ τὸ χέρι, εἰμὴ ὁ παντοδύναμος Ἰησοῦς, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν δύναμιν τῆς θεότητός του κατετρόπωσεν ὅλους τοὺς ἄλλοφύλους δαίμονας; Διότι αὐτὸν τὸν κατεδίωκεν, ὥσάν κάποιος ἄλλος Ἀθεσσαλώμ, ὁ ὁρατὸς καὶ σαρκικὸς Ἰσραήλ, οἱ Ἰουδαῖοι. Δι' αὐτοὺς λέγει διὰ στόματος τοῦ προφήτου Ἡσαΐου: «Υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὕψωσα· αὐτοὶ δὲ με ἠθέτησαν»¹⁵. Συνεργοῦσε δὲ εἰς τὴν καταδίωξιν τοῦ Ἰη-

12. Β' Βασ. ιη' 5.

13. Β' Βασ. ιη' 33.

14. Ψαλμ. μδ' 4.

15. Ἡσ. α' 2.

σοῦ, ὥσάν κάποιος ἄλλος Ἀχιτόφελ, ὁ Ἰούδας, τὸν ὁποῖον εἶχεν ὡς σύμβουλον (Μαθητὴν) ὁ πνευματικὸς Δαβίδ, ὁ Χριστός. Περὶ τοῦ ἰδίου ὁμῶς ἔχει λεχθῇ εἰς κάποιον ἀπὸ τοὺς Ψαλμοὺς: «Σὺ δέ, ἄνθρωπε ἰσόψυχε, ἡγεμὼν μου καὶ γνωστὲ μου»¹⁶. Ἀλλὰ θεβαίως ὁ μὲν Ἰούδας κατὰ τρόπον παρόμοιον μὲ τὸν τοῦ Ἀχιτόφελ ἀφοῦ ἀπεμακρύνθη ἀπηγχονίσθη, ἐνῶ ὁ Χριστός, ἐξαποστέλλων τοὺς ἄρχοντας αὐτοῦ μαθητάς εἰς τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν του, παρήγγειλε — καθὼς τότε ὁ Δαβίδ, διὰ νὰ λυπηθοῦν καὶ νὰ μὴ πειράξουν τὸν Ἀθεσσαλῶμ — τοιουτοτρόπως καὶ αὐτὸς νὰ μὴ παραθλέψουν καὶ περιφρονήσουν τοὺς Ἰσραηλίτας, διότι εἶπεν εἰς αὐτούς: «Ἔσεσθέ μοι κήρυκές τε καὶ μάρτυρες ἐν Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ, καὶ Σαμαρείᾳ καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς»¹⁷. Καθὼς δὲ καὶ τὸ ἄλογον καὶ τὰ μαλλιά ὠδήγησαν τὸν Ἀθεσσαλῶμ εἰς τὸν θάνατον, τοιουτοτρόπως τοὺς Ἰουδαίους ἡ ἑλλειψις λογικῆς καὶ ἡ ὑπερβολικὴ ἐκτίμησις των πρὸς τὰ ἐξωτερικά καὶ σωματικά τοὺς ἐστέρησε τὴν ἀληθινὴν ζωὴν καὶ δὲν τοὺς ἄφησε νὰ ἀπολαύσουν οὔτε τὴν γῆν οὔτε τὸν οὐρανόν.

Ἐπειτα ἀκολουθεῖ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀθανασίου ἡ ὑπόθεσις τοῦ Ψαλμοῦ 7 ὅπως ἔχει ἀνωτέρω. Πάλιν δὲ ἀφοῦ πρῶτον παρέθεσε γνώμην τοῦ Χρυσοστόμου, ἐπιφέρει τὰ λόγια τοῦ Ψαλμοῦ 11: «Ὅτι ὠλιγόθησαν ἀλήθειαι» κ.τ.λ.

Σύμφωνα δὲ μὲ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον μὲ σαφῆναι ἀν ὁ λόγος ἐδῶ ἐλέγχει τὴν ἀπιστίαν τῶν Ἰουδαίων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Μωϋσῆς ἀπηυθύνθη πρὸς αὐτοὺς καὶ εἶπεν: «Υἱοὶ ἀνθρώπων οἷς οὐκ ἔστι πίστις ἐν αὐτοῖς»¹⁸.

Καὶ εἰς τὸν ἐπόμενον στίχον τοῦ ἰδίου Ψαλμοῦ ἀφοῦ καὶ πάλιν παρέθεσε ἐρμηνείαν τοῦ Χρυσοστόμου.

Κυρίλλου καὶ Ἀθανασίου: Τοῦτο ἔχει ἐφαρμογὴν

16. Ψαλμ. νδ' 14.

17. Πράξ. α' 8.

18. Δευτ. λθ' 20.

καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους: «Ἐκαστος ἐλάλησε μάταια πρὸς τὸν πλησίον», συνοψίζων εἰς αὐτὰ τὰς ἐναντίον τοῦ Σωτῆρος μηχανορραφίας τῶν Ἰουδαίων.

Καὶ οἱ ἐκ τῶν Ἑλλήνων ποιηταὶ καὶ λογογράφοι (ρήτορες), ἐπειδὴ δὲν ἐφρόντισαν καθόλου νὰ λέγουν τὴν ἀλήθειαν, ἔγραψαν μὲ ἐλαφρὰν τὴν συνείδησιν ὅτι ἐνόμιζον, διότι μόνον ἕνα ἐπεδίωκον, νὰ κάμουν ἐπίδειξιν γλωσσικῆς ἀρτιότητος καὶ καλλιτεπείας.

Ὅμοίως εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Ψαλμοῦ 8.

Ἀθανασίου: Κατὰ τρόπον, λοιπόν, ἀναγωγικόν, περιγράφει καθαρὰ καὶ μὲ σαφήνειαν εἰς τὸν παρόντα Ψαλμὸν τὴν ἀδιάκοπον ἐπίδοσιν τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν ἀσέβειαν καὶ τὴν παρανομίαν, διὰ νὰ διακηρύξη ἐν συνεχείᾳ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἐπὶ γῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ. Καὶ τοιουτοτρόπως μὲν ἐρμηνεύει ὁ θεῖος Ἀθανάσιος· συμφώνως δὲ μὲ τὸν μέγαν Βασίλειον, κλπ.

Παρομοίως εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Ψαλμοῦ 14, ἀφοῦ παρέθεσε τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Θεοδοωρήτου, λέγει:

Ὁ Ἀθανάσιος δὲ καὶ ὁ Βασίλειος, οἱ μεγάλοι Πατέρες, λέγουν, ὅτι ψάλλει αὐτὸν ἐδῶ τὸν Ψαλμὸν ὁ Δαβίδ, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ τί πρέπει νὰ πράξῃ ὁ ἄνθρωπος διὰ νὰ ἀξιωθῇ τοῦ εὐλογημένου ἐκείνου τέλους. Διὰ τοῦτο, θέλοντας ὁ λόγος νὰ μᾶς περιγράψῃ τὸν τέλειον (ἄνθρωπον), αὐτὸν ποὺ μακαρίζει καὶ ὁ Κύριος¹⁹, καὶ προκειμένου νὰ τὸ ἐπιτύχῃ, ἀφοῦ ἐχρησιμοποίησε μὲ ὀρισμένην τάξιν καὶ σειρὰν αὐτὰ ποὺ θέλει γύρω του, ἔκαμε τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τὰ πλησιέστερα εἰς αὐτὸν καὶ ἐκεῖνα ποὺ πρῶτον ἀντίκρουσε. Ἀρχίζοντας, λοιπόν, λέγει: Κύριε κτλ.

19. Βλ. Ματθ. ε' 1-11.

Πάλιν εἰς τὸν Ψαλμὸν 15 ἐρμηνεύει τὰ λόγια «Τοῖς ἁγίοις τοῖς ἐν τῇ γῇ» κ.τ.λ.

Ἀθανάσιος: Ἀγίους ὀνομάζει εἰς τὸν στίχον αὐτὸν ἐκείνους, ποὺ ἡγιασθήσαν διὰ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος· χώρα δὲ τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ Ἐκκλησία· τὸ δὲ «ἐθαυμάστωσας» χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τοῦ «ἐφανέρωσας». Θελήματα τέλος αὐτοῦ ἐννοεῖ ἐκεῖνα τοῦ Πατέρα· τοιοῦτοτρόπως ἀπαρτίζεται τὸ ἐξῆς νόημα: Εἰς τοὺς ἡγιασμένους διὰ τῆς πίστεως ἐγνωστοποίησε τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα. Δύνασαι ὅμως νὰ ἐκλάβῃς τὸν στίχον καὶ ὑπὸ τὴν ἐξῆς ἐννοίαν: Ἐκαμε θαυμαστοὺς τοὺς ἁγίους ὁ Θεός. Διὰ τί; Διότι ὅλα τὰ θελήματα τοῦ ὑπάρχοντος εἰς αὐτοὺς καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐφηρμόζοντο.

Ἀκόμῃ εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Ψαλμοῦ 18.

Ἀθανάσιος: Ἐδῶ, λοιπόν, ὁ Δαβὶδ, ὅπως κάμνει καὶ εἰς τὸν εἰκοστὸν τρίτον Ψαλμὸν, ἀναφερόμενος εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου ὅπως περιγράφεται εἰς τὴν Γένεσιν, στρέφεται ἐναντίον ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ὑποστηρίζουν ὅτι τὰ διάφορα δημιουργήματα ἐγίναν αὐτομάτως καὶ κανεῖς δὲν ἐνδιαφέρεται δι' αὐτά, καὶ ἐναντίον ἐκείνων, ποὺ λατρεύουν τὰ δημιουργήματα καὶ ὄχι τὸν δημιουργόν. Τί λέγει ὅμως εἰς ἐκείνους τοὺς εἰδωλολάτραις, ποὺ ἐκλήθησαν εἰς τὴν σωτηρίαν;

Ὁμοίως εἰς τὰ ἐξῆς λόγια τοῦ ἰδίου Ψαλμοῦ «Οὐκ εἰσὶ λαλιαί» κ.τ.λ.

Ὁ δὲ ἅγιος Κύριλλος καὶ ὁ τρισεμέγιτος Ἀθανάσιος διαθάζουν μὲ ἐρωτηματικὸν τὸ «Οὐκ εἰσὶ λαλιαί, οὐδὲ λόγος, ὧν οὐχὶ ἀκού(σ)ονται αἱ φωναὶ αὐτῶν»· δηλαδὴ ὡς ἐξῆς: Ἄρα γε δὲν εἶναι δυνατόν καὶ τὰ ἄφωνα ἢ πράγματα εἶναι αὐτὰ ἢ ἔργα, νὰ θγάλουν φωνὰς χωρὶς νὰ ἔχουν λόγον καὶ γλῶσσαν; Βεβαίως, θὰ ἠδύνατο νὰ ἀπαντήσῃ κανεὶς. Ὅπως δηλαδὴ τὸ ὁλοκέντητο ἔνδυμα διαλαλεῖ τὴν τέχνην τοῦ ὑφάντου, καὶ τὸ καλοφτιαγμένο καράβι διακηρύσσει τὴν ὑπαρξιν καὶ τὴν ἰκανότητα τοῦ ναυπηγοῦ καὶ περὶ τοῦ σιδηρουργοῦ

ὁμιλεῖ διὰ τὸ ἔργον του, καθ' ὅμοιον ἀκριβῶς τρόπον καὶ ἡ κτίσις περὶ τῆς ὁποίας μόλις πρό ὀλίγου ἐκάμαμε λόγον, εἶναι μὲν ἄφωνος, δὲν ἔχει δηλαδὴ λόγον, ἀλλ' ἔχει ὡς ἄλλην λαλίαν τὸ μεγαλεῖον της, καὶ ὡσάν φωνὴν τὴν ὠραιότητα καὶ τὴν ἁρμονίαν. Αὐτὸ θεθαίως πού διηγοῦνται οἱ οὐρανοὶ καὶ ὁ λόγος πού ἀναφωνεῖ ἡ ἡμέρα δὲν εἶναι μὲν φωνὴ ὡσάν τοῦ ἀνθρώπου, οὔτε λαλία πού προέρχεται ἀπὸ στόμα· μεταβάλλεται ὁμως εἰς διδασκαλίαν καὶ μαρτυρίαν τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ ὅταν ἡ φωνὴ ἐκείνων πού γνωρίζουν καλῶς τὰ πράγματα σιωπᾷ. Παρὰ ταῦτα μὲ τὸ νὰ ὀνομάσῃ ὁ Δαβὶδ τὴν κτίσιν ἄφωνον, ἐννοοῦσε, ὅτι δὲν ἔχει οὔτε νοῦν οὔτε λογικὴν, σύμφωνα μὲ ὅσα φρονοῦν οἱ Ἕλληνες σοφοί. Διότι αὐτοὶ ὑποστηρίζουν ὅτι ὁλόκληρος αὐτὸς ὁ κόσμος εἶναι ἓνα ζῶον· ζῶα δὲ ἐπίσης εἶναι καὶ τὰ μέρη ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀπαρτίζεται.

Πάλιν εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Ψαλμοῦ 19.

Καὶ αὐτὸς ὁ Ψαλμὸς ἐπιγράφεται «εἰς τὸ τέλος», ἐπεὶ διὰ λαμβάνει προεξαγγελίαν ὠρισμένων μελλοντικῶν πραγμάτων. Ὁ μέγας Ἀθανάσιος λέγει, ὅτι ὁ Ψαλμὸς λέγεται ἐκ μέρους τῶν συντρόφων τοῦ Δαβὶδ, προσευχομένων τὴν ὥραν πού ὁ Δαβὶδ προσφέρει θυσίαν· ἀναφέρεται ὁμως καὶ εἰς τὸ πρόσωπον τῶν ἀποστόλων, ὅτι δηλ. κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς σταυρώσεως προσεύχονται μαζί μὲ τὸν Χριστόν.

Καὶ εἰς τὸν Ψαλμὸν 28 ἐρμηνεύων τὰ λόγια «Καὶ συντρίψει τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου».

Ὁ μέγας Ἀθανάσιος λέγει, ὅτι κέδροι τοῦ Λιβάνου εἶναι οἱ ὑπερόπται λαοὶ τῶν Ἰουδαίων, ἐπεὶ πολλὰς φορὰς ἡ Ἱερουσαλὴμ ἔχει ὀνομασθῇ Λίβανος. Ὁ μόσχος σημαίνει τὸ θυσιαστήριον. Συντρίβονται, λοιπόν, καὶ οἱ ἴδιοι καὶ τὸ εὐρισκόμενον πλησίον τῶν θυσιαστηρίων καταστρέφεται τελείως.

Εἰς τὸν Ψαλμὸν 34 ἐρμηνεύων τὰ λόγια «Καὶ ἡ προσευχή μου εἰς τὸν κόλπον μου».

Σύμφωνα μὲ τὴν ἀποψιν τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου ἡ ἐπιστροφή πάλιν εἰς τὸν ἴδιον τῆς προσευχῆς τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν Ἰουδαίων εἶναι δηλωτικὸν τῆς ἀμετακινήτου παραμονῆς αὐτῶν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ἐπειδὴ οὐδόλως ὠφελήθησαν, διὰ τῆς ὑπερβολικῆς των σκληρότητος καὶ ἀμετανοησίας συνετέλεσαν, ὥστε ἡ προσευχή νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ πάλιν ἀνενέργητος. Διότι ὁ μὲν Κύριος, ἐπειδὴ ἔβλεπε τὴν καταστροφὴν ποὺ τοὺς ἀνέμενε καὶ τὸν παντελῆ ἀφανισμόν, ἐπενθούσε πρὸς χάριν των, αὐτοὶ δὲ διέπραττον τοιαῦτα αἵσχη, ὥστε ἡ προσευχή του ὑπὲρ αὐτῶν νὰ μὴ πηγαίνει εἰς τὰ αὐτιά του Πατέρα, ἀλλ' ὥσάν νὰ προσκρούῃ ἐπάνω εἰς τὸ θουνὸν τῆς δυσσεβείας των, νὰ ἐπιστρέψῃ πάλιν πρὸς αὐτόν. Διὰ τοῦτο ἔλεγε: «Καὶ ἡ προσευχή μου εἰς κόλπον μου ἀποστραφήσεται». Διότι ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ σωθοῦν καὶ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὰς ἀσεβείας των, ἡ προσευχή τοῦ Σωτῆρος θὰ ἀκολουθοῦσε εὐθὺν δρόμον καὶ θὰ ἐπήγαγεν ἀνεμποδίστως εἰς τὰ πατρικὰ αὐτιά.

Εἰς τὸν Ψαλμὸν 38 τὸν στίχον «Μέντοιγε ἐν εἰκόνι διαπορεύεται ἄνθρωπος», στίχ. 7.

Οἱ θεσπέσιοι Ἀθανάσιος καὶ Κύριλλος ἐρμηνεύουν ὡς ἑξῆς: Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν ζεῖ ὥσάν μέσα εἰς εἰκόνα καὶ ὄχι εἰς τὴν πραγματικότητα διότι ἡ ἀληθινὴ ζωὴ εὐρίσκεται εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα· πολὺ ὀρθῶς ἀπεκάλεσεν εἰς τὸν Ψαλμὸν τὴν εἰκόνα ἀπάτη. Ἐπειδὴ τώρα δὲν ζοῦμε τὴν ἀληθινὴν ζωὴν, ἀλλὰ τὴν ὁμοιάζουσαν μὲ εἰκόνα, οὔτε ἀσχολούμεθα μὲ τὰ πραγματικὰ ἀγαθὰ, διὰ τοῦτο ἀδίκως καταλαμβανόμεθα ἀπὸ ταραχὴν μὲ τὸ νὰ ἐπιδιώκωμεν τὴν ἱκανοποίησιν τῶν κοσμικῶν μας ἐπιθυμιῶν καὶ νὰ συγκεντρώνωμεν ὑλικά ἀγαθὰ, τὰ ὅποια δὲν γνωρίζομεν ποῖος θὰ τὰ κληρονομήσῃ.

Εἰς τὸν στίχον τοῦ Ψαλμοῦ 41 «Ὁν τρόπον ἐπιποθεὶ ἡ ἔλαφος».

Σύμφωνα μὲ τὴν ἐρμηνείαν τῶν μεγάλων Ἀθανά-

σίου καὶ Κυρίλλου: Ἐπειδὴ εἰς τὸν πρὶν ἀπὸ αὐτὸν Ψαλμὸν ἀπὸ τὸν Σωτῆρα πρὸς τὸν Πατέρα τοῦ ἔχει λεχθῇ «Ἀνάστησόν με, καὶ ἀνταποδώσω αὐτοῖς»²⁰, τὼρα ὑποκρύπτεται τὸ πρόσωπον τῶν σταυρωτῶν τοῦ Χριστοῦ, οἱ ὅποιοι ὑπέφεραν τὰ πάνδεινα, καθισταμένου φανεροῦ, ὅτι ἀργότερον θὰ γίνουν δεκτοί, ἀφοῦ, καθὼς λέγει ὁ Παῦλος, ἐμβολιάσθησαν εἰς τὴν ἰδικὴν των ἑλθά²¹. Λέγει αὐτὰ ὁ Ἰσραὴλ ἐπειδὴ ἔχει μετανοήσει.

Ἰδοὺ πῶς ἐρμηνεύει τὰ λόγια τοῦ ἐπομένου στίχου «Ἐδίψησεν ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τὸν Κύριον».

Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου: Ἐπειδὴ πονοῦν καὶ ὑποφέρουν διὰ τὴν μεγάλην των ἁμαρτίαν καὶ τὴν ἀπομάκρυνσίν των ἀπὸ τοῦ Θεοῦ οἱ σταυρωταὶ τοῦ Κυρίου καὶ μετανοοῦντες δι' ὅ,τι ἔπραξαν, λέγουν ὅτι διψοῦν τὸν Θεόν, καὶ ὅτι ἐπιθυμοῦν νὰ πίνουν ἀπὸ τὴν πηγὴν ποῦ ἀναβλύζει πλησίον του (ἢ ἀπὸ αὐτόν), διὰ τὴν ὁποίαν πηγὴν ἔχει λεχθῇ: «Ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς»²². Καὶ ἐπιθυμοῦν δυνατὰ νὰ εὑρεθοῦν πλησίον τοῦ Θεοῦ· νὰ εὑρεθοῦν πλησίον τοῦ ψυχικῶς καὶ διὰ τῆς ἀγιότητος, ποῦ ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς πίστεως εἰς τὸν Χριστόν. Καὶ ἐκείνον, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσαν, τὸν ἀρχηγόν τῆς ζωῆς μας, καὶ τὸν παρέδωσαν εἰς τὸν θάνατον, αὐτὸν τὸν ὀνομάζουν Θεὸν ποῦ ζεῖ. Τὸ δὲ «Πότε ἤξω;» σημαίνει ὅτι ἐπιθυμοῦν πολὺ τὴν κλῆσιν των ποῦ θὰ ἐπακολουθήσῃ θραδύτερον καὶ ὅτι ζητοῦν νὰ μάθουν τὸν καιρόν, κατὰ τὸν ὁποῖον καὶ αὐτοὶ θὰ ἐμφανισθοῦν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός (τὸ ὁποῖον εἶναι ἀπολύτως τὸ ἴδιον μὲ τὸ τοῦ Υἱοῦ), καίτοι τὼρα εἶναι ἀκόμη περιφρονημένοι λόγῳ τῆς πράξεώς των. Διότι θὰ ἀπομακρύνω, λέγει, τὰ μάτια μου ἀπὸ σᾶς. Διὰ ποῖον λόγον; Διότι τὰ χέρια σας εἶναι γεμᾶτα αἷμα.

Ὅμοιως εἰς τὸν ἐπόμενον στίχον.

Ἀθανάσιος καὶ Κύριλλος: Ὁ Σωτὴρ εἶχεν προει-

20. Ψαλμ. μ' 11.

21. Πρβλ. Ρωμ. ια' 24.

22. Ψαλμ. λε' 10.

δοποιήσει: "Όταν θά ἴδῃτε τὴν Ἱερουσαλὴμ νὰ εἶναι περικυκλωμένη ἀπὸ ἐχθρικά στρατεύματα...²³· ὅταν ὁ λόγος αὐτὸς ἐπραγματοποιηθῇ, τότε ποὺ οἱ Ρωμαῖοι κατέλαβον καὶ κατέστρεψαν τὴν Ἱερουσαλὴμ, ἔκλαιον ἀπαρηγόρητοι· πρῶτον μὲν ἐπειδὴ συνεκρούσθησαν μετὸν Θεόν· ἔπειτα ἐπειδὴ ἐξέπεσαν ἀπὸ τὴν σωτηρίαν ποὺ ἐκεῖνος χαρίζει· καὶ τρίτον, ἐπειδὴ οἱ πλησιόχωροὶ τῶν λαοὶ ἐπενέβαινον καὶ τοὺς ἐξευτέλιζαν λέγοντες: «Ποῦ ἐστὶν ὁ Θεὸς σου;».

Εἰς τὸ προσείμενον τοῦ Ψαλμοῦ 42.

Ὁ Ἀθανάσιος δὲ ὁ μέγας νομίζει ὅτι καὶ ὁ παρὼν Ψαλμὸς ἔχει τὴν ἰδίαν ὑπόθεσιν μετὸν προηγούμενον. Πλησιάζουν δηλαδὴ πάλιν οἱ Ἰσραηλίται καὶ ζητοῦν τὴν διὰ τοῦ Χριστοῦ σωτηρίαν. Διὰ τοῦτο λέγουν πρὸς τὸν Πατέρα: «Ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου». Διότι αὐτὸς ἐπρόκειτο νὰ εἰσαγάγῃ αὐτοὺς εἰς τὸ ἅγιον ὄρος· δηλαδὴ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἰς τὰς οὐρανίους κατοικίας, τὰς ὁποίας καὶ σκηνώματα ὀνομάζει, καὶ εἰς τὸ πνευματικὸν θυσιαστήριον· καὶ ὁ Ἰδιὸς ἐπρόκειτο νὰ χάριση ἀπόλαυσιν εἰς τὴν νεότητά των. Νεότητα δὲ ὀνομάζει τὴν εὐφροσύνην, ἣ ὁποία ἀνανεώνει τὴν ψυχὴν των. Δι' αὐτὸ καὶ αὐτοὶ ὑπόσχονται νὰ προσφέρουν εἰς αὐτὸν τὴν δοξολογίαν μετὰ κιθάραν. Πολλὰς φορές δὲ μᾶς ἐδίδαξεν ὡς κιθάραν νὰ νοοῦμεν τὸ σῶμα.

Καὶ εἰς τὸ ρητὸν «Ὅτι σὺ εἶσαι ὁ Θεὸς τὸ κραταίωμα μου» τοῦ ἰδίου Ψαλμοῦ, στίχ. 2.

Ἀθανάσιος, Κύριλλος, Θεοδώρητος: Καὶ οἱ περιτετμημένοι Ἰουδαῖοι ὅταν μετανοοῦν ἀποκαλοῦν τὸν Θεὸν πανίσχυρον προστάτην των· καὶ ὅσοι ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτραις ἐπίστευσαν θάζουν αὐτὸν δυνάμιν των· καὶ οἱ αἰχμάλωτοι δὲν περιμένουν ἀπὸ ἄλλον τὴν σωτηρίαν.

23. Πρβλ. Λουκ. ιθ' 43.

Ὁμοίως εἰς τὸ χωρίον «Ἐξομολογήσομαί σοι ἐν κιθάρᾳ, ὁ Θεός, ὁ Θεός μου», στίχ. 4.

Ἀθανάσιος, Κύριλλος: Κιθάραν ὀνομάζει τὸ σῶμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνακρούεται ὁ νοῦς, ἀναπέμπων εἰς τὸν Θεὸν μελωδίαν τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων, τὰ ὅποια ὑπέχουν θέσιν χορδῶν. Σημαίνει δὲ ἀκόμη ἡ κιθάρα καὶ τὴν νέκρωσιν τοῦ σώματος, καὶ τὴν συναυλίαν ποῦ συνθέτουν αἱ ἀρεταί. Καὶ τὴν μὲν νέκρωσιν τοῦ σώματος συμβολίζουν αἱ χορδαί, τὴν δὲ συναυλίαν αἱ ἐκπεμπόμεναι ἀπὸ τὴν κιθάραν μουσικαὶ νόται. Παρέστησε δὲ τὴν μὲν χαρὰν μὲ τὴν προσθήκην τῆς κιθάρας, τὴν δὲ ἀγάπην διὰ τῆς ἐπαναλήψεως δύο φορές τῆς προσφωνήσεως· διότι λέγει: «Ὁ Θεός, ὁ Θεός μου». Διὰ τὴν μάθησιν, ὅτι τὸν Θεὸν ποῦ εὐρίσκεται ἐπάνω ἀπ' ὅλα, αὐτὸν ἀναγνωρίζουν ἀπὸ ζῆλον καὶ πίστιν ἐκ τῶν ὑστέρων οἱ ἐξ Ἰουδαίων ὡς μοναδικὸν Θεὸν τῶν, καὶ οἱ ἐξ ἐθνῶν ἀφοῦ πιστεύουσιν ἐμπιστεύονται εἰς αὐτὸν τὸν ἑαυτὸν τῶν· εἰς αὐτοὺς καὶ ἡ πνευματικὴ νεότης ἀγάλλεται, ἐπειδὴ εὐρίσκεται εἰς διαμάχην μὲ τὸν παλαιὸν (ἁμαρτωλὸν) ἄνθρωπον. Διότι μόνον ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος εἶναι νέος κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ φρόνημα λόγῳ συγγενείας μὲ τὸν νέον ἄνθρωπον (τὸν ἀναγεννημένον) καὶ μὲ τὴν πνευματικὴν νεότητα ἔρχεται πλησίον τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος χαρίζει χαρὰν εἰς αὐτὴν τὴν νεότητα.

Καὶ εἰς τὸ προοίμιον τοῦ Ψαλμοῦ 43.

Κατὰ τὴν γνώμην μὲν τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου ἀκόμη καὶ αὐτὸς ὁ Ψαλμὸς θασιζέται εἰς τὴν ἰδίαν ὑπόθεσιν, δηλαδὴ οἱ ἐξ Ἰσραὴλ ἀφ' ἑνὸς μὲν διηγοῦνται τὰς παλαιὰς πρὸς αὐτοὺς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ, μετανοοῦν καὶ ζητοῦν νὰ γίνουν δεκτοὶ ἀπὸ τὸν Χριστὸν ἐπειδὴ εἰς αὐτὸν ἔχουν στηρίζει τὰς ἐλπίδας τῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐξομολογοῦνται εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ· κατὰ τὴν ἄποψιν ὅμως τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, κ.τ.λ.

Ὁμοίως εἰς τὸ χωρίον ἐκεῖνο τοῦ ἰδίου (Ψαλμοῦ): «Ἀπέστρεψας ἡμᾶς εἰς τὰ ὀπίσω».

Ἀθανάσιος: Παλαιότερον, λέγει, ἐξεστράτευες μα-

ζί μας εἰς τοὺς πολέμους καὶ μᾶς κατηύθυνες· τώρα δὲ ὄχι μόνον δὲν ἔρχεσαι μαζί μας, ἀλλὰ καὶ μᾶς ἔστρεφες εἰς τὰ ὀπίσω καὶ μᾶς ἔβαλες τελευταίους ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐχθροὺς μας, ὥστε καὶ αὐτοὶ ποὺ μᾶς μισοῦν νὰ μᾶς λεηλατήσουν. Καὶ μᾶς ἐσκέπασεν ἡ ἐντροπὴ ποὺ εἶχε καταλάβει τότε τοὺς ἐχθροὺς μας, καὶ ἔχομεν γίνεαι κατώτεροι ἀπὸ ἐκείνους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους προηγούμενως ἤμεθα δυνατώτεροι, καὶ ἡχημαλωτίσθημεν ἀπὸ αὐτούς, τοὺς ὁποίους ἡχημαλωτίσαμεν. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει, κατὰ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, ὁ χορὸς τῶν προφητῶν, κάνοντας ἰδικὰς του τὰς συμφορὰς τοῦ λαοῦ· οἱ ἄλλοι ὅμως ἐρμηνευταὶ δέχονται ὅτι τὰ λέγει ὁ στρατὸς τῶν Μακκαβαίων.

Πάλιν εἰς τὸ ἐδάφιον: «Ἐπιδάθου τῆς πενίας ἡμῶν» κ.τ.λ. στίχ. 23.

Ἀθανάσιος: Μὲ ὕπνον μὲν λοιπὸν παρομοιάζουν τὴν μεγάλην μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ἔδειχνε διὰ τὰς ἁμαρτίας των. Παρακαλοῦν δὲ νὰ γίνῃ εἰς αὐτοὺς ἡ ἐμφάνισις τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ εἰς τοὺς τελευταίους καιροὺς, ὥστε νὰ μὴ στερηθοῦν τῆς ζωῆς ποὺ αὐτὸς θὰ φέρῃ εἰς τὸν κόσμον· καὶ λέγουν: «Ἵνα τί τὸ πρόσωπόν σου ἀποκρύπτεις, καὶ ἐπιλανθάνῃ τῆς κακώσεως ἡμῶν καὶ θλίψεως;». Κρύπτεις μὲν, Θεέ μας, τὸ πρόσωπόν σου καὶ τὸ στρέφεις ἄλλοῦ, διὰ νὰ μὴ θλέπῃς τὰ αἰσχρὰ καὶ ἀνάρμοστα (ποὺ διαπράττομεν), καὶ ὅσα εἶναι ξένα πρὸς τὴν δρασίν σου· ἀλλ' ἀφοῦ ἡμεῖς ἐξ αἰτίας τῶν ὧν ἀνεφέρθησαν ὅτι ἐπράξαμεν, ἔχομεν τὸ θάρρος νὰ ἐρχώμεθα ἐνώπιόν σου, διατί κρύβεις τὸ πρόσωπόν σου; Ἀφοῦ τόσα πολλὰ ὑποφέρομεν καὶ πάσχομεν ἐξ αἰτίας τῆς πρὸς σὲ εὐσεβείας μας, διατί λησμονεῖς τὴν ταλαιπωρίαν μας, δηλαδὴ τὴν πτωχείαν μας; Διότι καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι μεγάλα διὰ τὰ ἰδικὰ μας μέτρα αὐτὰ τὰ κατορθώματα, συγκρινόμενα ὅμως μὲ σένα καὶ ὅσα σὺ δύνασαι νὰ πράξῃς εἶναι ὅλα πτωχὰ καὶ μικρὰ καὶ ἐλάχιστα· ἐπειδὴ ὅμως προέρχονται ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἀδυνάτους εἶναι μεγάλα. Διὰ τοῦτο σὲ θερμοπαρακαλοῦμεν νὰ μὴ λησμονήσῃς τὴν πτωχείαν μας· ἐνθυμήσου δὲ καὶ τὴν θλίψιν μας, τὴν ὁποίαν ὑπομείναμεν πρὸς χάριν σου, ὦ Κύριε.

Καὶ εἰς τὸν ἀκολουθοῦντα στίχον 25.

Ἀθανάσιος: Καὶ οἱ Ἰουδαῖοι λέγουν, ὅτι θὰ ταπεινωθῇ καὶ ἡ ἰδική των ψυχὴ· ἐπειδὴ, ἀπέφυγαν νὰ σκέπτονται ὅσα θέλει ὁ Χριστός, κατήντησαν νὰ ἐπιθυμοῦν καὶ νὰ σκέπτονται ὅ,τι εὐχαριστεῖ τὴν σάρκα. Ἴδου ἡ κατὰπτωσίς των.

Ὁμοίως εἰς τὸν τελευταῖον στίχον.

Ἀθανάσιος: Οἱ στίχοι αὗτοί σημαίνουν ἀκόμη καὶ τὴν πρόσκλησιν καὶ ἐπιστροφὴν τοῦ Ἰσραὴλ εἰς τὸν Χριστόν, ἡ ὁποία θὰ πραγματοποιηθῇ κατὰ τοὺς τελευταίους καιροὺς. Αὗτοί εἶναι ποὺ λέγουν: Προστάτευσέ μας, λοιπόν, καὶ δώσε μας τὸ εὐχάριστον ποὺ ἀναμένομεν. Καὶ ὅταν ὁμιλοῦν περὶ τοῦ καιροῦ τῆς ἐπιστροφῆς των διακηρύσσουν τὴν ἀληθινὴν πίστιν των εἰς σέ, προσθέτοντες τό: «Ἐνεκεν τοῦ ὀνόματός σου»· δι' αὐτοῦ παραδέχονται καὶ ὁμολογοῦν εὐθέως, ὅτι δὲν εἶναι ἄξιοι νὰ ἐλεηθοῦν ἀπὸ τὸν Χριστόν ἐξ αἰτίας τῆς ἀρετῆς των. Πρέπει συνεπὶς αὐτὸς νὰ ἐλεῇ καὶ νὰ δείχνῃ συμπάθεια εἰς τὰ ἀνθρώπινα πταίσματα παρακινούμενος ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του καὶ τὴν ἀγαθότητά του. Διότι λέγει ἡ Γραφή: «Οὐ δι' ὑμᾶς ἐγὼ ποιῶ, λέγει Κύριος, ἀλλ' ἡ διὰ τὸ ὄνομά μου»²⁴.

Ἐπειτα ἀκολουθεῖ ἡ ὑπόθεσις εἰς τὸν Ψαλμὸν 44 μετὰ τὰ ἱδια λόγια ὡς καὶ ἀνωτέρω, διὸ καὶ παρελείφθη. Καὶ εἰς τὸν πρῶτον στίχον, ἀφοῦ προσέθεσε γνώμας τῶν Βασιλείου, Χρυσόστομου καὶ Εὐσεβίου, ἐπιφέρει.

Ὁ μέγας Ἀθανάσιος καὶ ὁ θεῖος Κύριλλος δέχονται ὅτι αὐτὰ λέγονται ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς περὶ τοῦ Λόγου, ὁ ὁποῖος ἀνέκαθεν καὶ ἀνάρχως καὶ ἀχρόνως ἦτο πλησίον αὐτοῦ (ὑποστατικῶς ἠνωμένος μετ' αὐτόν), τὸν ὁποῖον, λέγουν, ἐγέννησε κατὰ κάποιον τρόπον ἀπὸ τὴν καρδίαν ἢ τὰ σπλάγχνα του (ἂν εἶναι δυνατόν νὰ λεχθῇ κάτι τέτοιο περὶ τοῦ Θεοῦ). Δι' αὐτόν τὸν Λόγον, λέγει διὰ στόματος τοῦ Δαβὶδ: «Ἐξηρεῦ-

24. Πρβλ. Ἱεζ. κ' 14.

ξατο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν». Ἐχει δηλαδή γεννηθῆ ἐξ αὐτοῦ κατὰ τρόπον φυσικόν ὅπως προέρχεται ὁ λόγος ἀπὸ τὸν νοῦν, ἀγαθὸς ἀπὸ ἀγαθόν, Θεὸς ἀπὸ Θεόν. Παρατήρησε δὲ ὅτι ὁ Πατὴρ ὁμιλεῖ ὥσάν νὰ ἔχη ἐνανθρωπήσει ὁ Υἱός· «Λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ». Μόνον δηλαδή πού δὲν ὑπόσχεται ὅτι θὰ τὸν διδάξῃ ἀκόμη καὶ ποίους λόγους θὰ χρησιμοποιήσῃ, προκειμένου νὰ μᾶς παρακινήσῃ νὰ πράττωμεν τὰ ἔργα πού αὐτὸς θέλει. Ἔργα δὲ τοῦ Θεοῦ λέγομεν τὴν εὐσεβῆ ζωὴν, ἡ ὁποία ἐφανερώθη εἰς ἡμᾶς διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν Εὐαγγελίων. Διδάσκοντας δὲ ὁ Χριστὸς εἰς τοὺς Ἰουδαίους τὰ ἀπαιτούμενα διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν, ἀπέδιδεν εἰς τὸν Πατέρα του τὰ ἰδικά του λόγια λέγοντας: «Ἀπ' ἐμαυτοῦ ποιῶ οὐδὲν» καὶ πάλιν: «Ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱόν, καὶ πάντα δείκνυσιν αὐτῷ ἃ αὐτὸς ποιεῖ»²⁵. Πότε - πότε ὅμως ὁ Πατὴρ ὀνομάζει αὐτὸν βασιλέα, ὥστε νὰ μὴ φανῇ ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς ἐνανθρωπήσεώς του ἔχει στερηθῇ τῆς ὑπαρχούσης φυσικῶς εἰς αὐτὸν θείας μεγαλειότητος. Διότι καὶ μετὰ τὴν ἐμφάνισίν του ἐπὶ γῆς ὡς ἀνθρώπου παρέμεινεν ὅπως ἦτο καὶ πρὶν χωρὶς νὰ μειωθῇ, δηλαδή βασιλεὺς, ὡς προελθὼν ἀπὸ βασιλέα, τὸν Πατέρα, καὶ καθὼς ὑπάρχει βασιλεὺς καὶ Θεός, λέγεται ὅτι καθίσταται ἀρχὼν - βασιλεὺς, ἐπειδὴ ἔγινεν ἄνθρωπος. Τοιοῦτοτρόπως καὶ ἐκεῖνα, τὰ ὁποία ὡς Θεὸς πού εἶναι τὰ γνωρίζει κατὰ τρόπον φυσικόν, αὐτὰ τὰ ἴδια πάλιν λέγεται ὅτι τὰ ἀκούει ὡς ἄνθρωπος κατὰ παραχώρησιν (διὰ νὰ δείξῃ ὅτι εἶναι καὶ τέλειος ἄνθρωπος). Διότι ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν ὁποῖον λέγει τὰ ἔργα του ὁ Πατὴρ. Αὐτὸν δὲ τὸν ὁποῖον ἀπεκάλεσε Λόγον, τὸν ἴδιον ὀνομάζει καὶ γλῶσσαν αὐτοῦ· καὶ τοῦτο ἐπειδὴ δὲν λέγει τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ ὅ,τι ὑπάρχει μέσα του ὡς θέλημα τοῦ Πατρός. Ἀλλωστε καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους ἡ γλῶσσα μεταφέρει εἰς τοὺς ἄλλους (πρὸς τὰ ἔξω) τὸ περιεχόμενον τοῦ νοῦ μας. Ἐχει ὀνομασθῇ δὲ «Κάλαμος γραμματέως ὀξυγράφου», ἐπειδὴ λέγει κάτι καὶ ἀμέσως γίνεται, ὅπως τὸ «θέλω καθαρίσθητι. Καὶ εὐθέ-

25. Ἰωάν. ε' 20.

ὡς ἐκαθαρίσθη»²⁶. «Νεανίσκε, σοὶ λέγω, ἐγέρθητι»²⁷, «καὶ εὐθέως ἀνέστη»²⁸. Ἄλλ' ἀκόμη καὶ ἐπειδὴ ἐγράφη εἰς τὰς καρδίας μας τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς ὡσάν με μυτεράν γραφίδα. Ὡς θέλημα δὲ τοῦ Πατρὸς χαρακτηρίζει ὁ Κύριος τὸ «Ἵνα πᾶν ὃ δέδωκέ μοι μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ»²⁹. Εἶναι δὲ πράγματι μυτερὴ ἡ γραφίδα τοῦ Πατρὸς. Διότι ὁ μὲν νόμος τοῦ Μωϋσέως διὰ τῶν κύκλων τῶν γραμμάτων ἐφάνέρωνε κάπως θαμπὰ τὰ χρήσιμα· ὁ δὲ Σωτὴρ ὅλων τῶν ἀνθρώπων δι' ὀλίγων ἐφάνέρωσε τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς. Διότι εἶναι ἀγγελιαφόρος τῆς Μεγάλης Βουλῆς (τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ). «Καὶ λόγον», λέγει, «συντετμημένον ποιήσει Κύριος ἐν τῇ οἰκουμένῃ ὅλῃ»³⁰.

Καὶ εἰς τὸ χωρίον «Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε» κ.τ.λ. τοῦ ἰδίου Ψαλμοῦ, ἀφοῦ παρέθεσε ἐρμηνείας τοῦ Βασιλείου καὶ τοῦ Χρυσοστόμου, οἱ ὅποιοι ὁλόκληρον αὐτὸ τὸ χωρίον τὸ ἐννόησαν ὡς ἀναφερόμενον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἐπιφέρει:

Ὁ Ἀθανάσιος δὲ ὁ μέγας λέγει ὅτι ἀναφέρεται καὶ εἰς τὴν ἁγίαν Θεοτόκον τὸ «Ἄκουσον, θύγατερ», καὶ τὸ «Αὐτός ἐστι Κύριός σου». Εἶναι σχεδὸν παρόμοιον μὲ τὸ «Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ»³¹. Διότι μόλις ἀπεκάλεσε, λέγει ὁ Ἀθανάσιος, ὁ Δαβὶδ τὸν Χριστὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ, ἀμέσως ὠμίλησε καὶ διὰ τὴν γέννησίν του ὡς ἀνθρώπου, τὴν ἐκ Παρθένου. Καὶ ὁ μὲν Γαβριὴλ ὀνομάζει αὐτὴν ἀπλῶς χαριτωμένην, ἐπειδὴ δὲν ἔχει καμμίαν συγγένειαν μαζί της· ὁ Δαβὶδ ὁμῶς τὴν ἀποκαλεῖ θυγατέρα, ἐπειδὴ εἶναι μακρυνὴ ἀπόγονός του.

Καὶ εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Ψαλμοῦ 46.

Ἀθανάσιος καὶ Κύριλλος: Ὁ Ψαλμὸς ἀναφέρεται

26. Ματθ. η' 3.

27. Λουκ. Ζ' 15.

28. Μάρκ. ε' 42.

29. Ἰωάν. στ' 39.

30. Ἦσ. ι' 23.

31. Λουκ. ι' 28.

εἰς τὴν κλήσιν τῶν εἰδωλολατρῶν· ψάλλεται δὲ ἐκ μέρους τῶν ἁγίων ἀποστόλων, οἱ ὅποιοι προτρέπουν τὰ ἔθνη νὰ πανηγυρίζουν καὶ νὰ δείχνουν τὴν χαρὰν τῶν διὰ τὴν θριαμβευτικὴν νίκην ἐναντίον τῶν κακοήθων δαιμόνων διὰ πράξεων ἐναρέτων. Ἔχει δὲ ἐπιγραφὴ ὁ Ψαλμὸς «Ὑπὲρ τῶν υἱῶν Κορέ», ὅχι θεβαίως ἐπειδὴ ἡ ὥδῃ ἔγινε χάριν ἐκείνων, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτοὶ ἦσαν πρωρισμῆνοι νὰ πραγματοποιῶσιν τὸ περιεχόμενον τῆς ὥδῃς³². Διότι, καθὼς ἔχει λεχθῇ, ἡ ὥδῃ ἀναφέρεται εἰς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἐπῆραν τὴν ἐντολὴν νὰ κηρύξουν εἰς ὅλα τὰ ἔθνη³³. Ἐπειδὴ δὲ εἰς αὐτοὺς ἡ πίστις ἔχει γίνει ἐγγύησις διὰ τὴν ἀπόκτησιν ἀναριθμήτων καὶ μεγάλων ἀγαθῶν· διότι δι' αὐτῆς ἐκλήθησαν νὰ γίνουν παιδιὰ τοῦ Θεοῦ, ἔγιναν μέτοχοι (κοινωνοὶ) τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐπῆραν μέρος ἀπὸ τὴν θεῖαν φύσιν, ἀπέκτησαν τὰ οὐράνια χαρίσματα καὶ ἀπέκτησαν τὰ ἀγαθὰ ποὺ περιμένουν οἱ ἅγιοι· δι' ὅλα αὐτὰ λοιπόν, πολὺ δικαιολογημένως παραγγέλλουν εἰς αὐτοὺς νὰ πανηγυρίζουν.

Εἰς τὸ χωρίον «Ὑπέταξε λαοὺς ἡμῖν» κ.τ.λ. τοῦ ἰδίου Ψαλμοῦ, στίχ. 4.

Ὁ θεῖος Ἀθανάσιος λέγει ὅτι λαοὶ καὶ ἔθνη εἶναι ὁ Σατανᾶς καὶ αἱ μαζὶ με' αὐτὸν πονηραὶ δυνάμεις περὶ τῶν ὁποίων ὁ Σωτὴρ ἔλεγεν· «Ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν (ἐξουσίαν) πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων»³⁴. Διότι τὰ πλήθη τῶν δαιμόνων τὰ ἔθεσε κάτω ἀπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν ἀποστόλων (τὰ κατενίκησε διὰ τῶν ἀποστόλων).

Ὅμοίως εἰς τὸ προοίμιον τοῦ Ψαλμοῦ 47.

Ἀθανάσιος· Ψάλλεται λοιπόν καὶ αὐτὸς ἐδῶ ὁ Ψαλμὸς ἐκ μέρους τῶν ἁγίων ἀποστόλων, οἱ ὅποιοι διηγοῦν-

32. Φαίνεται ὅτι ἐκεῖνο ποῦ ἔχει κατὰ νοῦν ὁ ἱερός Πατὴρ καὶ δὲν τὸ λέγει καθαρὰ εἶναι ὅτι οἱ «υἱοὶ Κορέ» συμβολίζουν τοὺς ἁγίους ἀποστόλους.

33. Ματθ. κη' 19-20.

34. Λουκ. ι' 19.

ται τοὺς διωγμοὺς ποὺ ὑπέφεραν ἐξ αἰτίας τοῦ κηρύγματος των, κατὰ τὰς νίκας τὰς ὁποίας ἐπέτυχον κατ' αὐτῶν. Ἐχει δὲ ἐπιγραφῇ «Ὡδὴ Ψαλμοῦ», ἐπειδὴ συνδυάζεται εἰς αὐτὸν ἡ ἠθικὴ φιλοσοφία πρὸς τὴν θεωρητικὴν.

Καὶ εἰς τὸ ρητὸν «Ἰδοὺ συνήχθησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς» κλπ. τοῦ ἰδίου Ψαλμοῦ, στίχ. 5.

Κατὰ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον εἰς τὸν παρόντα Ψαλμὸν γίνεται λόγος διὰ τὸν πόλεμον, ποὺ ἐκήρυξαν ἐναντίον τῶν ἀποστόλων διὰ τὸ εὐαγγελικόν των κήρυγμα οἱ ὄρατοὶ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν, ἀλλ' ἀκόμη καὶ οἱ ἀόρατοὶ δαίμονες, οἱ ὁποῖοι παλαιότερον ἐθασίλευον. Αὐτοί, λοιπόν, ὅταν ἐβλεπον πόσον μεγάλην βοήθειαν ἔδιδε ὁ Θεὸς εἰς τοὺς ἀγίους ἐξεπλάγησαν καὶ τὰ ᾠχάσαν. Διότι ἡ ἄπειρος δύναμις τοῦ σωτῆρος - Θεοῦ ἦταν ἐκείνη, ποὺ ἐπετέλεσε τὸ θαῦμα καὶ τὴν κατάπληξιν εἰς αὐτοὺς. Ἐπειτα ἐταράχθησαν, ὥσαν νὰ ἔγιναν πολέμιοι τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ, καὶ ἦσαν ὥσαν νὰ εὐρίσκοντο μέσα εἰς φοβεροὺς πόνους. Ἐάν, λοιπόν, προσέξῃς αὐτὸ ποὺ λέγεται ἐν συνεχείᾳ θὰ κατανοήσῃς, ὅτι πλοῖα τῶν Θαρσέων ἐλέγοντο ἐκείνα, ποὺ μετέφερον μεγάλον πλοῦτον εἰς τὸν Σολομῶντα, ὅπως ἐγνωρίσαμεν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ βιβλίου τῶν Βασιλειῶν. Διὰ τοῦτο καὶ τώρα διὰ τῶν καταστρεφόμενων πλοίων Θαρσεῖς ἐσήμανε τὸν ἀφανισμόν τοῦ πλούτου καὶ τῆς κυριαρχίας τῶν προαναφερθέντων βασιλέων. Ἀνεμον δὲ δυνατὸν νὰ φαντασθῇς μερικὰς πνευματικὰς δυνάμεις, μὲ τὰς ὁποίας κατεπολέμησεν (ὁ Θεὸς) τοὺς ἐχθροὺς τῶν ἀποστόλων.

Ὁμοίως εἰς τὸ χωρίον: «Ἐνεκα τῶν κριμάτων σου, Κύριε».

Ἀθανασίου: Ἀφοῦ δηλαδὴ ἐπέρασες ἀπὸ δίκην τὰ ἔθνη ἀπεμάκρυνες ἀπὸ αὐτὰ τὸν πολέμιόν των δαίμονα. Ἐάν πάλιν θέλῃς, ὁρος Σιών εἶναι ὅσοι ἔχουν πιστεῦσαι τὸ ὕψος τῆς θεολογίας· θυγατέρες δὲ τῆς Ἰουδαίας εἶναι αἱ ἐξαπλούμεναι εἰς ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησίαι, ἐπειδὴ ἰδρύθησαν ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν Ἰουδαῖοι τὴν καταγωγὴν. Διαβεβαιώνει δὲ καὶ τοὺς κηρύττοντας ὅτι θὰ εὐφρανθοῦν ἐξ αἰτίας

τῶν δικαίων ἀποφάσεων τοῦ Θεοῦ, τὰς ὁποίας ἐχρησιμοποίησε καὶ ἐπέτυχε τὴν σωτηρίαν τῆς οἰκουμένης.

Ὅμοίως εἰς τὸν Ψαλμὸν 49 καὶ εἰς τὸ ρητὸν «Ἐκ Σιών εἶδε τὴν εὐπρέπειαν αὐτοῦ» κ.τ.λ., στίχ. 2.

Κατὰ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, ὁ Κύριος ἀπὸ τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ θὰ πραγματοποιήσῃ τὴν δευτέραν τοῦ παρουσίαν, τὴν ὀλοφάνερον καὶ δοξασμένην, τὴν ὁποίαν ἔχει ὀνομάσει στολισμὸν ὠραιότητος.

Εἰς τὸν Ψαλμὸν 50 καὶ εἰς τὸ ρητὸν: «Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοί, ὁ Θεός», στίχ. 12.

Κατὰ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, Πνεῦμα ὠνόμασε τὸν νοῦν· εὐθὺς δὲ τὴν σταθερότητα αὐτοῦ ὥσάν νὰ λέγῃ: Στερέωσέ μου τὸν νοῦν, ὥστε νὰ μὴ εἶναι πλέον εὐκόλον νὰ πίπτῃ εἰς τὴν ἁμαρτίαν.

Εἰς τὸν Ψαλμὸν 60 καὶ εἰς τὸ ρητὸν: «ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς πρὸς σέ ἐκέκραξα», στίχ. 3.

Ἀθανασίου καὶ Εὐσεβίου: Καταλαμβάνεται ἀπὸ ἀθυμίαν καὶ ἀγωνιᾷ κάθε φίλος τοῦ Θεοῦ, ὅταν εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ζῇ μέσα εἰς τὴν θνητὴν ζωὴν· ἀγωνιᾷ δὲ καὶ ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ὅταν βλέπῃ τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων ποὺ χάνονται. Ἐπειδὴ, λοιπόν, καὶ ὁ Δαβίδ, βλέπων τὴν καταπίεσιν καὶ τὴν κυριαρχίαν τῶν δαιμόνων ἐπάνω εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἐγέμισε ἀπὸ ἀθυμίαν, καὶ δι' αὐτὸ παρακαλεῖ θερμὰ διὰ νὰ, ἀφοῦ ἐμφανισθῇ ὁ Κύριος ἀρπάξῃ ἡμᾶς ἀπὸ τὸ χέρι ἐκείνων ποὺ μᾶς καταπιέζουν. Τὸ δὲ «ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς» σημαίνει ὅτι αὐτὸς προσφέρει τὰς δεήσεις δι' ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην. Ὅχι μόνον αὐτὸ δέ, ἀλλὰ παριστάνει ἀκόμη τὴν μεγάλην ἀπόστασιν, ποὺ χωρίζει τὸν Θεὸν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, σύμφωνα μὲ τὸ λεγόμενον εἰς τὸν Ἐκκλησιαστήν: «Ὁ Θεὸς ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ σὺ ἐν τῇ γῇ κάτω»³⁵. Ὁ Σύμμαχος θεοβιάως με-

35. Ἐκκλ. ε' 1.

τέφρασεν καθαρώτερον «ἐν τῷ ἀδημονεῖν», οἱ Ἑβδομήκοντα ὅμως μετέφρασαν παρὰστατικώτερον καὶ ζωηρότερον «ἐν τῷ ἀκηδιάσαι». Διότι τὸ ἀδημονῶ (στενοχωροῦμαι) λέγεται καὶ διὰ τὰ μικρὰ πράγματα, ἐνῶ τὸ ἀκηδιῶ³⁶ χρησιμοποιεῖται ἀσφαλῶς διὰ τὰ πολὺ σοβαρά, ὅταν κάποιος εὗρεθῇ περικυκλωμένος ἀπὸ ἀναρίθμητα δεινὰ ἀποκάμνει ἐξ αἰτίας αὐτῶν καὶ ἀπογοητεύεται καὶ ἀρχίζει νὰ σκέπτεται ἀπαισιόδοξα, ὅτι δὲν εἶναι πλέον εἰς θέσιν νὰ τὰ ὑποφέρῃ.

Καὶ εἰς τὸν ἀμέσως ἐπόμενον στίχον: «Ἐν πέτρᾳ ὑψώσε με», στίχ. 3.

Ἀθανάσιος: Ἡ ἔννοια εἶναι, ὅτι ἔχομεν γίνεи ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς πολεμίους μας δαίμονας μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἔχει ὀνομασθῇ πέτρα³⁷ ἀπὸ τὸν μακάριον Παῦλον. Καὶ διὰ νὰ διατυπώσω ὁλόκληρον τὸ νόημα τῆς ψαλμωδίας, ὁ λόγος αὐτὸς περιέχει εὐχαριστίαν. Αὐτὰ δηλαδή, λέγει, ὅσα προανέφερα, τὰ ἀπέκτησα, ἐπειδὴ σὺ ὁ ἴδιος, Θεέ μου, μὲ ἐπῆρες καὶ μὲ ὕψωσες ἐπάνω εἰς πέτραν ποὺ ὑπάρχει πλησίον σου, ἢ ὅποια εἶναι ὁ ἰδικός σου λόγος· διότι ἡ πέτρα εἶναι ὁ Χριστός. Ἐπειδὴ, λοιπόν, μὲ τὸν λόγον σου μὲ ὕψωσες καὶ μὲ ἔκαμες νὰ αἰωροῦμαι εἰς τοὺς αἰθέρας, ὥστε οὐδέποτε πλέον νὰ κατοικῶ εἰς τὸ μέσον τῆς γῆς, ἀλλὰ νὰ εὗρεθῶ εἰς τὰ ἄκρα αὐτῆς· ἡ δὲ καὶ μὲ ὠδήγησες ὥστε νὰ ἔλθω πλησίον σου, καὶ ἔχεις γίνεи ἐλπίς μου, διὰ τὴν ὁποίαν ἐλπίδα δὲν θὰ ἐντραπῶ· ἀλλὰ καὶ ὅταν μοῦ ἐπετέθησαν πολλοὶ ἐχθροί, οἱ ὁποῖοι ἐζήτουν νὰ ἀφανίσουν τὴν ψυχὴν μου, τοὺς ἀντιμετώπισες σὺ μόνος καὶ ἔγινες τοιουτοτρόπως κάστρον τῆς δυνάμεώς μου· ἀφοῦ, λοιπόν, ἐδέχθην ὅλας αὐτάς τὰς εὐεργεσίας δικαιολογημένως ἀναπέμπω εἰς σέ τοὺς ὕμνους, ἐπειδὴ ἔγινες πρόξενος ὅλων τῶν ἀγαθῶν ποὺ ἀπέκτησα.

36. Κατὰ κυριολεξίαν σημαίνει ἀδιαφορῶ, δὲν φροντίζω (ἰδίως νεκρόν)· ἐδῶ σημαίνει ἀθυμῶ, ἀπογοητεύομαι.

37. Πρβλ. Α' Κορ. ι' 4.

Καὶ εἰς τὸν ἐπόμενον στίχον: «Κατήγαγές με» κ.τ.λ., στ. 4.

Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου: Ἐπειδὴ ἔργον καὶ ἰδιαιτέρον γνώρισμα τῶν ὁδηγῶν εἶναι νὰ δεικνύουν καὶ νὰ πληροφοροῦν ποῖος εἶναι ὁ σωστός καὶ ἀκίνδυνος δρόμος καὶ ποῖος ὁ ἐσφαλμένος καὶ ἐπικίνδυνος, ὁ Χριστὸς διαπιστοῦται ὅτι τὸ ἔκαμε καὶ αὐτὸ μὲ τὸ νὰ εἴπῃ: «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς»³⁸ καὶ «Ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα»³⁹. Τὸ δὲ «πύργος ἰσχύος» εἶναι ὁμοιον σὰν νὰ λέγῃ: Ἐχεις γίνεαι τεῖχος καὶ ἀσφάλεια, ὥστε νὰ μὴ πάθῃ τίποτε ὅταν μὴ ἐπιτίθενται οἱ ἐχθροί. Διότι πύργος στερεὸς καὶ ἀμετακίνητος εἶναι ὁ Χριστός.

Καὶ ἐν συνεχείᾳ: «Παροικήσω ἐν τῇ σκηνώματί σου» κλπ., στίχ. 5.

Ἀθανάσιος, Κύριλλος: Ἡ ἔννοια εἶναι, ὅτι ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ ποῦ μέχρι τώρα ἐπῆρε δύναται νὰ ἐλπίζῃ καὶ διὰ τὰ μέλλοντα, ὅτι δηλαδή, ὅταν θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰς οὐρανίους κατοικίας, θὰ εὑρεθῇ διὰ παντὸς κάτω ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του προστασίαν. Καθὼς δηλαδή ἐκεῖνοι, ποῦ πρόκειται νὰ ὀργανώσουν μίαν ἑορτὴν καὶ ἐνῶ ἡ ἑορτὴ πλησιάζει καὶ πρὶν ἀκόμη ἀρχίσῃ αὐτοὶ γεμίζουν ἀπὸ χαρὰν καὶ βλέπουν τὴν ἑορτὴν ὡσὰν νὰ εὑρίσκεται ἐν ἐξελίξει, ἐνῶ ἀκόμη δὲν ἔχει ἀρχίσῃ τὸ ἴδιον ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς ἁγίους· ἐπειδὴ ἔχουν καλὰς ἐλπίδας διὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν, χαίρουν ὡσὰν νὰ τὴν ἔχουν ἀποκτήσει. Πτέρυγας δὲ ὀνομάζει τὰς προστατευτικὰς δυνάμεις τοῦ Θεοῦ, κάτω ἀπὸ τὰς ὁποίας σκεπάζεται ὁ φίλος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος οὐδέποτε φεύγει ἀπὸ τὴν κατοικίαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ κατοικεῖ αἰωνίως εἰς αὐτήν.

38. Ἰωάν. 15' 6.

39. Ἰωάν. 1' 9.

Καὶ ἀκόμη εἰς τὸ ρητόν: «Ἐδωκας κληρονομίαν τοῖς φοβουμένοις τὸ ὄνομά Σου», κλπ.

Εὐσεβίου καὶ Ἀθανασίου: Ἄς γνωρίζωμεν, λοιπόν, ὅτι αὐτὰ ὑπονοοῦν καὶ τὴν ἀληθῆ κληρονομίαν. Αὐτὴ δὲ εἶναι ἡ αἰώνιος ζωὴ. Ἀλλὰ αὐτὴ θεβαίως θὰ δοθῇ εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα· τότε ὁμῶς πῶς εἶπε «Ἐδωκας»; Διότι, καίτοι ἀναμένεται νὰ δοθῇ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἐν τούτοις ἔχει ἐτοιμασθῇ καὶ κατὰ κάποιον τρόπον ἔχει δοθῇ ἀπὸ τώρα εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι πρόκειται νὰ τὴν πάρουν ὅταν ἔλθῃ ὁ κατάλληλος καιρὸς. Πρόσεξε δὲ ὅτι καὶ εἰς ἐκείνους πού φοβοῦνται τὸν Θεὸν ἔχει δοθῇ ἡ κληρονομία. Ἐάν, λοιπόν, ἔχει δοθῇ εἰς αὐτοὺς καίτοι εὐρίσκονται εἰς χαμηλοτέραν στάθμην ἀρετῆς, πόσον περισσότερο θὰ δοθῇ εἰς ἐκείνους πού ἔχουν ἀναθῇ πολὺ ὑψηλὰ, δηλαδή εἰς ἐκείνους πού ἀγαποῦν τὸν Θεόν. Μὲ τὸ νὰ ὁμιλήσῃ δὲ ἀορίστως — «τοῖς φοβουμένοις» — καὶ δὲν ἐπρόσθεσεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἢ εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἀπλῶσε τὴν χάριν ὥστε νὰ περιλάβῃ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους· ἰδιαίτερος δὲ ὁ θεὸς λόγος συνηθίζει νὰ ὀνομάζῃ φοβουμένους τὸν Κύριον τοὺς εἰδωλολάτραις, οἱ ὅποιοι προσῆλθον εἰς τὴν πίστιν. Ποία δὲ ἄλλη εἶναι ἡ κληρονομία παρὰ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, διὰ τὴν ὁποίαν εἰς τοὺς μακαρισμοὺς ὁμιλήσεν ὁ Σωτὴρ;

Καὶ εἰς τὸ ἐν συνεχείᾳ: «Ἡμέρας ἐφ' ἡμέρας τοῦ βασιλέως προσθήσεις», στίχ. 7.

Εὐσεβίου, Ἀθανασίου, Κυρίλλου: Κατ' ἐννοιαν ἡ σημασία τοῦ λόγου αὐτοῦ εἶναι ὅτι καὶ αὐτὸ εἶναι τμῆμα τῆς κληρονομίας, δηλαδή ἡ αἰώνιος ζωὴ. Διότι αὐτὸ σημαίνει ὅτι θὰ προστεθοῦν ἡμέραι ἐπάνω εἰς τὰς ἡμέρας εἰς τὰ ἔτη τοῦ βασιλέως. Μὲ τὰς ἡμέρας δηλαδή σημαίνει μερικοὺς χρόνους καὶ αἰῶνας. Μὴ φαντασθῇς δέ, ὅτι αὐτὰ τὰ λέγει διὰ κάποιον συγκεκριμένον βασιλέα· γνῶριζε μάλλον, ὅτι λέγονται διὰ καθέναν, ὁ ὅποιος ἔχει κληθῇ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ὁ ὅποιος καὶ παραμένει, λέγει, αἰωνίως ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐκεῖνοι, πού ὑπέφεραν ὅσα καὶ αὐτὸς καὶ θὰ βασιλεύσουν μαζί του διαρκῶς. Ἀφοῦ, λοιπόν, προηγουμέν-

νως εἶπεν ὁ Προφήτης, ὅτι Σὺ, Θεέ μου, ἤκουσες τὰς προσευχάς μου, ἐν συνεχείᾳ ἤνωσε με αὐτὸ με σχῆμα λόγου ὑπερβατὸν τὸ «Ἡμέρας ἐφ' ἡμέρας τοῦ βασιλέως προσθήσεις». Ἐπειδὴ, λέγει, ἤκουσες τὰς προσευχάς μου, πρόσθεσες ἡμέρας ἐπάνω εἰς τὰς ἡμέρας μου (μοῦ ἐχάρισες τὴν αἰωνιότητα). Μεταξὺ τῶν δύο φράσεων ὁμοως παρενεβλήθη ἡ ἐνθύμησις ἐκείνων ποὺ φοβοῦνται τὸν Κύριον· ἐπειδὴ καὶ εἰς αὐτοὺς ἔχει ὑποσχεθῇ ἡ προφητεία τὴν κληρονομίαν. Ἦτο δὲ ἡ αἰώνιος ζωὴ.

Καὶ ἀκόμη εἰς τὸν ἐπόμενον στίχον: «Διαμένει εἰς τὸν αἰῶνα» κ.τ.λ.

Ἀθανάσιος: Πρέπει νὰ διαθασθῇ ἀντίστροφα τὸ χωρίον, διὰ νὰ γίνῃ ὡς ἐξῆς: Ἐὰν κάποιος ζητήσῃ τὸ ἔλεος αὐτοῦ καὶ τὴν ἀλήθειαν, αὐτὸς θὰ κατοικήσῃ ἐν ὧπιον τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς ἀτελειώτους αἰῶνας. Τὸ χωρίον δὲ αὐτὸ τὸ μετέφρασε καθαρώτερα ὁ Σύμμαχος: «Ἐλεος καὶ ἀλήθεια διατηρήσουσιν αὐτόν». Διότι αὐτὰ θὰ εἶναι δι' αὐτόν τὰ αἷτια τῆς ἀθανασίας, δηλαδὴ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀλήθεια. Σύμφωνα δὲ μετὰ τὰς μετὰ φρασιν τῶν Ἑβδομήκοντα: Ποῖος, λέγει, εἶναι ἱκανὸς νὰ μάθῃ τελείως τὸ κρυμμένον καὶ δίκαιον ἔλεος τοῦ Θεοῦ; Διότι αἱ ἀποφάσεις καὶ τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπύθμενα (ἀνεξερευνήτα).

Ἀπὸ τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀκολουθεῖ ἡ ὑπόθεσις τοῦ Ψαλμοῦ 63, ἐπὶ λέξει, ὡς ἀναγινώσκεται εἰς τὰς ἐρμηνείας, ὅπου ἡμεῖς τὸ παρελείψαμεν.

Ἀθανάσιος: Ὅσον ἀφορᾷ τὴν αἰτίαν λέγει αὐτὰ ἐπειδὴ αὐτοὶ βλασφημοῦν τὸν Ἰησοῦν μετὰ τὸ νὰ λέγουν εἰς τοὺς ἀποστόλους: «Οὐ παραγγεῖλα παρηγγείλαμεν ὑμῖν, μηδενὶ λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ;»⁴⁰. Τὰ συκοφαντικὰ ὁμοως λόγια τὰ ὠνόμασε ξίφος κοφτερό, διὰ νὰ δείξῃ αὐτὸ ποῦ φονεύει εὐκολὰ καὶ μετὰ τόξον παρωμοίασε τὴν γλῶσσαν τοῦ συκοφάντου, διότι προξενεῖ κακὸν καὶ εἰς ἐκείνους, ποῦ εὐρίσκονται μακράν.

Διότι ὁ ἐμπαίκτης καὶ συκοφάντης δὲν λυπᾶται κανέναν, οὔτε παρόντα οὔτε ἀπόντα.

Ὅμοιως εἰς ἐκεῖνο τοῦ ἰδίου Ψαλμοῦ: «Ἐταράχθησαν πάντες οἱ θεωροῦντες αὐτούς» κ.τ.λ., στίχ. 10.

Ἀθανάσιος: Ὅσοι, λέγει, βλέπουν τοὺς τόσον ἐπιδεξίους καὶ τόσον πολλοὺς ἐχθροὺς μου νὰ ἀποτυγχάνουν καὶ νὰ ἀστοχοῦν εἰς τὰς ἐναντίον μου ἐπιθέσεις των ἐγέμισαν ἀπὸ θόρυβον καὶ φόβον καὶ ἐθαύμασαν τὴν θείαν πρόνοιαν. Καὶ ἀφοῦ ἀντελήφθησαν πλήρως τὸ μέγεθος τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ Θεοῦ δι' ἐμέ, ἐφοβήθησαν τὴν τιμωρὸν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅλοι ἀντελήφθησαν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δὲν ἐπιτρέπει εἰς τὴν δολιότητά των νὰ μοῦ προξενήσῃ κακόν, διότι ὅσαι συκοφαντίαι ἐξετοξεύθησαν ἐναντίον μου ἀπεδείχθησαν ἄδικοι. Ὡστε ὅλοι νὰ διακηρύσσουν, ὅτι εἶναι δικό Σου, ὦ Δέσποτα, ἔργον αὐτὸ (ἢ προστασία μου), καὶ εἰς σέ ἀποδίδουν ὅλα ὅσα ἐγίναν. Διότι ποῖος δὲν θὰ φοβηθῇ, ὅταν ἴδῃ νὰ ὑπάρχῃ προστασία τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς καὶ διεκδίκησις ὑπ' αὐτοῦ τοῦ δικαίου τῶν ἀδικουμένων;

Ὅμοιως εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Ψαλμοῦ 64, ἀφοῦ προηγήθη ἡ ἐρμηνεία τοῦ Θεοδώρητου⁴¹.

Ἀθανάσιος: Ἐχει δὲ ἀνακατωθῇ ἡ προφητεία μὲ τὴν πρόρρησιν περὶ αὐτῶν καὶ τῆς σωτηρίας τῶν εἰδωλολατρῶν. Βάζει δηλαδὴ ἐδῶ ὁ Δαθιδ νὰ ὁμιλοῦν οἱ ἐ-

41. Πρόκειται διὰ τὸν Θεοδώρητον τὸν Κύρου (393-458). Διετέλεσεν ἐπὶ 25 ἔτη ἐπίσκοπος (423-448) τῆς ἐπαρχίας τῆς Συρίας Κύρου. Ὑπῆρξεν ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς ἀσυνήθους μορφώσεως, ἀλλὰ καὶ ἐναρέτου βίου. Ὑπεστήριξεν ὀρχικῶς τὸν φίλον του αἰρετικόν Νεστόριον. Ἐπειδὴ δὲ ἐπολέμησε μὲ πάθος τοὺς Εὐτυχιανοὺς κατηγορήθη καὶ κατεδικάσθη ἀπὸ τὴν ληστρικὴν Σύνοδον τῆς Ἐφέσου (449) καὶ ἐξεθρονίσθη. Ἡ Δ' ὁμως Οἰκ. Σύνοδος (451) τὸν ἀποκατέστησε πανηγυρικά. Ἔργα του: 1) Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, 2) Ἑρμηνευτικὰ τῆς Ἀγίας Γραφῆς, 3) Φιλόθεος ἱστορία, 4) Αἰρετικῆς κακομυθίας ἐπιτομή κ.δ. Ὅλα του τὰ ἔργα εἶναι ἀξιόλογα, ἀλλὰ τὰ ἐρμηνευτικὰ του κατέχουν περίσσιον θέσιν εἰς τὴν πατερικὴν γραμματείαν. Ὑπῆρξε ἀσφαλῶς ὁ μεγαλύτερος ἐρμηνευτὴς τῶν Ψαλμῶν.

θνικοί πού ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν, οἱ ὅποιοι στρέφονται ἐναντίον τῶν σοφῶν τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ ζητοῦν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν προηγουμένην ἀσέθειάν των· ἀκόμη δὲ ἀπευθύνει καὶ προσευχὴν ὑπὲρ αὐτῶν, οἱ ὅποιοι ἦσαν μὲν παλαιότερον πνευματικῶς ἄκαρποι, ἐγίναν ὅμως εὐφοροὶ διὰ τῆς πίστεώς των εἰς τὸν Χριστόν. "Ἐχει δὲ λεχθῇ εἰς προηγουμένους Ψαλμοὺς, ὅτι ὁ μὲν Ψαλμὸς σημαίνει πράξιν, ἡ δὲ ὥδη θεωρίαν. "Ὅταν, λοιπόν, τὸ ἀγαθὸν ἐπιτυγχάνεται διὰ τοῦ συνδυασμοῦ καὶ τῶν δύο αὐτῶν, ὅταν δηλαδὴ ἡ ἠθικὴ φιλοσοφία συμβαδίζει καὶ συνδυάζεται μὲ τὴν θεωρητικὴν, τότε ἔχομεν τὸν «Ψαλμὸν ὥδης». Διότι ὅταν ὁ θεωρητικὸς βίος συνδυασθῇ μὲ τὸν πρακτικὸν ἀναδεικνύει τὸν τέλειον ἄνθρωπον,

Εἰς τὸ ρητὸν «Μακάριος ὃν ἐξελέξω» κ.τ.λ., στίχ. 5, τοῦ ἰδίου Ψαλμοῦ. Ἐφοῦ παρέθεσεν ἐλευθέρως τὸ νόημα ἀπὸ τὰ τοῦ Θεοδωρήτου, ἐπιφέρει.

Ἀθανάσιος: Κατὰ τὸ γενικὸν τοῦ δὲ νόημα ὑπαινίσσεται τὸν νέον λαόν, ὁ ὁποῖος ἐξελέγη ἀπὸ τὰ ἔθνη χάριν τοῦ Χριστοῦ διὰ νὰ κληρονομήσῃ τὴν σωτηρίαν. Ὡς αὐταὶ πρέπει νὰ θεωρηθοῦν οἱ κατὰ τόπους Ἑκκλησίαι. Κατ' ἄλλην ὅμως ἐρμηνείαν σημαίνει καὶ ἐκεῖνον πού ἐγινε τέλειος ὡς πρὸς τὰς ἀρετάς· αὐτὸν ἄλλωστε μακαρίζει καὶ ὁ Προφήτης. Διαλέγει μὲν λοιπὸν ὁ Θεὸς ἐκεῖνον, πού εἶναι ἱκανὸς (κατάλληλος) νὰ ἀγωνίζεται καὶ νὰ τρέχῃ· ἐκεῖνον δὲ ὁ ὁποῖος ἔχει κιόλας νικήσει καὶ ἐσφράγισε τὴν ζωὴν του μὲ καλὸν τέλος, τὸν παίρνει εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπου καὶ δίδει εἰς αὐτὸν κατοικίαν εἰς τὰς ἰδικάς του κατασκηνώσεις, διὰ τὰς ὁποίας ἔχει λεχθῇ: Πλησίον τοῦ Πατρὸς ὑπάρχουν πολλὰ κατοικίαι⁴². Συνεπῶς εἶναι ἀνωτέρα ἀπὸ τὴν ἐκλογὴν ἢ πρόσληψιν ἀπὸ ἐκεῖνον πού ἔκαμε τὴν ἐκλογὴν. Διότι ὅταν αὐτὸς πού ἐξελέγη πράξῃ τὰ πάντα ὅπως θέλει ὁ Θεός, τότε παίρνεται μὲ δόξαν ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχουν ὅσα τοῦ ὑπεσχέθη, καὶ ἀφοῦ παύσῃ νὰ κατοικῇ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ἐγκαθίσταται ἐκεῖ, εἰς τὰς αὐλὰς δηλαδὴ ἐκεῖνου πού τὸν ἐδιάλεξε. Αὐτὰ ἐπιθυμῶν κά-

42. Πρβλ. Ἰωάν. ιδ' 2.

ποιος ἀπὸ ἐδῶ ἀκόμη, εἶπεν: «Ἐκλείπει ἡ ψυχὴ μου εἰς τὰς αὐλὰς τοῦ Κυρίου»⁴³. Συνεπῶς τὰς λέξεις αὐτάς, ἐννοῶ δηλαδὴ τὸ «Μακάριος ὃν ἐξελέξω καὶ προσελάβου», δικαιολογημένως τὰς προφέρουν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ζηλεύουν καὶ μακαρίζουν ὅσους ἔφυγαν ἀπὸ τὴν παροῦσαν ζωὴν.

Καὶ εἰς τὸν ἐπόμενον στίχον, προεκτεθείσης καὶ πάλιν τῆς γνώμης τοῦ Θεοδώρητου, ἀκολουθεῖ:

Ἀθανασίου: Τὸ γενικὸν νόημα: Ἀγαθὰ τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ εἶναι τὰ διάφορα χαρίσματα τοῦ Πνεύματος. Οἶκον Θεοῦ ὁ Παῦλος ὀνομάζει τὴν Ἐκκλησίαν⁴⁴. Μέσα δὲ εἰς αὐτὸν πραγματοποιεῖται κατὰ τρόπον θαυμαστὸν ἡ ἀρετὴ, ἡ ὁποία ὀνομάζεται δικαιοσύνη. Ἐκεῖνος, λοιπόν, ὁ ὁποῖος πιστεύει καὶ ἐγέμισε τὸ ἐσωτερικόν του μὲ ἔργα ἀγαθὰ ἔχει μέσα του τὸν Κύριον. Διότι ἔχει λεχθῇ ὅτι διὰ τῆς πίστεως ἔρχεται ὁ Χριστὸς καὶ κατοικεῖ εἰς τὸν ἐσωτερικὸν ἄνθρωπον, καὶ πρὸς ἐκεῖνον ποῦ ἐφαρμόζει τὰς ἐντολὰς Του ἔρχεται μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ ἐγκαθίσταται⁴⁵. Καὶ γίνεται ὁ τέτοιος ἄνθρωπος ναὸς —σύμφωνα μὲ τὸ «Οὐκ οἷδατε, ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστε;»⁴⁶—, ὁ ὁποῖος ἐπιτυγχάνει κατὰ τρόπον ἐκπληκτικὸν τὴν δικαιοσύνην (ἀρετὴν), ἡ ὁποία ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς πίστεως. Ἅγιος, λοιπόν, εἶναι ὁ ναὸς, ἐπειδὴ εἶναι καθαρὸς, ἀξιοθαύμαστος δὲ διὰ τὴν ἀρετὴν του.

Καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ ἰδίου Ψαλμοῦ: «ἐτοιμάζων ὄρη» κλπ. στίχ. 7. Ὅμοιως προεκτεθείσης τῆς γνώμης τοῦ Θεοδώρητου, ἀναγραφέντος τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀθανασίου, λέγει:

Τὸ νόημα εἶναι τὸ ἐξῆς: Σὺ, λέγει, εἶσαι ἐκεῖνος, ποῦ ἐτοιμάζεις τὰ βουνά, δηλαδὴ τὰς ἐχθρικὰς δυνάμεις, διὰ νὰ τιμωρηθοῦν (διότι ἔχει ἐτοιμασθῇ δι' αὐτοὺς τὸ σκοτάδι τῆς ἀβύσσου)· θὰ τὸ κάμῃς δὲ αὐτό, ἐπειδὴ εἶσαι δυνατός.

43. Ψαλμ. ηγ' 3.

44. Πρβλ. Α' Τιμ. γ' 15.

45. Ἰωάν. ιδ' 23.

46. Α' Κορ. γ' 16.

Καὶ εἰς τὸν ἐπόμενον στίχον εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Θεοδωρήτου ἐπιφέρει ταῦτα:

Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου. Τὸ νόημα γενικῶς: Συγκλονίζει ὁ Χριστὸς τὰ εἰδωλολατρικά πλήθη ὡσάν κάποιο κύτος τὴν θάλασσαν, ἐπειδὴ δὲν ἐπέτρεπεν εἰς αὐτὰ νὰ μένουν ἀτάραχα εἰς τὰς ἀρχαίας πλάνας τῶν ἀλλὰ μᾶλλον ἐκίνησεν αὐτοὺς διὰ νὰ γνωρίσουν τὴν δύναμίν του, καὶ ὡσάν κάποιους ἥχους κυμάτων ἀνετάραξε ὅλων τὰς πρὸς αὐτὸν δοξολογίας· ἐνδέχεται ὅμως ἐδῶ θάλασσαν νὰ ὀνομάζῃ τὸ πλῆθος τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων, τὰ ὁποῖα συγκλονίζονται διὰ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ἀπὸ τὸν φόβον τῶν ἔλεγον· «Ἦλθες ὦδε πρὸ καιροῦ θασάνισαι ἡμᾶς»⁴⁷. Πιθανὸν ὅμως θάλασσαν νὰ ὀνομάζῃ τὸ πλῆθος τῶν τυράννων ἐξ αἰτίας τῆς ἀλμυρᾶς γεύσεως τῆς εἰδωλολατρίας τῶν, ἥχους δὲ κυμάτων τὰς ἐναντίον τῶν μαρτύρων ἀπειλὰς, μηχανορραφίας καὶ τὰ θασανιστήρια. Αὐτὰ ποῖος θὰ ἠδύνατο νὰ τὰ ὑπομείνῃ, ἐὰν δὲν ἐστηρίζετο εἰς τὸν Χριστὸν καὶ δὲν ἀντλοῦσε ἀπὸ αὐτὸν δύναμιν;

Καὶ ἐνταῦθα εἰς τὸν ἐπόμενον στίχον εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Θεοδωρήτου, συνάπτει.

Ἀθανασίου: Ὑπηνίχθη δὲ δι' αὐτῶν καὶ τὸ κήρυγμα τῶν ἁγίων ἀποστόλων· τὸ ὁποῖον ἐπειδὴ ἦτο κάτι τὸ πρωτάκουστον καὶ ἐπειδὴ δι' αὐτοῦ ἐγκρεμίζετο τὸ θρησκευτικὸν οἰκοδόμημα τῶν προγόνων τῶν καὶ μετεβάλλετο ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τῶν προεκάλεσεν ἀμέσως ταραχὴν καὶ ζάλην εἰς τοὺς ἀνθρώπους, σύμφωνα μὲ ὅσα εἶπεν ὁ Κύριος, χωρίζον τὴν νύμφην ἀπὸ τὴν πενθεράν καὶ τὸν πατέρα ἀπὸ τοῦ παιδὶ τοῦ⁴⁸. Αὕτῃ ὅμως ἡ τρικυμία τῆς νέας θρησκείας καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς ζάλῃ τῶν ἀνθρώπων δὲν ἐκράτησε πολὺ, κατέπαυσε καὶ ἐν συνεχείᾳ ἔφερεν εἰς τὰς ψυχὰς ὅλων τὴν εἰρήνην. Ὅταν, λοιπόν, λέγει, τὰ ἔθνη, δηλαδὴ αἱ στρατιαὶ τῶν δαιμόνων, θὰ ταραχθοῦν, τότε θεθαίως, τότε καὶ οἱ κα-

47. Ματθ. η' 29.

48. Ματθ. ι' 35.

τοικοῦντες μέχρι τὰ ἄκρα τῆς οἰκουμένης ἄνθρωποι θά σέ φοβηθοῦν, ἀφοῦ θά ἴδουν τὰ καταπληκτικά θαύματα, τὰ ὁποῖα ἐπετελέσθησαν κατὰ τὴν ἰδικὴν σου παρουσίαν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν.

Ὅμοίως εἰς τὸν ἐπόμενον στίχον 9.

Ἀθανασίου, Εὐσεβίου καὶ Κυρίλλου: Καὶ λοιπὸν, ὅταν οἱ κάτοικοι ὁλοκλήρου τῆς γῆς ἴδουν τὰ μεγάλα αὐτὰ θαύματα θά φοβηθοῦν τὸν καλῶς ἐννοούμενον φόβον, τότε λοιπὸν καὶ κατὰ τὰς πρωινὰς καὶ τὰς θραδυνὰς ἐξόδους των, δηλαδὴ εἰς κάθε ὥραν, θά προκληθῇ εὐχαρίστησις εἰς αὐτοὺς ποὺ χαίρονται, δι' ὅσα ἐπέτελεσε ἡ ἐπὶ γῆς παρουσία τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ καὶ τοῦ ἰδίου τοῦ Χριστοῦ αἱ ἔξοδοι, δηλαδὴ αἱ προελεύσεις, εἶναι δύο· ἡ μὲν μία ἔγινε κατὰ τὰς πρωίας, πρὶν δηλ. ἀπὸ ὅλους τοὺς αἰῶνας ἀπὸ τὸν πατέρα, σύμφωνα μὲ τὸ «Αἱ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος»⁴⁹, ἡ δὲ ἄλλη ἔγινε κατὰ τὸ ἑσπέρας ἀπὸ τὴν παρθένον, ἡ ὁποία συνέβη περὶ τὸ τέλος τῶν αἰώνων. Κάθε μία δὲ ἀπὸ αὐτὰς ἀποτελεῖ αἰτίαν εὐχαριστήσεως καὶ χαρᾶς. Ὁ Σύμμαχος ὁμῶς μὲ τὸ νὰ μεταφράσῃ «Τὰς προελεύσεις τοῦ ὄρθρου καὶ τῆς ἑσπέρας ὑμνολογοῦσι» φαίνεται νὰ λέγῃ τὸ ἐξῆς, ὅτι καὶ ὅταν ἀρχίζῃ καὶ ὅταν τελειώσῃ ἡ ἡμέρα θά προσφέρουν τὴν ἄρεστίην εἰς τὸν Θεὸν ὑμνολογίαν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐγκατέλειψαν τὴν πλάνην καὶ ἐγνώρισαν τὸν πραγματικὸν Θεόν.

Καὶ εἰς τὸν ἀκολουθοῦντα αὐτὸν στίχον, ἀφοῦ προηγήθῃ ἡ κατὰ γράμμα μεταφρασις τοῦ Θεοδώρητου, στίχ. 10.

Ἀθανάσιος. Τὸ νόημα τοῦ στίχου εἶναι τὸ ἐξῆς: Ἐγέμισες, λέγει, μέχρι χορτασμοῦ ὁλόκληρον τὴν γῆν μὲ τὰ οὐράνια ἀγαθὰ· ἐξεχείλισες μὲ τὰ πνευματικά χαρίσματα τοὺς εὐρισκομένους εἰς κάθε σημεῖον τῆς οἰκουμένης· ἡμᾶς δὲ οἱ ὁποῖοι τότε εὐρισκόμεθα εἰς τὸ ψεῦδος —ὥσάν νὰ ἡμεθα ἓνα εἶδος γῆς ξηρᾶς καὶ ἀπο-

τίστου— μᾶς μετέβαλες εἰς γῆν καρποφόρον καὶ παραγωγικὴν καὶ πράγματι ἱεράν.

Ὅμοίως καὶ εἰς τὸν ἀμέσως ἐπόμενον στίχον.

Ἀθανάσιος: Ὡς πρὸς τὸ νόημα ποταμὸς Θεοῦ εἶναι ὁ Μονογενής. Διότι ὅπως ἀπὸ τὴν πηγὴ ξεκινάει καὶ σχηματίζεται ὁ ποταμός, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ αὐτός (ὁ Μονογενής) προέρχεται ἀπὸ τὴν οὐσίαν ἐκείνου πού τὸν ἐγέννησε ἀχρόνως (Πατρός), καὶ εἶναι τῆς ἰδίας μὲ αὐτὸν οὐσίας· καὶ εἶναι αὐτὸς γεμᾶτος νερά, ἐπειδὴ κατοικεῖ εἰς αὐτὸν ὁλόκληρη ἡ θεότης. «Καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ· πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας»⁵⁰. Δύναται ὅμως νὰ βοηθῇ ὡς ποταμός καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ὁποῖον εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ τὰ νερά τῶν διαφόρων χαρισμάτων. Ἐχει δέ, λέγει, ἐτοιμάσει τὴν πνευματικὴν τροφήν, διότι τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ — τῆς διὰ τοῦ Χριστοῦ σωτηρίας — ἔχει ὀρισθῇ πρὶν ἀκόμη δημιουργηθῇ ὁ κόσμος, «ὃς (Χριστός) ἐστὶν ἄρτος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, καὶ ζῶν διδούς τῷ κόσμῳ»⁵¹. Διότι τοιοῦτοτρόπως, λέγει, ἐτοιμάσθηκε ἡ ἀληθινὴ τροφή, ὅπως σὺ ὁ ἴδιος τὴν ἐτοίμασες, καὶ ὅχι ἀλλοιῶς· ἀντὶ νὰ εἴπῃ μὲ κάθε φροντίδα καὶ ὅπως ἀρμόζει εἰς τὸν Θεόν. Εἰς τὸν Θεὸν δηλαδὴ ταιριάζει νὰ ἐτοιμάζῃ τέτοια πράγματα τὰ ὁποῖα ὅσοι παίρνουν μέσα τους γίνονται διὰ τῆς μετανοίας θεοί.

Καὶ ἐνταῦθα εἰς τὸν ἐπόμενον στίχον, ἀπὸ προηγῆθη πάλιν ἡ γνώμη τοῦ Θεοδώρητου, στίχ. 11.

Ἀθανασίου καὶ Εὐσεβίου: Θεωρητικὴ ἀνάπτυξις τοῦ στίχου: Μεῖνε, λέγει, Δέσποτα, καὶ πότισε ὥσάν μὲ κάποια αὐλάκια τὰ θάθη τῆς καρδίας τῶν ἀνθρώπων καὶ μέθυσε τις καὶ παρακίνησέ τις νὰ καρποφορήσουν εἰς τὴν ἀρετὴν, ὥστε νὰ γίνουν πολλοὶ οἱ καρποὶ τῆς ἀρετῆς αὐτῶν, ὅχι μόνον μὲ τὸ ἄφθονον νερὸ τοῦ ποταμοῦ (δηλαδὴ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος) ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν παρασυρομένων καὶ περιφερομένων ἀπὸ τοὺς

50. Ἰωάν. α' 14.

51. Ἰωάν. στ' 33.

ἀνέμους σταγόνων, ὅπως εἶναι αὐταὶ ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὰ σύννεφα μερικῶν διδασκάλων, δηλαδὴ διὰ τῶν ἀληθειῶν τῶν θείων Γραφῶν.

Καὶ εἰς τὸν ἀμέσως συνεχόμενον στίχ. 12.

Ἀθανάσιος: Σύμφωνα, λοιπόν, μὲ τὸ ρητόν, ἐνιαυτὸν (ἔτος) χρηστότητος ποὺ εὐλογεῖται, ὠνόμασε τὸν πλούσιον εἰς καρποφορίαν, ἐπειδὴ ἡ εὐφορία τοῦ ὀφείλεται εἰς τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τῆς ἀφθόνου παραγωγῆς γεμίζει εὐλογίας· ὅσον δὲ ἀφορᾷ εἰς τὴν σημασίαν: (Τὰ ἐν συνεχείᾳ εἶναι τοῦ Κυρίλλου δι' αὐτὸ παραλείπονται). Καὶ ὀλίγον κατωτέρω ὑπάρχει ἡ ἐξῆς παρατήρησις τοῦ Θεοδωρήτου καὶ τοῦ Ἀθανασίου. Θὰ ἡδύνατο καὶ ἡ μέλλουσα ζωὴ νὰ εἶναι στεφάνι τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ εἰς ἐκείνην οἱ ἅγιοι στεφανώνονται μὲ πολλὴν ἀγαθότητα.

Ὅμοίως εἰς ἐκεῖνο τό: «καὶ τὰ πεδία σου πληθθήσονται πύ-
τητος». Ἀφοῦ προεξετέθη ἡ κατὰ γράμματα ἐρμηνεία τοῦ Θεο-
δωρήτου, ἐπιφέρει:

Ἀθανάσιος: Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἔννοιαν, μὲ πεδιά-
δας καὶ χωράφια παρομοιάζει τὰς ψυχὰς ἐκείνων ποὺ πιστεύουν. Αὐτὰς ὁ Θεὸς τὰς καταλιπαίνει (παχαίνει)
μὲ τὰ θεῖα καὶ πνευματικὰ χαρίσματα, διὰ νὰ δύνανται
νὰ παράγουν τοὺς καρποὺς τῆς εὐσεβείας.

Καὶ εἰς τὸ ρητόν: «Καὶ πικανθήσονται τὰ ὄρη τῆς ἐρήμου»,
στίχ. 13.

Ἀθανασίου: Ὅσον ἀφορᾷ τὸ νόημα, ὥραϊα μὲν λέ-
γει τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστάς, οἱ ὅ-
ποιοι ἐπάχυναν μὲ τὰ πνευματικὰ χαρίσματα. Ἐρημον
δὲ ὀνομάζει τὴν Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία παλαιότερον ἦτο
τελειῶς ἐστερημένη τῆς γνώσεως περὶ τοῦ Θεοῦ.

Καὶ εἰς τὸ ἐπόμενον ρητόν. Εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Θεοδω-
ρήτου ἐπάγονται τὰ ἐξῆς:

Ἀθανασίου, Κυρίλλου: Ὅσον ἀφορᾷ τὸ νόημα:

“Όταν φανερωθῇ ἡ χρηστότης τοῦ Θεοῦ⁵², τότε αὐτὴ ποὺ προηγουμένως ἦτο ἔρημος καὶ ἄγονος θὰ καρποφορήσῃ, καὶ τὰ θουνά, ποὺ τώρα ἀκαθαρτίζονται μὲ τὰς εἰδωλολατρικὰς θυσίας, ὅταν θὰ δεχθοῦν ἐκείνους ποὺ ἐκλέγουν καὶ ἀκολουθοῦν τὸν εὐαγγελικὸν θίον⁵³, θὰ γεμίσουν χαράν. Ἐνδέχεται ὁμῶς μὲ θουνά νὰ παρομοιάζῃ αὐτοὺς ποὺ εἰς κάθε ἐποχὴν εἶναι ἐπικεφαλῆς τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν καὶ ἔγιναν προϊστάμενοι λαῶν, δηλαδὴ τοὺς ποιμένας καὶ τοὺς διδασκάλους. Καθὼς δηλαδὴ ὀλοκλήρου τῆς ὑπολοίπου γῆς τὰ ὄρη καὶ τὰ θουνά ὑπερέχουν (εἶναι ὑψηλότερα), κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ἡ ἀξία τῶν ἁγίων διδασκάλων εἶναι ἀνωτέρα τῶν ἄλλων⁵⁴. Αὐτοὶ φοροῦν ὡς ἄλλην ζώνην τὴν ἀγαλλίασιν, δηλαδὴ τὴν παρηγορίαν καὶ γαλήνην τοῦ πνεύματός των.

Πάλιν εἰς ἐκεῖνο τὸ ρητόν: «Καὶ αἱ κοιλάδες ἐπληρώθησαν καρποῦ».

Γρηγορίου Θεολόγου καὶ Ἀθανασίου: Αἱ μὲν (κοιλάδες) τῆς γῆς γεμίζουν (παράγουν) ἀπὸ τὸν ὑλικὸν καὶ πρόσκαιρον καρπὸν, ἐνῶ αἱ κοιλάδες τῶν ψυχῶν, αἱ ὁποῖαι καλλιεργοῦνται μὲ τὸν λόγον (τοῦ Θεοῦ) παράγουν τὸν πνευματικὸν καὶ αἰώνιον (καρπὸν). Αἱ ψυχαὶ τῶν ἐθνικῶν δηλαδὴ, λέγει, αἱ ὁποῖαι παλαιότερον ἦσαν τελείως ἄγονοι καὶ ἄκαρποι θὰ γεμίσουν μὲ πνευματικὸν καρπὸν.

Καὶ εἰς τὰ τελευταῖα χωρία (τοῦ Ψαλμοῦ), προστίθεται εἰς τὰ τοῦ Θεοδώρητου.

Ἀθανάσιος: “Όλοι, λέγει, ὅσοι ἀνεφέρθησαν θὰ ἀνυμνήσουν τὸν Θεὸν μὲ κάθε προθυμίαν, ἐπειδὴ ἐχάρισεν αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὴν ἀλλαγὴν εἰς τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων.

52. Διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ.

53. Δηλαδή τοὺς μοναχοὺς. Ὡς γνωστὸν τὰ μοναστήρια κτίζονται εἰς τὰς πλογαῖς τῶν θουνῶν.

54. Ὅμιλεῖ κατὰ τρόπον θετικόν, διότι ἀναφέρεται εἰς ὅσους ἐζησαν ἡδῇ, καὶ ἀνεδείχθησαν τέτοιοι. Δι’ ἡμᾶς ἀποτελεῖ εὐχὴν νὰ συμβαίη τοῦτο.

Εἰς τὸν πρῶτον στίχον τοῦ Ψαλμοῦ 65, μετὰ τὴν γνώμην τοῦ Θεοδώρητου ἀκολουθεῖ:

Ἀθανασίου: Ὡς πρὸς τὸ νόημα, ἀλαλαγμὸς εἶναι ὕμνος νικητήριος, ὃ ὁποῖος ψάλλεται ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἡττας ἐχθρῶν. Ἐπειδὴ, λοιπόν, ἐφονεύθησαν διὰ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ οἱ ἄρχοντες τοῦ αἰῶνος τούτου (δηλ. οἱ δαίμονες), προτρέπει ὅλα τὰ ἔθνη νὰ ἀπευθύνουν νικητηρίους ὕμνους εἰς τὸν αἴτιον τῆς νίκης Θεὸν καὶ εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, δηλαδή εἰς τὸν Υἱόν.

Διότι ὅπως ἡμεῖς γνωρίζομεθα μεταξύ μας διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ Πατὴρ γνωρίζεται διὰ τοῦ Υἱοῦ.

Πάλιν εἰς τὸν ἐπόμενον στίχον 2. Προτρεῖται, ὅπως συνήθως, ὁ Θεοδώρητος.

Κύριλλος, Ἀθανάσιος: Καὶ τοιουτοτρόπως μὲν ἔχει τὸ ἱστορικὸν περιεχόμενον τοῦ στίχου ἕξ ἐπόψεως, ὅμως πνευματικὸν περιεχομένου μᾶς λέγει, ὅτι εἶναι ἰδιαιτέρως φοβερὰ τὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή τὰ πρωτοφανῆ θαύματά του καὶ ἡ ἀποδίωξις καὶ τιμωρία τοῦ πληθους τῶν θρωμερῶν δαιμόνων. Πλήθος δὲ καὶ πλοῦτος δυνάμει εἶναι ἡ ἀνάστασις Του, ἡ ὁποία ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀφανίζει τὴν δύναμιν καὶ τὴν κυριαρχίαν τοῦ θανάτου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ξαναχαρίζει τὴν ἀφθαρσίαν εἰς ὁλόκληρον τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἰουδαῖοι, καίτοι εἶδον μὲ τὰ μάτια των τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ μείνουν κατάπληκτοι, αὐτοὶ ἀντιθέτως ἐσυκοφαντοῦσαν τὸν θαυματουργὸν καὶ τὸν ὠνόμαζον ἀγύρτην, δι' αὐτὸ ὁ ψαλμωδὸς τοὺς μαλῶνει καὶ λέγει: Πάψατε τὰς θλασφημίας, ἡ πέστε καλύτερα εἰς αὐτόν, ὅτι εἶναι καταπληκτικὰ τὰ ἔργα σου. Ἐπειτα, ἐπειδὴ ἔβλεπεν ὅτι αὐτοὶ δὲν συνεμορφοῦντο πρὸς τὰς ὑποδείξεις τοῦ ἐγκαταλείπει τὸν διάλογο μαζί των καὶ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν συκοφαντούμενον Χριστὸν λέγων: Εἶναι ἄπειρος ἡ δύναμις σου καίτοι οἱ ἐχθροὶ σου προσεπάθησαν νὰ σὲ παρουσιάσουν ὡς ἀπατεῶνα, ἀφοῦ θεληματικὰ ἔκλεισαν τὰ μάτια των, διὰ νὰ μὴ ἴδουν τὸ φανερωθὲν εἰς τὸν κόσμον θεῖον σου φῶς καὶ οὔτε τὰ καταπληκτικὰ σου θαύματα τοὺς ὠδήγησαν εἰς

τὸ νὰ παραδεχθοῦν τὴν θεότητά σου. Διότι καίτοι ὁ Κύριός μας διέθεσε ἄπειρον δύναμιν, διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἰδικήν του ὡς ἀνθρώπου ἀνάστασιν ἐκ τῶν νεκρῶν, οἱ ἐχθροὶ του Ἑβραῖοι ἐπεδίωξαν νὰ ἐμφανίσουν αὐτὸν ὡς ψεύτην· δηλαδὴ διέδιδον ψευδῶς ὅτι δὲν ἀνέστη.

Καὶ εἰς τὸν ἀμέσως συνεχόμενον στίχον 4.

Ἀθανάσιος, Κύριλλος, Γρηγόριος Νύσσης: Καίτοι οἱ Ἰουδαῖοι, λέγει, θὰ σὲ ἀρνηθοῦν, εἰς τὴν θέσιν των θὰ σκύψῃ ἐνώπιόν σου καὶ θὰ σὲ λατρεύσῃ ὁλόκληρος ἡ γῆ, δηλαδὴ οἱ εἰδωλολάτραι ποὺ κατοικοῦν τὴν γῆν. Διότι ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ δὲν θὰ γίνεται πλέον εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ἀφοῦ ἐτελείωσε πιά ἡ σκιώδης καὶ συμβολικὴ λατρεία τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου, σύμφωνα μὲ τὸ «Προσκυνήσουσιν αὐτῷ ἕκαστος ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ»⁵⁵ καὶ ἡ λατρεία αὐτοῦ γίνεται «ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ»⁵⁶, ἀφοῦ γίνουν ἔργα κατάλληλα διὰ τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ (ναοί), εἰς τὰ ὁποῖα θὰ δοθῇ ὀνομασία τοῦ Θεοῦ.

Πάλιν εἰς τὸ ρητόν: «Δεῦτε καὶ ἴδετε τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ» κ.τ.λ., στίχ. 5.

Ἀθανάσιος: Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ παρεμβάλλει εἰς τὸν λόγον τὸ πρόσωπον τῶν ἀποστόλων, οἱ ὁποῖοι διδάσκουν τὰ ἔθνη ὅτι ἀσφαλῶς αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἐπιτελεῖ τὰ διάφορα πρωτοφανῆ θαύματα κατὰ τὴν ἐπὶ γῆς παρουσίαν του εἶναι ὁ ἴδιος ἐκεῖνος ποὺ τὴν παλαιάν ἐκείνην ἐποχὴν ἐξήρανε τὴν Ἑρυθρὰν θάλασσαν, ἀλλὰ καὶ ποὺ ἐσταμάτησε τὰ νερά τοῦ Ἰορδάνου, ὥστε νὰ περάσουν πεζῇ οἱ Ἰσραηλῖται. Λέγει λοιπόν: Συγκεντρώσατε τὸν νοῦν σας καὶ ἀντιληφθῆτε ὅσα ἐπραγματοποιήθησαν κατὰ καιροὺς ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ, διότι κατὰ τὰς ἀποφάσεις καὶ θελήσεις του εἶναι ἀκατανόητος· καὶ θαυμάσατε τὴν ἀνέκφραστον αὐτοῦ σοφίαν, διὰ τῆς ὁποίας ὁδηγεῖ τὸ ἀνθρώπινον γένος εἰς τὴν εὐσέβειαν.

55. Σοφ. θ' 11.

56. Ἰωάν. δ' 25.

Διότι προκειμένου νά ἐπιτύχῃ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων ἔχει χρησιμοποιήσει ἐπινοήσεις ποὺ προκαλοῦν φόβον καὶ θαυμασμόν.

Ὅμοιως εἰς τὸ ρητόν: «Ἐκεῖ εὐφρανθησόμεθα» κλπ. στ. 6.

Ἄθανασίου: Ὡς πρὸς τὸ νόημα λέγει τὰ ἑξῆς: Ἐκεῖ θὰ βασιλεύσωμεν μαζὶ μὲ τὸν Χριστόν, ὅταν θὰ βασίλευσῃ εἰς τὴν αἰωνιότητα μετὰ τὸ τέλος τοῦ κόσμου καὶ θὰ εὐφρανθῶμεν διὰ τῆς ἰδικῆς του παρουσίας. Χαιρόμεθα δὲ δι' ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἔκαμε τὰ δύσκολα (ἀκατόρθωτα) εὐκολα.

Ὅμοιως εἰς τὸν ἐπόμενον στίχον 7.

Ἄθανάσιος, Εὐσέβιος: Ἐξετάζοντες τὸν στίχον ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ πνευματικοῦ τοῦ νοήματος ὡς ὀφθαλμοὺς τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ νοήσωμεν τοὺς ἀποστόλους ὡς προκαλοῦντας δὲ πίκραν εἰς τὸν Θεὸν πρέπει νὰ θεωρήσωμεν τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς ὁποῖους καὶ οἱ προφῆται ὠνόμαζαν ἔθνος ποὺ πικραίνει (τὸν Θεόν). Διότι ποῖος εἶναι, λέγει, ἐκεῖνος ποὺ πικραίνει διαρκῶς τὸν Θεὸν παρὰ ὁ Ἰσραηλιτικός λαός⁵⁷; Ἐξ αἰτίας λοιπὸν τῆς πτώσεως καὶ τῆς παραθάσεως τοῦ Ἰσραὴλ ὁ Κύριος ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του πρὸς τοὺς εἰδωλολάτραις. Δι' αὐτὰ ἄς μὴ τὸ παίρνουν ἐπάνω των οἱ ἀσεβεῖς, ὅτι διήθεν δύνανται νὰ ἐξαφανίσουν ὄσους δέχονται τὸ Εὐαγγέλιον· ἀλλ' οὔτε ὁ ὑπερήφανος λαός, δηλαδὴ ὁ Ἰσραὴλ, δικαιούται νὰ ἔχει μεγάλην ἰδέαν διὰ τὸν ἑαυτὸν του, οὔτε νὰ σηκώνῃ ἀλαζονικὸν τὸ φρύδι ἐναντίον τοῦ πλήθους τῶν ἐθνῶν. Ἄς μὴ λέγῃ μέσα του: Ἐγὼ ἔγινα ὁ πρῶτος ἀπὸ τὰ παιδιὰ τοῦ Θεοῦ· ἄς γνωρίζῃ δὲ καλύτερα, ὅτι ἐλύπησεν ὑπερβολικὰ τὸν δημιουργὸν του. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς ἀπεμάκρυνεν ἀπ' αὐτὸν τὸ θῆμα του.

57. Πρβλ. Ἱερ. 6' 5.

Διὰ τῆς ἰδίας μεθόδου εἰς τὸ ἐν συνεχείᾳ ρητόν.

Ἀθανάσιος: Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ νόημα, οἱ ἀπόστολοι λέγουν εἰς τοὺς ἐξ ἐθνῶν χριστιανούς: Ὅταν ἀκούσετε ἀπὸ ἡμᾶς, μὲ ποῖον τρόπον ἀρμόζει νὰ δοξολογούμεν, τότε εὐλογήσατε μαζί μας, ὅχι πλέον τοὺς ψεύτικους θεούς, ἀλλὰ τὸν Θεὸν μας, ὁ ὁποῖος μᾶς ἔχει δώσει τὴν ζωὴν. Ζωὴ δὲ ἦτο ἡ ἀπόλαυσις τοῦ παραδείσου, εἰς τὸν ὁποῖον ἐτοποθέτησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, διὰ νὰ τὸν καλλιεργῇ καὶ νὰ τὸν φυλάσῃ.

Μὲ τὸν ἴδιον τρόπον εἰς τὰ λόγια: «ἐδοκίμασας ἡμᾶς ὁ Θεὸς» κλπ., στίχ. 10.

Ἀθανασίου, Κυρίλλου: Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ νόημα, τὸ Πνεῦμα προαναγγέλλει τὰς θλίψεις, αἱ ὁποῖαι προεκλήθησαν εἰς τοὺς ἀποστόλους ἐξ αἰτίας τοῦ κηρύγματος, ἀπαριθμῶντας αὐτάς ἐκ μέρους τῶν ἀποστόλων. Διότι ὅπως ὁ ἄργυρος ὅταν λυώσῃ εἰς τὴν φωτιὰν γίνεται ἀσυγκρίτως καθαρώτερος, ἔτσι καὶ αἱ ψυχαὶ τῶν ἁγίων ἀπαλλάσσονται ἀπὸ κάθε ἀκαθαρσίαν, ὅταν μὲ νεανικὴν ὁρμὴν ἀποκρούουν τὰς ἐπιθέσεις τῶν πειρασμῶν. Καὶ ἡ πρόοδος αὐτῶν ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς πυρακτώσεως, ὅταν περνοῦν μέσα ἀπὸ τὴν φωτιὰν τῶν δοκιμασιῶν. Αὐτοὺς τοὺς λόγους ὁ Παῦλος τοὺς ἀποδίδει εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας. Ἀλλὰ καὶ ὅσοι ἐπέρασαν ἀπὸ τὴν φωτιὰν καὶ τὸ νερὸ τοῦ ἀναμμένου θυμοῦ καὶ τῆς διαχύτου ἡδονῆς καὶ ἐπιθυμίας, χωρὶς ὁμῶς νὰ ὑποδουλωμένοι εἰς αὐτὰ τὰ πάθη, εὐρίσκουν τὴν ἀνακούφισιν.

Εἰς τὰ λόγια: «εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου» κλπ. στ. 13.

Ἀθανάσιος: Ὅμιλοῦν οἱ ἀπόστολοι καὶ λέγουν: Θὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸν ἐπουράνιον ναὸν ὅχι μὲ ὕλικας ὀλοκαύτους θυσίας, ἀλλὰ μὲ πνευματικάς. Διότι ὀλοκλήρους τοὺς ἑαυτοὺς των ἀφιέρωσαν εἰς τὸν Θεὸν εἰς τὴν θέσιν τῶν ζώων ποῦ ἄλλοτε προσεφέροντο θυσίᾳ ὀλοκαυτος.

Ἀκόμη ἐν συνεχείᾳ.

Ἀθανάσιος, Κύριλλος, Βασίλειος: Κατὰ τὸ γόημα: "Ὅλαι αἱ θυσίαι, πού ὑπόσχεται νὰ προσφέρῃ, καὶ τὰ ὀλοκαυτώματα, καὶ τὰ θόδια, καὶ οἱ τράγοι θὰ εἶναι πνευματικά. Ἀλλὰ θυσία γίνεται καὶ μὲ κριάρια. Εἶναι δὲ τὰ κριάρια κινήσεις καὶ ὅρμαι αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἀπὸ τὸ θυμικὸν τῆς ψυχῆς, ἢ σκέψεις κυρίαρχοι τῆς ψυχῆς, αἱ ὁποῖαι κτυποῦν ὥσάν μὲ κέρατα καὶ ἐξουδετερώνουν τὰ πάθη. Βόδι θυσιάζει ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος προσφέρει δι' ἔργων (ἐμπράκτως) τὸν ἑαυτὸν τοῦ θυσίαν ζωντανὴν (πού δαπανᾷ δηλαδὴ τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ). Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὸ θόδι εἶναι ζῶον πού καλλιεργεῖ τὴν γῆν διὰ τοῦτο συμβολίζει τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, πού ἐπλάσθη ἀπὸ τὴν γῆν. Τράγοι δὲ εἶναι (συμβολίζουν) τὰ ἔργα τῆς μετανοίας· διότι ἐθυσιάζοντο διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ ἁμαρτίας. Τὸ θυμίαμά μας δὲ συμβολίζει τὴν εὐωδίαν πού ἀποπνέουν αἱ καθαρὰι ψυχαι.

Καὶ εἰς τὸ ρητὸν «Δεῦτε ἀκούσατε» στίχ. 16.

Ἀθανάσιος: Οἱ ἀπόστολοι, λοιπόν, δὲν ἐνθυμοῦνται οὔτε ἐπαναλαμβάνουν παλαιὰς ἱστορίας· ἀντιθέτως θαυμάζουν καὶ ἐξαγγέλλουν τὰ νέα τοῦ Σωτῆρος μας κατορθώματα, τὰ ὁποῖα παρέδωσαν διὰ τὴν ὠφέλειαν τῶν ψυχῶν ὅλων ἡμῶν.

Ἐπίσης εἰς τὸν Ψαλμὸν 67 καὶ εἰς τὸ ρητὸν «Ὡς ἐκλείπει καπνός, ἐκλιπέτωσαν» κλπ., στίχ. 3.

Ἀθανάσιος: Ἀσφαλῶς ἁμαρτωλοὶ εἶναι οἱ ἐφευρέται τῆς ἁμαρτίας δαίμονες, οἱ ὁποῖοι ἐκδιωκόμενοι καὶ διασκορπιζόμενοι ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐξαφανίζονται ὅπως ὁ καπνός πού διαλύεται ἀπὸ τοὺς ἀνέμους· καὶ λυώνουν ὥσάν κερὶ καὶ στάζουν πρὸς τὰ κάτω διὰ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται φωτιά πού κατακαίει τὴν κακότητα. Καὶ συνεπῶς ὅσοι ἐδικαιώθησαν ἀπὸ τὴν πίστιν, ἀφοῦ κατηργήθη πλεονὴς ἡ κυριαρχία τῶν δαιμόνων, χαίρονται καὶ πανηγυρίζουν.

Ἐπίσης εἰς τὸ χωρίον τοῦ ἰδίου Ψαλμοῦ: «ὁδοποιήσατε τῷ»
κλπ., στίχ. 5.

Εὐσεβίου, Ἀθανασίου: Καὶ ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης (ὁ Χριστός), ἀφοῦ ἐπῆρε μορφὴν δούλου (ἀνθρώπου), καὶ ὥσάν νά ἐσυμμάζεψε καὶ ἐμίκρανε τὰς ἀκτῖνας τῆς θεότητός του καὶ ἐκρύβη μέσα εἰς τὸ σῶμα ἡ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν θάνατον, ἀπεδίωξε τὸ σκοτάδι ποὺ ἦταν διάχυτο ἐπάνω εἰς τὰς ἀνθρωπίνας ψυχάς. Παρ' ὅλον ὅμως ὅτι ἐδέχθη τὴν ἰδικήν μας μηδαμινότητα καὶ ἐδέχθη ἀπὸ ἀγάπην νά κρυφθῇ πρὸς στιγμὴν ἡ ἰδική του δόξα μὲ τὸ νά ἔλθῃ μεταξύ τῶν ἀνθρώπων καὶ νά ἔλθῃ ἐπὶ γῆς μὲ ἀνθρώπινον σῶμα, ἐν τούτοις τὸ ὄνομά του εἶναι Κύριος. Διότι καίτοι γίνεν ἄνθρωπος δὲν ἔπαυσε νά εἶναι τέλειος Θεός. Παραγγέλλει, λοιπόν, ὁ θεῖος λόγος εἰς τοὺς ἱεροὺς ἀποστόλους νά τρέξουν μὲ χοροὺς καὶ ὕμνωδιας εἰς τὰ ἔθνη, καὶ νά προετοιμάσουν (στολίσουν) διὰ τοῦ κηρύγματος τὴν ὁδὸν τῶν ψυχῶν αὐτῶν, ὥστε νά διέλθῃ δι' αὐτῆς ὁ βασιλεὺς τῶν ὅλων. Θὰ ἡδύναντο ὅμως νά χαρακτηρισθοῦν ὡς δεσμαί, δηλαδὴ νύκτες, καὶ αἱ ψυχαί, αἱ ὁποῖαι ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης· ἀπὸ αὐτὰς ὁ Χριστὸς ἐξεδίωξε τὸ σκοτάδι τῆς πλάνης, ὅταν ἐκατοίκησεν εἰς αὐτὰς διὰ τῆς πίστεως.

Ἐπίσης εἰς τὸν Ψαλμὸν 72 καὶ εἰς τὸ ρητόν: «Καὶ ὑπέλαβον τοῦ γινῶναι» κ.τ.λ., στίχ. 16.

Ὁ θεῖος Ἀθανάσιος ἐρμηνεύει ὡς ἑξῆς: Ἐπειδὴ ἐσκέφθην, λέγει, νά γνωρίσω τὰς τόσων θαθείας ἀποφάσεις καὶ ἐνεργείας σου ὑπέβαλον τὸν ἑαυτὸν μου εἰς μεγάλον κόπον, ἐπειδὴ αὐταὶ εἶναι ἀνεξερευνήτοι. Ἐν τούτοις δὲν ἐπῆγε χαμένος ὁ κόπος μου, διότι ἀπέκτησα διὰ τὸν ἑαυτὸν μου τὴν γνῶσιν τοῦ καιροῦ κατὰ τὸν ὁποῖον θὰ γνωρίσω αὐτά. Αὐτὸς δὲ εἶναι ἡ ὥρα τῆς ἐσχάτης κρίσεως, ὅταν θὰ ἀνταμείψῃ ὁ Κύριος καθένα σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα του. Διότι τότε οἱ στενοκέφαλοι θὰ γνωρίσουν ἀκριβῶς τί πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀρετὴ καὶ τί ἡ κακία καὶ ποία ἡ μεταξύ των διαφορά.

Καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ ἰδίου Ψαλμοῦ: «Τί γάρ μοι ὑπάρχει ἐν τῷ οὐρανῷ;» κλπ., στίχ. 25.

Ὁ ἱερὸς Ἀθανάσιος ἐρμηνεύει ὡς ἑξῆς: Ἐπειδὴ, λέγει, δὲν ὑπάρχει τίποτε ἰδικό μου εἰς τὸν οὐρανὸν ἐκτός μόνον ἀπὸ σέ, κατ' ἀνάγκην δὲν ἠθέλησα νὰ δεχθῶ ἀπὸ σέ οὔτε κάτι ἐξ ὧν ὑπάρχουν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ἐπειδὴ ὅλα εἶναι φθαρτὰ καὶ προσωρινά· μόνον δὲ ἓνα παρακαλοῦσα νὰ ἀποκτήσω, καὶ μὲ τὴν σφοδρὰν ἐπιθυμίαν καὶ ἐπιδιώξιν αὐτοῦ ἐβασάνιζα τὸν ἑαυτὸν μου κατὰ τὴν ἐπίγειον ζωὴν μου. Αὐτὸ δὲ εἶναι τὸ νὰ γίνης ἐσὺ καὶ μόνον μερίδα μου. Διότι ἡ καρδιά μου ἔλυωσε ἀπὸ τὴν προσμονὴν καὶ τὴν λαχτάραν· τί εἶναι αὐτὸ πού ἐπιδιώκει καὶ περιμένει; νὰ εὐρεθῇ εἰς τὴν θασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

**ΑΠΑΝΤΑ
ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ**

ΤΟΜΟΣ 12

**ΕΞΗΓΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ (ΞΘ'-ΡΜΖ')
ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΥΠΟΜΝΗΤΟΣ ΕΙΣ ΨΑΛΜΟΥΣ**

Κείμενον: Ἀποστολικῆς Διακονίας

*«Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων καὶ Ἐκ-
κλησιαστικῶν Συγγραφέων», Ἀθῆναι
1963, τόμ. 32, σ. 169 - 323.*

ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΞΗΓΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ.

Εἰς τέλος, ΨΑΛΜΟΣ, τῷ Δαυίδ,

ΞΘ'.

Εἰς ἀνάμνησιν εἰς τὸ σῶσαι με Κύριον.

20

Ὑπόθεσις.

Τοῦτον ἄδει τὸν ψαλμὸν ἐκ προσώπου τῆς ἀνθρωπότητος, ἀξιούσης εἰς τὸ βοηθεῖν αὐτῇ διαναστῆναι τὸν Θεόν. Οὕτω γὰρ συνέβαιεν ἐντραπήναι μὲν τοὺς ἀντικειμένους αὐτῇ πολεμίους δαίμονας, εὐφρανθῆναι δὲ τοὺς ὅσοι χαίρουσιν ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ αὐτῆς. «Ὁ Θεός, 25 εἰς τὴν βοήθειάν μου πρόσχες», κ.τ.λ.

«Αἰσχυνθήτωσαν καὶ ἐντραπήτωσαν.» Διαμάρτοιεν, φησὶν, οἱ τῆς ἐμῆς σφαγῆς ἐπιέμενοι, καὶ τὴν ἐντεῦθεν αἰσχύνην καρπώσαιντο.

«Ἀποστραφήτωσαν εἰς τὰ ὀπίσω», κ.τ.λ. Καὶ πάλιν κάνταῦθα ἐν τοῖς παροῦσι στίχοις ἐπαρᾶται μὲν τοῖς αὐτὸν ἐπιβουλεύουσι, καὶ 30 θέλουσιν αὐτὸν κακῶς παθεῖν· καὶ λέγει πρὸς αὐτούς· Οἱ τοῖς ἐμοῖς κακοῖς ἐφηδόμενοι τράποιντο εἰς φυγὴν μετὰ αἰσχύνης, τὴν ἐμὴν ὀρῶντες μεταβολήν. «Ἀποστραφήτωσαν παραυτίκα αἰσχυνόμενοι.» Οἱ ἐπὶ τῷ γενομένῳ μοι πάλαι πτώματι διὰ τὴν τοῦ θανάτου κατάραν ἐπιχαρέντες. 35

«Ἐγὼ δὲ πτωχός εἰμι καὶ πένης.» Ἀντὶ τοῦ, Τῆς τῶν προειρημένων δικαιοσύνης ἐστέρημαι, καὶ πτωγίᾳ συζῶν, τῆς δικαιοσύνης οὐκ ἔχω τὸν πλοῦτον· διὸ τῆς σῆς ἐπικουρίας ἱκετεύω τυχεῖν. «Βοηθός μου καὶ ῥύστης μου εἰ σύ, Κύριε, μὴ χρονίσῃς.» Τῆς σῆς γὰρ προμηθείας τετύχηκα. Ἐπάκουσον ὅτι τάχιστα, καὶ μὴ ἀναβάλλῃ τὴν αἴτησιν. 40

Τῷ Δαυίδ ΨΑΛΜΟΣ, εἰς τὸ τέλος, τῶν υἱῶν Ἰωναδάβ, καὶ τῶν πρώτων αἰχμαλωτισθέντων. Ἀνεπίγραφος παρ' Εβραίοις.

Ο'.

Υπόθεσις.

- 5 Οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰωναδὰβ γεγόνασιν ἄνδρες εὐλαβεῖς τε καὶ δίκαιοι, καὶ τῶν τοῦ πατρὸς ἐντολῶν φύλακες ἀκριβεῖς, καὶ οὕτω θεοσεβεῖς καὶ τὸ ἦθος χρηστοί, ὥς καὶ μάρτυρα τῆς αὐτῶν ἀρετῆς γενέσθαι Θεὸν τῷ προφῆτῃ διαλεγόμενον Ἰερεμίᾳ.¹ Ἐπὶ τούτων δὲ καὶ ἡ πρώτη τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ Χαλδαίων αἰχμαλωσία γεγένηται. Σχοῖεν δ' 10 ἂν οὗτοι πρόσωπον τοῦ ἀποστολικοῦ χοροῦ, τοῦ καὶ σφόδρα τὰς τοῦ ἐπουρανίου Πατρὸς φυλάξαντος ἐντολάς, καὶ τοὺς ἐπαίνους εὐληφότος διὰ τῶν πρὸς αὐτοὺς εἰρημένων μακαρισμῶν. Ὁμοίως γοῦν καὶ ἐπὶ τούτων τῶν ἀποστόλων, φημί, ἡ πρώτη τῆς Ἱερουσαλὴμ αἰχμαλωσία ὑπὸ Ῥωμαίων ἐγένετο. Εἰσάγονται οὖν οὗτοι οἱ θεοφιλεῖς, τουτέ- 15 στιν ὁ ἀποστολικὸς χορὸς, διὰ τοῦ προκειμένου ψαλμοῦ εὐχὴν τε καὶ εὐχαριστίαν ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀναφέροντες τῷ Θεῷ, ἐφ' οἷς θλιβομένους αὐτοὺς ἀπὸ τε τῶν διωκόντων διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, ἀπὸ τε τῶν νοητῶν ἐπιβούλων τῆς αὐτῶν ψυχῆς δαιμόνων διέσωσεν· ἔτι τε ὑπισχνούμενοι μόνας τὰς δι' αἰνέσεως ἀναπέμπειν θυσίας, 20 ἀπηλλαγμένοι δηλονότι τῆς κατὰ νόμον λατρείας.

- «Ἐπὶ σοί, Κύριε, ἤλπισα, μὴ κατασυνθῇς εἰς τὸν αἰῶνα.» Μέγα θάρσος τῆς πεποιθήσεως αὐτῷ προβάλλεται, τὴν ἐπὶ τῷ Θεῷ ἐλπίδα. «Ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ῥῦσαι με.» Δικαιοσύνη τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, δι' οὗ ἐρρύσθημεν τῆς κατεχούσης ἡμᾶς ἀμαρτίας εἰς φθοράν. 25 «Γενοῦ μοι εἰς Θεὸν ὑπερασπιστήν.» Εἰδὼς ὁ ἀποστολικὸς χορὸς, ὥς αὐτὸς ἐπήγγελται τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν ἔσεσθαι τεῖχος πυρὸς κυκλόθεν, τὴν τοιαύτην ὑπόσχῃσιν ἔργῳ εἰς ἑαυτὸν πληροῦσθαι παρακαλεῖ. «Ὅτι στερέωμά μου καὶ καταφυγή μου εἰ σύ.» Αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ πέτρα, ἐφ' ἣν οἱ οἰκοδομηθέντες τὸν θεμέλιον ἔχο- 30 μεν· καὶ αὐτὸς τὸ τεῖχος τὸ συνέχον ἡμᾶς, πρὸς τὸ μηδὲν παθεῖν ἐξ ἐπιδρομῆς κακῶν. Ἀπάλλαξόν με, φησί, τούτων τῶν κρατούντων. καὶ ὑπὸ τὴν δουλείαν ὥσπερ χειρὶ τινι ἀγόντων ἀνδρῶν, ἀμαρτίας πεπληρωμένων, ἀνόμων τε καὶ ἀδίκων.

- «Ὁ Θεός μου, ῥῦσαι με ἐκ χειρὸς ἀμαρτωλοῦ, καὶ ἐκ χειρὸς παρα- 35 νομοῦντος καὶ ἀδικούντος.» Τοῦ ἀμαρτωλοῦ, τῶν Ἰουδαίων φησιν· αὐτὸς γάρ ἦν ὁ καὶ παράνομος καὶ ἄδικος· παράνομος μὲν, ὅτι τοὺς ἀθώους κατέκρινεν· ἄδικος δέ, ὅτι οὐδεμίαν εἰς αὐτοὺς εἶχεν εὐλογον πρόφασιν.

«Ὅτι σύ εἰ ἡ ὑπομονή μου, Κύριε, Κύριε, ἡ ἐλπίς μου ἐκ νεό-

1. Πρβλ. Ἱερ. 42, 5-19.

τητός μου.» Ῥῥσαι με, φησίν, ἐξ αὐτοῦ τοῦ παρανόμου λαοῦ, διότι καὶ διὰ σὲ τὰ τοιαῦτα ὑπομένω καὶ διὰ τὴν εἰς σὲ ἐλπίδα, ἣν ἐδεξάμην ἐκ τῆς πρώτης καὶ ἐξ ἀρχῆς μου διὰ σοῦ γεννήσεως, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Ὅσοι ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γινέσθαι.¹»

Ἔτι ἐπὶ σὲ ἐπεστηρίχθην ἀπὸ γαστρος.» Δείκνυσιν, ὥς ὁ Χριστὸς δι' ὃν τὰ τοιαῦτα ὑπέμενον, αὐτὸς ἐστὶν ὁ καὶ ἔτι κυομένους αὐτοὺς ἐν γαστρὶ τῇ δημιουργικῇ αὐτοῦ προνοία ἐξαγαγὼν εἰς φῶς. Ἐκ κοιλίας μητρός μου σύ μου εἰ σκεπαστής.» Ἐπειδὴ, φησί, σὺ αὐτὸς ὁ Κύριος, καὶ ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρός μου ἔτι ὄντα ἔσκεπες τῇ 10 θείᾳ σου δυνάμει, καὶ ἐρρύσω ἐκ τοῦ παρανομοῦντος λαοῦ· τούτου χάριν καὶ αὐτὸς ἐγώ, ἅτε τῆς οὕτω συνεχοῦς ἡσθημένου εὐεργεσίας, οὐ παύομαι τοὺς εἰς σὲ ὕμνους ἀναπέμπων διηνεκῶς.

Ἐν σοὶ ἡ ὕμνησίς μου διαπαντός.» Σὲ ὕμνων καὶ δοξάζων διατελῶ, καὶ διὰ τῆς σῆς προνοίας ἐγενόμην περίβλεπτος. Ὡσεὶ τέρας 15 ἐγενήθην τοῖς πολλοῖς.» Τέρας μὲν τὸ παράδοξον καὶ μέγα τι φησίν· ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Εἰ καὶ ἤρθην ὑψοῦ, φησί, καὶ μέγας τις καὶ ἐξαιρετος ἐν τοῖς πολλοῖς τεθάρσηναι ἔθνησιν· ἀλλ' οὐκ οἰκεία δυνάμει τὸ τοιοῦτον ἔσχον ἀγαθόν. Σὺ γὰρ ἦς αὐτὸς ὁ κράτιστόν με καὶ γενναῖον διὰ τῆς σαυτοῦ βοηθείας ποιῶν.

Πληρωθήτω τὸ στόμα μου αἰνέσεως, ὅπως ὕμνήσω τὴν δόξαν σου.» Ἐπειδὴ τῶν τοιούτων ὑπαρχθεισῶν μοι εὐεργεσιῶν, ἄνθρωπος ὢν, οὐ δύναμαι τὰς ἀξίας ἀποδοῦναι ἀμοιβάς· τούτου χάριν ἐκ τῆς σῆς σοφίας αἰνέσεώς μου τὸ στόμα πληρωθῆναι ἀξιῶ· οὕτω γὰρ καὶ μόλις τὴν σὴν δόξαν ὕμνησαι δυνήσομαι. Ὅλην τὴν ἡμέραν τὴν μεγα- 25 λοπρέπειάν σου.» Ἐπειδὴ, πληρωθέντος μου τοῦ στόματος αἰνέσεως, φησί, τὴν σὴν δόξαν ἄρξωμαι ὕμνεῖν, ὕμνήσω καὶ διὰ πάσης ἡμέρας τὴν μεγαλοπρέπειάν σου. Δόξαν δὲ ἦν ἐπὶ γῆς ἐποιήσατο οἰκονομίαν φησί, δι' ἧς ἐπλήρωσε τὴν γῆν τῆς δόξης αὐτοῦ. Μεγαλοπρέπειαν δὲ τὴν θεότητα λέγει, δι' ἧς πάντα ἐκεῖνα ἀνομαλῶς εἰρ- 30 γάσατο.

[Πληρωθήτω τὸ στόμα μου αἰνέσεως.] Δυνατὸν μὲν διαπαντὸς αἰνεῖν τὸν Θεόν, καὶ διαπαντὸς εὐλογεῖν, καὶ διαπαντὸς σωφρονεῖν· πῶς δὲ δυνατὸν διαπαντὸς ἐλπίζειν; Ὁ γὰρ ἐλπίζων διαπαντὸς, οὐδέποτε τυγχάνει τοῦ πράγματος ἐκείνου, οὐ ἐλπίζει τυχεῖν. Καὶ ὁ 35 μὲν ἐρεῖ, τό, «διαπαντὸς», οὐ κατὰ τοῦ πλάτους τῶν αἰώνων τεθεῖσθαι, ἀλλὰ κατὰ τῆς ζωῆς τῆς αἰσθητῆς· ἕτερος δὲ καὶ κατὰ τοῦ πλάτους τῶν αἰώνων τὸ διαπαντὸς ἐκλήψεται, ἵνα ἢ τὸ πέρας τῆς ἐλπίδος ἢ γνώσις τῆς ἀγίας Τριάδος.]

Μὴ ἀπορρίψης με εἰς καιρὸν γῆρως.» Γῆρας ἐνταῦθα τὴν ἀσθένειάν φησι. Λέγει οὖν, ὅτι Μὴ γένοιτο, ὦ Δέσποτα, καιρὸς καθ'

ὄν ἀσθενὴς ὢν ἐπιδειχθεῖν! Εὐχεται οὖν μηδέποτε τῆς εἰς Χριστὸν ἐλπίδος ἐκπεσεῖν· Αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ ἰσχὺς ἡμῶν. «Εἰ τῷ ἐκλείπειν τὴν ἰσχύον μου μὴ ἐγκαταλίπῃς με.» Εἰ καὶ συνέβη ἄνθρωπον ὄντα, φησί, ποτὲ ἀμαρτεῖν, μὴ διὰ τὴν ἀμαρτίαν ἐγκαταλίπῃς με, Κύριε· ἀλλὰ ἀνακάλεσαι πάλιν ὡς φιλόανθρωπος.

«Ὅτι εἶπον οἱ ἐχθροὶ μου ἐμοί.» Τό, «Ὅτι εἶπον», ἀντὶ τοῦ· Μήποτε εἶποιεν οἱ ἐχθροὶ μου, Ἐπιθώμεθα αὐτῷ· ἔσται γὰρ ἡμῖν εἰς προνομήν, μὴ ἐπικουροῦντος Θεοῦ.

«Ὁ Θεός μου, μὴ μακρύνῃς ἀπ' ἐμοῦ.» Ἐπειδὴ τοίνυν ἐκεῖνοι 10 ταῦτά φησι, μὴ ἐπιμήκιστον ὑπερβῇ τὴν βοήθειαν. «Ὁ Θεός μου, εἰς τὴν βοήθειάν μου πρόσχε.»

«Αἰσχυνθήτωσαν καὶ ἐκλειπέτωσαν οἱ ἐνδιαβάλλοντες τὴν ψυχὴν μου.» Ἐπειδὴν, ἐκείνων ἐπιτιθεμένων, φησί, διὰ τὸ δόξαι με ἐγκαταλειφθῆναι παρὰ σοῦ, εἰ βοηθήσῃς αὐτός, αὐτοὶ εἰς αἰσχύνην ἀποστρα- 15 φήσονται, ἅτε ματαίας εὐρόντες, ἅς κατὰ τῆς ψυχῆς μου ἐποιήσαντο διαβολάς. Τίνες δὲ αἱ διαβολαὶ ἢ αἱ λέγουσαι· «Ὁ Θεός ἐγκατέλιπεν αὐτόν;»

«Εγὼ δὲ διαπαντὸς ἐλπιδῶ ἐπὶ σέ.» Οὐ παύονται γὰρ διὰ τῶν ἰδίων συγγραμμάτων ὁμολογοῦντες τὴν ἐλπίδα τὴν εἰς Χριστόν. 20 «Καὶ προσθήσω ἐπὶ πᾶσαν τὴν ἀνεσίῃ σου.» Διὰ τῆς ὕμνολογίας τῶν δι' αὐτῶν σωζομένων.

«Τὸ στόμα μου ἀναγγελεῖ τὴν δικαιοσύνην σου.» Ἐπὶ στόματος αἰεὶ, φησὶν, ὦ Δέσποτα, τὴν σὴν φέρειν δικαιοσύνην οὐ παύομαι. Δικαιοσύνη γὰρ τοῦ Πατρὸς ὁ Μονογενὴς αὐτοῦ. Ἐγεννήθη γὰρ ἡμῖν 25 δικαιοσύνη ἀπὸ Θεοῦ κατὰ τὸν ἱερὸν Ἀπόστολον·¹ «Ὅλην τὴν ἡμέραν τὴν σωτηρίαν σου.» Διαπαντὸς μνησθήσομαι, φησί, τῆς οἰκονομίας δι' ἧς ἡμῖν τὴν σωτηρίαν ἐχαρίσω. «Ὅτι οὐκ ἔγνω γραμματείας.» Γραμματείας ἢ τοὺς ματαίους καὶ πολυπλόκους τοῦ βίου περισπασμούς φησιν, ἢ τὰς διὰ τοῦ νόμου κεκελευσμένας πολυτρό- 30 πους προσάγεσθαι θυσίας. Ἐπειδὴ ταύτας συμπάσας, φησὶν, ἐπεβαλόμην, εἰς τὰς ἄνω εἰσελεύσομαι μονάς, εἰ τοῦτο δύναμιν μοι τοῦ Κυρίου παρέχοντος. Ὁμοιον δὲ τῷ εἰρημένῳ· «Ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι· τί ἡμῖν ἔσται;»² «Ὅτε καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας τὴν ὑπόσχεσιν διὰ ταῦτα ἐδέχοντο.

35 «Εἰσελεύσομαι ἐν δυναστείᾳ Κυρίου.» Τῇ σῇ δυνάμει καὶ βοηθείᾳ τούξομαι τῆς εἰσόδου τῆς εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. «Κύριε, μνησθήσομαι τῆς δικαιοσύνης σου μόνου.» Πάντα τὰ εἰρημένα ἀφείς, φησί, μόνῃς μνημονεύσω τῆς δικαιοσύνης, δι' ἧς ἡμᾶς τῆς ἀμαρτίας ἡλευθέρωσας.

40 «Ὁ Θεός μου, ἃ ἐδίδαξάς μοι ἐκ νεότητός μου.» Ἀπὸ γὰρ πρώτης, ὡς εἰπεῖν, ἡμέρας, ἧς αὐτοὺς ἐξελέξατο, παρέδωκεν αὐτοῖς τὰ

περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. «Καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἀπαγγελῶ τὰ θαυμάσιά σου.» Οὐκ ἀμνήμων, φησὶν, ὧν ἐδιδάχθην γεγένημαι. ἀλλ' ὥστε αὐτὸς ἔμαθον, ταῦτα καὶ τοῖς ἄλλοις ἀπήγγειλα.

«Καὶ ἕως γήρως καὶ πρεσβείου.» Ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν ὑπέσχετο λέγων· αὐτοῖς· «Ἰδοὺ μεθ' ὑμῶν 5 εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος.¹» τοῦτου χάριν αἰτεῖ ταύτην αὐτῷ πληρωθῆναι τὴν ὑπόσχεσιν. «Ὁ Θεὸς μου, μὴ ἐγκαταλείπῃς με, ἕως ἂν ἀπαγγεῖλω τὸν βραχίονά σου.» Ἐὰν μὴ ἐγκαταλείπῃς με, φησὶ, κατὰ τὴν σὴν ὑπόσχεσιν, ὦ Δέσποτα, τότε γενήσεται δυνατόν τὸν σὸν ἀπαγγεῖλαι βραχίονα τῇ ἐξ ἐθνῶν ἐσο- 10 μένῃ πιστῇ γενεᾷ. Τίς δὲ ὁ βραχίων ἐπιφέρει λέγων· «Τὴν δυναστείαν σου καὶ τὴν δικαιοσύνην σου.» Καὶ δυναστείαν μὲν, διὰ τὸ δῆσαι τὸν ἰσχυρόν φησι, καὶ διαρπάσαι τὰ σκεύη αὐτοῦ· δικαιοσύνην δέ, ὅτι ἀδίκως ἡμᾶς αἰχμαλωσίᾳ κατεχομένους λελύτρωται. «Ὁ Θεὸς ἕως τῶν ὑψίστων.» Ἀπαγγελῶ, φησὶν, ὅτι οὐ μόνον τὰ ἐπὶ γῆς, 15 ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν οὐρανοῖς διὰ τοῦ ἰδίου ἐλυτρώσω αἱματος. Ὁμοιον δὲ τῷ· «Ὅτι καὶ αὕτῃ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς.²» «Ὁ Θεός, τίς ὁμοίός σοι;» Εὐχαριστεῖ ἐφ' οἷς, καίτοι πάλοι διὰ τὴν ἁμαρτίαν δικαίως καταδικασμένος θανάτῳ, οὐκ ἐναπέμεινεν τῷ θανάτῳ· ἀλλὰ τῇ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίᾳ ἀπολύεται διὰ 20 Χριστοῦ τῆς φθορᾶς.

«Ὅσας ἐδειξάς μοι θλίψεις πολλές;» Οἷων γάρ με καὶ ὅσων πεῖραν λαβεῖν ἐποίησας κακῶν; «Καὶ ἐπιστρέψας ἐξωοποίησάς με, καὶ ἐκ τῶν ἀβύσσων τῆς γῆς ἀνήγαγές με. Ἐπλεόνασας ἐπ' ἐμὲ τὴν μεγαλοσύνην σου, καὶ ἐπιστρέψας παρεκάλεσάς με.» Ὁ διπλασια- 25 σμὸς ἔοικε σημαίνει τὴν ἐπὶ τοῖς μετὰ τὸ βάπτισμα πλημμελήμασι γινομένην μετάνοιαν δεκτὴν ὑπάρχειν τῷ, ὡς εἴρηται, πλεονάσαντι ἐφ' ἡμᾶς τὴν αὐτοῦ ἀγαθότητά τε καὶ δικαιοσύνην. Διὸ πρότερον μὲν τό, «ἐξωοποίησάς με», ὡς ἐπὶ ἀναγεννήσεως εἴρηται· δεύτερον δὲ τό, «παρακάλεσας», ὡς ἐπὶ καταπονουμένου τῇ τῶν ἁμαρτημάτων 30 ἀθυμίᾳ. Ἔστι μέντοι καὶ ἐπὶ τῆς ἐξ Αἰγύπτου μὲν λυτρώσεως τὰ πρότερα μὲν ἐκδέξασθαι, ἐπὶ τῆς τοῦ Κυρίου δὲ παρουσίας τὰ δεύτερα νοῆσαι, ὅτε καὶ ἡ παντελὴς ἡμῶν γέγονε παράκλησις. Οἱ γὰρ ἐξ Αἰγύπτου ἐξεληλυθότες, εἰ καὶ ἐρρύσθησαν τοῦ προσκαίρου θανάτου, ἀλλ' ὑπέπιπτον τῷ αἰωνίῳ, ὡς μηδέπω τῆς ἀναστάσεως δεδωρημένης. 35

«Καὶ γὰρ ἐγὼ ἐξομολογήσομαί σοι ἐν σκεύεσι ψαλμοῦ τὴν ἀληθειάν σου, ὁ Θεός.» Οὕτω, φησὶν, ἐμαυτὸν παρασκευάσω διὰ τῆς ἐξομολογήσεως ἐπιτήδειον γενηθῆναι πρὸς τὸ σκεῦος ὑμνολογίας κληθῆναι. Εἰ δὲ σκεῦος κληθῆναι ἐκλογῆς λέλεκται, δηλονότι καὶ σκεῦος ὑμνολογίας. «Ψαλῶ σοι ἐν κιθάρᾳ.» Τῇ τῆς ψυχῆς ἀρμονίᾳ φησὶν· 40 Ὅταν γὰρ μηδὲν ἐναντίον ἑαυτῇ μήτε κατὰ τὸν βίον μήτε περὶ τὰ

1. Ματθ. 28, 20. 2. Ῥωμ. 8, 21.

δόγματα ποιῇ ἢ πάσχη ἡ ψυχὴ, τότε δὴ τότε νοητὴ κιθάρα κληθεῖν δικαίως.

«Ἀγαλλιᾶσονται τὰ χεῖλη μου, ὅταν ψαλῶ σοι.» Τοῦτο πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ νόμου λέλεχται· ὅτι ἐκεῖνα μὲν τὰ ἐπιτάγματα 5 ἦν φορτικά, ὡς δυσκατόρθωτα, ταῦτα δὲ χρηστά τε καὶ ἐλαφρά, ὡς καὶ ἡδονῆς ἀποπληροῦντα τοὺς ἀξιοθέντας αὐτῶν. «Καὶ ἡ ψυχὴ μου ἦν ἐλυτρώσω», τῆς ἁμαρτίας τῆς φθορᾶς, τῆς δουλείας τοῦ Σατανᾶ, τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

«Ἐτι δὲ καὶ ἡ γλῶσσά μου ὅλην τὴν ἡμέραν μελετήσῃ τὴν δι- 10 καιοσύνην σου, ὅταν αἰσχυνθῶσι, καὶ ἐντραπῶσιν οἱ ζητοῦντες τὰ κακά μοι.» Ὅταν ἐκ μέσου γένωνται, φησὶν, οἱ νοητοὶ μου ἐχθροί, καὶ τὴν ἄβυσσον οἰκοῦντες περιβάλλωνται αἰσχύνην· τότε δὴ, ὡς μηδενὸς ἔτι παρεμποδίζοντος, ἀκαταλήκτοις ὕμνοις αἰνέσω σε, Δέσποτα.

Εἰς τὸ τέλος, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυιδ εἰς Σαλομῶνα.

15

ΟΑ'.

Ὑπόθεσις.

Παρουσία Χριστοῦ διὰ τῶν παρόντων κατασημαίνεται, καὶ κλη- 15 σις ἔθνων. Εἰς Σαλομῶν δὲ ἐπιγράφεται ὁ ψαλμός. Οὗτος γάρ ἐστιν ἀληθὴς Σαλομῶν ὁ εἰρηνάιος, διότι καὶ πεποίηκεν ἐν ἀμφοτέροις, καὶ 20 τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ ἔλυσεν.¹

«Ὁ Θεὸς τὸ κρίμα σου τῷ βασιλεῖ δός.» Κέκριταί σοι, φησὶν, 25 ὦ Πάτερ, τὸν μονογενῆ σου Υἱὸν ἐπιλάμψαι τοῖς ἐπὶ γῆς. Τοῦτο οὖν, φησί, τὸ πάλαι κριθέν, εἰς πέρας ἀγέσθω. «Καὶ τὴν δικαιοσύνην τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως.» Αὐτὸς ὢν ἡ δικαιοσύνη τοῦ Πατρὸς, δικαιοσύνην 30 λέγεται εἰληφέναι διὰ τὸ ἀνθρώπινον. Αὐτὸς δὲ ἐστὶν ὁ Χριστὸς καὶ ὁ βασιλεὺς, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως. «Κρίνειν τὸν λαόν σου ἐν δικαιοσύνῃ.» Αὕτη τῆς ἐνανθρωπήσεως ἡ αἰτία τὸ κρίναι τὴν καθ' ἡμῶν πλεονεξίαν τοῦ Σατανᾶ· διὸ καὶ μέλλων σταυροῦσθαι ἔφασκε· «Νῦν ἡ κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου· ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου 35 ἐκβληθήσεται ἔξω.»²

«Ἀναλαβέτω τὰ ὄρη εἰρήνην τῷ λαῷ, καὶ οἱ βουνοὶ δικαιοσύνην.» 40 «Ὅρη καὶ βουνοὺς ἐνταῦθα τὰς εὐαγγελικὰς δυνάμεις φησί, τὰς πάλαι μὲν, διὰ τὴν κεχυμένην ἀσέβειαν, μὴ ἐπιχωριαζούσας τῇ γῇ, νῦν δὲ εἰρήνην πρὸς πάντας ἀνθρώπους ἀναλαμβάνειν κελευομένας.

35 «Κρίνει τὸς πτωχοὺς τοῦ λαοῦ.» Πένητας τῶν ἐξ εἰδωλοα-
τρῶν πατέρων φησὶ τῶν πτωχευόντων ἀπὸ παντὸς καλοῦ, καὶ καθό-
λου πάντων ἀνθρώπων τὸ γένος. Πάντες γὰρ ἐκκεκλίκασιν κατὰ τὴν
τοῦ ψαλμοῦ φωνήν.³ «Καὶ ταπεινώσει συκοφάντην.» Τὸν διάβολόν

1. Πρβλ. Ἐφ. 2, 14. 2. Ἰω. 12, 31. 3. Ψαλμ. 13, 3.

φησιν. «Καὶ συμπαραμενεῖ τῷ ἡλίῳ.» Εἰς αἰῶνας, φησίν, ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἐκταθήσεται. «Καὶ πρὸ τῆς σελήνης γενεάς γενεῶν.» Οὗτος, φησίν, ὁ βασιλεύσας ἐν τῇ παρουσίᾳ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, αὐτός ἐστιν ὁ καὶ πρὸ αἰώνων τῶν ὅλων δημιουργός. «Καταβήσεται ὡς ὕετος ἐπὶ πόκον.» Ἀφοψητί, φησί· τοῦτο δὲ εἶπε διὰ τὴν λαθραίαν αὐτοῦ παρουσίαν. 5

«Ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη.» Κατὰ γὰρ τὸν καιρὸν τῆς παρουσίας αὐτοῦ ἅπας πόλεμος ἀνήρηται τῶν ἐθνῶν. «Καὶ πλῆθος εἰρήνης ἕως οὗ ἀνταναιρεθῇ ἡ σελήνη.» Τοσοῦτον ἔσται, φησί, τῆς εἰρήνης τὸ πλῆθος ὃ γενήσεται ἐν τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ, ὡς καὶ εἰς τοὺς μέλλοντας ἐκταθῆναι χρόνους, καθ' οὓς ὁ «ἡλίος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς.» 10

«Καὶ κατακυριεύσει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης.» Τοῦτό φησι διὰ τὸ πάντα τὰ ἔθνη παραδέξασθαι τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν· ἀντί τοῦ, Πάντων κρατήσῃ τῶν τερμάτων τῆς οἰκουμένης. Ἐπειδὴ γὰρ πέραν 15 τῆς γῆς τὰ μεγάλα καὶ ἄπλετα πελάγη, ἅτινά τινες Ἀτλαντικά καλοῦσιν, Ὡκεανόν, ἐσπέριον καὶ ἑῶν· εἰκότως τῆς οἰκουμένης τὸ κράτος ταῖς ἐξωθεν κυκλούσαις θαλάσσαις ἐδήλωσε· καὶ τοῦτο σφάτερον ὁ μετὰ τούτων ἐποίησε στίχος.

«Καὶ οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ χοῦν λείξουσιν.» Σφόδρα ὑποταγήσονται οἱ 20 πολέμιοι, ὡς μὴ ὀρεῖσθαι μάχην πρὸς αὐτόν, ἐκ μεταφορᾶς τῶν ἐπὶ γῆς πιπτόντων καὶ τὴν ὑποταγὴν σημαινόντων.

«Ὅτι ἐρρύσατο πτωχὸν ἐκ δυνάστου.» Ἀπ' ἄκρων, φησί, περάτων τῆς οἰκουμένης ἕως ἄκρων προσκυνήσουσιν αὐτῷ τὰ τε ἔθνη καὶ οἱ βασιλεῖς, εὐχαριστοῦντες ἐρ' οἷς τῆς καταδυναστείας αὐτοῦς 25 ἐλυτρώσατο τοῦ Σατανᾶ. «Ἐκ τόκου καὶ ἐξ ἀδικίας λυτρώσεται τὰς ψυχὰς αὐτῶν.» Ἐξαλείφω τὸ κατ' αὐτῶν χειρόγραφον καὶ χαρίζομενος καὶ τῷ τὰ πεντακῆσι καὶ τῷ τὰ πενήκοντα ὀφείλονται. «Καὶ ἐντιμον τὸ ὄνομα αὐτοῦ.» Σεβάσμιος, φησίν, ἔσται παρὰ πᾶσι καὶ ἔνδοξος. 30

«Καὶ ζήσεται, καὶ δοθήσεται αὐτῷ ἐκ τοῦ χρυσοῦ τῆς Ἀραβίας.» Ταῦτά φησι διὰ τὸν ἀποστείλαντα Ἡρώδην ἀνελεῖν τὰ βρέφη. Λέγει οὖν, ὡς οὐ συμπεριληφθήσεται τοῖς ἀναιρουμένοις παιδίοις. Τὸ δέ, «Καὶ δοθήσεται αὐτῷ χρυσίον Ἀραβικόν», δηλοῖ σαφῶς ὅτι προσήνεγκαν οἱ μάγοι δῶρα. 35 «Καὶ προσεύξονται περὶ αὐτοῦ διαπαντός.» Αὐτὸν ὀνομάζοντες ἐν προσευχαῖς, καὶ δι' αὐτοῦ δοῦναι τὸν Πατέρα αὐτοῖς ἀξιοῦντες τῶν ἀγαθῶν τὴν δόσιν.

«Ἔσται στήριγμα ἐν τῇ γῇ.» Τῆς Ἐκκλησίας, φησί, καὶ τῆς οἰκουμένης. «Ἐπ' ἄκρων τῶν ὀρέων», τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν. «ὑπερार्θήσεται ὑπὲρ τὸν Λίβανον ὁ καρπὸς αὐτοῦ.» Λίβανος μὲν ἡ 40 Ἱερουσαλήμ· καρπὸς δὲ αὐτοῦ ὁ εὐαγγελικὸς λόγος. Λέγει οὖν, ὡς

ὑπὲρ τὴν κατὰ νόμον λατρείαν ἔσται τὸ κήρυγμα τὸ εὐαγγελικόν. «Καὶ ἐξανθήσουσιν ἐκ πόλεως ὥσει χόρτος τῆς γῆς.» Πόλιν τὴν Ἐκκλησίαν σημαίνει, περὶ ἧς γέγραπται· «Δεδόξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ.»¹

5 «Πρὸ τοῦ ἡλίου διαμένει τὸ ὄνομα αὐτοῦ.» Δείκνυσιν, ὡς οὗτος ὁ μὴ ἀποκτανθεὶς μετὰ τῶν βρεφῶν ἐστὶν ὁ πρὸ καταβολῆς κόσμου ὑπάρχων μετὰ τοῦ Πατρὸς.

«Εὐλογητὸς ὁ Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ, ὁ ποιῶν θαυμάσια μόνος.» Διεξιελθὼν πάντα αἱ κατορθώσεις ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, 10 ὕμνον ἀναπέμπει αὐτῷ λέγων, ὡς αὐτὸς εἶη ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ, ὁ μόνος δυναθεὶς ταῦτα ποιῆσαι τὰ θαυμάσια. Ποῖα δὲ θαυμάσια, ἢ τὸ καταργῆσαι τὴν δυναστείαν τοῦ Σατανᾶ, καὶ ἐξελεῖσθαι τοὺς ἐπιβουλευομένους τῆς τῶν δαιμόνων τυραννίδος; Σκόπει δέ, ὡς οὐχ ἀρμόσει τῷ Σολομῶντι· τῷ ἐκ τῆς τοῦ Οὐρίου οὐδὲν τῶν εἰρημένων ἐν τῷ ψαλμῷ· 15 οὔτε τό· «Πρὸ τοῦ ἡλίου τὸ ὄνομα αὐτοῦ·» οὔτε τό· «Πάντα τὰ ἔθνη δουλεύουσιν αὐτῷ·» οὐδὲ τό· «Πρὸ τῆς σελήνης γενεὰς γενεῶν.» Ἐκ πάντων οὖν τούτων δηλον, ὅτι εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν λέλεκται.

«Καὶ εὐλογημένον τὸ ὄνομα τῆς δόξης.» Διὸ προσήκει παρὰ 20 πάντων αὐτὸν ὑμνεῖσθαι. Εἰ γὰρ καὶ τὴν φύσιν αὐτοῦ ὡς ἀνέφικτον ἀγνοοῦμεν, ἀλλὰ τὸ σωτήριον αὐτοῦ ἐδιδάχθημεν ὄνομα.

Ἐξέλιπαν οἱ ὕμνοι Δαυὶδ τοῦ υἱοῦ Ἰεσσαί.

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Ἀσάφ.

ΟΒ΄.

25

ὑπόθεσις.

Ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ τὴν ἀνωμαλίαν τῶν ἀνθρώπων ἣν ἔχουσι περὶ τὰ τοῦ Θεοῦ κρίματα ἐξηγεῖται. Αὐτὰ μὲν γὰρ ἐστὶ βαθεῖα τε καὶ ἀνεξερευνήτα, καὶ ἀκαταληψίας γέμοντα πολλῆς·² οἱ δὲ τοὺς λόγους τῆς ἐν ἐκάστῳ γιγνομένης οἰκονομίας ἀγνοοῦντες εἰς ἀμηχάνους ἐκ- 30 πίπτουσι λογισμούς. Διὸ δὴ, πρότερον αὐτοὺς προθεῖς ἡμῖν τοὺς λογισμούς, οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ διὰ τὴν εὐπραγίαν τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων ἐπισυμβαίνοντες· «Ἰδοὺ» γὰρ «ἀμαρτωλοί», φησί, «καὶ εὐθηνοῦντες», διδάσκει μετὰ τοῦτο καὶ ποῖον αὐτῶν τῶν ἀσεβῶν ἔσται τὸ τέλος· ὅπως ἂν, τὰ τοιαῦτα γνόντες σαφῶς, μὴ ἀπορῶμεν ἐν ταῖς ἀνωμαλίαις 35 τῶν ἐν τῷδε τῷ βίῳ πραγμάτων.

«Ὡς ἀγαθὸς ὁ Θεὸς τῷ Ἰσραὴλ τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ.» Μέλ- λων διηγείσθαι τὴν τῶν ἐν ἀσεβείᾳ διαγόντων ἀνθρώπων γινομένην εὐημερίαν, καὶ τὴν μετὰ ταῦτα αὐτοῖς ἀποκειμένην κόλασιν πικράν,

1. Ψαλμ. 86, 3. 2. Πρβλ. Ῥωμ. 11, 33.

προτάττει τὸ τοῖς εὐθέσιν ἀγαθὸν εἶναι τὸν Θεόν· ὅπως ἂν γνοῖεν οἱ τὴν εὐσεβῇ αἰρούμενοι μερίδα, ὡς· μόνοις τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ ἔσται ἀγαθὸς ὁ Θεός· οὐ μὴν ἔτι καὶ τοῖς φαυλότατα ἁμαρτάνουσιν. Ὡστε, εἰ καὶ δοκοῦσιν εὐημερεῖν, φησί, ταρattέσθω μηδεὶς, τὸ μικρὸν ὕστερον αὐτοὺς ἐκδεχόμενον κολαστήριον ἔννοων.

[«Ἐμοῦ δὲ παρὰ μικρὸν ἐσαλεύθησαν οἱ πόδες.» Διηγεῖται τοιοῦτον τοὺς εὐσεβεῖς ὑπομένειν τὸν θάνατον, ὡς μὴ τινα ἀνανεύειν εἰ τις αὐτὸν ἔροιτο, εἰ βούλοιο τοιοῦτου θανάτου τυχεῖν.]

«Ὅτι ἐξήλωσα ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις, εἰρήνην ἁμαρτωλῶν ὄρων», κ.τ.λ. Τὰ τὸν κλόνον αὐτῷ ποιήσαντα τῆς ψυχῆς ἀφηγεῖται. Ταῦτα δὲ ἔστι, τὸ πρῶτον μὲν ἐν εἰρήνῃ αὐτοὺς βαθεῖα διατελεῖν· ἔπειτα διαπαντός εὐημερεῖν τοῦ βίου, ὡς καὶ μέχρι θανάτου τὴν εὐημερίαν συνεκτείνεσθαι, καὶ τοιοῦτον τοὺς ἀσεβεῖς ὑπομένειν αὐτόν, ὡς μὴ τινα ἀνανεύειν εἰ τις αὐτὸν ἔροιτο, εἰ βούλοιο τοῦ τοιοῦτου θανάτου τυχεῖν· πρὸς δὲ τοῦτο καὶ εἰ ἄρα συνέβη ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ αὐτῶν μάλιστα ἐπιστρεπτική, ταύτην μὴ εἶναι χαλεπήν, ἀλλ' ἐλαφράν τε καὶ εὐπαράκομιστον· ἐφ' ἅπασι δὲ τούτοις τὸ μὴ τῶν ἀνθρωπίνων συναπολαύειν κόπων, μηδὲ δέεσθαι τῆς καθ' ἡμέραν ἐργασίας εἰς διατροφὴν ἀναγκαίων τροφῶν. Οὗτος γὰρ αὐτῶν ὁ διὰ χειρῶν κόπος οἷον ἀντὶ μαστίγων τοῖς ἀνθρώποις δέδοται.

«Διὰ τοῦτο ἐκράτησεν αὐτοὺς ἡ ὑπερηφανία», εἰς τέλος. Ἐπειδὴ πάντων μὲν ἀπολαύουσι τῶν ἀγαθῶν, κακοῦ δὲ οὐδενός, τοῦτου χάριν περισσῶς ἐπετήδευσαν τὴν ὑπερηφανίαν· ἦτις καὶ ἀδίκους καὶ ἀσεβεῖς αὐτοὺς ἀπετέλεσε, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς καὶ τὰς ἀσεβείας αὐτῶν παχεῖς εἶναι καὶ οἶονεῖ εὐτραφεῖς.

«Διήλθοσαν εἰς διάθесιν καρδίας.» Ἡ παράνομος εὐημερία, φησὶν, ἔξιν αὐτοῖς πονηρὰν εἰργάσατο περὶ τὴν ψυχὴν. Καὶ πόθεν δῆλον ἢ ἐκ τοῦ διανοεῖσθαι αὐτοὺς καὶ λαλεῖν πονηρίαν;

«Ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος ἐλάλησαν.» Ἐπίτασιν τῆς πονηρίας αὐτῶν σημαίνει, ὡς λοιπὸν καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Θεὸν ἀναφέρειν τὴν βλασφημίαν. «Ἐθεντο εἰς οὐρανὸν τὸ στόμα αὐτῶν.» Βλάσφημα, φησί, πρόφερον κατὰ τοῦ Θεοῦ ῥήματα, καὶ ταῦτα ταπεινοὶ ὄντες καὶ τὴν γλῶσσαν ἐπὶ γῆς ἔχοντες.

«Διὰ τοῦτο ἐπιστρέψει ὁ λαὸς μου.» Διὰ τοῦτο μέντοι ἐπαρθένας αὐτοὺς καταβλήθη. Ὁ δὲ νοῦς οὕτως· Ὡφέλειά τις, φησί, καὶ ἐπιστροφή τῷ ἐμῷ λαῷ γενήσεται, ἡ τούτων τιμωρία. Ἐωρακότες γὰρ οἷον τοὺς ἀσεβεῖς διαδέχεται τέλος, οὐκ ἂν ποτε εἰς τοῦτο ἔλθοιεν, ἐφορᾷ τὰ ἀνθρώπινα σαφῶς ἐγνωκότες Θεόν. «Καὶ ἡμέραι πλήρεις εὐρεθήσονται ἐν αὐτοῖς.» Ὅταν, φησί, τὴν τοιαύτην κτήσωνται γνώμην, τότε δὴ τότε τῆς ζωῆς αὐτῶν τὸν χρόνον καλῶς ἀναπληρώσουσι, κατὰ τὸ εἰρημένον ὅτι· «Ἐχοιμήθη πλήρης ἡμερῶν»¹

τουτέστι πλήρεις αἱ ἡμέραι αὐτῶν παντὸς γεγόνασιν ἀγαθοῦ.

«Καὶ εἶπαν, πῶς ἔγνω ὁ Θεός;» Ὁ μὲν ἐμὸς λαός, φησὶν, ἐκ τοῦ καταβληθῆναι τοὺς ἀσεβεῖς ὠφεληθήσεται. Οἱ δὲ προλεχθέντες δυσσεβεῖς καὶ ἄθεοι οὕτως ἡσέβουν, ὥς σκάνδαλον γενέσθαι τοῖς ὁρώσι
5 τὸν βίον αὐτῶν, καὶ ἀμυχανεῖν καὶ λέγειν· Εἰ ἄρα ἐφορᾷ τὰ ἀνθρώπινα ὁ Θεός; Τὸ γάρ, «Πῶς ἔγνω», ἀντὶ τοῦ, Πῶς γινώσκειν τὰ καθ' ἡμᾶς καὶ διοικεῖν λέγεται, καὶ πῶς γινώσιν ἔχει τῶν ἡμετέρων;

«Ἰδοὺ οὗτοι ἁμαρτωλοὶ καὶ εὐθνηοῦντες εἰς τὸν αἰῶνα κατέσχον πλούτου.» Τὸ αἴτιον τοῦ σκανδάλου τῶν ὁρώντων εὐθνηομένους τοὺς
10 ἀσεβεῖς παρατίθεται. Τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ διακρινεῖν αὐτοὺς κατὰ τὸν παρόντα βίον τῇ εὐημερίᾳ. «Καὶ εἶπα· ἄρα ματαίως ἐδικαίωσα τὴν καρδίαν μου.» Κἀγώ, φησί, ταῦτα ὁρῶν, ἐθоруβούμεν τοῖς λογισμοῖς, κατ' ἐμαυτὸν ἐννοῶν, μήπως ἄρα ὁ ὑπὲρ ἀρετῆς πόνος ἐσται μοι μάταιος. Ἦν δὲ ὁ πόνος τὸ δικαιοσύνην ἀσκεῖν, καὶ τὸ καθαρεύειν ἀδί-
15 κου πράξεως, καὶ τὸ ὑπὲρ τῶν προτέρων ἁμαρτημάτων ἑαυτὸν μαστιεῖν τῇ ἐξομολογήσει, καὶ εἰς τοῦτο ὥσπερ ἐκ κοίτης διανίστασθαι εἰς τὸ ὑπὲρ τῶν ἁμαρτημάτων κακοῦν ἑαυτόν.

«Εἰ ἔλεγον· διηγῆσμαι οὕτως· Ἰδοὺ τῇ γενεᾷ υἱῶν σου ἦσυν-θέτηκα.» Ταῦτα, φησὶν, ἐνενόουν κατ' ἐμαυτόν, ὥς, εἰ τούτους τοὺς
20 ὑπεισελθόντας μοι λογισμοὺς ἐτέροις ἐπαγγεῖλω (οὗτοι δὲ ἦσαν τό· «Ἄρα ματαίως ἐδικαίωσα τὴν καρδίαν μου»), παντὸς σκανδάλου αὐτοῖς γενοίμην αἴτιος. Τοῦτο δὲ ποιῶν παρέβαινον τῶν σῶν υἱῶν τὰς συνθήκας, τῶν δικαίων ἀνδρῶν δηλαδὴ. Αὗται δὲ ἦσαν τῶν ἁγίων αἱ συνθήκαι, τὸ μὴ ἀλλήλοις σκανδάλου αἴτιος γίνεσθαι.

«Καὶ ὑπέλαβον τοῦ γινῶναι τοῦτο, κόπος ἐστὶν ἐνώπιόν μου.» Ὑπονοήσας, φησί, τὰ οὕτω βαθέα γινῶναι κρίματα, ἐν κόπῳ ἐνέβαλλον ἑμαυτόν, ἅτε βαθέων ὄντων καὶ ἀνεξερευνήτων. Πλὴν τὸν δέοντα εἰς τὴν τούτων γινῶσιν πεπόρισμαι ἑμαυτῷ καιρόν· οὗτος δὲ ἦν ὁ τοῦ θεοῦ δικαστηρίου καιρός, ὅτε ἀποδώσεις ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα
30 αὐτοῦ.¹

«Πλὴν διὰ τὰς δολιότητας αὐτῶν ἔθου αὐτοῖς κακά», κ.τ.λ. Ἐγὼ μὲν, φησὶν, ἐπιτήδειον τῆς ἀκριβοῦς περὶ τούτων γνώσεως ἐθέμην ἑμαυτῷ τὸν μέλλοντα καιρόν· ὅπως, τῷ προφητικῷ πνεύματι γινούς τὰ ἐσόμενα, φημί, ὥς αἰτία πικρῶν κολάσεων αὐτοῖς ἢ τοῦ
35 τρόπου δολιότητος γενήσεται. Ἔσται γάρ αὐτῶν εἰς πτώσιν τὸ ὑψωμα. Καὶ οὗτος ὁ παρὼν αὐτοῖς κριθεὶς πλοῦτος ὥσπερ ἂν καὶ τῶν ὀνειρωττόντων τὰ φάσματα ἀνυπόστατα καὶ πάσης σκιᾶς ἀσθενέστερα.

«Καὶ ἐν τῇ πόλει σου τὴν εἰκόνα αὐτῶν ἐξουδενώσεις.» Πόλις μὲν τοῦ Κυρίου ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ, «εἰκὼν» δὲ «αὐτῶν» ἡ τοῦ χοῦκοῦ.
40 Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐπειδὴ τὴν τοῦ χοῦκοῦ, φησί, πεφορή-
κασιν εἰκόνα, καὶ οὐ τὴν τοῦ ἐπουρανοῦ², ταύτη τοι καὶ ἐξουδενώ-

1. Ῥωμ. 2, 6. 2. Πρβλ. Α' Κορ. 15, 49.

θήσονται· ἀκούσονται γάρ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ· «Οὐκ οἶδα ὑμᾶς·¹» ἅτε μὴ φοροῦντες τὴν αὐτοῦ τοῦ ἐπουρανίου εἰκόνα.

«Ὅτι ἐξεκαύθη ἡ καρδία μου, καὶ οἱ νεφροί μου ἡλλοιώθησαν, καὶ ἐξουδενωμένος, καὶ οὐκ ἔγνων», κ.τ.λ. Ἐπειδὴ «ζήλων ἐζήλωκα τῷ Κυρίῳ²», ὡς καὶ τὴν καρδίαν καὶ τοὺς νεφροὺς πληρωθῆναι ζήλῳ πυρός, τούτου χάριν ἡξιώθη φωτισθῆναι καὶ γινῶναι τὰ περὶ τῆς σῆς πόλεως πεποιημένα, καὶ τὰ περὶ τῆς εἰκόνης τῶν ἀσεβῶν. Ἀλλὰ δίκην κτήνους ἀλόγου διετέλεσα πρότερον, μὴ δυνάμενος ἐπιβαλεῖν τοῖς τῆς Προνοίας λόγοις. Ὅμως οὐκ ἀπελιπόμην σοῦ τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ ἐξέπιπτον τῆς ἐπὶ σέ ἐλπίδος, συνήμην δέ «σοι διαπαντός·³» 10 Καὶ τοῦτο ἐπραττον οὐκ ἐξ ἐμῆς δυνάμεως, ἀλλ' ἐκ τῆς σῆς χάριτος. Σὺ γὰρ αὐτός, τῇ σαυτοῦ φιλανθρωπίᾳ τῆς ἐμῆς δεξιᾶς ἐπιλαβόμενος, συνεῖχες καὶ συνεκράτεις πρὸς τὸ μὴ διασεισθῆναι μου τὰ διαβήματα, μηδὲ τοὺς πόδας μου σαλεύεσθαι τῆς παρὰ σοὶ στάσεως.

«Τί γάρ μοι ὑπάρχει ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ παρὰ σοῦ τί ᾔθελῃσα ἐπὶ γῆς», κ.τ.λ. Ἐπειδὴ οὐδέν μοι, φησὶν, ὑπάρχει ἐν τῷ οὐρανῷ, πλὴν σοῦ μόνου, ἀναγκαιῶς οὐδέ τι τῶν ἐπὶ γῆς ᾔθελῃσα δέξασθαι ἅτε φθαρτῶν ὄντων ἀπάντων καὶ προσκαίρων. Ἐνός δὲ μόνου νηύχου τυχεῖν, καὶ τῷ τούτου πόθῳ κατέτρυχον ἑμαυτὸν ἐπὶ τῆς γῆς· τοῦτο δέ ἐστι τὸ σέ μερίδα μοι καὶ μόνην γενέσθαι. 20

«Ἴδου ὅτι οἱ μακρύνοντες ἑαυτοὺς ἀπὸ σοῦ ἀπολοῦνται», κ.τ.λ. Τῆς σῆς ἀντεχόμεν, ὦ Δέσποτα, συναφείας, φησὶ καὶ τοῦτο καλῶ, εἰδώς, ὡς τῶν ἐξω σοῦ τυγχανόντων ὀλεθρος ἐσται τὸ πέρας. Οἱ δὲ συνόντες ἀγαθὴν ἔξουσιν μερίδα. Συμβήσεται γάρ αὐτοῖς, ἐν τῇ ἐπουρανίῳ γενομένοις Ἱερουσαλήμ, τὴν καλὴν μερίδα κληρονο- 25 μεῖν. Αὕτη δέ ἐστι τὸ τοῖς σοῖς ὕμνοις ἐντρυφᾶν αἰεὶ.

Συνέσεως τῷ Ἀσάφ.

ΟΓ'.

Ὑπόθεσις.

Ἰκετηρίαν ἐν τούτοις ὁ προφήτης ἄδει, τὴν ἐσχατὸν ὁρῶν αἰχμα- 30 λωσίαν τοῦ Ἰσραὴλ· ὅπως ἂν μὴ εἰς τὸ παντελὲς αὐτοὺς ἐξέλῃ τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειώσεως, καταλείπη δέ τινα αὐτοῖς εἰς σωτηρίαν ἀφορμήν. Διαγράφει δὲ καὶ τὴν ἄλωσιν τὴν συμβᾶσαν αὐτῇ τε τῇ πόλει καὶ τῷ θεῷ ναφῶ.

«Ἴνα τί, ὁ Θεός, ἀπώσω εἰς τέλος;» Ὅμοιον τῷ· Ἐφθασεν 35 ἐπ' αὐτοὺς ἡ ὀργὴ ἥδη εἰς τέλος. Οὐ γὰρ ἔτι ἀνάπαυλιν ἔχονται τῶν κακῶν.

«Μνήσθητι τῆς συναγωγῆς σοι ἥς ἐκτήσω ἀπ' ἀρχῆς.» Διὰ τῶν

Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ. «Ἐλυτρώσω ῥάβδῳ τὴν κληρονομίαν σου.» Ἀπὸ κοινοῦ τό Μνήσθητι ἥς ἐλυτρώσω ῥάβδῳ κληρονομίας σου· τούτέστι κληρονομίας εἰς βασιλείον ἡτρεπισμένης, καθ' ὃ πρὸς αὐτοὺς εἴρηται. Ἔσεσθέ μοι ἐξ ἀπάντων τῶν ἐθνῶν γένος ἐκλεκτόν, βασιλείον ἱεράτευμα.¹ «Ὁρος Σιών τοῦτο ὃ κατεσκήνωσας ἐν αὐτῷ.» Διὰ τὸ ἐπιφαίνεσθαι ἐν τῷ θείῳ ναῷ τὸν Θεόν.

«Ἐπαρον τὰς χεῖράς σου ἐπὶ τὰς ὑπερῃφανίας αὐτῶν εἰς τέλος.» Τῶν καταστρατευσαμένων κατὰ τοῦ θείου ναοῦ.

«Καὶ ἐνεκαυχήσαντο οἱ μισοῦντές σε ἐν μέσῳ τῆς ἐορτῆς σου.» 10 Ἐπειδὴ ἐν τῷ Πάσχα τῇ ἐορτῇ τὸν κατὰ τοῦ Κυρίου ἦσαντο πόλεμον, τούτου χάριν ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ τοῖς πολεμίοις παρεδόθησαν. Τῷ γὰρ Πάσχα συνηγμένων κατὰ τὸν νόμον τῶν Ἰουδαίων ἀπάντων, ἡ πολιορκία γεγένηται δικαίως ἐν ᾧ καιρῷ καὶ τῷ σταυρῷ τὸν Σωτῆρα προσήλωσαν.

15 «Ἔθεντο τὰ σημεῖα αὐτῶν σημεῖα.» Τὰ σύμβολά φησι τοῦ πολέμου· λέγει δὲ τὰ καλούμενα παρὰ τοῖς στρατεύμασι αἶγνα, ὅτι ἔθεντο εἰς τὴν ὁδὸν τῆς πόλεως. Καὶ οὐ μέχρι τούτων ἔστησαν· ἀλλὰ καὶ ὑπερῆλαντο, φησί, τούτέστι καὶ εἰς αὐτὸν τὸν θεῖον ναὸν εἰσεπήδησαν, οὐ γινώσκοντες, ὅτι Θεὸς ἦν ὁ παραδιδούς τὴν πόλιν αὐτοῖς 20 διὰ τὴν τῶν ἐνοικούντων ἀσέβειαν. Ἄτε δὴ τοῦτο ἀγνοήσαντες, τὴν μὲν οἰκίαν ἀπεθαύμασαν δύναμιν, ἀσθένειαν δὲ κατεψηφίζοντο τοῦ ἐν τῷ θείῳ ναῷ προσκυνουμένου Θεοῦ. Διὸ προῖάν φησιν· «Ἔως πότε, Κύριε, ὀνειδιεῖ ὁ ἐχθρὸς;» Τὸ δὲ ἀναδιπλασιάσαι ἐν τῷ κατονομάζειν τὰ σημεῖα ἀποθαυμάζοντος εἶη πῶς ὁ θεὸς ναὸς ταῖς τῶν 25 πολεμίων παρεδόθη χερσίν.

«Ὡς ἐν δρυμῷ ξύλων ἀξίναις ἐξέκοψαν τὰς θύρας αὐτῆς», κ.τ.λ. Διαγράφει ἐν τοῖς προκειμένοις τῆς τε πόλεως τοῦ τε θείου ναοῦ τὴν καταστροφὴν. Ὑλοτομικοῖς καὶ τεκτονικοῖς ὄργανοις χρώμενοι, καὶ τοὺς περιβόλους κατέλυον, καὶ τῶν οἰκιῶν τὰς θύρας συνέκοπτον, 30 τὰ εὖ καὶ καλῶς ἡσκημένα ὡς δρυμὸν διαφθείροντες.

«Ἐνεπύρισαν ἐν πυρὶ τὸ ἁγιαστήριόν σου», κ.τ.λ. Μετὰ πολλῆς ἐπελθόντες ἡμῖν τῆς συμφορᾶς, ἕνα σκοπὸν εἶχον, τὸν ὑπὸ σοῦ δεδομένον καταλῦσαι νόμον. Διὰ γὰρ «τῶν ἐορτῶν» τὴν κατὰ νόμον λατρείαν ἐδήλωσε. Ταῦτα δέ, φησίν, ἐτόλμων, μήτε τὰς ἐπὶ τῶν προ- 35 γόνων ἡμῶν ὀρώντες θαυματουργίας, μήτε ὑπὸ προφητικῆς ἐλεγχόμενοι χάριτος. Τούτων γὰρ ἀπάντων ἐξαίφνης κατέστησαν ἐρημοί. Πάλαι γὰρ καὶ μετὰ τὴν ἐπάνοδον ἔσχον προφῆτας, τὸν Ἀγγαῖον, τὸν Ζαχαρίαν, τὸν Μαλαχίαν. Καὶ οἱ τούτων δὲ πρεσβύτεροι προφῆται τῷ λαῷ καὶ τοῖς βασιλεῦσι προῦλεγον τὰ ἐσόμενα, καὶ τῶν 40 πολεμίων τὰς ἐπιβουλάς καταδήλους ἐποιοῦν. Καὶ τοῦτο ἐκ τῆς ἱστορίας καταμαθεῖν εὐπετές.

«Τὰ σημεῖα ἡμῶν οὐκ εἶδομεν.» Ἐκεῖνοι μὲν παρώξυνον ἀλλήλους, εἰς τὸ παύσειν ἔτι τελουμένας τὰς ἐορτάς τοῦ Κυρίου, καὶ δὴ τοῖς λόγοις προσήγαγον τὰ ἔργα· ἡμεῖς δὲ καθ' ὧν ταῦτα ἐπράττετο, οὐ γεγόναμεν θεαταὶ τῶν σημείων ἐκείνων ὧν πολλάκις ἐπὶ προτέροις πολέμοις αὐτόπται γεγενήμεθα. Ταῦτα δὲ ἦν τὰ σημεῖα, ἐπικουρία τῶν συνεχόντων δεινῶν. Διὸ δὴ ὡς τούτων μὴ γενόμενοι θεαταὶ φαμεν· «Ἴνα τί ὁ Θεὸς ἀπώσω εἰς τέλος; Οὐκ ἔστιν ἔτι προφήτης, καὶ ἡμᾶς οὐ γνώσεται ἔτι.» Καὶ τοῦτο ἡμᾶς μάλιστα ἀπευδοκεῖν τῆς σωτηρίας ποιεῖ, τὸ μηκέτι ἐν τῷ ἔθνει προφήτην ὁρᾶν τὸν δυνάμενον ὑπὲρ ἡμῶν ἐκδυσωπεῖν τὸν Θεόν.

«Ἔως πότε, ὁ Θεός, ὀνειδιεῖ ὁ ἐχθρός;» Πληρώσας τὴν διαγραφὴν τῆς ἀλώσεως ἀπὸ τοῦ προσώπου τῶν ἐχθρῶν, εἰς ἔλεος ἐκκαλεῖται τὸν Θεόν, καὶ θέαν, πῶς τὰ γινόμενα πάντα εἰς ὄβριν τοῦ Θεοῦ· τῷ τε εἰπεῖν· «Ἐν μέσῳ τῆς ἐορτῆς σου», καὶ τό, «Ἀγιασθήριόν σου», καὶ τό, «Σκῆνωμα τοῦ ὀνόματός σου», καί, «Τὰς ἐορτάς τοῦ Κυρίου», καί, «Τὸ ὄνομά σου εἰς τέλος.»

«Ἴνα τί ἀποστρέφεις τὴν χεῖρά σου», κ.τ.λ.; Ἴνα τί, φησὶν, ἀνακόπτεις τῶν ἀγαθῶν τὴν δόσιν, ὧν πάλαι ὥσπερ ἐκ κόλπου παρεῖχες ἡμῖν.

«Ὁ δὲ Θεὸς βασιλεὺς ἡμῶν πρὸ αἰῶνος.» Νῦν μὲν, φησὶν, ἀνακόπτεις ἐξ ἡμῶν τῶν ἀγαθῶν τὴν ἀναφοράν· πάλαι δέ, καὶ Θεὸς ἡμῶν ἀξιῶν προσαγορεύεσθαι καὶ βασιλεὺς, τοιαύτην ἡμῶν ἐποιήσω τὴν σωτηρίαν ὡς μηδένα λαθεῖν τῶν ἐπὶ γῆς. «Εἰργάσατο σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς.» Ἐντεῦθεν λαβόντες τινὲς ἀπεφάναντο τὰ Ἱεροσόλυμα ὁφθαλὸν εἶναι τῆς γῆς.

«Σὺ ἐκραταίωσας ἐν τῇ δυνάμει σου τὴν θάλασσαν, σὺ συνέτριψας τὰς κεφαλὰς τῶν δρακόντων ἐπὶ τοῦ ὕδατος.» Διαγράφει τῷ λόγῳ τίνι τρόπῳ τὴν πάλαι αὐτῶν σωτηρίαν εἰργάσατο. Καὶ πρῶτον μὲν τὸ παγῆναι ὥσει τεῖχος τῆς θαλάσσης τὰ ὕδατα, ὅτε ἐξ Αἰγύπτου ἐξῆσαν· καὶ τοῦτό ἐστι τό, «Ἐκραταίωσας τὴν θάλασσαν»· δεῦτερον δέ, τὸ συντριβῆναι τὴν Αἰγυπτίαν ἐπὶ τῶν ὑδάτων κεφαλὴν, οὗς καὶ δράκοντας διὰ τὸ πονηρὸν τῆς γλώσσης ὀνομάζει· εἰτα μετ' αὐτῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐξάρχοντος αὐτῶν βασιλέως, ὃν καὶ αὐτὸν ὁμοίως δράκοντα προσαγορεύει.

[«Σὺ ἐκραταίωσας ἐν τῇ δυνάμει σου τὴν θάλασσαν.» Τὸν Φαραῶ σὺν τριστάταις καὶ ἄρμασι συντρίψας ὡς δρακοντείας κεφαλὰς, διὰ τὸ πονηρὸν τῆς γνώμης, ἐπὶ τοῦ ὕδατος· ὡς τοὺς Αἰγυπτίους πλησιόχωρους Αἰθίοφιν ὄντας παρέδωκας αὐτοῖς εἰς κατάβρωμα, αὐτοὺς καὶ τὸν βασιλέα αὐτῶν ἡττήσας ἀπὸ προσώπου Αἰθίοπων].

«Ἐδωκας αὐτὸν βρῶμα λαοῖς Αἰθίοφιν.» Αὐτὸν τὸν Φαραῶ μετὰ τῆς στρατείας δὲ δηλονότι. Λαοὺς δὲ ἐνταῦθα τὰς τῶν παρὰ Ἰνδοῖς ὀρνέων ἀγέλας φησὶν· αἱ καὶ τῶν Αἰγυπτίων κατήσθιον τὰ σκηνώματα ἐκριφέντα ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἐν τῇ γῇ,

«Σὺ διέρρηξας πηγάς καὶ χειμάρρους.» Τὰ ἐν τῇ ἐρήμῳ φησὶν, ὅτε ἐπότισε τὸν λαὸν ἐκ πέτρας. «Σὺ, ἐξήρανας ποταμοὺς Ἡθαμ.» Ἡθαμ ἐρμηνεύεται «νότος»· εἰς νότον γὰρ τῆς Ἰουδαίων χώρας ὁ Ἰορδάνης κεῖται.

- 5 «Σὴ ἐστὶν ἡ ἡμέρα καὶ σὴ ἡ νύξ.» Οὐ μόνον, φησί, τῶν ἐν Ἐρυθρᾷ θαλάσῃ καὶ τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ γέγονας ἡμῶν χορηγός· ἀλλὰ καὶ σύμπαντι τῶν ἀνθρώπων γένει ἀγαθῶν γεγένησαι πρόξενος· τοῦτο μὲν ἡμέραν καὶ νύκτα δημιουργήσας, τοῦτο δὲ ἥλιον καὶ σελήνην, τοῦτο δὲ θέρος καὶ ἔαρ, τοῦτο δὲ πῆξας θρία ἐν τῇ γῇ. Ταῦτα δὲ νῦν φησι
10 καὶ εἰς τὴν νῦν ἐπικουρίαν αὐτὸν ἐπικαλούμενος. Διό φησι· Μνήσθητι ταύτης τῆς κτίσεως σου. Εἰ διὰ τοὺς ἀνθρώπους, φησί, τὴν κτίσιν ἐποίησας, παράσχου τὴν ἐπικουρίαν δι' οὗς ἡ κτίσις ἐγένετο.

- «Μνήσθητι ταύτης, ὁ ἐχθρὸς ὠνειδισέ σε, Κύριε.» Ἐπικαλεσαμένου διὰ τῆς κτίσεως εἰς οἶκτον τοῦ λαοῦ τὸν Θεόν· πάλιν ἐτέρῳ
15 τρόπῳ αὐτὸν εἰς οἶκτον ἐπικαλεῖται. Οὗτος δὲ ἐστὶν ὁ τρόπος τὸ μέγα φρονεῖν τὸν ἐχθρόν. «Καὶ λαὸς ἄφρων παρώξυνε τὸ ὄνομα σου.» Ὅρα πάλιν ἕτερον οἰκτιρμοῦ τρόπον, διὰ τὸ τοὺς ἐχθροὺς παροξύνειν τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

- «Μὴ παραδῶς τοῖς θηρίοις ψυχὴν ἐξομολογουμένην σοι.» Ἐπα-
20 νέτεινε τὸν τρόπον τῶν οἰκτιρμῶν, θηρία τοὺς ἐχθροὺς ἀποκαλέσας· ὡς ἔχοντάς τι τοὺς ἡμαρτηκότας συγγνώμης διὰ τῆς ἐξομολογήσεως. Τοῦτο δὲ εὐχεται μὴ ὁμοτρόπως ἀπολέσθαι τὸν Ἰσραὴλ, ὁ γέγονε Πολλοὶ γὰρ καὶ τῶν σταυρωσάντων μυριάδες ἐπίστευσαν, καὶ ἐσώθησαν.

- 25 «Ἐπίβλεψον εἰς τὴν διαθήκην σου.» Ἄλλος πάλιν οἰκτιρμοῦ τρόπος· ἀφ' ὧν γὰρ ἀγαθὸς περὶ αὐτοὺς ἐγένετο διαθέμενος διαθήκην αὐτοῖς, ἀπὸ τούτων ἐπισπῶνται τὸν ἔλεον. «Ὅτι ἐπληρώθησαν οἱ ἐσκοτισμένοι τῆς γῆς οἰκῶν ἀνομιῶν.» Ὁ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Εἰ καὶ πλήρεις σκότους γεγόνασιν οἰκοὶ πολλοὶ διὰ τὰς εἰς σέ, Κύριε, γε-
30 γενημένας παρ' αὐτῶν ἀνομίας· ἀλλὰ μὴ πᾶς ὁ λαὸς ἀποστραφῇ, μηδὲ αἰσχύνῃ παραδοθῇ. Εἶχον γάρ τινες ἐν αὐτοῖς σωτηρίας ἐλπίδα, οἱ καὶ διὰ τῶν ἀποστόλων ἐσώθησαν, καὶ μάλιστα διὰ Πέτρου ἐν ταῖς πρώταις δημηγορίαις, ὡς κατὰ τρισχιλίους καὶ πεντακισχιλίους καὶ μυριάδας αὐτοὺς γενέσθαι.

- 35 [«Πτωχὸς καὶ πένθης αἰνέσουσι τὸ ὄνομα σου.» Σωθέντων, φησί, τῶν σωτηρίας ἀξίων, ὁ πτωχὸς πνεύματι, τούτέστιν ὁ τῶν ἀποστόλων χορὸς, κατὰ τό, «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι», τὰς σοὶ πρεπούσας ἀναπέμπουσι δοξολογίας.]

- «Ἀνάστα, ὁ Θεός, δίκασον τὴν δίκην σου.» Εἰς τὴν τῶν ἀπατη-
40 σάντων τὸν λαὸν τιμωρίαν ἐκτελεῶν διακρίσῃσι τὸν Θεόν. «Μνήσθητι τοῦ ὀνειδισμοῦ σου.» Πάλιν διὰ τοῦ αὐτὸν ὀνειδίζεσθαι εἰς οἶκτον ἐπικαλεῖται τὸν Θεόν.

Εἰς τὸ τέλος, μὴ διαφθίρῃς, τῷ Ἀσάφ.

ΨΑΛΜΟΣ ΟΔ΄.

Ὑπόθεσις.

Ἐν τούτῳ πρόσωπον τῶν ἀποστόλων εἰσφέρεται, παραινοῦν τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἀσεβείας παύεσθαι, ὑποτιθέμενον αὐτοῖς τὸ φοβερόν 5 ἐκεῖνο καὶ θεῖον δικαστήριον.

«Ἐξομολογησόμεθά σοι, ὁ Θεός...: Διηγῆσομαι πάντα τὰ θαυμάσιά σου.» Διηγείσθαι τοῦ Θεοῦ τὰ θαυμάσια ὑπισχνεῖται ὁ ἀποστολικὸς χορός, τῶν διωκόντων ἀπαλλαγείς. «Ἐγὼ εὐθύτητας κρινῶ.» Ταῦτα ὁ Σωτὴρ φησὶν ὑπακούων αὐτῶν τῇ ὑποσχέσει. 10

«Ἐτάκη ἡ γῆ καὶ πάντες οἱ οἰκοῦντες ἐν αὐτῇ.» Δίκαια, φησί, κρίνων κατέτηξας τὴν γῆν, δηλαδὴ τὴν Ἱερουσαλὴμ, «καὶ πάντας τοὺς ἐν αὐτῇ κατοικοῦντας.» Δύναται δὲ τοῦτο διττῶς νοεῖσθαι καὶ ἐπὶ ἀγαθοῦ, τό, «ἐτάκη», ἀντὶ τοῦ, ὑπενδεδώκε τῇ πονηρίᾳ· καὶ ἐπὶ κακοῦ, ἵνα δηλώσῃ τὴν τιμωρίαν τὴν γενομένην κατ' αὐτῶν. «Ἐγὼ 15 ἐστερέωσα τοὺς στύλους αὐτῆς.» Στύλοι τῆς Ἱερουσαλὴμ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Στύλος καὶ ἰσθμὸς τῆς ἀληθείας.¹» [Φησὶν ὁ Ἀπόστολος· «Καὶ γινόντες τὴν δοθεῖσάν μοι Ἰάκωβος καὶ Κηφᾶς καὶ Ἰωάννης, οἱ δοκοῦντες στύλοι εἶναι.²»]

«Εἶπα τοῖς παρανομοῦσι· Μὴ παρανομεῖτε.» Ἐντεῦθεν τῶν 20 ἀποστόλων τὸ πρόσωπον παραινοῦν τῆς ἀσεβείας τοῖς ἀνθρώποις παύσασθαι.

«Μὴ ἐπαίρετε εἰς ὕψος τὸ κέρας ὑμῶν.» Καὶ γὰρ τὰ κερασφόρα ζῶα σφόδρα ἐπὶ τοῖς κέρασι γαυριᾷ. Παρεγγυᾷ δὲ αὐτοῖς ὁ λόγος 25 μὴ αὔξειν τῇ ἀλαζονείᾳ τὴν ἀνομίαν, μηδὲ κατὰ τοῦ Θεοῦ γλῶτταν κινεῖν.

«Ὅτι οὔτε ἐξ ἐξόδων, οὔτε ἀπὸ δυσμῶν, οὔτε ἀπὸ ἐρήμων ὀρέων.» Διὰ τούτων τὸν πάντα κόσμον τῆς οἰκουμένης δηλοῖ· ἐξοδὸν μὲν τὴν ἀνατολήν, ἀφ' ἧς ὁ ἥλιος ἐξεῖσι, δυσμὰς δὲ τὴν ἐσπέραν· ὄρη δὲ ἔρημα 30 τὰ τε ἀρκτῶα καὶ τὰ νότια· ταῦτα γὰρ δι' ἀμετρίαν κρούουσ τε καὶ καύσωνος ἀοίκητά ἐστι. Μὴ παρανομεῖτε τοίνυν, φησὶν, ὅτι οὐδεὶς ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ λάθοι τὸν Θεὸν βλάσφημόν τι λέγων κατ' αὐτοῦ. «τοῦτον ταπεινοῖ, καὶ τοῦτον ὕψοι.» Κριτὴς, φησὶν, ὑπάρχων ἀγαθός, ταπεινοῖ μὲν τοὺς ἀσεβεῖς, ὕψοι δὲ τοὺς ταπεινοὺς τὴν καρ- 35 διαν. Ἐκληπτέον δὲ ταῦτα καὶ ἐπὶ τοὺς δύο λαοὺς, τῶν Ἰουδαίων τέ φημι καὶ τῶν ἐξ ἐθνῶν· ὁ μὲν γὰρ τεταπεινῶνται διὰ τὴν ἀλαζονείαν· ὁ δὲ ὕψοῦται διὰ τὴν ταπεινοφροσύνην. Αὐτὸς γὰρ καθιστᾷ βασιλεῖς, καὶ μεθιστᾷ, ἐγείρει ἀπὸ γῆς πτωχόν, καὶ ἀπὸ κοπρίας ἀνίστησι πέ- νητα. Ἀλλὰ καὶ ταπεινώσας τοὺς ἐκ περιτομῆς, τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν

ὑψωσεν. [Ταπεινοὶ δὲ Ἰουδαϊκὸν λαὸν διὰ τὴν ὑπερηφανίαν αὐτοῦ· ὑψοῖ δὲ τὸν ἐξ ἐθνῶν διὰ τὴν ταπεινοφροσύνην αὐτοῦ.]

«Ὅτι ποτήριον ἐν χειρὶ Κυρίου οἴνου ἀκράτου πλήρες κεράσματος.» Ποτήριον, φησὶν, ἐστὶν ἐν τῇ τοῦ Κυρίου χειρὶ, εἰς ὃ ἐκάστου ἀνθρώπου τοὺς καρποὺς καὶ τοὺς ἀγαθοὺς καὶ τοὺς πονηροὺς οἶονεῖ ἐκπιέζων, καὶ τὰ ἀγαθὰ τοῖς πονηροῖς ἀνακρινῶν, πλήρες αὐτὸ ἀποτελεῖ. Ἐἴτα ὧν οὐκ ἐκχεῖται ὁ τρυγίας, τούτέστιν ὧν ἐναπομένουσιν αἱ ἁμαρτίαι, οὗτοι αὐτὸ ἐκπίνονται· τούτέστι τοῖς ἰδίοις μεθυσθήσονται κακοῖς· ὥσπερ ἀμέλει καὶ οἱ ἅγιοι πίνονται τὸ ποτήριον τῆς ζωῆς ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μετὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου αὐτοῦ φωνήν· «Ἔως οὐ πῖω αὐτὸ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μεθ' ὑμῶν.¹»

«Ἐγὼ δὲ ἀγαλλιάσομαι εἰς τὸν αἰῶνα, ψαλῷ τῷ Θεῷ Ἰακώβ.» Ἐπειδὴ ἄν, φησί, τοῦ ποτηρίου μεταλάβω τῆς ζωῆς, εὐφροσύνη μοι γενήσεται ἐξ αὐτοῦ.

«Καὶ πάντα τὰ κέρατα τῶν ἁμαρτωλῶν συνθλάσω.» Εἰ, ταπεινουμένων τῶν ἁμαρτωλῶν εἰς ὕψος αἵρεται τὸ κέρας, δηλονότι καὶ ὑψουμένων ἁγίων, συντριβήσονται τῶν ἁμαρτωλῶν τὰ κέρατα. Τίνες δὲ ἂν εἶεν οἱ ἁμαρτωλοὶ ἢ οἱ ἀντικείμενοι τοῖς τοῦ Θεοῦ ἀνθρώποις πονηροὶ δαίμονες; «Καὶ ὑψωθήσεται τὸ κέρας τοῦ δικαίου.» Κέρας μὲν τὴν βασιλείαν φησὶν, ἥτοι τὴν δυναστείαν. Ἐπειδὴ ἂν οὖν, φησί, τὴν ἰσχὺν λάβωσιν οἱ δίκαιοι, ἀνηρημένων δηλαδὴ τῶν πονηρῶν δυνάμεων, τότε δὴ τότε καὶ τοῦ Θεοῦ δειχθήσονται τὰ θαυμάσια. Διὸ καὶ ἀρχόμενος τοῦ ψαλμοῦ ἔλεγεν· «Διηγῆσομαι τὰ θαυμάσιά σου, ὅτ' ἂν λάβω καιρόν.»

Εἰς τὸ τέλος, ἐν ὕμνοις, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Ἀσάφ, ὥδῃ πρὸς τὸν Ἀσσύριον. ΟΕ'.

ὑπόθεσις.

Καὶ οὗτος ὁ ψαλμὸς τῆς αὐτῆς ἔχεται ὑποθέσεως τῷ ὀπίσῳ· καὶ αὐτὸς γάρ τὰ περὶ τοῦ θεοῦ δικαστηρίου διηγεῖται.

«Γνωστὸς ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὁ Θεός, καὶ ἐν Ἰσραὴλ μέγα τὸ ὄνομα αὐτοῦ.» Ἰουδαίαν ἐνταῦθα καὶ Ἰσραὴλ τὴν ἐγνωκυῖαν τὸν Θεὸν ψυχὴν φησιν· αὕτη γάρ ἐστιν ἡ ἀληθὴς Ἰουδαία καὶ ὁ ἀληθὴς Ἰσραὴλ.

«Ἐγενήθη ἐν εἰρήνῃ ὁ τόπος αὐτοῦ.» Εἰ γὰρ περὶ τῆς ἁν' Ἰουδαίας γέγραπται, ἔνθα ἀπέδρα ὀδύνη, λύπη καὶ στεναγμός, δηλονότι εἰρήνης ἐστὶν τόπος. «Καὶ τὸ κατοικητήριον αὐτοῦ ἐν Σιών.» Τῇ νοητῇ φησιν, ἥτοι τῇ ἁνῳ, ἢ τῇ τῶν ἁγίων ψυχῇ.

[Ἐγενήθη ἐν εἰρήνῃ ὁ τόπος αὐτοῦ.] Τῇ τῶν ἁγίων ψυχῇ. Τὸ Ἑβραϊκὸν «Σαλήμ» ἔχει, καὶ οἱ λοιποὶ οὕτως ἡρμήνευσαν· ὃ ἐστὶν

1. Ματθ. 26, 29.

«εἰρήνη.» Ἐν ταύτῃ οὖν ἡ τῇ ψυχῇ, ἡ τῇ Ἐκκλησίᾳ τὰ πεπυρωμένα βέλη, ἀ ὁ πονηρὸς πέμπει, συντρίβονται, ἡ τῇ ἄνω Ἱερουσαλήμ.]

«Ἐκεῖ συνέτριψε τὰ κράτη τῶν τόξων.» Σημαίνει διὰ τούτων τὰς ἀντικειμένους δυνάμεις· αἱ συντρίβονται, ἐπειδὴ ἂν οἱ ἅγιοι τὰς ἐκεῖ λάχῃσι κατοικεῖν μονάς.

«Φωτίζεις σὺ θαυμαστῶς ἀπὸ ὁρέων αἰωνίων.» Ὅρη αἰώνια τοὺς οὐρανοὺς φησι. Φωτίζει δὲ ἡμᾶς ἄνωθεν ὁ Θεός, τὸ Πνεῦμα ἡμῖν καταπέμψας ἐξ οὐρανῶν. «Φωτισμὸς σὺ ὑπερμεγέθης ἀπὸ ὁρέων ἀλώσεως. Φωτίζεις σὺ θαυμαστῶς ἀπὸ ὁρέων θήρας. Φοβερὸς εἰ θαυμαστῶς ἀπὸ ὁρέων καρπύμων.»

[«Φωτίζεις σὺ θαυμαστῶς ἀπὸ ὁρέων αἰωνίων.» Ἐκεῖθεν καταπέμπει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ ὁρέων αἰωνίων· τὴν Σιών λέγει, ἀφ' ἧς φόντο τὸν Θεὸν ὁρμώμενον ταῦτα ποιεῖν· οὐ καὶ ναὸς αὐτῷ ὥκοδόμητο.]

«Ἐταράχθησαν πάντες οἱ ἀσύνετοι τῇ καρδίᾳ.» Οἱ μὴ δεξάμενοι τὸν φωτισμὸν τὸν διὰ τοῦ Πνεύματος, ἐν ταραχῇ καὶ σάλῳ γενήσονται, τοῦ θεοῦ ἐπιφανέντος δικαστηρίου. «Ἐπνώσαν ὕπνον αὐτῶν, καὶ οὐχ εὔρον οὐδέν.» Ἀμελεία, φησί, καὶ ῥαθυμία παραδεδωκότες τὸν βίον κατὰ τὸν καιρὸν τῆς θείας κρίσεως, ὥς οὐδὲν εὔρον ἑαυτοὺς εἰς τὰς χεῖρας κατέχοντας, οἱ πάλιν ἐν τῷ θνητῷ βίῳ πλούσιοι. Πῶς γὰρ καὶ εἶχον εὔρεῖν ἀ οὐκ ἐργάσαντο; «Πάντες οἱ ἄνδρες τοῦ πλούτου χερσὶν αὐτῶν.» Ὁ δὲ Σύμμαχος οὕτως· «Πάντες οἱ ἄνδρες οἱ ἰσχυροὶ τὰς χεῖρας αὐτῶν» Οὐδὲν αὐτοὺς, φησὶν, ὥνησε τῶν χειρῶν ἡ ῥώμη, δι' ἧς τῶν ἀπάντων ἀρπάσειν προσεδόκησαν πλούτον. Καὶ διδάσκων τί δῆποτε οὐδὲν ἐντεῦθεν ἀπώναντο, ἐπήγαγεν·

«Ἀπὸ ἐπιτιμῆσεώς σου, ὁ Θεὸς Ἰακώβ, ἐνύσταξαν οἱ ἐπιβεβηκότες τοῖς ἵπποις.» Ἐξενεχθείσης, φησί, τῆς κατ' αὐτῶν δικαίας ψήφου, οἰονεὶ ὕπνῳ καὶ κάρῳ παραδεδόνται· τουτέστιν ἀνανεῦειν οὐκ ἴσχυσαν. Τίνες δὲ οὗτοι ἢ οἱ ἐπιβεβηκότες τοῖς ἵπποις; Ἴππους δὲ ἡ θεία Γραφή ἐξ ἔθους καλεῖ τοὺς ἀσχέτως ἐκκεκλικότας πρὸς ἡδονάς· κατὰ τό, «Ἴπποι θηλυμανεῖς ἐγενήθησαν· ἕκαστος ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον αὐτοῦ ἐχρεμέτιζεν.¹»

«Σὺ φοβερὸς εἶ, καὶ τίς ἀντιστήσεται σοι;» Ἐὰν γὰρ κλείσῃ κατὰ ἀνθρώπου, τίς ἀνοίξει; κατὰ τὴν Ἡσαίου φωνήν.²

«Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἠκούτισας κρίσιν.» Οὐδεμίαν, φησὶν, ἀπολογίαν ἔξουσι κολαζόμενοι· προεκήρυξε γὰρ αὐτοῖς τὰ περὶ τοῦ θεοῦ δικαστηρίου. «Γῇ ἐφοβήθη, καὶ ἡσύχασε.» Γῆν ἐνταῦθα πᾶσαν τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν φησὶν, ἡ καὶ δειλιάσει τότε. Οὐδεὶς γὰρ ἔσται τότε ὃς οὐ φοβηθεῖ, ἐκείνης ἐπιστάσης τῆς ἡμέρας.

[Οὐράνιος γάρ, φησί, Θεὸς ὢν, ἔκρινας, καὶ τὴν κρίσιν ἐποίησας ἐνδηλον, τιμωρήσας τοὺς πολεμίους τῆς Ἱερουσαλήμ.]

1. Ἱερ. 5, 8. 2. Πρβλ. Ἡσ. 22, 22.

«Εἰς τὸ ἀναστῆναι εἰς κρίσιν τὸν Θεόν, τοῦ σῶσαι πάντας τοὺς πραεῖς τῆς γῆς.» Τὸ θεῖον, φησί, δικαστήριον τοῖς πράεσιν ἀποδώσει τὴν σωτηρίαν· ὥσπερ ἀμέλει καὶ τοῖς ἁμαρτωλοῖς τὰς κολάσεις ἀποδίδωσιν.

- 5 «Ὅτι ἐνθύμιον ἀνθρώπου ἐξομολογήσεται σοι.» Παραστησόμεθα ἐν ἐκείνῳ τῷ φοβερῷ βήματι, οὐ μόνον ὧν ἐπράξαμεν, ἀλλὰ καὶ ὧν βεβουλευμέθα εὐθύνας ἀπαιτούμενοι. «Καὶ ἐγκατάλειμμα ἐνθυμίου ἑορτάσει σοι.» Ἐγκατάλειμμα ἐνθυμίου ὁ κεκαθαρμένος ἐστὶ λογισμός, κατὰ τὸ λείμμα κατ' ἐκλογὴν χάριτος. Ἐπειδὴ ἂν οὖν, 10 φησὶν, ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ καθαρὸς εὐρέθῃ λογισμός, τότε δὴ τότε καὶ τῆς σῆς μεταλάβοι ἑορτῆς.

[Ὅτι ἐνθύμιον ἀνθρώπου ἐξομολογήσεται σοι. Ὅτι πᾶσα γλῶσσα, καὶ πᾶς λογισμὸς καὶ ἐνθύμημα ἐξομολογήσεται τῷ Κυρίῳ ἐν τῷ τῆς κρίσεως καιρῷ, ὅτε καὶ τὰ κρυπτὰ θριαμβεύονται.]

- 15 «Εὐξασθε, καὶ ἀπόδοτε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν.» Ἐπὶ παραίνεσιν ὁ λόγος τρέπεται. Ἐπειδὴ τὰ εἰρημένα, φησὶν, ἔσται ἐν τῷ θείῳ δικαστηρίῳ, τούτου χάριν ἕως ἔστέ ἐν τῷ παρόντι βίω, εὐξασθε τῷ Κυρίῳ ἀγαθῶν ἔργων εἶναι ἐπιμεληταί, καὶ τούτων μὴ βραδύνητε ποιήσασθαι τὴν ἀπόδοσιν. Κομιούσι δὲ τὰ δῶρα, ὑπὸ τῶν γεγεννημέ- 20 νων ἐκδειματωθέντες θαυμάτων.

- «Τῷ φοβερῷ καὶ ἀφαιρουμένῳ πνεύματα ἀρχόντων.» Ἐπαγγείλασθε, φησὶν, ἀγαθοεργεῖν, εἰδότες, ὡς δεῖ ὑμᾶς ἐν ἐκείνῳ γενομένους τῷ τόπῳ, οἶονεῖ δῶρα τὰς ἐκυτῶν πράξεις προσαγαγεῖν τῷ Θεῷ. Οὕτως δὲ ὁ Θεὸς φοβερός ἐστιν, ὡς καὶ ἀπὸ τῶν πάλαι ἀρξάντων καὶ 25 γενομένων πονηρῶν τὸ πνεῦμα ἀφαιρεθήσεται. Ἐν γὰρ ἐκείνῳ τῷ θείῳ καὶ φοβερῷ βήματι ἐξ ἐκάστου τῶν ἡμαρτηκόντων ἀφαιρεῖται τὸ δοθὲν διὰ τοῦ βεπτίσματος. Καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ ὁ Κύριος ἔλεγε· «Διχοτομήσει τὸν δούλον τὸν πονηρὸν ἐλθὼν ὁ κύριος αὐτοῦ, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τὸν ἀπιστον θήσει.¹»

- 30 Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ Ἰδιθούμ, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Ἀσάφ.

ΟΣ'.

Ὑπόθεσις.

- Ἀκούσας Ἰδιθούμ τὰ λεγόμενα περὶ τοῦ λαοῦ τῶν Ἑβραίων ταῦτα δὲ ἦν τάδε· «Ἴνα τί ὁ Θεὸς ἀπώσω εἰς τέλος;» ὑπερήλαγε 35 καὶ ἐταράττετο, τὴν παντελῆ αὐτῶν ἀποβολὴν θρηνῶν. Εἰτα συντίθῃσιν αὐτῷ ὁ Ἀσάφ ψαλμὸν, διδάσκων αὐτόν, ὡς ἐν τοῖς περὶ τούτων πράγμασι πρὸς μόνον τὸν Θεὸν καταφεύγειν δεῖ, κάκειθεν τὴν παραμυθίαν εὐρίσκεισθαι· διὸ καὶ ἀρχόμενός φησι·

«Φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα, φωνῇ μου πρὸς τὸν Θεόν, καὶ προσέσχε μου.» Διδάσκει ἀρχόμενος τοῦ ψαλμοῦ τῷ Ἰδιούμ, ὡς ἐγγὺς Κύριος τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτόν.

«Ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς μου τὸν Θεὸν ἐξεζήτησα ταῖς χερσὶ μου νυκτὸς ἐναντίον αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἠπατήθην.» Τοσαύτη, φησί, περιέ- 5 κλυσε θλίψις τὴν ψυχὴν μου, ὡς οὐ μόνον μεθ' ἡμέραν τὰς ἱκετείας ποιεῖσθαι, ἀλλὰ γὰρ καὶ αὐτὸν τὸν καιρὸν τῶν νυκτῶν καταναλί- σκειν εἰς προσευχάς. Ἄλλὰ ταῦτα πράττων, οὐκ εἰς κενὸν ἔδραμον, οὐκ εἰς κενὸν ἐκοπίασα καὶ τοῦτό ἐστι τό, «Οὐκ ἠπατήθην.»

«Ἀπηνήνато παρακληθῆναι ἡ ψυχὴ μου, ἐμνήσθην τοῦ Θεοῦ, 10 καὶ εὐφράνθην.» Ἀνθρώπων μὲν παραμυθίας, φησὶν, οὐδὲ μίας ἠνεσχόμην· μόνῃ δέ μοι ἡ τοῦ Θεοῦ μνήμη εὐφροσύνη καρδίας ἐγένετο. «Ἦδολέσχισα, καὶ ὠλιγοψύχησε τὸ πνεῦμά μου.» Ὅτε, φησί, λο- γισμοῖς ἀνθρωπίνους ἐχρώμην· τοῦτο γάρ ἐστι τό, «Ἦδολέσχισα», τότε δὴ τότε καὶ εἰς ὀλιγωρίαν κατεφερόμην. 15

«Προκατελάβοντο φυλακὰς οἱ ὀφθαλμοί μου, ἐταράχθην καὶ οὐκ ἐλάλησα.» Τοῦτο γάρ, φησί, ταράττεσθαι ποιεῖ τῶν ἐχθρῶν προ- καταλαβόντων τῶν ἡμετέρων φυλακῶν τοὺς τόπους· τουτέστι τῶν τειχῶν τὰς ἐπάλξεις.

«Διελογισάμην ἡμέρας ἀρχαίας.» Ἐκεῖνα, φησὶν, ἐνενόουν κατ' 20 ἑμαυτόν, καὶ ἐταραττόμην πῶς πάλαι μὲν ὁ Θεὸς ἐβοήθει τῷ λαῷ, νυνὶ δὲ ἀπώσατο. Καὶ τοῦτό μοι τὴν ἀθυμίαν ἐκίνει, τὸ μὴ ἄρα εἰς τὸ διηνηκέες αὐτῶν ἡ ἀποστροφή γένηται. Ὑπερμνησκόμενην ἐκείνων τῶν παλαιῶν ἡμερῶν.

«Αὕτη ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου.» Κινῶν, φησί, τοὺς 25 περὶ τῆς ἀποβολῆς τοῦ ἔθνους λογισμοὺς, ὁφεί ποτε συνῆκα, ὡς ἡ μεταβολὴ αὕτη ἡ ἐξ ἀγαθῶν εἰς κακὰ γεγεννημένη τῷ ἔθνει δι' οὐδὲν ἕτερον γεγένηται ἢ διὰ τὴν τοῦ Ὑψίστου δεξιάν. Ὡς εἰ σαφέστερον ἔλεγεν· Διὰ τὰ κατὰ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ πεπραγμένα, δε ἐστὶ δε- ξιά τοῦ Πατρός. 30

«Ὅτι μνησθήσομαι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῶν θαυμασίων σου.» Ἐνε- νόησα, φησὶν, ὅσα αὐτὸς αὐτοῖς ἐνεδείξατο ἀγαθὰ, ὅλα δὲ αὐτῷ ἀντα- πέδωκαν κακὰ.

«Καὶ μελετήσω ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις σου.» Εἰ καὶ οὕτως, φησὶν, 35 ἐκεῖνοι, ἀλλ' ἐγὼ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ὧν εἰς ἡμᾶς ἤρξω εὐεργεσιῶν, μέχρι τέλους διεξέλθοιμι· τουτέστιν, οὐδὲν τῶν ἐν ἡμῖν γεγεννημένων καλῶν λήθῃ παραδῶ.

«Ὁ Θεός, ἐν τῷ ἀγίῳ ἡ ὁδός σου.» Ἀγίον φησὶν ἢ τὸν ἡγιασμέ- νον τῶν ἀποστόλων χορόν, μεθ' ὃν ἦν ἐπιτελῶν τὰς παραδόξους θεο- σημείας· ἢ ὅτι οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς τὸν Πατέρα εἰ μὴ διὰ Χρι- 40 στοῦ, δε ἐστὶ κατὰ ἀλήθειαν ἅγιος ὡς Θεός. «Τίς Θεὸς μέγας, ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν;» Πάντων ὑπερέχεις, Δέσποτα· μόνος γάρ ἅπερ θέλεις «θαυματοουργεῖς.»

«Ἐλυτρώσω ἐν τῷ βροχίονί σου τὸν λαόν σου, τοὺς υἱοὺς Ἰακώβ καὶ Ἰωσήφ.» Αὐτοῖς γὰρ πρῶτοις ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Ὁ βραχίων Κυρίου, τουτέστιν ὁ Χριστός.

«Εἰδοσάν σε ὕδατα, ὁ Θεός, καὶ ἐφοβήθησαν.» Καὶ πότε αὐτὸν ἰδόντα ἐφοβήθη τὰ ὕδατα, ἢ ὅτε ἐπετίμησε τῇ θαλάσῃ καὶ περὶ μωτο;

«Φωνὴν ἔδωκαν αἱ νεφέλαι. Καὶ γὰρ τὰ βέλη σου διαπορεύονται.» Νεφέλας ἐν τούτοις τοὺς ἁγίους ἀποστόλους φησὶ τοὺς τὸν οὐράνιον καὶ εὐαγγελικὸν διακονοῦντας λόγον· βέλη δὲ τὰς ἐνεργείας τοῦ ἁγίου Πνεύματος. «Ὁμοιον οὖν ὥσει λέγοιεν· Αἱ ἐνεργεῖαι αἱ εἰς τοὺς ἁγίους σου μαθητὰς ἐξάκουστοι πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ γεγόνασιν. Ἰστέον δέ, ὡς καὶ αὐτὸς βέλος ἐκλεκτὸν παρὰ τῷ προφῆτῃ Ἠσαΐα ὠνόμασται.¹ «Φωνὴ τῆς βροντῆς σου ἐν τῷ τροχῷ.» Βροντὴν τὸν εὐαγγελικὸν λόγον φησὶ, τὸν κατακυπήσαντα τὴν ὑπ' οὐρανόν. Διὸ καὶ τὸν εὐαγγελιστὴν υἱὸν ἀπεκάλεσε βροντῆς.² Τροχὸν δὲ τῶν ἀνθρώπων τὸν βίον φησὶν· ὡς καὶ ἐκ τοῦ Ἰεζεκιήλ ἐστι μαθεῖν.³ «Ὁμοιον οὖν ὥσει λέγοι· Ὁ λόγος σου ὁ εὐαγγελικὸς παντὶ διαδέδοται ἀνθρώπινῳ γένει. «Ἐφαναν αἱ ἀστραπαὶ σου τῇ οἰκουμένῃ.» Καὶ τίνες ἂν εἴεν αἱ ἀστραπαὶ ἢ αἱ τὸ νοητὸν ἡμῖν ἀστράπτουσαι φῶς, οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι καὶ εὐαγγελισταί; οἷς ἔλεγεν ὁ Σωτὴρ· «Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου.⁴ Ἐσαλεύθη καὶ ἔντρομος ἐγενήθη ἡ γῆ.» Ἀντὶ τοῦ, Ἐξάρχουστον τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν γέγονε τὸ σωτήριον κήρυγμα, δι' οὗ καὶ φόβος ἁγνὸς πάντας ἔλαβε, κατὰ τό· «Δουλεύσατε τῷ Κυρίῳ ἐν φόβῳ, καὶ ἀγαλλιᾶσθε αὐτῷ ἐν τρόμῳ.»⁵

«Ἐν τῇ θαλάσῃ ὁδός σου, καὶ αἱ τρίβοι σου ἐν ὕδασι πολλοῖς.» Θάλασσαν μὲν τὸν κόσμον, ὕδατα δὲ πολλὰ τὰ ἐν αὐτῷ διάφορα τῶν ἀνθρώπων γένη. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Χριστὸς ἐνετείλατο λέγων τοῖς ἀποστόλοις· «Πορευθέντες, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη»⁶ καί, «Ἰδοὺ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας»⁷ διέδραμον δὲ τὴν ἐπ' οὐρανόν, καὶ ἐκήρυξαν εἰς πάντα τὰ ἔθνη, συνόντος αὐτοῖς ἀόρατως δηλονότι τοῦ Κυρίου, κατὰ τὰς ἀψευδεῖς αὐτοῦ ἐπαγγελίας· τούτου χάριν ἐπήγαγε· «Καὶ τὰ ἴχνη σου οὐ γνωσθήσονται», διὰ τὸ ἀόρατον τῆς μετ' αὐτῶν πορείας τοῦ Κυρίου. Πλὴν καὶ μόνος αὐτὸς ὡς Θεὸς ἐποιήσατο ἐπὶ τῆς αἰσθητῆς θαλάσσης τὴν πορείαν, ὡς φησὶν ὁ εὐαγγελιστής.

«Ὡδήγησας ὡς πρόβατα τὸν λαόν σου.» Καὶ ὥσπερ πρόβατα οὐκ εἰδότα ὅποι τε ἅπεισι καὶ ὅποι πορεύεται, οὕτως ἡμᾶς αὐτὸς διήγας, ὑπηρέταις πρὸς τοῦτο τοῖς περὶ τὸν Μωϋσέα καὶ Ἀαρὼν κεχρημένος. Πάντα μέντοι ἀπὸ τοῦ· «Ἐμνήσθην τῶν ἔργων Κυρίου», ἀπέδωκε πρὸς τό· «Ἐμνήσθην τοῦ Θεοῦ, καὶ εὐφράνθην.» Τούτων

1. Πρβλ. Ἠσ. 49, 2. 2. Πρβλ. Μάρκ. 3, 17. 3. Πρβλ. Ἰεζ. 1, 20.
4. Ματθ. 5, 14. 5. Ψαλμ. 2, 11. 6. Ματθ. 28, 19. 7. Ματθ. 28, 20.

γάρ, φησίν, ὑπομιμνησκόμενος, παρεκαλούμην τὴν διάνοικν καὶ εὐφραινόμην. Ἐννοῶν γὰρ ὅσα τε καὶ οἷα ἡμῖν ὑπῆρξε τῇ σῇ βοηθείᾳ, ἐπειθόμην, ὥς οὐκ ἂν ποτε τοσαῦτα πεποιηκώς ἐπὶ τῇ ἡμετέρᾳ σωτηρίᾳ καὶ τῇ τῶν κατεχόντων τότε ἀπαλλαγῇ, νῦν ἀνάσχοιο πάντῃ ὑπεριδεῖν ἡμᾶς ἐν δουλείᾳ τε θντας καὶ αἰχμαλωσίᾳ καὶ συμφορᾷ. 5
 «Ἐν χειρὶ Μωϋσῆ καὶ Ἀαρών.» Σὺ αὐτός, φησίν, ὦ Δέσποτα, ὁ μετὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων συνών, καὶ πάλαι ποτὲ διὰ Μωϋσέως ἐξήγαγες ἐξ Αἰγύπτου τὸν λαόν σου, στρατηγούντος Μωϋσέως καὶ Ἀαρών.

Συνέσεως τῷ Ἀσάφ. ΨΑΛΜΟΣ.

10

ΟΖ'.

Ὑπόθεσις.

Τοῦτον ᾄδει τὸν ψαλμὸν Ἀσάφ, τῷ νέῳ λαῷ παραινῶν τῷ νόμῳ προσέχειν τῷ εὐαγγελικῷ, τοῦ τε παλαιοῦ ἐκείνου τῶν Ἰουδαίων δήμου κατηγορῶν, δι' οὗ πολλὰ εὐεργετημένοι, οὐδενὸς ἐμνημόνευσαν, 15 μᾶλλον δὲ καὶ εἰς τοῦναντίον ἔτρεψαν τὰς εὐχαριστίας, ἀχαριστίᾳ τὸν εὐεργέτην ἀμειβόμενοι.

«Προσέχετε, λαός μου, τὸν νόμον μου.» Καὶ ποίῳ λαῷ ἢ τῷ ἐξ ἔθνων παραινεῖ; Καὶ ποίῳ νόμῳ προσέχειν παρακελεύεται ἢ τῷ εὐαγγελικῷ; Ὅτι δὲ λαὸς αὐτοῦ τὰ ἔθνη, ὁ προφῆτης Ζαχαρίας 20 φησί· «Καὶ καταφεύξονται ἔθνη πολλὰ ἐπὶ τὸν Κύριον, καὶ ἔσονται αὐτῷ εἰς λαόν.¹» «Κλῖνατε τὸ οὖς ὑμῶν πρὸς τὰ ῥήματα τοῦ στόματός μου.» Προθύμως γάρ, φησί, τῶν παρ' ἐμοῦ λεγομένων ἀκούσατε.

«Ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου.²» Σαφῶς τοῦτο ὁ εὐαγγελιστὴς ἡρμῆνευσε πληρωθέν, ὅτε τὰς πολλὰς παραβολὰς εἶπεν ὁ 25 Κύριος ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις.

«Καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν διηγήσαντο ἡμῖν.» Ὅσα παρὰ τῶν πατέρων, φησί, δεδιδάγμεθα ἀκούσαντες, πάντα ταῦτα διὰ τῶν ἔργων καὶ τῆς αὐτοῦ παρουσίας ἐγνώκαμεν.

«Οὐκ ἐκρύβη ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῶν εἰς γενεὰν ἑτέραν.» Οὐχ 30 ἑτέρα, φησί, γενεᾷ, ἀλλὰ τοῖς τέκνοις αὐτῶν πάντα πέπρακται τὰ παρὰ τοῦ Σωτῆρος μεγαλουργήματα· διὸ οὐκ ἐπαύσαντο αὐτοὺς «προαγγέλλοντες τὰς αἰνέσεις τοῦ Κυρίου καὶ τὰς δυναστείας αὐτοῦ.»

«Καὶ νόμον ἔθετο ἐν Ἰσραὴλ.» Νόμον, φησίν, ἔδωκε τοῖς πατράσιν αὐτῶν, καὶ τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου παιδαγωγῶν αὐτοὺς 35 εἰς τὸ γινῶναι διὰ τοῦ νόμου τὸν κατὰ καιροὺς ἐπιδημήσαντα Σωτῆρα τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων.

«Υἱοὶ τεχθισόμενοι.» Σημαίνει δὲ διὰ τούτων τοὺς ἁγίους τοῦ

Σωτήρης μαθητάς, οἵτινες τὰ θαυμάσια αὐτοῦ κατώρθωσεν ὁ Χριστός, τοῖς υἱοῖς αὐτῶν ἀπαγγέλλουσι· τούτέστι· τοῖς προσελθοῦσι δι' αὐτῶν τῇ πίστει.

«Καὶ μὴ ἐπιλάβονται τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ.» Ταῦτα διηγῶνται 5 αὐτοῖς, δι' ὧν δυνήσονται μόνην ἐλπίδα τὸν Θεὸν ἐπιγράψασθαι.

«Ἴνα μὴ γένωνται ὡς οἱ πατέρες αὐτῶν.» Ἀπαγγελοῦσι, φησί, τὰς αἰνήσεις τοῦ Θεοῦ τοῖς δι' αὐτοῦ παιδαγωγούμενοις οἱ ἀπόστολοι· ἵνα καὶ ἐκζητήσωσι τὰς τοῦ Θεοῦ ἐντολάς, καὶ μὴ τὴν τῶν πατέρων κακοδοξαίοντιαν μιμήσωνται. Ἐκεῖνη γάρ, φησὶν, ἡ γενεὰ οὐκ ἔσχεν 10 εὐθεῖαν τὴν καρδίαν πρὸς Θεόν, οὐδὲ πίστιν ἔσχε τὸ πνεῦμα αὐτῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ. «Γενεὰ ἦτις οὐ κατεύθυνε τὴν καρδίαν αὐτῆς.» Ἐκεῖνοι γὰρ βεβαίαν τὴν εἰς τὸν Θεὸν οὐκ ἐκτήσαντο πίστιν, τὴν εὐθεΐαν οὐκ ἐθελήσαντες πορεῖαν ὁδεῦσαι, ἀλλὰ γνώμην ἐσχηκότες τοῖς θεοῖς ἐναντιουμένην θεσμοῖς.

«Υἱοὶ Ἑβραίων ἐντείνοντες καὶ βάλλοντες τόξοις.» Ἀπὸ μόνης 15 τῆς φυλῆς τοῦ Ἑβραίου ὅλον τὸν λαὸν τοῦ Ἰσραὴλ τὸν ἀποσχισθέντα τοῦ Ἰούδα ἐδήλωσεν. Οὗτοι γὰρ καὶ τὰς δαμάλεις ἔστησαν, καὶ τῆς κατὰ νόμον λατρείας ἀπέστησαν. Ἀψάμενος τῆς τῶν πατέρων πονηρίας, ἐφεξῆς καταλέγει πᾶσαν τὴν κακίαν αὐτῶν, τὴν τε παρὰ τοῦ 20 Θεοῦ εἰς αὐτοὺς ἀγαθῶν δαψίλειαν, τὴν τε πρὸς τὸν Θεὸν αὐτῶν ἀπιστίαν, τὸν τε διαδεξάμενον αὐτοὺς διὰ ταῦτα ὄλεθρον· ἵνα διὰ τούτων παιδαγωγηθέντες, τὸν πονηρὸν φύγῃσι ζῆλον. Λέγει δέ, ὡς οἱ τοῦ Ἑβραίου υἱοί, τούτέστιν ἅπας Ἰσραὴλ, οἱ δεδιδαγμένοι τοῖς πονηροῖς μάχεσθαι δαίμοσι, καὶ εἰς τοῦτο ὥσπερ τόξον κατασκευασθέντες, 25 παρ' αὐτὸν τὸν τοῦ πολέμου καιρὸν μετεβλήθησαν, τὸν μὲν Δεσπότην καὶ Θεὸν ἀρνησάμενοι, προσκλινάντες ἑαυτοὺς τῷ Βαραββᾷ, τούτέστι τῷ Σατανᾷ.

«Οὐκ ἐφύλαξαν τὴν διαθήκην τοῦ Θεοῦ.» Τὴν καινὴν τοῦ Εὐαγγελίου παράδοσιν φησί, κατὰ τό· «Ἰδοὺ ἡμέρα ἔρχεται, καὶ διαθήσομαι 30 αὐτοῖς διαθήκην καινὴν.¹» Αἰτίας δέ ἐστιν ἀπόδοσις, ὅτι, ταύτην μὴ φυλάξαντες, ἦτις ἐστὶ καινὸς νόμος τοῦ Θεοῦ, «ἐστράφησαν ἐν ἡμέρᾳ πολέμου.» Οὐ γὰρ ἐπίστευον αὐτῷ λέγοντι· «Ἐγὼ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθον καὶ ἤκω.²» Δέον γὰρ βάλλειν καὶ πολεμεῖν τοὺς Θεῷ πολεμοῦντας· οἱ δὲ κατὰ Θεοῦ ἤραντο πόλεμον.

«Καὶ ἐπελάβοντο τῶν εὐεργεσιῶν αὐτοῦ.» Καίτοι, φησί, πολλὰ εὐεργετημένοι, πάντα ἀπὸ τῆς μνήμης ἀνερρίπισαν. Καὶ τούτου ἀποδείξεις τὸ παραδοῦναι Πιλάτῳ. Ἐπελάβοντο τὸ πῶς διῆλθεν εὐεργετῶν αὐτοῦς πάντας, καὶ ἰώμενος τοὺς καταδυναστευομένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου.

«Ἐναντίον τῶν πατέρων αὐτῶν αὐτοὶ ἐποίησαν θαυμάσια.» Οὕτω, φησί, τῶν εὐεργεσιῶν καὶ τῶν θαυμασίων ἐπελάβοντο τοῦ Χριστοῦ,

ὥσπερ ἀμέλει καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ γεγεννημένων, ὅτε αὐτοὺς ἠλευθέρου ὁ Θεός. Τοιοῦτον γάρ τι ἔοικεν ὑποσημαίνειν τό, «Ἐναντίον τῶν πατέρων αὐτῶν» ὥσει σαφέστερον ἔλεγεν· Ὁμοιότροποι τῷ ζήλῳ τῶν πατέρων αὐτῶν γεγονάσι τῷ πονηρῷ· καὶ ὥσπερ ἐκεῖνοι ἐπελάθοντο τοῦ Θεοῦ, οὕτω καὶ οὗτοι.

«Διέρρηξε θάλασσαν, καὶ διήγαγεν αὐτούς.» Καὶ οὐ τοῦτο μόνον φησὶν, ἀλλὰ καὶ θάλασσαν διελὼν ἅπαντας διεβίβασεν. Ἐντεῦθεν ἄρχεται τὰ ἐπὶ τῆς προτέρας λυτρώσεως διηγεῖσθαι θαυμάσια. Καταδικαιρεθείσης γὰρ εἰς διαιρέσεις πολλὰς τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, καὶ τῶν ὑδάτων διοριζομένων καὶ ἐξ ἐκάστου μέρους μετεωριζομένων, καὶ αἰρομένων εἰς ὕψος, «ὥσπερ ἐν ἄσκῳ» τινι συνέκλεισεν αὐτὰ θεῖα τινὶ δυνάμει, ὅπως μὴ διαχεόμενα ἐπικλύσῃ τὸ πλῆθος.

«Διὰ τοῦτο ἤκουσε Κύριος καὶ ἀνεβάλετο.» Ἀντὶ τοῦ· Ὑπερέθετο μικρόν, καὶ οἴονει ἀνέκοψε τὴν εὐεργετικὴν χεῖρα.

«Καὶ ἄρτον οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς.» Οὐ μόνον, φησὶ, τῷ μάννα τὰ σώματα ἔτρεφεν, ἀλλὰ γὰρ καὶ λογικῇ τινι καὶ οὐρανίῳ δυνάμει διέτρεφεν αὐτῶν τὰς ψυχάς· ὥσπερ ἀμέλει διατρέφει καὶ τοὺς ἀγγέλους. Καὶ τοῦτό ἐστι μὲν καὶ ἐκ τοῦ συνδέσμου ἰδεῖν, τῷ ὥσπερ ἐν ἐπαγωγῇ εἰπεῖν τό· «Καὶ ἄρτον οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς.» Ἔστι δὲ οὐδὲν ἦττον καὶ τοῦ Ἀποστόλου μαθεῖν, περὶ αὐτῶν εἰρηκότος, ὡς πνευματικὸν ἔφαγον βρῶμα. Τοῦτο δὲ ἦν ὁ νῦν ἄρτος ἀγγέλων ὀνομαζόμενος.

«Καὶ ὥσει ἄμμον θαλασσῶν πετεινὰ πτερωτά.» Τὴν ὀρτυγομήτρην φησὶν ἐνταῦθα.

«Ἔτι τῆς βρώσεως οὔσης ἐν τῷ στόματι αὐτῶν.» Γέγονε γὰρ αὐτοῖς εἰς χολέραν ἕξις ἢ τροφή, ἅτε ὅλον διόλου ἐκνευκώτων εἰς τὴν τῶν κρεῶν πλησμονήν.

«Καὶ ἐμνήσθη, ὅτι σὰρξ εἰσιν, πνεῦμα πορευόμενον καὶ οὐκ ἐπιστρέφον.» Ἡλέει αὐτούς, φησὶ, καίτοι ὁρῶν αὐτοὺς ὀλοτρόπως ἐκκεκλικώτας εἰς σάρκας, ἀντὶ τοῦ εἰς τὸ τὰ σαρκὸς φρονεῖν, καὶ πνεῦμα ἔχοντας, εἰς ἐπιθυμίαν σαρκὸς αἰεὶ πορευόμενον, καὶ οὐκ ἐπιστρέφον εἰς τὸ μετανοεῖν, καὶ ἐκζητεῖν ἐξ ὅλης ψυχῆς τὸν Θεόν. Δι' οὐδὲν οὖν ἕτερον ἠλέει καὶ ἔσωσεν, ἢ διὰ τὴν οἰκείαν μόνον φιλανθρωπίαν. Διὸ καὶ προλαβὼν εἶπεν· «Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν οἰκτίρων καὶ ἐλεήμων.»

«Οὐκ ἐμνήσθησαν τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἡμέρας ἧς ἐλυτρώσατο αὐτοὺς ἐκ χειρὸς θλίβοντος.» Καταλέξας τὰ ἐν τῇ θαλάσῃ καὶ ἐν ἐρήμῳ αὐτοῖς δεδομένα ἀγαθὰ, ἕτερον εὐεργεσίας καταλέγει τρόπον. Ταῦτα δὲ ἐστὶ τὰ περιστάντα δεινὰ τοὺς ἐχθρούς· ἢ τε εἰς αἷμα μεταβολὴ τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἡ κυνόμεια, καὶ ὁ βάτραχος, καὶ ἡ ἐρυσίβη, καὶ ἡ ἀκρίς, καὶ ἡ χάλαζα, καὶ ἡ πάχνη, καὶ τὸ πῦρ, καὶ ἡ τῶν πονηρῶν ἀγγέλων ἀποστολή· καὶ τὰ λοιπὰ μέχρι τῆς τῶν πρωτοτόκων ἀπωλείας.

«Ὡδοποίησε τρίβον τῇ ὁργῇ αὐτοῦ.» Δεδωκώς, φησί, τοῦ ἁμνοῦ τὸ μυστήριον, διέξοδον δέδωκε τῇ ὁργῇ, ὅπως τὸν αὐτοῦ παρέλθῃ λαόν, καὶ μὴ ἀψηται τῶν αὐτοῦ τελούντων τὸ μυστήριον. Ἀλλὰ φυλάξας τούτους διὰ τοῦ ἔξοδον δοῦναι τῇ ὁργῇ, αὐτῶν τῶν ψυχῶν, 5 δηλαδὴ τῶν Αἰγυπτίων, «οὐκ ἐφείσατο ἀπὸ θανάτου.» παρέδωκε γὰρ τῷ ἐξολοθρευτῇ.

«Καὶ εἰσήγαγεν αὐτοὺς εἰς ὄρος ἀγιάσματος αὐτοῦ.» Ἱερουσαλήμ φησι καὶ τὸν μετὰ ταῦτα οἰκοδομηθέντα ἐν αὐτῇ ναόν. «Ὅρος τοῦτο δ' ἐκτίσαστο ἡ δεξιὰ αὐτοῦ.» Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ Χριστὸς ἡ δεξιὰ 10 τοῦ Πατρὸς, ὁ καὶ πάλοι προπορευόμενος τοῦ λαοῦ, καὶ κατακληροδοτῶν αὐτοῖς τῆς ἐπαγγελίας τὴν γῆν. «Καὶ ἐξέβαλεν ἀπὸ προσώπου αὐτῶν ἔθνη.» Τὸν Ἀμορραῖον καὶ τὸν Χετταῖον, καὶ τοὺς ἐξῆς δηλουμένους. «Καὶ ἐκληροδότησεν αὐτοὺς ἐν σχοινίᾳ κληροδοσίας.» Αὐτῶν τῶν ἐξελαθέντων καὶ ἀνηρημένων ἐπὶ τὰ ἔθνη. Τὰς 15 γὰρ πόλεις αὐτῶν τῶν ἐκβεβλημένων καὶ τοὺς οἴκους ἐκληρονόμησαν.

«Καὶ ἐπείρασαν καὶ παρεπίκραναν τὸν Θεὸν τὸν ὑψιστον.» Τὴν ἐπὶ τῶν κριτῶν γενομένην εἰδωλολατρείαν σημαίνει, καὶ τὴν ἐπὶ τῶν βασιλειῶν. «Καὶ τὰ μαρτύρια αὐτοῦ οὐκ ἐφυλάξαντο.

20 «Καὶ ἀπέστρεψαν, καὶ ἠθέτησαν, καθὼς καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν.» Ὡσπερ οἱ πατέρες αὐτῶν, φησὶν, ἐν τῇ ἐρήμῳ τὸν μόσχον πεποιήκασι, τὸν λυτρωτὴν ἀρνησάμενοι· οὕτω καὶ οὗτοι πάλιν τὰς δαμάλεις ἀναθέντες ἔθουον, ἐγκαταλιπόντες Θεόν.

«Καὶ παρώργισαν αὐτὸν ἐν τοῖς βουνοῖς αὐτῶν.» Ἐπὶ πᾶσαν 25 γὰρ κορυφὴν ὄρους τοῖς ἀκαθάρτοις ἔθουον δαίμοσιν, ὥς ὁ προφῆτης Ὡσηέ φησιν.¹

«Ἦκουσεν ὁ Θεὸς καὶ ὑπερεῖδε, καὶ ἐξουδένωσε σφόδρα Ἰσραὴλ.» Παρεδόθησαν γὰρ εἰς διαφόρους αἰχμαλωσίας.

«Καὶ ἀπώσατο τὴν σκηνὴν Σηλώμ.» Ἐν Σηλώμ γὰρ ἦν τὸ πρό- 30 τερον ἡ σκηνή, ἥνικα ἱεράτευσαν Ἡλεὶ καὶ Σαμουὴλ. «Σκὴνωμα δ' κατεσκήνωσεν ἐν ἀνθρώποις.» Σκὴνωμα τὴν κιβωτὸν φησιν, ἥπερ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων ἀφῆρηται τῶν πέντε σατραπειῶν τῶν λαβουσῶν αὐτήν.

«Καὶ παρέδωκεν εἰς αἰχμαλωσίαν τὴν ἰσχὺν αὐτῶν, καὶ καλλονὴν 35 αὐτῶν.» Ἰσχὺς αὐτῶν καὶ μὴν καὶ καλλονὴ ἡ κιβωτὸς ἦν ἡ παραδέδοται Ἀζωτίων εἰς χεῖρας.

«Καὶ συνέκλεισεν εἰς ῥομφαίαν τὸν λαὸν αὐτοῦ.» Ἀγόμενοι γὰρ αἰχμάλωτοι, ἀπέθνησκον, οὐδενὸς αὐτοῖς ἐπικουροῦντος, διὰ τὸ προ- δεδαπανῆσθαι πυρὶ τοὺς ἐπιτηδεῖους αὐτῶν.

40 «Οἱ ἱερεῖς αὐτῶν ἐν ῥομφαίᾳ ἔπεσον.» Τοὺς υἱοὺς Ἡλεὶ τοῦ ἱερέως λέγει. «Καὶ αἱ χῆραι αὐτῶν οὐ κλαυθήσονται.» Συνδιολώλασι

1. Πρβλ. Ὡσ. 11, 2.

γάρ τῇ αὐτῶν ἀπώλειᾳ, καὶ τῷ τῶν ἀνδρῶν θανάτῳ συνήφθησαν, μηδὲ τῶν ἐπὶ νεκροῖς ἀξιωθεῖσαι δακρύων.

«Καὶ ἐπάταξε τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ εἰς τὰ ὀπίσω.» Τοῦτό φησι διὰ τὸ Ἀζωτίους καὶ Ἀσκαλωνίτας εἰς τὰς ἐδρας πατάξαι, ἄχρις οὐ τὴν κιβωτὸν ἀπέστειλαν.

5

«Καὶ ἀπώσατο τὸ σκῆνωμα Ἰωσήφ.» Τοῦτό φησι διὰ τὸ τὴν Σηλῶμ ἐν τῇ μερίδι εἶναι τοῦ Ἰωσήφ. Ἐφραΐμ δὲ υἱὸς Ἰωσήφ.

«Καὶ ἐξελέξατο τὴν φυλὴν Ἰούδα.» Ἀπὸ γὰρ ταύτης τοὺς βασιλέας ἐποίησεν, ὧν πρῶτος Δαυίδ. Ἰστέον δέ, ὡς φυλὴν ἀντὶ φυλῆς ἐξελέξατο, τὴν Ἰούδα ἀντὶ τῆς Ἰωσήφ καὶ τόπον ἀντὶ τόπου, τὸ 10 ὅρος Σιών ἀντὶ τῆς Σηλῶμ.

«Καὶ ᾠκοδομήσεν ὡς μονοκέρωτος τὸ ἁγίασμα αὐτοῦ.» Ἀγίασμα μὲν τὸν θεῖον ἐν Ἱερουσαλὴμ ᾠκοδομηθέντα λέγει ναόν. Μονόκερως δὲ θηρίον ἐστὶν ἀκαταμάχητον, διὰ τὸ ὀξύ κέρας ἐπὶ μετώπου φέρειν, καὶ πάντα τούτῳ ἀναιρεῖν τὰ θηρία. Λέγει οὖν, «Ὅτι οὕτως ὁ θεὸς 15 ᾠκοδομήθη ναός, ὡς πάντα τὰ ἔθνη τῆς ἐνοῦσης ἐν αὐτῷ ἰσχύος δεῦτερα φαίνεσθαι.

«Ἐξόπισθεν τῶν λοχευομένων ἔλαβεν αὐτόν.» Τικτομένων καὶ γεννωμένων. Ἀπὸ τῆς ποιμαντικῆς, φησὶν, ἐπιστήμης, καὶ τοῦ εἰδέναι τὰ λοχευόμενα τῶν προβάτων διαφυλάττειν, καλῶς ἀναλαβὼν 20 καὶ τῶν λογικῶν θρεμμάτων ποιμένα πεποίηκε. «Ποιμαίνει Ἰακώβ τὸν δούλον αὐτοῦ.» Τουτέστι, διδάσκαλος αὐτοῖς ἀγαθῶν τρόπων ἐγένετο, δι' ὧν ἐπεδείκνυτο παιδεύσας αὐτούς.

«Καὶ ἐν ταῖς συνέσεσι τῶν χειρῶν αὐτοῦ ὠδήγησεν αὐτούς.» Σύνεσιν χειρῶν πᾶσαν τὴν ἐν τῷ προσήκοντι πρᾶξιν γινομένην φησὶν. 25

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Ἀσάφ.

ΟΗ'.

Ὑπόθεσις.

Τοῦτον ᾄδει τὸν ψαλμὸν ὑπὲρ τῶν ἀναιρεθέντων πικρῶς κατὰ τοὺς καιροὺς τοῦ Ἀντιόχου· αἰτῶν τε διὰ τῆς ἱκετείας ἐκδίκησιν γενέσθαι 30 τῆς εἰς τὸ ἔθνος γινομένης μαιφονίας, μεταστραφεισῶν δηλονότι τῶν συμφορῶν εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐπάγοντας αὐτάς.

«Ὁ Θεός, ἤλθοσαν ἔθνη εἰς τὴν κληρονομίαν σου.» Πολλοὺς γὰρ εἰσαγαγὼν ὁ Ἀντιόχος, εἰσῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἐνέπρησε τὸν θεῖον ναόν. «Ἐμίαναν τὸν ναόν τὸν ἁγίόν σου.» Ἰδοῦ, φησί, τῶν σῶν 35 ἐκράτησαν ἄλλοι, καὶ τὰ σὰ ὑπὸ ἄλλοφύλων κατέχεται. «Ἐθεντο Ἱερουσαλὴμ εἰς ὀπωροφυλάκιον.» Λιθολόγιος τόπος ὅπου τὴν σκηνὴν ἔχει ὁ τὰς ὀπώρας φυλάσσω.

«Ἐθεντο τὰ θνησιμαῖα τῶν δούλων σου βρώματα τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ.» Διὰ γὰρ ὑπερβολὴν ἀπανθρωπίας οὐδὲ θάπτειν τοῖς 40

οἰκείοις ἐπέτρεπον οἱ πολέμιοι τοὺς νεκροὺς. «Τὰς σάρκας τῶν ὁσίων σου τοῖς θηρίοις τῆς γῆς.» Πῶς γὰρ οὐχ ὀσοι οἱ τὸ αἷμα ἐκχυθέντες ὑπὲρ τῆς τοῦ νόμου φυλακῆς, ὧν ἦσαν οἱ Μαχαβαῖοι:

«Ἐκκαυθήσεται ὡς πῦρ ὁ ζῆλος σου.» Ζήλωσόν, φησί, διὰ τὸ
5 σὸν ὄνομα τὸ βλασφημούμενον παρὰ τῶν ἐχθρῶν.

«Μὴ μνησθῆς ἡμῶν ἀνομιῶν ἀρχαίων.» Τὰς ἐν Αἰγύπτῳ λέγει ἀμαρτίας ἀρχαίας.

«Μήποτε εἰπωσι τὰ ἔθνη· Ποῦ ἔστιν ὁ Θεὸς αὐτῶν;» Εἰ καὶ ἐμποδίζει, φησί, τῇ ἡμετέρᾳ σωτηρίᾳ τὸ πλῆθος τῶν ἡμετέρων ἀμαρ-
10 τιῶν· ἀλλὰ διὰ τὸ σὸν ὄνομα ποίησον ἡμῖν διὰ τὸν ὀνειδισμόν ὃν ἐπιφέρουσι σοί, διὰ τὸ αἷμα τὸ ἐκχυνόμενον τῶν σῶν δούλων, διὰ τὸν στεναγμὸν τῶν πεπεδημένων.

«Κατὰ τὴν μεγαλωσύνην τοῦ βραχίονός σου περιποίησαι τοὺς υἱοὺς τῶν τεθανατωμένων.» Τῇ δυνάμει, φησί, τοῦ βραχίονός σου
15 σῶσον τοὺς καταλειφθέντας ἐκ τῶν ἀνηρημένων.

Εἰς τέλος ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων, μαρτύριον τοῦ Ἀσάφ,
ΨΑΛΜΟΣ ὑπὲρ τῶν Ἀσσυρίων.

ΟΘ'.

Ὑπόθεσις.

20 Κατὰ μὲν τὸ πρόχειρον τῆς λέξεως ἐλεηθῆναι ἀξιοῖ τοὺς ὑπὸ τοῦ Ἀσσυρίου καταδουλωθέντας· κατὰ δὲ τὴν ὑψηλοτέραν διάνοιαν, ὑπὲρ τῶν ὑπομεινάντων τὴν αἰχμαλωσίαν τὴν νοητὴν, μετὰ τὸν κατὰ τοῦ Κυρίου σταυρὸν ὑπὸ τῶν νοητῶν Ἀσσυρίων, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀρχοντος αὐτῶν, φημί δὴ τοῦ Σατανᾶ. Ἰκετεῖαν οὖν προβάλλεται,
25 ἀξίων ἐπιφάνειαν γενέσθαι τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, καὶ ἐλευθέρωσιν τοῦ παντὸς γένους τοῦ Ἰσραήλ.

«Ὁ ποιμαίνων τὸν Ἰσραήλ, πρόσχες.» Σέ, Δέσποτα, τὸν ποιμένος δίκην τοῦ λαοῦ προμηθούμενον, δέξασθαι μου τὴν ἰκετεῖαν ἀντιβολῶ.

30 «Ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν χερουβὶμ, ἐμφάνηθι ἐναντίον Ἐφραῖμ, καὶ Βενιαμὴν, καὶ Μανασσῆ.» Ἐν τῇ πορείᾳ τῆς σκηνῆς ἐβάδιζον τρεῖς φυλαί, Ἰούδα, καὶ Ἰσάχαρ, καὶ Ζαβουλὼν. Ἠκολούθουν δὲ κατὰ νότον τρεῖς ἕτεραι· ἡ τοῦ Ἐφραῖμ, ἡ τοῦ Βενιαμὴν καὶ τοῦ Μανασσῆ. Ἦν δὲ ἐπὶ τῶν χρυσῶν χερουβὶμ τῶν ἐπάνω τῆς κιβωτοῦ
35 δόξα Θεοῦ· προεβάδισε γὰρ αὐτῶν κατὰ τὴν πορείαν. Σὺ οὖν ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν χερουβὶμ, καὶ προπορευόμενος τῆς κιβωτοῦ, ὡς εἶναι ἔμπροσθεν τοῦ Ἐφραῖμ, Βενιαμὴν καὶ Μανασσῆ (τὸ γὰρ «ἐναντίον» σημαίνει τὸ ἔμπροσθεν), διὰ τῆς σαυτοῦ δυναστείας τὴν σωτηρίαν ἐπιδίδου.

40 «Ἀμπελον ἐξ Αἰγύπτου μετῆρας.» Τὸν Ἰσραήλ φησιν. «Ἐξέ-

βαλες ἔθνη, καὶ κατεφύτευσας αὐτήν.» Προπορευόμενος γάρ, ἐξέ-
βαλες ἀπὸ προσώπου αὐτῶν τὰ ἔθνη.

«Ἐκάλυψεν ὄρη ἡ σκιά αὐτῆς.» Σκιά μὲν τῆς ἀμπέλου ἢ κατὰ
νόμον λατρεία, διὰ τὸ σκιάν ἔχειν τὸν νόμον τῶν μελλόντων ἀγαθῶν
ὄρη δὲ τό τε ἐν Σηλωμ καὶ τὸ ἐν Σιών φησιν. Ἐν τούτοις γὰρ τοῖς 5
δυσὶ τόποις ἱδρυτο ἡ σκηνή. Οὐδὲν οὖν ἕτερον σημαίνει, ἢ ὅτι τὰ
ἐν νόμῳ, ἅτινα ἦν σκιά τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, ἐν τοῖς δυσὶ τούτοις
ἐτελεῖτο ὅρεσι. «Καὶ ἀναδενδράδες αὐτῆς τὰς κέδρους τοῦ Θεοῦ.»
Κέδροι μὲν αἱ οὐράνιαι δυνάμεις· ἀναδενδράδες δὲ τῆς ἀμπέλου οἱ
ἐκ τοῦ λαοῦ προφητὰι εἰς ὕψος ἡρμένοι, καὶ ἐπαναπαυόμενοι ταῖς 10
ἄνω καὶ λογικαῖς δυνάμεσιν.

«Ἐξέτεινε τὰ κλήματα αὐτῆς ἕως θαλάσσης.» Κλήματα καὶ
παραφυάδες τῆς ἀμπέλου τὸ πᾶν πλῆθος τοῦ λαοῦ φησιν, ὃ κατέσχευεν
ἀπὸ ποταμοῦ Εὐφράτου μέχρι θαλάσσης τῆς Ἰνδικῆς.

«Ἵνα τί καθεῖλες τὸν φραγμὸν αὐτῆς;» Φραγμὸς ἦν αὐτῇ ἡ τῶν 15
ἀγγέλων φυλακή, ἣν ἀπέστησεν ἀπ' αὐτῶν ὁ Θεός. «Καὶ τρυγῶσιν
αὐτήν πάντες οἱ παραπορευόμενοι τὴν ὁδόν.» Δέδοται γὰρ εἰς βό-
σκημα τοῖς ἀκαθάρτοις δαίμοσιν, οἵτινες καὶ νέμονται αὐτῶν τὰς
ψυχάς, τῆς νοητῆς εὐκαρπίας ἀπογυμνοῦντες.

«Ὁ Θεὸς δυνάμεων, ἐπίστρεψον.» Ἰκετεύω σε τοίνυν τὸν 20
νατὸν Δεσπότην ἰδεῖν ἄνωθεν τῆς ἀμπέλου τὴν λώβην, καὶ θερα-
πείας ἀξιῶσαι τὸ πάθος. Ἡ σὴ γὰρ αὕτη πρόνοια τὴν προτέραν ἔδω-
κεν εὐκληρίαν.

«Καὶ κατάρτισαι αὐτήν ἣν ἐφύτευεν ἡ δεξιὰ σου.» Ἐπειδὴ σὺ
αὐτήν, φησί, κατεφύτευσας, εἴτα γέγονεν «ἐμπεπυρισμένη καὶ κατε- 25
σκαμμένη» καὶ ἀπόλωλε, σοὺ αὐτὴν ἐπιτιμήσαντος, κατάρτισαι αὐ-
τήν καὶ ἐτοίμην εἰς σωτηρίαν παρασκευάσον· παρασκευάσον δὲ
διὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ γάρ, «ἐπὶ υἱὸν ἀνθρώπου», διὰ τοῦ
υἱοῦ ἀνθρώπου σημαίνει. Τίς δὲ ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἢ αὐτὸς
ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις φησί; 30

«Γεννηθήτω ἡ χεὶρ σου ἐπ' ἄνδρα δεξιᾶς σου.» Αὕτη, φησὶν,
ἡ πρᾶξις ἡ τῆς σωτηρίας τοῦ λαοῦ, ἥτις καὶ διὰ τῆς χειρὸς σημαί-
νεται, «ἀπ' ἄνδρα δεξιᾶς σου γεννηθήτω», τουτέστι διὰ τοῦ ἀνδρὸς τοῦ
ὄντος δεξιᾶς σου. Καὶ τίς οὗτος ἢ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὃς ἐστὶ δεξιὰ
τοῦ Πατρὸς, εἰ καὶ γέγονεν ἄνθρωπος; Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο γένηται, 35
καὶ σώσῃ ἡμᾶς, φησὶν, ἡ δεξιὰ σου, ὁ χρηματίσας ἀνὴρ καὶ υἱὸς ἀν-
θρώπου, οὐκ ἂν ποτε ἀποστῶμεν ἀπὸ σοῦ, ἅτε τῆς σῆς ζωῆς μετα-
λαβόντες, καὶ τῷ σῷ ἐπικληθέντες ὀνόματι, τουτέστι Χριστιανοί.

«Κύριε ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, ἐπίστρεψον ἡμᾶς.» Συνεχῶς τὴν
ἱκεσίαν προβάλλεται, ἐπισπεύδων τὴν ἐπιφάνειαν γενέσθαι τοῦ Μονο- 40
γενοῦς, δι' οὗ καὶ σωθήσονται.

Εἰς τέλος ὑπὲρ τῶν ληνῶν ΨΑΛΜΟΣ τῷ Ἀσάφ, ἀλληλουῖα.

Π'.

Ῥπόθεσις.

Ἦδη τὸν ὄγδοον ἐρμηνεύοντες ἀποδεδώκαμεν εἶναι ληνοὺς τὰς
5 Ἐκκλησίας. Ἔστιν οὖν καὶ ἐκ τούτου τοῦ ψαλμοῦ ἰδεῖν, ὡς καλεῖ
τὰ ἔθνη πρὸς τὴν πίστιν τὴν εἰς τὸν Κύριον· αὐτοῖς διδασκαλίαν ποι-
οῦμενος τοῦ μήποτε ἀποστήναι αὐτοῦ, τὴν τοῦ προτέρου λαοῦ διὰ
τὴν κακίαν ἀποβολὴν λέγων.

«Ἀγαλλιᾶσθε τῷ Θεῷ τῷ βοηθῷ ἡμῶν, ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ
10 Ἰακώβ.» Ἀλαλαγμός ἐστιν ἐπινίκιος ὕμνος. Παρακελεύεται οὖν
τοῖς ἔθνεσι τῷ βοηθῆσαντι Θεῷ, καὶ ἐκ τῆς τῶν δαιμόνων αὐτοῦς
ῤυσσάμενῳ καταδυναστείας, τὰς ἐπινίκιους ᾄδειν ᾠδὰς.

«Λάβετε ψαλμόν, καὶ δότε τύμπανον.» Ψαλμόν ἐν τούτοις τὴν
θεῖαν διδασκαλίαν φησί. Τύμπανον δὲ ὄργανόν ἐστι ἐκ δερμάτων πε-
15 ποιημένον. Λέγει οὖν Ἐπῆκοι τοῖς θεοῖς λογίοις γενόμενοι, «παρα-
στήσατε τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, εὐπρόσδεκτον τῷ Θεῷ.¹»
«Ψαλτήριον τερπνὸν μετὰ κιθάρας.» Ψαλτήριον πάλιν τὸ σῶμα φησι,
διὰ τὴν γινομένην συμφωνίαν καὶ συναρμονίαν πρὸς αὐτὸ τῆς ψυχῆς·
ὧν ἄρτιοι γένωνται οἱ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι, καὶ τὰς ψυχὰς ἀνατι-
20 θέντες τῷ Θεῷ, καὶ τὸ σῶμα, οὐ τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ Κυρίῳ.

«Σαλπίζατε ἐν νεομηνίᾳ σάλπιγγι.» Ὡς περ πάλαι ποτὲ ὁ Ἰσραὴλ
αἰσθητὰς λαμβάνων σάλπιγγας ἐν τῇ νεομηνίᾳ ἐσάλπιζε, τοῦτο
πρόσταγμα δεδωκότος τοῦ Θεοῦ, καὶ μαρτύριον τοῦ ἐλευθερωθῆναι
αὐτοὺς τῆς ἐξ Αἰγύπτου δουλείας· οὕτω καὶ ὁ νέος λαός, τῇ εὐαγγε-
25 λικῇ χρώμενος σάλπιγγι, ἧς ὁ φθόγγος εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν,
κελεύεται ἐν ταῖς νεομηνίαις σαλπίζειν, τουτέστιν ἐν τῇ ἀνακαινί-
σει τοῦ νοῦς αὐτοῦ· ὁμολογῶν καὶ αὐτὸς καὶ μαρτυρῶν, ὅτι δὴ αὐτὸν
ἐκ τῆς νοητῆς ἡλευθέρωσεν Αἰγύπτου, τουτέστιν ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ
σκότους.

30 «Γλῶσσαν ἦν οὐκ ἔγνω ἤκουσεν.» Ὁ λαός, φησὶν, ἐξελθὼν ἐκ
τῆς Αἰγύπτου, ἤκουσε γλῶσσαν ἦν πάλαι οὐκ ἔγνω. Καὶ ποῖα αὕτη
ἦ ἡ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν λαὸν γινομένη ἐν τῷ ὄρει φωνή;

«Ἀπέστησεν ἀπὸ ἄρσεων τὸν νῶτον αὐτοῦ.» Ἀντί τοῦ, ἐξ ἄρσεων.
Λέγει δέ, ὅτι τῶν βασταγαμάτων αὐτοῦς ἡλευθέρωσεν, ὧν ἐπεφέ-
35 ροντο οἰκοδομοῦντες τὰς πόλεις τῷ Φαραῷ. «Αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐν τῷ
κοφίνῳ ἐδόουλευσαν.» Τοῦτό φησι διότι τὸν πηλὸν καὶ τὰ ἄχυρα ἐν
κοφίνῳ ἐπὶ τὸ ἔργον ἐπεφέροντο.

«Ἐν θλίψει ἐπεκαλέσω με, καὶ ἐρρυσάμην σε.» Ὁμοιον τῷ,
«Ὅτι ἤκουσα τῶν στεναγμῶν αὐτῶν²», καὶ τῆς φωνῆς αὐτῶν ἤκου-

1. Ῥωμ. 12, 1. 2. Ἐξ. 2, 24.

σα, καὶ κατέβην τοῦ ἐξελεῖσθαι αὐτούς. Ἐπήκουσά σου ἐν ἀποκρύφῳ τῆς καταιγίδος.» Ἀντὶ τοῦ, Ἐκ μεγάλης καὶ ὑπερβαλλούσης ἐρυσάμην σε θλίψεως. «Ἐδοκίμασά σε ἐπὶ ὕδατος ἀντιλογίας.» Ὅτε διψήσας ὁ λαὸς ἔλεγε πρὸς Μωσῆν· «Δὸς ἡμῖν ὕδωρ ἵνα πίωμεν», ἔλεγε· «Τί λοιδορεῖσθέ με καὶ πειράζετε τὸν Κύριον; ¹»

«Ἄκουσον, λαὸς μου.» Τῷ λαῷ παραίνεσιν εἰσφέρει λέγων παρεσκευάσθαι ἐπήκοον γενέσθαι αὐτῷ. Καὶ γάρ, εἰ τοῦτο ποιήσῃ, οὐκ ἂν ἐτέρῳ δουλεύῃ Θεῷ, οὐδὲ γενήσεται αὐτῷ αὐτὸς ὁ Κύριος εἰς Θεὸν πρόσφατον. Αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ καὶ πάλαι αὐτούς ἐξ Αἰγύπτου λυτρωσάμενος. «Πλάτυνον τὸ στόμα σου, καὶ πληρώσω αὐτό.» Ὑπὶ 10 σχνεῖται τοῖς πειθαρχοῦσιν αὐτῷ καὶ σαρκικὰς τροφὰς καὶ πνευματικὰς.

«Καὶ οὐκ ἤκουσεν ὁ λαὸς μου τῆς φωνῆς μου.» Ἐπειδὴ ταῦτα μὲν ὑπεσχόμην ἐγώ, αὐτοὶ δὲ τὰ ὅσα ἐκώφευσαν· τοῦτου χάριν ἀπεβαλόμην αὐτούς, ἀξίαν τῶν ἐπιτηδευμάτων αὐτοῖς τὴν τιμωρίαν 15 διδούς.

«Οἱ ἐχθροὶ Κυρίου ἐψεύσαντο αὐτῷ, καὶ ἔσται ὁ καιρὸς αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα.» Ὡσεὶ σαφέστερον ἔλεγεν· Ἀντὶ τοῦ ψεύσασθαι τῷ Κυρίῳ τὸν λαόν, ἔσται καιρὸς αὐτῷ τιμωρίας· οὗτος δὲ ἐστιν ὁ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

«Καὶ ἐφώμισεν αὐτούς ἐκ στέατος πυροῦ.» Αὐτοὶ μὲν, φησὶν, ἐψεύσαντο αὐτῷ· αὐτὸς δέ, ἅτε ἀγαθὸς ὑπάρχων, ἐνέπλησεν αὐτοὺς νοητῆς τροφῆς· αὕτη δὲ ἐστὶν αὐτὸς ὁ Κύριος, «ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐξ οὐρανοῦ καταβάς, καὶ ζωὴν διδούς τῷ κόσμῳ.» ² «Καὶ ἐκ πέτρας μέλι ἐχόρτασεν αὐτούς.» Πέτρα αὐτὸς ὁ Κύριος ³, μέλι δὲ τὰ θεῖα αὐτοῦ 25 λόγια. Λέγει γοῦν, ὅτι τῶν ὁσίων αὐτοῦ λογίων ἐνέπλησεν αὐτούς.

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Ἀσάφ.

ΠΑ'.

Ὑπόθεσις.

Τὴν ἀποβολὴν τοῦ λαοῦ ἐν τῷ πρὸ αὐτοῦ ψαλμῷ, ἐνταῦθα καὶ 30 τὰς αἰτίας σαφέστερον ἐκδίδωσι, δι' ἃς αὐτούς ὁ Θεὸς ἀπεβάλετο.

«Ὁ Θεὸς ἔστη ἐν συναγωγῇ θεῶν.» Θεοὺς τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἰουδαίων ἐκάλεσε τοὺς υἱοὺς κληθέντας Θεοῦ. Ἐστὴ οὖν ἐν μέσῳ αὐτῶν ὁ Θεός, ὅτε τὴν σωτήριον παρουσίαν πεποιήται, ὅπως διακρίνῃ αὐτούς, ἔλεγχον τῶν αὐτοῖς πεπραγμένων ποιῶν. 35

«Ἔως πότε κρίνετε ἀδικίαν;» Τὴν ἀδικίαν τὴν γινομένην εἰς τὸν λαόν παρ' αὐτῶν εἰς μέσον ἄγει.

«Σαλευθήτωσαν πάντα τὰ θεμέλια τῆς γῆς.» Θεμέλια τῆς γῆς

1. Ῥε. 17, 2. 2. Ἰω. 6, 33. 3. Πρβλ. Α' Κορ. 10, 1.

τοὺς ἄρχοντας τοῦ αἰῶνος τούτου φησὶν· οἵτινες καὶ πρὸ γε τοῦ λαοῦ
 τῶν Ἰουδαίων ἔδωκαν δίκην, ἐκβληθέντες τῆς καθ' ἡμῶν τυραννί-
 δος διὰ τοῦ λεχθέντος πρὸς ἡμᾶς λογίου· «Νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου
 5 τούτου ἐκβληθήσεται ἔξω.» Ἐσαλεύθησαν γὰρ ἡς πάλαι ποτὲ εἶχον
 5 στάσεως. Ἄτε δὴ ὡς πρώτων αὐτῶν καταργηθέντων διὰ τοῦ σταυ-
 ροῦ αὐτοῦ, εἶτα τῆς ἐκβολῆς γενομένης τοῦ Ἰσραὴλ μετὰ τὸ κηρυ-
 χθῆναι εἰς πάντα τὰ ἔθνη τὸ Εὐαγγέλιον, ἐπήγαγεν· «Ἐγὼ εἶπα·
 Θεοὶ ἔστε. Ὑμεῖς δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε· πίπτετε δὲ καὶ ὡς
 εἰς τῶν ἀρχόντων.» Καὶ ποίων ἀρχόντων, ἢ ὧν μικρῷ πρότερον
 10 ἐδήλωσε διὰ τῶν σαλευομένων θεμελίων τῆς γῆς;

ῬΩΔΗ ΨΑΛΜΟΥ τῷ Ἀσάφ.

ΠΒ'.

Ὑπόθεσις.

Εὐχὴν ἐνταῦθα ἀνατείνει πρὸς Θεόν, τῆς ἀλαζονείας ἀξιῶν
 15 τὰ ἔθνη τιμωρήσασθαι τὰ τῶν Ἀσσυρίων εἰς τὸν κατὰ τῆς Ἱερου-
 σαλὴμ συμπράξαντα πόλεμον. Οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ ἐξῆς ἐν τῷ ψαλμῷ
 δηλούμενοι.

«Ὁ Θεός, τίς ὁμοιωθήσεται σοι; μὴ σιγῆσης μηδὲ καταπραδνῆς»,
 ὁ Θεός. Σοὶ μὲν, φησὶν, οὐδεὶς ἔσται ὁμοιος, ἀμνησίκακος καὶ μα-
 20 κροθυμῶν ἐπὶ ταῖς ἀδικίαις· ἐγὼ δὲ εὐχομαι μὴ σιγῆσαι ἐπὶ ταῖς
 καθ' ἡμῶν παρὰ τῶν ἐχθρῶν γενομέναις ἀδίκαις ἐφόδοις.

«Ὅτι ἰδοὺ οἱ ἐχθροὶ σου ἤχησαν.» Ἐξάκουστος, φησὶν, ἡ καθ'
 ἡμῶν παρ' αὐτῶν ἀδικία γεγένηται.

«Ἐγενήθησαν εἰς ἀντίληψιν τοῖς υἱοῖς Λῶτ.» Ἀντελάβοντο,
 25 φησί, καὶ συνεμαχῆσαντο εἰς τὸν καθ' ἡμῶν πόλεμον οἱ προδηλω-
 θέντες τοῖς υἱοῖς Λῶτ. Υἱοὶ δὲ Λῶτ Μωαβῖται καὶ Ἀμμωνῖται.
 Ἐντεῦθεν δὲ γινώσκομεν, ὅτι προσκαλοῦνται ἀλλήλους οἱ δαίμονες
 ἐπ' ἀπωλείᾳ ψυχῆς, πανωλεθρίαν ἡμῖν ἐπάγειν, καὶ λήθῃ παραδοῦναι
 τὸν πολυθρύλητον Ἰσραὴλ. Εἶτα καταλέγει ὁμόρους, ὅφ' ὧν συγ-
 30 κληθέντες καὶ οἱ ἄλλοι συνῆλθον.

«Ποίησον αὐτοῖς ὡς τῇ Μαδιάμ καὶ τῷ Σισάρα.» Ὡσπερ ποτὲ
 Μαδιάμ καὶ ὁ Σισάρα, ἔτι τε καὶ ὁ Ἰαβεὶν ἐξαναστάντες κατὰ τοῦ
 Ἰσραὴλ ἐξωλοθρεύθησαν, οἱ μὲν ἐν τῷ χειμάρρῳ Κισσὼν, οἱ δὲ ἐν
 Ἀενδῶρ· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οἱ ἐπιθέμενοι ἡμῖν μετὰ τοῦ Ἀσσοῦρ,
 35 τῆς ὁμοίας τιμωρίας τύχοιεν. Σισάρα μὲν ἄρχων τῆς δυνάμεως, Ἰαβεὶν
 δὲ βασιλεὺς Χαναάν. Τροποῦνται ἐν τῷ χειμάρρῳ Κισσὼν ἐν τοῖς
 Κριταῖς ἐν χειρὶ Βαραάκ καὶ Δεβόρρα γυναικὸς Ἰσραὴλ.²

«Ἐξωλοθρεύθησαν ἐν Ἀενδῶρ.» Ἐν ἀσχήμῳ τόπῳ. Ἀενδῶρ

1. Ἰω. 12, 31. 2. Περβλ. Κρ. 4, 14.

γὰρ ἀπρέπεια δηλοῦται. «Ἐγενήθησαν ὥσει κόπρος τῇ γῇ.» Ἀταφοὶ γὰρ μένοντες διελύθησαν, καὶ οἷόν τις κόπρος τῇ γῇ συνεμίγησαν.

«Θοῦ τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν ὡς τὸν Ὁρῆβ.» Τῶν Ἰδουμαίων καὶ Ἰσμαηλιτῶν καὶ Μωαβιτῶν καὶ Ἀγαρηνῶν καὶ τῶν δηλωθέντων 5 ἐταίρων τὰ ἴσα παθεῖν παρασκεύασον τῷ Ὁρέβ καὶ τοῖς ἐτέροις. Οὗτοι δὲ καὶ κακοὶ κακῶς ἀπολώλασιν.

«Ὁ Θεός μου, τοῦ αὐτοῦ ὡς τροχόν.» Τουτέστι, Μὴ μένουν ἐν τῇ αὐτῇ στάσει, ἀλλὰ κυλιέσθωσαν εἰς τοῦμπαλιν. «Ὡς καλάμην κατὰ πρόσωπον ἀνέμου.» Τουτέστιν εὐρίπιστοι γενήσονται, ὥσπερ 10 ἀμέλει καὶ ἡ καλάμη τοῦ στάχυος. «Ὡσεὶ πῦρ ὃ διαφλέξει δρυμόν.» Ἀπολαυέτωσαν, φησί, τοῦ πυρὸς ὃ αὐτοὶ ἐξέκαυσαν, καὶ αὐτὸ τὸ πῦρ αὐτοὺς καταφάγεται, ὥσπερανεὶ καὶ αἰσθητὸν πῦρ καταφάγει δρυμόν. «Ὅμοιον δὲ τῷ» «Ἴδου πάντες ὑμεῖς πῦρ καίετε, πορεύεσθε τῷ φωτὶ τοῦ πυρὸς ὑμῶν, καὶ τῇ φλογὶ ἧ ἐξεκαύσατε.» 1 «Ὡσεὶ φλόξ κατακαῦσαι ὄρη.» Παραβολικὸς ὁ λόγος. Ὡσπερ πῦρ ἐμπεσόν, φησί, καίει ὄρη, οὕτω κατακαυθήσονται ὑπὸ τῆς παρὰ σοῦ ἐπενεχθησομένης αὐτοῖς τιμωρίας, ἥντινα καὶ καταιγίδι παρέβαλε διὰ τὸ σφοδρὸν καὶ ἐπιτεταμένον.

«Πλήρωσον τὰ πρόσωπα αὐτῶν ἀτιμίας.» Διαμαρτύντες γὰρ 20 ὧν βούλονται, καὶ αἰσχύνης ἐμπλησθέντες, ἐπιγινώσκονται σου τὴν δύναμιν. «Καὶ ζητήσουσι τὸ ὄνομά σου, Κύριε.» Τοῦτο λέγει, ὡς ἔσται αὐτοῖς ἐκ τῶν τιμωριῶν ὠφέλεια. Τό, «ζητήσουσιν», ἀντὶ τοῦ, γινώσκονται.

Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ληνῶν τοῖς υἱοῖς Κορέ,

25

ΨΑΛΜΟΣ ΠΓ'.

Ὑπόθεσις.

Πάλιν ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ ποιεῖται τὸν λόγον, καὶ δῆλον ἐκ τοῦ ὑπὲρ τῶν ληνῶν αὐτὸν ἐπιγεγράφθαι.

«Ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου, Κύριε τῶν δυνάμεων!» Σκη- 30 νώματά φησι τὰς κατὰ τόπον ἰδρυθείσας ἀγίας ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, εἰς ἃς καὶ πᾶσα θεοφιλὴς ἐπισπουδάζει ψυχὴ. «Ἡ καρδία μου καὶ ἡ σὰρξ μου ἠγαλλιάσαντο εἰς Θεὸν ζῶντα.» Ὅμοιον ὥσει λέγοι· Καὶ τῷ σώματι καὶ ψυχῇ παρέστησα ἑμαυτὸν εἰς τὸ δουλεύειν Θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ. 2 Τὸ δέ, Θεῷ ζῶντι, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν εἰδώλων εἰ- 35 ρηται· ἅτε νεκρῶν ὄντων ἐκείνων, καὶ ἐξ ὕλης ἀψύχου τυγχανόντων.

«Καὶ γὰρ στρουθίον εὗρεν ἑαυτῷ οἰκίαν, καὶ τρυγῶν νοσσιὰν ἑαυτῇ, οὐ θήσει τὰ νοσσία ἑαυτῆς, τὰ θυσιαστήριά σου, Κύριε.»

1. Ἦσ. 50, 11. 2. Πρβλ. Ἐβρ. 9, 14.

Στρουθίον μὲν τὴν τῶν ἀνθρώπων αἰνίττεται ψυχὴν, τὴν ὑπὸ τοῦ νοσητοῦ θηρευτοῦ ἀγρευομένην, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Ἡ ψυχὴ ἡμῶν ὡς στρουθίον ἐρρύσθη ἐκ τῆς παγίδος τῶν θηρευόντων·¹⁾» τρυγόνα δὲ τὴν ἐν ἀγνείᾳ καὶ σωφροσύνῃ συζῶσαν ψυχὴν. Λέγει οὖν, ὅτι
5 πᾶσα ψυχὴ ταύτην εὐρήσει καταφυγὴν, τὴν εἰς τὰ θυσιαστήρια ἐξ-
οδον.

«Μακάριοι οἱ κατοικοῦντες ἐν τῷ οἴκῳ σου·» τῷ ἐπουρανίῳ δηλονότι.

«Μακάριος ὁ ἀνὴρ οὗ ἐστὶν ἀντίληψις αὐτῷ παρὰ σοί· ἀναβάσεις
10 ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ διέθετο.» Ὡς ἀντιλήπτορα, φησὶν, ἐπιγεγραμ-
μένος, ἀγαθοὺς λογισμοὺς ἑαυτῷ καθ' ἐκάστην οἰκοδομεῖ, οὐστινας καὶ ἀναβάσεις πρὸς τὸ παρὸν εἴρηκε, διὰ τὸ ἐν αὐτοῖς οἰονεῖ ἀπὸ τῶν γῆινων ἀνάβασιν εἶναι εἰς ἐπουράνια. «Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ κλαυ-
θμῶνος.» Κοιλάδα τοῦ κλαυθμῶνος τὸν θνητὸν βίον φησί. Λέγει οὖν·
15 Ἐν τῷ θνητῷ βίῳ πλήρεις ἀγαθῶν λογισμῶν αὐτοὺς καθεκάστην οἰ-
κοδομῶν. Αἰσθησις αὐτοῖς γέγονεν ἐκ τῆς σῆς ἀντιλήψεως.

«Καὶ γὰρ εὐλογίας δώσει ὁ νομοθετῶν· πορεύσονται ἐκ δυνά-
μεως εἰς δύναμιν.» Ἀμοιβάς, φησί, τῶν καλῶν λογισμῶν δώσει
αὐτοῖς ὁ νομοθετῶν, τουτέστιν ὁ τὸν νόμον αὐτοῖς τῆς Καινῆς δεδω-
20 κῶς Διαθήκης. Τίνες δ' ἂν εἰεν αἱ εὐλογίαι, ἡ τὸ ἐκ δυνάμεως εἰς
δύναμιν πορευθῆναι; Λέγει δὲ ἀπὸ τῆς ἐνταῦθα πολιτείας τῆς κατὰ
Θεὸν εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ, ἐνθα καὶ ἀπελθόντες ὁψονται τὸν
Θεὸν καθὼς ἐστίν.

«Ἐπίβλεψον εἰς πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ σου.» Χριστὸν ἐνταῦθα
25 τὸν κεκλημένον λαὸν εἰς βασιλείον ἱεράτευμά φησι.

«Ὅτι κρείσσων ἡμέρα μία ἐν ταῖς αὐλαῖς σου ὑπὲρ χιλιάδας.»
Ἡμέραν μίαν τῶν αὐλῶν τοῦ Θεοῦ, τουτέστι τῶν ἐκκλησιῶν, τὴν
ἀναστάσιμον ἡμέραν τοῦ Σωτῆρος ὑποδηλοῖ. Χιλιάδας δέ, ἥτοι
χιλιάδα, οὕτω γὰρ εὐρῆται ἐν τῇ Ἑβραίων Γραφῇ, τὴν κατὰ νόμον
30 λατρείαν φησὶν, ἥτις εἰς χιλιάδα ἐτῶν κεκράτηκεν, ἀρξαμένη ἀπὸ
τῶν τοῦ Σολομῶντος χρόνων, ἀφ' οὗ τεθεμελιώται ὁ θεῖος ναός,
μέχρι τῆς τοῦ Σωτῆρος παρουσίας. Δείκνυσιν οὖν, ὡς πολὺ τὸ μεῖ-
ζον τῆς εὐαγγελικῆς πρὸς τὴν νομικὴν λατρείαν. «Ἐξελεξάμην
παρὰριπτεῖσθαι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ μου.» Οἶον ὡς εἰ λέγοι· Μικρὸς
35 τις καὶ εὐτελής εἶναι μᾶλλον ἂν βουλοίμην τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἢ
μέγας τῶν ἐν τῷ ἁμαρτωλῷ λαῷ. Ταῦτα τοῖς ἐν Βαβυλῶνι πρόσφορα,
καὶ ἡμῖν ἐπιτήδεια. Καὶ γὰρ ἐκείνους ἐδίδασκεν ἡ χάρις τοῦ Πνεύ-
ματος μὴ παραβλέπειν τοῦ θείου οἴκου τὴν ἐρημίαν, καὶ ἡμεῖς παι-
40 δευόμεθα τοὺς τῷ Θεῷ ἀφιερωμένους σηκοὺς αἰεὶ ποθεῖν καὶ ἀγαπᾶν.
«Κύριος οὐ στερήσει τὰ ἀγαθὰ τοῖς πορευομένοις ἐν ἀκακίᾳ.»
Οἱ γὰρ ταύτην ἔχοντες τὴν διάθεσιν, τούτων ἀπάντων ἀπολαύουσι

τῶν ἀγαθῶν. Ἐλεος γὰρ ἐκ τῶν θείων ἀναβλαστάνει σηκῶν, καὶ πολλὴ ἐκεῖθεν ἀφθονος τῆς ἀληθείας ἡ χορηγία. Ἐκεῖθεν γὰρ τῶν ἀγαθῶν δογμάτων τὴν διδασκαλίαν δεχόμεθα, καὶ χάριν δὲ θείαν ἐκ τῶν τοῦ παναγίου Πνεύματος κρουνῶν ἀρούμεθα· καὶ μέντοι καὶ περίβλεπτοι ἐντεῦθεν γινόμεθα, καὶ λίαν περιφανεῖς, καὶ συλλήβδην εἰπεῖν, πᾶσαν τῶν ἀγαθῶν δεχόμεθα τὴν ἀπόλαυσιν, κακίας μὲν καὶ πονηρίας ἀπαλλαττόμεθα, ἀπλότητι δὲ καὶ ἀληθείᾳ συζῆν προαιρούμενοι.

Εἰς τέλος, τοῖς υἱοῖς Κορέ.

ΨΑΛΜΟΣ ΠΔ'.

Ὑπόθεσις.

10

Διὰ τούτου τοῦ ψαλμοῦ τὴν κλῆσιν τῶν ἐθνῶν δηλοῖ, καὶ τὴν γενομένην αὐτοῖς διὰ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἐπιστροφῆς ἄφεςιν. Ἐτι τε εἰσάγει τὸν Ἰουδαίων λαὸν μετὰ τὴν τῶν ἐθνῶν κλῆσιν ἐξομολογούμενον ἐφ' οἷς ἤμαρτεν, ἀξιοῦντα καὶ αὐτὸν τοῦ διὰ τοῦ Χριστοῦ ἐλέους τυχεῖν.

15

«Εὐδόκησας, Κύριε, τὴν γῆν σου.» Καὶ γὰρ ἀληθῶς εὐδόκησεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ. «Ἀπέστρεψας τὴν αἰχμαλωσίαν Ἰακώβ.» Αὐτοῖς γὰρ πρῶτον κηρύξας τοῖς Ἰουδαίοις, λελύτρωται πολλοὺς τῆς καταλαβούσης αὐτοὺς νοητῆς αἰχμαλωσίας. Ἐδήλωσεν ὁ Σωτὴρ μετὰ τὴν Ἡσαίου προφητείαν, τὴν φήσασαν· «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὐ εἶνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεςιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν¹», εἰπών· «Σήμερον πεπλήρωται ἡ προφητεία αὕτη ἐν τοῖς ὧσιν ὑμῶν.²» Αὐτὸς γὰρ ὁ παύσας δουλεύοντας ἡμᾶς πολυθέῳ πλάνῃ καὶ δαίμοσι, τὰς τε τῶν ἁμαρτημάτων λύσας σειράς.

Ἀμφοτέρω ἐνταῦθα προφητεύεται ἢ τε ἀπὸ Βαβυλῶνος τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐπάνοδος καὶ τῆς οἰκουμένης σωτηρία· καὶ διττῶς ὅλον ἐξηγεῖται. Πρὸς δὲ δίκαιοιαν· Εὐδοκεῖ Κύριος τὴν ἀγαθὴν καὶ σπουδαίαν καρδίαν, γῆν αὐτοῦ τυγχάνουσαν, διὰ τὸ δέχεσθαι τὸν σπóρον τὸν παρ' αὐτοῦ, καὶ ἑκατονταπλασίονα καρποφορεῖν.

«Ἀφῆκας τὰς ἀνομίας τῷ λαῷ σου.» Τοῦ διὰ τῆς πίστεως γενομένου αὐτοῦ λαοῦ· λέγει δὲ τὸ ἐξ ἐθνῶν, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ Ζαχαρίου τοῦ προφήτου· «Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ καταφεύξονται ἐπὶ τὸν Κύριον ἔθνη πολλὰ, καὶ ἔσονται αὐτῷ εἰς λαόν.³»

35

«Ἐπίστρεψον ἡμᾶς, ὁ Θεὸς τῶν σωτηρίων ἡμῶν.» Ἐντεῦθεν ἱκετεῖαν ἀναπέμπει ἐκ προσώπου τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων, ἀξιούντων καὶ αὐτοὺς τυχεῖν τῆς χάριτος.

«Δεῖξον ἡμῖν, Κύριε, τὸ ἔλεός σου.» Κύρου τοῦ Περσῶν βασι-
 λεύσαντος, κατὰ τὴν τοῦ Ἡσαίου προφητεῖαν, δεδωκότος τῆς ἐπα-
 νόδου τὴν ἐξουσίαν, ἐπείγονται τὴν ἐνεγκοῦσαν καταλαβεῖν. Διὰ δὲ
 τοῦτο τὸν Θεὸν ἱκετεύουσι, ταχεῖαν αὐτοῖς διὰ φιλανθρωπίας παρα-
 5 σχεῖν σωτηρίαν. Τάχιστα, φησὶν, ὦ Δέσποτα, τὴν σὴν ἡμῖν ἀγα-
 θότητα δεῖξον, ἵνα τύχωμεν τῆς σῆς σωτηρίας καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀπαλ-
 λαγῆς. Οὕτω τὴν ἱκετείαν ὡς ἐξ ἐκείνων ὁ προφήτης προσενεγκών,
 δέχεται τοῦ Θεοῦ τὴν ἀπόκρισιν καὶ φησιν· «Ἀκούσομαι τί λαλήσει
 ἐν ἐμοὶ Κύριος ὁ Θεός.» Πausάμενος ὁ προφήτης ἱκεσίας, τὴν παρὰ
 10 τοῦ Πνεύματος ἀπόκρισιν ἐκδέχεται σιωπῶν.

«Πλὴν ἐγγὺς τῶν φοβουμένων αὐτὸν τὸ σωτήριον αὐτοῦ.» Ἐκ-
 δεχόμενος ὁ προφήτης τὴν ἀπόκρισιν, ἣν ἀκούσομαι περὶ τοῦ γέ-
 νους μου παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖνο ἔγνω, ὡς πᾶσιν ἔτοιμος εἶη γενέ-
 σθαι ἐγγύς, εἰ γε τὸν αὐτοῦ φόβον ἀσπάζοντο· συμβήσεται δὲ τοῖς
 15 ἀσπαζομένοις τὸ ἐν δόξῃ κατασκηνώσαι. Τοῦ κατασκηνώσαι δόξαν
 ἐν τῇ γῇ ἡμῶν.» Τὴν μετὰ σαρκὸς οἰκονομίαν τοῦ Μονογενοῦς διὰ
 τούτων σημαίνει. Γέγονε γάρ ἡμῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς δι-
 καιοσύνη καὶ εἰρήνη καὶ ἔλεος καὶ ἀλήθεια. Ἐλεήσας δὲ ἡμᾶς ἐδί-
 δαξε τὴν ἀλήθειαν καὶ μὴν καὶ δικαίους ἀπέφηνεν, «εἰρηνοποιήσας
 20 τὰ πάντα ἐν αὐτῷ· τὰ τε ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς¹»

«Ἐλεος καὶ ἀλήθεια συνήντησαν.» Σαφῶς τὴν διὰ τῆς Θεοτόκου
 καὶ Ἀειπαρθένου ἀνατείλασαν τῷ κόσμῳ κηρύττει ἀλήθειαν. Αὐτὸς
 γάρ ἐστιν ἡ ἀλήθεια, εἰ καὶ γεγένηται ἐκ γυναικός. «Δικαιοσύνη» γάρ
 «καὶ ἀλήθεια κατεφίλησαν» σαφῶς διὰ τὴν ἐκ τῆς Ἀειπαρθένου
 25 Θεοτόκου ἀνατείλασαν τῷ κόσμῳ ἀλήθειαν.

«Καὶ δικαιοσύνη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκυψεν.» Ὅμοιον τὸ εἰρη-
 μένον πρὸς τὴν Παρθένον· «Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ²»,
 καὶ τὰ ἐξῆς.

«Καὶ γάρ ὁ Κύριος δώσει χρηστότητα.» Ὅταν, φησί, καθ' ὑπερ-
 30 βολὴν χρηστότητος ἐπιλάμψῃ τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς ὁ Κύριος, τότε καὶ
 ἡμεῖς, νοητὴ ὑπάρχοντες γῇ, τοὺς πνευματικούς καρποὺς ἀποδώσομεν
 τῆς δικαιοσύνης.

«Δικαιοσύνη ἐνώπιον αὐτοῦ προπορεύσεται.» Εἰπὼν, ὡς δώσει
 ἡ νοητὴ γῇ τὸν καρπὸν, διδάσκει πῶς δώσει. Πῶς δὲ δώσει, ἡ ὅταν
 35 αὐτοῦ τοῦ ἐργαζομένου τὸ ἀγαθὸν ἡ δικαιοσύνη, προβαδίσασα εἰς
 τὴν ἄνω ἀγούσαν ὁδόν, κατευθύνῃ τοῦ αὐτὴν πορευομένου τὰ διαβή-
 ματα;

Προσευχὴ τῷ Δαυίδ.

ΨΑΛΜΟΣ ΠΕ΄.

Ὑπόθεσις.

Φωτισθεὶς διὰ τοῦ Πνεύματος τὰ περὶ τῆς παρουσίας τοῦ Μονο-
γενοῦς ὁ μακάριος Δαυίδ, καὶ τὴν ἐσομένην παντὶ τῷ καταφεύγοντι 5
πρὸς αὐτὸν τῶν ἁμαρτημάτων ἄφεσιν, εὐχόμενος ἀναπέμπει προσευ-
χὴν, ἕνα καὶ αὐτὸν ἀξιῶν εὐρεθῆναι τῶν σωζομένων διὰ τῆς χάριτος.

«Κλῖνον, Κύριε, τὸ οὖς σου καὶ ἐπακούσόν μου.» Μέγα γὰρ ὡς
ἀληθῶς ἐφόδιον πρὸς τὸ εὐχόμενον ἐπακουέσθαι ἡ ταπεινοφροσύνη.
«Ὅτι πτωχὸς καὶ πένης εἰμι ἐγώ.» Ταπεινῶς προνήματος τῆς προσ- 10
ευχῆς τὸ προοίμιον. Τῆς γὰρ δικαιοσύνης ἅμφω κεκτημένοι τὸν
πλοῦτον, ὃ τε Δαυίδ καὶ ὁ Ἐζεκίας πρὸς τοῦτον μὲν οὐχ ἑώρων, εἰς
δὲ τὴν τῆς φύσεως πενίαν ἀπέβλεπον, καὶ τὸν Θεὸν ἠντιβόλησαν οἰ-
κτεῖραι ταύτην πτωχεῖα συνεζευγμένην. Τὸ δέ, «Κλῖνον Κύριε, τὸ
οὖς σου», ἐκ μεταφορᾶς τέθεικεν ἀρρώστου τινὸς ὑπὸ ἀσθενείας γε- 15
γωνότερον οὐ δυναμένου λαλεῖν, καὶ τὸν ἱατρὸν προσκλίνειν τῷ στό-
ματι τὴν ἀκοὴν ἀναγκάζοντος.

«Φύλαξον τὴν ψυχὴν μου, ὅτι ὁσίοί εἰμι.» Ἀφ' ὧν κατώρθωσεν
ἀγαθῶν ἐπακουσθῆναι ἐξαίτεϊ. «Σῶσον τὸν δοῦλόν σου, ὁ Θεός μου,
τὸν ἐλπίζοντα ἐπὶ σοί.» Ἐπειδὴ ὅσιον ἑαυτὸν ἀνηγόρευσεν, ἐπὶ τὸ 20
ταπεινὸν πάλιν καταφέρει τὸν λόγον, δοῦλον ἑαυτὸν ἀπογραφόμενος
τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπ' αὐτῷ μόνῳ τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας ἔχειν ἐπαγ-
γελάμενος.

«Ἐλέησόν με Κύριε, ὅτι πρὸς σέ κεκράξομαι.» Διδάσκει ἡμᾶς ὁ
λόγος, ὡς τὸν βουλούμενόν τι παρὰ τοῦ Θεοῦ λαβεῖν ἀγαθόν, ἀδιά- 25
λειπτον δεῖ εἶναι ἐν προσευχαῖς.

«Ὅτι σύ, Κύριε, χρηστὸς καὶ ἐπιεικής.» Διδάσκει τοὺς προσερ-
χομένους Θεῷ μὴ ἀκηδιᾶν, εἰ καὶ πρὸς ὀλίγον τὴν δόσιν ἀναβάλλεται.
Ἔσται γὰρ πάντως αὐτοῖς ἐπήκοος, ἅτε χρηστὸς ὢν καὶ πολὺ λίαν 30
εἰς ἔλεος πλούσιος.

«Οὐκ ἔστιν ὁμοίός σοι ἐν θεοῖς, Κύριε.» Θεοὺς μὲν γὰρ τοὺς
ἁγίους προφήτας φησὶ, πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένετο. Λέγει δέ,
ὅτι οὐδεὶς τῶν προφητῶν ἐξελέσθαι τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἁμαρτίας
ἰσχυσεν ἢ μόνος αὐτὸς ὁ Κύριος, κατὰ τὸ εἰρημένον ἀλλαχοῦ· «Οὐ
πρέσβυς, οὐκ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ἔσωσεν ἡμᾶς. 35

«Εὐφρανθήτω ἡ καρδία μου, τοῦ φοβεῖσθαι τὸ ὄνομά σου.» Ὁ
τὴν περὶ Θεὸν εὐλάβειαν κεκτημένος τὴν ἔννομον ἀσπάζεται πολι-
τεῖαν. Μήτηρ δὲ εὐφροσύνης ἡ τοιαύτη ζωὴ. Εὐχόμενος τοίνυν ὁ προ-
φήτης τῷ φόβῳ τὴν οἰκείαν εὐφρανθῆναι καρδίαν ὑπώπτεισεν. Οὕτω
γὰρ καὶ ἀλλαχοῦ φησιν· «Εὐφρανθήτω καρδία ζητούντων τὸν Κύριον.» 40
καὶ πάλιν· «Ἐμνήσθην τοῦ Θεοῦ, καὶ εὐφράνθην.»

«Ἐξομολογήσομαι σοι, Κύριε, ὁ Θεός μου, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου.» Μεταβαλὼν τὴν προσευχὴν εὐθὺς εἰς ἐξομολόγησιν, ἐφ' οἷς ἐρρύσθη τοῦ ἔθου, τὴν αἰτίαν ἐξαγορεύει δι' ἣν ἤμαρτε, λέγων ἐπιβουλὴν πολλῶν τε καὶ κραταιῶν, αἰνιττόμενος τὰς ἀοράτους δυνάμεις, μὴ θεμένως
5 πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τὸν Θεόν. Σὺ δέ, Κύριε, φησίν, ἅπερ ἐκεῖνοι μὴ προσεδόκησαν συνεχώρησας, ῥυσάμενος τὴν ψυχὴν μου ἐξ ἔθου κατωτάτου φιλανθρωπίᾳ τῇ σῇ. Λέγει δὲ ταῦτα Χριστός, παραστάντων τῶν βασιλέων τῆς γῆς, καὶ τῶν ἀρχόντων συναχθέντων ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατ' αὐτοῦ.

10 «Ὅτι τὸ ἔλεός σου μέγα ἐπ' ἐμέ.» Ὡς ἤδη εἰς πέρας αὐτῶν ἀχθείσης τῆς προσευχῆς, τὸ μέγα ἔλεος τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς αἰῶνας αἰνέσειν φησίν· ὅτι δὴ καὶ αὐτῶν ἐκ χειρὸς ἔθου τὰς ψυχὰς ἠλευθέρωσεν.

«Ὁ Θεός, παράνομοι ἐπανέστησαν ἐπ' ἐμέ.» Δείκνυσι διὰ τούτων, ὡς εἰς τὴν ἁμαρτίαν ἐκείνην κατέπεσεν. Πῶς δέ, ἢ ἐκ τοῦ συναγωγῆς τινος πονηρῶν πνευμάτων ἐπαναστῆναι καὶ ὑποσκελίσαι αὐτὸν τοῦ κατ' ἀρετὴν δρόμου;

«Καὶ σύ, Κύριε ὁ Θεός μου, οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων.» Εἰ καί, ἐπαναστάντων μοι τῶν πονηρῶν πνευμάτων, φησί, κατηνέχθην εἰς
20 ἁμαρτίαν, καὶ δι' αὐτῆς εἰς τὸν προκείμενον κατώτατον ἔδην· ἀλλὰ σύ, Κύριε, αὐτός, τοὺς οἰκτεῖρους οἰκτιρμοὺς καὶ ἐπ' ἐμοὶ ἐφαπλώσας, ἐρρύσω τὴν ψυχὴν μου, διὸ καὶ πάλιν ἐλεεῖσθαι ἐξαιτῶ. Ἔσται δέ μοι ὁ ἔλεος διὰ τοῦ ἐπιβλέψαι σε εἰς ἐμέ.

«Ποίησον μετ' ἐμοῦ σημεῖον εἰς ἀγαθόν.» Ὡς περ πάλαι ἐν Αἰγύπτῳ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ σημεῖον δέδωκεν ὁ Θεός, τοῦ μὴ ἀδικηθῆναι αὐτοὺς παρὰ τοῦ ὀλοθρευτοῦ, οὕτω καὶ αὐτῷ σημεῖον δοθῆναι ἐξαίτε, ὅπως ἂν καὶ φυλαχθῇ δι' αὐτοῦ, καὶ κατασιχύνῃ τοὺς ἐχθρούς.

Τοῖς υἱοῖς Κορὲ ΨΑΛΜΟΣ ὥδης.

ΠΣ'.

30

Ὑπόθεσις.

Ἄδουσι πάλιν τὸν ψαλμὸν τοῦτον οἱ τοῦ Κορὲ υἱοὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, δι' αὐτοῦ κηρύσσοντες τῶν ἐθνῶν τὴν κλῆσιν, καὶ τὴν γενομένην ἐπίλαμψιν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Μονογενοῦς διὰ τῆς ἰστα σαρκὸς οἰκονομίας.

35 «Οἱ θεμέλιοι αὐτοῦ ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς ἁγίοις.» Αὐτοῦ μὲν τοῦ κληθέντος διὰ τῆς πίστεως λαοῦ. Λέγει δέ, ὅτι ἐξ ἐθνῶν λαὸς ἐπωκοδομήθη ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν.

«Ἀγαπᾷ Κύριος τὰς πύλας Σιών ὑπὲρ πάντα τὰ σκηνώματα Ἰακώβ.» Πύλας Σιών τὴν εἰσαγωγικὴν καὶ στοιχειώδη διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας φησί· σκηνώματα δὲ Ἰακώβ τὴν κατὰ νόμον λα-

τρείαν. Φησὶν οὖν ὡς αἰρετωτέρα κέκριται παρὰ τῷ Θεῷ ἡ εὐαγγελικὴ πολιτεία τῆς κατὰ νόμον λατρείας.

«Δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ.» Πόλις μὲν ἡ Ἐκκλησία. Ποῖα δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ αὐτῆς, ἢ τὸ κατοικήσαι ἐν αὐτῇ τὸν Μονογενῆ, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Ὡςδε κατοικήσω, ὅτι ἡρετισάμην αὐτήν;»¹

«Μνησθήσομαι Ῥαάβ καὶ Βαβυλῶνος.» Τῶν ἐπιστρεφόντων εἰς ἐμέ, φησὶν, μνήμην εἰς ἀγαθὸν ποιήσομαι, ἢ καὶ τῶν ἐκτόπως εἰς φιληδονίαν ἐκκεκλικότων, καὶ τῶν ἀγαν εἰδωλολατρούντων. Ταῦτα γὰρ ἡμῖν ἐσήμανε διὰ τῆς Ῥαάβ καὶ Βαβυλῶνος. Καὶ «Ἰδοὺ ἀλλόφυλοι καὶ Τύρος καὶ λαὸς τῶν Αἰθιοπῶν.» Διδάσκει ἡμᾶς ὁ λόγος σαφῶς, ὅτι δὴ ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν ἡ Ἐκκλησία συνέστηκεν.

«Μήτηρ Σιών ἐρεῖ· Ἄνθρωπος, καὶ ἄνθρωπος ἐγεννήθη ἐν αὐτῇ.» Μητέρα φησί, δηλὸν δέ, ὅτι οἱ πεπιστευκότες τὴν Σιών ἦτοι τὴν Ἐκκλησίαν ἐπιγραφόμεθα, ἐν ᾗ ὁ ἄνθρωπος, ἢ ὁ αὐτὸς ὁ θεμελιώσας αὐτήν. Οὗτος δέ ἐστιν ὁ γενόμενος δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος, καὶ ἐπαγγελ-
λούμενος ἐπὶ τὴν πέτραν θεμελιῶσαι τὴν Ἐκκλησίαν.

«Κύριος διηγῆσεται ἐν γραφῇ λαῶν καὶ ἀρχόντων.» Τῶν λαῶν, φησί, καὶ τῶν ἀρχόντων τῶν ἐν αὐτῇ τῇ Ἐκκλησίᾳ γενομένων, ὁ Κύριος διηγῆσεται τὴν γραφὴν. Καὶ πῶς ἂν, φησὶν, ἢ τὴν ἀπογραφὴν τὴν γενομένην ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἣν αὐτὸς αὐτοῖς διηγῆσεται λέγων· «Χαίρετε, ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγράφη ἐν τοῖς οὐρανοῖς;»²

«Ὡς εὐφραινομένων πάντων ἡ κατοικία ἐν σοί.» Ὅταν, φησὶν, ἐν σοὶ πάντων ἡ κατοικία τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ γένηται, τότε καὶ εὐφροσύνης ἔσονται πλήρεις.

25

ᾠδὴ ΨΑΛΜΟΥ τοῖς υἱοῖς Κορέ. Εἰς τέλος ὑπὲρ Μαελέθ τοῦ ἀποκριθῆναι, συνέσεως Ἐθὰμ τῷ Ἰσραηλίτῃ.

ΠΖ'.

Ἑπόθεσις.

Ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ ὁ τοῦ Χριστοῦ εἰσφέρεται θάνατος, ὃν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνεδέξατο· ὅπως καὶ τοῖς ἐν ᾧδου κηρύξας πνεύμασι δωρήσεται τὴν ἀνάστασιν. Ἀποκλαίεται δὲ καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ, ἅτε δὴ ἐκπεσομένην τῆς εἰς αὐτὸν ἐλπίδος. Αὕτη δὲ ἡ Ἱερουσαλήμ, ἦτοι ὁ λαός, πάλα οἶόν τις χορὸς ἦν, καθὼ καὶ μερὶς αὐτοῦ καὶ κληρὸς προσ-
ηγχορεύετο· διὸ καὶ πρὸς Μαελέθ ἐπιγέγραπται ὁ ψαλμός, ὃ ἐστὶ χορείας ἦτοι χοροῦ. Ἐπειδὴ δὲ βαθὺ τὸ Χριστοῦ μυστήριον, καὶ
λίαν λεπτιῆς διανοίας δεῖ πνευματικῆς πρὸς τὸ συνίεναι αὐτό· τούτου χάριν «Συνέσεως» ἐπιγέγραπται. Λέγεται δὲ τοῦ Αἱμᾶν εἶναι ὁ

1. Ψαλμ. 131, 14. 2. Λουκ. 10, 20.

ψαλμός, ἐν Αἰγύπτῳ πρὸς Μωσέως πεπονημένος. Οὗτος δὲ ὁ Αἰμᾶν ἀπόγονος ἦν τοῦ Ἰσραήλ, ἅτε ἔκγονος ὦν τοῦ Ζαρά, δὲ ἦν υἱὸς τοῦ Ἰούδα, τοῦ υἱοῦ Ἰσραήλ.

«Κύριε ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου, ἡμέρας ἐκέκραξα.» Ἄτε ἀγα-
5 θὸς ὦν, εἰδὼς τὴν ἐκπτώσιν τοῦ λαοῦ καὶ τὴν τοῦ μαθητοῦ ἀπώλειαν, τὰς ὑπὲρ αὐτῶν ἀναπέμπεται πρὸς τὸν Πατέρα εὐχάς· ὅπως ἂν, τῆς κακίας μὴ μεταλαμβάνοντες, καὶ αὐτοὶ τῆς δι' αὐτοῦ σωτηρίας τύχοιεν.

«Ὅτι ἐπλήσθη κακῶν ἡ ψυχὴ μου.» Εἰ καὶ αὐτὸς τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ἐβάστασε, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται, εἰκότως καὶ κακῶν ἐμπέ-
10 πλησταί· φησι. «Καὶ ἡ ζωὴ μου τῷ ἄδῃ ἤργισε.» Τοῦτό φησιν, ἐπειδὴ ὑπὲρ παντὸς χάριτι Θεοῦ ἐγεύσατο θάνατον.

«Ἐγενήθην ὥσει ἄνθρωπος ἀβοήθητος ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος.» Μόνος Ἰησοῦς καὶ ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ ἀγόμενος εἰς θάνατον, κατὰ τὴν Ἡσαίου φωνήν·¹ καὶ νεκρὸς ἂν ἐλεύθερος ἦν μό-
15 νος·² οὐ γὰρ εἶχεν ἀμαρτίαν τὴν κάτοχον αὐτὸν ποιοῦσαν θανάτῳ. Διὸ καὶ ἔλεγεν· «Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχὴν μου, καὶ πάλιν ἐξουσίαν ἔχω λαβεῖν αὐτήν.»³

«Ὡσεὶ τραυματῖαι καθεύδοντες ἐν τάφῳ.» Παρόμοιος, φησί, γέ-
γονα ἀνθρώποις τετραυματισμένοις καὶ κειμένοις ἐν μνήμασιν, οἷ,
20 τῆς σῆς μὴ τυχόντες ἐπικουρίας, οὐ τετυχήκασιν ἀναστάσεως. Ἐγὼ δὲ τετραυματίσμαι, φησί, διὰ τὰς ἀμαρτίας τοῦ λαοῦ, καὶ ἐν τάφοις γέγονα, οὐ μὴν καὶ ἀπέμεινα· διότι μου καὶ μετὰ τὴν τρώσιν καὶ τὴν ἐν τῷ τάφῳ κατάθεσιν ἐμνήσθης. Ἀνέστην γὰρ πατήσας τὸν θάνατον.

«Ἐπ' ἐμὲ ἐπεστηρίχθη ὁ θυμὸς σου.» Θυμὸν τοῦ Θεοῦ φησι τὴν
25 ἐπενεχθεῖσαν τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει τοῦ θανάτου κατάραν. Ἐπειδὴ τοίνυν γέγονεν ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα, τούτου χάριν τὸν θυμὸν τοῦ Θεοῦ ἐπ' αὐτὸν ἐπεστηρίχθαι φησί.

«Καὶ πάντας τοὺς μετεωρισμούς σου ἐπήγαγες ἐπ' ἐμέ.» Μετεω-
ρισμούς τὴν μετὰ σφοδρότητος ἐπενεχθεῖσαν τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει
30 ὑπὲρ τῆς παραβάσεως δίκην φησί. Σημαίνει δὲ πάλιν τὸν θάνατον.

«Ἐμάκρυνας τοὺς γνωστούς μου ἀπ' ἐμοῦ.» Τοῦτό φησιν, ἐπειδὴ πάντες αὐτὸν κατέλιπον κατὰ τὸν τοῦ πάθους καιρὸν. «Ἐθεντό με βδέλυγμα ἑαυτοῖς.» Ὅρα πῶς καὶ μέχρι νῦν Ἰουδαῖοι τὸ Χριστοῦ ὄνομα βδελύσσονται «Παρεδόθην, καὶ οὐκ ἐξεπορευόμην.» Τοῦτό
35 φησι, διὰ τὸ κατὰκλειστον αὐτὸν γενέσθαι ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἀρχισυνα-
γώγου.

«Οἱ ὀφθαλμοί μου ἡσθένησαν ἀπὸ πτωχείας.» Ἀπεκλαιόμεν, φησὶν, ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, ἰδὼν αὐτοὺς τοῦ κατὰ Θεὸν πλοῦτου ἐκπεσου-
μένους καὶ εἰς πτωχείαν κατενηνεγμένους ἐσχάτην.

40 «Ἐκέκραξα πρὸς σέ, Κύριε, ὅλην τὴν ἡμέραν.» Ἐνα τοίνυν πόρον δὸς τῆς τῶν δεινῶν ἀπαλλαγῆς, τὴν σὴν, Δέσποτα, προμη-

1- Πρβλ. Ἡσ. 53, 8. 2. Πρβλ. Ψαλμ. 87, 5. 3. Ἰω. 10, 18.

θείαν. Ἐκτείνων γὰρ αἰ τὰς χεῖρας ἀντιβολῶ σε. Τὴν πικρὰν δὲ τῆς ψυχῆς ὀδύνην τοῦτο τὸ σχῆμα δηλοῖ. Ὑπὸ γὰρ τῆς χρείας ἀναγκάζομενος, σπουδαιότερόν τις ἵκετεύειν τὸν δοῦναι δυνάμενον.

«Μὴ τοῖς νεκροῖς ποιήσεις θαυμάσια; Ἱατροὶ ἀναστήσουσι;» Τὰς αἰτίας ἡμᾶς διδάσκει τῆς εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ καθόδου, μονονουχὶ λέγων· Ἐπειδὴ οὔτε νεκροῖς δυνατόν, φησί, ποιήσασθαι θαυμάσια, οὔτε ἱατροῖς ἀναστήσαι, ἵνα ἐξομολογήσωνται σοι, οὔτε μὴν οἱ ἐν τῇ ἀπωλείᾳ δυνατοὶ ἦσαν γινῶναι σου τὴν ἀλήθειαν· τούτου χάριν, ὦ Πάτερ, καὶ τοῖς ἐν ᾧ καταλελόγισμαι· ἵνα ἀναστάντες οἱ ἐν τῇ ἐπιλελησμένῃ γῇ καὶ τῶν θαυμασίων σου πείραν λάβοιεν, καὶ διη- 10 γήσωνται οἱ πάλαι ἐν τῷ σκότει τὴν ἀλήθειάν σου.

«Μὴ διηγῆσεται τις ἐν τῷ τάφῳ τὸ ἑλεός σου;» Μὴ δυνατόν, φησί, τοὺς εἰς κόνιν διαλυθέντας νεκροὺς καὶ ἐν τῷ ζόφῳ τοῦ θανάτου διάγοντας, καὶ λήθῃ παραδεδομένους, τῆς σῆς ἔσεσθαι φιλάνθρωπίας, καὶ τῶν σῶν θαυμάτων θεατὰς καταστήσαι; 15

«Μὴ γνωσθήσεται ἐν τῷ σκότει τὰ θαυμάσιά σου;» Ὡσπερ ἐν τοῖς ἀπολωλόσιν οὐκ ἔστιν ἀλήθεια, οὕτως ἐν τοῖς ἐσκοτισμένοις οὐκ ἔστι θαυμάσια. Γῇ ἐπιλελησμένη ἐστὶ ψυχὴ λογικὴ τῶν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐστερημένη καρπῶν.

«Ἴνα τί, Κύριε, ἀπωθεῖς τὴν ψυχὴν μου, ἀποστρέφεις τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ;» Ὁ μὲν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ προσήχετο, οἱ δὲ ἀναξίους αὐτοὺς τῆς σωτηρίας δι' ὑπερβολὴν κακίας ἀποφαίνονται· οἷον εἰ ἀπρακτον αὐτοῦ τὴν ὑπὲρ αὐτῶν καθιστῶντες εὐχὴν. 20

«Πτωχός εἰμι ἐγὼ καὶ ἐν κόποις ἐκ νεότητός μου.» Πτωχὸς μὲν διὰ τοῦ δούλου λαβεῖν μορφήν· ἐν κόποις δὲ ἐκ νεότητος, διότι 25 ἐκ σπαργάνων αὐτῶν ἐπεβουλεύετο παρὰ τε Ἡρώδου καὶ τῶν ὁμοίων αὐτῷ. «Ὑψωθείς δὲ ἐταπεινώθην καὶ ἐξηπορήθην.» Ὑψωσιν μὲν τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἀνοδὸν φησι, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπ' αὐτοῦ· «Ὁταν ὑψώσῃτε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.¹» Τὸ δέ, «ἐταπεινώθην», διὰ τὴν μέχρι ᾧδοῦ κάθοδον λέγει. 30

«Ἐπ' ἐμὲ διῆλθον αἱ ὀργαί σου.» Πᾶσαν, φησὶν, ἐκίνησας κατ' ἐμοῦ τὴν ὀργήν· καὶ ταῖς φοβερωτάταις με διατάραξας τιμωρίαις, καὶ ταύταις καθάπερ ὕδασι ὑποβρύχιόν με πεποίηκας.

«Ἐμάκρυνας ἀπ' ἐμοῦ φίλον καὶ πλησίον καὶ τοὺς γνωστούς μου ἀπὸ τλαιπωρίας.» Τλαιπωρίαν τὸν τοῦ πάθους καιρὸν καταση- 35 μαίνει. Λέγει οὖν, ὡς παρὰ τὸ πάθος αὐτὸν καὶ οἱ φίλοι καὶ οἱ γνώριμοι ἐγκατέλιπον. Ἐπειδὴ δὲ «γέγονεν ὑπήκοος τῷ Πατρὶ μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ²», ἐν δὲ τῷ σταυρῷ καταλέλειπται παρὰ τῶν μαθητῶν· τούτου χάριν τὸν Πατέρα αὐτοῦ μακρῦναι τοὺς φίλους καὶ τοὺς γνωρίμους λέγει. 40

1. Ἰω. 8, 28. 2. Φιλιπ. 2, 8.

ΨΑΛΜΟΣ συνέσεως Αιθάν τῷ Ἰσραηλίτῃ.

ΠΗ'.

Υπόθεσις.

Ἐν τοῖς παροῦσι τὴν ἐκ σπέρματος Δαυὶδ γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ θεσπίζει, καὶ μὴν καὶ τὸ πάθος τὸ σωτήριον ὃ ὑπέμεινεν ὑπὲρ ἡμῶν. «Συνέσεως» δὲ ἐπιγέγραπται, ἐπειδὴ πνευματικοῦ μάλιστα χρεία νοῦ πρὸς τὸ νοῆσαι τὸ βάθος τῶν αὐτοῦ μυστηρίων. Τὰ δὲ περὶ τοῦ Αἱμάν, ὡς καὶ οὗτος προφήτης ἦν, ἐν τοῖς προλαβοῦσι σαφῶς διηγóρεται.

- 10 «Τὰ ἐλέη σου, Κύριε, εἰς τὸν αἰῶνα ἄσομαι.» Καὶ ποῖα τὰ ἐλέη τοῦ Κυρίου, ἃ πεποίηκεν εἰς ἡμᾶς, ἃ καὶ ἄδειν ὀφείλομεν; ἢ τὸ καθελεῖν μὲν τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, καὶ αὐτὸ τοῦ διαβόλου τὸ κράτος· ἐλευθερῶσαι δὲ ἡμᾶς ἀμαρτίας καὶ θανάτου. «Εἰς γενεάν καὶ γενεάν ἀπαγγελῶ τὴν ἀλήθειάν σου ἐν τῷ στόματί μου.» Ἀλήθεια 15 μὲν τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, ὃν καὶ εἰς γενεάν καὶ γενεάν ἐπὶ στόματος οἱ ἅγιοι φέρουσιν· ἔστι γὰρ ὁ λόγος ὡς ἀπὸ τοῦ ἀποστολικοῦ χοροῦ.

- «Ὅτι εἶπας· Εἰς τὸν αἰῶνα ἔλεος οἰκοδομηθήσεται.» Σὺ, ὦ Δέσποτα, φησὶν, ἐπαγγέλλασθαι κατηξίωσας, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα διηνεκῶς ἔλεος μέγα καὶ θαυμαστὸν οἰκοδομηθήσεται· ὃ ἔστι κατασκευασθήσεται, ἤγουν ἐγερθήσεται. Τὸ γὰρ οἰκοδομούμενον ἐγείρεται πῶς καὶ ἀνίσταται. Ἔστι δὲ τοῦτο ἢ διὰ Χριστοῦ σωτηρία καὶ χάρις. Τὸ μὲν ἔλεος τοῦ Θεοῦ τοὺς ἀνθρώπους οἰκοδομεῖ, ἢ δὲ ἀλήθεια 20 ἐτοιμάζει τὰς ἀγίας δυνάμεις. «Ἐτοιμασθήσεται ἡ ἀλήθειά σου.» Ὡς περ ἢ διὰ Χριστοῦ σωτηρία ἔλεος καὶ χάρις, οὕτω καὶ ἡ ἀλήθεια 25 πάλιν καλεῖται, ἢ καὶ μέχρις οὐρανῶν ἐγήγερται, φησί, διὰ τοῦ αἵματος, εἴτε ἐπὶ γῆς εἴτε ἐν οὐρανῷ.

- «Διεθέμην διαθήκην τοῖς ἐκλεκτοῖς μου.» Ἀβραάμ, φησί, καὶ Ἰακώβ· τούτοις γὰρ δὴ τὰς περὶ Χριστοῦ ἐπαγγελίας δέδωκε κατὰ τὸ εἰρημένον· «Καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν τῷ σπέρματί σου πᾶσαι αἱ 30 φυλαὶ τῆς γῆς.¹» «Ὡμοσα Δαυὶδ τῷ δούλῳ μου.» Καὶ ποῦ ὥμοσεν ἢ ἐν τῷ εἰπεῖν πρὸς αὐτόν· «Καὶ ἔσται ὅταν πληρωθῶσιν αἱ ἡμέραι σου, καὶ κοιμηθήσῃ μετὰ τῶν πατέρων σου· ἀναστήσεται ἐκ τοῦ σπέρματός σου ἄλλος, ὃς ἔσται ἐκ τῆς κοιλίας σου. Καὶ ἐτοιμάσω εἰς τὸν αἰῶνα τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. Αὐτὸς οἰκοδομήσει οἶκον τῷ ὀνόματί μου. Καὶ ἀνορθώσω τὴν βασιλείαν αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐγὼ 35 ἔσομαι αὐτῷ εἰς πατέρα, καὶ αὐτὸς ἔσται μοι εἰς υἱόν.²»

ἈἘξομολογήσονται οἱ οὐρανοὶ τὰ θαυμάσιά σου.» Τοῦτό φησι διὰ τοῦ γεννηθέντος Χριστοῦ, καὶ ποιμέσι τοὺς ἀγγέλους εὐαγγελίζεσθαι λέγοντας· «Ὅτι ἐτέχθη ἡμῖν σήμερον Χριστὸς Κύριος ἐν

1. Γεν. 22, 18. 2. Α' Παρλ. 17, 11-14.

πόλει Δαυίδ.¹) Καὶ ἑτέρας δὲ ἐπουρανίου στρατείας πλῆθος ὀφθῆναι λεγόντων· «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη.²»

«Ὅτι τίς ἐν νεφέλαις ἰσωθήσεται τῷ Κυρίῳ;» Εἰ καὶ γέγονεν ἄνθρωπος, φησὶν, ὁ Μονογενής, καὶ καθῆκεν ἑαυτὸν εἰς ἐκούσιον κένωσιν, καὶ ἔλαβε τὴν τοῦ δούλου μορφὴν, ἀλλὰ καὶ οὕτως ἐστὶν 5 ἀσύγκριτος ὑπὲρ πάντας καὶ οὐρανίους δυνάμεις· αἱ μὲν γὰρ οἰκετικὸν ἔχουσι τάγμα· ὁ δὲ Δεσπότης τῶν ὅλων ἐστὶ καὶ κύριος. Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ ἐν «υἱοῖς Θεοῦ» ὁμοίός τις ἐστὶν αὐτῷ. Καὶ τοῦτο αὐτοὶ μαρτυροῦσι λέγοντες, ὅτι «Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ πάντες ἡμεῖς ἐλάβομεν.³» Οὐκοῦν ὁ μὲν δίδωσιν ὡς Θεός, οἱ δὲ πλουτοῦσι τὰ παρ' 10 αὐτοῦ.

«Ὁ Θεὸς ἐνδοξαζόμενος ἐν βουλῇ ἁγίων, μέγας καὶ φοβερός.» Ὡςπερ οἱ ἀσύνετοι σκανδαλίζονται ὀρώντες αὐτὸν ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ, ἀκούοντες δὲ λέγοντος αὐτοῦ· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια·⁴» καὶ, «Πρὸ τοῦ Ἀβραάμ γενέσθαι ἐγὼ εἰμι·⁵» οὕτως οἱ ἅγιοι τοῦμπάλιν 15 δοξάζουσιν αὐτόν, καὶ μέγαν καὶ φοβερόν καλοῦσι. Καὶ τοῦτο ἐκεῖθεν δῆλον, ἐκ τοῦ τὸν μὲν Πέτρον ὥσπερ ἐκ στόματος ἀπάντων βοᾶν· «Σὺ εἰ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος·⁶» πάλιν δὲ τοὺς πάντας· «Ἀληθῶς Θεοῦ Υἱὸς εἶ·⁷» ὅτε τῇ θαλάσῃ καὶ τοῖς ἀνέμοις ἐπετίμησεν. 20

«Δυνατὸς εἶ, Κύριε, καὶ ἡ ἀλήθειά σου κύκλω σου· σὺ δεσπόζεις τοῦ κράτους τῆς θαλάσσης.» Δείκνυσιν ὁ λόγος, ὡς αὐτὸς ὁ ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ ἐστὶν ὁ καὶ τὴν ὑγρὰν ἐξ ἀρχῆς παραγαγὼν οὐσίαν· καὶ αὐτὸς ἐστὶν ὁ θετικῶς ἄμμον ὄριον τῇ θαλάσῃ, καὶ εἰρηκῶς αὐτῇ· 25 «Μέχρι τούτου ἐλεύσῃ, καὶ οὐχ ὑπερβῆσῃ.⁸» Ἐδειξε δὲ τοῦτο ὑπάρχον ἀληθές, ἐπιτιμήσας καὶ τῇ θαλάσῃ καὶ τοῖς ἀνέμοις, ὅτε μετὰ τῶν μαθητῶν συνέπλεε. «Τὸν δὲ σάλον τῶν κυμάτων αὐτῆς σὺ καταπραΰνεις. Σὺ ἐταπείνωσας ὡς τραυματίαν τὸν υπερήφανον.» Αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ δῆσας τὸν ἰσχυρόν⁹ καὶ τὸν υπερήφανον, καὶ «δεδωκώς» τοῖς αὐτοῦ «κατεῖν ἐπάνω ὄψεων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν 30 δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ.¹⁰»

«Σοὶ εἰσιν οἱ οὐρανοί, καὶ σὴ ἐστὶν ἡ γῆ.» Ὡςπερ τῆς θαλάσσης Δεσπότης ἐστίν, οὕτω καὶ τῶν οὐρανῶν ποιητὴς καὶ γῆς ἀπάσης. «Τὴν οἰκουμένην καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς σὺ ἐθεμελίωσας. Τὸν βορρᾶν καὶ τὴν θάλασσαν σὺ ἐκτίσας. Θαβὼρ καὶ Ἑρμών.» Τὰ τέσσαρα 35 μέρη τῆς οἰκουμένης διὰ τούτων σημαίνει· διὰ μὲν τοῦ βορρᾶ τὰ ἀρκτῶα μέρη, διὰ δὲ τῆς θαλάσσης τὰ τῆς ἐσπέρας. Θάλασσαν γὰρ ἡ Γραφή τὴν ἐσπέραν καλεῖ· διὰ δὲ τοῦ Ἑρμών ὄρους τὸν νότον· διὰ δὲ τοῦ Θαβὼρ ὄρους πάλιν τὴν ἀνατολήν.

1. Λουκ. 2, 11. 2. Λουκ. 2, 14. 3. Ἰω. 1, 16. 4. Ἰω. 14, 6.
5. Ἰω. 8, 58. 6. Ματθ. 16, 16. 7. Ματθ. 14, 33. 8. Ἰωβ 38, 11.
9. Πρβλ. Ματθ. 12, 29. 10. Λουκ. 10, 19.

«Σὺς ὁ βραχίων μετὰ δυναστείας.» Ὁ σός, ὦ Δέσποτα, βραχίων, φησὶν, ἐπιδειχθεῖν τοῖς πᾶσι μετὰ δυναστείας. Εἰ γὰρ καὶ γέγονεν ἄνθρωπος καὶ πέφηνε καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ἐμφανὴς κατέστη ἡ τῆς μεγαλειότητος αὐτοῦ ὑπεροχὴ. Καὶ τοῦτό ἐστι τό· «Κραταιωθήτω ἡ

5 χεὶρ σου· ὑψωθήτω ἡ δεξιὰ σου.»

«Μακάριος ὁ λαὸς ὁ γινώσκων ἀλαλαγμόν.» Κηρύξας τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Μονογενοῦς, εἰκότως μακαρίζει τοὺς τὸ αὐτοῦ ἐκμαθόντας μυστήριον. Τοῦτο δέ ἐστι τὸ τοὺς ἐπινικίους ἄδειν αὐτῷ. Ἀλαλαγμός γάρ ἐστιν ἡ ἐπὶ τοῖς πεσοῦσιν ἐχθροῖς γινομένη ὥδῃ. Παρετάξατο δὲ ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ νενίκηκε τὰς ἀντικειμένους δυνάμεις. «Κύριε, ἐν τῷ φωτὶ τοῦ προσώπου σου πορεύονται, καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἀγαλλιάσονται.» Τοὺς ἁγίους αὐτοῦ ἀποστόλους μακαρίζει, ὅτι δὴ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ καὶ τῇ δυνάμει αὐτοῦ ἐποιοῦν ὅσα ἐποιοῦν παράδοξα.

15 «Καὶ ἐν τῇ εὐδοκίᾳ σου ὑψωθήσεται τὸ κέρας ἡμῶν.» Κέρας τὴν δόξαν φησί. Λέγει οὖν, ὡς πρὸς τὸν Πατέρα· Ὑπερῶν τὴν ἡδύοχσας ἀποστεῖλαι τὸν Μονογενῆ, τούτου χάριν ἡ δόξα ἡμῶν διεγήγερται. Ἐδοξάσθημεν γὰρ συνεγερθέντες Χριστῷ¹, καὶ συμβασιλεύσαντες αὐτῷ.

20 «Τότε ἐλάλησας ἐν ὁράσει τοῖς υἱοῖς σου.» Τότε, ἀντὶ τοῦ, πάλαι, φησί, δι' ὁράσεων προφητικῶν τοῖς υἱοῖς σου, λέγει δὲ τοῖς κεκλημένοις εἰς τὸ τῆς υἰοθεσίας ἀξίωμα, ἐλάλησας. Τί δὲ ἐλάλησας ἢ τό· «Ἐθέμην βοήθειαν ἐπὶ δυνατόν;» Ὁμοιον δὲ ὡσεὶ λέγοι· Δέδωκα, φησί, βοήθειαν ἐπὶ δυνατόν τοῖς ἀσθενέσι καὶ πλεονεκτούμενοις ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ, τοῦ καταφυγεῖν ἐπὶ δυνατόν. Ὁ δὲ γε δυνατός, ὃν δέδωκεν ἡμῖν εἰς βοήθειαν ὁ Πατὴρ, Χριστός, που πάντως ἐστί· καὶ γὰρ ἐστὶ δυνάμεων Κύριος·² «Ἔψωσα ἐκλεκτὸν ἐκ τοῦ λαοῦ μου, εὗρον Δαυὶδ τὸν δοῦλόν μου.» Ἐννόει Χριστὸν τὸν ἐκ σπέρματος Δαυὶδ, ἐκλεκτὸν κεκλημένον, «διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε.»³

30 Δαυὶδ δὲ πάλιν αὐτὸν ὀνομάζει, καθὼς ἐκ σπέρματος ἦν Δαυὶδ·⁴ καὶ μὴν καὶ δοῦλον, διὰ τὸ ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ πεφηνέναι.⁵ «Ἐν ἐλαίῳ ἁγίῳ μου ἔχρισα αὐτόν.» Ὅτε Θεὸς ἦν ὁ Λόγος, ἐγεννήθη κατὰ σάρκα ἐκ γυναικός, καὶ προῆλθεν ἄνθρωπος, μένων ὡς ἦν Θεός· τότε, τὴν χρίσιν διὰ σὲ λαβὼν, ὀνομάσθη Χριστός. Θεὸς γὰρ ὢν ὁ

35 Λόγος καὶ βασιλεὺς πρὸ αἰώνων ὑπάρχων⁶, ἰδιοποιήσατο τὰ ἡμέτερα, ἵνα καὶ ἡμεῖς τὰ αὐτοῦ πλουτήσωμεν.

«Ἡ γὰρ χεὶρ μου συναντιλήψεται αὐτῷ.» Ὁ Σωτὴρ ἔφασκε· «Τὰ ἔργα αὐτοῦ δέδωκέ μοι ὁ Πατὴρ ἵνα ποιήσω, αὐτὰ τὰ ἔργα μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ, ὅτι αὐτός με ἀπέσταλκε·»⁷ καὶ πάλιν· «Ἀπ' ἐμαυτοῦ

1. Πρβλ. Ἐφ. 2, 6.

2. Πρβλ. Ψαλμ. 23, 10.

3. Φιλip. 2, 9.

4. Πρβλ. Ῥωμ. 1, 3.

5. Πρβλ. Φιλip. 2, 7.

6. Πρβλ. Ψαλμ. 73, 12.

7. Ἰω. 5, 36.

λαλῶ οὐδέν. Ὁ δὲ Πατὴρ ὁ ἐν ἐμοὶ μένων ποιεῖ τὰ ἔργα αὐτός.¹» Καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ λέγει νῦν ὁ Πατὴρ περὶ αὐτοῦ· «Ἡ γὰρ χεὶρ μου συναντιλήφεται αὐτῷ, καὶ ὁ βραχίον μου κατισχύσει αὐτόν.»

«Οὐκ ὠφελήσει ἐχθρὸς ἐν αὐτῷ.» Εἰ καὶ εἰρήκασιν· «Δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτόν, καὶ σχῶμεν αὐτοῖς τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ.»² 5 ἀλλ' ἦν ἀνόνητος τῷ Σατανᾷ καὶ τοῖς Ἰουδαίοις ἡ σκέψις, καὶ εἰς ἄφρακτον ἐκβέβηκεν αὐτοῖς τὸ ἐγχείρημα. Ἀνεβίω γὰρ ὁ Σωτὴρ τριήμερος, πατήσας τὸν θάνατον καὶ σκυλεύσας τὸν ᾅδην· καὶ ἀνέβη πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν· καὶ ἔστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς, πάντων κατάρχων μετὰ τοῦ ἰδίου γεν- 10 νήτορος. Οὐκοῦν ἀληθὲς τὸ εἰρημένον, ὅτι «Οὐκ ὠφελήσει ἐχθρὸς ἐν αὐτῷ.»

«Καὶ συγκόψω ἀπὸ τοῦ προσώπου αὐτοῦ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ.» Παραδεδόνται γὰρ τῇ Ῥωμαίων στρατείᾳ, καὶ διολώλασι παντε- 15 λῶς.

«Καὶ ἡ ἀλήθειά μου καὶ τὸ ἔλεός μου μετ' αὐτοῦ.» Ἀλήθειαν τὴν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρείᾳ φησὶν, ἣν εἰσηγήσατο ἡμῖν ὁ Χριστὸς κατὰ τὸ εἰρημένον πρὸς τὴν ἐν τῇ Σαμαρείᾳ γυναῖκα· «Πνεῦμα ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν.»³ Καὶ τὸ ἔλεος δὲ οὐ δι' ἄλλου πεποίηκεν ὁ Θεός 20 εἰς ἡμᾶς ἢ διὰ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ. Δι' αὐτοῦ γὰρ μόνου καὶ τὴν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ ἐμάθομεν προσκύνησιν, καὶ κατηλετήθημεν, ἀναιρεθέντος θανάτου, καὶ τῆς φθορᾶς ἐκ μέσου γενομένης. «Καὶ ἐν τῷ ὀνόματί μου ὑψωθήσεται τὸ κέρας αὐτοῦ.» Τοῖς γὰρ ὀνόμασιν, οἷς μάλιστα πρέπουσι τῷ Πατρί, καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς δοξάζεται· 25 οἷόν τι φημι· Θεὸς ἀληθινὸς ὁ Πατὴρ· τοῦτό ἐστι καὶ Υἱός· αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ ἀλήθεια· καὶ ἡ ζωὴ κατὰ φύσιν ὁ Πατὴρ ἐστὶ τε καὶ ὀνομάζεται, τοῦτο δὲ πάλιν καὶ ὁ Υἱός· αὐτὸς γάρ φησιν· «Εγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή.» Τοῦτο ἔλεγε πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα, ὅτι «Πάντα τὰ ἐμὰ σὰ ἐστί, καὶ τὰ σὰ ἐμά.»⁴ 30

«Καὶ θήσομαι ἐν θαλάσῃ χεῖρα αὐτοῦ.» Θάλασσαν μὲν, ὡς προειρήκαμεν, τὴν ἐν δυσμαῖς χώραν φησί· ποταμοὺς δὲ τὴν μέσσην τῶν ποταμῶν λέγει, ἥτοι τὴν ἀνατολήν. Φησὶν οὖν, ὅτι εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἡ αὐτοῦ πρᾶξις ἐκταθήσεται. «Καὶ ἐν ποταμοῖς δεξιὰν αὐτοῦ.» Ἐν μὲν τῇ θαλάσῃ τίθεται ἡ χεὶρ τοῦ Χριστοῦ, ἐν δὲ τοῖς 35 ποταμοῖς ἡ δεξιὰ αὐτοῦ. Πλὴν ἐὰν θελήσῃ, ἡ θάλασσα γίνεται ποταμός· καὶ πάλιν ὁ ποταμός, ἐὰν τηρήσῃ τὸν ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥέοντα ποταμόν, τοῦ ζῶντος ὕδατος γίνεται θάλασσα.

«Αὐτὸς ἐπικαλέσεται με· Πατὴρ μου εἰ σύ, Θεός μου.» Πάλιν ἐνταῦθα οἰκονομικῶς ὁ σεσαρκωμένος Θεὸς ἑαυτοῦ τὸν Πατέρα καλεῖ, 40 λέγων· «Πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα ὑμῶν, καὶ

1. Ἰω. 14, 10. 2. Ματθ. 24, 38. 3. Ἰω. 4, 24. 4. Ἰω. 17, 10.

Θεόν μου και Θεόν ὑμῶν.¹» Ὁ γάρ* προφήτης φησὶ περὶ αὐτοῦ, παίδιον γεννώμενον προφητεύων, Θεὸν ἰσχυρὸν ἔλεγεν αὐτόν, Πατέρα τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.²

«Εἰς τὸν αἰῶνα φυλάξω αὐτῷ τὸ ἑλεός μου καὶ διαθήκην μου.»

5 Αὐτῷ μὲν τῷ πεπιστευκότη δι' αὐτοῦ λαῷ φησιν. Ἐλεος δὲ τὴν διὰ πίστεως ἄφεςιν λέγει. Διαθήκην δὲ τὴν νέαν φησίν, ἣν καὶ πιστὴν εἶναι, ἀντὶ τῶν, ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν καὶ μένουσαν. Ἡ μὲν γὰρ πρώτη διαθήκη πέπαυται διὰ τὸ αὐτῆς ἀσθενὲς καὶ ἀνωφελές· οὐδὲν γὰρ ἐτελείωσεν ὁ νόμος.

10 «Καὶ θήσομαι εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος τὸ σπέρμα αὐτοῦ.» Οὐ παύσεται γὰρ τὸ Χριστιανῶν ὄνομα, καὶ τῆς εὐαγγελικῆς λατρείας ἡ δύναμις· διηνεκῆς δὲ μᾶλλον ἔσται καὶ ἀκατάληκτος.

«Ἀπαξ ὥμοσα ἐν τῷ ἁγίῳ μου, εἰ τῷ Δαυὶδ ψεύσομαι.» Ὁμοιον τῷ ἄλλαχού μνημένῳ· «Ὡμοσε Κύριος τῷ Δαυὶδ ἀλήθειαν καὶ οὐ μὴ ἄθετήσῃ.³» «Τὸ σπέρμα αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα μένει.» Σπέρμα τοῦ Δαυὶδ φησὶ τὸν ἐκ σπέρματος Δαυὶδ κατὰ σάρκα γεγεννημένον Χριστόν. Ὃς καὶ εἰς τὸν αἰῶνα μένει. Οὐ γὰρ ἔστι τῶν ἐνδεχομένων, Θεὸν ὄντα καὶ Θεοῦ κατ' ἀλήθειαν Υἱόν, μὴ πάντῃ τε καὶ πάντων εἶναι αἰώνιον.

20 «Καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος ἐναντίον μου.» Θρόνον Χριστοῦ ἐννοεῖ τὴν Ἐκκλησίαν· ἐπαναπαύεται γὰρ αὐτῇ. Ἔσται οὖν, φησίν, ἡ Ἐκκλησία Χριστοῦ καταστράπτουσα καὶ φωτίζουσα τὴν ὑπ' οὐρανόν, καὶ μένουσα διηνεκῶς ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη. Τὸ γὰρ ῥήτὸν τοῦτο οὕτω φησὶ· «Καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος ἐναντίον μου, καὶ ὡς ἡ
25 σελήνη κατηρτισμένη εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ὁ μάρτυς ἐν οὐρανῷ πιστός.»

«Σὺ δὲ ἀπώσω καὶ ἐξουδένωσας, ἀνεβάλου τὸν Χριστόν σου.» Τὰ συμβεβηκότα ἐπὶ τῷ τιμίῳ σταυρῷ οἱ μακάριοι προφητᾶι φασί. Λέγουσιν οὖν, ὡς πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Θεόν· Ἐπηγγείλω, φησίν, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα μένει τὸ σπέρμα Δαυὶδ, καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ ὡς ὁ
30 ἥλιος καὶ ἡ σελήνη· ἀλλ' ἀπώσω καὶ ἐξουδένωσας· ἀνεβάλου τὸν Χριστόν σου.» Τὸ δέ, ἀπώσω καὶ ἐξουδένωσας, ἀντὶ τοῦ, ἀποσθῆναι, καὶ ἐξουδενωθῆναι συγκεχώρηκας. Οὐ γὰρ ὁ Πατὴρ ἀπώσατο καὶ ἐξουδένωσε τὸν ἴδιον Υἱόν· Ἰουδαῖοι δὲ μᾶλλον τοῦτο πεπράχασι· πλὴν κατὰ συγχώρησιν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς. Καὶ τεῦτό
35 ἔστι τὸ ἱρημόν· «Ὃς γε τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν παρέδωκεν αὐτόν.⁴»

«Κατέστρεψας τὴν διαθήκην τοῦ δούλου σου.» Ὑπερέθου πληρῶσαι, φησὶ, τὰς ἐπαγγελίας τὰς περὶ αὐτοῦ· πέπονθε γὰρ μεταξὺ. Πῶς δὲ ὑπερέθετο, λέγει· «Κατέστρεψας» φάσκων «τὴν διαθήκην
40 τοῦ δούλου σου.» Ἐπηγγείλω γὰρ, φησίν, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα μένει· καὶ αὕτη γέγονεν ἡ παρὰ σοῦ περὶ αὐτοῦ διαθήκη. Ἀλλ' ἐσταύρωσαν

1. Ἰω. 20, 17.

2. Ἦσ. 9, 6.

3. Ψαλμ. 131, 11.

4. Ῥωμ. 8, 32.

αὐτὸν Ἰουδαῖοι, καὶ κατελογίσθη μετὰ νεκρῶν. Πέπονθε γάρ, φησί, καὶ ἐσταυρώθη· οὐκοῦν ἀκατέστρεψας τὴν διαθήκην τοῦ δούλου σου. Ἐβεβήλωσας εἰς τὴν γῆν τὸ ἀγίασμα αὐτοῦ.» Ἐρρίψας, φησὶν, εἰς τὴν γῆν τὴν δόξαν αὐτοῦ· ὡς γὰρ ἦκεν εἰς τὸ παθεῖν, ψιλὸς ἄνθρωπος ἐνομίσθη τοῖς παρανόμοις Ἰουδαίοις. Ἀλλ' οὐ μεμένηκε νεκρός, ὁ ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος¹ κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν· οὔτε μὴν ἄδο- 5 ξίαν τινὰ προσετίψατο τὸ πάθος αὐτῷ, ἀλλ' ἐδοξάσθη μᾶλλον διὰ τοῦ καταργῆσαι τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστι τὸν διάβολον², καὶ ἐλευθερῶσαι τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος. Πλὴν τὰ συμ- βεβηκότα φασὶν οἱ προφῆται.

«Καθεῖλες πάντας τοὺς φραγμοὺς αὐτοῦ.» Φραγμοὺς αὐτοῦ καὶ ὀχυρώματα τοὺς ἁγίους ἀποστόλους φησὶν, οἱ καί, πάντες ἀφέντες αὐτόν, ἔφυγον δειλιάσαντες·³ καὶ διὰ τοῦτό φησιν· «Ἐθου τὰ ὀχυρώματα αὐτοῦ δειλίαν.»

«Διήρπαζον αὐτόν. . . . Εὐφρανες πάντας τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ.»⁴ 15 Ἐχαιρον γάρ καὶ ἐπέσειον αὐτῷ τὰς κεφαλὰς, ὀρῶντες αὐτόν ἐπὶ ξύλου κρεμᾶμενον.⁵

«Ἀπέστρεψας τὴν βοήθειαν τῆς ῥομφαίας αὐτοῦ.» Ἐπειδὴ ἀξίους ὄντας τὴν ἐσχάτην δίκην ἀποτίσαι τοὺς σταυρώσαντας τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός Υἱὸν οὐ τιτιμώρηται παραχρῆμα, 20 διὰ πολλὴν φιλανθρωπίαν καιρὸν μετανόας, τὸν διὰ βαπτίσματος, καὶ αὐτοῖς χαριζόμενος· τούτου χάριν ἀποστρέψαι λέγεται τὴν βοήθειαν τῆς ῥομφαίας αὐτοῦ. Τὸ δέ, «ἀπέστρεψας», ἀντί, ἐπέσχεας.

«Κατέλυσας ἀπὸ καθαρισμοῦ αὐτοῦ.» Τό, «κατέλυσας», ἀντὶ τοῦ, κατήνεγκας. Κατήνεγκας οὖν, φησὶν, ἦτοι παρεσκεύασας εἰς τὸ 25 πιστεῦσθαι, ὅτι καθαρὸς ἐστίν. Ἐπενοήθη γὰρ εἶναι πονηρός, καὶ ὡς ἁμαρτωλὸς κατεκρίθη, «καὶ ἐν τοῖς ἀνόμοις ἐλογίσθη.»⁶ Τὸν θρόνον αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν κατέρραξας.» Ἐπειδὴ πέπονθε σαρκικῶς, καὶ γέγονεν ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος· νομίσαντες οἱ σταυρώσαντες, ὅτι πεπονθὼς συνεστάλη, καὶ πέπαυται τοῦ καὶ ὀλως εἶναι καὶ ὀνομά- 30 ζεσθαι· διὰ τοῦτο τὰς τῶν σταυρωσάντων ὑπονοίας διερμηνεύει λέγων· «Τὸν θρόνον αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν κατέρραξας.»

«Ἐως πότε, Κύριε, ἀποστρέφη εἰς τέλος, ἐκκαυθήσεται ὡς πῦρ ἡ ὀργή σου;» Τουτέστι, Μέχρι τίνος ἰσχύσει τὰ τῶν Ἰουδαίων τολμήματα, ἐπισπουδαζόντων τὴν τοῦ Μονογενοῦς καὶ Σωτῆρος ἡμῶν 35 σταύρωσιν; Ὁ δὲ Σύμμαχος· «Ἐως τίνος, Κύριε, ἀποκρυβήσῃ εἰς τέλος, φλεγῇσεται ὡς πῦρ ὁ θυμός σου;» Μέχρι τίνος, φησί, Δέσποτα, οὐκ ἐθέλεις ἰδεῖν τὰς ἡμετέρας ὀδύνας, οὐδ' ἐπιφαίνει καὶ λύεις τὰς συμφοράς· ἀλλὰ καθάπερ πῦρ τὴν ὀργὴν τῇ μνήμῃ ἡμετέρων ἁμαρτάνων ἐκκαλεῖς;

1. Ψαλμ. 87, 5.

2. Πρβλ. Ἑβρ. 2, 14.

3. Πρβλ. Ματθ. 26, 56.

4. Πρβλ. Ματθ. 27, 39.

5. Ἦσ. 53, 12.

«Μνήσθητι τίς μου ἡ ὑπόστασις.» Ἐπ' ἀφθαρσία, φησί, τὸν ἀνθρώπον πεποίηκας, καὶ κατ' εἰκόνα τὴν σὴν ἐπλασας αὐτόν· ἀλλὰ γέγονεν ὑπὸ φθορὰν ἐξ ἀπάτης, φησίν. Οὐκοῦν τὴν ἀφθαρσίαν ἐπίδος ἵνα σώζωνται, καθάπερ ἐπλάσθη τὸ ποίημα.

- 5 «Τίς ἐστὶν ἄνθρωπος ὃς ζήσεται καὶ οὐκ ὀψεται θάνατον;» Οὐδεὶς, φησίν, οὔτε θανάτου κρείττων γενήσεται, οὔτε μὴν «ἐκ χειρὸς ἄδου τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ῥύσεται», εἰ μὴ σύ, φησίν, ὦ Δέσποτα, τὴν ἀνάστασιν ἐπιδῶς.

- 10 «Ποῦ εἰσι τὰ ἐλέη σου τὰ ἀρχαῖα, Κύριε; » Ἀρχαῖα ἐλέη τοῦ Θεοῦ, φησίν, ἡ πρὸ καταβολῆς κόσμου ὠρισμένη εἰς ἀφθαρσίαν ἀναστοιχειώσις.

- «Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ ὀνειδισμοῦ τῶν δούλων σου.» Ἐπειδὴ «ὀνειδισάν» με, Κύριε, «οἱ ἐχθροὶ σου», φάσκοντες ψευδεῖς εἶναι τὰς περὶ ἐμοῦ τοῖς ἔθνεσι δεδομένας ἐπαγγελίας· αὗται δὲ ἦσαν τὸ σω-
15 θῆναι αὐτά, καὶ ἀπαλλαγῆναι θανάτου καὶ ἁμαρτίας· ὀνειδισαν δὲ ἀφορῶντες εἰς τὸν θάνατον τὸν ἐμόν· καὶ ματαίους αὐτὰς εἶναι ἀπέφηναν· τούτου χάριν αἰτῶ σοι μνησθῆναι· «τὸ» γὰρ «ἀντάλλαγμα τοῦ Χριστοῦ σου ὀνειδισαν», φησίν. Εἶη δὲ τὸ ἀντάλλαγμα αὐτοῦ ὁ θάνατος αὐτοῦ καὶ τὸ αἷμα, τὸ ἀντίλυτρον δεδομένον τῆς τοῦ κόσμου
20 σωτηρίας· ὁ καὶ ὀνειδισαν, ὑπολαμβάνοντες αὐτὸν κεκρατῆσθαι θανάτῳ. Ἄλλ' οὐκ ἀπέμεινεν ὁ ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος· ἀνέστη δὲ μᾶλλον τριήμερος. Διὸ καὶ ἐπισφραγίζει ὁ ψαλμὸς τό·

- «Εὐλογητὸς Κύριος εἰς τὸν αἰῶνα, γένοιτο, γένοιτο.» Ὡς ἀναστάντος ἤδη αὐτοῦ καὶ ἀνελθόντος εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ εὐλογου-
25 μένου, ἦτοι ἐξομολογουμένου εἰς τοὺς αἰῶνας μετὰ τοῦ ἰδίου Πατρὸς.

Προσευχὴ Μωϋσέως ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ.

ΠΘ'.

Ὑπόθεσις.

- Ταύτην, φησί, τὴν προσευχὴν ἐν ἀπορρήτοις ἀναγεγραφότα τὸν
30 Μωσέα παραδοῦναι· ὅπως ἂν ἔχοιεν οἱ κατὰ καιροὺς εἰδέναι, πῶς δεῖ αὐτοὺς ἐξομολογεῖσθαι περιπεσόντας ταῖς συμφοραῖς, αἱ γεγόνασιν αὐτοῖς ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων μετὰ τὴν κατὰ τοῦ Κυρίου ἀπειθείαν τε καὶ μαιφονίαν γενομένην. Ὅπως δὲ μὴ λήθῃ παραδοθῇ τῷ χρόνῳ, ἐντέτακται ἐν τοῖς Ψαλμοῖς· καὶ εἰκότως μετὰ τὸν πη', ὃς
35 καὶ τὸ πάθος τοῦ Κυρίου κατασημαίνει.

- «Κύριε, καταφυγὴ ἐγενήθη ἡμῖν ἐν γενεᾷ καὶ γενεᾷ.» Μέλλων ἐπικαλεῖσθαι τὸν Θεὸν εἰς ἔλεον, εἰκότως ἐξ ὧν ἤδη πολλάκις εὐηργέτησε ποιεῖ τὸ προσέμιον. Πῶς δὲ κατὰ γενεάν εὐηργέτησε, τοῦτο ἴδοι τις εἰς τε τὰ ἐπὶ τοῦ Φαραῶ ἀποβλέψας, εἰς τε τὰ ἐπὶ Ἰησοῦ,
40 εἰς τε τὰ ἐπὶ Βαβυλῶνος.

«Πρὸ τοῦ ὄρη γεννηθῆναι, καὶ πλασθῆναι τὴν γῆν.» Ἐπειδὴ εἰς τὴν σάρκα ὁρῶντες τοῦ Κυρίου, ψιλὸν ἄνθρωπον ἐνόμιζον λέγοντες: «Οὕτω τριακονταετὴς γέγονας, καὶ Ἀβραάμ ἐώρακας;»¹ Καὶ τοῦτο αὐτοῖς μάλιστα αἴτιον τῆς ἐκπτώσεως γέγονε, τὸ ἀγνοεῖν τὴν θεότητα. Διὰ τοῦτο νῦν ἐξομολογοῦμενοι, σαφῶς αὐτὸν εἶναι λέγουσι 5 τὸν πρὸ πάσης κτίσεως συνόντα τῷ Πατρὶ.

«Μὴ ἀποστρέψῃς ἄνθρωπον εἰς ταπεινώσιν.» Ἐντεῦθεν ἡ ἐξομολόγησις. Ἀξιοῖ δὲ ἀφ' ὧν πάντα τὰ ἔθνη εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐκάλεσε, καὶ αὐτὸς ἐπιστραφῆναι. Σὺ εἶπας, φησὶν, ὦ Δέσποτα: «Ἐπιστρέψατε, υἱοὶ ἐπιστρέφοντες, καὶ λάσομαι τὰ συντρίμματα 10 ὑμῶν.»² Ἐπειδὴ τοίνυν ἐπεστρέψαμεν, μὴ ἀποστρέψῃς ἡμᾶς εἰς ταπεινώσιν.

«Ὅτι χίλια ἔτη ἐν ὀφθαλμοῖς σου, Κύριε.» Τὸν καιρὸν τῆς ἐν νόμῳ λατρείας φησί, καθ' ὃν μάλιστα ἐπιτελεσθέντος τοῦ θεοῦ ναοῦ ἦνθησεν. Ἀπὸ γὰρ Σολομῶντος τοῦ τὸν οἶκον ἐγείραντος μέχρι τῆς 15 πολιορκίας τῆς μετὰ τὸν τίμιον γενομένης σταυρὸν εἰς τοῦτο συντείνει ἔτη χίλια. Ἀλλὰ ταῦτα, φησί, τὰ χίλια ἔτη μία ἡμέρα λογισθεῖν ἐνώπιόν σου· μᾶλλον μὲν οὖν μικρὸν ἡμέρας μόριον. Εἰκότως δὲ νυκτὶ παρευκάζει τὸν πρὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Σωτῆρος καιρὸν· ἅτε ὡς ἐν ἁωρίᾳ καὶ συγχύσει πάντων ἀνθρώπων ὄντων, διὰ τὸ μῆπω 20 αὐτοῖς ἀνατεῖλαι τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης.

«Τὰ ἐξουδενώματα αὐτῶν ἔτη ἔσονται τὸ πρῶτ.» Ὡσεὶ σαρφέστερον ἔλεγε: Τὰ ἔτη αὐτῶν, τῶν ἀρνησαμένων σε δηλονότι, ἐν ἐξουθενήσει ἔσται πολλῇ. Γεγόνاسι γὰρ καταπάτημα καὶ ἀνθρώπων καὶ δαιμόνων, ἅτε τὸν λυτρούμενον καὶ σφύζοντα αὐτοὺς ἀρνησά- 25 μενοι.

«Τὸ πρῶτ ἀνθήσαι καὶ παρέλθοι.» «Πρῶτ» μὲν τὸν καιρὸν τῆς γενομένης αὐτοῖς ἐπιφανείας Χριστοῦ ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ κατασημαίνουσι. «Χλόην» δὲ τὴν νομικὴν λατρείαν δηλοῖ, ἅτε μικρὸν ὕστερον μαραινέσθαι μέλλουσιν. «Τὸ ἐσπέρας ἀποπέσοι, σκληρυνθεῖ καὶ ξηραν- 30 θεῖ.» Ἐσπέραν φησὶ τὸν ἐπ' ἐσχάτων τοῦ αἰῶνος καιρὸν, καθ' ὃν καὶ ἐπέφανεν ὁ Μονογενὴς· ἐν ᾧ δὴ καὶ παρῆλθεν ἡ τῆς κατὰ νόμον λατρείας ἀνθήσις, σκληρυνθεῖσα ἀπάτη τῆς ἀπαθείας.

«Ὅτι ἐξελίπομεν ἐν τῇ ὀργῇ σου.» Σαφῶς τὰς ἐπενεχθείσας αὐτοῖς συμφορὰς διὰ τὰ ἴδια ἁμαρτήματα διαγορεύουσι. Καὶ Ἰου- 35 δαίοις ταῦτα, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἀρμόδια. Καὶ γὰρ τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις, παρανομίας τίνουσα δίκας, ὑπεβλήθη ταῖς συμφοραῖς, καὶ ταῖς παντοδαπαῖς περικλύζεται τρικυμίαις. Καὶ Ἰουδαῖοι, διὰ τὴν πονηρίαν τῆς γνώμης, τῆς ἐλευθερίας ἐξέπεσον.

«Ἐθου τὰς ἀνομίας ἡμῶν ἐναντίον σου.» Οὐ παρῆλθες, φησί, 40 τὰς ἀνομίας ἡμῶν, ἅτε ἡμῶν ἐπικαλεσαμένων αὐτάς εἰς τὰς ἑαυτῶν

1. Ἰω. 8, 57. 2. Πρβλ. Ἱερ. 3, 14.

κεφαλάς, διὰ τὸ εἰρηκέναι· «Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν.¹» «Ὁ αἰὼν ἡμῶν εἰς φωτισμὸν τοῦ προσώπου σου.» Ὡσεὶ ἔλεγεν· Ὁ βίος ἡμῶν καὶ αἱ ἐν αὐτῷ πράξεις πονηραὶ φαίνονται τῷ προσώπῳ σου. Οὐδὲν γὰρ ἡγνόησας τῶν ἐν ἡμῖν πεπραγμένων ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους.

«Ὅτι πᾶσαι αἱ ἡμέραι ἡμῶν ἐξέλιπον, καὶ ἐν τῇ ὀργῇ σου ἐξελίπομεν.» Ἡ ἁμαρτία, φησί, τὴν σὴν ὀργὴν ἐκίνησε καθ' ἡμῶν· ἡ δὲ ὀργὴ τὴν τιμωρίαν ἐπήγαγεν· ἡ δὲ τιμωρία τὰς ὀδύνας ἐπήνεγκεν. Ἐν ὀδύναίς γὰρ τὸν ὀλίγον ἡμῶν διατελέσαμεν βίον. «Τὰ ἔτη ἡμῶν ὡσεὶ ἀράχνη ἐμελέτων.» Οὐδὲν βέβαιον, φησὶν, οὐδὲ στατηρὸν ἡ ἀνθρωπεΐα φύσις ἔχει· δίκην ἀράχνης διασπᾶται ῥαδίως.

«Αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν ἡμῶν ἐν αὐτοῖς ἐβδομήκοντα ἔτη.» Ἔοικε ταῦτα τοῖς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἰακώβ εἰρημένοις· «Αἱ ἡμέραι μου μικραὶ καὶ πονηραὶ οὐκ ἔφθασαν εἰς τὰς ἡμέρας τῶν πατέρων μου.²» Εἰσὶ μὲν οὖν οἱ καὶ πλείονα τοῦ εἰρημένου διαβιοῦσι χρόνον· ἀλλ' ἐκεῖνο ἐπ' ὀλίγων συμβαίνει. Τὸ δὲ κοινὸν καὶ ὡς ἐπὶ τῶν πλείστων κρατοῦν ἐνταῦθα διδάσκει. Ὡς περ γὰρ τῶν πρόωρον δεχομένων τὴν τελευτὴν οὐκ ἐποίησατο μνήμην, οὕτω τῶν σφόδρα γερόντων τῷ μακροβίῳ καταλέλοιπεν. Ἀλλ' ὁμως, φησί, καὶ ὁ βραχύς οὗτος χρόνος ὀδύνης καὶ πόνων ἐμπέπλησται. «Ὅτι ἐπῆλθε πραότης ἐφ' ἡμᾶς, καὶ παιδευθῆσόμεθα.» Ἐπειδὴ νεκρὸς τις καὶ εὐτελής ὁ βίος ἡμῶν, καὶ οὐ γινώσκομεν τί ἔσται ἡμῖν μετὰ ταῦτα ἀπὸ τοῦ κράτους σου· τοῦτο χάριν πράως, φησί, παιδεύσον ἡμᾶς. Τὸ γάρ, «ἐπῆλθεν», ἀντὶ τοῦ, ἐπέλθοι, φησί. Αἰτοῦσι δὲ τῆς διὰ Χριστὸν παιδείας μετα- λαβεῖν, ὅς ἐστι δεξιὰ τοῦ Πατρός· διό φησι·

«Τὴν δεξιάν σου οὕτως γνώρισόν μοι.» Ἀπὸ κοινοῦ τό, «γνώρισον», ἵνα ἡ· Καὶ γνώρισον ἡμῖν τὴν δεξιάν σου, τουτέστι Χριστόν· γνώρισον δὲ ἡμῖν τοὺς τῇ καρδίᾳ τὴν σοφίαν ἔχοντας· οὗτοι δ' ἂν εἴεν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι καὶ εὐαγγελισταί, δι' ὧν καὶ ἐμάθομεν τῆς ἐπιστροφῆς τοὺς τρόπους.

«Ἐνεπλήσθημεν τὸ πρῶτ' τοῦ ἐλέους σου.» Ὡς ἤδη τῆς εὐχῆς εὐρόντες τὸ πέρας τὰ τοιάδε φασίν. Ἀνατελεῖ γὰρ καὶ αὐτοῖς ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος τούτου.

«Καὶ ἴδε ἐπὶ τοὺς δούλους σου, καὶ ἐπὶ τὰ ἔργα σου.» Τό, «ἴδε», πάλιν ἀντὶ τοῦ, εἶδες, ἥτοι ἐπεσκέψω τοὺς δούλους σου καὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου δι' ἧς ἐπισκοπῆς τὴν λαμπρότητα καὶ τὸ φῶς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἑωρακότες, καὶ ἐπιστρέψαντες, κατευθυνθῆμεν ἐφ' οἷς τὴν τῆς ἐπιστροφῆς πρᾶξιν ἀποπληροῦμεν.

«Καὶ ἔστω ἡ λαμπρότης Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐφ' ἡμᾶς.» Καὶ ἡμᾶς λαμπροὺς καὶ περιφανεῖς ἀπέφηνε τῆς θεογνωσίας τὸ φῶς· καὶ Ἰουδαῖοι μετὰ τὴν ἐπ' ἀνόδοδον περιβλεπτοὶ πάλιν ἐγένοντο. «Καὶ

τὰ ἔργα τῶν χειρῶν ἡμῶν κατεύθυνον.» Ἔργα τοῦ νόμου· ἔργον τὸ ἐν τῇ Νέᾳ τελούμενον. Ἐν τῇ γὰρ Παλαιᾷ διάφοροι θυσίαι· ἐν δὲ τῇ Νέᾳ μόνος ὁ Υἱὸς θύεται. «Καὶ τὸ ἔργον τῶν χειρῶν ἡμῶν κατεύθυνον.» Ἔργα μὲν χειρῶν ἐστὶν ἡ καθ' ἑκάστην πράξις· ἔργον δὲ χειρῶν, ἐκ τούτων ἐπισυμβαίνουσα γινῶσις.

5

Αἶνος ᾠδῆς τῷ Δαυίδ, ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις.

4'.

Ὑπόθεσις.

Ἀκολουθῶς μετὰ τὸ δηλῶσαι τοῦ Ἰουδαίων λαοῦ τὴν ἀποστροφὴν ἐν τῷ ὀγδοηκοστῷ ἐνάτῳ ψαλμῷ, ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ τὸ πρόσωπον 10 εἰσάγει τῶν διὰ Χριστοῦ τελειουμένων, καὶ νικῶντων δι' αὐτοῦ τοὺς νοητοὺς ἐχθροὺς, ἀρχὰς δηλαδή καὶ ἐξουσίας, καὶ τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τούτου, καὶ τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας, καὶ αὐτὸν τὸν ἀλιτῆριον Σατανᾶν· οἱ καὶ πολυτρόπως διὰ τῶν προκειμένων κατασημαίνονται. Φόβος τε νυκτερινὸς καὶ βέλους ἡμέρας πετόμενον, 15 καὶ πρᾶγμα διαπορευόμενον ἐν σκότει, καὶ σύμπτωμα καὶ δαιμόνιον μεσημβρινόν, καὶ χιλιάδες καὶ μυριάδες, καὶ ἀστίς, καὶ βασιλίσκος, καὶ λέων, καὶ δράκων. Κατὰ τούτων δὴ πάντων τὴν νίκην ἀναγορεύει τῷ τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπῳ.

«Ὁ κατοικῶν ἐν βοήθειᾳ τοῦ Ὑψίστου.» Τὸ προφητικὸν πνεῦμα 20 τὸν ἄνθρωπον τὸν ποιησάμενον βοήθειαν καὶ ἐπικουρίαν Χριστόν, ὃς καὶ ἐστὶν Ὑψιστος, μακαρίζει. Πῶς γὰρ οὐ μακάριος ὁ τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ σκεπαστὴν ἔχειν ἀξιωθείς; «Ἐν σκέπῃ τοῦ Θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ αὐλισθήσεται.» Ὁ μένων ἐν ταύτῃ τῇ βοήθειᾳ σκέπεται καὶ φυλάσσεται.

25

«Ἐρεῖ τῷ Κυρίῳ· Ἀντιλήπτωρ μου εἰ.» Καὶ τίς ὁ τῷ Κυρίῳ λέγων ἢ ἄνθρωπος ὁ πεποιθὼς ἐπ' αὐτῷ, καὶ ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ αὐτοῦ ἐπεριδόμενος;

«Ὅτι αὐτὸς ῥύσεται σε ἐκ παγίδος.» Προεδίδαξεν, ὥς αἱ ἀντικείμεναι δυνάμεις διὰ τούτων κατασημαίνονται.

30

«Ἐν τοῖς μεταφρένοις αὐτοῦ ἐπισκιάσει σοι.» Εἰρηκότος τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ, ὥς Θεὸς αὐτὸς ῥύσεται ἐκ τῆς τῶν θηρευτῶν παγίδος, ἐκ τε τῶν ταραχῶδων λόγων, ἀποκρίνεται τὸ Πνεῦμα τὸ προφητικὸν παραθαρσύνον αὐτὸν καὶ εἰς ἀνδρείαν ὑπαλεῖφον πνευματικὴν· «Ἐν τοῖς μεταφρένοις αὐτοῦ ἐπισκιάσει σοι.» ὥσει σαφέστερον 35 λέγοι· Καλύψει σε ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν πτερύγων αὐτοῦ· καὶ μὴν καὶ ὄπλῳ σκεπάσει σε. Οὐδὲ γὰρ γενομένου, οὐδεμίᾳ τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων παραβλάψει σε.

«Ἀπὸ βέλους πετομένου ἡμέρας.» Ἀκάθαρτόν τινα δύναμιν νῦν βέλους ὠνόμασεν. «Ἀπὸ συμπτώματος καὶ δαιμονίου μεσημβρινοῦ.» 40

Οὐ σύγκριμα δαιμονιώδες μεσημβρίας. Τὸν γὰρ μεσημβρινὸν δαίμονα φησιν εἶναι τῆς ἀκηδίας.

«Πεσεῖται ἐκ τοῦ κλίτους σου χιλιάς.» Κλίτος τὸ ἀριστερὸν μέρος σημαίνει, εἰκότως μὲν. Τούτῳ δὲ τὰς χιλιάδας ἐπιβουλεύειν φησὶν τοῖς γε μὴν δεξιοῖς τὰς μυριάδας. Τὰ γὰρ ἐπιδέξια τῶν πραγμάτων ἡμῶν, καὶ τῶν ἀρετῶν καὶ ἰσχυρὰ καὶ θαυμαστότερα, τὸ πλῆθος τῶν πονηρῶν δυνάμεων παραλύειν ἐπιχειροῦσι.

«Πλὴν τοῖς ὀφθαλμοῖς σου κατανοήσεις.» Βλαβήσῃ μὲν οὐδέν, φησὶν, ἐκ τῶν ἐπιβουλευόντων· συμβήσεται δέ σοι πεσόντας ἰδεῖν τοὺς ἐχθροὺς.

«Τὸν Ὑψιστον ἔθου καταφυγὴν σου.» Ἀντιφθέγγεται τὸ τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπου, τὸ Πνεῦμα τὸ προφητικόν, ὅσον τῆς εἰς Θεὸν ἐλπίδος τὸ κέρδος ἐστίν.

«Οὐ προσελεύσεται πρὸς σέ κακά.» Ἡ γὰρ τῆς κακίας φύσις ἔξωθεν ἐπέρχεται, τῆς ἀρετῆς οἰκοθεν τὴν πρόφασιν ἐχούσης. Εὐθὴ γὰρ ὁ Θεὸς τὸν ἀνθρώπον πεποίηκεν, ὃς, ζητήσας λογισμοὺς πονηροῦς, ἔξωθεν ἐπεσπάσατο τὴν κακίαν. «Καὶ μάστιξ οὐκ ἐγγιεῖ ἐν τῷ σκηνώματί σου.» Θαρρεῖν αὐτοὺς καὶ μηδὲν ἀγῆδες πείσεσθαι παρακελεύεται, ἐκ τοῦ πιστεύειν ἄγγελον βοηθὸν τῶν εἰς Θεὸν πιστευόντων καταπεμπόμενον.

«Ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ.» Τοῦτο καὶ ἐν τῷ λγ' ἔφη ψαλμῷ· «Παραεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτόν καὶ ῥύεται αὐτούς.¹» Ἀκούωμεν δὲ καὶ Ἰακώβ τοῦ πατριάρχου λέγοντος· «Ὁ ἄγγελος ὁ ῥυόμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν μου.²» Καὶ ὁ μέγας Ἀβραάμ τὸν οἰκέτην παραθαρρύνων ἔφη· «Ὁ Θεὸς ἀποστελεῖ τὸν ἄγγελον αὐτοῦ πρὸ προσώπου σου, καὶ λήψῃ γυναῖκα Ἰσαὰκ τῷ υἱῷ μου ἐκείθεν.³» Πανταχόθεν τοίνυν μανθάνομεν, ὥς καὶ δι' ἀγγέλων φρουρεῖ τοὺς εἰς αὐτὸν πεποιοῦντας ὁ τῶν ὅλων Θεός. «Τοῦ διαφυλάξαι σε ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς σου.» Ὁ ἐν μηδενὶ πταίων, οὗτος διαφυλάσσεται ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ.

«Μήποτε προσκύψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου.» Ὁ πούς μὲν τὴν ψυχὴν σημαίνει, ὁ δὲ λίθος τὴν ἀμαρτίαν.

«Ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιβήσῃ.» Οὐ μόνον οὐδέν, φησὶν, ὑπομενεῖς δεινόν, ὦ ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τῶν πνευμάτων τὰ πλήθη ὑπὸ τοὺς πόδας ἰδοὺς ἐπενηγεμένα τοὺς σοὺς· ὥς καὶ μετὰ πάσης ὁδίας τὰς αὐτῶν πατήσεις κεφαλὰς.

«Ὅτι ἐπ' ἐμέ ἤλπισε, καὶ ῥύσομαι αὐτόν.» Εἰσφέρει τὸ τοῦ Θεοῦ πρόσωπον, μισθὸν τῆς πίστεως τὴν σωτηρίαν ἐπαγγελλόμενον. Ταῦτα λοιπὸν ὁ τῶν ὅλων ἔφη Θεός, διδάσκων τίς ὁ τῆς ἐλπίδος καρπός. ῥύσομαι γὰρ αὐτόν, φησὶν, ἐκ τῶν εἰρημένων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ἐπιβούλων, τῇ ἐμῇ ἐλπίδι φραζάμενος· διὰ τοῦτο αὐτόν φουρήσῳ,

καὶ καλοῦντος ἀκούσομαι, καὶ τὴν δέησιν δέξομαι. «Σκεπάσω αὐτόν, ὅτι ἔγνω τὸ ὄνομά μου.» Οὐ μόνον, φησί, τῶν ἐπιβουλευόντων τοὺς ἑαυτοῦ ρύσομαι, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὴν ἀτελεύτητον αὐτοῖς χαρίσομαι ζωὴν καὶ μὴν καὶ τοῦ σωτηρίου καταξιώσω τοῦ ἑαυτοῦ. Εἴη δὲ τὸ σωτήριον ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ καὶ εἰς τὸν νέον ἡμᾶς ἀγῶνα εἰσάγων, καὶ συμβασιλεύειν αὐτῷ παρασκευάζων. 5

«Κεκράξεται πρὸς με, καὶ ἐπακούσομαι.» Κεκραγὼς δὲ τῇ τῆς ψυχῆς μεγαλοφωνίᾳ πρὸς ἐμέ, ἐπακούοντά με, καὶ ἐπινεύοντα αὐτῷ εὐρήσει. Ἀεὶ γὰρ αὐτῷ πάρεμι, καὶ ἐν περιστάσει τυγχάνη.

«Μακρότητα ἡμερῶν ἐμπλήσω αὐτόν, καὶ δείξω αὐτῷ τὸ σωτήριόν μου.» Εἴη δὲ τοῦτο τὸ σωτήριον αὐτός ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ὁ καὶ εἰς τὸν νέον ἡμᾶς αἰῶνα εἰσαγαγών, καὶ συμβασιλεύσαι αὐτῷ καὶ παρασκευάζων. 10

ΨΑΛΜΟΣ ψδ᾽ς εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου.

4Α'.

15

Ὑπόθεσις.

Ὁ Σαββατισμός, ἥτοι τὸ Σάββατον, εἴη ἂν ἡ μέλλουσα κληρονομία, ὅτι καὶ ἀνάπαυσις τοὺς ἐνθάδε πόνους διαδέξεται, τὰς ἀμοιβὰς ἡμῶν δηλονότι ἀποληψομένων. Αἰνεῖ οὖν ἐκείνην τὴν γενησομένην ἀνάπαυσιν. 20

«Ἀγαθὸν τὸ ἐξομολογεῖσθαι τῷ Κυρίῳ.» Αἰνεσιν προβάλλεται, φησί, καὶ ταύτην ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς ἀπαύστως ὑπισχνεῖται καταλέγειν ἐφ' οἷς πεποίηκεν ὁ Μονογενής. Καὶ τί πεποίηκεν ἢ τὴν ἀνάστασιν ἡμῖν παρεσκευάσεν;

«Τοῦ ἀναγγέλλειν τὸ πρῶτ' τὸ ἔλεός σου.» Ἀπαγγέλλειν κατ' ὀρθρον τὸ ἔλεός σου, καὶ τὴν βεβαιότητά σου κατὰ νύκτα. 25

«Ἐν δεκαχόρδῳ ψαλτηρίῳ, μετ' ᾧ ψδ᾽ς ἐν κιθάρᾳ.» Δεκαχόρδον ψαλτήριον τὸ σῶμά φησιν, ἅτε πέντε αἰσθήσεις ἔχον καὶ πέντε ἐνεργείας ψυχῆς, δι' ἐκάστης αἰσθήσεως γινομένης ἐνεργείας ἐκάστης.

«Ὅτι εὐφρανάς με, Κύριε, ἐν τῷ ποιήματί σου.» Ὅρῶν γάρ σου τὰς δημιουργίας καὶ τὰς ἀρρήτους οἰκονομίας ἀγάλλομαί τε καὶ γάνυμαι, καὶ τῇ τῆς ψυχῆς ἡδονῇ τὴν γλῶτταν εἰς ὑμνωδίαν κινῶ. 30

«Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε!» Ἐγὼ μὲν, φησί, τὰ σὰ ἔργα ἀνυμνῶν, καὶ τὸ βάθος τῶν σῶν λογισμῶν ἐκπλήττομαι, ὧν ἐν τῇ οἰκονομίᾳ εἰργάσω. Ἀλλ' οἱ ἄφρονες οὐ συνιᾶσι τοῦ μυστηρίου τοῦ βάθους. 35

«Ἀνὴρ ἄφρων οὐ γνώσεται.» Διαφόρως ταῦτα εἴρηκεν, ὅτι ὁ τὰς φρένας νοσῶν καὶ συνέσεως ἔρημος τούτων οὐδὲν γινώσκει, οὔτε μὴν ἀκούσεται περὶ τούτων.

«Ἐν τῷ ἀνατεῖλαι ἀμαρτωλοὺς ὥσει χόρτον.» Οἱ μὴ συνιέντες, 40

φησί, τὸ μυστήριον δίκην χόρτου ἔσονται, μὴ ἔχοντες τὸ βάθος δηλαδῆ, καὶ ταχέως πεσοῦνται καὶ ξηρανθήσονται.

- «Καὶ ὑψωθήσεται ὡς μονοκέρωτος τὸ κέρας μου.» Ὅταν, φησὶν, ἀπολοῦνται οἱ ἐχθροὶ καὶ διασκορπισθήσονται, τότε δὴ τότε
 5 τὸ ἐμὸν κέρας, τουτέστιν ἡ βασιλεία ἡ ἡτοιμασμένη, περιφανῆς γενήσεται. Ἡμεῖς δὲ οἱ τὴν σὴν ἐπίγνωσιν ἔχοντες, τὴν τῶν ἐχθρῶν σου κατὰ λυσιν θεασάμενοι, γαυριάσομεν ἐπὶ σοὶ καὶ μέγα φρονήσομεν· ἅτε δὴ τῆς πολυθέου πλάνης ἀπηλλαγμένοι, καὶ σε τὸν ὄντα προσκυνοῦντες Θεόν. Τὸν γὰρ μονόκερων ἐνταῦθα πάλιν παρήγαγεν, ἵνα
 10 διὰ τοῦ ἐνὸς κέρατος τὸν ἕνα παραδηλώσῃ Θεόν. Ὡς περ γὰρ ἐκεῖνο τὸ ζῷον ἐν ἑλάβε παρὰ τῆς φύσεως κέρας, οὕτω τῆς εὐσεβείας οἱ τρόφιμοι μίαν προσκυνήσουσι θεότητα. «Καὶ τὸ γῆράς μου ἐν ἐλαίῳ πίοι.» Μετὰ τοὺς πόνους, φησὶν, οὓς ὑπομένω, τότε δὴ οἴονεϊ ἐλαίῳ χρήσεται εἰς βασιλείον ἱεράτευμα· καὶ τοῦτό μοι ἔσται τῶν μακρῶν
 15 πόνων τὸ γέρας.

«Καὶ ἐπεῖδεν ὁ ὀφθαλμός μου ἐν τοῖς ἐχθροῖς μου.» Ἔσται μοι τοῦτ'· μετὰ τῶν ἄλλων καλῶν, τὸ θεατὴν με γενέσθαι πιπτόντων τῶν ἐπιβούλων μου τῆς ψυχῆς.

- «Πεφυτευμένοι ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου.» Οὗτοι δέ, φησὶν, οἱ τούτοις
 20 ἀπεικασμένοι τοῖς κέδροις, φυτουργὸν μὲν ἔχουσι τὸν Θεόν, παράδεισον δὲ τὸν θεῖον νεών. Ἀ' ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἀνθήσουσιν.» Ἐν ταῖς ἄνω δηλονότι μοναῖς, ἃς καὶ αὐλάς εἶναι τοῦ Κυρίου φησὶν.

- «Ἐτι πληθυνθήσονται ἐν γῆρᾳ πίοι, καὶ εὐπαθοῦντες ἔσονται.» Τό, εὐπαθοῦντες, ἀντὶ τοῦ, εὖ πάσχοντες. Ἀποδοθήσεται γὰρ αὐτοῖς
 25 «ἃ ὀφθαλμός οὐκ εἶδε, καὶ οὓς οὐκ ἤκουσεν.¹»

- «Ὅτι εὐθὺς ὁ Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν.» Ἐπειδὴν ἐν ταῖς ἄνω μοναῖς γενόμενοι ἀπολαύωσι τὰ ἡτοιμασμένα ἀγαθὰ, τότε δὴ τότε καὶ ταύτην ἀναγγελοῦσι τὴν φωνήν, ὡς δίκαιος καὶ εὐθὺς ἔσται ὁ Κύριος, ὃς τοὺς μὲν παρανόμους καὶ ἀσεβεῖς δίκην χόρτου ἀποξηρανθῆναι
 30 παρεσκεύασε· τοὺς δὲ δικαίους καὶ εὐσεβεῖς οἷα κέδρους καὶ φοίνικας ἐν ταῖς ἄνω κατεφύτευσε σκηναῖς. Ἀ' ἀδικία οὐκ ἔστι· παρὰ τῷ Θεῷ, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν κακίας ἀνεπίδεκτον.

Εἰς τὴν ἡμέραν πρὸ τοῦ Σαββάτου, ὅτε κατ' ὥριστο ἡ γῆ, κλίνος ὥδης τῷ Δαυίδ.

35

4B'.

Ὑπόθεσις.

«Εἰς τὸ Σάββατον» ἐν τῷ προλαβόντι ψαλμῷ δηλοῦται ἡ δευτέρα παρουσία τοῦ Κυρίου, καθ' ἣν καὶ βασιλεύσει τοῦ νέου αἰῶνος μετὰ

τῶν ἁγίων αὐτοῦ. Δηλονότι τό, «πρὸ Σαββάτου», ἂν εἴη ἡ πρώτη αὐτοῦ παρουσία, ὅτε καὶ ἡ γῆ κατῴκισται, τουτέστιν ὅτε ἡ Ἐκκλησία πάση τῇ οἰκουμένῃ τεθεμελιώται, τῶν ἁγίων ἀποστόλων δηλονότι καὶ εὐαγγελιστῶν τὸν περὶ Χριστοῦ καταγγειλάντων τῇ γῇ λόγον.

5

«Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν, εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο.» Ἐπειδὴ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀποστάν τῆς ὑπὸ Θεοῦ βασιλείας, ὑπὸ τὴν τυραννίδα γέγονε τοῦ Σατανᾶ, τούτου χάριν ἐπεδήμησεν ὁ Μονογενής, ἵνα πάλιν αὐτὸ τοῖς ἰδίοις ὑποτάξῃ σκῆπτροις, ὃ καὶ ἐγένετο· Θεοῦ εὐπρέπειαν δὲ τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ τοῦ γένους φησὶν Εἰ μὴ γὰρ σεσάρκωται, 10 τὴν ἡμετέραν δίχα τῆς ἁμαρτίας λαβὼν φύσιν, δηλονότι οὐκ ἂν ἡμῖν ἡ σωτηρία ἐγένετο. «Δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν ἄχρις οὗ ἂν θῇ πάντα τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ.¹» «Ἐνεδύσατο Κύριος δύναμιν καὶ περιζώσατο.» Διὰ τούτων τὴν καθαίρεσιν ἡμῖν τῶν ἀντικειμένων σημαίνει δυνάμεων, ἣν πεποίηται, ὥσπερ στρατιωτικὸν σχῆμα ἀνα- 15 λαβὼν. «Καὶ γὰρ ἐστερέωσε τὴν οἰκουμένην, ἥτις οὐ σαλευθήσεται.» Ἐκείνους προανελών, τοὺς ἀντικειμένους δηλονότι δαίμονας, ἔστησεν ἐπὶ πέτραι τὴν Ἐκκλησίαν, ἥς οὐδὲ αὐταὶ κατισχύσουσιν αἰ τοῦ ᾄδου πύλαι.

«Ἐτοιμος ὁ θρόνος σου ἀπὸ τότε.» Τοῦτό φησι, διὰ τὸ προωρί- 20 σασθαι ἀπὸ καταβολῆς κόσμου τὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους σωτηρίαν ἐσομένην διὰ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ. Θρόνον γὰρ τὴν εἰς τὸ κρίνειν τοὺς ἀδικήσαντας ἡμᾶς δαίμονας· ἀνάστασιν δὲ σημαίνει τοῦ Μονογενοῦς. Σὺ οὖν αὐτός, φησὶν, ὦ Δέσποτα, ὁ νῦν εἰς τοῦτο ὥσπερ ἐπὶ δικαστικοῦ θρόνου καθίσας, εἰς τὸ κρίνειν δηλονότι καὶ ἐκδικεῖν ἡμᾶς, 25 ὑπάρχεις ὁ πρὸ τῶν αἰώνων Θεός.

«Ἐπῆραν οἱ ποταμοί, Κύριε, ἐπῆραν οἱ ποταμοὶ φωνὰς αὐτῶν.» Ποταμοὺς ἐνταῦθα τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστάς φησιν, οἱ καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν τοῖς πνευματικοῖς κατεύφραναν νόμασι. Εἴρηται γὰρ πρὸς αὐτούς· «Ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ 30 ῥέουσιν ὕδατος ζῶντος.²»

«Θαυμαστοὶ οἱ μετεωρισμοὶ τῆς θαλάσσης.» Αἱ πολλαί, φησί, μυσταγωγίαι, καὶ τὰ νοήματα τῶν ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν νόματα, θαυμαστοὺς πεποίηκε τῆς θαλάσσης τοὺς μετεωρισμοὺς. Θάλασσαν δὲ λέγει τῶν ἐθνῶν τῶν πιστευσάντων τὰ πλήθη, ὧν καὶ οἱ 35 μετεωρισμοί, τουτέστιν αἱ ὑψώσεις τοῦ φρονήματος, θαυμασταὶ γεγόνασιν. Οὐκέτι γὰρ μικρὰ καὶ ταπεινὰ φρονοῦσι περὶ Θεοῦ, ἀλλὰ μεγάλα καὶ θαυμαστά.

«Τὰ μαρτύριά σου ἐπιστώθησαν σφόδρα.» Μαρτύρια τὰς ἐπαγγελίας φησὶν ὅς διὰ τῶν ἁγίων προφητῶν τοῖς ἔθνεσιν ἐπηγγείλατο, 40 ὅς καὶ πιστὰς ἐπ' ἐσχάτων ἐπεδείξατο τῶν ἡμερῶν, τῇ οἰκίᾳ παρουσίᾳ

1. Α' Κορ. 15, 25. 2. Ἰω. 7, 38.

ἐργῶ πληρῶν. «Τῷ οἴκῳ σου πρέπει ἀγίασμα, Κύριε.» Οἶκος μὲν αὐτοῦ ἡ Ἐκκλησία, πρέπει δ' αὐτῇ τὸ ἀγία εἶναι, ἅτε τὸν μόνον ἅγιον ἔχουσα ἐνοικοῦντα· ἐπειδὴν δὲ τοῦτο γένηται, καὶ ἀτελευτήτου μεταλαβοῦσα ἀπολαύει τοῦ ἀγιάσματος.

5 ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ τετράδι Σαββάτων.

4Γ'

Ὑπόθεσις.

Τὸν περὶ προνοίας ἐν τούτῳ εἰσάγει λόγον, διδάσκων μὴ θλίβεσθαι καὶ ἀδημονεῖν, καὶ εἰ πρὸς καιρὸν γένοιτο καὶ τοῖς ἁμαρτάνουσι
10 νουσιν εὐημερία, καὶ τοῖς εὐσεβέσι διωγμός. Οὐδὲν γὰρ τούτων ὡσαύτως μένει, ἀλλὰ μεταβαλεῖται· τοῖς μὲν ἡ θλίψις εἰς αἰώνιον ἀπόλαυσιν ἀγαθῶν, τοῖς δὲ μετὰ τὸ δοκοῦν τὰ χρηστὰ εἰς ἀτελευτήτους αἰῶνας ἡ κόλασις. «Τετράδα δὲ Σαββάτων » ἐπιγεγραπται, διὰ τὸ ἐν τῷ τετάρτῳ μηνί· ἀντὶ γὰρ τοῦ μηνὸς τὴν ἡμέραν τέθεικεν ἐν ᾗ τῇ τοῦ
15 Θεοῦ πόλει τὴν ἀρχὴν γενέσθαι τῶν συμφορῶν, ἐν τούτῳ ἐπιστρατευσάντων Βαβυλωνίων, ὡς Ἱερεμίας ἱστορεῖ.

«Θεὸς ἐκδικήσεων Κύριος, ὁ Θεὸς ἐκδικήσεων ἐπαρρησιάσατο.» Ὡς περ Θεὸς οἰκτίρμων ἐστὶ, καὶ Θεὸς παρακλήσεων, οὕτω καὶ Θεὸς ἐκδικήσεων. Καὶ πάλιν, τοῦτο δὲ ἐν προοιμίῳ παραμυθίαν μεγάλην
20 τοῖς ἐκ τῶν θλίψεων ἀκηδιάσασιν ἀπεργαζόμενος. Τὸ δέ, «ἐπαρρησιάσατο», τὴν μετὰ ταῦτα ἐπὶ τοῦ θείου δικαστηρίου γενομένην ἀπόφασιν κατὰ τῶν ἀσεβῶν δηλοῖ, ἥ φησι· «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ κατηραμένοι.¹»

«Ἀπόδος ἀνταπόδοσιν τοῖς ὑπερηφάνοις.» Εὐχὴν ὑπὲρ τῶν θλιβόμενων ἀναπέμπει, αἰτῶν αὐτοῖς ἐπικουρίαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου ἰσχύοντος Θεοῦ.

«Ἔως πότε ἁμαρτωλοὶ καυχῶνται;» Τὴν σφοδρὰν ἀμνησι-καλίαν καὶ υπερβάλλουσαν διὰ τούτων κατασημαίνει τοῦ Θεοῦ.

«Τὸν λαόν σου, Κύριε, ἐταπείνωσαν.» Εἰς ζῆλον τὸν κατὰ τῶν
30 ἐχθρῶν διεγείρει τὸν Θεόν, λαὸν αὐτοῦ καὶ κληρονομίαν εἶναι λέγων τὴν κακουμένην παρὰ τῶν ἐχθρῶν.

«Χήραν καὶ ὀρφανὸν ἀπέκτειναν.» Τούτων εἰρηται ἡ ἐρμηνεία ἐν τῷ ἀνωτέρῳ στίχῳ, ὅμως λεχθήσεται καὶ αὖθις. Χήραν ψυχὴν καὶ προσήλυτον νοῦν ἀποκτείνει ὁ κακῶς τὰς θείας Γραφὰς ἐξηγου-
35 μενος. Ὁρφανὸς δὲ ἐστὶ νοῦς ἐστερημένος οὐρανοῦ Πατρὸς.

«Κύριος γινώσκει τοὺς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὅτι εἰσι μάταιοι.» Πῶς γὰρ οὐκ εἰσι ματαιότητος πλήρεις αἱ αἰσθήσεις ἐκείναι, αἱ τῆς προνοίας τὸ ὠφέλιμον ἐξορίζειν ἐπιχειροῦσαι τοῦ λόγου;

«Μακάριος ἄνθρωπος ὃν ἂν παιδεύσῃς, Κύριε.» Ἐκεῖνοι μὲν ἄθλιοι καὶ ταπεινοί, φησὶν, οἱ τὴν σὴν μὴ δεχόμενοι παιδεῖαν. Μακάριοι δὲ οἱ παρὰ σοῦ παιδευθέντες, καὶ ἐκ τοῦ σοῦ διδαχθέντες νόμου. Οὗτοι γὰρ δὴ καὶ ἐν ταῖς θλίψεσι πραινθέντες κουφισθήσονται τῶν ἀνιαρῶν, εἰδότες, ὅτι αἱ θλίψεις εἰς ἀγαθὸν τελευτῶσαι ἐκβήσονται. 5 Ἡμέρας πονηρὰς τὰς ἡμέρας τῆς κρίσεως λέγει.

«Ἐως οὗ ὥρυγῇ τῷ ἁμαρτωλῷ βόθρος.» Μέχρι τοσούτου, φησὶν, οἱ παιδευθέντες θαρροῦντες ὑπομενοῦσι τὰς θλίψεις, «μέχρις οὗ τῷ ἁμαρτωλῷ ὥρυγῇ βόθρος», τουτέστιν, εἰς τὸ ἡτοιμασμένον αὐτῷ κολαστήριον ὁ ἁμαρτωλὸς βαδίσῃ. Ἀμαρτωλὸν δὲ τὸν Σατανᾶν 10 φησιν, ἥτοι πᾶσαν ἀντικειμένην δύναμιν.

«Ὅτι οὐκ ἀπώσεται Κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ.» Τοῦτο ἐκεῖνοι ἂν εἰῇ ἀπόδοσις τοῦ εἰρημένου ἐν τοῖς ἀνωτέρω· «Τὸν λαὸν σου, Κύριε, ἔταπεινωσαν καὶ τὴν κληρονομίαν σου ἐκάκωσαν. Καὶ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ οὐκ ἐγκαταλείψει.» Τοῦτο τοῦ ἄνω στίχου ἡρηται, τοῦ, 15 «Ὅτι οὐκ ἀπώσεται Κύριος, τὸν λαὸν αὐτοῦ.» Ὡσεὶ λέγοι· Φυλάξει, φησί, τὸν λαὸν αὐτοῦ πάντα τῆς θλίψεως τὸν καιρὸν. Καὶ μέχρι τοσούτου δικαιοβερνήσει καὶ καθοδηγήσει, ἕως τὸ θεῖον καθίσῃ δικαστήριον. Ἐπειδὴν δὲ εἰς τοῦτο ἡ δικαιοσύνη καθίσῃ, τουτέστι Χριστός, πάντες πλησίον αὐτῆς γενήσονται οἱ εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ, 20 κατὰ τὸ, «Ὅτι οὗτοι τὸν Θεὸν ὤψονται.¹» Οὕτω γὰρ δηλοῖ τὰ ἐπόμενα.

«Ἐως οὗ δικαιοσύνη ἐπιστρέψῃ εἰς κρίσιν.» Ἐως οὗ ὁ Χριστὸς κρινεῖ τὴν οἰκουμένην. Αὐτὸς γὰρ «ἡμῖν ἐγενήθη σοφία ἀπὸ Θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωσις.² καὶ τὴν κρίσιν δὲ 25 πᾶσαν αὐτῷ δέδωκεν ὁ Πατήρ.³»

«Τίς ἀναστήσεται μοι ἐπὶ πονηρευομένοις;» Αὕτη τῶν θλιβομένων ἢ φωνή. Λέγει δέ· Τίς μοι γένηται σύμμαχος κατὰ τῶν εἰς ἐμὲ πονηρευομένων; Εἴτα δεξιόμενος αἰσθῆσιν ταχέως τοῦ βοηθοῦ, φησί, ὥς πάλαι ἂν αὐτοῦ εἰς ἄδην κατήχθη ἡ ψυχὴ, εἰ μὴ τῆς παρὰ Θεοῦ 30 ἀντιλήψεως ἔτυχεν.

«Εἰ ἔλεγον· Σεσάλευται ὁ πούς μου.» Θλιβόμενος φησὶν, ὁρῶν ἑμαυτὸν ὀλισθαίνοντα, εἶπον· Πότε ὁ πούς μου σεσάλευται; τουτέστι, τῆς κατὰ Θεὸν ἐκπεσοῦμαι στάσεως· εὐθύς τὴν ἀντίληψιν καὶ τὸ ἔλεός σου ἡσθόμην ἐπίκουρον ἐμοί. 35

«Αἰ παρακλήσεις σου εὐφραναν τὴν ψυχὴν μου.» Οὐκ ἀφῆκας, φησὶν, ἀπαραμύθητον· ἄλλ' ὅσας θλίψεις ἔσχον, τοσαύτας καὶ παραμυθίας ἐδεχόμην παρὰ σοῦ. Αἱ καὶ εἰς εὐφροσύνην τὰς λύπας μετεβίβαζον.

«Μὴ συμπροσέστω σοι θρόνος ἀνομίας ὁ πλάσσων κόπον ἐπὶ 40 προστάγματι;» Διὰ τοῦτο, φησί, παρεκάλεσάς μου τὴν καρδίαν ἐπὶ

ταῖς θλίψεσιν. "Οτι δὴ οὐ προστεθήσεται σοι θρόνος ἀνομίας, τουτέστιν, ὅτι δίκαιος εἰ κριτὴς ὡς Θεός, καὶ οὐκ ἔσται ἀνομία ἐν ταῖς κρίσεσί σου· ὁ γὰρ θρόνος τὴν κρίσιν σημαίνει· ὡς περ δὴ καὶ παρ' ἐκείνῳ τῷ κόπον συμπλάσσοντι ἐπὶ πρόσταγμα· εἴη δ' ἂν οὗτος ὁ
 5 ἀντικείμενος δαίμων, ὃς καὶ ἐλαφράς οὖσας τὰς τοῦ Θεοῦ ἐντολάς βαρείας ποιεῖ, κόπους δὲ αὐτῶν τοῖς ἀνθρώποις παρέχων. Θρόνον ἀνομίας ὠνόμασε τὸν διάβολον· ἐπειδὴ καὶ θρόνος δικαιοσύνης ἐστὶν ὁ Χριστός, ὅστις ἀντίκειται τῷ διαβόλῳ.

«Καὶ αἷμα ἁθῶν καταδικάζονται.» Οὗτοι, φησὶν, οἱ πονηροὶ
 10 καὶ ἀντικείμενοι δαίμονες ἐκ παντὸς τρόπου τὴν τοῦ δικαίου ζητήσουσι θηρεῦσαι ψυχὴν. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦτο, φησί, κατακριθήσονται. Τοῦτο γὰρ σημαίνει· «Καὶ αἷμα ἁθῶν καταδικάζονται.» Λέγει γάρ, ὡς ἀντὶ τοῦ ἁθῶως ἐκχεομένου παρ' αὐτῶν, εἰς κρίσιν καὶ κόλασιν παραδοθήσονται.

15 «Καὶ ἐγένετό μοι Κύριος εἰς καταφυγὴν.» Ἐγὼ δὲ τῆς παρὰ τοῦ Δεσπότου προνοίας ἀπήλαυσα, καὶ αὐτὸν ἔχω περίβολον ὀχυρόν.

Αἶνος ᾠδῆς τῷ Δαυίδ, ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις.

ΨΑΛΜΟΣ 4Δ'.

ὑπόθεσις.

20 Ἐντεῦθεν ὁ τῶν ἁγίων χορὸς καὶ τοὺς ἀπειθεῖς τοῦ Ἰσραὴλ προτρέπεται ἐπὶ τὴν διὰ Χριστοῦ σωτηρίαν ἔλθειν· δεικνύς, ὡς ἐπακούσεται, εἰ προσπέσοιεν αὐτῷ, ἅτε αὐτὸς ὢν ποιητὴς, καὶ τὸ ἴδιον ἔργον ἀγαπῶν. Εἰσφέρεται δὲ μετὰ τὴν τῶν ἁγίων παραίνεσιν καὶ αὐτοῦ τοῦ ἁγίου Πνεύματος πρόσωπον, αὐτοῖς τοῖς ἀπειθεῖσι
 25 παρακελεύόμενον μὴ τὴν τῶν πατέρων μιμήσασθαι ἀπιστίαν.

«Δεῦτε ἀγαλλιασώμεθα τῷ Κυρίῳ.» Ὡς ἐπὶ ἑορτὴν ἔλθειν τοὺς ἀπειθεῖς παρακελύονται, εἰς ἀγαλλίαςιν αὐτοὺς καλοῦντες, ἵνα διὰ τούτων πείσωσι. «Ἀλαλάξωμεν τῷ Θεῷ τῷ Σωτῆρι ἡμῶν.» Εὖ τό, «ἀλαλάξωμεν», λέγει, δὴ ἡκόντες τοὺς ἐπινικίους ἔσωμεν
 30 ὕμνους. Ὁ γὰρ ἀλαλαγμὸς ὕμνος ἐστὶν ἐπὶ πεπτωκόσιν ἐχθροῖς. Σημαίνει δὲ διὰ τούτων, ὡς τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις πολεμήσας ὑπὲρ ἡμῶν ὁ Χριστός, ἐκ μέσου πεποίηκεν.

«Προφθάσωμεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐν ἑξομολογήσει.» Ὡσεὶ λέγοι· Πρὶν εἰς κρίσιν καθίσῃ, τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἔστι δὲ ὁ υἱός, τῇ
 35 ἑξομολογήσει προλάβωμεν, καὶ εὐμένες αὐτοῖς καταστήσωμεν. Οὕτω γὰρ ὑμῖν συμβήσεται εἰς ἀγαθὰ τελευτᾶν· ἡ γὰρ ἑξομολόγησις ἀγαθὸν ἔχει τὸ πέρας· καὶ τοῦτο δηλοῖ τὸ ἐν Ψαλμοῖς· «Ἀλαλάξωμεν αὐτῷ.»

«Καὶ βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πάντας τοὺς θεούς.» Δηλαδὴ τοὺς πει-
 40 στεύσαντας, καὶ ὡς περ ἀντιμισθίαν τούτου λαχόντας τὸ ὄνομα, τὸ

καλεῖσθαι θεοί, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Θεὸν δέδωκά σε τῷ Φαραώ.¹» Ἐὰν τὴν ἐξομολόγησιν προσενέγκωμεν, φησὶν, οὐκ ἀποτευξόμεθα· οἰκτειρήσει γὰρ ὡς ἴδιον αὐτοῦ λαόν.

«Ὅτι αὐτοῦ ἐστὶν ἡ θάλασσα.» Δείκνυσιν, ὡς αὐτός, ὢν δημιουργὸς πάσης κτίσεως ὁρατῆς τε καὶ ἀοράτου, οὐκ ἂν παρίδῃ τὸ ἴδιον 5 ποίημα προσπίπτον δι' ἐξομολογήσεως.

«Δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν αὐτῷ.» Καὶ ἑαυτοὺς τῶν προσκυνούντων καὶ κλαιόντων εἶναι φασιν, ὅπως ἂν προθυμότερους εἰς τὴν ἐξομολόγησιν παρασκευάσωσι τοὺς ἀκούοντας.

«Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε.» Ἐντεῦθεν παραινοῦνται 10 παρ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου εὐπειθεῖς εἶναι, καὶ μὴ τοιοῦτοι οἶοι ἐν τῇ ἐρήμῳ οἱ πατέρες ἐπεδείχθησαν.

«Κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὐ ἐπείρασάν με οἱ πατέρες ὑμῶν.» Ἐξεπείρασαν γὰρ τὸν Θεὸν ἄλλοτε ἄλλην πορευόμενοι ὁδόν, καὶ οὐκ εὐθεῖαν τὴν τοῦ Κυρίου. 15

«Ὡς ὥμοσα ἐν τῇ ὁργῇ μου, εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου.» Τρεῖς ἡμῖν ὁ λόγος καταπαύσεις σημαίνει· μίαν τὴν σαρκικὴν τὴν τοῦ Σαββάτου, καὶ ἑτέραν τὴν εἰσοδὸν τὴν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ἥ Ἰησοῦς κατέπαυσεν αὐτούς· καὶ τρίτην τὴν ἐπουράνιον, ἣν νῦν ἡμῖν ὁ λόγος σημαίνει· οὐκ ἂν δὲ ἑτέρας ἐμέμνητο ἐνταῦθα, εἰ ἀληθῶς 20 ἐκεῖνη ἐνῇ κατάπαυσις. Δηλοῦται οὖν, ὡς ἀληθῶς κατάπαυσις ἐστὶν ἡ μετὰ τὴν τοῦδε τοῦ κόσμου ἀπαλλαγὴ, ἡ ἐν ταῖς ἄνω μοναῖς κατοίκησις.

Ῥῶδὴ τῷ Δαυίδ, ὅτε ὁ οἶκος ᾠκοδομήθη μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν.

ΨΑΛΜΟΣ 46.

Ῥόθεσις.

Ἐν τῷ πρὸ τούτου ψαλμῷ, τὴν ἀποβολὴν τῶν Ἰουδαίων θεσπίσας, εἰ γε ἐπιμένοιοιεν τῇ ἀπιστίᾳ, ἐν τούτῳ τὴν τῶν ἐθνῶν κλῆσιν εἰσάγει, τὴν γενομένην μετὰ τὴν λύσιν τῆς νοητῆς αὐτῶν αἰχμαλωσίας, ὅτε καὶ καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ἡ Ἐκκλησία τεθεμελιώται. 30

«Ἀσατε τῷ Κυρίῳ ἄσμα καινόν.» Τοῖς ἀποστόλοις τὸ Πνεῦμα παρακελεύεται τὸ καινὸν ἄσμα, τουτέστι τὴν Νέαν Διαθήκην, ἐξηγεῖσθαι τοῖς ἀνά παῖσαν τὴν οἰκουμένην ἔθνεσιν. «Ἀσατε τῷ Κυρίῳ, παῖσα ἡ γῆ... Εὐαγγελίζεσθε ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τὸ σωτήριον αὐτοῦ.» Οὐ γὰρ παύονται μέχρι συντελείας κόσμου τὰ τῆς Νέας Διαθήκης 35 ἡμῖν λαλοῦντες μυστήρια.

«Ὅτι μέγας Κύριος καὶ αἰνετὸς σφόδρα.» Διδάξατε, φησί, τὰ ἔθνη· καὶ γὰρ ὑπακούσαντα γνοῖεν τοῦ κηρυττομένου τὴν θεότητα καὶ τὴν μεγαλοσύνην, καὶ γνόντα ἐπαινέσουσι. «Φοβερός ἐστὶν ὑπὲρ

πάντας τοὺς θεούς.» Τοῦτο μάλιστα τὰ ἔθνη ἐπὶ τὸν τοῦ Κυρίου φόβον προτρέπεται, τὸν ἐμπρησμὸν ἐωρακότα κατὰ τῶν πάλαι δομαζομένων αὐτῶν θεῶν. Ἐγνώσαν γάρ, ὡς πάντες ἐκεῖνοι οὐκ ἦσαν θεοί, ἀλλὰ δαιμόνια. Μόνος δὲ ὁ Κύριος τῶν οὐρανίων ποιητής.

- 5 «Ὅτι πάντες οἱ Θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια.» Οἱ μὲν γὰρ καλούμενοι θεοὶ δαίμονες ὤφθησαν πονηροί, ὁ δὲ «ἡμέτερος Κύριος τοὺς οὐρανούς ἐποίησεν.»

«Ἀγιωσύνη καὶ μεγαλοπρέπεια ἐν τῷ ἁγιάσματι αὐτοῦ.» Ἀγίασμα αὐτοῦ ἡ Ἐκκλησία, ἥτις καὶ ἁγία ἐστὶ καὶ μεγαλοπρεπής. Ὑψη-

- 10 λός γάρ ὁ κόσμος τῆς Ἐκκλησίας.

«Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ, αἱ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν.» Πατριάς καλεῖ τοὺς τῶν Ἐκκλησιῶν ἡγουμένους, ἱερέας φημί καὶ προέδρους. Καὶ πρέπει διὰ τῶν ἔργων τῶν ἀγαθῶν δοξάζειν τὸν Θεόν, καὶ μὴν καὶ τιμᾶν ἀπὸ δικαίων πόνων αὐτῶν, ἔτι γε μὴν καὶ θυσίας αὐτῷ

- 15 ἀναφέρειν νοητάς· ἀναφέρειν δὲ ἐν ταῖς θείαις αὐτοῦ αὐλαῖς, δηλαδὴ ταῖς ἐκκλησίαις. «Σαλευθήτω ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ πᾶσα ἡ γῆ.» Ἐμελλε γὰρ εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐξάκουστον γενέσθαι κήρυγμα, καὶ οἴονει τῆς προτέρας στάσεως σαλεύειν τὴν γῆν.

«Καὶ γὰρ κατώρθωσε τὴν οἰκουμένην ἥτις οὐ σαλευθήσεται.»

- 20 Ἐθεμελίωσε γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ἔδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. «Κρινεῖ λαοὺς ἐν εὐθύτητι.» Ἦλθε γὰρ καὶ ἐδίκασε τὴν κρίσιν ἡμῶν, καὶ τοὺς πονηροὺς τυράννους ἐξέβαλε, τοὺς ἀκαθάρτους φησὶ δαίμονας.

- «Εὐφρανέσθωσαν οἱ οὐρανοί, καὶ ἀγαλλιᾶσθω ἡ γῆ.» Ἐπὶ γὰρ 25 τῇ κατορθώσει τῆς οἰκουμένης αἱ οὐράναι δυνάμεις ἔφασκον χαίρουσαι· «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη.¹» «Σαλευθήτω ἡ θάλασσα καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς.» Θάλασσαν ἐν τούτοις τῶν ἐθνῶν σημαίνει τὴν πληθύν, ἥτις καὶ σεσάλευται· τουτέστιν εἰς τὸ ὑποδέξασθαι τὸ κήρυγμα κεκίνηται. «Χαρήσεται τὰ πεδία καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς·

- 30 τότε ἀγαλλιάσονται πάντα τὰ ξύλα τοῦ δρυμοῦ.» Διὰ τῶν πεδίων καὶ μὴν καὶ τῶν ξύλων ἁγίας ψυχὰς εἶναι σημαίνει, αἱ ἐπὶ τῇ τοῦ κόσμου σωτηρίᾳ ἡγαλλίασαντο.

ΨΑΛΜΟΣ Δαυίδ, ὅτε ἡ γῆ αὐτοῦ καθίσταται.

45'.

35

Ὑπόθεσις.

Πάλιν καὶ ἐνταῦθα τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου σημαίνει, καὶ τῶν ἐθνῶν ἀπάντων τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν.

«Κύριος ἐβασίλευσεν, ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ, εὐφρανθήτωσαν νῆσοι πολλαί.» Νήσους τὰς Ἐκκλησίας φησὶν, ἅτε δὴ ῥιπιζομένας ὑπὸ

παντὸς πνεύματος, καὶ μὴν καὶ περιρρεόμενας ταῖς περιστάσεσι ταῖς ἀλμυραῖς.

«Νεφέλη καὶ γνόφος κύκλῳ αὐτοῦ.» Τὴν λεληθυῖαν αὐτοῦ ἐν ἀνθρώποις καθόδον σημαίνει, ὅτε ἐν τῇ τοῦ δούλου πέφηνε μορφῇ. «Δικαιοσύνη καὶ κρίμα κατόρθωσις τοῦ θρόνου αὐτοῦ.» Αὕτη γέγονε, 5 φησί, τῆς ἀφέσεως αἰτία· τὸ κρίναι δικαίως τὴν κρίσιν ἡμῶν, ἣν ἔχομεν δηλαδὴ πρὸς τὰς πονηράς καὶ ἀντικειμένους δυνάμεις.

«Πῦρ ἐνώπιον αὐτοῦ προπορεύσεται.» Ἐκαυσε γὰρ τῇ θείᾳ αὐτοῦ δυνάμει πᾶσαν πονηρὰν καὶ ἀντικειμένην ἐνέργειαν.

«Ἐφάναν αἱ ἀστραπαὶ αὐτοῦ τῇ οἰκουμένῃ.» Ἀστραπάς αὐτοῦ 10 τοὺς ἀγίους ἀποστόλους εἶναι λέγει καὶ εὐαγγελιστάς, οἱ φωτὸς δίκην ὑπέλαμψαν τὴν ὑπ' οὐρανόν.

«Τὰ ὄρη ἐτάκῃσαν ὥσει κηρὸς ἀπὸ προσώπου Κυρίου.» Ὅρη τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις φησὶν, αἱ καὶ κηροῦ δίκην συνετάκῃσαν ἀπὸ τοῦ προειρημένου δηλονότι πυρός. Ὅπερ πῆγνυσιν ὁ βορρᾶς, 15 τοῦτο τῇκει ὁ νότος· διὸ καλῶς λέγει ἡ νύμφη ἐν τοῖς ᾠσμασι τῶν ᾠσμάτων· «Ἐξεγείρου, βορρᾶ, καὶ ἔρχου, νότε, διάπνευσον κῆπόν μου, καὶ ρευσάτωσαν ἀρώματά μου.¹»

«Ἀίσχυνθήτωσαν πάντες οἱ προσκυνοῦντες τοῖς γλυπτοῖς·» ὁρῶν- 20 τες δηλονότι οὓς πάλαι ἐνόμιζον θεοὺς κηροῦ δίκην λυομένους ὑπὸ τοῦ Κυρίου. «Προσκυνήσατε αὐτῷ, πάντες ἄγγελοι αὐτοῦ.» Ἐφ' οἷς κατώρθωσε τῇ ὑπ' οὐρανόν, φησὶν, εὐχαριστήσατε.

«Ἦκουσε καὶ εὐφράνθη Σιών.» Σιών μὲν ἡ Ἐκκλησία. Τί δὲ ἤκουσεν, ἢ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, καὶ εὐφροσύνης αὐτῇ γέγονε πρόξενον; «Καὶ ἠγαλλιάσαντο αἱ θυγατέρες τῆς Ἰουδαίας.» 25 Θυγατέρας τῆς Ἰουδαίας τὰς ὁσίας ψυχὰς φησί, τὰς δι' ἐξομολογήσεως συνημμένας Θεῷ, αἱ ἠγαλλιώντο διὰ τὰ τοῦ Θεοῦ κρίματα, ὁρῶσαι δηλονότι τοὺς τυραννήσαντας ἐκβεβλημένους, τοὺς δὲ δουλεῖα κατεχομένους εἰς ἐλευθερίαν ἐνηνεγμένους.

«Οἱ ἀγαπῶντες τὸν Κύριον, μισεῖτε πονηρά.» Παραίνεσις εἰσά- 30 γεται τοῖς τῇ ἐλευθερίᾳ λελυτρωμένοις, διδάσκουσα πᾶν εἶδος πονηρὸν ἀποστρέφειν. «Φυλάσσει Κύριος τὰς ψυχὰς τῶν ὁσίων αὐτοῦ.» Οἱ ἀποστραφέντες τὸν πονηρὸν, ὅσοι γεγέννησθε. Τότε δὴ συμβήσεται ὑμῖν καὶ τῆς φυλακῆς τῆς παρὰ τοῦ Κυρίου τυχεῖν ἀπὸ τοῦ πονηροῦ· οὗτος γὰρ κυρίως ἀμαρτωλός. 35

«Φῶς ἀνέτειλε τῷ δικαίῳ.» Τὸ εὐαγγελικὸν δηλονότι. «Δικαίῳ» δέ, τῷδε δικαίῳ λαῷ διὰ τῆς πίστεως. «Καὶ τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ εὐφροσύνη·» εἰς τό, «τοῖς εὐθέσιν», ὑποστίζαι δεῖ, ἵνα τοῖς γινόμενοις εὐθέσιν ἐν τῇ καρδίᾳ ἀνατελῇ εὐφροσύνη. Ἀπὸ κοινοῦ δὲ τό, «ἀνατελεῖ», ληπτέον. 40

1. ᾠσμ. 4, 16.

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

47.

ὑπόθεσις.

Καὶ οὗτος ὁ ψαλμὸς τὴν προτέραν παρουσίαν τοῦ Κυρίου σημαίνει, καὶ τὴν τῶν ἐθνῶν πάντων εἰς αὐτὸν πίστιν, ἣν ἐποίησατο κατὰ τὰς ἐπηγγελμένας τοῖς πατράσιν ἐπαγγελίας. Διὰ τοῦτο τὰ ἔθνη πάντα ἀλαλάζειν ὁ λόγος προτρέπεται τὸν ἐπινίκιον, ὡν ὑπὲρ αὐτῶν πεποι-
ηται.

«Ἄσατε τῷ Κυρίῳ ἄσμα καινόν, ὅτι θαυμαστὰ ἐποίησε.»
10 Θαυμαστὸν γὰρ ἀληθῶς τὸ καταργηθῆναι θάνατον, καὶ ἀναβιῶναι πάλιν τὸ ἀνθρώπινον γένος. «Ἔσωσεν αὐτῷ ἡ δεξιὰ αὐτοῦ.» Προσήγαγε γὰρ τῷ ἰδίῳ Πατρὶ τὴν ὑπ' οὐρανὸν ὁ Χριστός, ὃς ἐστὶ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς. Οὐ γὰρ ἐδεήθη ἀνθρωπίνης βοηθείας.

«Ἐγνώρισε Κύριος τὸ σωτήριον αὐτοῦ.» Σωτήριον οὖσαν τὴν
15 ἑνσαρκον αὐτοῦ παρουσίαν σημαίνει κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Συμεῶν. «Ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου.¹» Ἐναντίον τῶν ἐθνῶν ἀπεκάλυψε τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ. Ἐκβαλὼν μὲν τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου, δικαιώσας δὲ τοὺς πάλαι τυραννηθέντας ἡμᾶς.

20 «Ἐμνήσθη τοῦ ἐλέους αὐτοῦ.» Τοῦ Ἰακώβ· καὶ γὰρ ἐν τῷ σπέρματι αὐτοῦ εὐλογηθῆναι πάντα τὰ ἔθνη ἐπηγγέλματο. «Εἶδον πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.» Οὐδεὶς γὰρ τόπος ἀμέτοχος τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ.

«Ψάλλετε τῷ Θεῷ ἡμῶν ἐν κιθάρᾳ.» Κιθάραν τὴν τοῦ σώματος
25 πρὸς τὴν ψυχὴν ἁρμονίαν φησί. «Σάλπιγγιν ἐλαταῖς, καὶ φωνῇ σάλπιγγος κερατίνης.» Τὸ πεπυρωμένον καὶ ἐκτεταμένον τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος διὰ τῶν ἐλατῶν σαλπίγγων σημαίνει· διὰ δὲ τῶν κερατίνων τὸ βασιλικόν, καθὼς τῷ κέρατι ἐχρίοντο οἱ βασιλεῖς. Οὐ μόνον ἀλλὰ καὶ ἐν κερατίνῃ τῆς βασιλείας τὴν ἐκφώνησιν
30 ἐποιοῦντο.

«Σαλευθήτω ἡ θάλασσα καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς.» Θάλασσαν τὸν βίον τὸν παρόντα σημαίνει, διὰ τὸ ἄλμυρον τῶν ἐν αὐτῷ φροντίδων. Κεκίνηται οὖν ἐκ τῆς προτέρας στάσεως, τουτέστι τῆς εἰδωλολατρείας.

35 «Ποταμοὶ κροτήσουσι χειρὶ ἐπὶ τὸ αὐτό.» Ποταμούς τοὺς ἁγίους εἶναι φησι μυσταγωγούς, ὧν καὶ τὸ σπουδαῖον τοῦ κηρύγματος διὰ τοῦ ἐπὶ τὸ αὐτὸ κροτεῖν σημαίνει. «Τὰ ὄρη ἀγαλλιάσονται, ὅτι ἤκει κρῖναι τὴν γῆν.» Αἱ ἀγγελικαὶ δηλονότι δυνάμεις. Χαρὰ γὰρ γίνεται ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι...²

1. Λουκ. 2, 30. 2. Λουκ. 15, 7.

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

4Η'.

Υπόθεσις.

Καὶ οὗτος τὴν Χριστοῦ βασιλείαν σημαίνει καὶ τὴν τῶν ἀρχιερέων αὐθάδειαν.

5

«Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν, ὀργιζέσθωσαν λαοί.» Ὁ Χριστός ἐστιν οὗ τὴν βασιλείαν οὐ παραδέχονται Ἰουδαῖοι ὀργιζόμενοι. «Ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν χερουβίμ, σαλευθήτω ἡ γῆ.» Αὐτὸς γὰρ οὗτος ὁ βασιλεύσων ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἐστιν, ὁ καὶ τοῖς χερουβίμ ἐποχούμενος, ὑφ' οὗ καὶ ἐσαλεύθη ἡ γῆ. Φησὶν οὖν· Σὺ εἰ ἐπὶ τῶν χερουβίμ, ὁ καὶ τὴν ἐπὶ κακῷ στάσιν μετακινήσας τῆς γῆς, γεγονώς καθ' ἡμᾶς. Στάσιν οὖν λέγει τὴν τῆς εἰδωλολατρείας.

10

«Κύριος ἐν Σιών μέγας.» Σιών ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία, ἐν ἣ δοξάζεται καὶ ὑψοῦται Χριστός, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Ἐψώσω σε, ὁ Θεός μου, ὁ βασιλεύς μου.»¹

15

«Ἐξομολογησάσθωσαν τῷ ὀνόματί σου τῷ μεγάλῳ.» Μέγα αὐτοῦ τὸ ὄνομα τό, Ἰησοῦς, καθὼ καὶ σωτηρία λαοῦ ἐρμηνεύεται. Μέγα πάλιν τὸ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πάντων ὄνομα, ᾧ μέλλει κάμψαι πᾶν γόνυ, καὶ πᾶσα ἐξομολογήσεται γλῶσσα, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστός.² «Ὅτι φοβερὸν καὶ ἅγιόν ἐστι.» Φοβερὸν μὲν κατὰ τῶν ὀργιζομένων λαῶν καὶ μὴ προσδεχομένων αὐτοῦ τὴν βασιλείαν· ἅγιον δὲ τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν. «Καὶ τιμὴ βασιλείας κρίσιν ἀγαπᾷ.» Ἐπειδὴ ἡ τιμὴ ἦτοι ἡ δόξα τοῦ βασιλέως ἀγαπᾷ τὴν δικαιοσύνην, ἥτις διὰ τῆς κρίσεως ἐρμηνεύεται· τούτου χάριν τοῖς μὲν ἀπειθήσασιν τὸ πρόσταγμα αὐτοῦ φοβερὸν, τοῖς δὲ ὑπακούουσιν ἅγιον. «Σὺ ἠτοίμασας εὐθύτητας.» Ἐν δικαιοσύνῃ γὰρ μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην. «Ἐψοῦτε Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν.» Ὁ ὑψηλὸς ὡς Θεὸς καὶ ὑπὸ πόδας ἔχων πᾶσαν τὴν κτίσιν γέγονεν ἀτρέπτως ἄνθρωπος. Τοῦτον οὖν, φησί, τὸν γενόμενον ἀτρέπτως ἄνθρωπον ὑψοῦτε, προσκυνοῦντες αὐτὸν μᾶλλον προσκυνήσει μετὰ τῆς ἰδίας σαρκός.

20

25

30

«Μωϋσῆς καὶ Ἀαρὼν ἐν τοῖς ἱερεῦσιν αὐτοῦ.» Οὗτος, φησὶν, ὁ νῦν, καθὼ πέφυκεν ἄνθρωπος, βασιλεύσας τῶν ἐπὶ γῆς ἦν· ὃν καὶ πάλαι Μωϋσῆς καὶ Ἀαρὼν καὶ Σαμουὴλ ἐπεκαλοῦντο. Εἰπὼν οὖν, ὅτι «Προσκυνεῖτε τῷ ὑποποδίῳ», καὶ τὴν ἐνανθρώπησιν καὶ τὴν οἰκονομίαν κηρύξας, πάλιν ἀσφαλιζόμενος ἡμᾶς, τὴν θεότητα σημαίνει διὰ τοῦ δηλωθέντος ὅρους. Μεμένηκε γὰρ Θεός, εἰ καὶ ἔλαβε τὴν τοῦ δούλου μορφήν διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν.

35

«Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, σὺ ἐπήκουσας αὐτοῦς.» Εἰ καὶ ἔδοξάν τι ἁμαρτάνειν ὡς ἄνθρωποι, οὐ παρεώρακας, φησὶν. Ἠλέγγετο οὖν

ἐπὶ τοῦ μόσχου ἀμαρτάνων Ἀαρὼν καὶ Μωϋσῆς ἐπὶ τοῦ ὕδατος
τῆς ἀντιλογίας.

«Καὶ προσκυνεῖτε εἰς ὄρος ἅγιον αὐτοῦ.» Ἡ τὴν ἐπὶ γῆς ἢ τὴν
ἐπουράνιον Ἱερουσαλὴμ φησὶν· ἢ ὄρος πάλιν αὐτὸν νοητέον τὸν Μονο-
5 γενῇ, κατὰ τὸ «Ἐτιμήθη λίθος ἐξ ὄρους ἀνευ χειρῶν.¹»

ΨΑΛΜΟΣ εἰς ἐξομολόγησιν.

4Θ'.

Ὑπόθεσις.

Ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ τοῖς ἤδη προσελθοῦσι τῇ πίστει παραίνεσιν
10 εἰσφέρει, ὑπὲρ τοῦ ἀναφέρειν ὑπὲρ τῶν ἤδη γεγεννημένων εὐχαριστίας.
Ἡ γὰρ ἐξομολόγησις ἐν τούτῳ τὴν μετ' αἰνέσεως εὐχαριστίαν ση-
μαίνει.

«Ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ, πᾶσα ἡ γῆ.» Τὸν ἐπινίκιον τοὺς λευτρω-
μένους ἄδειν παρακελεύεται. Ἦσαν δὲ οἱ λευτρωμένοι ἅπαν τὸ τῶν
15 ἀνθρώπων γένος. Γῆν γὰρ τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν καλεῖ. «Δου-
λεύσατε τῷ Κυρίῳ ἐν εὐφροσύνῃ.» Ἡ δὲ τῶν ἀνθρώπων δουλεία
φόβον φθοροποιὸν ἐμποιεῖ, ἡ δὲ τοῦ Κυρίου δουλεία φόβον ἀγνόν,
ἐξ οὗ γίνεται τῇ ψυχῇ εὐφροσύνη. «Εἰσέλθετε ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν
ἀγαλλιάσει.» Ὁ ἤδη τοῦ ἀλαλαγμοῦ τὴν εἰς νοῦν δεξάμενος εὐφρο-
20 σύνην, οὗτος ὥσπερ ἐνώπιον ἱστάμενος τοῦ Χριστοῦ χαρᾷ χαίρει,
καὶ τοῦτό ἐστιν ἀγαλλίασις.

«Γινώτε ὅτι Κύριος αὐτός ἐστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν.» Οὗτος, φησὶν,
ὁ Κύριος ὁ τῷ ἰδίῳ αἵματι πᾶσαν λυτρωσάμενος τὴν γῆν, αὐτός ἐστιν
ὁ καὶ τοῦ ἡμετέρου ποιήματος δημιουργός. Οὐ γὰρ αὐτομάτως συνέ-
25 στημεν, ἀλλὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἔργον ἐσμέν. Διὸ καὶ λαὸς αὐτοῦ καὶ
πρόβατα αὐτοῦ τυγχάνομεν· ὡς εἶναι μὲν ὁ λαὸς λογικώτερος, πρόβατα
δὲ οἱ τὴν ἀλογωτέραν τάξιν ἐπέχοντες, καὶ μὴ ἐν πείρᾳ τῶν θείων
ὄντες λογίων, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Ἐπλανήθην ὡς πρόβατον ἀπο-
λωλός.²»

30 «Ἡμεῖς δὲ λαὸς αὐτοῦ, καὶ πρόβατα νομῆς αὐτοῦ.» Ἄλλοι μὲν
ὡς λαὸς αὐτοῦ, οἱ κρείττους· οἱ δὲ ὡς πρόβατα νομῆς αὐτοῦ, οἱ
υποβεβηκότες. Πλὴν ἀλλὰ, πάντων Θεὸς ὢν καὶ ποιητής, πάντας καλεῖ
καὶ ἐξοικειοῦται. Ἀνθρώπους γὰρ καὶ κτῆνη σφύζει Θεός·³ τοὺς
μὲν ὡς λαὸν αὐτοῦ, τὰ δὲ ὡς πρόβατα νομῆς αὐτοῦ. «Εἰσέλθετε εἰς
35 τὰς πύλας αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει.» Πύλας τοῦ Κυρίου τὴν ἐπὶ γῆς
Ἐκκλησίαν φησὶν, ἐν ᾗ ἐξομολογεῖσθαι δεῖ, ἅτε πρότερον ἐξαγγέλ-
λοντες τὰ ἀμαρτήματα, τὰς τε εἰς ἡμᾶς γενομένας ἀφηγεῖσθαι εὐεργε-
σίας.

1. Δαν. 2, 34. 2. Ψαλμ. 118, 76. 3. Πρβλ. Ψαλμ. 35, 7.

Τῷ Δαυίδ.
ΨΑΛΜΟΣ Ρ'.
 Ὑπόθεσις.

Ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ τὸν τέλειον ἡμῖν διαγράφει, τὸν κατὰ Θεὸν πολιτευόμενον, διδάσκων ἡμᾶς ποίαν δεῖ πολιτείαν ἐπιτηδεύειν τοὺς ἐπιθυμοῦντας τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἐπιτυχεῖν. 5

«Ἐλεον καὶ κρίσιν ἄσομαί σοι, Κύριε.» Ταῦτα, φησὶν, ἐπὶ στόματος φέρων διαπαντός αἱ οἶδα εἰς ἡμᾶς κατορθωθέντα, δοθήσεται κρίσις, τουτέστιν ἡ δικαιοκρισία. Ἐδικαίωσε γὰρ ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν τὴν δίκην ἡμῶν. 10

«Ψαλῶ καὶ συνήσω ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ.» Τό, «ψαλῶ τὸν ὕμνον», φησὶν, ὥσπερ λέγοι σαφέστερον. Ὑμῶν οὐ παύσομαι καὶ τὴν ἐμὴν ὁδὸν παρασκευάζων ἀμωμον, τὴν σὴν, ᾧ Δέσποτα, παρουσίαν προσδοκῶν. Δεῖ γὰρ ἡγρεπισμένους ἡμᾶς εἶναι πρὸς τὴν τοῦ Κυρίου ἀφιξίν. Τοσαύτην γὰρ ὁ θαυμαζόμενος οὗτος ἀνὴρ ἐκτήσατο καθαρότητα, 15 ὥς μετὰ παρρησίας βοῆσαι πρὸς τὸν Θεόν. «Πότε ἤξεις πρὸς με;» Ἀντὶ τοῦ, Εὐπρεπῇ σοι τὰ βασίλεια κατέστησα, ποθῶ σου τὴν παρουσίαν, ᾧ Δέσποτα, ἱμείρομαί σου τῆς ἐπιφανείας· ἀλλὰ δὸς τὸ ποθοῦμενον. «Διεπορευόμην ἐν ἀκακίᾳ καρδίας μου ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου μου.» Οὐδένα, φησὶν, ἔσχον ἄδικον συνοικεῖντα λογισμὸν· ἀλλ' ὅλως 20 ἑμαυτῷ μετὰ καθαρότητος διεπορευόμην. «Ποιῶντας παραβάσεις ἐμίσησα.» Δεῖ γὰρ μὴ μόνον ἀπέχεσθαι τῶν πονηρῶν, ἀλλὰ καὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα ποιῶντας ἀποστρέφειν.

«Οὐκ ἐκολλήθη μοι καρδία σκαμβῇ.» Τὰ τοῦ διαβόλου βουλευμάτα, ἅτε μηδὲν εὐθὲς ἔχοντα, σκαμβὰ τε εἰσι καὶ διεστραμμένα, ἅπερ 25 οὐδέποτε ἐν τῇ καρδίᾳ εἰσδεδέγμαι. «Ἐκκλίνοντος ἀπ' ἐμοῦ τοῦ πονηροῦ οὐκ ἐγίνωσκον.» Οὕτω, φησὶν, ἐν οὐδενὶ μέρει ἐποιοῦμην τοὺς πονηροὺς, ὥς καὶ τὴν παρουσίαν καὶ τὴν ἀπουσίαν αὐτῶν ἀγνοεῖν· διὸ καὶ ἀπαιρόντων οὐκ ἐγίνωσκον, οὐκοῦν οὐδὲ παρόντων εἰ παρῆσαν ἐγίνωσκον. Γνώμης δὲ ἀπόδειξις ἀνακειμένης Θεῷ τὸ τῶν κάτω 30 μηδένα ποιεῖσθαι λόγον διὰ τὴν ἀνωθεν προσοχὴν.

«Τὸν καταλαλοῦντα λάθρα τοῦ πλησίον αὐτοῦ, τοῦτον ἐξεδίδωκον.» Τὰς δὲ λάθρα γινόμενας κατηγορίας οὐ προσιέμην, ἀλλὰ τοὺς τοῦτο δρᾶν πειρωμένους ἐξήλαυνον. «Ὑπερηφάνῳ ὀφθαλμῷ καὶ ἀπλήστῳ καρδίᾳ, τούτῳ οὐ συνήσθιον.» Οὕτε μὴν τοὺς ἀλαζονεῖα καὶ πλεονε- 35 ξίᾳ χρωμένους ἐποιοῦμην συσσίτους.

«Οἱ ὀφθαλμοί μου ἐπὶ τοὺς πιστοὺς τῆς γῆς τοῦ συγκαθῆσθαι αὐτοὺς μετ' ἐμοῦ.» Συνεδροῖν δέ μοι καὶ βουλῆς ἐκοινωνοῦν οἱ πιστοὶ κοσμούμενοι, καὶ περὶ πολλοῦ τὰ θεῖα ποιοῦμενοι. Οἱ δὲ μὴ οὕτως διακείμενοι, ἀλλὰ τάναντία φρονούντες ὑπερηφανεῖα λέγω καὶ ἀδικία 40 καὶ ἐξουθενώσκει, πόρρω ἀπέβαλον ἀπ' ἐμοῦ, ὥστε μὴ ὄρᾶν αὐτούς.

«Εἰς τὰς πρῶτας ἀπέκτεινον πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς.»

Ἀμαρτωλούς φησι τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς, οὓς ταῖς ἐωθιναῖς προσευχαῖς καὶ τῇ πρὸς Θεὸν προσεδρία ἐκόλαζε. «Τοῦ ἐξολοθρεῦσαι ἐκ πόλεως Κυρίου πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν.» Πόλιν Κυρίου τὴν ἁγίαν φησὶ ψυχὴν, κατὰ τὸ εἰρημένον «Δεδοξασμένα 5 ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ τόλις τοῦ Θεοῦ.¹»

Προσευχὴ τῷ πτωχῷ, ὅταν ἀκηδιάσῃ, καὶ ἐναντίον Κυρίου ἐκχέῃ τὴν δέησιν αὐτοῦ.

ΡΑ'.

Ὑπόθεσις.

10 Ὁ κατὰ Θεὸν πτωχός, ταυτέστιν ὁ τῶν προφητῶν χορός, ὁ λύπης πεπληρωμένος ἐπὶ τῇ τοῦ πρώτου λαοῦ καταστροφῇ, προσέρχεται τῷ Κυρίῳ ὑπὲρ αὐτοῦ, τοῦ λαοῦ δηλονότι, ἀναπέμπων δεήσεις μετὰ νηστείας καὶ δακρύων, ὅπως ἂν καὶ αὐτὸς οἰκτειρηθῇ ὁ λαός. Κηρύττει δὲ καὶ τὴν τῶν ἐθνῶν κλήσιν, τὴν γενομένην ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ

15 Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

«Κύριε, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου.» Τὰ συμβάντα τῷ λαῷ οἰκαιοποιεῖται ὁ προφητικὸς χορός.

«Ὅτι ἐξέλιπον ὥσει καπνὸς αἱ ἡμέραι μου, καὶ τὰ ὀσᾶ μου ὥσει φρύγιον συνεφρύγησαν.» Ταῦτα μὲν ὑπεράνωθεν τὴν ἐρμηνείαν 20 ἔλαβον, ῥηθήσεται δὲ καὶ αὐθις. Πᾶσα γὰρ δύναμις αὐτῶν, δι' ἧς συνειστίηκει τὰ τῆς κατὰ νόμον λατρείας, διεφθάρη καὶ ἀπόλωλεν. Ἦν δὲ ταῦτα ἡ ἀρχιερωσύνη, ὁ ναός, αἱ διὰ τῶν θραυμάτων θυσαίαι, ἡ αὐτονομία τοῦ ἔθνους.

«Ἐγενήθη ὥσει νυκτικόραξ ἐν οἰκοπέδῳ.» Τοῦτο φησὶ διὰ τὸν 25 κατελιγφότα σκότον τὸν λαόν· ἀγνωσίαν γὰρ ἔσχε Θεοῦ. Τί δὲ τοῦ νυκτικόρακος ἄλλ' ἢ τοῦ βοᾶν κατὰ τὰς νύκτας ἴδιον, ὅθεν ταύτην τὴν προσηγορίαν ἔλαχεν; Ἐπειδὴ τοίνυν παννύχιον ἐποίει προσευχόμενος, ἀναγκαίως ἑαυτὸν παραβάλλει τῷ νυκτικόρακι.

«Ἠγρύπνησα καὶ ἐγενόμην ὡς στρουθίον μονάζον ἐπὶ δώματι.» 30 Ἐγώ, φησὶν, ὁ μὴ τῷ καιρῷ τῆς ἀμαρτίας κατελιγμένος, τοσοῦτον κατελείφθην, ὡς καὶ ἐνὶ οἰκέναι στρουθίῳ· ἀπὸ γὰρ μυριάδων τοσοῦτων, εἰ καὶ πλείους ἦσαν οἱ σωζόμενοι, ἐνὶ ἅν παρεβάλλοντο ὡς πρὸς τὰς μυριάδας.

«Ὅλην τὴν ἡμέραν ὠνείδιζόν με οἱ ἐχθροί μου.» Καταγέλαστος 35 ἐγενόμην τοῖς δυσμενέσιν· οἱ δὲ πάλαι με ζηλοῦντες κατὰ τῶν ἐμῶν ὁμνύουσι συμφορῶν, εὐχόμενοι μὴ ἴσα παθεῖν. Τὸ δὲ, «μετὰ σποδοῦ», αὐτὸ παραπλήσιον τῷ ἐβδομηκοστῷ ἐνάτῳ ψαλμῷ· «Ψωμιεῖς ἡμᾶς ἄρτῳ δακρύων.²» Εἰ δὲ ὁ τῆς τροφῆς καιρὸς ὁδύνης ὑπῆρχε μεσότης, σχολῇ γ' ἂν ἄλλος ἀπήλλακτο πάθους. «Καὶ οἱ μὲν ἐπαινοῦντές με

κατ' ἐμοῦ ὠμνουν.» Καὶ οἱ φίλοι, φησὶν, οἱ πάλοι θαυμάζοντές με, ὄρκον ἐποιοῦντο τὰς ἐμὰς συμφοράς, λέγοντες· Μὴ τὰ αὐτὰ τῷ Ἰσραὴλ πάθοιμι!

«Ὅτι σποδὸν ὥσει ἄρτον ἐφαγον.» Ἡ τὰς συμφοράς τὰς ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ σημαίνει, ἢ τὴν κακοπάθειαν ἣν ἐποιοῦντο ὑπὲρ τοῦ οἰκτειρηθῆναι τὸν λαόν. 5

«Ὅτι ἐπάρας κατέρραξάς με.» Μόνος γὰρ ἐξ ἀπάντων τῶν ἐθνῶν ὕψηλός ἦν ὁ λαὸς Ἰσραὴλ, ἅτε καὶ μόνος γινώσιν ἔχων τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ.

«Αἱ ἡμέραι μου ὥσει σκιά ἐκλήθησαν.» Ἡμέρας αὐτοῦ τῆς νομικῆς λατρείας εἶναι φησιν, ἥτις καὶ σκιά τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ὀνομάζεται. «Κἀγὼ ὥσει χόρτος ἐξηράνθην.» Τό, «ἐγώ», ἀντὶ τοῦ, «ὁ λαός.» Οἰκειοποιεῖται γάρ, ὡς ἔφην, πάντα τὰ τοῦ λαοῦ. 10

«Ὅτι ἠυδόκησαν οἱ δούλοι σου τοὺς λίθους αὐτῆς, καὶ τὸν χοῦν αὐτῆς οἰκτειρήσουσι.» Λίθους μὲν τοὺς πιστεύσαντας εἰς Χριστὸν μετὰ τὴν ἀνάστασιν φησι, καὶ γενομένους λίθους ἀγίους, κατὰ τὴν Ζαχαρίου φωνήν· δούλους δὲ τοὺς ἀγίους ἀποστόλους φησί, δι' ὧν ἐσώθησαν οἱ πιστεύσαντες εἰς Χριστόν. Χοῦν δὲ τοὺς λαοὺς, τοὺς ἐτι χοιρώτερον ζῶντας, καὶ ἐτι νῦν ἀπιστοῦντας, καὶ αὐτοὺς δὲ οἰκτιρμῶν φησιν ἀγίους εἶναι. Τηρεῖται γάρ εἰς τὴν ἐσχάτην ἡμέραν τὸ λείψανον· σωθήσονται γάρ καὶ αὐτοὶ διὰ Ἡλίου τοῦ προφήτου. 15

«Καὶ φοβηθήσονται τὰ ἔθνη τὸ ὄνομα Κυρίου.» Εἰκότως μεταξὺ τοῦ εὐδοκῆσαι τοὺς λίθους τοῦ προτέρου λαοῦ τῶν ἐθνῶν ἐπισυνάπτει τὴν κλήσιν. «Καὶ πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς τὴν δόξαν σου.» Οἱ βασιλεῖς ἀντὶ τοῦ, αἱ βασιλεῖαι. Οὐ γάρ ἐστι βασιλεία οὐδὲ ἔθνος 20 δ μὴ προσκυνεῖ τὴν δόξαν Κυρίου.

«Ὅτι οἰκοδομήσει Κύριος τὴν Σιών.» Τουτέστι τὴν Ἐκκλησίαν.

«Ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν προσευχὴν τῶν ταπεινῶν.» Ἐλεγον γὰρ οἱ αὐτοὺς ταπεινοῦντες προσευχόμενοι προφῆται. Καὶ σύ, Κύριε ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ, πρόσχες τοῦ ἐπισκέψασθαι πάντα τὰ ἔθνη.¹ 30

«Γραφήτω αὕτη εἰς γενεὰν ἐτέραν.» Ἡ διὰ τοῦ ψαλμοῦ προσευχή, καὶ ἡ περὶ τῶν ἐθνῶν ἐπαγγελία προφητευομένη, καθάπερ ἐν στήλῃ τυπωθεῖσα δέδοται τοῖς Ἰουδαίοις, εἰς τὸ φυλάττεσθαι τῇ νέῃ Ἰσραὴλ καὶ τῇ κατὰ Χριστὸν γενεᾷ. «Καὶ λαὸς ὁ κτιζόμενος αἰνέσει τὸν Κύριον.» 35

«Ὅτι ἐξέκυψεν ἐξ ὕψους ἀγίου αὐτοῦ.» Τὴν αἰτίαν ἡμῖν τῆς κλήσεως τῶν ἐθνῶν παρατίθεται. Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ ἐπιφάνεια τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, ἣν ἐποίησε κλίνας οὐρανούς.

«Τοῦ ἀκοῦσαι τὸν στεναγμὸν τῶν πεπεδημένων.» Καὶ τίνες οἱ πεπεδημένοι, ἢ οὗς σειραῖς ἁμαρτίαις ἐσφιγξεν ὁ μισόκαλος δαίμων; 40 «Τοῦ λῦσαι τοὺς υἱοὺς τῶν τεθνατωμένων.» Οἱ υἱοὶ τῶν τεθνατω-

μένων εἶεν ἂν οἱ ἐξ ἐθνῶν, καθὼν ἀπέθανον οἱ πατέρες αὐτῶν ταῖς ἰδίαις ἀμαρτίαις εἰδωλολατρούντες ἔτι.

«Τοῦ ἀναγγεῖλαι ἐν Σιών τὸ ὄνομα αὐτοῦ.» Καὶ τοῦτό φησι τῆς καθόδου αἰτίον, ὅπως ἡ Ἐκκλησία ἀνυμνεῖν μάθοιεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

5 Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ Σιών.

«Ἐν τῷ ἐπισυναχθῆναι λαοὺς ἐπὶ τὸ αὐτό.» Τῶν ἐθνῶν ἑωρακότες διὰ τοῦ πνεύματος τὴν ἐπὶ τὸν Κύριον συναγωγὴν οἱ προφῆται, παρεκάλεσαν καὶ αὐτοὶ καταξιοθῆναι ταύτης τῆς μακαρίας θέας καὶ τῆς τῶν πραγμάτων ἐκβάσεως.

10 «Ἀπεκρίθη αὐτῷ ἐν ὁδῷ ἰσχύος αὐτοῦ.» Ὁ προφητικὸς χορὸς μὲν ἐστὶν ὁ ἀποκρινόμενος, ἥτοι ἐρωτῶν τὸν Θεόν. Ὁδὸν ἰσχύος αὐτοῦ τὴν ἐπὶ γῆς παρουσίαν φησὶν. Ἦλθε γὰρ ἵνα δῇσῃ τὸν ἰσχυρόν. «Τὴν ὀλιγότητα τῶν ἡμερῶν μου ἀνάγγειλόν μοι.» Οἷός ἐστι, φησὶν, ὁ ἡμέτερος βίος ἀνάγγειλόν μοι. Ἡύχετο γὰρ ἰδεῖν εἰ φθάσει
15 εἰς ἐκεῖνας τὰς ἡμέρας ἡ ζωὴ αὐτοῦ, καθ' ἃς ἐμελλεν ἐνκυνθρωπήσας ἐπὶ γῆς φαίνεσθαι ὁ Μονογενής.

«Μὴ ἀναγάγῃς με ἐν ἡμίσει ἡμερῶν μου.» Ἡμισυ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ ἦτοι τῆς ζωῆς τὸ τέως ἐν θεωρίᾳ γενέσθαι τῆς ἐπιφανείας φησὶν. Ἡύχετο οὖν πληρωθῆναι αὐτοῦ τὸν ὅλον χρόνον· καὶ εἰ οἷόν τε παρεκταθῆναι τὴν ζωὴν αὐτοῦ, ὅπως ἂν καὶ αὐτῆς τῆς τῶν πραγμάτων ἐκβάσεως καταξιοθῇ. Οὕτω γὰρ ἂν ἐμελλεν ἡ πᾶσα αὐτοῦ ζωὴ πληροῦσθαι. «Ἐν γενεᾷ γενεῶν τὰ ἔτη σου.» Γνοὺς ὁ προφητικὸς χορὸς διὰ τοῦ πνεύματος, ὥς οὐκ ἂν φθάσει εἰς τὸ τῶν πραγμάτων πέρας, φησὶν. Ἐγὼ δὲ κοιμηθήσομαι ἅτε θνητὸς ὢν· σὺ δὲ μόνος, ὦ Δέσποτα, καὶ εἰς ἐκεῖνας μένεις τὰς γενεάς, ἅτε δὴ καὶ σὺ αὐτὰς ὡς Θεός, ὁ
25 καὶ τοὺς οὐρανοὺς πεποικηκὼς ἐξ ἀρχῆς.

«Αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις.» Σὺ μόνος, φησὶν, ὦ Δέσποτα, τὸ αἰδίδιον ἅτε Θεὸς ἔχεις· οἱ δὲ οὐρανοί, εἰ καὶ μέγα τι καὶ ἐξαίρετον ὑπάρχουσι κτίσμα, ἀλλ' ὅμως καὶ αὐτοὶ ὑποβληθήσονται φθορᾷ.
30 Ἡ δὲ φθορὰ αὕτη γενήσεται αὐτοῖς εἰς ἀνακαινισμόν· ἐλιχθήσονται γὰρ εἰς βέλτιον σχῆμα μεταβαλλόμενοι.

«Οἱ υἱοὶ τῶν δούλων σου κατασκηνώσουσιν.» Ὅταν γὰρ ἐλιχθῇσονται οἱ οὐρανοί, καὶ καινὴ γένηται κτίσις, τότε δὴ τότε ἐν ταῖς αἰωνίοις σκηναῖς γενόμενοι οἱ τῶν σῶν δούλων υἱοί· οὗτοι δ' ἂν εἶεν
35 οἱ διὰ τῶν ἀγίων αὐτοῦ ἀποστόλων πεπιστευκότες. «Καὶ τὸ σπέρμα αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα κατευθυνθήσεται.» Σπέρμα τῶν ἀγίων ἀποστόλων τὸ εὐαγγελικὸν καὶ σωτήριον κήρυγμα, ὅπερ εἰς τὸν αἰῶνα διαμένει.

ΨΑΛΜΟΣ -ψ Δαυίδ.

PB'.

Υπόθεσις.

Ὁ νέος ἐξ ἐθνῶν λαὸς ἐν τούτῳ διδάσκεται ἀνυμνεῖν τὸν Θεὸν τὸν τὰ μεγάλα εὐηργετηκότα. Ταῦτα δὲ ἐστὶ τὰ εὐεργετήματα ἡ τε 5 τῆς ἁμαρτίας ἀναίρεσις καὶ τῆς ἀναστάσεως τὸ καύχημα.

«Εὐλόγει, ἡ ψυχὴ μου, τὸν Κύριον.» Αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπὶ τὸν ὕμνον διεγείρει, καλὸν ἑαυτοῦ τῆς σωτηρίας φάρμακον τὴν εἰς Θεὸν εὐλογίαν προβαλλόμενος. Ἐφ' οἷς δὲ Θεὸς τὸν λαὸν ἡμελλεν ἐλεεῖν δικαιοσύνη δοξάζεται κριτικῇ, φθορᾶς τε ἀπαλλάττων καὶ βασιλείαν 10 διδούς οὐρανῶν· ὡς καὶ πᾶσιν ἀρμόττειν τὸν προκείμενον ὕμνον. «Καὶ πάντα τὰ ἐντός μου τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ.» Διὰ τῶν ἐντός τὸ ἐξ ὅλης καρδίας, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος, καὶ ἐξ ὅλης διανοίας τὸν Θεὸν ἐπικαλεῖσθαι δηλοῖ.

«Εὐλόγει, ἡ ψυχὴ μου, τὸν Κύριον.» Ἐνδιατρίβει τῇ περὶ τὸν 15 ὕμνον ἑαυτοῦ προτροπῇ, εἰδὼς τοῦτο ἀντὶ τῶν μεγάλων αὐτοῦ εὐεργεσιῶν ἑαυτὸν ἐποφείλοντα. Ὁ γὰρ τῶν θείων εὐεργεσιῶν μεμνημένος οὐ παύσεται τοῦτο ὕμνων. «Καὶ μὴ ἐπιλανθάνου πάσας τὰς ἀνταποδόσεις αὐτοῦ.» Ἀνταπέδωκε γὰρ ἡμῖν ἀντὶ τῶν μεγάλων ἁμαρτημάτων ὧν ἡμάρτομεν, χρηστότητα, ἔλεον, οἰκτιρμοὺς. Ὡν 20 δεῖ μὴ ἐπιλανθάνεσθαι.

«Τὸν εὐὐλατεύοντα πάσαις ταῖς ἀνομίαις σου.» Αὗται εἰσιν αἱ περὶ ἡμῶν ἀνταποδόσεις τοῦ Θεοῦ· ὅτι πρῶτον μὲν ἰλασμὸν ἔθηκε τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν· δεύτερον δὲ τὰς ἡμετέρας ἀσθενείας ἴασατο· τρίτον ἐκ φθορᾶς ἡμῶν τὴν ζωὴν ἐλυτρώσατο, ἀνελὼν τὴν ἁμαρτίαν, 25 τέταρτον οἰκεία φιλανθρωπία καὶ ἐλέω καὶ οἰκτιρμοῖς χρώμενος ἐστεφάνωσεν ἡμᾶς τῷ τῆς υἱοθεσίας χαρίσματι· πέμπτον τῶν πνευματικῶν ἡμᾶς ἐνέπλησεν ἀγαθῶν, ἑαυτὸν ἡμῖν ἄρτον ὄντα ζωῆς ἐπιδιδούς.

«Ἀνακαινισθήσεται ὡς ἀετοῦ ἡ νεότης σου.» Τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς 30 παλιγγενεσίας ἀνακαινίζοντος ἡμῶν ὡς ἀετοῦ τὴν νεότητα. Τὸ τῆς ἀναστάσεως ἡμῖν κατασημαίνει χάρισμα. Ἀετῷ δὲ τοὺς ἀνακαινούμενους καρείικασεν, ὀρίνθων ἀπάντων ὄντι ὑψηλοπετεστάτῳ καὶ βασιλικωτάτῳ, καὶ ταῖς τοῦ ἡλίου μαρμαρυγαῖς μόνῳ λαμπρῶς ἐνατενίζειν δυναμένῳ. 35

«Ποιῶν ἐλεημοσύνας ὁ Κύριος καὶ κρίμα πᾶσι τοῖς ἀδικουμένοις.» Οὗτος, φησὶν, ὁ Κύριος ὁ τῷ αὐτοῦ ἐλέει τὰ προειρημένα ἡμῖν χαρισάμενος, αὐτός ἐστιν ὁ καὶ πάλαι δίκαιον κρίμα κρίνας, καὶ λυτρωσάμενος ἐξ Αἰγύπτου τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, καὶ δοὺς τῷ τε Μωϋσῇ καὶ παντὶ τῷ λαῷ γνώσιν τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν. 40

«Οἰκτιρμῶν καὶ ἐλεήμων ὁ Κύριος.» Ταῦτα γὰρ καὶ τῆς τοιαύτης εὐεργεσίας καὶ πάλαι καὶ νῦν γέγονεν αἰτία, φῆσαντος καὶ Μωϋ-

σέως· «Κύριος μακρόθυμος, καὶ πολυέλεος, καὶ ἀληθινός·¹» «ποιῶν
 ἔλεος εἰς χιλιάδας.» Ταύτας οὖν αὐτοῦ τὰς δυνάμεις ἐγνώρισε τῷ
 Μωϋσῇ, λεγομένας ὁδοῦς, καὶ τὰς ἀρετὰς καθ' ἃς τὰ πάντα διέπει.
 «Οὐκ εἰς τέλος ὀργισθήσεται.» Εἰ καὶ ὠργίσθη, φησί, διὰ τὴν ἐν
 5 Ἀδὰμ παράβασιν, καὶ κατεδίκασε θανάτῳ τὸ γένος· ἀλλ' οὐκ ἐκτεί-
 νει εἰς τέλος τὴν ὀργήν· ἐπέλαμψε γὰρ ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων εἰς
 ἀθέτησιν τῆς φθορᾶς.

«Ὅτι αὐτὸς ἔγνω τὸ πλάσμα ἡμῶν.» Ὡς γὰρ ἴδιον πλάσμα καὶ
 ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ κατωκτείρησεν.

10 «Τὸ δὲ ἔλεος Κυρίου ἀπὸ τοῦ αἰῶνος.» Ὅμοιον τό· «Καὶ ποιῶν
 ἔλεος εἰς χιλιάδας τοῖς φοβουμένοις με.»

«Καὶ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ ἐπὶ υἱοὺς υἱῶν τοῖς φυλάσσουσι τὴν
 διαθήκην αὐτοῦ.» Ἅγιος γὰρ ὢν, ἐν ἁγίοις ἀναπαύεται, ταῖς ἁγγε-
 λικαῖς δηλονότι δυνάμεσιν.

15 «Κύριος ἐν τῷ οὐρανῷ ἡτοίμασε τὸν θρόνον αὐτοῦ.» Ἐπανα-
 παύεται μὲν, φησί, τοῖς ἄνω πνεύμασιν· οὐ μὴν οὐδὲ τὰ ἐπὶ γῆς τῆς
 αὐτοῦ βασιλείας ἀφέστηκεν. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ κατεξουσιάζων τῶν
 ὅλων ὡς Θεός. «Καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ πάντων δεσπόζει.» Δεσπόζειν
 δὲ πάντων, ἀλλ' οὐ βασιλεύειν εἴρηται, ἐπεὶ μὴ πάντες ἄξιοι τῆς αὐ-
 20 τοῦ βασιλείας. Διὸ τοῖς τὸν εὐαγγελικὸν κατορθοῦσι βίον τὴν τῶν οὐ-
 ρανῶν βασιλείαν ὁ Σωτὴρ ἐπηγγείλατο. Κρατεῖ δὲ καὶ τῶν ἀξίων ὁ
 Κύριος.

«Εὐλογεῖτε τὸν Κύριον πάντες οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ.» Διδάσκει τὸν
 προσιόντα τῇ πίστει λαόν, ὡς ὁ τὸν ὕμνον ἐπιτηδεύων τὸ αὐτὸ τοῖς
 25 ἁγγέλοις ἔξει ἀξίωμα. Εἰ γὰρ αὕτη ἐκεῖνων ἡ λειτουργία, τὸ αἰνεῖν
 καὶ δοξάζειν τὸν Θεόν· αὐτὸ δὲ τοῦτο προστάττεται ποιεῖν ἡ ψυχὴ,
 αἰεὶ δὴ λέγων καὶ δοξολογεῖν, δηλονότι τῆς αὐτῆς ἀξίας τυχεῖν. Ὡν
 γὰρ ἐπιτηδεύμα τὸ αὐτό, τούτων καὶ τὸ ἀξίωμα τὸ αὐτό.

«Εὐλογεῖτε τὸν Κύριον πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ.» Οὐ μόνον
 30 ἁγγελοι εἰς τὸν αἶνον καλοῦνται, ἀλλὰ καὶ εἴ τι ἕτερόν ἐστιν οὐρά-
 νιον τάγμα, εἴτε θρόνοι, εἴτε ἀρχαί, εἴτε ἐξουσίαι, εἴτε κυριότητες.
 Ταῦτα δὲ πάντα τὰ τάγματα διὰ τῶν δυνάμεων ἡμῖν κατεστήμανεν.

Τῷ Δαυὶδ ἐπὶ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως.

Ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις.

35

ΡΓ'.

Ὑπόθεσις.

Διδάξας διὰ τοῦ προλαβόντος ψαλμοῦ τὸν προσελθόντα τῇ πίστει
 λαὸν τοὺς ὕμνους ἀναφέρειν τῷ Θεῷ διὰ τῶν παρόντων διδάσκει,
 καὶ τῆς κατὰ πάντων προνοίας αὐτοῦ ὅσον τὸ χρῆμα δείκνυσιν. Ὅτι

οὐ μόνον τῶν ἐπουρανίων καὶ ἀερίων τίθεται πρόνοια, ἀλλὰ γὰρ καὶ τῶν ἐπιγείων καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς σμικροτάτων ὡς μηδὲ τῶν πάνυ εὐτελεστάτων ζώων ἀμελεῖν, ἀλλὰ καὶ τούτων προνοεῖν.

«Εὐλόγει, ἡ ψυχὴ μου, τὸν Κύριον.» Διδάσκει καὶ ἐπὶ τῇ μεγάλῃ προνοίᾳ τοῦ Θεοῦ εὐλογεῖν τῇ ψυχῇ τὸν Θεόν, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῷ προ- 5 λαβόντι ἐπὶ τῇ τῶν ἀμαρτημάτων ἀπαλλαγῇ. «Κύριε ὁ Θεός μου, ἐμεγαλύνθης σφόδρα.» Ἀφορῶντες εἰς τὴν σὴν πρόνοιαν, ὧ Δέσποτα, μεγαλύνομεν τῆς σῆς προνοίας τὸ μέγεθος ἐκπληττόμενοι. Οὕτω γὰρ τὴν ἡμετέραν ἐξομολόγησιν καὶ εὐπρέπειαν, τουτέστι τὸν μετὰ δοξολογίας αἶνον, ὥσπερ τι περιβόλαιον ἀμφιέννυσιν. 10

«Ἀναβαλλόμενος φῶς ὡς ἱμάτιον.» Ἀπὸ τοῦ νοουμένου φωτὸς ἄρχεται τὸν ὕμνον ἀναπλέκειν αὐτῷ. Ὡς περ δὲ ἐν ἑτέρῳ λέλεκται φῶς οἰκεῖν ἀπρόσιτον, ἐνταῦθα αὐτὸ τοῦτο τὸ φῶς ἀναβάλλεσθαι λέγεται.

«Ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὥσει δέρριν.» Δεύτερον τοῦτο προνοίας τίθεται ἔργον, τὸ ἐκτείνεσθαι τὸν οὐρανὸν ὥσπερ τι ἔκταμα ἐν χερσὶ 15 τεχνίτου. Ὁμοῦ καὶ τὸ σχῆμα παρέστησε καὶ τὴν εὐκολίαν τοῦ δημιουργήσαντος. Καθάπερ γὰρ ἀνθρώπῳ βῆδιον ἐκτείνει δέρριν, οὕτω καὶ τῷ Θεῷ τὸν οὐκ ὄντα ποιῆσαι οὐρανόν. Ἀμα δὲ καὶ τι ἕτερον ἠνίκατο νόημα ὑψηλόν, ὅτι πρὸς ἕτερον βίον ὁδεύομεν, καὶ τὰ παρόντα σκιά τῶν μελλόντων, καὶ οὐδέπω πρὸς τὰ ἄδυστα ἀφικνού- 20 μεθα, ἀλλ' ἐπὶ ἐν σκηνῇ ἐσμεν τῷ παρόντι βίῳ. Ἡ γὰρ σκηνὴ τῶν λυομένων. Καὶ μετ' ὀλίγα· Οὕτω καὶ τοῦ οὐρανοῦ τοῦ ἀλλασσομένου ἕτερος ἔσται τρόπος ζωῆς καὶ λῆξις τῆς παρούσης ἀμείνων. Ἔσται γὰρ ὁ οὐρανὸς καινὸς καὶ ἡ γῆ καινὴ. Ἀλλ' ἀκουσώμεθα ὅσα περὶ οὐρανοῦ λέγουσιν οἱ προφῆται, ἵνα τὰ στόματα τῶν ἐπὶ τῷ πῶ- 25 γωνι μέγα φρονούντων ἐμφράξωμεν· οἱ τὰ ἐπελθόντα φθεγξάμενοι, καὶ ὑπὸ γῆν οὐρανὸν εἶναι λέγουσι· πρὸς οὓς ἰστάμενος ὁ προφήτης ἔλεγε· «Ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὥσει δέρριν.» Ἡ δέρρις οὐ σφαῖρά τίς ἐστι κατὰ τὴν ἐκείνων ληρωδίαν· ἀλλ' εἰ μὴ κυκλίῳ τινὶ καὶ ἡμισφαίριῳ πρόσέοικεν. Ὅπερ οὖν ἕτερος προφήτης δηλῶν ἔλεγεν· «Ὁ 30 στήσας ὡς καμάραν τὸν οὐρανόν, καὶ διατείνας ὡς σκηνὴν κατοικεῖν ἐπὶ τῆς γῆς.¹» Καὶ πάλιν, ὅτι «Οὐ περιδονεῖται· ἀλλ' ἔστηκε πεπηγώς.» Οὕτω φησὶν ὁ προφήτης, «Ὁ πῆξας τὸν οὐρανόν.» Καὶ τὴν λεπτότητα δὲ αὐτοῦ τὴν εἰς ἄκρον παριστῶν ἔλεγεν, ὅτι «Ὁ οὐρανὸς ὥσει καπνὸς ἐστερεώθη.²» «Ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῶα αὐ- 35 τοῦ.» δεικνυσιν, ὡς οὐκ εἰκῇ τὰ τῶν ὑδάτων συστήματα ἐν ἀέρι περιφέρεται· αὐτὸς γὰρ ἰδίᾳ προνοίᾳ ἄγει τὸ πρᾶγμα, ὡς καὶ δοκεῖν ἐστεγᾶσθαι τῇ τῶν νεφῶν εὐαρμονίᾳ τὰ περὶ τῶν οὐρανῶν μέρη.

«Ὁ τιθεὶς νέφη τὴν ἐπίβασιν αὐτοῦ.» Ὡσεὶ σαφέστερον ἐδείξεν· Ὁ καὶ μέχρι τῶν νεφελῶν αὐτῶν τὰ τῆς προνοίας ἐκτείνων. Τὴν γὰρ 40 ἐπίβασιν ἀντὶ τῆς προνοίας τέθεικεν. «Ὁ περιπατῶν ἐπὶ πτερύγων

1. Ἦσ. 40, 22. 2. Ἦσ. 51, 6.

ἀνέμων.» Δείκνυσιν, ὡς οὐδὲ ἡ τῶν ἀνέμων φορὰ εἰκῇ φέρεται· ἀλλ' αὐτός ἐστιν ὥσπερ τις ἡνίοχος αὐτῶν γινόμενος, διὰ τοῦ ταῖς αὐτῶν ἐπιβαίνειν πτέρυξιν.

«Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα.» Ὁ κούφους, φησί, 5 καὶ μεταρσίους τοὺς ἀγγέλους ποιῶν. «Καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πῦρ φλέγον.» Οὕτως εἶδε Μωϋσῆς ἐν πυρὶ φλογὸς τὸν ἄγγελον λαλοῦντα αὐτῷ.

«Ὁ θεμελιῶν τὴν γῆν ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν.» Μετὰ τὸ δεῖξαι τὴν ἐν τῷ οὐρανῷ πρόνοιαν τοῦ δημιουργοῦ, πρόεισι καὶ περὶ τῶν ἐν τῇ 10 γῇ πρόνοιαν αὐτοῦ. Αὐτὸ τοῦτο τό, στερεὰν αὐτὴν οὖσαν καὶ βαρεῖαν ἐφ' ὕγρας ἐδρασθῆναι οὐσίας.

«Ἀβυσσος ὡς ἱμάτιον τὸ περιβάλοιον αὐτοῦ.» Αὐτοῦ μὲν τοῦ τῆς γῆς στοιχείου φησί. Λέγει δέ, ὅτι ὥσπερ ἱματίῳ περιέβαλε τῇ ἀβύσσῳ τὴν γῆν, ἐξῶθεν πᾶσαν περικυκλῶν ὕδατι. «Ἐπὶ τῶν ὁρέων 15 στήσονται ὕδατα», κ.τ.λ. Ὡς ὄρη, φησί, τὰ τῆς ἀβύσσου ἀνιστάνται ὕδατα ὑψούμενα, καὶ οἰνοεῖ ἀπειλοῦντα κατακλῦσαι τὴν γῆν· ἀλλὰ τῷ σῶ νέυματι καὶ τῇ σῇ δυνάμει, ἥτις καὶ διὰ τῆς βροντῆς σημαίνεται, ἀναχωροῦσι, φησί· ἢ τάχα καὶ τὰς βροντάς διὰ τοῦτο γεγενῆσθαι φησι, πρὸς τὸ φόβον τινὰ λαμβάνειν ἀπὸ τῶν γινομένων τῆς 20 ἀβύσσου τὰ ὕδατα. Εἰ δὲ ἐκεῖνα τοῦτο ὑπομένει, πολλῷ πλέον τὸ τοιοῦτον δεῖ ἡμᾶς παθεῖν.

«Ἀναβαίνουσι ὄρη καὶ καταβαίνουσι πεδία.» Ὑψούμενα, φησί, τὰ ὕδατα παρεικασθεῖν ἂν ὄρεσιν· ἀλλ' ἀπλούμενα ἄλιν ὑπὸ τοῦ σοῦ φόβου, οἰνοεῖ πεδιάς καὶ ὁμαλὴ γίνεται γῆ. Ἐθεμελιώσας γὰρ αὐτοῖς 25 τόπον ὃν οὐχ οἶόν τε ὑπερβαίνειν αὐτά. Καὶ τοῦτό ἐστι, τό· «Ὅριον ἔθου δ' οὐ παρελεύσονται.» Διὸ οὐδὲ ἐπικλῦσαι δύνανται τὴν γῆν. Ὅμοιον δὲ τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν εἰρημένον διὰ τοῦ προφήτου· «Μέχρι τούτου στήσῃ, καὶ οὐχ ὑπερβήσῃ. Ἄλλ' ἐν σεαυτῇ συντριβήσονται σου τὰ κύματα.¹»

30 «Ἀνὰ μέσον τῶν ὁρέων διελεύσονται ὕδατα.» Κατὰ μέρος δοξολογῶν ἐπέρχεται τῇ προνοίᾳ, καὶ τὴν μετὰ σοφίας τεθαύμακεν ἀγαθότητα, καὶ τῆς τῶν ἀλόγων ζώων πεφροντικός διαμονῆς τοῦ Θεοῦ· ποιήσας γὰρ αὐτά, καὶ τρέφει καὶ ποτίζει. Διὸ τὰ ὄρη τεμῶν, πάροδον τοῖς ὕδασιν ἐτεκτήνατο.

35 «Ποτιοῦσι πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ.» Οὕτω καὶ τῶν ἀλόγων ζώων καὶ ἐρπετῶν καὶ θηρίων προνοεῖ, ὡς καὶ τούτοις τὸ πρὸς ζωὴν χρῆσιμον ἐπιχορηγεῖν. «Προσδέχονται θναγοὶ εἰς δίψαν αὐτῶν.» Καὶ τοῦτο τῆς σῆς προνοίας ἐστὶν ἔργον, τὸ μὴ μόνον διὰ τὰς περὶ χειμάρρους ὥρας ἐν ταῖς φάραγξι καὶ τοῖς θάλπουσι τόποις ὕδατα 40 δίδοσθαι, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀνὰ μέσον τῶν ὁρέων, ὅπως ἂν τῶν ἀγρίων ζώων τὰ ἡμέρα διαδράσκωνται, ἐν ὥρᾳ διαναπαύσωνται.

1. Ἰωβ 38, 11.

«Ποτίζων ὄρη ἐκ τῶν ὑπερέων αὐτοῦ.» Ποτίζει γὰρ ὄρη, καὶ πεδία οὐκ ἀπὸ τῶν ἐν ταῖς φάραξι πηγῶν, ἢ τῶν φερομένων κατὰ γῆς ποταμῶν, ἀλλ' ἄνωθεν τοὺς αὐτάρκεις χορηγῶν ὑετοῦς. Ἀπὸ καρποῦ τῶν ἔργων σου χορτασθήσεται ἡ γῆ.» Ὡσπερ τῶν ὑδάτων δέδωκε τὴν χορηγίαν, οὕτως καὶ ἀπὸ γῆς τρέφεσθαι παρεσκεύασεν. 5

Ἡ δὲ ἐξανατέλλων χόρτον τοῖς κτήνεσι, καὶ χλόην τῇ δουλείᾳ τῶν ἀνθρώπων.» Δουλείαν τῶν ἀνθρώπων τὰ ἡμέρα τῶν κτηνῶν φησιν, οἷον βοῦς καὶ ὄνος καὶ τὰ ὅμοια. «Τοῦ ἐξαγαγεῖν ἄρτον ἐκ τῆς γῆς.» Διὰ τοῦτο, φησὶν, ἐφρόντισας τῶν κτηνῶν, ἵνα δι' αὐτῶν γεωργοῦντων τὰ πρὸς ζωὴν εὖρωμεν. Πάντα γὰρ ἐκεῖνα ἡμῶν χάριν εὐεργετεῖ. 10

«Χορτασθήσεται τὰ ξύλα τοῦ πεδίου.» Δείκνυσι καὶ τὰ ἐν δρυμῶ ἀύξοντα ξύλα, οἷον κέδρους καὶ τὰ ἕτερα, τοῖς αὐτοῦ νεύμασιν αὐξήθησονται. Γέγονε δὲ ταῦτα καὶ δι' ἕτερα μὲν πλεῖστα, ὧν καὶ τὴν πεῖραν ἔχομεν, καὶ τῶν στρουθίων δὲ εἰς καλιάς. «Τοῦ ἔρωδιου ἡ οἰκία ἡγεῖται αὐτῶν.» Αὐτῶν μὲν τῶν στρουθίων ἡγεῖσθαι φησιν ἥτοι 15 τὴν καλιάν τοῦ ἔρωδιου, διὰ τὸ τὰ ὑψηλότατα τῶν δένδρων καταλαμβάνοντα νεοττεύειν ὥς ἐπίπαν ἐν ἐλάταις ταῖς πασῶν ὑψηλοτάταις τῶν δένδρων.

«Ὅρη τὰ ὑψηλὰ ταῖς ἐλάφοις.» Καὶ ταῖς ἐλάφοις, φησὶ, δέδωκε τὰ ὄρη καταφυγὴν ἐπὶ τὸ ἐκφυγεῖν τῶν ζώων τὰ ἀγριώτερα. 20 «Πέτρα καταφυγὴ τοῖς λαγωοῖς.» Ὡσπερ τὰ ὄρη εἰς σωτηρίαν ταῖς ἐλάφοις ἀπέδωκεν, οὕτως καὶ τὰς καταδύσεις τῶν πετρῶν τοῖς λαγωοῖς. Διὸ δὴ καὶ αὐτοὶ ἐκ τούτων σφύζομενοι ἐν τοῖς ὀπίσω ἔλεγον τό· «Ἐκ μέσου τῶν πετρῶν δώσουσι φωνάς.» Αἰνοῦντες δηλονότι τὸν σφύζοντα. 25

«Ἐποίησε σελήνην εἰς καιροῦς.» Ἀνατρέχει πάλιν ἐπὶ τὴν ἐν τοῖς οὐρανοῖς πρόνοιαν. Δι' οὐδὲν δὲ ἕτερον γεγενῆσθαι τὴν σελήνην φησὶν ἢ πρὸς ἀριθμὸν καὶ διάγνωσιν μηνῶν τε καὶ ἡμερῶν. «Ὁ ἥλιος ἔγνω τὴν δύσιν αὐτοῦ.» Θείῳ καὶ αὐτὸς προστάγματι πειθόμενος.

«Ἐθου σκότος καὶ ἐγένετο νύξ.» Τοῦτό φησιν, ἵνα μὴ ἄλλον δημιουργὸν τῆς ἡμέρας, καὶ ἄλλον τῆς νυκτὸς λογιώμεθα εἶναι.

«Ἐξελεύσεται ἄνθρωπος ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ.» Οἱ ἄνθρωποι ἐξιέναι τε πρὸς ὁδοὺς καὶ γῆς ἐργασίαν ἐκωλύοντο. Τανῦν δὲ νυκτὸς ἐξεῖσι ζητοῦντες βρῶσιν παρὰ Θεοῦ· ἐπεὶ μὴ καὶ αὐτοῖς ἐξανέτειλεν ἡ γῆ χόρτον ἢ χλόην. 35

«Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε.» Τὸν περὶ τῆς προνοίας διεξιθῶν λόγον, ἐπὶ ὕμνον τοῦ κτίσαντος τὸν λόγον μετέβαλε, διαναπαύων ὥσπερ διὰ τούτου τὴν ἀκοήν. Εἶτα πάλιν ἐφ' ἕτερον μέρος τῆς προνοίας ἔρχεται, τὴν ἐν τῇ ὑγρᾷ πορείᾳ ἀναγγέλλων ἡμῖν· ἥτις οὐκ ἂν ἐγένετό ποτε, μὴ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ διακυβερνήσεως 40 προνοίας. «Πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας.» Θαυμαστικὸν δὴ τό, ὥς καὶ σοφία ἐν ἣ πάντα ἐποίησεν ὁ Κύριος· ἐστὶ γὰρ Χριστὸς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία.

«Δράκων οὗτος ὃν ἐπλασας ἐμπαίζειν αὐτῷ.» Παρενέβαλε τῷ τῆς θαλάττης λόγῳ τὴν περὶ τοῦ δράκοντος μνήμην γεγενῆσθαι δι' οὐδὲν ἕτερον φήσας παρῆχθαι αὐτόν, ἢ εἰς τὸ καταπαίζεσθαι. Καὶ εἰκότως ἐν τῷ περὶ τῆς θαλάσσης λόγῳ τούτου ἐμνημόνευσεν· ἅτε δὴ
5 καὶ τοῦ βίου παντὸς τοῦ ἡμετέρου ἀλμυροῦ τινος ὄντος, καὶ πανταχόθεν ῥιπιζομένου, καὶ κύμασιν ἀγρίοις συγκλονουμένου.

«Πάντα πρὸς σὲ προσδοκῶσιν.» Εἴτε γὰρ ἄνθρωποι, εἴτε ζῶων ἀγρίων ἀγέλαι, εἴτε κτηνῶν, εἴτε ἐρπετῶν, ἄλλως οὐκ ἂν τραφεῖεν μὴ αὐτοῦ τὰ ζωαρκῇ χορηγοῦντος.

10 «Ἀντανελεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν, καὶ ἐκλείψουσιν.» Δείκνυσι διὰ τούτων, ὡς αὐτός ἐστιν ὁ καὶ θανάτου καὶ ζωῆς δεσπότης.

«Εὐφρανθήσεται Κύριος ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ.» Καὶ ποῖον τὸ ἔργον αὐτοῦ; Ὁ εἰργάσατο ἀνακαινίσας τὴν ἡμετέραν φύσιν. Σημαίνει γὰρ διὰ τούτων τὴν ἐσομένην τῶν ἀνθρώπων θεογνωσίαν, ὅτε Θεὸς
15 εὐφρανθήσεται, οὐ προσκυνούμενος, ἀλλὰ σφζομένους ὁρῶν.

«Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν.» Τὴν καθόλου κρίσιν ἐπισυνάπτει, ἢ καὶ φόβον παρέξει πᾶσι τοῖς ἐπὶ γῆς. Οὐ γὰρ ἐστιν ὁ μὴ δεδοικώς ἐκεῖνο τὸ φρικτὸν καὶ θεῖον δικαστήριον.

«Ὁ ἀπτόμενος τῶν ὀρέων, καὶ καπνίζονται.» Ὅρη τὰς ἀντικειμένας
20 δυνάμεις φησίν, ἃς καὶ ἐγκαύσει κατὰ τὸν τῆς κρίσεως καιρὸν, οὐ καὶ σύμβολον ὁ καπνός.

«Ἡδυνθεῖα αὐτῷ ἡ διαλογία μου.» Διαλογία, ἀντὶ τοῦ, ἡ ἐκλογή μου. Λέγει δὲ ὅπερ ἐξελέξατο, τὸ μόνον θέλειν ὑμνεῖν τὸν Θεόν, ὃ καὶ ἀρέσει αὐτῷ τῷ ὑμνουμένῳ.

25 «Ἐκλίποιεν ἀμαρτωλοὶ ἀπὸ τῆς γῆς.» Ἐν ἐκείνῳ δηλονότι τῷ καιρῷ. Ἀκούσονται γάρ· «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, κατηραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ.¹» «Καὶ ἄνομοι ὥστε μὴ ὑπάρχειν αὐτούς.» Ἐν τῇ τῶν εὐλογούντων τὸν Θεὸν δηλονότι μερίδι ἐκλείψουσιν. «Εὐλόγει, ἡ ψυχὴ μου,

30 τὸν Κύριον.» Αὐτὸς γὰρ καὶ τοῦ τῶν πονηρῶν ἀποστήσει κλήρου, καὶ τοῦ τῶν ἀγίων ἀξιοῦσθαι ποιεῖ.

Ἄλληλούϊα.

ΡΔ'.

Ὑπόθεσις.

35 Ἔστι δὲ τό, ἄλληλούϊα, αἶνος τῷ ἁοράτῳ. Λέγεται δὲ τοὺς ἀγγέλους ταύτῃ τῇ φωνῇ αἰνεῖν τὸν Θεόν, ὥπερ τὰ χερουβεὶμ τό· Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος.² Καὶ τοῦτο ἅγιοι παραδεδώκασι πατέρες, αὐτήκοοι γενόμενοι, ὥπερ Ἡσαΐας τῶν σεραφίμ. Διαιρεῖται δὲ τὸ ἄλληλούϊα οὕτως, «ἅλ», Θεός, «ἦλ», ἰσχυρός, «οὔϊα», κραταίος.

«Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ καὶ ἐπικαλεῖσθε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἀπαγγεῖλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἔργα αὐτοῦ.» Ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ προστάττει τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τῷ ἔξ ἔθνῶν λαῷ φανεράς ποιῆσαι πάσας τὰς θαυματουργίας, ἃς πεποιήται ἐπὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ ὁ Κύριος.

«Ἐπαινεῖσθε ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ.» Ἐπαινος γὰρ καὶ δόξα τοῖς τὴν ἀρετὴν τοῦ Θεοῦ διηγούμενοις. «Εὐφρανθήτω καρδία ζητούντων τὸν Κύριον.» Πόσον τὸ ἐκ τοῦ ἐξομολογεῖσθαι ὄφελος γίνεται διδάσκει. Εἰ γὰρ ζητήσητε, φησὶν, αὐτόν, συμβήσεται ὑμῖν καὶ ἡ περὶ τὸν νοῦν εὐφροσύνη, καὶ τὸ κραταιωθῆναι καὶ δοξασθῆναι τὴν ἡμετέραν κεφαλὴν.

«Μνήσθητι τῶν θαυμασίων αὐτοῦ ὧν ἐποίησεν.» Ὡς πεποιήται λέγει ἐν τῇ παρουσίᾳ θεοσημεϊῶν, εἴτε τῶν ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, εἴτε τῶν ἐν τῇ Παλαιᾷ παρὰ Μωϋσῇ καὶ τοῖς πρότερον ἁγίοις. Πολλὰ γὰρ ἔθαυματούργησαν καὶ οὗτοι διὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ταῦτα τοῖς ἔθνεσιν ὡς ἀγνοοῦσι παραδοῦναι κελεύει τοὺς αὐτῶν κήρυκας πρὸς τοῖς ἐν τῇ Καινῇ παρὰ τοῦ Σωτῆρος γεγεννημένοις, ὅσα τε κέκριεν αὐτοῦ τὸ στόμα διὰ τε τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς. Ὡς ἂν βασιλικούς νόμους φυλάξαι κελεύσατε. «Τὰ τέρατα αὐτοῦ καὶ τὰ κρίματα τοῦ στόματος αὐτοῦ.» Τέρατα μὲν τὰ γεγεννημένα θαύματα, ὡς τὸ περιπα-
τῆσαι ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ νεκρὸν ἀναστῆσαι, καὶ τὰ λοιπὰ κρίματα δὲ τοῦ στόματος αὐτοῦ τοὺς λόγους οὓς ἔλεγεν, ἐλαύνων τῶν ἀνθρώπων τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας· ἡ καὶ τὰς ἐντολάς τῆς Καινῆς Διαθήκης.

«Σπέρμα Ἀβραάμ δοῦλοι αὐτοῦ, Υἱοὶ Ἰακώβ ἐκλεκτοὶ αὐτοῦ.» Ἐτι ὡς πρὸς τοὺς ἀποστόλους ὁ λόγος, ἵνα ἦ· Ὡς σπέρμα μὲν ὄντες τοῦ Ἀβραάμ καὶ δοῦλοι αὐτοῦ, καὶ υἱοὶ ὄντες τοῦ Ἰακώβ καὶ ἐκλεκτοὶ αὐτοῦ (αὐτὸς γὰρ αὐτοὺς ἐξελέξατο), ἀπαγγεῖλατε ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὡς αὐτὸς ἐστὶ Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν.

«Καὶ διήλθον ἐξ ἔθνους εἰς ἔθνος.» Ἀπὸ τοῦ Βαβυλωνίων ἔθνους εἰς τὸ Παλαιστίνων.

«Καὶ ἤλεγξεν ὑπὲρ αὐτῶν βασιλεῖς.» Τὸν Ἀβιμέλεχ περὶ τῆς εἰς Σάρραν παροινίας.

«Μὴ ἀψήσθε τῶν χριστῶν μου.» Χριστοὶ καὶ οἱ περὶ τὸν Ἀβραάμ, διὰ τὸ τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐπιφανείας ἡξιῶσθαι ἐν ὁράσεσιν.

«Καὶ ἐκάλεσε λιμὸν ἐπὶ τὴν γῆν.» Οἰκονομικῶς ἐποίησε γενέσθαι τὸν λιμὸν, ἵνα, δι' αὐτόν κατελθόντες εἰς Αἴγυπτον καὶ αὐξηθέντες, τὴν γῆν ἀπολάβωσι τῆς ἐπαγγελίας. «Πᾶν στήριγμα ἄρτου συνέτριψε.» Τοῦτο κατ' ὀργὴν Θεοῦ ἐν τοῖς λιμοῖς εἰσῶτε συμβαίνειν, τὸ μὴ στηρίζεσθαι τοὺς ἀνθρώπους ἐσθιοντας.

«Μέχρι τοῦ ἔλθεῖν τὸν λόγον αὐτοῦ.» Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐνυπνίων φησί. Λέγει οὖν, ὅτι μέχρι τούτου ἐκακῶ πάθησε τὸν ὑπὲρ ψυχῆς ἀγῶνα κλαίων, ἕως ὃ τῶν ἐνυπνίων καιρὸς ἐπῆλθε τοῦ πληρῶσαι αὐτά.

«Τοῦ παιδεῦσαι τοὺς ἄρχοντας αὐτοῦ ὡς ἑαυτόν.» Ὁμοιον τό· «Οὐχὶ διὰ τοῦ Θεοῦ ἡ διασάφησις αὐτῶν ἐστίν;» Οὐ γὰρ ἔλυσεν τοὺς ὀνειρούς τῷ Φαραῶ, μὴ τοῦ Θεοῦ παρασχόντος τὸ δύνασθαι συνιέναι αὐτούς.

- 5 «Καὶ εἰσῆλθεν Ἰσραὴλ εἰς Αἴγυπτον, καὶ Ἰακώβ παρώκησεν ἐν γῇ Χάμ.» Υἱοὶ Νῶε, Σήμ, Χάμ, Ἰάφετ· τοῦ δὲ Χάμ παῖς Χαναάν. Τούτου δὲ Μεστραῖμ ἐρμηνεύεται Αἴγυπτος, ἀφ' οὗ καὶ ἡ χώρα. Ὅτε τοίνυν εἰσῆλθεν Ἰακώβ εἰς Αἴγυπτον εἰκὸς ἦν τὸν Χάμ πάππον ὄντα τοῦ Μεστραῖμ ἐν Αἰγύπτῳ κατοικήσαντα, τοῦ Χαναάν ἐπὶ τῆς Παλαι-
10 στίνης οἰκοῦντος. Διὰ δὲ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ Ἰακώβ, ὃς εἰσῆλθεν εἰς Αἴγυπτον, καὶ οἱ τούτου παῖδες δηλοῦνται. Ἐν ἐβδομήκοντα γὰρ ψυχαῖς κατέβη Ἰσραὴλ εἰς Αἴγυπτον, εἶπεν ἡ Γραφή. «Καὶ Ἰακώβ παρώκησεν ἐν γῇ Χάμ.» Χάμ ἐγέννησε τὸν Χαναάν, Χαναάν δὲ τὸν Μεστραῖμ, ὃς ἐρμηνεύεται Αἴγυπτος. Διδὼ καὶ Χάμ γῆν τὴν Αἴγυπτον
15 καλεῖ, ὡς τοῦ ἀπογόνου οὖσαν τοῦ Χάμ.

«Καὶ ἠύξησε τὸν λαὸν αὐτοῦ σφόδρα.» Ὡστε τὸν Φαραῶ λέγειν, ὃς οὐκ ᾔδει τὸν Ἰωσήφ· «Ἴδου νῦν πολυπληθεῖ τὸ ἔθνος, καὶ ἰσχύει ὑπὲρ ἡμᾶς.¹» Οὐκ ἂν δὲ αὐξηθέντες ἐκραταιώθησαν, εἰ μὴ τῆς Ἰωσήφ ἔτυχον προστασίας καὶ τῆς τοῦ Φαραῶ δεξιώσεως.

- 20 «Καὶ μετέστρεψε τὴν καρδίαν αὐτοῦ, τοῦ μισῆσαι τὸν λαὸν αὐτοῦ.» Ἐπειδὴ ἐκ τοῦ τιμᾶσθαι παρὰ τῶν Αἰγυπτίων αὐτοὺς εἰς τὴν ὁμοίαν αὐτοῖς εἰδωλολατρείαν ἐξέβησαν, τούτου χάριν παρεσκεύασε μισῆσαι αὐτοὺς καὶ τὰ βαρέα τῶν ἔργων ἐπιθεῖναι, ἵνα κακωθέντες καταφύγῳσι πρὸς τὸν Θεόν, καὶ εὖροι χώραν πληρωθῆναι ἢ ἐπαγ-
25 γελία ἢ πρὸς Ἀβραάμ.

«Ἐξαπέστειλε Μωϋσῆν τὸν δοῦλον αὐτοῦ», κ.τ.λ. Μόνους γὰρ τοῖς περὶ τὸν Μωϋσῆν καὶ Ἀαρὼν ἀπεκάλυψε τῷ λόγῳ τό, εἰς αἷμα, καὶ τὰ ἕτερα τῶν σημείων.

- 30 «Ἐξαπέστειλε σκότος καὶ ἐσκότασεν.» Ἐπειδὴ ἀφέντες τὸν δημιουργὸν Αἰγύπτιοι τῇ κτίσει ἐλάτρευον, τούτου χάριν δι' αὐτῆς αὐτοὺς τῆς κτίσεως ἐκάλαζεν, ἐξ ἀέρος λέγω δὴ, καὶ πυρός, καὶ γῆς, καὶ ὕδατος.

«Μετέστρεψε τὰ ὕδατα αὐτῶν εἰς αἷμα.» Οὐ γὰρ τὴν χροιάν τῶν ὑδάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν μετέβαλε τῆς γεύσεως τὴν ποιότητα· ὥστε ἅπαντα διαφθαρῆναι τῶν ἰχθύων τὰ γένη.

- 35 Ἑλληλοῦα.

PE'.

Ὑπόθεσις.

Ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ τὰς ἁμαρτίας καταλέγει τοῦ προτέρου λαοῦ, διδάσκων, ὡς καὶ διαγέγονεν ἡ ἀποβολὴ αὐτῶν. Εἰσὶ δὲ αὗται· πρῶ-

1. Ἐξ. 1, 9.

τον μὲν παρεπίκραναν αὐτὸν διαβαίνοντες ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσῃ, εἰπόντες· «Παρά τὸ μὴ εἶναι μνήματα ἐν Αἰγύπτῳ, ἐξήγαγεν ἡμᾶς ὧδε ἀπολέσαι.¹» δεῦτερον ἐπείρασαν τὸν Θεὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ· τρίτον παρώργισαν Μωϋσῆν ἐν τῇ παρεμβολῇ· τέταρτον ἐποίησαν μόσχον ἐν Χωρήβ· πέμπτον ἐξουδένωσαν γῆν ἐπιθυμητήν· ἕκτον ἐτελέστησαν τῷ Βεελφεγὼρ· ἑβδομον παρώργισαν αὐτὸν ἐπὶ ὕδατος ἀντι- 5 λογίας· ὄγδοον τῷ μὴ ἐξολοθρεῦσαι τὰ ἔθνη, ἃ εἶπε Κύριος αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ προσκυνῆσαι τοῖς εἰδώλοις, ὡς καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν εἰς θυσίαν αὐτοῖς εἰσαγαγεῖν.

«Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι χρηστός. . . Μακάριοι οἱ φυλάσ- 10 σοντες κρίσιν», κ.τ.λ. Οὗτοι γὰρ ἄξιοι μόνοι τὰς δυναστείας λαλεῖν τοῦ Κυρίου, οἱ τὰ ἐν ταῖς Γραφαῖς ὑπὸ Θεοῦ κεκριμένα ποιοῦντες, πάντα τε κρίσει καὶ λόγῳ διαπραττόμενοι, καὶ δια παντὸς ἔχοντες τοῦ Θεοῦ τὴν κρίσιν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν. Οὗτοι γὰρ ἀκολούθως καὶ «ποιοῦνται δικαιοσύνης» εἰσὶν, ἐπιτελοῦντες ἔργῳ τὸ δίκαιον. 15

«Μνήσθητι ἡμῶν, Κύριε, ἐν τῇ εὐδοκίᾳ τοῦ λαοῦ σου.» Ἐντεῦθεν τὸ τῶν Ἰουδαίων πρόσωπον εἰσάγεται, εὐχομένων μεταλαβεῖν τῆς τοῖς ἔθνεσι διδομένης σωτηρίας.

«Ἐκάλυψεν ὕδωρ τοὺς θλίβοντας αὐτούς.» Δηλαδὴ τῶν θλιβόντων· ὁ γὰρ συνεξελθὼν ἐπίμικτος οὐ τῶν θλιβόντων ἦν, ἀλλὰ τῶν 20 πιστευσάντων.

«Καὶ ἐπίστευσαν τῷ λόγῳ αὐτοῦ, καὶ ἦσαν τὴν αἴνεσιν αὐτοῦ.» Δι' ἀγαθότητα γὰρ τοῦ Θεοῦ προστεθέντων καὶ τῶν ἐν τῇ θαλάσῃ κυμάτων, παραχρῆμα μὲν πιστεύσαντες, ἦσαν αὐτῷ τὴν ὥδην τὴν ἐν Ἐξόδῳ κειμένην· εἰτα πάντα παρέδωκεν λήθη. «Καὶ ἦσαν τὴν 25 αἴνεσιν αὐτοῦ.» Ὅτε ἐξῆλθον αἱ χορεύουσαι μετὰ Μαριαμ λέγουσαι· «Ἄσωμεν τῷ Κυρίῳ· ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται.²»

«Καὶ ἐπείρασαν τὸν Θεὸν ἐν ἀνύδρῳ.» Τὸ δέ, «καὶ ἐπείρασαν τὸν Θεὸν ἐν ἀνύδρῳ» παρώργισαν γὰρ αὐτὸν εὐθέως μετὰ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν.

«Καὶ ἠλλάξαντο τὴν δόξαν αὐτοῦ ἐν ὁμοιώματι μόσχου ἐσθίνοντος χόρτον.» Δόξαν ἦν αὐτοῖς ὁ Θεός, ὃν ἀφέντες προσεκύνησα τῷ μόσχῳ.

«Εἰ μὴ Μωϋσῆς ὁ ἐκλεκτός ἐστι ἐν τῇ θραύσει.» Ὅτε εἶπεν· «Εἰ μὴ ἀφεῖς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μὴ, κάμει ἐξάλειψον 35 ἐκ τῆς βίβλου σου ταύτης ἥς ἔγραψας.³»

«Καὶ ἐξουδένωσαν γῆν ἐπιθυμητήν.» Πέμπτον ἐγκλημα τοῦτο μετὰ τὴν Ἐρυθρὰν, καὶ τὴν ἐρημον, καὶ τὴν εἰς Μωϋσῆν παροινίαν, καὶ τὸν μόσχον τὸν ἐν Χωρήβ. Ἐπανελθόντες γὰρ οἱ κατὰσκοποι, κακῶς λέγοντες τὴν γῆν, καὶ τοὺς ἄλλους ἀπέστρεψαν, χωρὶς Ἰησοῦ 40 τοῦ Ναυῆ καὶ Χαλεβ τοῦ Ἰεφωνῆ.

«Καὶ ἐγόγγυσαν ἐν τοῖς σκηνώμασιν αὐτῶν.» Ὅτε οἱ κατάσκοποι ἐλθόντες διέστρεψαν τὴν γνώμην τοῦ λαοῦ.

«Καὶ ἐτελέσθησαν τῷ Βεελφεγῶρ.» Εἶδωλον τοῦτο Ἀμμανιτῶν, καλούμενον παρ' Ἑλλήσι Κρόνος.

5 «Καὶ ἔστη Φινεὲς καὶ ἐξιλάσατο.» Ὅτε ἀνείλε τὴν Μαδιανῖτιν μετὰ τοῦ πορνεύσαντος. Διδάσκει δὲ ἡμᾶς ὁ λόγος πόσον δύναται ἐνὸς ἀνδρὸς εὐσέβεια πρὸς Θεόν.

«Καὶ ἐπόρνευσαν ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν.» Ταῦτα διδάσκουσι Κριτῶν τε καὶ Βασιλειῶν αἱ βίβλοι, ὡς παρεδόθησαν ἄλλοτε
10 ἄλλοις, Μωαβίταις, Ἀμμανίταις, Ἀμαληκίταις, Μαδιαναίοις, ἄλλοφύλοις, τῇ παραδόσει παιδεύμενοι.

«Καὶ ἐκυρίευσαν αὐτοὺς οἱ μισοῦντες αὐτούς.» Βαβυλώνιοι καὶ Ἀσσύριοι ἐπεκράτουν τοῖς Ἰσραηλίταις διὰ τὰς παρανομίας αὐτῶν.

«Πολλάκις ἐρρύσατο αὐτοὺς. Αὐτοὶ δὲ παρεπίκραναν αὐτὸν ἐν
15 τῇ βουλῇ αὐτῶν.» Ὁ μὲν ἦν αὐτοῖς ἐκ φιλανθρωπίας γλυκὺς, οἱ δὲ πικρὸν ἑαυτοῖς ἠνάγκαζον φαίνεσθαι. Καὶ πάλιν ἔσωσεν αὐτὸν οἷα Σωτὴρ· οἱ δὲ ἀπώλοντο ἔργοις ἀπωλείας ἑαυτοὺς περιπεύραντες· μέχρι πολλάκις αὐτοὺς ποιοῦντες τέλος ἀπώλοντο. Τὸ δέ, «πλεονάκις», ὅμοιον τῷ, «Ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου;»¹ τὸ
20 δέ· «Καὶ ἐταπεινώθησαν ἐν ταῖς ἀνομίαις αὐτῶν», τῷ «Οὐκ ἠθέλησατε.»² Ἐπάγων γὰρ τὴν παιδείαν, πάλιν μετεδίδου φιλανθρωπίας· οἱ δὲ αὐτὸν τοῖς πολεμίοις ἡμέιβοντο.

«Καὶ ἔδωκεν αὐτοὺς εἰς οἰκτιρμοὺς ἐναντίον πάντων τῶν αἰχμαλωτευσάντων αὐτούς.» Τοῦτό φησι διὰ Κύρον τὸν ἀπολύσαντα αὐτοὺς
25 τῆς αἰχμαλωσίας, καὶ Δαρεῖον καὶ Ἀρταξέρξην, τοὺς καὶ χρήματα δόντας εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ.

Ἀλληλοῦϊα.

P5'.

«Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι χρηστός.» Μετὰ τὴν ἀποβολὴν
30 τοῦ Ἰουδαίων λαοῦ εἰκότως τὴν κλῆσιν τῶν ἔθνων κατασημαίνει, τὴν γενομένην διὰ τῶν ἀποστόλων. Διὸ καὶ αἰνεῖν προστάττει τὸν Θεόν, καὶ ἐξομολογεῖσθαι αὐτῷ ἐπὶ τῷ μεγάλῳ αὐτοῦ ἐλέῳ.

Ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν, καὶ βορρᾶ καὶ θαλάσσης.» Καὶ
35 τίνες ἐκ τῶν τεσσάρων τῆς οἰκουμένης κλιμάτων συναχθέντες ἢ πάντα τὰ ἔθνη τὰ πάλαι ἔρημα θεοσεβείας τυγχάνοντα, καὶ μηδὲ νοτίδος θείας μεταλαβόντα, ἀλλ' ἐν πολλῷ διψεῖ τυγχάνοντα;

«Ὅδὸν πόλεως κατοικητηρίου οὐχ εὔρον.» Οὐ γὰρ ἦν αὐτοῖς πολιτεία χρηστή, ἀλλ' ἦσαν ἐν πλάνῃ πολλῇ.

«Πεινῶντες καὶ διψῶντες, ἡ ψυχὴ αὐτῶν ἐν αὐτοῖς ἐξέλειπεν.»

Οὐδὲ γὰρ εἶχον ἄρτον τὸν στηρίζοντα καρδίαν ἀνθρώπου· οὐδὲ τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν, περὶ οὗ λέλεκται· «Ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος οὐ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα.¹»

«Καὶ ὠδήγησεν αὐτοὺς εἰς ὁδὸν εὐθεῖαν.» Τὴν εἰς ἑαυτὸν πίστιν δηλαδὴ. Αὐτὸς γὰρ ἔλεγεν· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός.²» «Τοῦ προρευθῆναι εἰς πόλιν κατοικητηρίου.» Τὴν ἐκκλησίαν φησὶν, ἣ τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ. 5

«Ἐξομολογησάσθωσαν τῷ Κυρίῳ τὰ ἐλέη αὐτοῦ... ὅτι ἐχόρτασε ψυχὴν κενήν.» Καὶ τίς ἐκείνη ἡ ψυχὴ, ἣ ἐκείνων περὶ ὧν λέλεκται· «Πεινῶντες καὶ διψῶντες, ἡ ψυχὴ αὐτῶν ἐν αὐτοῖς ἐξέλειπεν; Καὶ 10 ψυχὴν πεινῶσαν ἐνέπλησεν ἀγαθῶν.» Τοῦ νοητοῦ ἄρτου δηλονότι.

«Καθημένους ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου.» Σκιὰν θανάτου οὐκ ἂν ἀμάρτοις λέγων τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ τὰς ἐν ἀθεότητι πράξεις· αὗται γὰρ εἰσιν αἱ χωρίζουσαι ἡμᾶς τῆς ἀληθινῆς ζωῆς. Ἐν ταύταις δὲ ἤμεν πρότερον, διὰ τὸ παραπικραίνειν τὸν Θεόν, καὶ τὴν βουλὴν 15 τοῦ Ὑψίστου παροξύνειν. Δέον γὰρ ἐκ μεγέθους καὶ καλλονῆς κτισμάτων τὸν γενεσιουργὸν τῶν ὄλων θεωρεῖν, καὶ τὴν αἰδίδιον αὐτοῦ δύναμιν καὶ θεϊότητα ἀπὸ κτίσεως κόσμου νοεῖν· ἡμεῖς οἱ τυφλοὶ, ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου διάγοντες, καὶ τὰς λογικὰς τῆς ψυχῆς 20 δυνάμεις πεπεδημένοι καὶ πεπηρωμένοι, ἐνῆλλάττομεν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνης φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων. «Πεπεδημένους ἐν πτωχείᾳ καὶ σιδήρῳ.» Ταῖς σειραῖς τῶν ἰδίων ἀμαρτιῶν ἕκαστος σφίγγεται, παντὸς πτωχεύων ἀγαθοῦ καὶ καλοῦ.

«Ὅτι παρεπίκραναν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ.» Οὐδαμῶς τὸν θεῖον 25 παραδεχόμενοι νόμον, ἀλλὰ τοῖς σοφοῖς τοῦ αἰῶνος τούτου προνέμοντες ἑαυτοὺς. «Καὶ τὴν βουλὴν τοῦ Ὑψίστου παρώξυναν.» Καὶ ποία ἦν ἡ βουλὴ τοῦ Ὑψίστου, ἣ τὸ θέλειν αὐτὸν «πάντας ἀνθρώπους σῶζεσθαι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔλθεῖν;³»

«Ἡσθένησαν, καὶ οὐκ ἦν ὁ βοηθῶν.» Οὐ γὰρ ἰσχυέ τις τῆς ἀμαρτίας ποιήσασθαι τὴν ἀναίρεσιν. 30

«Καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἔσωσεν αὐτούς.» Τίς γὰρ μείζων ἀνάγκη τοῦ δεδουλῶσθαι πνεύμασι πονηροῖς ἐν ἀγνοίᾳ Θεοῦ, καὶ πτωχείᾳ ψυχῆς, καὶ πενίᾳ κακίας;

«Καὶ τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν διέρρηξε.» Τό, «διέρρηξε», τὴν ἀθρόαν 35 τῆς ἀμαρτίας καθάραισιν καταδείκνυσιν.

«Ἐξομολογησάσθωσαν τῷ Κυρίῳ τὰ ἐλέη αὐτοῦ.» Τὰ αὐτὰ δεύτερον εἶπεν ἐπὶ ταῖς εὐεργεσίαις αὐτοῦ. «Ὅτι συνέτριψε πύλας χαλκᾶς.» Τὴν μέχρις ἄβδου τοῦ Σωτῆρος κάθοδον σημαίνει, ἣν ποιη- 40 σάμενος, ἀνεπέτασε τοῦ ἄβδου τὰς πύλας, πάλαι δεσμοῖς ἀρρήκτοις κεκλεισμένας πᾶσιν. Οὐ γὰρ ἦν παλινδρομησαὶ βουλομένοις· ἀλλ'

1. Ἰω. 4, 13. 2. Ἰω. 14, 6. 3. Α' Τιμ. 2, 4.

αὐτὸς εἶρκε «τοῖς ἐν δεσμοῖς· Ἐξέλθατε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει·
Ἀνακαλύφθητε.¹»

«Πᾶν βρώμα ἐβδελύξατο ἡ ψυχὴ αὐτῶν.» Οὐ γὰρ ἦν ὁ διατρέφειν
αὐτοὺς δυνάμενος λόγος. Πύλαι δὲ θανάτου αἱ φέρουσαι πρὸς θάνατον
5 ἁμαρτίαι.

«Καὶ θυσάτωσαν αὐτῷ θυσίαν αἰνέσεως.» Ἐπὶ τοὺς ἁγίους ἀπο-
στόλους μεταφέρει τὸν λόγον· αὐτοὶ γὰρ εἰσιν οἱ τὰ μυστήρια τῆς
Καινῆς Διαθήκης παραδόντες ἡμῖν.

«Ἔθετο ποταμοὺς εἰς ἔρημον.» Τὸ τῶν Ἰουδαίων εὐρυτον ἀδό-
10 κιμον γένος φησί. Τοὺς γὰρ πάλαι λιμῷ τηκομένους καὶ τῆς πνευ-
ματικῆς τροφῆς ἐνδεεῖς ἐν ἐκείνοις κατέφκισε τοῖς ποταμοῖς.

«Γῆν καρποφόρον εἰς ἄλμην.» Τὴν τῶν Ἰουδαίων φησί συνα-
γωγὴν. Ἦσαν γὰρ οἱ δαίμονες οἰκήτορες τῆς γηίνης πολιτείας·
ἐκαρποφόρει δὲ αὐτὴν ἡ ἀσέβεια. Ἐξήραναν δὲ αὐτὴν οἱ ἀπόστολοι
15 τῷ ἁλατι τῆς διδασκαλίας, περὶ ὧν φησιν· «Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς
γῆς.²»

«Ἔθετο ἔρημον εἰς λίμνας ὑδάτων.» Τὸν ἐξ ἐθνῶν διασημαίνει
λαόν· σύμμικτος γὰρ ἡ προφητεία, τῶν δύο λαῶν εἰσφέρουσα τὸ
πρόσωπον· τοῦ μὲν τὴν ἀποβολήν, τοῦ δὲ τὴν εἰσβολήν.

20 «Καὶ συνεστήσαντο πόλεις κατοικεσίας.» Ἀγαθὴν δηλονότι
καὶ οὐράνιον πολιτείαν.

«Καὶ ἐσπείρειν ἀγροὺς καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνας.» Νοήσεις
τοὺς ἀγροὺς ἀπὸ τοῦ εἰρηκότος· «Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείραι
τὸν σπόρον αὐτοῦ.³» τοὺς δὲ ἀμπελῶνας τὰς Ἐκκλησίας, καθὼ ἐλ-
25 ρηται· «Αἱ ἀμπελοὶ ἐκύπρισαν, ἔδωκαν ὅσμήν.⁴»

«Καὶ τὰ κτήνη αὐτῶν οὐκ ἐσμίκρυνεν.» Κτήνη τοὺς ἀλογωτέ-
ρους τῆς Ἐκκλησίας φησί, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Κτηνώδης ἐγενήθη
παρὰ σοῦ.⁵» καί, «Ἀνθρώπους καὶ κτήνη σώσεις, Κύριε.⁶»

«Καὶ ὀλιγώθησαν.» Οἱ ἐν τῷ προτέρῳ δηλονότι λαῶ.

30 «Ἐξεχύθη ἐξουδένωσις ἐπ' ἄρχοντας αὐτῶν.» Τοὺς Γραμματεῖς
καὶ Φαρισαίους φησί. «Καὶ ἐπλάνησεν αὐτοὺς ἐν ἀβάτῳ, οὐχ ὁδῷ.»
Πλανῶνται γάρ, φησὶν, ἀγνοήσαντες τὸν εἰπόντα· «Εγὼ εἰμι ἡ
ὁδός.⁷»

«Καὶ ἐβοήθησε πέννι ἐν πτωχείᾳ.» Καὶ τίς ὁ πέννης, ἡ ἐκεῖνος
35 περὶ οὗ εἴρηται· «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι;⁸» «Καὶ ἔθετο
ὡς πρόβατα πατριάς.» Ἰδίας, φησὶν, ἐλογίσαστο τὰς ἐκ τῶν πα-
τριῶν ἀπάντων συναγομένας ἀγέλας.

«Ὁψονται εὐθεῖς καὶ εὐφρανθήσονται.» Καὶ τίνες οἱ εὐθεῖς, ἡ
περὶ ὧν εἴρηται· «Ὑμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοί, ὅτι βλέπουσιν.⁹»

1. Ἦσ. 49, 9.

2. Ματθ. 5, 13.

3. Ματθ. 13, 3.

4. Ἄσμ. 2, 13.

5. Ψαλμ. 72, 22.

6. Ψαλμ. 35, 7.

7. Ἰω. 14, 6.

8. Ματθ. 5, 3.

9. Ματθ. 13, 6.

«Καὶ πᾶσα ἀνομία ἐμφράξει τὸ στόμα αὐτῆς. Θεὸς ὁ δικαίων, τίς ὁ κατακρίνων;»¹»

Ῥδὴ ΨΑΛΜΟΥ τῷ Δαυίδ.

PZ'.

Ῥπόθεσις.

5

Καὶ ἐν τούτῳ ἡ παρουσία τοῦ Κυρίου ἡ εἰς τὰ ἔθνη γενομένη κηρύττεται. Ἦδη δὲ πάντων τῶν στίχων τῶν ἐν τῷ παρόντι ψαλμῷ ἐν τοῖς ὀπίσω ψαλμοῖς ἐρμηνευομένων, περιττὸν ἂν εἶη πάλιν τοῖς αὐτοῖς χρήσασθαι εἰς ἐρμηνείαν τῶν προκειμένων.

«Ἐτάμην ἡ καρδίᾱ μου ἡ Θεός.»

10

Ἦδη δὲ τῶν στίχων τούτων τὴν ἐρμηνείαν ἐν τῷ νθ' ψαλμῷ τεθεικάμεν.

«Ἐξεγέρθητι, ἡ δόξα μου.» Δόξα δὲ αὐτοῦ ἡ θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ ἔξις, καθ' ἣν διάκειται πρὸς τὴν ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν ἀρετὴν.

15

«Ὅτι μέγα ἐπάνω τῶν οὐρανῶν τὸ ἔλεός σου.» Τοσοῦτόν σου τὸ ἔλεος, ὥς ὑπερβαίνειν ὕψος οὐράνιον, καὶ πανταχοῦ διέφτουσιν αἱ τῆς σῆς ἀληθείας ἀκτῖνες, προφητῶν καὶ ἀποστόλων καὶ διδασκάλων ταῖς ἐκείνης ῥανίσιν ἀρδευόντων τὴν γῆν.

«Ἐψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς, ὁ Θεός.» Ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τῆς παρούσης λέξεως ὁ αὐτός ἐστι τῷ πεντηκοστῷ ἔκτῳ ψαλμῷ, καὶ ἀπὸ ταύτης μέχρι τέλους τῷ πεντηκοστῷ ἐνάτῳ. Καὶ εἴρηται τὰ εἰκότα.

«Ἐψωθήσομαι καὶ διαμεριῶ Σίχημα.» Τὰ τῶν Ἰουδαίων ἐγκρι-
τα καὶ ἐξαιρετα διαμερίζειν τοῖς ἔθνεσι καὶ εἰς κληρονομίαν καταμε-
τρεῖν μετὰ χαρᾶς ὑπέσχετο. Ὡς γὰρ ἀγαθὸς πατὴρ χαίρει πολλοὺς
υἱοὺς προσλαμβάνων καὶ κτώμενος. Συμβολικῶς δὲ ταῦτα καὶ δι'
αἰνίγματος αἰνιττόμενος φθέγγεται. Ἐπὶ γὰρ τῇ κοιλάδι τῶν ἐθνῶν
χωρίον τοῦτο τῆς Σιχὲμ καὶ Σίχημα λεγομένης ἐτύγγαθεν. Ὁ Ἰακώβ,
ἐκ Μεσοποταμίας ἀναβάς μετὰ τῶν τέκνων, ὤκησεν ἐνθα τὴν Δεῖνα
θυγατέρα τοῦ Ἰακώβ Ἐμὼρ ὁ υἱὸς τοῦ Σιχὲμ ἐρασθεὶς ἤρπασε καὶ
ἐφθειρεν. Οἱ γὰρ τοῦ Ἰακώβ παῖδες αὐτὸν μετὰ παντὸς λαοῦ κατέ-
σφαξαν ἀπαντήσαντες. Οὕτω τὰ Σίχημα, τῶν σκηνῶν κοιλάς, κτί-
σματα τοῦ πατριάρχου· γέγονε. Τοῦτο τοίνυν τὸ χωρίον μερίζων
Ἰακώβ τοῖς παισὶ, τὸν κλῆρον ἐξαιρετον Ἰωσήφ ἀπένειμεν· ἐπειδὴ
τοῖς ἀδελφοῖς νέος ὢν οὐκ ἐκοινώνει τοῦ δράματος. Καὶ τούτου
χάριν καταμετρεῖν καὶ μερίζειν ἐπαγγέλλεται· ἵνα τὴν ἐξαιρετον
τοῦ νέου Ἰωσήφ τοῦ Χριστοῦ κληρονομίαν μερίζεσθαι συμβολικῶς
νοήσης τοῖς ἔθνεσιν.

1. Ῥωμ. 8, 33.

Εἰς τὸ τέλος, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

P'H.

Ὑπόθεσις.

Ὁ παρὼν ψαλμὸς τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ κατασημαίνει, τὰς τε
5 ἐσομένας τιμωρίας κατὰ τε τοῦ Ἰούδα καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰουδαίων
λαοῦ. Ὅσα δὲ εὐκτικῶς λέλεκται ἐν τῷ ψαλμῷ, ἰστέον ὅτι προφητι-
κῶς πάντα εἴρηται. Οἶον ὅταν λέγει· «Διάβολος στήτω ἐκ δεξιῶν
αὐτοῦ», ἀντὶ τοῦ, «στήσεται», λέγει. Οὐ γὰρ εὐχεται τοῦτο γενέσθαι·
ἀλλ' ὁ μέλει συμβῆναι διὰ τὴν ἐκείνου κακίαν τοῦτο προαγορεύει·
10 καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων δὲ ὡσαύτως. Ἐξοίεν, φησί, καὶ οὗτοι τοὺς δια-
βάλλοντας, καὶ μὴ ἀποσταίεν αὐτῶν. Εἰ δὲ κρίνονται, πρὸς αὐτοὺς
κατακριθεῖεν. Ἀλλὰ καὶ εἰ ἐπεκαλέσαντό σε, φησὶν, ἐν τῷ καιρῷ
τῆς ἀνάγκης, εἰς ἁμαρτίαν αὐτοῖς λογισθεῖν, μνήμης γενομένης
ὧν ἥμαρτον. Σύντεμε δὲ τὰς ἡμέρας αὐτῶν, ἵνα, ζώντων καὶ ὁρῶντων
15 αὐτῶν, τὴν ἀξίαν, ἣν οὐδὲ ὄντως ὠνήσαντο, ἕτερος ἀφαρπάσῃ.
Ἐπειτα δὲ καὶ αὐτοὺς ἀνελε, ὥς διαβῆναι τὴν συμφορὰν εἰς τοὺς
ἐξ ἐκείνων· ὥστε ὁρφανωθῆναι μὲν τοὺς υἱοὺς αὐτῶν, χρεῖα δὲ
ἐκδοθῆναι τὴν γυναῖκα· ὥστε τοὺς υἱοὺς βιαζομένους καὶ συρομένους
ὑπὲρ πατρῶν παρανομημάτων δίκας ὑφέξειν.

20 «Ὁ Θεός, τὴν αἰνέσιν μου μὴ παρασιωπήσης.». Ὅσον αἱ Ἐκ-
κλησίαι Χριστοῦ συνεστῶσιν αἱ ἀνατέλλουσαι πανταχοῦ, αἰνεῖ ὁ
Θεὸς ἐν αὐταῖς τὸν Υἱόν. Λέγει οὖν ὁ Χριστὸς πρὸς τὸν Πατέρα·
Εἰ καὶ προδιδούς με ὁ Ἰούδας, δόξει ἐμποδίζειν τὸν αἶνόν μου·
οὕτως δὲ αἰνεσόν με, μαρτυρῶν μου τῇ θεότητι, ἣν μὴ πιστεύσας
25 ἐν ἐμοὶ Ἰούδας, προδεδωκέ με. «Ὅτι στόμα ἁμαρτωλοῦ καὶ στόμα
δολίου ἐπ' ἐμέ ἠνοιχθη.». «Ἀμαρτωλοῦ» τοῦ διαδόλου· αὐτὸς γὰρ
ἁμαρτωλὸς πρὸς ἀλήθειαν· «δολίου» τοῦ Ἰούδα· ἄμφω γὰρ κατὰ
τοῦ Χριστοῦ ἐλάλησαν.

«Ἀντὶ τοῦ ἀγαπᾶν με ἐνδιέβαλλόν με... καὶ ἔθεντο κατ' ἐμοῦ
30 κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν», κ.τ.λ. Τῶν λόγων οἱ μὲν εἰσιν ἀγάπης, οἱ δὲ
μίσους, οἱ δὲ οὐδ' ἐτέρως ἔχοντες. Ἐκολάκειε γὰρ ὥς διδάσκαλον,
καὶ τῷ δόλῳ ὥς ἐδόκει ἡγωνίζετο εἰς προδοσίαν τοῦ διδασκάλου.

«Κατάστησον ἐπ' αὐτὸν ἁμαρτωλόν.». Ἀμαρτωλὸς μὲν αὐτὸς
ὁ τῆς ἁμαρτίας εὐρετὴς ὁ Σατανᾶς· τὸ δέ, «κατάστησον», ἀντὶ τοῦ,
35 μέλλει καθιστασθαι. «Ἐπ' αὐτὸν» δὲ τίνα ἢ τὸν προδότην Ἰούδαν;
«Καὶ διάβολος στήτω ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ.». Καὶ ἐν τῷ Ζαχαρίᾳ δὲ
φησι· «Καὶ ἔδειξέ μοι Κύριος Ἰησοῦν τὸν ἱερέα τὸν μέγαν, ἐστῶτα
πρὸ προσώπου ἀγγέλου Κυρίου, καὶ διάβολος εἰστήκει ἐκ δεξιῶν
αὐτοῦ, τοῦ ἀντικεῖσθαι αὐτῷ.¹» Οὐκ ἀντίκειται δὲ τῷ Ἰούδᾳ.

40 «Ἐν τῷ κρίνεσθαι αὐτὸν ἐξέλθαι καταδικασμένος.». Ἐν τῷ μέλ-

¹ 1. Ζαχ. 3, 1.

λονται, φησί, δικαστηρίῳ οὐδένα ἔξει λόγον ἀπολογίας. «Καὶ ἡ προσευχὴ αὐτοῦ γενέσθω εἰς ἁμαρτίαν.» Εἰσὶ τινες ὧν αὐτὴ ἡ προσευχὴ εἰς ἁμαρτίαν γίνεται, ὡς ἐθνῶν προσευχομένων εἰδώλοις, ἢ τῇ κτίσει· καὶ Ἰουδαίων οὐ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ προσευχομένων τῷ Θεῷ· καὶ αἰρετικῶν εὐχομένων Θεῷ οὐκ ὄντι· καὶ προσευχομένων δὲ μετὰ ὁργῆς καὶ διὰ λογισμῶν, ἢ διψυχίας, ἡ προσευχὴ γίνεται εἰς ἁμαρτίαν.

«Γενηθῆτωσαν αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ὀλίγαι.» Εὐθέως γὰρ μετὰ τὴν προδοσίαν ἀγγόνην ἑαυτὸν μεταχειρίσας ἀπηλλάγη, καὶ οὐκ ἐφάνη. «Καὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λάβοι ἕτερος.» Περὶ τοῦ Ματθίου φησὶν· 10 αὐτὸς γὰρ ἐλογίσθη εἰς δικαιοσύνην εἰς τὸν κλῆρον τῶν ἀποστόλων.

«Γενηθῆτωσαν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ὀρφανοί.» Υἱοὶ οἱ λογισμοὶ αὐτοῦ· ὀρφανοὶ γὰρ ἐγένοντο ἀπὸ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ. Γυνὴ δὲ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ· ἐχῆρευσε γὰρ καὶ αὐτὴ ἐκπεσοῦσα ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ διὰ τῆς παρανομίας. «Σαλευόμενοι μεταναστήσωσαν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ 15 ἐπαιτησάτωσαν.» Οἱ γὰρ λογισμοὶ αὐτοῦ, οὓς ἔφαμεν εἶναι υἱούς, μετανάσται γενόμενοι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὴν φιλαργυρίαν χεῖρα ἐξέτειναν εἰς τὸ ἀργύριον, ὡς ἐνδεεῖς καὶ προσαῖται.

«Ἀναμνησθεῖν ἡ ἁμαρτία τῶν πατέρων αὐτοῦ ἔναντι Κυρίου.» Αὐτοῦ τοῦ λαοῦ· συνάπτει γὰρ τῷ προδότη τὸν παράνομον λαόν. 20 Ἐνομίαν δὲ τῶν πατέρων λέγει τὸ ἀποκτεῖναι τοὺς προφῆτας, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Κυρίου· ὅτι πᾶν αἷμα δίκαιον ἐκχυνόμενον ἀπὸ τοῦ Ἀβελ ἕως Ζαχαρίου τοῦ προφήτου ἐκδικηθήσεται ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης.¹ «Καὶ ἡ ἁμαρτία τῆς μητρὸς αὐτοῦ μὴ ἐξαλειφθεῖν.» Μητέρα τοῦ δυσσεβοῦς λαοῦ τὴν πονηρὰν ἐκείνην νοήσεις συναγωγὴν, τὴν 25 πολλάκις παραπικράνασαν τὸν Θεόν.

«Γενηθῆτω ἔναντίον Κυρίου διαπαντός· καὶ ἐξολοθρευθεῖν ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτῶν.» Ὅσα, φησὶν, ἐτόλμησαν αἰεὶ θεώμενος ὁ Θεὸς οὐδεμιᾶς αὐτοῦ ἀξιώσει φειδοῦς· ὡς περὶ πάντων δὲ τῶν ἡπιστηκότων. Καὶ οὐ μόνον λέγων Ἰούδαν, «τὸ μνημόσυνον αὐτῶν», 30 ἔφη πληθυντικῶς. Λέγοις δ' ἂν καὶ ἄλλως πατέρας Ἰούδα τοὺς κατὰ προδοσίαν αὐτὸν γεννήσαντας. Οὗτοι δ' ἂν εἴεν οἱ διὰ τῶν ἀργυρίων αὐτὸν παρορμήσαντες. Καὶ πρῶτος ὁ ἐμβαλὼν τὴν καρδίαν αὐτοῦ Σατανᾶς, καὶ οἱ ἔχοντες σοφίαν τούτου τοῦ αἰῶνος ἄρχοντες, περὶ ὧν ὁ Παῦλός φησιν· «Εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐ Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν.²» 35 «Καὶ ἐξολοθρευθεῖν ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ.» Τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ τοῦ Ἰούδα φησὶν· ἢ καὶ ἄλλως, τῶν ἀρχόντων ἐκείνων κατὰ Χριστοῦ συστάντων. Οὐδὲ γὰρ σπέρμα αὐτῶν ἔμεινεν εἰς μνημόσυνον αὐτῶν.

«Ἀνθ' ὧν οὐκ ἐμνήσθη ποιῆσαι ἔλεος.» Τὸ ἔλεος, φησὶν, οὐκ 40 ἠθέλησε δέξασθαι ὁ δέδωκεν ὁ Πατὴρ τοῖς ἀνθρώποις, καὶ πρὸς τοῖς

1. Πρβλ. Ματθ. 23, 35. 2. Α' Κορ. 2, 8.

αὐτοῖς τοῖς ἀπολωλόσι προβάτοις τοῦ Ἰσραὴλ. Τὸ γάρ, ποιῆσαι, ἀντὶ τοῦ, δέξασθαι, τέθεικεν.

«Καὶ κατεδίωξεν ἄνθρωπον πένητα καὶ πτωχόν.» Αὐτὸν φησὶ τὸν Κύριον, «ὃς ἐπτώχευσε πλούσιος ὢν, ἵν' ἡμεῖς τῇ αὐτοῦ πτωχείᾳ 5 πλουτήσωμεν.» «Καὶ κατανευγμένον τῇ καρδίᾳ τοῦ θανατῶσαι.» Ἀντὶ τοῦ, λυπούμενον· ἐλυπεῖτο γάρ ὁρῶν αὐτῶν τὴν ἀπώλειαν. Τοῦτον οὖν τὸν δι' αὐτοὺς λυπούμενον ἐδίωκον θανατῶσαι.

«Καὶ ἡγάπησε κατάραν. . . . . καὶ ἐνεδύσατο κατάραν ὥσει ἱμάτιον.» Ἐπειδὴ, φησὶν, ἀφέντες τὸ εὐλογεῖν ἐμέ, καθ' ἐκάστην ἡμέραν 10 καταρῶνται· τοῦτο γάρ μέχρι τῆς σήμερον Ἰουδαίων παῖδες ποιοῦσιν· τοῦτου χάριν πάντα αὐτοῖς τὰ προλελεγμένα γενήσεται. «Καὶ εἰσῆλθεν ὥσει ὕδωρ εἰς τὰ ἔγκατα αὐτοῦ.» Οὐ γὰρ ἐξῶθεν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐνδοθεν περίκεινται τὰ κακὰ περικλύζοντα. «Καὶ ὥσει ἔλαιον ἐν τοῖς ὀστέοις αὐτοῦ.» Τοῦτο γάρ ἔχει μόνιμον τὴν ὑγρότητα. Φορὰν δέ 15 φησὶ κακῶν, τοῦ μὲν ὕδατος τὸ σφοδρὸν δηλοῦντος, τοῦ δὲ ἐλαίου τὸ μόνιμον. Ὅφ' ὢν, φησί, καὶ ὡς ἐν ἐσθῆτι καλυπτέσθω, καὶ ὡς ζωστῆρι σφιγγέσθω.

«Τοῦτο τὸ ἔργον τῶν ἐνδιαβαλλόντων καὶ τῶν λαλούντων πονηρὰ τῆς ψυχῆς μου.» Τούτους τρυγῆσουσι τοὺς καρποὺς οἱ τὸ 20 πρὸς ἐμὲ μῖσος ἀναδεξάμενοι, καὶ ὁ τούτοις ὑπουργήσας προδότης. Ἐπειδὴ γὰρ ἀντίθεον αὐτὸν καὶ παράνομον ἐκάλουν, εἰκότως εἶπε· «Τῶν ἐνδιαβαλλόντων με παρὰ Κυρίου.»

«Καὶ σύ, Κύριε, Κύριε, ποιήσον μετ' ἐμοῦ ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου.» Καὶ ταῦτα ἀνθρωπίνως εἰρηκεν ὁ Δεσπότης Χριστός. Πάντα γὰρ 25 τὰ ἀνθρώπινα πλὴν ἁμαρτίας πεπλήρωκεν. Ἐτέχθη γὰρ κατὰ νόμον φύσεως. Τὸ μὲν γὰρ ἐκ γυναικός, τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ὑπὲρ ταύτην δέ, ἐκ Παρθένου. Ἐδέξατο σπάργανα καὶ περιτομήν, καὶ τὴν ἐκ γάλακτος τροφήν· καὶ θυσίας ἐξήνεγκεν, ἐνήστευσε, καὶ ἐπείνησε, καὶ ἐδίψησε, καὶ ἐκοπίασεν· οὕτω καὶ προσευχόμενος ἐν τοῖς 30 ἁγίοις Εὐαγγελίοις διηνεκῶς ἀναγέγραπται. Καὶ ἐνταῦθα ἀνθρωπίνως τὴν θείαν ἐπικαλεῖται βοήθειαν.

«Ῥῦσαί με, ὅτι πτωχὸς καὶ πένης εἰμὶ ἐγώ.» Τοῦτο καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἐν τοῖς ἱεροῖς Εὐαγγελίοις εὐρίσκομεν εἰρημένον. Μέλων γὰρ προσέναι τῷ πάθει εἶπε· «Νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάρακται. Καὶ 35 τί εἶπω; Πάτερ, σῶσόν με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης. Ἀλλὰ, διὰ τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὴν ὥραν ταύτην.»

«Ὡσεὶ σκιά ἐν τῷ ἐκκλῖναι αὐτὴν ἀντανηρέθην.» Σκιά κλιθεῖσα παραπλησίως ἐδεξάμην τοῦ βίου τὸ τέλος· ἀλλὰ καὶ δίκην περιφερομένων ὑπ' ἀνέμων ἀκρίδων διετελέσσα οὐ πόλιν ἔχων, οὐ κώμην, 40 οὐκ οἰκίαν, ἄλλοτε δὲ ἀλλαχοῦ καὶ εἰς ὄρη μεταβαίνων, ἐσθ' ὅτε καὶ τρέχων εἰς ἔρημον.

«Εἰδοσάν με καὶ ἐσάλευσαν κεφαλὰς αὐτῶν». Τοῦτό φησι διὰ τὸ ἐπὶ τῷ σταυρῷ ὄντι αὐτῷ κινεῖν τὰς κεφαλὰς, καὶ λέγειν· «Ὁ καταλύων τὸν ναόν, σῶσον σεαυτόν.¹»

«Καὶ γνώτωσαν, ὅτι ἡ χεὶρ σου αὕτη.» Χεῖρας ἐνταῦθα τὴν πρᾶξιν φησιν, ἣν εἰργάσατο ἀναστήσας ἑαυτὸν ἐκ νεκρῶν.

«Καταράσσονται αὐτοί, καὶ σὺ εὐλογῆσεις, οἱ ἐπανιστάμενοί μοι αἰσχυνθήτωσαν.» Κατησχύνθησαν γὰρ ἅπαντες, σὺκ ὄντος αὐτοῖς ἱερέως, οὐδὲ οὐσης θυσίας, οὔτε ἱερατείας, οὔτε λογίου, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. «Ὁ δὲ δούλός σου εὐφρανθήσεται.» Οὐδὲ τοῦτο ἡμᾶς τὸ ῥῆμα λαβεῖν εἰς ἑτέραν ὑπόθεσιν ἀναγκάσει· Παύλου λέγον- 10
τος· «Ἄλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβών.²» καὶ Ἡσαίου· «Οὕτως λέγει Κύριος ὁ πλάσας με ἐν κοιλίᾳ δούλου ἑαυτοῦ.³» καὶ αὐτὸς δὲ φησιν ἐν Εὐαγγελίοις, ὡς «Ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι.⁴»

«Ἐνδυσάσθωσαν οἱ ἐνδιαβάλλοντές με ἐντροπήν.» Ποία γὰρ 15
οὐκ ἔστιν Ἰουδαίους αἰσχύνῃ; Τὰ μὲν ἅγια τὰ ἑαυτῶν ὀρώσιν ἐκ βάθρων ἠφανισμένα· τοῦτό τε τοῦ παρ' αὐτῶν ἀτιμασθέντος καὶ σταυρωθέντος προσκυνούμενον μῆμα· καὶ τὰς Ἐκκλησίας αὐτοῦ πανταχοῦ τοσοῦτον ἐπιδιδούσας εἰς τε πλῆθος καὶ δόξαν.

«Ἐξομολογήσομαι τῷ Κυρίῳ σφόδρα ἐν τῷ στόματί μου.» Ἡ 20
ἐξομολόγησις τὴν εὐχαριστίαν σημαίνει, ἣν ποιεῖται διὰ τῶν ἔθνων ὁ Υἱός. «Καὶ ἐν μέσῳ πολλῶν αἰνέσω αὐτόν.» Διὰ γὰρ τῆς Ἐκκλησίας αἰνεῖ τὸν Πατέρα.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΘ'.

«Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου.» Τὴν 25
κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ Κυρίου διὰ τῶν παρόντων κατασημαίνει, καὶ τὸν εὐαγγελικὸν αὐτοῦ λόγον, τὸν πάντων κατακυριεύσαντα τῶν ἔθνων, καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς αὐτοῦ ἀνοδὸν, ἧς κατέρχεται ὁ ψαλμὸς λέγων· «Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου.»

«Ἔως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.» 30
Καὶ τίνες ἂν εἶεν οἱ ἐχθροὶ ὁ Ἀπόστολος δηλοῖ βοῶν· «Ὅταν καταργήσῃ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, καὶ τοὺς κοσμοκράτορας, ἔσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος.⁵»

«Ῥάβδον δυνάμεως ἐξαποστελεῖ σοι Κύριος ἐκ Σιών.» Τὸν εὐαγγελικὸν φησι λόγον τὸν ἀπεσταλμένον, ὃς καὶ πάντων τῶν ἐχθρῶν 35
ἐκυρίευσεν.

«Μετὰ σοῦ ἡ ἀρχὴ ἐν ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεώς σου.» Ἡ τὸν καιρὸν τῆς κρίσεως διὰ τούτων σημαίνει, ἐν ᾧ δυνάμει θείᾳ πάντας κρινεῖ

1. Ματθ. 27, 40. 2. Φιλίπ. 2, 7. 3. Ἡσ. 49, 5. 4. Ματθ. 20, 28.
5. Α' Κορ. 15, 26.

ἐλθὼν μετὰ τῶν τῶν ἁγίων ἀγγέλων αὐτοῦ· ἢ τὸν καιρὸν τῆς γεννήσεως αὐτοῦ, ἥτις καὶ ἡμέρα δυνάμειος προσαγορεύεται. Μετὰ σοῦ γὰρ ἔσται ἡ ἀρχή. Κατεξουσιάζει γὰρ τῶν ὅλων, εἰ καὶ γέγονεν ἄνθρωπος. «Ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν ἁγίων σου.» Τὸ δέ, «Ἐν ταῖς
5 λαμπρότησι τῶν ἁγίων σου», οὐδὲν ἕτερον ἢ τὰς χορίας ἐκείνας τῶν ἁγίων ἀγγέλων ἡμῖν κατασημαίνει, τὰς παρὰ τὴν νύκτα ἐκείνην καθ' ἣν ἐγεννήθη ὁ Χριστὸς βοώσας· «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη.¹» «Ἐκ γαστρὸς πρὸ ἐωσφόρου ἐγέννησά σε.» Ὅρα πῶς οἰκειοῦται τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ Μονογενοῦς ὁ Πατήρ. Φησὶ
10 γὰρ ὁ Πατήρ πρὸς τὸν Υἱόν. Πρὸ γὰρ τοῦ ὁρωμένου κόσμου τούτου καὶ διαυγοῦς φωτὸς γεννήσεως, ἐγὼ γεγέννηκά σε. Οὐχ ὅτι γαστέρα ἔχει ὁ Θεός· ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ γνήσια, καὶ οὐ νόθα, ἐκ γαστρὸς πρωτοτοκίων πεφύκασιν.

«Ὡμοσε Κύριος, καὶ οὐ μεταμεληθήσεται.» Ὁ ὄρκος τοῦ Θεοῦ,
15 ὁ λόγος αὐτοῦ ἔστι, πληροφορῶν τοὺς ἀκούοντας, καὶ πίστιν ἐκάστῳ παρέχων, ὅτι ὃ ἐπήγγελται καὶ λαλεῖ, πάντως γενήσεται. Οὐ γὰρ ὡς ἄνθρωπος ὁμνύει Θεός· ἀλλ' ἡμῖν ὁ λόγος αὐτοῦ ἀντὶ ὄρκου πρὸς ἀλήθειαν γίνεται, ὡς τοῦ ἀμεταμελήτου παντὸς ἐσομένου, κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν ὄρκου τυγχάνοντος. «Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν
20 τάξιν Μελχισεδέκ.» Ὅτι οὐ δι' ἐλαίου εἰς ἱερωσύνην ἐχρίσθη ὁ Μελχισεδέκ, ὡς Ἀαρὼν· καὶ ὅτι οὐ τὰς δι' αἱμάτων προσήγαγε θυσίας· καὶ ὅτι τῶν ἐθνῶν ἦν ἀρχιερεὺς, καὶ ὅτι δι' ἄρτου καὶ οἴνου ὑψόλογησε τὸν Ἀβραάμ.

«Κύριος ἐκ δεξιῶν σου συνέθλασεν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς αὐτοῦ βασιλεῖς.» Ἡμέραν ὀργῆς τὸν τῆς κρίσεως καιρὸν φησιν, ἐν ᾗ τοὺς
25 πάλαι βασιλεύσαντας ἐξ ἀπάτης τῶν δαιμόνων ἀνθρώπους συνθραύσει, εἰς τὴν ἄβυσσον καθειρξας αὐτούς.

«Κρινεῖ ἐν τοῖς ἔθνεσι, πληρώσει πτώματα.» Τὰ ἔθνη, φησί, τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων ἐν τῷ τῆς κρίσεως καιρῷ κολάζων, πτωμάτων ἀποδείξει πλήρη, τουτέστι τῆς εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς τιμωρίας. «Συνθλάσει κεφαλὰς ἐπὶ γῆς πολλῶν.» Ὅμοιον τῷ εἰρημένῳ παρ' αὐτοῦ διὰ Ἡσαίου· «Καὶ κατήγαγον τὸ αἶμα αὐτῶν εἰς τὴν γῆν.²»

«Ἐκ χειμάρρου ἐν ὁδῷ πίεται.» Χεῖμαρρον ἢ Γραφὴ τὸν πειρασμόν φησιν. Ὅδὸν δὲ τὴν κατὰ τὴν γῆν αὐτοῦ πορεῖαν σημαίνει, ἐν ᾗ τὸ πάθος ὑπέμεινεν ὁ καὶ διὰ τοῦ χειμάρρου κατέρχεται. «Διὰ τοῦτο ὑψώσει κεφαλὴν.» Διὰ τοῦτο, ποῖον ἢ τὸ παθεῖν αὐτὸν ἐν σαρκί· Ὅμοιον δὲ τὸ εἰρημένον, τό, «Ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου.³»

1. Λουκ. 2, 14. 2. Πρβλ. Ἡσ. 34, 3, 7. 3. Φιλπ. 2, 8.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΓ'.

Ἀλληλούια.

«Ἐξομολογήσομαι σοι, Κύριε, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου.» Ἐκ προσώπου τῶν ἀποστόλων ὁ παρὼν εἰσφέρεται ψαλμός, διηγουμένων ὅσα τοῦ Σωτῆρος καὶ οἱ αὐτοῦ γέγονε τῆς οἰκονομίας τὰ ἔργα. Διδάσκουσι δὲ ταῦτα καὶ τὸν νέον λαόν, ἅμα εὐχαριστοῦντες ἐπὶ τῇ αὐτῶν σωτηρίᾳ. διό καὶ «Ἀλληλούια» ἐπιγέγραπται. «Ἐν βουλῇ εὐθέων καὶ συναγωγῇ.» Βουλὴν εὐθέων εἶπε τὸν τῆς νέας συναγωγῆς λαόν πρὸς τὴν τῆς παλαιᾶς διαστολὴν. Ἐκείνη γὰρ οὐκ ἦν εὐθεῖα, ἀτε ἀεὶ πλανωμένη τῇ καρδίᾳ.

«Μεγάλα τὰ ἔργα Κυρίου, ἐξεζητημένα εἰς πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ.» Ἐν τῇ τῶν εὐθέων συναγωγῇ πάντα τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ εἰσιν ἐξεζητημένα. Οὐ γὰρ ἐστὶ τῶν παρ' αὐτοῦ δεδομένων ἐντολῶν ὁ μὴ ἐκζητεῖ καὶ κατορθοῖ ἢ τῶν εὐθέων συναγωγῇ, τοῦ αὐτοῦ θέλημα διαπαντὸς σπουδάζουσα ἐπιτελεῖν.

«Ἐξομολόγησις καὶ μεγαλοπρέπεια τὸ ἔργον αὐτοῦ.» Ἔργα φησὶν ἅπερ ἐν τῇ οἰκονομίᾳ διεπράξατο. Ὑμνεῖσθω ἀτε μεγαλοπρεπῇ ὑπάρχοντα. «Καὶ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα.» Δικαιοσύνην τὸν εὐαγγελικὸν λόγον φησὶν· ὅτι δὴ ἐπ' ἰσῆς πᾶσιν ἀνθρώποις τὴν σωτηρίαν προῦθηκεν.

«Ἐλεήμων καὶ οἰκτίρμων ὁ Κύριος.» Πάλαι μὲν ἐπηγγείλατο διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν τῷ τῆς οἰκονομίας καιρῷ ποιήσῃ θαυμάσια· τὰ αὐτὰ ἐκεῖνα ἐκπληροῦν ἠθέλησε· ποῖα δὲ ἦν ἡ ἐπηγγείλατο, ἢ, «Τότε ἀνοιχθήσονται ὀφθαλμοὶ τυφλῶν¹», καὶ τὰ λοιπὰ τῶν σημείων· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν ἐθνῶν ἀπάντων ἢ κλησίς, ἦν καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ ἐπετέλεσε. «Τροφὴν ἔδωκε τοῖς φοβουμένοις αὐτόν.» Τὸν νοητὸν ἄρτον φησί, τὸν ἐξ οὐρανῶν καταβάντα.

«Μνησθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα διαθήκης αὐτοῦ.» Διαθήκης τῆς πρὸς τὸν Ἀβραάμ· ὅτι «Εὐλογηθήσονται ἐν σοὶ πάντα τὰ ἔθνη.» «Ἰσχύον ἔργων αὐτοῦ.» Ὁ ἀποστολικός, φησί, χορὸς τῷ κληθέντι πρὸς πίστιν λαῷ τὴν ἰσχύον τῶν ἔργων ἀνήγγειλε τοῦ Χριστοῦ· ἀντὶ τοῦ. Αὐτὰ τὰ ἔργα ἡ ἀεὶ ἐργάζεται ἐν τῇ ἰδίᾳ ἰσχύϊ.

Ἀλληλούια. Τῆς ἐπιστροφῆς Ἀγγαίου καὶ Ζαχαρίου.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΑ'.

«Μακάριος ὁ ἀνὴρ ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον, ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ θελήσει σφόδρα.» Ἐν τούτῳ διδάσκεται ὁ ἀποστολικὸς χορὸς, ὡς ἡ τῶν ἐντολῶν ἐκπλήρωσις, μακαρίους τοὺς ἐργαζομένους ἀποφαίνουσα, ἀγαθὰς προσδοκίας εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα παρέχεται.

1. Ἦσ. 35, 5. 2. Γεν. 18, 18.

«Δυνατὸν ἐν τῇ γῇ ἔσται τὸ σπέρμα αὐτοῦ.» Σπέρμα τὰς ἀγαθὰς πράξεις φησὶν, αἱ καὶ δύναμιν ἔξουσι πνευματικὴν εἰς ἐκείνην τὴν πράξιν γῆν, εἰς τὸ ἀπολαβεῖν αὐτοὺς ὡς εἰργάσαντο τὰς ἀμοιβάς.

«Δόξα καὶ πλοῦτος ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ.» Καὶ ἡ δόξα καὶ ὁ πλοῦτος 5 μὴ τῶν παρερχομένων λογίζεσθω· οὐδὲν γὰρ ὅμοιον παρὰ τοῖς ἁγίοις εὐρίσκεται.

«Ἐξανέτειλεν ἐν σκότει φῶς τοῖς εὐθέσι.» Διὰ τῆς γνώσεως καὶ τῆς διδασκαλίας. Τίς δέ, ἡ ὁ ἀποστολικὸς χορὸς ὁ τὴν ἀγνωσίαν ἐξελάσας τῶν ἐθνῶν διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος;

10 «Οἰκονομήσει τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει.» Οὐδεὶς γὰρ ἀπλῶς καὶ ἀκρίτως πᾶσι προθεῖναι τῆς μυσταγωγίας τὸν λόγον. Καὶ τοῦτο ἦν ὃ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Κύριος· «Μὴ βάλετε τὰ ἅγια τοῖς κυσίν.»¹

«Ἀπὸ ἀκαῆς πονηρᾶς οὐ φοβηθήσεται.» Οὐδὲν γὰρ πρὸς τοὺς ἁγίους τῶν κολαζομένων ὁ φόβος.

15 «Ἐσχόρπισεν, ἔδωκε τοῖς πένησι.» Πένητας κἀνταῦθα ταὺς ἐνδεεῖς νοήσεις τοῦ θείου λόγου, τὰ ἔθνη δηλονότι· οἱ γεωργῶν δίκην τὸν νοητὸν κατέσπειραν λόγον. Οὐδὲν γὰρ κωλύει καὶ ἱστορικῶς αὐτὸ δέξασθαι. «Ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα», καὶ τὰ ἑξῆς. Τοῦ διανείμαντος δηλονότι τὸν εὐαγγελικὸν λόγον.

20 «Ἀμαρτωλὸς ὧφεται καὶ ὀργισθήσεται.» Ἀμαρτωλὸν τὸν διάβολόν φησιν, ὃς καὶ σωζομένων τῶν ἐθνῶν ἀγανακτήσει, ἅτε τὴν πάντων διψήσας ἀπώλειαν.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΒ'.

Ἀλληλουῖα.

25

Ὑπόθεσις.

Ἐν τούτῳ διδάσκεται ὁ νέος λαὸς ἀδιάλειπτον ὕμνον προσφέρειν τῷ λυτρωσαμένῳ· ἅμα δὲ καὶ τῶν ἐθνῶν ἀπάντων κατασημαίνει τὴν κλῆσιν.

30 «Αἰνεῖτε, παῖδες, τὸν Κύριον, αἰνεῖτε τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου.» Διδάσκεται ὁ νέος λαός, ὥς, εἰ καὶ ἀνελήφθη ὁ Κύριος ἡμῶν, καὶ ἔστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' οὖν καὶ οὕτως πλήρης ἐστὶ πᾶσα ἡ γῆ, καὶ ἀπολαύει τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ.

«Ὁ ἐγείρων ἀπὸ γῆς πτωχόν.» Τὸν τῶν ἐθνῶν δηλονότι λαόν.

35 «Ὁ κατοικίζων στεῖραν ἐν οἴκῳ.» Στεῖρα μὲν ἡ τῶν ἐθνῶν πληθὺς, ἥτις καὶ οἶκος γέγονε πνευματικός, ἅτε τὸν Κύριον ἔνοικον ἔγουσα. Γέγονε δὲ καὶ πολλῶν τέκνων μήτηρ μετ' εὐφροσύνης. Ἐσώθη γὰρ αὐτῆς τὰ τέκνα διὰ τῆς πίστεως τῆς εἰς Χριστόν. Ἐχει δὲ τινα καὶ ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν συναγωγὴν, ὅτι ἐκείνη οὐκ εὐφράνθη ἐπὶ τοῖς τέκνοις, ἅτε ἀπωλεία παραδεδομένοις.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΓ'.

'Αλληλούια.

'Υπόθεσις.

Καὶ ἐν τούτῳ ἡ κλῆσις τῶν ἐθνῶν κατασημαίνεται. Διδασκαλία 5
 τε πρὸς τοῦτο αὐτοῖς τοῖς σφζομένοις ἐπὶ τῷ καὶ τὴν Παλαιὰν
 εἰδέναι Διαθήκην, οὖσαν Θεοῦ, καὶ τὴν προτέραν σωτηρίαν τοῦ ἐκ
 περιτομῆς λαοῦ, διὰ τοῦ Κυρίου γεγεννημένην.

«Ἐν ἐξόδῳ Ἰσραὴλ. . . . .» Ἐγενήθη Ἰουδαία ἀγίασμα αὐτοῦ.»
 "Οτε, φησὶν, ἀπηλλάγη τῆς τῶν Αἰγυπτίων δουλείας· τότε ἡ Ἰουδαία 10
 ἀγίασμα αὐτοῦ γέγονεν. Οὐκ αὐτοῦ δὲ Ἰσραὴλ ἤρξε μόνου, ἀλλὰ
 νῦν, φησὶν, εἰς πάντα τὰ ἔθνη ἡ χάρις δίδοται.

«Τὰ ὄρη ἐσκήρτησαν ὥσει κριοί.» Τοῦ Θεοῦ τὰς ἐπιφανεῖας
 ἐν αὐτοῖς ποιουμένου, οἰνεῖ ἐσκήρτων ἐπὶ τῇ τοῦ Ἰσραὴλ σωτηρίᾳ..

«Τί σοί ἐστι, θάλασσα, ὅτι ἐφυγες, καὶ σύ, Ἰορδάνη, ὅτι ἐστρά-
 φης εἰς τὰ ὀπίσω;» Ἐπειδὴ ἄλογα ἦν ἐκεῖνα καὶ ἄψυχα, αὐτὸς ποιεῖ- 15
 ται ὑπὲρ αὐτῶν τὴν ἀπόκρισιν.

«Ἀπὸ προσώπου Κυρίου ἐσαλευθῇ ἡ γῆ.» Τοῦτο ἕκαστον, φησί,
 διὰ τὸν ἐπιφανέντα γεγένηται Κύριον. Ταύτην αἰτίαν τῆς γῆς ὁ κλόνος
 καὶ ἡ τῆς θαλάσσης διαίρεσις. Αὐτὸς γὰρ καὶ τὴν ἄγονον πέτραν τὴν
 πάσης ἱκμάδος ἐστερημένην, καὶ μὴδὲ τομῆς διὰ τὸ στερέμνιον ἀνε- 20
 χομένην, τῇ προσχύσει τῶν ὑδάτων ἐπέκλυσε, πηγὰς ἐκείθεν ὑδάτων
 ἀφθόνους ἀναδοθῆναι κελεύσας. Οὐδὲν οὖν, φησί, θαυμαστὸν γε-
 γένηται· προσέταξε γὰρ ὁ ποιητής, καὶ διηρέθη τὸ πέλαγος, καὶ ἡ
 ἀκρότομος ἐβλυσε πέτρα, καὶ ὁ οὐρανὸς ἐχορήγησε μάννα, οἱ ἄνεμοι
 τὴν ὀρτυγομήτραν συνήθροισαν· καὶ ἅλλα πάντα αὐτοῦ γεγένηται 25
 νεύσαντος.

«Μὴ ἡμῖν, Κύριε, μὴ ἡμῖν, ἀλλ' ᾧ τῷ ὀνόματί σου δὸς δόξαν.»
 "Εοικεν αἰνίττεσθαι τοῦ ἐκ περιτομῆς λαοῦ τὴν ἀπόπτωσιν· εὐχὴν
 τε τούτοις παραδιδόναι πρὸς ἐξομολόγησιν, ὥς μηκέτι τὴν ἐπισκοποῦ-
 σαν θεῖαν ἔχουσι δύναμιν. Διδάσκει δὲ λέγειν ὥς ἡμεῖς μὲν ἀνάξιοι 30
 τῆς χάριτος ἧς ἅπαν ἔθνος ἡξίωται. Πλὴν διὰ τὸ σὸν ὄνομα ποιήσου
 τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐπικληθὲν ἐφ' ἡμᾶς. Ἄλλ' οὐ δικαιοσύνης διδοὺς ἀμοι-
 βάς, Θεὸς ὢν ἀληθινός, ἀλλ' οὐχ οἷα τὰ εἰδῶλα· δι' ὅπερ ἐπήγαγεν.

«Τὰ εἰδῶλα τῶν ἐθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔργα χειρῶν
 ἀνθρώπων.» Τινῶν τῶν ἀντιγράφων ἀρχὴν ἔχει ταῦτα ἐτέρου ψαλ- 35
 μοῦ, ὥς εἶναι τοῦτον ἑκατοστὸν τεσσαρεσκαίδεκατον. Ἡμεῖς δὲ,
 τῷ Ἑβραϊκῷ παρεπόμενοι μέρει, εἶναι ταῦτα τιθέμεθα τοῦ ἑκατο-
 στοῦ τρισκαίδεκάτου. Παιδεύονται γὰρ οἱ παῖδες οἷς ἔλεγεν· «Αἰ-
 νεῖτε, παῖδες, Κύριον·¹» τούτέστιν ὁ νέος λαός. Ποῖον Κύριον προσ-
 ῆκόν ἐστιν αἰνεῖν; Αὐτὸν δὲ τὸν ἐπὶ τῶν ἐξ Αἰγύπτου τοσαῦτα 40

τερατουργήσαντα, μετὰ τοῦ μαθεῖν ὁποῖοί τινες ἦσαν οἱ πάλοι τούτων θεοί. Τὰ γὰρ εἰδωλα οὐ μόνον οὐδὲν εἶχον ὅμοιον τῷ παραδοξοποιούντι Θεῷ, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς τῶν ἐμφύχων ἐσχάτοις, οἷς αἰσθήσεως μετέχει. Κάκεινα μὲν ἔργα Θεοῦ, ταῦτα δὲ τέχνης ἀνθρώπων. Διδάσκονται δὲ λέγειν· «Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιτο.» Οὐκ ἀνθρώποις ἐπαρώμενοι. Μανθάνομεν δὲ ὅλον τὸ τῆς εἰδωλολατρείας τέλος ἀπόκειται. Οἱ γὰρ ἀναισθήτως ἐπανεχόντες οὐδὲν αὐτῶν κατὰ γνώμην διοίσουσιν. Τοσαύτην βλάβην αὐτοῖς τῆς ἐμφωλευούσης δαιμονικῆς ἐνεργείας ποιούσης.

- 10 «Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιτο οἱ ποιοῦντες αὐτά.» Ἔσονται οὕτως ἀπολλύμενοι, ὥς τὰ χρήματα καὶ οἱ θησαυρίζοντες αὐτά.

«Ὁἶκος Ἰσραὴλ ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον.» Ταῦτα τὰ ἔθνη φασίν, ὅτι, ὥσπερ πάλοι πιστεύσαντα τὸν Ἰσραὴλ ἔσωσεν, οὕτω καὶ νῦν τὰ ἔθνη σώσει. «Οἱ γὰρ φοβούμενοι τὸν Κύριον», τὰ ἔθνη εἰεν ἄν.

- 15 Ὑπεξαίρουμένου γὰρ τοῦ οἴκου Ἰσραὴλ, τουτέστι παντὸς τοῦ πλήθους, καὶ τοῦ οἴκου Ἀαρῶν καὶ τοῦ οἴκου Λευὶ· τίνας ἐτέρους εἶναι συμβαίνει τοὺς φοβούμενους τὸν Κύριον, ἢ τὸν ἐξ ἐθνῶν λαόν;

«Προσθεῖη Κύριος ἐφ' ἡμᾶς, ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς ἡμῶν.» Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν οὗ τοὺς νόμους φυλάττομεν. Ἵνα γὰρ μὴ νομίση

- 20 τις ἄλλου τινὸς εἶναι τὴν διὰ Μωυσέως νομοθεσίαν, πρὸ τῆς τούτων δόσεως τὰ περὶ τῆς κοσμοποιίας παρέδωκε· δι' ἧς ἓνα Θεὸν εἶναι διδάσκει, τὰ δὲ λοιπὰ γενητά.

- «Οὐχ οἱ νεκροὶ αἰνέσουσί σε, Κύριε.» Νεκροὺς καλεῖ τοὺς τῶν δαιμόνων θεραπευτάς, τοὺς μὴ ἔχοντας ἐν αὐτοῖς τὴν ζωὴν, τουτέστι 25 τὴν γνώσιν τοῦ μόνου Θεοῦ.

Ἀλληλούια.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΔ'.

Ὑπόθεσις.

- Ἐν τούτῳ ἀγῶνα τῶν τὴν εὐαγγελικὴν πολιτείαν μετερχομένων σημαίνει, καὶ τὴν κατὰ Θεὸν αὐτῶν νίκην, καὶ τὸν ἐσόμενον ὑπὲρ τῶν πόνων στέφανον.

- «Ἠγάπησα, ὅτι εἰσακούσεται Κύριος τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου.» Καὶ τίνα ἠγάπησε; Κύριον τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος· καὶ τῆς ἀγάπης 35 μισθὸν ἐδέξατο τὴν ὑπακοήν.

«Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις μου ἐπικαλέσομαι.» Καὶ ποταῖς ἡμέραις, ἢ ταῖς τοῦ ἀγῶνος, ὅτε ἐκινδύνευεν αὐτοῦ ἡ ψυχὴ;

- «Περίεσχον με ὠδίνες θανάτου.» Τὴν ὑπερβολὴν κατασημαίνει τῶν θλίψεων, τῶν γενομένων αὐτῷ διὰ τὴν εὐσέβειαν, ἣν καὶ ὠδίνας 40 θανάτου καὶ κινδύνους ἔβδου, καὶ θλίψιν καὶ ὀδύνην ἀποκαλεῖ. Ἀλλὰ διὰ τοῦ ἐπικαλεῖσθαι τὸν Θεὸν ὑψηλότερος τούτων γέγονε, φησί.

Διὸ καὶ ἐν προοιμίῳ ἔλεγεν· «Ἠγάπησα, ὅτι εἰσακούσεται Κύριος τῆς φωνῆς δεήσεώς μου.»

«Ὁ Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχὴν μου.» Ἐνικῶς ἀνωτέρω, ὅτι «Καὶ ἐπεκαλεσάμην ἐν ταῖς ἡμέραις μου.» Τίς ἢ ἐπὶ κλησίς διδάσκει. Καὶ ποία αὕτη, ἢ τό, «Ὁ Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχὴν μου;» Εἶπε δὲ 5 ταῦτα εἰδώς, ὡς ἐλεήμων ἐπακούσεται. «Καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἔλεεῖ.» Ἐλεός ἐστι πάθος ἐπὶ τοὺς παρ' ἀξίαν τεταπεινωμένους παρὰ τὸν συμπαθῶς τεθειμένων γινόμενον. Ἐπεὶ οὖν καὶ ἡμεῖς ἐξ ἐνδόξων γεγόναμεν ἄδοξοι, τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ διαγωγῆς ἐκπεσόντες, οἱ ἀνθ' οἷων γεγόναμεν ὀρῶν ἡμᾶς, ὁ Θεός, ἔλεεῖ. Ἐλέου γὰρ ἀνεκαλεῖτο 10 φωνὴ τὸν Ἀδάμ· «Ποῦ εἶ;»¹ δῆλον τό, Πόθεν ποῖ πέπτωκας;

«Φυλάσσω τὰ νήπια ὁ Κύριος.» Νήπια φησι τοὺς διὰ Πνεύματος ἁγίου ἐν Χριστῷ ἀναγεννηθέντας, τοὺς κατὰ τὴν Ἰησοῦ ἐντολὴν νηπίους ὄντας, τῷ ἐπιστρέφειν καὶ γεγονέναι ὡς τὰ παιδία. Αὐτοὺς ὁ Κύριος φυλάσσει, οὐκ ἔων προσβαλεῖν αὐτοῖς τοὺς πολεμίους, 15 τῷ μήπω καιρὸν ἔχειν ἀγῶνος. Νήπια γάρ φησι τοὺς διὰ Πνεύματος ἁγίου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἀναγεννηθέντας. Καὶ κατὰ τὸν ἀπλοῦν γὰρ λόγον, αὐτὸς ἐν μήτρᾳ φυλάττει τὰ βρέφη· ἐν ᾧ τῷ μὲν σμικρῷ καὶ τοσαύτης ὑγρότητος πλήρης καὶ μήτε κινεῖσθαι μήτ' ἀναπνεῖν συγχωροῦντα κωλύων ἀποπνιγῆναι, καὶ κίνησιν διδοὺς καὶ τροφήν, 20 καὶ περιψυχόμενα κωλύων ἀποθανεῖν, ἐπειδὴ ἐκ τῆς ἐν μήτρᾳ θερμότητος εἰς ἀήθη τόπον προέλθοι. Ἡ καὶ οὕτως· Ἐπειδὴ ἐταπεινώθη ὡς νήπιον, καὶ ὡς παιδίον ἐδεξάμην τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὁ φυλάσσω τὰ νήπια Κύριος ἔσωσέ με. Καὶ ἄλλως· Τοὺς κατὰ τὴν ἐντολὴν Ἰησοῦ νηπιάζοντας, τὸ στραφέντας καὶ ὡς παιδία γεγονέναι, 25 αὐτὸς ὁ Κύριος φυλάσσει, τὸ μήπω καιρὸν ἔχειν ἀγῶνος, ἀπειράστους τηρῶν. Ἀλλ' ἐμέ, ὡς ὑπερاناβεβηκότα τοὺς παῖδας, διὰ μεγάλων ταπεινώσεως ἀγώνων, ἀκαταγώνιστον ὁμῶς ἐτήρησεν.

«Ἐπίστρεψον, ἡ ψυχὴ μου, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου.» Ἀνάπαυσιν αὐτοῦ τὰς ἄνω λέγει μονάς, ἃς ἀπολήψεται τῶν ἀγώνων εἰς ἀντι- 30 μισθίαν. Ἀνάπαυσις δ' αὖ πάλιν τῆς ψυχῆς ἢ τῶν ἀμαρτημάτων ἀποχή.

«Ὅτι ἐξείλετο τὴν ψυχὴν μου ἐκ θανάτου.» Θανάτου τῆς ἀμαρτίας φησὶν· ὃν καὶ δεδοικώς μήπως ἄρα εἰς αὐτὸν κατηνέχθη, οὐ διέλειπε δακρύων, τὴν ἐξ αὐτοῦ φυγὴν αἰτῶν, οὐ δὴ χάριν καὶ οἱ πόδες 35 αὐτοῦ, τουτέστι τὰ διαβήματα τῆς ψυχῆς, ἐν τῇ κατὰ Θεὸν ἐστησαν στάσει, παντὸς ὀλίσθου κρείττους γινόμενοι. Χώραν δὲ ζώντων τὴν ἐπουράνιον φησι Ἰερουσαλὴμ, ἐν ᾗ οἱ κατὰ Θεὸν ἀγωνισάμενοι ὡς ἀριστοὶ νικηφόροι ἀκούσονται, τό, «Εὐ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ.²»

Ἀλληλούια.
ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΕ'.

- «Ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα.» Εἰρηκώς· Ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα, ὡς εὐαρεστήσας τῷ Κυρίῳ, ἐν ταῖς ἄνω παραγενόμενος μοναῖς, 5 φησὶν· ὡς οὐκ ἂν τοῦτον προσέφερε τὸν λόγον, εἰ μὴ θαρρήσας ἦν ταῖς τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίαις· αἱ δὲ ἦσαν ἐλέους γέμουσαι· «Μακάριοι οἱ κλαίοντες νῦν, ὅτι αὐτοὶ χαρήσονται.¹» Εἰ δὲ πλήρεις ἦσαν οἱ ὀφθαλμοὶ δακρύων, δηλονότι τὴν ἀγαλλίασιν ἐν ἐκείναις ἀπολήψονται ταῖς μοναῖς. Τὴν δὲ λέξιν ταύτην προσφέρει Κορινθίους ὁ 10 Παῦλος, «Ἐχοντες», εἰπὼν, «τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως, κατὰ τό, Ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα.² Καρδίᾳ γὰρ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην· στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν·³ καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν.⁴» Πνεῦμα πίστεως λέγων, ἦτοι τὴν ἐξιν τὴν ἀπ' αὐτῆς ἐγγινομένην, ἣ τὸ ἐπιχορηγούμενον ἐκ Θεοῦ τῷ πίστιν ἔχοντι πνεύμα.
- 15 Συνάδει δὲ τῷ· «Ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα», τοιοῦτον καὶ τό· «Ἐὰν μὴ πιστεύητε, οὐδ' οὐ μὴ συνῆτε.⁵» Πρῶτον πιστεύει τις, εἴτα συνιεῖ, καὶ μετὰ ταῦτα λαλεῖ. «Ὅτε δέ, φησί, πιστεύσας ἐλάλησα μεγάλα, τότε μὴδὲν ἑμαυτὸν ἰδὼν «ἐταπεινώθην σφόδρα.» Τοιοῦτον τὸ τοῦ Ἰωάννου περὶ τοῦ Ἰησοῦ· «Ἐκεῖνον δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦ- 20 σθαι.⁶» Ἦλαττοῦτο γάρ, οὐκ ἀποβαλὼν τι οὐπὲρ εἶχε μεγέθους· ἀντιπαράθεσι δὲ τῆς καθ' ὑπεροχὴν Χριστοῦ διδασκαλίας καὶ πολιτείας. Οὕτω νῦν τό, «ἐταπεινώθην», οὐ κατὰ ὕψους ἀφαίρεσιν εἶπεν, ἀλλ' ἐκ τῆς μείζονος ἢ καθ' ἑαυτὸν θεωρίας.
- «Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ ἐκστάσει μου· Πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης.» 25 Γενόμενος, φησὶν, ὑπὲρ ἄνθρωπον, πάντα τὰ ἀνθρώπινα ἐξητελείσα. Ἡ γὰρ ἐκστασις τὴν ἀλλοίωσιν σημαίνει. Εἰρηκώς, φησὶν, ὡς «Εὐαρεστήσω Κυρίῳ», εἴτα εἰδώς, ὡς πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης· λογισμοὶ γὰρ ἀνθρώπων δόλιοι· τούτου χάριν ἐταπεῖνουν ἑαυτὸν καὶ ἐσκληραγῶγουν ταῖς κακοπαθείαις, μήπως τῆς τοιαύτης ἐκπέσω 30 στάσεως.
- «Τίμιος ἐναντίον Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ.» Ἄλλη, φησὶν, οὐκ ἔσται ἡμῖν ἀμοιβὴ ὧν εἰλήφαμεν παρὰ Θεοῦ, ἢ ὑπὲρ αὐτοῦ υπομῆναι θάνατον, καὶ ταύτῃ μιμεῖσθαι τὸν ἑαυτῶν Δεσπότην. Οὗτος δὲ δὴ ὁ θάνατος καὶ τῶν σφόδρα τιμίων ἔσται παρὰ Θεῷ.
- 35 «ὦ Κύριε, ἐγὼ δοῦλος σὸς καὶ υἱὸς τῆς παιδίσκης σου.» Θαρρῶν δοῦλον ἑαυτὸν εἶναι φησι κατὰ τὸν ἀπόστολον· παιδίσκης δὲ υἱόν, τῆς προτέρας εἰσαγωγῆς τῆς διὰ νόμου φησὶν.
- Ἄδιέρρηξας τοὺς δεσμούς μου.» Καὶ τίνες οἱ δεσμοὶ ἢ οἱ τῆς ἁμαρτίας, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Σειραῖς γὰρ ἑαυτοῦ ἁμαρτιῶν ἕκαστος

1. Πρβλ. Ματθ. 5, 4. 2. Β' Κορ. 4, 13. 3. Ρωμ. 10, 10. 4. Β' Κορ. 4, 13. 5. Ἦσ. 7, 9. 6. Ἰω. 3, 30.

σφίγγεται; ¹ Σοὶ θύσω θυσίαν αινέσεως.» Ὡς ἐν προκοπῇ γενόμενος τὰς μὲν δι' αἱμάτων παραιτεῖται, τὰς δὲ αινέσεως ἐπιτελεῖν ἐπαγγέλλεται.

«Τὰς εὐχάς μου τῷ Κυρίῳ ἀποδώσω.» Εὐχὰς τὰς ἐπαγγελίας φησί. Τί δὲ ἐπηγγείλατο, ἢ, τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου λαβὼν, ἐπικα- 5 λείσθαι αὐτοῦ τὸ ὄνομα; Ὁ καὶ ποιήσω, φησὶν, ἐπειδὴ ἐν ταῖς θείαις αὐλαῖς γενοίμην· τὴν Ἐκκλησίαν Χριστοῦ, ἢ τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ.

Ἀλληλούια.
ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΣ'.

10

«Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, πάντα τὰ ἔθνη... ὅτι ἐκραταιώθη τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς.» Οὐκ ἄν, φησί, τῆς τοιαύτης μεταβολῆς ἐτύγχανε τὰ ἔθνη, εἰ μὴ ἐπικρατέστερον τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν τὸ ἔλεος ἐγένετο τοῦ Θεοῦ. «Καὶ ἡ ἀλήθεια Κυρίου μένει εἰς τὸν αἰῶνα» ἦν γὰρ διὰ τῶν ἁγίων προφητῶν ὑπέσχετο δέδωκε σωτηρίαν. Τοῦτο 15 καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, τῶν πρὸς Ῥωμαίους γραμμάτων ἀρχαίμενος· «Παῦλος δοῦλος Ἰησοῦ Χριστοῦ, κλητὸς ἀπόστολος, ἀφωρισμένος εἰς Εὐαγγέλιον Θεοῦ, ὃ προεπηγγείλατο διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν Γραφαῖς ἁγίαις· ²» καὶ πάλιν δέ· «Λέγω Χριστὸν Ἰησοῦν διάκονον γενέσθαι περιτομῆς ὑπὲρ ἀληθείας Θεοῦ, εἰς τὸ βεβαιῶσαι 20 τὰς ἐπαγγελίας τῶν πατέρων· τὰ δὲ ἔθνη ὑπὲρ ἐλέους δοξάσαι τὸν Θεόν.» ³» Ἐπειδὴ τοίνυν πεπλήρωκε τὰς ὑποσχέσεις ὁ τῶν δλων Θεός, καὶ ἦν ὑπέσχετο δέδωκε σωτηρίαν, καὶ ἀνέφξεν ἅπασιν τὰς τοῦ ἐλέους πηγὰς, καὶ ὑμεῖς οἱ ἐξ Ἰουδαίων προσεληλυθότες, καὶ ὑμεῖς οἱ ἐξ ἐθνῶν πεπιστευκότες, σύμφωνον ὁμῶς διὰν κεράσαντες, 25 τὸν εὐεργέτην ἀμείψασθε.

Ἀλληλούια.
ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΖ'.
Υπόθεσις.

Διδάσκεται ὁ νέος λαὸς ὁ συνεστηκὼς ἐκ τε Ἰουδαίων καὶ τῶν 30 ἐθνῶν, ὡς ἓνα μόνον δεῖ ἐπικαλεῖσθαι βοηθόν, αὐτὸν τὸν ἐνανθρωπήσαντα τοῦ Θεοῦ Λόγον, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐν καιρῷ διωγμοῦ τὴν ἐπικουρίαν ζητεῖν πᾶσαν, τὴν ἐξ οὐρανοῦ παραπεμπομένην βοήθειαν· αὐτῷ τε ἀναφέρειν τῆς νίκης τὰ χαριστήρια· αἰτεῖν τε τὰς διὰ τῶν ἀρετῶν ὁδοὺς, καὶ πρὸς τούτοις ἅπασιν ἐξομολογεῖσθαι τῷ Κυρίῳ 35 τῷ ὀνομαζομένῳ λίθῳ· ἀπηγορευμένῳ μὲν παρὰ τῶν οἰκοδόμων, γενομένῳ δὲ εἰς κεφαλὴν γωνίας.

«Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἀγαθός, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ

ἔλεος αὐτοῦ. Εἰπάτω δὴ οἶκος Ἰσραὴλ.» Πρώτους αὐτοὺς τῆς ἐξομολογήσεως ἀρχεσθαι παρακελεύεται, ἅτε πρώτους κεκλημένους διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος.

«Ἐκ θλίψεως ἐπεκαλεσάμην τὸν Κύριον, καὶ ἐπήκουσέ μου εἰς
5 πλατυσμόν.» Δύο διδάσκει ὁ παρὼν στίχος, ὡς καὶ θλίψεως ἔχειν δεῖ τοὺς προσερχομένους τῇ πίστει, κατὰ τό, «Προσέρχῃ δουλεύειν τῷ Κυρίῳ, ἐτοίμασον τὴν ψυχὴν σου εἰς πειρασμόν.¹» Καὶ θλιβόμενον μὴ ἕτερον ἐπικαλεῖσθαι βοηθὸν ἢ αὐτὸν τὸν Κύριον, ὅς καὶ τὴν θλίψιν ἡμῶν εἰς εὐρυχωρίαν ἄγει πολλήν. Τῶν μικρῶν γὰρ πόνων
10 μεγάλας ἀποληψόμεθα τὰς ἀμοιβάς.

«Πάντα τὰ ἔθνη ἐκύκλωσάν με... Ἐκύκλωσάν με ὥσει μέλισσαι κηρίον, καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἡμυνάμην αὐτούς.» Ὁ μὲν γὰρ τοῦ Θεοῦ λαὸς μόνον ἐκάλει τὸν Θεόν, καὶ τὸ ὄνομα λέγων αὐτοῦ ἡμύνετο τοὺς φαινομένους καὶ ἀφανεῖς πολεμίους· οἱ δὲ τούτοις
15 ἐπιβουλευόντες ἄνθρωποι μόναις θαρροῦσιν ἀρχαῖς τε καὶ δυναστείαις ἀνθρώπων. Τὸ δέ, «πάντα τὰ ἔθνη», ὑπερβολικόν· τὴν γὰρ Ἰουδαίαν πᾶσαν ἐκύκλουν πάντα τὰ ἔθνη. Ἡ παρέοικε τῷ· «Εἰς τὰς πρῶτας ἀπέκτεινον πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς·» δηλαδὴ τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμοὺς ὑπὸ δαιμόνων ἐπαγομένους, καὶ λόγους ἐπαφεῖεν σοφιστικούς. Ταῦτα γὰρ ἀνατρέψει τὰ ἔθνη. «Ἐσθ' ὅτε καὶ ἀναιρεῖται
20 τούτους ἐπυκλήσει Θεοῦ, τὰς παθητικὰς ἐκκόπτων ὁρμάς, καὶ λόγους ἀνατρέπων σοφιστικούς. Οἱ δὲ κηφῆνες, ταῖς μελίτταις παρεοικότες, ὡς καὶ λανθάνειν τοὺς ἀγνοοῦντας, οὐ κέντρον ἔχουσιν, οὐκ ἐργάζονται μέλι· σῶμα δὲ μεῖζον ἔχοντες, τῶν μελιττῶν τὸ ἔργον
25 ἐσθίουσιν· οὗς καὶ διαφθείρουσι μετ' ἀλλήλων αἱ μελίτται συνιστάμεναι. Ἔστιν οὖν ἡ Ἐκκλησία μέλισσα· μελιττουργὸς δὲ ἡ τὴν τοῦ Θεοῦ προτιμῶσα σοφίαν· ἥς τοὺς πόνους βασιλεῖς καὶ ιδιώται πρὸς ὑγείαν προσφέρονται, καίπερ ἀσθενοὺς οὕσης· κατὰ τό, «Μὴ ἐν πειθοῖ σοφίας ἀνθρωπίνης²» ἔχειν τὸ κήρυγμα. Ὅμως ἔχει τὸ κέντρον
30 ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως Θεοῦ, τὸν τῆς πίστεως ἔχουσα λόγον· ὡς καὶ ἀναιρεῖν τὰς αἵρέσεις, καθάπερ κηφῆνας, ἐλέγχῃ ταύτας διχοτομοῦσα τῆς ἀληθείας. Μία μὲν ἡ τιμήσασα τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ μέλισσα· πολλὰ δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας ἀπέστησαν· οὐ μέλισσαι, ἀλλ' ὡς μέλισσαι κηφῆνες ὑπάρχουσαι· βουλόμενοι τῆς
35 μιᾶς ἀναλῶσαι τὸ μέλι, καὶ ὥσει πῦρ ἐν ἀκάνθαις ἐκκαίονται· τὸ γὰρ αἰσχρὸν ἐπιθυμιῶν οἱ ἀπὸ τῶν αἱρέσεων ἐκκαίονται πῦρ· καθὼς φησιν ὁ Παῦλος· «Τὰ γὰρ κρυφῇ γινόμενα ὑπ' αὐτῶν αἰσχρὸν ἐστὶ καὶ λέγειν.³» Ἀκάνθας δὲ τὰς ἡδονὰς ἡρμήνευσε τὸ Εὐαγγέλιον· ὧν τοὺς λόγους ὁ τὸν Θεόν καλῶν ἀνατρέπει. Τὰ γὰρ ὅπλα αὐτοῦ οὐ
40 σαρκικά, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ Θεῷ καθαιροῦντα πᾶν ὕψωμα ἐπαρόμενον τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ.⁴»

1. Σοφ. Σειρ. 2, 1. 2. Α' Κορ. 2, 4. 3. Ἐφ. 5, 12. 4. Β' Κορ. 10, 5.

«Φωνὴ ἀγαλλιάσεως καὶ σωτηρίας ἐν σκηναῖς δικαίων.» Ὡς ἤδη ἀνθρωπίνων τῶν νοητῶν ἐχθρῶν τῶν κατὰ καιροὺς διωξάντων τὸν τοῦ Θεοῦ λαόν, εἰκότως λοιπὸν τῆς ἀγαλλιάσεως αἱ φωναὶ ἀκούονται, καὶ οὐχ ἑτέρωθί που ἢ ἐν ταῖς τῶν δικαίων σκηναῖς.

«Δεξιὰ Κυρίου ἐποίησε δύναμιν.» Αὕτη ἡ τῆς ἀγαλλιάσεως φωνὴ ἡ γενομένη παρὰ τὴν Ἐκκλησίαν, τὸ ὁμολογεῖ, ὅτι αὕτη μόνῃ ἡ τοῦ Κυρίου δύναμις τοὺς ἀγωνιζομένους διέσωσε καὶ ὑψηλοτέρους ἀπέδειξεν.

«Ἀνοίξατέ μοι πύλας δικαιοσύνης.» Πύλας δικαιοσύνης τὰς κατ' ἀρετὴν νοήσεις προκοπὰς, ἃς καὶ ὀδεύουσιν οἱ τοὺς καιροὺς τῶν θλίψεων ὑπομείναντες. «Αὕτη ἡ πύλη τοῦ Κυρίου, δίκαιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ.» Οἱ διὰ τῶν ἀρετῶν περιπατοῦντες εἰς ἐκείνην ἀπαντήσουσι τὴν πύλην, τὴν εἰς αὐτὴν ἄγουσαν τὴν τοῦ Κυρίου θεωρίαν. Καὶ ποία αὕτη ἢ τῆς καρδίας καθαρότης; «Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι τὸν Θεὸν ὁψονται.¹»

«Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας.» Σοὶ αὐτῷ τῷ γεγονότι δι' ἡμᾶς λίθῳ ἀπηγορευμένῳ ἀπεδοκίμασαν μὲν οἱ οἰκοδομοῦντες· μετὰ δὲ τὴν τῶν ἐθνῶν μεταβολὴν ἑτέρας γωνίας κεφαλὴ γέγονας· καὶ ποία αὕτη; «Συνῆψε τοὺς δύο λαοὺς εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον.²»

«Αὕτη ἡμέρα ἦν ἐποίησεν ὁ Κύριος.» Καὶ τίς ἂν εἴη, ἢ ἡ ἀναστάσιμος τοῦ Κυρίου ἡμέρα; Ποία δὲ αὕτη ἡμέρα ἄλλ' ἢ ἡ σωτήριος τῶν ἐθνῶν ἀπάντων, καθ' ἣν ὁ ἀποβληθεὶς λίθος γέγονεν εἰς κεφαλὴν γωνίας; Σημαίνει δὲ ὁ λόγος τὴν ἀναστάσιμον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, τὴν γε ἐπάνυμνον αὐτοῦ γενομένην, δηλαδὴ Κυριακὴν.

«Ὁ Κύριε, σῶσον δὴ, ὦ Κύριε, εὐλόγησον δὴ. Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.» Τοῦτο καὶ ἡ ἐν Ἱεροσολύμοις δοξολογία ἐπὶ τίνι φέρεσθαι ἐδίδαξεν. Τὸ δέ, «Εὐλογῆκαμεν ὑμᾶς ἐξ οἴκου Κυρίου», ταῦτα οἱ προφῆται φασὶ πρὸς τοὺς πιστεύοντας τῷ Χριστῷ. Μακαρίους, φασίν, ἀποκαλέσομεν ὑμᾶς, ὅτι δὴ οἶκος γεγόνατε πνευματικός· ἐνοικεῖ γὰρ ἐν ὑμῖν ὁ Κύριος. «Συστήσασθε ἑορτὴν ἐν τοῖς πυκάζουσι. Συστήσασθε ἑορτήν.» Συνιέναι κελεύει τοὺς προσελθόντας τῇ πίστει, καὶ πληροῦν τὴν θείαν σκηνήν, ὥς καὶ μέχρι τῶν κεράτων φθάνειν τοῦ θυσιαστηρίου διὰ τὸ πλῆθος. Πυκάζοντα δὲ τὰ χερουβίμ φησι, τὰ ἐπισκιάζοντα τὸ ἱεσθῆριον· τοῦτο γάρ ἐστι τό, «πυκάζουσι.» Πυκάζειν γὰρ τὸ σκέπειν. Τὰ χερουβίμ δὲ ἔσκεπον ταῖς πτέρυξι τὸ ἱεσθῆριον.

«Θεός μου εἴ σύ, καὶ ἐξομολογήσομαί σοι.» Ταύτην ἀναφέρειν τῷ Σωτῆρι Χριστῷ διδάσκονται τὴν φωνήν.

Ἀλληλουία.

ΡΙΗ'.

Ὑπόθεσις.

5

Ἐν τούτῳ τῶν ἁγίων διαγράφει τὴν πολιτείαν, τοὺς ἀγῶνας, τὰς θλίψεις, τὰ σκάννατα, τὰς τῶν δαιμόνων ἐπαναστάσεις, τοὺς μυρίους ὑποβαλλομένους λογισμούς, τὰς παγίδας, τὰ θήρατρα· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ δι' ὧν περιγέγονται, τὸν νόμον, τὰ λόγια, τὴν ὑπομονήν,
10 τὴν ἄνωθεν συμμαχίαν· ἔπειτα μετὰ τοὺς πόνους, βραβεῖα, τοὺς στεφάνους, τὰς ἀμοιβάς.

«Μακάριοι οἱ ἁμωμοὶ ἐν ὁδῷ.» Ὁ μηδαμῇ μηδαμῶς ἁμαρτάνων, οὗτος ἂν εἴῃ ἁμωμος καὶ μὴ καὶ μακάριος.

«Μακάριοι οἱ ἐξερευνῶντες τὰ μαρτύρια αὐτοῦ, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ
15 ἐκζητήσουσιν αὐτόν.» Οὐ γὰρ δεῖ ποτὲ μὲν κατορθοῦν τὸν νόμον, ποτὲ δὲ παραβάτην γενέσθαι. Τί γὰρ κέρδος τοῦ ἐξερευνησαί τὰ μαρτύρια αὐτοῦ ἀπλῶς, καὶ ἐξ ὅλης δὲ καρδίας τὸν Θεὸν μὴ ἐκζητεῖν;

«Οὐ γὰρ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ ἐπορεύθησαν.» Οὐκοῦν τὸν θεῖον νόμον οὐκ οἶδεν ὁ ἁμαρτάνων· τὸ γὰρ
20 γινώσκειν ἐστὶ τὸ ἐργάζεσθαι αὐτόν.

«Σὺ ἐντεῖλω τὰς ἐντολάς σου φυλάξασθαι σφόδρα. Ὅφελον κατευθυνθείησαν αἱ ὁδοὶ μου τοῦ φυλάξασθαι τὰ δικαιώματά σου.» Γινούς, ὥς τῆς ἄνωθεν ἐπικουρίας χωρὶς οὐ δυνατόν τινα φύλακα γενέσθαι τοῦ νόμου, εὐχῇ τοῦτο ἑαυτῷ κατορθοῦ· τό, «ὄφελον»,
25 ἀντὶ τοῦ, γένοιτο, κεῖται.

«Ἐξομολογήσομαί σοι ἐν εὐθύτητι καρδίας.» Μετὰ τὴν εὐχὴν καὶ τὸ ἀπὸ προαιρέσεως τίθουσιν. Ἀρχὴ δὲ τῆς σωτηρίας ἡ ἐξομολόγησις.

«Μὴ με ἐγκαταλείπης ἕως σφόδρα.» Πάλιν τὴν ἄνωθεν συμμα-
30 χίαν ἐπικαλεῖται.

«Ἐν τίνι κατορθώσει νεώτερος τὴν ὁδὸν αὐτοῦ;» Πολλῶν, φησὶν, ἐστὶν ἡ νεότης σκανδάλων μεστή. Πῶς οὖν τις ταῦτα ὑπερέβη, ἢ διὰ τοῦ ἔχειν τὴν μνήμην τοὺς τοῦ Θεοῦ λόγους διαπαντός; ἢ γὰρ ἔννοια τοῦ θείου νόμου καὶ καθαρτικὴ καὶ φυλακτικὴ πάντως
35 ἐστίν.

«Ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου ἐξεζήτησά σε.» Εἰ ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ, φησί, τοὺς Σατανικοὺς ἐκδῦναι παρασκευάζει βρόχους, ἐγὼ δὲ ἑμαυτοῦ ὅλην τὴν διάνοιαν ἀνέθηκά σοι τῷ Θεῷ· ἄξιός εἰμι τῶν σῶν ἔξω μὴ μένειν ἐντολῶν. Ἄ φησι, μὴ ἀπογνόνήμα τις ἢ πρὸς ὕπερ ἐροῦμεν, ἐπι-
40 θυμία τῇ περὶ τὸν νόμον χρώμενοι, δέδωκε τὴν ἀσυνεσίαν· ἢ πολλοῖς τὴν σπουδὴν εἰς τὸ ὑνάντιον περιστήσι, καὶ ἐν οἷς δοκοῦσι κατορθοῦν

ἐσφάλησαν, κατὰ τὸ λεγόμενον παρὰ Σολομῶνι· α' Ἔστιν ὁδὸς ἣ δοκεῖ παρὰ ἀνθρώποις ὀρθὴ εἶναι· τὰ δὲ τελευταῖα αὐτῆς ἐρχεται εἰς πυθμένα ἔξου.¹» Οὐκοῦν ὅστις ἐξ ἡμισείας καρδίας τὸν Θεὸν ἐπιζητεῖ, νῦν μὲν αὐτῷ, νῦν δὲ τῷ κόσμῳ σχολάζειν βουλόμενος, τοῦτον ἀποβάλλει τῶν οἰκείων ἐντολῶν, ὡς στρατιώτην ἀδόκιμον.

«Ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἔκρυψα τὰ λόγια σου.» Εἰ μὴ γὰρ καθάπερ ἐν θησαυροῖς τις τῇ καρδίᾳ ἐναποκλείσῃ τὰς τοῦ Θεοῦ ἐντολάς, ἐρχεται ὁ κακοῦργος καὶ ἀρπάζει αὐτάς. Ἀμαρτάνει τῷ Θεῷ ὁ ἀξιοθελὴς λογίων ἀπορητοτέρων, καὶ κρύπτεσθαι ἀπὸ τῶν πολλῶν ἀξίων, καὶ μὴ κρύπτειν αὐτὰ ἀφ' ὧν δεῖ. Κίνδυνος γὰρ οὐ μόνον τὸ τὰ ψευδῆ 10 λέγειν, ἀλλὰ καὶ τὸ τὰ ἀληθῆ, ἐπὶ ὅλως ἂ μὴ δεῖ ἀπαγγεῖλαι τις· «Οὐ γὰρ δεῖ τοὺς μαργαρίτας βάλλεσθαι ἐμπροσθεν τῶν χοίρων, οὐδὲ διδόναι τὰ ἅγια τοῖς κυσίν.»²

«Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε διδάξόν με τὰ δικαιώματά σου.» Αἰσθόμενος τῆς ἑαυτοῦ προκοπῆς τῆς ἀπὸ τοῦ ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ἐκζητήσαι 15 τὸν Θεόν, εὐλογεῖ αὐτόν, εὐχαριστῶν ἤδη ἐφ' οἷς ἡξιώθη· καὶ παρ' αὐτοῦ ζητεῖ μαθεῖν τίνα νοῦν ἔχει τὰ δικαιώματα αὐτοῦ.

«Ἐν τοῖς χεῖλεσί μου ἐξήγγειλα πάντα τὰ κρίματα τοῦ στόματός σου.» Ἄ μὲν ἔχρῃν κρύπτειν ἔκρυπτον, φησὶν, ἃ δὲ ἐξαγγέλλειν ἐξήγγελλον· ὅτι τῷ σῶ κριτηρίῳ τοὺς πάντας παραστήναι δεῖ· 20 ἵνα κομισώμεθα πρὸς ἃ ἐπράξαμεν.

«Ἐν τῇ ὁδῷ τῶν μαρτυρίων σου ἐτέρφθην, ὡς ἐπὶ παντὶ πλούτῳ.» Τίς ὁ κατὰ Θεὸν πλοῦτος παιδεύεται· διό φησιν· Οὐδέν με εἶλεν ἐν τῷ παρόντι βίῳ, οὐ χρυσός, οὐκ ἀξίωμα, οὐ δυναστεία· ἀντὶ δὲ πάντων ἐμοὶ τὰ μαρτύριά σου, εὐφροσύνη καὶ πλοῦτος.

«Ἐν τοῖς δικαιώμασί σου μελετήσω· οὐκ ἐπιλήσομαι τῶν λόγων σου.» Οὐ μέχρι λέξεως ἡ μελέτη· ἀλλὰ τὸν νουηκότα ποιεῖ αὐτά. Οὐ γὰρ ἀκροαταὶ δικαιωμάτων Θεοῦ δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ αὐτῶν. Οὕτω γὰρ οὐδέποτε τις αὐτῶν ἐπιλήσεται.

«Ἀνταπόδος τῷ δούλῳ σου, ζῆσόν με.» Καὶ τί βούλεται ἀντιδοθῆναι αὐτῷ ἀνθ' ὧν εἰσενέγκατο, εἰς τὸ φωτισθῆναι αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, εἰς τὸ γινῶναι τὰ θαυμαστά ἔργα τοῦ Θεοῦ; «Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου.» Οὐκ οἰκείαν, φησί, τὴν ἐν τῷ βίῳ πεποιεῖμαι ματαιότητα· διὸ αἰτῶ γινῶσιν τῶν θείων δέξασθαι ἐντολῶν· αἱ μὲν γὰρ γνωσταὶ 35 εἰσιν· αἱ δὲ ἄγνωστοι· γνωσταὶ μὲν ὡς τό, «Οὐ φονεύσεις³», καὶ τὰ ἕτερα· ἄγνωστοι δὲ τό, τίνος χάριν ἐν τῇ ὁγδόῃ ἡμέρᾳ τὰ βρέφη περιτέμνεται· ἢ, τίνος χάριν ὑπὲρ ἀρτιγεννητῶν ἀναφέρονται θυσίαι.

«Ἐπετίμησας ὑπερηφάνους.» Ὁ ἀντιτασσόμενος τοῖς ὑπερηφάνοις, οὗτος καὶ ὑπερηφάνους ἐπιτιμᾷ. Κύριός δὲ ὑπερηφάνους 40 ἀντιτάσσεται, Κύριος ἅρα καὶ τοῖς ὑπερηφάνοις ἐπιτιμᾷ.

«Περίελε ἀπ' ἐμοῦ ὄνειδος καὶ ἐξουδένωσιν.» Οἱ ἀσεβεῖς ἐν καιρῷ διωγμοῦ ὀνειδίζοντες ἐξουδενήσουσί με. Αἰτοῦμαι οὖν ἵνα μάταια γένωνται κατ' ἐμοῦ ὄνειδος. Καὶ εἴ ποτε, φησί, πεφρόνηκα κατὰ τῆς σαρκός, ἀλλ' ἐπιστρέψας αἰτῶ τοῖς θεοῖς ζωοποιηθῆναι
5 λόγοις· εἰ οὕτω, εἰς ἐσχάτην ἦκον ἀπορίαν, φησὶν, ἐλαυνόμενος, ἐκ τῶν παρανομούντων ἀξιῶ σωθῆναι κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν σου.

«Καὶ γὰρ ἐκάθισαν ἄρχοντες καὶ κατ' ἐμοῦ κατελάλουν.» Διὰ τοῦτο, φησὶν, ἤτησα περιαιρεῖσθαι τὸ ὄνειδος, ἐπεὶ ἔργον εἶχον τὸ λαλεῖν κατ' ἐμοῦ. Πλὴν καὶ τῶν ἀργόντων τῆς ἀδικίας ταῦτα ποιούν-
10 των, ὁ τοῦ Θεοῦ δοῦλος οὐκ ἀφίσταται τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ· τοὺς τοῦ Θεοῦ λόγους, ἅπερ ἔφη δικαιώματα, συμβούλους ἔχων πρὸς τοῦτο. Οὐδ' ἓνα δὲ πονηρὸν ὁ τοιοῦτος ἐπιδέχεται σύμβουλον. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄρχοντες τούτου τοῦ αἰῶνος, καθάπερ ἐπὶ Χριστοῦ «συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ
15 αὐτοῦ.»¹ Ὡς ἐστιν ἡ σοφία τοῦ αἰῶνος τούτου.

«Ἐκολλήθη τῷ ἐδάφει ἡ ψυχὴ μου.» Εἰς ἐσχάτην ἦκον ἀπορίαν, φησὶν, ἐλαυνόμενος ὑπὸ τῶν παρανομούντων, καὶ ἀξιῶ σωθῆναι κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν σου τὴν λέγουσαν· «Καὶ χεῖμαρροι οὐ συγκλείσουσί σε.»

20 «Τὰς ὁδοὺς μου ἐξήγγειλα, καὶ ἐπήκουσάς μου. . . Ὅδον δικαιωμάτων σου συνέτισόν με.» Σύνεσιν γὰρ τῶν ἐν αὐτοῖς μυστηρίων λαβὼν, ὥς καὶ ταύτην ὁδεῦσαι, δυνήσομαι περὶ τῶν ἐν αὐτοῖς θαυμασίων ὁμιλεῖν τε καὶ λόγον ποιεῖσθαι.

«Ἐνύσταξεν ἡ ψυχὴ μου ἀπὸ ἀκηδίας.» Διδάσκει, ὥς τὸ πνεῦμα
25 τῆς ἀκηδίας οὐκ ἐστὶν ἄλλως ἐκβάλλειν ἢ ἐκ τῆς μελέτης τῶν θείων λογίων. Νήφειν οὖν καὶ γρηγορεῖν χρή διὰ τὸν εἰπόντα. «Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε.»²

«Ὅδον ἀδικίας ἀπόστησον ἀπ' ἐμοῦ, καὶ τῷ νόμῳ σου ἐλέησόν με. Ὅδον ἀληθείας ἡρετισάμην.» Τὸ μὲν αἰτεῖ παρὰ Θεοῦ, τὸ δὲ
30 ἑαυτῷ εἰσφέρειν ὁμολογεῖ.

«Ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλμούς μου τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητα.» Ματαιότης ἐστὶν ἡ περὶ τὰς θέας μανία, ἡ περὶ τῶν μὴ δεόντων θεωρία, καὶ ἡ κατὰ διάνοιαν δὲ ἄτοπος φαντασία, ἣν καὶ σαφηνίζει ὁ Παῦλος λέγων· «Ἐν ματαιότητι τοῦ νοὸς αὐτῶν ἐσκοτωμένοι τῇ δια-
35 νοίᾳ ὄντες, ἀπηλλοτριωμένοι τῆς ζωῆς τοῦ Θεοῦ.»³ Ὅρα ματαιότητα νοὸς λεγομένην, ὅτ' ἂν σχῇ τις νοῦν, καὶ τούτου μὴ χρήσεται πρὸς τὴν τῶν ἀληθῶν θεωρίαν, ἀλλὰ παρέχει αὐτὸν τῷ δεσμεύοντι Σατανᾷ. Τοῦτο τοίνυν εὐχόμενός φησιν· «Ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλμούς μου τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητας.» Καὶ τοῦτο γὰρ χάρις Θεοῦ.
40 Τοῦ αὐτοῦ. Τὰ ἐν σώματι ὥραῖα καὶ σαρκὸς ὀφθαλμοῖς φαινόμενα καλὰ, ματαιότητα ἀποκαλεῖ.

1. Ψαλμ. 2, 2. 2. Ματθ. 26, 41. 3. Ἐφ. 4, 17, 18.

«Στήσον τῷ δούλῳ σου τὸ λόγιόν σου εἰς τὸν φόβον σου.» Ἐπει-
 δὴ παιδαγωγοῦ δίκην ἀναγκαῖος ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ ἐν πάσαις ἐν-
 τολαῖς· τούτου χάριν ἐφιστάναι αὐτῷ αὐτὸν εὐχεται τὸν Θεόν. Τὸ δέ,
 «Περίελε τὸν ὀνειδισμόν μου», μετὰ τὸ ἐπιστῆσαι ὡς περ τινα φύλα-
 κα τῶν θείων νόμων. Καὶ περὶ ὧν ἤδη πρότερον συνέγνω ἑαυτὸν 5
 ὀνειδῶν ἐξομολογεῖται.

«Στήσον τῷ δούλῳ σου τὸ λόγιόν σου.» Ἐπεὶ δοῦλός σου τυγ-
 χάνων φοβοῦμαι σε, βούλομαι δὲ λογικῶς καὶ κατὰ τὸν λόγον φόβον
 ἔχειν, στήσον τὸ λόγιόν σου εἰς τὸν φόβον σου, τὸν ὄντα σόν, οὐκ ἄφ'
 οὐ φοβῇ σύ, ἀλλ' ἀφ' οὗ ἐγὼ φοβοῦμαι σε. Ἵνα μὴ δὲ ἄνευ λόγου φό- 10
 βον, μηδὲ ἄνευ φόβου λόγον ἔχωμεν· ἴστησι δὲ ὁ Θεὸς τὸ λόγιον
 αὐτοῦ εἰς τὸν φόβον αὐτοῦ, βεβαιῶν δι' ἀποδείξεως αὐτὸ τοῖς εὐλα-
 βέσιν. Ὡς περ γὰρ τινὲς εἰσιν ἔχοντες ζῆλον, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν¹,
 οὕτως εἰσὶ τινες ἔχοντες φόβον Θεοῦ, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν. «Περί-
 ελε τὸν ὀνειδισμόν μου ὃν ὑπώπτευσα.» Ποιήσας ὁ προφῆτης ὡς ἄν- 15
 θρωπος ἁμαρτίαν, παρακαλεῖ, ἐπεὶ ὁρᾷ τὸν ὀνειδισμόν παρακολου-
 θοῦντα ἐν τῷ θείῳ δικαστηρίῳ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, καὶ λέγει τὸν
 προκείμενον στίχον. Οὐκ ἂν δὲ λέγοις τοῦτο λέγων· Περίελε τὸν
 ὀνειδισμόν σου. Ὅταν γὰρ ὀνειδίζομαι διὰ τὸν Χριστόν, ἐκεῖνος ὁ
 ὀνειδισμὸς οὐκ ἔστιν ἐμός, ἀλλὰ τοῦ Χριστοῦ· ὅταν δὲ ὀνειδίζομαι 20
 διὰ τὰς ἐμὰς ἁμαρτίας, καὶ μὴ μετανοῶ, οὐκ ὀφείλω λέγειν· «Περί-
 ελε τὸν ὀνειδισμόν μου ἀπ' ἐμοῦ, ὃν ὑπώπτευσα, ὅτι τὰ κρίματά σου
 χρηστά.»

«Ἰδοὺ ἐπεθύμησα τὰς ἐντολάς σου, ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ζήσόν
 με.» Ἀμοιβὴν αἰτεῖν τὴν δικαίαν ζωὴν καὶ κατ' ἀρετὴν, οὐ μόνον φυ- 25
 λάξας τὰς ἐντολάς, ἀλλὰ καὶ ἐρωτικῶς περὶ αὐτάς διακειμένος, καὶ
 οὐκ ἄλλων χάριν, ἀλλ' αὐτάς καὶ δι' αὐτάς ἐκτελῶν. Καὶ ἐπεὶ δι-
 καιοσύνη τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, ὁ ἐν Υἱῷ ζῆσαι βουλόμενος τοῦτό φησι.

«Καὶ ἔλθοι ἐπ' ἐμέ τὸ ἔλεός σου, Κύριε.» Εἰ τοῦ σοῦ ἔλεους
 τύχω, φησί, τοῦτο δὲ τὸ ἔλεος διὰ τοῦ σωτηρίου σου γενήσεται μοι, 30
 παρρησίαν ἔξω πρὸς τοὺς ὀνειδίζοντας καὶ ἐπανισταμένους μοι.

«Καὶ ἀποκριθῆσομαι τοῖς ὀνειδίζουσί μοι λόγον, ὅτι ἤλπισα ἐπὶ
 τοῖς λόγοις σου.» Ἐρῶ γάρ, ὡς οὐκ ἄξιος ὀνειδίζεσθαι τὸν τὰ τοι-
 αῦτα δόγματα ἔχοντα, ἅτινα γελῶσιν οἱ τῆς πίστεως ἀλλότριαι οἱ
 μωροί. Ἐγὼ δὲ συνέσεως ἀποδείξω καὶ σοφίας πεπληρωμένα. Ἀ- 35
 ποκριθῆσομαι δὲ λόγον, «ἐπεὶ εἰς τοὺς λόγους σου ἐπήλπισα.»

«Καὶ μὴ περιέλης ἐκ τοῦ στόματός μου λόγον ἀληθείας ἕως
 σφόδρα· ὅτι ἐπὶ τοῖς κρίμασί σου ἐπήλπισα.» Μέχρι τῆς ἐσχάτης
 πνοῆς, φησὶν. Ἐὰν ἀναξίως ὧν καλῶς λέγομεν βιώσωμεν, περιελεῖ
 τὸν λόγον τῆς ἀληθείας ἐκ τοῦ στόματος ἡμῶν ὁ Θεός. 40

«Καὶ φυλάξω τὸν νόμον σου διὰ παντός.» Φύλαξ, φησὶν, ἔσομαι

1. Ῥωμ. 10, 2.

τοῦ νόμου σου, οὐ ποτὲ μὲν κατορθῶν, ποτὲ δὲ οὐ· ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, φησί, καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ τοῦτον κατορθώσω.

«Καὶ ἐλάλουν ἐν τοῖς μαρτυρίοις σου ἐναντίον βασιλέων.» Τοιοῦτο, γέγονεν ὁ Παῦλος, τοιοῦτος ὁ Πέτρος, τοιοῦτος τῶν ἀποστόλων ὁ χορὸς καὶ τῶν μαρτύρων. Ἀρμόσει τοῦτο τῷ μάρτυρι τῷ ἐπὶ ἡγεμόνας καὶ βασιλεῖς ἀγομένῳ διὰ Χριστόν· ἀρμόσει καὶ τοῖς ἀνοίγουσι τὸ στόμα ἐπὶ τῶν βασιλικῶν τὰς ψυχὰς ἀγίων. Αἰσχύνης γὰρ ἄξιος ὁ μὴ πρὸς τὸ εὐαγγελίζεσθαι δυνάμει πολλῇ ῥῆμα λαβὼν ἐκ Θεοῦ· ἡ γὰρ ἔννομος ζωὴ παρρησίας δημιουργός.

10 «Καὶ ἐμελέτων ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου, αἷς ἡγάπησα σφόδρα. Καὶ ἤρα τὰς χεῖράς μου πρὸς τὰς ἐντολάς σου.» Χεῖρας ἐνταῦθα τὰς πρακτικὰς ἐνεργείας εἶναι φησιν. Ἡ γὰρ πράξις τέλος μελέτης ἐστὶν ἐντολῶν· μετὰ γὰρ ἀνάληψιν τοῦ τῶν ἐντολῶν Λόγου καλὸν τὸ ἐπαίρει τὰς χεῖρας ἐπὶ τὰς τῶν ἐντολῶν πράξεις· μὴ ἐκ λύπης ἢ ἐξ
15 ἀνάγκης, ἀλλὰ καὶ διαθέσεως· καὶ μετὰ ταῦτα συνεχῶς περὶ αὐτῶν ἀδολεσχεῖν τε καὶ διαλέγεσθαι.

«Μνήσθητι τὸν λόγον σου τῷ δούλῳ σου.» Καὶ ποῖος ὁ λόγος οὗ μνησθῆναι αὐτὸν ἄξιοι, ἢ τὸ εἶναι μετ' αὐτῶν, καθ' ἣν δέδωκεν αὐτοῖς ἐπαγγελίαν, ἥτις καὶ παράκλησις αὐτοῖς ἐν τοῖς διωγμοῖς ἐγένετο;

20 «Αὕτη με παρεκάλεσεν ἐν τῇ ταπεινώσει μου.» Οἱ ἐβδομήκοντα· «ἀναζώσεις με.» Αὕτη τις ἡ ἐλπίς, ἐγγινομένη μοι ἀπὸ σοῦ λόγου, παρεκάλεσέ με, καὶ παρεμυθήσατό με, εἰς τό· εἴ ποτε περιστάσεις ἢ κίνδυνος, ἢ θανάτου δοκιμή, νόσος χαλεπὴ, ἢ ἀπώλεια τῶν ὑπαρχόντων, ἢ διωγμοῦ, ἢ εἴ τι δῆποτε τῶν νομιζομένων χαλεπῶν κατελάμ-
25 βανέ με, ἢ ἐπὶ σέ ἐλπίς παράκλησίς μου ἦν. «Ὅτι τὸ λόγιόν σου ἔζησέ με.» Οὐδὲν ἄλλο ποιεῖ ζῆν λογικὴν ψυχὴν τὴν ἐαυτῆς ζωὴν ὡς τὸ λόγιον τοῦ Θεοῦ. Καθ' ὃ γὰρ αὖξει τὸ λόγιον τοῦ Θεοῦ, καὶ νοούμενον καὶ παραλαμβανόμενον εἰς τὴν τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴν, κατὰ τοῦτο αὖζεται καὶ τὰ τῆς ζωῆς. Ταῦτα δὲ ἐστὶ τὸ σὺν ἀρετῇ ζῆν ἐνταῦθα·
30 μετὰ ταῦτα δὲ καὶ τὴν αἰώνιον δίδωσι ζωὴν.

«Ὑπερήφανοι παρηγνόμουν ἕως σφόδρα, ἀπὸ δὲ τοῦ νόμου σου οὐκ ἐξέκλιναν.» Ἐν αὐτῷ γὰρ ἐπολιτευόμενῃ τῇ τῶν ἡγεμονικῶν μου, ἵνα μὴ γένηται ῥῆμα κρυπτὸν ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἀνόμιμον. Ἐκείνων γὰρ λίαν παρανομούντων, οὐδὲ κατὰ μικρὸν ἐγὼ τὸν νόμον σου παρέ-
35 βαινον.

«Ἐμνήσθην τῶν κριμάτων σου ἀπ' αἰῶνος, Κύριε, καὶ παρεκλήθην.» Μεμνημένος γὰρ τῶν ἀπ' αἰῶνος καὶ ἕως αἰῶνος ἀποδοθησομένων ἐκάστῳ, παρακαλεῖται καὶ ἄλυπος ὁ δίκαιος μένει λέγων· «Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μελλοῦσαν δόξαν
40 ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς.¹» Ὡν ἐποίησας πάσαις τοῖς ἀδικοῦσι τὸν Ἰσραὴλ, μνημονεύσας κριμάτων, παρεκλήθην· εἰδώς, ὡς οὐδὲ αὐτὸς

1. Ῥωμ. 8, 18.

ἐν τοῖς διωγμοῖς ἐγκαταληφθήσομαι, καὶ ὥς πάντα κατὰ Θεοῦ κρίσιν τοῖς ἀνθρώποις συμβαίνει.

«Ἀθυμία κατέσχε με ἀπὸ ἀμαρτωλῶν τῶν ἐγκαταλιμπανόντων τὸν νόμον σου.» Ἐπὶ τῶν ἀμαρτωλῶν, οἱ μὲν ἀνόμως ἀμαρτάνουσι, τῷ μὴδὲ τὴν ἀρχὴν πειρασθῆναι νόμων· οἱ δὲ ἐν νόμῳ, τῷ παραβαίνειν αὐτόν. Καὶ μετ' ὀλίγα· «Εἴ τι γὰρ πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη· καὶ ἐὰν δοξάζεται ἐν μέλος, συγγαίρει πάντα τὰ μέλη.¹» Καὶ ἐπὶ τοῖς ἀδελφοῖς οὖν ἡμῶν τοῖς ἀμαρτάνουσι, λυπεῖσθαι καθήκει, ὅτι τοιοῦτοί εἰσι, καὶ οὕτω διακεῖσθαι κατὰ τὸν ἅγιον τοῦτον.

«Ψαλτὰ ἦσαν μοι τὰ δικαιώματά σου ἐν τόπῳ παροικίας μου.» Τόπον παροικίας τὸν παρόντα βίον φησί· κατὰ τό· «Εἰδότες, ὅτι ξένοι καὶ παρεπίδημοι ἦσαν ἐπὶ τῆς γῆς.²» Ἐν ᾧ εὐρύθμως εὐφραινόμεν λέγω τὰ δικαιώματά σου· τοῦτο μὲν θεωρῶν, τοῦτο δὲ πράττων αὐτά.

«Διελογισάμην τὰς ὁδοὺς σου, καὶ ἐπέστρεψα τοὺς πόδας μου εἰς τὰ μαρτύριά σου.» Ἐπειδὴ πᾶσαν τὴν γνώμην εἰς τὰς σὰς, φησὶν, ἀνέθηκα ἐντολάς, τούτου χάριν τῶν μαρτυρίων ἐπορεύθην τὴν ὁδόν.

«Ἡτοιμάσθην καὶ οὐκ ἔταράχθην.» Εἰδὼς τὸ εἰρημένον· «Τέκνον, εἰ προσέρχῃ δουλεύειν τῷ Κυρίῳ, ἐτοίμασον τὴν ψυχὴν σου εἰς πειρασμόν.³» καὶ τοῦτο μελετῶν διαπαντός ἐν ταῖς ἐφοδοῖς οὐκ ἔταραττό- μιν, ἅτε μεμελετηκῶς αὐτὰς φέρειν γενναίως.

«Σχοινία ἀμαρτωλῶν περιεπλάκησάν μοι.» Καὶ τίνα ἦν τὰ σχοινία, ἧ οἱ πονηροὶ λογισμοί, δι' ὧν τῆς κατὰ Θεὸν στάσεως ἐπεχειροῦν καταβαλεῖν;

«Μεσονύκτιον ἐγεγειρόμην τοῦ ἐξομολογήσασθαι σοι.» Οὐ γὰρ μεθ' ἡμέραν μόνον, ἀλλὰ καὶ νύκτωρ, κατ' αὐτὸ τῆς νυκτὸς τὸ μεσαί- τατον, ἐν ᾧ μετὰ πλείονος ἡδονῆς ὁ ὕπνος τοῖς ἀνθρώποις ἐπέρχεται, ὕμνων σε διετελουν, καὶ τὰς δικαίας σου ψήφους ἀνηυφήμουν. Τοῦτο καὶ ὁ θεὸς Ἀπόστολος μετὰ τοῦ Σίλα πεποίηκε, καὶ τὸν πόδα κάκει προσδεδεμένος, μετὰ αἰκίας καὶ μάστιγος τῇ προσευχῇ τὴν ὕμνωδιαν ἐκέρασε, καὶ τῆς καλῆς ἀγρυπνίας ἐτρύγησε τὸ καρπόν.⁴ Τῆς θείας γὰρ φιλοτιμίας ἀπέλαυσεν.

«Μέτοχος ἐγὼ εἰμι πάντων τῶν φοβουμένων σε.» Ὁ μὲν τέλειος Χριστοῦ ἂν εἴη μέτοχος, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Μέτοχοι γὰρ τοῦ Χριστοῦ γεγόναμεν.⁵» Ὁ δὲ παρῶν, ὥς εἰσαγόμενος, τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον μέτοχον ἑαυτὸν εἶναι λέγει· οὐχ ἀπλῶς δὲ τῶν φοβουμένων, ἀλλὰ τῶν διὰ τὸ φοβεῖσθαι φυλασσόντων τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ. Δεῖγμα δὲ τοῦ θείου φόβου ἡ τῶν ἐντολῶν φυλακὴ.

«Τοῦ ἐλέους σου, Κύριε, πλήρης ἡ γῆ. Τὰ δικαιώματά σου διδασκόν με.» Προφητικῶς τὰ ἐσόμενά φησιν, ὥς ἔσται πᾶσα ἡ γῆ πλήρης τῶν

1. Α' Κορ. 12, 26. 2. Ἑβρ. 11, 13. 3. Σοφ. Σειρ. 2, 1. 4. Πρβλ. Πράξ. 16, 25. 5. Ἑβρ. 3, 14.

φοβουμένων τὸν Κύριον. Καὶ οὐκ ἐξ ἑτέρας φησὶ τοῦτο χρείας γενήσεται ἢ ἐκ τοῦ σου ἑλέους· καὶ αὐτὸς γὰρ τοῦτο ἐλεητικῶς ποιεῖς, ἐπιδιδούς ἑαυτὸν τῶν ἀνθρώπων εἶναι διδάσκαλον.

«Χρηστότητα ἐποίησας μετὰ τοῦ δούλου σου, Κύριε.» Διδάσκεται 5 ὁ τὰ θεῖα λόγια πεπαιδευμένος μὴ ἀναισθητῶς ἔχειν τὰς τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίας. Οὐ γὰρ ἄλλως ἀπήλλακτο μὲν τῆς ἁμαρτίας, κατηριθμητο δὲ ἐν δούλοις Κυρίου, εἰ μὴ θεῖα τις χάρις τούτων αὐτῷ αἰτία γέγονεν.

Πρὸ τοῦ με ταπεινωθῆναι ἐγὼ ἐπλημμέλησα.» Διὰ τὰς προτέρας 10 μου, φησὶ, πραχθεῖσας ἁμαρτίας παραδοθεὶς, ἐταπεινώθην, κρίσει δικαίᾳ τοῦ Θεοῦ τοῦτο παθών. Οὐ δὴ καὶ χάριν παιδείᾳ παραδοθεὶς, δεόμεναι διδασκαλίας ὡς ἂν γινῶ, ὅτι ἡ ταπεινώσις ἡ γενομένη μοι κατὰ χρηστότητα καὶ παιδείαν ἐγένετο.

«Χρηστὸς εἰ σύ, Κύριε.» Ὁ δίκαιος ἐπὶ πᾶσι, κἂν ἦ πικρά τὰ συμβαίνοντα, λέγει τῷ Θεῷ· «Χρηστὸς εἰ σύ.» Τοιοῦτον καὶ τό· 15 «Εὐλογῇσω τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ.¹» «Καὶ ἐν τῇ χρηστότητί σου διδάξόν με τὰ δικαιώματά σου.» Καὶ δεῖται γὰρ χρηστῷ Θεῷ διδασκῆσθαι· ὅτι χρηστὰ τὰ δικαιώματα τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν ἀξίαν ἐκάστου γινόμενα· ἐφ' οἷς λέγειν ἀξιόν· «Ἐδικαιώθη τὰ κρίματά σου, ὁ Θεός.²»

«Ἐπληρώθη ἐπ' ἐμέ ἀδικία ὑπερηφάνων.» Ἐπὶ τοσοῦτον, φησὶν, 20 ἤλασαν ὑπερηφανίας, ὥς γενέσθαι τὴν καρδίαν ἐν αὐτοῖς. «Ἐτυρώθη ὡς γάλα ἡ καρδία αὐτῶν.» Τοῖς πονηροῖς καὶ μοχθηροῖς πειρασμοῖς παραδοθῆσθαι βίῳ καὶ πολιτεῖᾳ ταπεινοῦσι, καὶ διδάσκουσιν ὑποπιᾶζειν τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγεῖν, καὶ μὴ ὀδεύειν τὴν πλατεῖαν καὶ εὐρύχωρον τὴν τῶν ὑπερηφάνων, ἀλλὰ τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην·

25 λεπτὴ μὲν γὰρ ἡ τῶν ἀγίων, πύων δὲ ἡ τῶν ὑπερηφάνων καρδία. «Ἀγαθόν μοι, ὅτι ἐταπεινώσας με.» Ὡσεὶ ἔλεγεν· Εὐδοκῶ ἐν ἀσθενείαις, ἐν ὕβρεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν διωγμοῖς, ἐν στενοχωρίαις, ἀξιὸς ὑφθῆναι τῶν σῶν δικαιωμάτων, ζητῶν ἅπερ οὐκ ἔστιν ἄλλως μαθεῖν.

30 «Ἀγαθὸς μοι ὁ νόμος τοῦ στόματός σου ὑπὲρ χιλιάδας χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου.» Ὅσης ἤξιωται ἄνθρωπος διδάσκεται εἰσαγόμενος.

«Αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με.» Ἔτερον ἀξίωμα τὸ δεκτικόν αὐτὸν εἶναι καὶ χωρητικόν τῆς αὐτοῦ διανοίας. «Συνέτισόν με, καὶ μαθήσομαι τὰς ἐντολάς σου.» Τῇ ἐπὶ τῆς ποιήσεως εὐχαριστίᾳ λίαν ἀκο- 35 λούθως ἡ τῆς νοητικῆς δυνάμεως τῆς συνιέναι ποιούσης τὰς ἐντολάς.

«Οἱ φοβούμενοί σε, ὀψονται σε, καὶ εὐφρανθήσονται.» Διδάσκει, ὥς οὐκ αὐτὸς μόνος καθέξει τὸ χάρισμα, φθάσει δὲ καὶ εἰς πάντας τοὺς φοβουμένους τὸν Κύριον. Τοῖς γὰρ εὐσεβεῖσι μόνοις ἐστὶν ἡδύς, αἰσθητῶς δὲ ὁραθεὶς καὶ κατὰ τὸν λόγον καὶ κατὰ τὰ νοήματα τῆς 40 σοφίας ἣν ἔχει· τοῖς δὲ ἄλλοις βαρὺς ἐστὶ καὶ βλεπόμενος. Ὅτι ἀνόμιος τοῖς ἄλλοις ὁ βίος αὐτοῦ καὶ ἐξηλλαγμέναι αἱ τρίβοι αὐτοῦ, διὰ

τοῦτο δὲ φησιν· «Εὐφρανθήσονται, ὅτι εἰς τοὺς λόγους σου ἐπῆλπισα.»

«Ἐγνων, Κύριε, ὅτι δικαιοσύνη τὰ κρίματά σου.» Διδασκοόμεθα, ὡς πάντα ἡμῖν ὁ Θεὸς δικαίως ἐπιφέρει· ὥστε ἀναγκαῖον μὴ ὀλιγωρεῖν ἡμᾶς ἐν ταῖς παιδείαις, προσπίπτειν δὲ μᾶλλον, καὶ ἐκ τῆς τοῦ νόμου φυλακῆς τὸν ἔλεον ἐξαιτεῖν.

«Γενηθήτω δὴ τὸ ἔλεός σου τοῦ παρακαλέσαι με.» Ἐλεος τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, ὃς καὶ παρεκάλεσεν ἡμῶν τὰς καρδίας τυραννουμένας ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ. Ἡ καὶ οὕτως· Δέομαι κατὰ τὸν σὸν Λόγον ἐμοὶ τῷ δούλῳ σου ἐπὶ παρακλήσει καὶ παραμυθίᾳ τὸ ἔλεός σου γενέσθαι. Πολλοὶ γὰρ παρακλήσεως τυχόντες ἀπατῶνται, ὡς ἐξ ἰδίας φρονή- 10 σεως τοῦτ' ἐσχηκέναι. Ὅπως μὴ ὡσαύτως τούτοις πλανηθῶ, ἐμοὶ τῷ δούλῳ σου τὸ ἔλεός σου, κατὰ τὸ λόγιόν σου, γενέσθω.

«Ἐλθέτωσάν μοι οἱ οἰκτιρμοὶ σου, καὶ ζήσομαι.» Ὡσπερ ὑπέσχου, φησί, τὴν παράκλησιν οὕτως ποιήσον, τοὺς σοὺς οἰκτεῖρων οἰκέτας. 15

«Αἰσχυνθήτωσαν ὑπερήφανοι, ὅτι ἀδίκως ἠνόμησαν εἰς ἐμέ.» Εἰ τύχοιμι, φησί, τῆς παρὰ σοῦ βοηθείας, τότε οἱ πονηροὶ δηλαδὴ δαίμονες καὶ ἄνθρωποι τῆς ἀληθείας ἐχθροὶ αἰσχυνθήσονται. Εγὼ δέ, ἐκείνων αἰσχυνομένων, οὐκ ἐπαρθήσομαι· ἀλλ' ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου ἀδολεσχήσω. 20

«Ἐπιστρεψάτωσάν μοι οἱ φοβούμενοί σε.» Τῆς παρὰ τῶν σῶν οἰκετῶν διδασκαλίας τύχοιμι. Ἔσται δὲ τοιαύτη, οἷα καὶ ἐπιστρέφειν εἰδυῖα ψυχάς, διὰ τὸ πλουτεῖν τὸν φόβον τὸν σὸν.

«Γενηθήτω ἡ καρδία μου ἁμωμος.» Οὐκ ἂν μετὰ τοσαῦτα ἔχων καρδίαν ἁμωμον ἔλεγε· «Γενηθήτω ἡ καρδία μου ἁμωμος.» Τούτῳ 25 παραπλήσιον· «Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοί, ὁ Θεός.»¹ Τότε γὰρ μόνον οὐκ αἰσχυνθήσομαι, ὅταν ἁμώμως τὰς τοῦ Θεοῦ φυλάξω ἐντολάς.

«Ἐκλείπει εἰς τὸ σωτήριόν σου ἡ ψυχὴ μου, καὶ εἰς τὸν λόγον σου ἐπῆλπισα.» Διδάσκει ἡμᾶς, ὁ Προφῆτης ἐπιθυμεῖν τοῦ λόγου, 30 καὶ ἐρωτικῶς ἔχειν πρὸς τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ. Καὶ τί ἂν εἴη ἕτερον τὸ σωτήριον ἢ ἡ παρουσία τοῦ Κυρίου; «Εἰς τὸν λόγον σου ἐπῆλπισα.» Νόει ἀντὶ τοῦ, τὴν ἐπαγγελίαν. Λέγεται δὲ λόγιον καὶ ἡ θεόπνευστος Γραφή. Ἐκλείπει τοίνυν οὐ μόνον ὁ τὴν ὑπόσχεσιν τὴν θείαν ἀναμένων, καὶ τὴν λύσιν τῶν ἐπικειμένων κακῶν προσδεχόμενος, ἀλλὰ καὶ ὁ τοῖς 35 θείοις ἐντυχάνων λογίοις, καὶ τὴν τούτων διάνοιαν καταμαθεῖν ἀκριβῶς ἐφιέμενος, καὶ παράκλησιν καὶ ψυχαγωγίαν ὑπολαμβάνει τὴν εὐρεσιν.

«Ἐξέλιπον οἱ ὀφθαλμοί μου εἰς τὸ λόγιόν σου.» Εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, φησίν. Αὐτόν γὰρ ἀεχομεν παράκλητον πρὸς 40 τὸν Πατέρα», κατὰ τὴν τοῦ ἀποστόλου φωνήν· «καὶ αὐτὸς ἰασμός

ἐστὶ περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν.^{1*}» Λέγοντες, «πότε παρακαλέσει με;» "Ὅταν γὰρ ἐπιδημήσει μοι λόγος, τότε παρακαλοῦμαι.

«Ὅτι ἐγενήθη ὥσει ἄσκος ἐν πάχνῃ.» Νεκροὶ μὲν μᾶλλον ἢ ζῶντες ὑπὸ τῶν κακώσεων γίνονται οἱ δίκαιοι, ὡς ἄσκοις εἰκοναί.
5 μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις ἀποψυχόμενοι καθάπερ πάχνη περιπηγνυμένη, τὸ θερμὸν καὶ πρακτικὸν προαιρούμενοι. Τοῦ αὐτοῦ· Ἄσκος ἐν πάχνῃ γίνεται ὁ τὴν ἑαυτοῦ σάρκα κατατήξας, καὶ μηδὲν ἐν αὐτῷ πυρῶδες καὶ ἐπιθυμητικὸν ἔων, ἀλλ' ἀποψύξας ὥσπερ αὐτήν.

«Πόσαι εἰσὶν αἱ ἡμέραι τοῦ δούλου σου;» Ὀλίγαι γὰρ αἱ τῶν
10 ἀνθρώπων ἡμέραι ἐπὶ τῆς γῆς, ἐν αἷς εὐχεται εὐθέως συντριβῆναι τὸν Σατανᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, ὡς ἂν ὑποτάσσοιτο τὴν ψυχὴν τοῦ θεοῦ Λόγου γεγονότος ἐν αὐτῇ.

«Διηγῆσαντό μοι παράνομοι ἀδολεσχίας.» Ἡ τοὺς γραῶδεις μύθους τῶν Ἰουδαίων φησὶ τὰς διδασκαλίας, ἣ καὶ τὰ ἐντάλματα τῶν
15 ἀνθρώπων, καὶ τὰς φλυαρίας τῶν σοφῶν τοῦ αἰῶνος τούτου.

«Πᾶσαι αἱ ἐντολαὶ σου ἀλήθεια· ἀδίκως κατεδίωξάν με· βοήθησόν μοι.» Εἰδὼς, ὡς ἐν τῷ θείῳ δικαστηρίῳ ἀπολήψεται ὑπὲρ ὧν πέπονθεν ἀδικιών, ἐπισπεύδει ἰδεῖν καιρὸν ἐκεῖνον.

«Παρά βραχὺ συνετέλεσάν με ἐν τῇ γῇ.» Μικροῦ δεῖν ἐκ τοῦ
20 διωγμοῦ αὐτῶν.

«Κατὰ τὸ ἔλεός σου ζῆσόν με, καὶ φυλάξω τὰ μαρτύρια τοῦ στόματός σου.» Στόμα Θεοῦ οἱ διακονήσαντες προφῆται τοῖς μαρτυρίαις, καὶ ἐντολαῖς, τοῖς δικαιώμασιν αὐτοῦ.

«Εἰς τὸν αἰῶνα, Κύριε, ὁ λόγος σου διαμένει ἐν τῷ οὐρανῷ.»
25 Ἐν προκοπῇ γινόμενος, καὶ ὑψηλοτέρων ἅπτεται δογμάτων, τοῦ τε αἰδίου Λόγου τοῦ Πατρὸς μνημονεύων, καὶ μονονουχὶ τό· «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος²», λέγων, καὶ τῆς δακροσμήσεως τοῦ παντός, σαφῶς τε δούλην αὐτοῦ τὴν σύμπασαν κτίσιν ἀποκαλεῖ.

«Εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν ἡ ἀλήθειά σου.» Δύο εἰσὶ γενεαί, αἱ χωρή-
30 σασαι τὴν τοῦ Θεοῦ ἀλήθειαν, ὃ τε τῶν Ἰουδαίων λαὸς ἔχων τὸν νόμον καὶ τοὺς προφῆτας, καὶ ἡ Ἐκκλησία. Οὐκ εἰς γενεὰς οὖν ἡ ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' εἰς γενεὰν τὴν προτέραν καὶ εἰς γενεὰν τὴν δευτέραν. Τὰ δὲ ἄλλα ἔθνη πεπλάνηται. Ὅτε δὲ καὶ ἡ προτέρα γενεὰ ἐξέβαλε τὴν ἀλήθειαν, καὶ εἶπεν· «Αἶρε, αἶρε³» ἀπὸ τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον,
35 μεταβέβηκεν ἡ ἀλήθεια ἀπ' ἐκείνης τῆς γενεᾶς ἐπὶ ταύτην τὴν γενεάν. «Ἐθεμελίωσας τὴν γῆν καὶ διαμένει.» Ταύτη δὲ τῇ ἀληθείᾳ ἡ γῆ τεθεμελίωται. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ τῷ ἀκρογωνιαίῳ λίθῳ καταβεβλημένῳ θεμελίῳ οἰκοδομοῦνται πάντες οἱ ἐκ γῆς σωζόμενοι. Ὅθεν καὶ διαμένει ἡ γῆ, ἀραγῇ καὶ ἀσφαλῇ κρηπῖδα καὶ θεμελίον ἔχουσα.
40 Ἀλλὰ καὶ γῆν φωτίσασα ἡ ἀλήθεια ἡμέραν ἐποίησε, Θεοῦ ἐπιλάμψαντος αὐτήν.

«Τῇ διατάξει σου διαμένει ἡμέρα, ὅτι τὰ σύμπαντα δοῦλά σοι.»
 Οὐκ ἀλλαττομένη, οὐδὲ τέλος λαμβάνουσα, ὡς ὁ κατὰ τὴν Παλαιὰν
 Γραφὴν φωτισμός. Ἐπεὶ καὶ μέχρι καιροῦ διορθώσεως τέθειτο.
 Ταῦτα δὲ πάντα ὑπὸ Θεοῦ ὑπῆρκται. Ἐπεὶ περ κτίστου καὶ προνοη-
 τοῦ ὄντος, δοῦλα τὰ σύμπαντά ἐστιν αὐτοῦ.

«Εἰ μὴ ὁ νόμος σου μελέτη μου ἐστί, τότε ἂν ἀπωλόμην ἐν τῇ
 ταπεινώσει μου.» Εἰσβαλόντων, φησί, τῶν πονηρῶν λογισμῶν, καὶ
 τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων πολεμούντων ἐμοί, εἶχον ἂν ἀπολέσθαι,
 εἰ μὴ ὁ σὸς νόμος εἰς στήριγμα ἐγένετο.

«Εἰς τὸν αἰῶνα οὐ μὴ ἐπιλάβωμαι τῶν δικαιωμάτων σου, ὅτι
 ἐν αὐτοῖς ἔζησάς με.» Τοῖς σοῖς νόμοις ὀψομαι, φησὶν· ἔξω γὰρ ἐν
 αὐτοῖς τὴν ζωὴν, καθὰ δὴ μοι καὶ εἰρηκας, «ὅτι ὁ ποιήσας αὐτὰ ἄνθρω-
 πος ζήσεται ἐν αὐτοῖς.»¹ Ζῶν οὖν μόνος ὁ δίκαιος, κἂν τεθνηκέναι
 δοκῇ· νεκροὶ δὲ οἱ ἄδικοι, κἂν ζῆν φαίνωνται. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τὴν
 τῆς ζωῆς σύστασιν ἐν ἑαυτοῖς ἔχουσι, τὴν δικαιοσύνην· οἱ δὲ ταύτην
 οὐκ ἔχοντες τοῖς οὐ παρ' ἑαυτῶν, ἀλλ' ἔξωθεν κινουμένοις ἀψύχοις
 ἐοίκασιν.

«Σὸς εἰμι ἐγώ, σῶσόν με.» Προσυπακούεται τῷ, σὸς εἰμι δοῦλος,
 σὸς εἰμι κατὰ χάριν υἱός, εἰμι σὸς θεράπων.

«Ἐμὲ ὑπέμειναν ἁμαρτωλοὶ τοῦ ἀπολέσαι με· τὰ μαρτύριά σου
 συνῆκα.» Ἀντὶ τοῦ, ἐμελέτησα, καὶ διὰ τῆς σῆς μελέτης ἀπρακτον
 αὐτῶν ἀπέφηνα τὴν ἐπιβουλήν.

«Πάσης συντελείας εἶδον πέρας, πλατεῖα ἡ ἐντολή σου σφόδρα.»
 Συντέλειαν τὴν ἐπιβουλήν φησι τὴν παρὰ τῶν δαιμόνων. Ταύτης
 εἶδον τὸ πέρας ἐκβάν εἰς οὐδέν, ὅτε καὶ πλατεῖά μοι γέγονεν ἡ ἐντολή.
 Τοῦτο τοῦ διὰ πάσης προκοπῆς, εἰς τὸ τέλος ἀφιγμένου τῆς ἀρετῆς,
 ἐπὶ τὸ τέλειον ἀγαθὸν διαβαίνοντος· πολλὰς ἀρχὰς καὶ τέλη καταβαλ-
 λομένου. Ἡ γὰρ τῆς προτέρας βελτιώσεως περιγραφὴ ἀρχὴ τῆς
 ἐχομένης ἐστί, κατὰ τό· «Ὅταν συντελέσῃ ἄνθρωπος, τότε ἀρχεται.»²

«Ὡς ἡγάπησα τὸν νόμον σου, Κύριε; ὅλην τὴν ἡμέραν μελέτη
 μου ἐστί.» Ὁ πάντα κατὰ τὸν νόμον καὶ λέγων καὶ πράττων μελετᾷ
 τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ. Ἐν δὲ τῷ πρώτῳ ψαλμῷ τῇ ἡμέρᾳ πρὸς τὴν με-
 λέτην καὶ τὴν νύκτα προσέθηκε τῷ μακαρίῳ γεννησομένῳ. Ἐλέγομεν
 γάρ, ὡς μικτός ἐστιν ἐνταῦθα τῶν ἀνθρώπων ὁ βίος. Διὸ νῦν ἔχομεν
 ἡμέραν καὶ νύκτα· γενομένους δὲ ἀγίους οὐ διαδέχεται νύξ. Ὁ τοίνυν
 προκόπτων ἡμέραν μὲν ἄγει κατὰ τὸν νόμον βιούς· νύκτα δέ, ὅτε
 μὴ μελετᾷ ἐν ὅλῃ καρδίᾳ αὐτοῦ· «Μὴ πράττη τι κατὰ....»

«Ἐκ πάσης ὁδοῦ πονηρᾶς ἐκώλυσα τοὺς πόδας μου.» Τοῦτο γάρ
 ἐστί τὸ φυλάξαι τὸν θεῖον νόμον, τὸ ἔργοις αὐτὸν ἀποπληρῶσαι.

«Ἀπὸ τῶν κριμάτων σου οὐκ ἐξέκλινα.» Διαπαντός ἐμεμνήμην
 τοῦ θεοῦ δικαστηρίου.

1. Λευτ. 18, 5. 2. Σοφ. Σειρ. 18, 7.

«Ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγια σου!» Γλυκέα διὰ τὴν ἐπ' αὐτοῖς λογικὴν τέρψιν· ἀλλ' «ὕπὲρ μέλι», τῶν παρ' ἀνθρώποις πάντων ἡδέων δι' αὐτοῦ δηλουμένων.

«Λύχνος τοῖς ποσὶ μου ὁ νόμος σου.» Ὁ γὰρ τῷ φωτὶ τοῦ θεοῦ νόμου περιπατῶν ὀρθὴν καὶ ἀπρόσκοπον τὴν πορείαν ποιεῖται τοῦ βίου.

«Ἐταπεινώθην ἕως σφόδρα.» Ἡ ταῖς τῶν νοητῶν ἐχθρῶν ἐπιθέσεσιν, ἢ ταῖς ἰδίαι καὶ ἐκ προαιρέσεως γινομέναις σκληραγωγίαις.

«Παρανόμους ἐμίσησα, τὸν δὲ νόμον σου ἠγάπησα.» Τοὺς σοφούς τοῦ αἰῶνός φησι καὶ τοὺς τῶν αἰρεσιωτῶν ἄρχοντας.

«Ἐκκλίνατε ἀπ' ἐμοῦ, πονηρεύμενοι.» Ἡ τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς φησιν, ἢ τοὺς προειρημένους διδασκάλους.

«Βοήθησόν μοι, καὶ σωθήσομαι.» Εἰ γὰρ καί, ἔφη, βοηθός μου καὶ ἀντιλήπτωρ μου εἰ σύ, ἀλλὰ δεῖται βοηθείας ἀδιαλείπτου. Ἐν ὧ γὰρ ἐσμεν ἐνταῦθα, οὐπω τέλειον τό, «σωθήσομαι» ἀλλ' ὅταν μετὰ τῶν ἀγγέλων ζήσωμεν τοῦ Θεοῦ, τότε γὰρ καὶ μελέτη δικαιοματιῶν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, οὐ κατὰ τὴν σκιάν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀλήθειαν.

«Ἐξουδένωσας πάντας τοὺς ἀποστατοῦντας ἀπὸ τῶν δικαιοματιῶν σου.» Τοῦτο γὰρ περιμένει τὸ τέλος τοὺς τὸν νόμον ἀθετοῦντας τοῦ Θεοῦ.

«Παραβαίνοντας ἐλογισάμην πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς· διὰ τοῦτο ἠγάπησα τὰ μαρτύριά σου.» Τὸ πατῆσαι βούλεσθαι τὸν θεῖον νόμον.

«Καθήλωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου.» Τό, «καθήλωσον», ἀντὶ τοῦ, πῆξον. Πῆξον οὖν, φησὶν, εἰς ἀγνείαν τὰς σάρκας μου. Οὕτως γὰρ μόνως δυνηθεῖεν εἰπεῖν Χριστῷ· «Συνεσταύρωμαι»¹ ἀπὸ γὰρ τῶν κριμάτων σου ἐφοβήθην.» Τὸν θεῖον δηλονότι νόμον. Οὐ γὰρ ἄλλως τις ἐπιτελεῖ τὴν ἁμαρτίαν, μὴ ἔξω ἑαυτὸν πρότερον καταστήσας τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ.

«Οἱ ὀφθαλμοί μου ἐξέλιπον εἰς τὸ σωτήριόν σου.» Εἰς τὴν θείαν ἐπιφάνειαν, φησί, δι' ἧς ἠλπιζε σωθήσεσθαι καὶ αὐτὸς καὶ ἅπαν τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος. «Καὶ εἰς τὸ λόγιον τῆς δικαιοσύνης σου.» Εἰ καὶ παρανομοῦντές τινες, καὶ τὸν σὸν πρὸ ὀφθαλμῶν οὐκ ἔχοντες φόβον, τὸν σὸν ἐκ μέσου πεποίηται νόμον· ἀλλ' ἐγὼ τὸν πάντα καιρὸν ἕνα ἐποιούμην τοῦτον, ἐν μελέτῃ ἔχων διαπαντός.

«Δουλός σου εἰμί, συνέτισόν με, καὶ γνώσσομαι τὰ μαρτύριά σου.» Ὁ μὴ δουλεύων κατ' οὐδὲν τῇ ἁμαρτίᾳ λεγέτω· «Δουλός σου εἰμί ἐγώ.» Μισθὸν δὲ δουλείας τὴν σύνεσιν ἀπαιτεῖ διδομένην παρὰ Θεοῦ, καὶ παρ' αὐτῷ κειμένην ὥς ἐν θησαυροφυλακίῳ. Πνεῦμα γὰρ σοφίας καὶ συνέσεως καὶ τὰ ἐξῆς τῶν ἀγαθῶν τὰ χαρίσματα. Πρὸς

ετέραν γάρ ἀντιδιαστέλλων, ἐν Παροιμίᾳ φησί· «Σύνεσις δὲ ἀγαθὴ δίδωσι χάριν.¹» Εἰ γάρ πᾶσα σύνεσις ἀγαθὴ, οὐκ ἂν προσέθηκεν ἀγαθῇ.

«Καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ, διεσκέδασαν τὸν νόμον σου.» Ἐγὼ μὲν ἐποίησα κρίμα καὶ δικαιοσύνην· ἔσται δέ ποτε καὶ σοι καιρὸς τῷ Θεῷ τοῦ ποιῆσαι δηλονότι κρίμα καὶ δικαιοσύνην κατὰ τῶν δια- 5 σκεδασάντων τὸν νόμον σου.

«Διὰ τοῦτο ἠγάπησα τὰς ἐντολάς σου ὑπὲρ τὸ χρυσίον καὶ τοπά- ζιον.» Ταῦτα συνάδει τῷ· «Ἀγαθόν μοι ὁ νόμος τοῦ στόματός σου ὑπὲρ χιλιάδας χρυσίου καὶ ἀργυρίου.» καὶ τῷ· «Λάβετε παιδεῖαν, 10 καὶ μὴ ἀργύριον, καὶ γνῶσιν ὑπὲρ χρυσίον δεδοκιμασμένον. Κρείσσων γάρ σοφία λίθων πολυτελῶν· πᾶν δὲ τίμιον οὐκ ἄξιον αὐτῆς ἔστιν.²»

«Διὰ τοῦτο πρὸς πάσας τὰς ἐντολάς σου κατωρθοῦμην. «Διὰ τοῦτο», ποῖον, ἢ τὸ μελέτην ἔχειν διαπαντός τοῦ νόμου;

«Καὶ συνετιεῖ νῆπια.» Νήπια νοήσεις τοὺς ἐν ἀγνοίᾳ κατεχομέ- 15 νους καὶ βρέφεσιν ἐοικότας. Τούτους γάρ ὁ λόγος σου, φησί, τῷ σῶ καταυγαζομένους φωτὶ συνέσεως ἐμφορεῖ.

«Τὸ στόμα μου ἤνοιξα, καὶ ἐδίκυσα πνεῦμα.» Διανοίξεως δὲ δεῖται τὰ λόγια. Διὸ καὶ ὁ Σωτὴρ διήνοιξε τὸν νοῦν τῶν μαθητῶν τοῦ συνιέναι τὰς Γραφάς. Καὶ τὴν δι' ἡδονῆς ἢ δόξης ἀπάτην ἢ διὰ τῶν 20 λόγων σύνεσις ἐνδιδομένη κωλύει.

«Ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμέ, καὶ ἐλέησόν με, κ.τ.λ.» Ὡς κέκρικας, φησὶν, ἐπιβλέψαι, καὶ πολλῆς ἐπισκοπῆς ἀξιῶσαι τοὺς ἀγαπῶντας τὸ ὄνομά σου· οὕτω με τῆς αὐτῆς ἀξίωσον ἐπιστοπῆς, τοῦ αὐτοῦ ἐλέους.

«Τὰ διαβήματά μου κατεύθυνον κατὰ τὸ λόγιόν σου.» Κατὰ τὸ 25 λόγιον αὐτοῦ ὁ Θεὸς κατευθύνει τὰ διαβήματα τοῦ ἀπὸ κακίας καὶ ἀγνοίας εἰς ἀρετὴν καὶ γνῶσιν διαβαίνοντος. Ὁ γάρ ὀρθὸς λόγος τῶν τοιούτων ἡγεῖται· Οἱ μὴ ποιοῦντες τὴν ἁμαρτίαν οὐκ εἰσὶ δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας.

«Λύτρωσαί με ἀπὸ συκοφαντίας ἀνθρώπων.» Συκοφαντίαν 30 ἀνθρώπων τὴν τῶν αἰρετικῶν διδασκαλίαν φησί, καὶ τὴν τῶν σοφῶν τοῦ αἰῶνος τούτου. Τούτου τετύχηκεν αἰσθητῶς Ἰωσήφ καὶ Σωσάννα. Τροπικῶς δὲ ἀνθρώπους τὰς πονηρὰς λέγει δυνάμεις, ἀφ' ὧν τῆς συκοφαντίας μόνου λυτροῦσθαι Θεοῦ.

«Τὸ πρόσωπόν σου ἐπίφανον ἐπὶ τὸν δοῦλόν σου.» Τὴν παρουσίαν 35 ἐπιποθεῖ τοῦ Κυρίου θεάσασθαι. Αὐτὸς γάρ ἐστίν ὁ χαρακτήρ τοῦ Πατρὸς. «Καὶ δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου.» Τὴν Νέαν Διαθήκην φησί, δι' ἧς δεδικαίωκεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς.

«Διεξόδους ὕδατων κατέβησαν οἱ ὀφθαλμοί μου.» Πλήθος ἠφίειν 40 διακρύειν τοὺς τὸν σὸν παραβαίνοντας νόμον ἀποθνήσκων.

«Δίκαιος εἶ, Κύριε, καὶ εὐθὴς ἡ κρίσις σου.» Τὴν αἰτίαν ἀποδίδωσι

- δι' ἣν ἀπεκλαίετο τοὺς παραβαίνοντας τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον· ὅτι δὴ τοῖς τοῦτον παραβαίνουσιν ἐν τῷ θείῳ δικαστηρίῳ τιμωρίαν ἠπειλήσῃ, καὶ ταύτην ἐντεῦθεν ἤδη διεμαρτύρατο. «Ἐνετείλω δικαιοσύνην τὰ μαρτύριά σου», κ.τ.λ. Τὰ μετὰ μαρτύρων οὐρανοῦ καὶ γῆς τίνων
 5 ἄλλων ἐνετείλω μαρτύρια, δικαιοσύνην ὄντα καὶ ἀλήθειαν τρανωτάτην; Ἄλλ' οὐκ ἡμαῦρους· ἦγουν εὐθύτατοι τῶν σῶν κριμάτων κανόνες τὴν σὴν δικαιοσύνην μηνύουσι. Τὰ οὖν σὰ μαρτύρια αἱ θεῖαι Γραφαί· δικαιοσύνη μὲν κατὰ τὰ ἠθικὰ τυγχάνουσι παραγγέλματα, ἀλήθεια δὲ κατὰ τὴν θεωρίαν τῶν λόγων.
- 10 «Ἐξέτηξέ με ὁ ζῆλός σου, ὅτι ἐπελάθοντο τῶν λόγων σου οἱ ἐχθροί μου.» Οἷον ζῆλον ἀνελάμβανον, εἴ ποτε ἐώρων τινὰ ἐπιλεησμένον τῶν σῶν λόγων. Καὶ οὐχ ἀπλῶς ζῆλον, ἀλλὰ διὰ τὸν τιθέντα μοι ἐκτίκεσθαι ἀπὸ τοῦ ζήλου τοῦ πρὸς σέ, εἰ ἐθεώρουν τινὰς ἐπιλανθανομένους σου τῶν λόγων. Περὶ τοῦτου τοῦ ζήλου ἐμνήσθησαν οἱ μα-
 15 θηταί, ἐκ προσώπου τοῦ Κυρίου ἐν ψαλμῷ εἰρημένου. «Ὅτι ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου κατέφαγέ με.¹»
- «Πεπυρωμένον τὸ λόγιόν σου σφόδρα.» Τὸ λόγιον τοῦ Θεοῦ πεπυρωμένον ἐστὶ σφόδρα καὶ ἐξιστάμενον, καὶ πάσῃ βασιάνῃ ἀνέλεγκτον. Καὶ εἴ τις ἔχει πεπυρωμένον τοῦτο τὸ λόγιον, ἀνακρίνει μὲν πάντα,
 20 αὐτὸς δὲ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται.
- «Νεώτερος ἐγὼ εἰμι καὶ ἐξουδενώμενος.» Νεώτερος μὲν ὁ τοῖς θεοῖς λόγοις στοιχειούμενος, ἐξουδενώμενος δὲ διὰ τὸ ταπεινοῦν ἑαυτόν.
- «Ἡ δικαιοσύνη σου δικαιοσύνη εἰς τὸν αἰῶνα.» Ἡ μὲν γὰρ παρ'
 25 ἀνθρώποις δικαιοσύνη πρὸς ὀλίγον ψηφίζεται χρόνον τῷ κρινομένῳ τὸ δίκαιον, ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ τὴν κρίσιν αἰώνιον ἀποδίδωσιν.
- «Θλίψεις καὶ ἀνάγκαι εὗροσάν με.» Οὐδὲ ἐν ταῖς περιστάσεσι, φησί, τοῦ τὸν σὸν μελετᾶν ἡμέλησαν νόμον.
- «Δικαιοσύνη τὰ μαρτύριά σου εἰς τὸν αἰῶνα.» Ἀ δέδωκάς μοι,
 30 φησί, μαρτύρια, οὐ πρὸς ὀλίγον ὄντα ὠφέλιμα, δικαιοσύνη εἰς τὸν αἰῶνα τυγχάνουσι, δικαιοῦντα τὸν διαθέσει συνεγγίζοντα αὐτοῖς.
- «Συνέτισόν με, καὶ ζῆσόν με.» Ἦν γὰρ ἀσκούμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος δικαιοσύνην ἀποδίδοται οὐκ ἐν ὀλίγαις ἡμέραις ἡμῶν, ἀλλ' εἰς τὸν αἰῶνα. Ἀλλὰ καὶ ζήσομαι, φησίν, ἐάν με συνετίσῃς· εἰς ἐκείνην γὰρ
 35 τὴν μακαρίαν ζωὴν ἀνότητος οὐκ εἰσέρχεται. Αἰτητέον οὖν σύνεσιν παρὰ τοῦ διδόντος πᾶσι τοῖς ἐξ ὅλης ψυχῆς αἰτοῦσιν αὐτόν.
- «Ἐκέκραξα ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου.» Πρώτερον· «Ἐκέκραξα ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου, ἐπάκουσόν μου, Κύριε· τὰ δικαιώματά σου ἐκζητήσω.» Δεύτερον· «Ἐκέκραξά σοι, σῶσόν με.» Ὁ γὰρ ἐλάλουν κατὰ τὸ ἡγεμονικόν, οὐκ ἄλλο τι ἦν ἢ ὁ Θεός. Μεγάλως οὖν σε καλέσας, μεγάλως ἐπαγγέλλομαι τὰ σὰ φυλάξαι μαρτύρια.

«Προέφθασα ἐν ἀωρία καὶ ἐκέκραξα.» Ἀωρία τὸν σκότον, ἦτοι τὴν σύγχυσιν τῶν πραγμάτων φησί. Ταῦτα δὲ λέγει· Καίτοι τῶν παρανόμων ἐν συγχύσει πάντα ποιούντων, πολλὰ ἐν τῷ σὺ νόμῳ ἐστοίχουν.

«Προσήγγισαν οἱ καταδιώκοντές με ἀνομία.» Συνῆψαν οἱ 5 πολεμοῦντές με τῇ ἀνομίᾳ, φησίν. Οὐδὲ γάρ τις διώκει τὸν δίκαιον μὴ ἀνομία συνεῖναι βουλούμενος.

«Ἐγγὺς εἰ σύ, Κύριε.» Ὁ Θεὸς ἀλλαχοῦ φησι· «Θεὸς ἐγγίζων ἐγὼ εἰμι, καὶ οὐχὶ Θεὸς πόρρωθεν, λέγει Κύριος.¹» Ἡ δύναμις γὰρ τοῦ Θεοῦ πανταχοῦ ἐστι, κατὰ τὸν τῆς δημιουργίας καὶ προνοίας 10 λόγον.

«Κρῖνον τὴν κρίσιν μου, καὶ λύτρωσαί με, διὰ τὸν λόγον σου ζῆσόν με.» Λόγον τὴν ἐπαγγελίαν φησίν· ἐπηγγείλατο γὰρ ἤξειν, καὶ σώσειν ἡμᾶς.

«Μακρὰν ἀπὸ ἁμαρτωλῶν σωτηρία.» Ἦν ἐπλεονέκτησαν οἱ 15 ἄρχοντες τοῦ αἰῶνος τούτου. «Ὅτι δικαιώματά σου οὐκ ἐξεζήτησαν.» Αὕτη ἡ αἰτία τοῦ καταδιώκειν τὸν δίκαιον, τὸ μακρὰν ἑαυτοὺς ἀποστήσαι τοῦ θεοῦ νόμου.

«Οἱ οἰκτιρμοὶ σου πολλοί, Κύριε.» Ἐγνων, φησίν, ὡς διεμαρτύρω τὰς ἐντολάς ἡμῖν, ὅτι βέβαιοί εἰσι καὶ ἀμετακίνητοι. Τοῦτο 20 γὰρ δηλοῖ καὶ ἐν τῷ ἄνω στίχῳ, τό, «Κατ' ἀρχὰς ἔγνων ἐκ τῶν μαρτυριῶν σου.»

«Εἶδον ἀσυνετοῦντας, καὶ ἐξετηκόμην.» Εἶ τινα ἐώρακα μὴ συνιέντα ἐγὼ, ἐπὶ τὸν τοιοῦτον ἐξετηκόμην ἀπὸ τοῦ ζήλου κατὰ τὴν θεοσέβειαν.

25

«Ἰδέ, ὅτι τὰς ἐντολάς σου ἠγάπησα, Κύριε.» Ὅψει γὰρ ἐν ἐμοὶ τῶν ἀγαθῶν ἔργων τοὺς τύπους· οὐ γὰρ ἀπλῶς ἐτήρησα, ἀλλ' ἠγάπησα, μὴδὲν ἔχων πρὸς ταύτας ἠναγκασμένον. Ἀλλ' οὐδὲν ἤττον ἰεοῦντός σου δέομαι πρὸς τὸ ζῆσαι με.

«Ἀρχὴ τῶν λόγων σου ἀλήθεια.» Αὕτη πρώτη τῶν σῶν δέδοται 30 ἐντολῶν, τὸ ἀληθεύειν ἐν πᾶσι, καὶ πράξει, καὶ λόγῳ, καὶ διανοίᾳ.

«Ἀρχοντες κατεδιώξαν με δωρεάν.» Ἐθλιβόν με, φησίν, οἱ κατὰ καιροὺς ἄρχοντες, ἐχθροὶ ὄντες τῆς ἀληθείας. Ἀλλ' οὐ δέδοικα τὰς ἐκείνων θλίψεις, τὸν σὸν λόγον δεδοικώς. Καὶ ποῖος οὗτος, ἢ τό· «Μὴ φοβήθητε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν ἀπο- 35 κτείνειν μὴ δυνάμενων· φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι εἰς γεέννην·²»

«Ἀγαλλιᾶσμαι ἐγὼ ἐπὶ τὰ λόγια σου, ὡς ὁ εὐρίσκων σκύλα πολλά.» Οὐ φόβω δὲ μόνον τὴν ὑπακοὴν τὴν πρὸς τοὺς θείους λόγους πεποιῆσθαι φησιν, ἀλλὰ καὶ χαρᾶ, ἥτις ἐπὶ πλούτῳ χαίρει πολλά. 40 Βεβαιωτέρα δὲ τήρησις ἢ ἐν χαρᾷ γινομένη. Πολεμίων δὲ διωκόντων

μνησθείς, καὶ σκύλων εἰκότως ἐμνήσθη. Οὐκ ἂν γάρ, φησί, πάντας ἀνελών καὶ σκυλεύσας, τοσοῦτον ᾤηθην, ὥς ἐπὶ τοῖς λόγοις τοῖς σοῖς. Ποίοις λόγοις, ἢ περὶ ὧν λέγει ὁ Παῦλος· «Πρῶτοι γὰρ ἐπιστεύσαμεν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ¹», περὶ τῶν Ἰουδαίων φάσκων.

- 5 «Ἀδικίαν ἐμίσησα», κ.τ.λ. Οὐ γὰρ κατ' ἐκείνους νεκρὸν ἦμυνα καὶ σκύλα λαβὼν βδελύττομαι· μόνον γὰρ ὠφέλιμον ἀδικίαν βδελύττεσθαι· διό σου καὶ δεόντως τὸν νόμον νοήσας ἡγάπησα, μηδαμῶς αὐτὸν ἔλκων ἐπὶ τὰ γήινα. Ἡμεῖς γὰρ ὡς συνεγερθέντες Χριστῷ τὰ ἄνω ζητοῦμεν, οὐ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς.
- 10 «Ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἤνεσά σοι.» Παρ' ὅλον τὸν βίον αὐτοῦ ὁ δίκαιος φωτιζόμενος ἐν ἡμέρᾳ ἔσται τελεία, οὐ μεσολαβουμένη ὑπὸ νυκτός· καὶ αἰνεῖ τὸν Θεὸν ἐπτάκις ὑπερκόσμιος γεγονώς, τοῦ ἄνω κεχωρηκέναι τοῦ ἐν ἑξ ἡμέραις γενομένου κόσμου· ἅτε καὶ ἐν τῷ παραδείσῳ τοῦ Θεοῦ γεγεννημένος, τὸν τῆς δημιουργίας καὶ προνοίας
- 15 Θεοῦ λόγον θεωρήσας, ἐξομολογεῖται ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ· καθ' ἃ κρίματα ἐκάστων ποικίλην δημιουργίαν καὶ πρόνοιαν ἔσχεν. Τὸ ἀδιάλειπτόν φησιν. Λέγει δέ, ὅτι διαπαντὸς ἐμνημόνευον τῶν σῶν κριμάτων, ὧν δικαίως ἐπήγαγες· τοὺς μὲν πλεονεκτήσαντας ἐκβαλὼν ἀρχοντας, τοὺς δὲ ἀδικηθέντας λυτρώσάμενος.
- 20 «Ἐγγίσάτω ἡ δέησίς μου..... Εἰσέλθοι τὸ ἀξίωμά μου ἐνώπιόν σου, Κύριε.» Ὅρα τῶν θείων ῥημάτων τὸ εὐταχτοῦ. Πρῶτον γὰρ τό, «ἐγγίσάτω» εἶτα, τὸ μεῖζον, τό, «εἰσέλθοι τὸ ἀξίωμά μου»· πρὸ γὰρ τοῦ, εἰσέλθοι, τό, ἐγγίσει. Ἐγγίσας γὰρ τις οἰκίαν, ἐὰν ἦ φίλος τοῦ οἰκοδεσπότου, εἰσέρχεται. Ἦν δὲ κέκωηκε δέησιν, νῦν εἶπεν
- 25 ἀξίωμα, παρὰ τὸ «ἀξιούν.» Μήποτε ὥς ἐστι κοσμικὰ καθ' ὑπεροχὴν ἀξιώματα, οὕτω καὶ ψυχικά; Ἀξίωμα γὰρ ἀπόστολον εἶναι Χριστοῦ· ἀξιώματα καὶ τάγματα τὰ ἐκκλησιαστικά. Ἀξίωμα δὲ ψυχῆς καὶ τὸ ἔχειν τὰς ἀρετάς, ἢ μίαν αὐτῶν. Ὁ τοιοῦτον ἔχων ἀξίωμα τὰ παρόντα φησίν.
- 30 «Ἐξερεῦξοιντο τὰ χεῖλη μου ὕμνον.» Ἡ ἐρυγὴ ὥς ἐπὶ πᾶν γίνεται τοῖς κεκορεσμένοις. Οἶδεν οὖν ὁ θεῖος λόγος πνευματικὴν τροφήν. Αὐτὸς οὖν ὁ Λόγος φησὶν ἄρτος εἶναι. «Ἐγὼ γὰρ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς ὁ ἐξ οὐρανοῦ καταβάς·²» λέγει δὲ καί· «Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα ἔχει ζωὴν ἐν αὐτῷ.³» Τοῦτον δὴ φαγόντες, ὕμνον ἔρευγόμεθα.
- 35 Τοιαύτης εὐχομαι τυχεῖν ἐρυγῆς. Ὅπερ ἀδύνατον, ἐὰν μὴ με διδάξης τὰ δικαιώματα.
- «Φθέγγετο ἡ γλῶσσά μου τὰ λόγιά σου.» Εὐχεται ἃ δ' ἂν εἴποι λόγον εἶναι Θεοῦ, κατὰ τό· «Ἄνοιγε σὸν στόμα λόγῳ Θεοῦ.⁴» Ὁ δὲ τοιοῦτος ἀργὸν ῥῆμα οὐ λαλεῖ. Διό φησιν ὁ Παῦλος· «Τὸ γάρ,
- 40 Οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις, καὶ εἰ τις ἑτέρα ἐντολή,

1. Ῥωμ. 3, 2. 2. Ἰω. 6, 35. 3. Ἰω. 5, 54. 4. Παρμ. 24 (Ἑβρ. 31, 8).

ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ ἀνακεφαλαιοῦται τό, Ἄγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν.¹» Δικαιοσύνη γὰρ τοῦτό ἐστι τό· Ἄγαπήσεις τὸν πλησίον σου.»

«Γενέσθω ἡ χεὶρ σου τοῦ σῶσαί με.» Δηλοῖ γὰρ οὐ τὴν κατ' οὐσίαν γένεσιν αὐτῆς, ἀλλὰ τὴν πρὸς τὰ σωζόμενα σχέσιν. Ὅποιον καὶ τό· 5 «Γενοῦ μοι εἰς Θεὸν ὑπερασπιστήν.²»

«Ἐπεπόθησα τὸ σωτήριόν σου, Κύριε.» Ἐὰν θέλῃς ἐπαναβῆναι τῷ λόγῳ, τὸ σωτήριόν σου ὁ Χριστός ἐστιν. Ἰησοῦς γὰρ ἐρμηνεύεται «Θεοῦ σωτήριον.» Οὗτος ἡμῖν ἐπέμφθη. Ἔργον ἐστὶ τὸ ἐπιποθεῖν τοῦ Θεοῦ τὸ σωτήριον. Οἱ γὰρ πολλοὶ τὸ κατὰ σάρκα ποθοῦσι. Τὸ δὲ τοῦ 10 Θεοῦ, τὸ ἐν αὐτῷ σωθῆναι, τὸ ἐν αὐτῷ ἀναπαύεσθαι, κληρονομήσαι τὰ ἅγια. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ, ἡ αἰώνιος ζωὴ. Ἀλλὰ καὶ Ἰησοῦς ἐρμηνεύεται «Θεοῦ σωτήριον», πεμφθεὶς ἡμῖν ἐπὶ σωτηρίᾳ· οὐ πρὸς τὸν πόθον ὁ θέλων ὀδεῦσαι μελετήσῃ τὸν νόμον.

«Ζήσεται ἡ ψυχὴ μου, καὶ αἰνέσει σε.» Περὶ μελλούσης λέγει 15 ζωῆς. «Ἡ γὰρ ζωὴ ἡμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ.³» Τότε κυρίως αἰνέσω, τότε βοηθήσάι μοι· τὰ ἐπιβόητα γινόμενα τῶν κρινομένων σοι κρίματα τῷ μὲν δικαίῳ χωρὶς βασάνων, τῷ δὲ δεομένῳ διὰ βασάνων.

«Ἐπλανήθην ὡς πρόβατον ἀπολωλός.» Μετὰ τὸ εἰπεῖν περὶ αὐτοῦ 20 ἔργα κατωρθωκότος, πάλιν πρόβατον ἑαυτὸν πεπλανημένον εἶναι λέγει, ταπεινοφροσύνην ἐπιτηδεύων, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ Κυρίου· «Ὅταν πάντα κατορθώσητε, λέγετε· Δούλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν.⁴»

Ἔτι τῶν ἀναβαθμῶν.

25

ΡΙΘ'.

Υπόθεσις.

Τὴν πρώτην ὁδὴν τῶν ἀναβαθμῶν ἄδει τῷ Θεῷ ὁ ἐν Βαβυλῶνι λαός, ἀδημονῶν ἐπὶ τῷ μήκει τῆς αἰχμαλωσίας, καὶ εὐχόμενος ἐλευθερωθῆναι.

«Πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαί με ἐκέκραξα.... Κύριε, ῥῦσαι τὴν 30 ψυχὴν μου ἀπὸ χειλέων ἀδίκων καὶ ἀπὸ γλώσσης δολίας.» Πῶς γὰρ οὐκ ἄδिका χεῖλη τῶν Βαβυλωνίων, τὰ τὴν εἰδωλοατρείαν ὁμολογηκότα. Αὐτὴ δὲ καὶ γλῶσσα κληθείη δολία, ἅτε μηδὲν εὐθὺς λαλοῦσα περὶ Θεοῦ.

«Τί δοθείη σοι, καὶ τί προστεθείη σοι πρὸς γλῶσσαν δολίαν; 35 Τὰ βέλη τοῦ δυνατοῦ ἠκονημένα.» Τί πλέον δοθῆναι σοι αἰτεῖς, φησὶν, ἢ τί θέλεις ἕτερον προστεθῆναι σοι τοῦ κατὰ τῶν δολίων χειλέων;

Βέλη πυρός μεστὰ ἐξαφθῆναι παρὰ τοῦ δυνατοῦ. Σημαίνει δὲ τὴν κατὰ τῶν Βαβυλωνίων ὅσον οὐπω τιμωρίαν ἐσομένην.

«Οἱ μοι, ὅτι ἡ παροικία μου ἐμακρύνθη.» Ἐτέραν αἴτησιν εὐχεται παρὰ Θεοῦ, τῆς παροικίας ἐλευθερωθῆναι. «Κατεσκήνωσα μετὰ τῶν σκηνωμάτων Κηδάρ.» Χώρα τίς ἐστὶν ἡ Κηδάρ ἐπὶ τῆς ἐρήμου τῆς πρὸς ἀνατολὰς κειμένη, καὶ μέχρι τῆς Περσῶν παρατείνουσα, ἦν γένος Σαρακηνῶν οἰκεῖ. «Πολλὰ παρώκησεν ἡ ψυχὴ μου.»

«Μετὰ τῶν μισούντων εἰρήνην ἤμην εἰρηνικός.» Κακία Βαβυλωνίων τὸ πολεμεῖν ἀντ' οὐδενὸς τοῖς εἰρηνεύουσιν. Εἰ μὴ τι δέοι κριτικῆς τιμωρίας, ἦν κατὰ Χαναναίων καὶ Ἀμορραίων ἐπέταττεν ὁ Θεός, τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀπαγορεύων φιλίαν. Οἱ δὲ φαῦλοι πρὸς τούτους ἀσύμβατοι, τὴν θεοσέβειαν βδελυττόμενοι. «Ὅταν ἐλάλουν αὐτοῖς, ἐπολέμουν με δωρεάν.»

Ἦδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

15

PK'.

Ὑπόθεσις.

Τὴν δευτέραν ᾠδὴν ᾄδει, προαπολυθεὶς μὲν τῆς αἰχμαλωσίας, ἐν ὁδῷ δὲ ὁδεύων τῆς μακρᾶς ὁδοῦ τῆς μετὰ Βαβυλῶνος καὶ Ἱερουσαλήμ. Ὃς, καὶ μέσος τῶν ὁρέων ἀπολειφθεὶς, εὐχεται αὐτῷ βοήθειαν γενέσθαι· οὐ καὶ ἐπακούσας, τὸ Πνεῦμα τὸ προφητικὸν ἀποφθέγγεται. «Κύριος φυλάξει τὴν ἐξοδὸν σου καὶ τὴν ἐξοδὸν σου.»

«Ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου εἰς τὰ ὄρη. . . . . Ἡ βοήθειά μου παρὰ Κυρίου τοῦ ποιήσαντος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.» Τοῦ Θεοῦ δεικνύντος τὸ δυνατόν, «Τοῦ ποιήσαντος», φησί, «τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.»

«Μὴ δῶ ἡ εἰς σάλον τὸν πόδα σου, μηδὲ νυστάξῃ ὁ φυλάσσων σε.» Ταύτην ἔχε τὴν ἐλπίδα, καὶ σφίξη. Τὸ δέ, «οὐ νυστάξει», οὐ τὸ ἐπίπονον ἀπὸ τῶν φυλαττόντων τὰς στρατίας καὶ πόλεις καὶ ποίμνια, ἀλλὰ τὸ ἀπαθὲς τὸ Θεῖον δηλοῖ τό, «οὐ νυστάξει οὐδὲ ὑπνώσει ὁ φυλάσσων Ἰσραὴλ.» Δοκεῖ δὲ νυστάζειν, ἐπειδὴν τοῖς ἀστάτοις τοῦ βίου σαλευόμεθα πράγμασι, ταῖς καθ' ἡμῶν ἐπιβουλαῖς.

«Κύριος φυλάξει σε, Κύριος σκέπη σοι, ἐπὶ χεῖρα δεξιάν σου.» Τοῦτο καὶ ἐν τῷ ιε' ἔφη ψαλμῷ. «Προεωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διαπαντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστίν, ἵνα μὴ σαλευθῶ.¹» Καὶ ἐνταῦθα πάλιν φησὶν, ὅτι Παρὰ τὴν δεξιάν σου χεῖρα γενόμενος, καὶ σκεπάσει, καὶ φρουρήσει, καὶ πάσης ἀξιώσει προνοίας.

ᾠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

ΡΚΑ΄.

Υπόθεσις.

Ἡ τρίτῃ ᾠδῇ τοὺς ἔτι ὁδοιποροῦντας εὐαγγελίζεται, τὴν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ ἀφίξιν. Διὸ καὶ ἀναφθέγγεται.

«Ὡφράνθην ἐπὶ τοῖς εἰρηκόσι μοι· εἰς οἶκον Κυρίου πορευσόμεθα.»

«Ἐστῶτες ἦσαν οἱ πόδες ἡμῶν ἐν ταῖς αὐλαῖς σου, Ἱερουσαλήμ.» Ἀὕτη τῶν γεγηρακότων ἢ φωνή, τῶν καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν ὑπομεινάντων, διηγουμένων, ὡς ἄρα αὐτῶν οἱ πόδες, οἱ νῦν τὴν πορείαν ποιοῦμενοι, πάλαι ἔστησαν ἐν Ἱερουσαλήμ.

«Ἱερουσαλήμ οἰκοδομουμένη ὡς πόλις.» Οὕτω, φησὶν, ἦν πάλαι ὡς πόλις, οὐ διεσπαρμένη ὥδε κακεῖσε· ἀλλ' οὕτως ἦν ἡρμοσμένη, ὡς δόξαι ἓνα οἶκον εἶναι τῇ συναφείᾳ καὶ τῇ ἁρμονίᾳ τῶν οἰκοδομημάτων.

«Ἐκεῖ γὰρ ἀνέβησαν αἱ φυλαί.» Πᾶσαι αἱ φυλαί, φησὶν, ἐξ Αἰγύπτου δυνάμει Κυρίου ἐξελθοῦσαι, εἰς αὐτὴν ἔσπευδον τὴν πόλιν μαρτυρῆσαι, ἥτοι εὐχαριστῆσαι τῷ Θεῷ τοῦ Ἰσραὴλ. «Τοῦ ἐξομολογήσασθαι τῷ ὀνόματι Κυρίου.» Ἐφ' οἷς ἐπλήρωσε τὴν θαυμασίαν ὑπόσχεσιν, θρόνους τε τοῦ οἴκου Δαυὶδ ἰδρυθῆναι φησὶν ἐπ' αὐτῆς· ἐπεὶ καὶ βασιλείαν πάντων ὁ Δαυὶδ προφητεύει· οὐχ ἑνὸς λέγων ἀρχήν, ἀλλὰ κοινὴν, ὑπὲρ ἀρίστων καὶ θεοσεβεστάτων· δι' ὧν βασιλεία Δαυὶδ ἀνορθοῦται χάριτι τοῦ Χριστοῦ, τοῖς δώδεκα δεδωκότος ἀποστόλοις, τοῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνοις καθεζομένοις κρίνειν τὸν Ἰσραὴλ.

«Ὅτι ἐκεῖ ἐκάθισαν θρόνοι εἰς κρίσιν.» Καὶ κατὰ τὴν ἱστορίαν ἐκεῖ τὰ βασίλεια, καὶ τῶν ἱερέων οἱ θρόνοι· ὥσπερ τινὲ διπλῶ στεφάνῳ καὶ διαδήματι καλλωπιζομένης τῆς πόλεως. Νῦν δὲ πάντων ἐκπτώσει, καὶ τῆς παλαιᾶς εὐδαιμονίας ἐλάχιστα λείψανα. «Θρόνοι ἐπὶ οἶκον Δαυὶδ.» Ἐν ταύτῃ, φησί, τῇ πόλει, τουτέστι τῇ Ἱερουσαλήμ, θρόνοι ἐτέθησαν βασιλικοὶ κρῖμα δίκαιον κρίνοντες· ὧν πρῶτος κατῆρξε Δαυὶδ, ἔπειτα οἱ ἐξ αὐτοῦ κατὰ σάρκα. Διὸ καὶ οἶκον αὐτοῦ ὀνομάζει τοῦ Δαυὶδ.

«Ἐρωτήσατε δὴ τὰ εἰς εἰρήνην τὴν Ἱερουσαλήμ.» Μαθόντες, ὦ οὗτοι, τίς ποτε ἦν Ἱερουσαλήμ, εὐχεσθε ὑπὲρ τῆς εἰρήνης αὐτῆς, μηδὲν ἐκζητοῦντες ἕτερον ἢ τὰ πρὸς εἰρήνην αὐτῆς συντελοῦντα.

«Γενέσθω δὴ εἰρήνη ἐν τῇ δυνάμει σου, καὶ εὐθηνία ἐν τοῖς πυργωβάρεσί σου.» Ἀντὶ τοῦ, ἐν τοῖς βασιλείοις σου. Εὐχομαί σοι, φησί, τὰ ἀγαθὰ διὰ τοὺς ἐνοικοῦντας ἐν σοί, πλησίον ὄντας καὶ ἀδελφούς. Ταῦτα γὰρ οἱ γεγηρακότεες εὐχονται τῇ Ἱερουσαλήμ, τὸ ἐν τοῖς τείχεσιν αὐτῆς εἶναι εἰρήνην. «Δυνάμει» γὰρ τὰ τεῖχη φησὶν· ἢ καθ' ἕτερον λόγον τοὺς ἐν αὐτῇ ἁγίους.

«Ἐνεκα τοῦ οἴκου Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐξεζήτησα ἀγαθὰ σοι.» Ἐπεὶ ἐν σοὶ ἐστίν, ὦ Ἱερουσαλήμ, ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἀμειβόμενός σε «ἐξεζήτησα ἀγαθὰ σοι.»

ᾠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

5

PKB'.

Ὑπόθεσις.

Ἡ τετάρτη ᾠδὴ εὐχὴν περιέχει τῶν ἐν τῇ ὁδοιπορίᾳ διὰ πολλῶν ἐτῶν τὴν ἐπάνοδον ποιουμένων. Οἱ καί, καμώντες κατὰ τὴν ὁδόν, ἐλέους καὶ οἴκτου δέονται τυχεῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐξουθενημένοι παρὰ τῶν ἐθνῶν. Διὸ καὶ ἀναφθέγγεται πρὸς αὐτοὺς παραμυθούμενον τὸ Πνεῦμα, καὶ λέγον· «Τοῖς εὐθηνούσι τὸ ὄνειδος.»

«Πρὸς σέ ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου, τὸν κατοικοῦντα ἐν τῷ οὐρανῷ. Ἴδου ὡς ὀφθαλμοὶ δούλων εἰς χεῖρας τῶν κυρίων αὐτῶν.» Τῶν μὲν ἐχόντων τὸ πνεῦμα τῆς δουλείας¹ εἰς φόβον ὀφθαλμοὶ εἰς χεῖρας κυρίων τε καὶ κυρίας· τοῦ δὲ τὸ πνεῦμα τῆς υἰοθεσίας² ἔχοντος πρὸς Κύριον τὸν Θεόν.

«Ἐλέησον ἡμᾶς, Κύριε, ἐλέησον ἡμᾶς.» Ὁ ἀναδιπλασιασμός, δηλοῖ τὸ θερμὸν τῆς αἰτήσεως, οὐχ ὡς ἄξιοι τὸν ἔλεον αἰτοῦμεν, ἀλλ' ὡς ἐπονειδιστοὶ λίαν γενόμενοι.

20

ᾠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

PKΓ'.

Εἰ μὴ ὅτι Κύριος ἦν ἐν ἡμῖν.

Ὑπόθεσις.

Τὴν πέμπτην ᾠδὴν ἄδοντες οἱ ἐπιβάντες τῆς Ἰουδαίας γῆς, εὐχὰς ἀναπέμπουσιν, ἐφ' οἷς ἐρρυσθησαν ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας καὶ τῶν μεταξύ ἐχθρῶν.

ᾠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

PKΔ'.

Οἱ πεποιθότες ἐπὶ Κύριον ὡς ὅρος Σιών.

30

Ὑπόθεσις.

Τὴν ἕκτην ᾠδὴν ἄδουσιν ἐπ' αὐτὸ τὸ ποθούμενον ὅρος γενόμενοι, εἰτα ὀρῶντες τὴν πόλιν ἀτείχιστον, τεῖχος αὐτῇ τὴν τοῦ Κυρίου ἐπικουρίαν εὐχονται γενέσθαι, φησί, καὶ μὴν καὶ τῶν ἐχθρῶν θαρροῦσι διαφυγεῖν τὰς ἐπιβουλὰς· ἐξ αὐτῆς δὲ τῆς ἐπικουρίας πάλιν τοῦ Θεοῦ,

1. Πρβλ. Ῥωμ. 8, 15. 2. Πρβλ. Ῥωμ. 8, 15.

«μὴ ἀφιέντος τὴν ῥάβδον τῶν ἁμαρτωλῶν ἐπὶ τὸν κληρον τῶν δικαίων καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ.»

«Εἰρήνῃ ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ.» Ἡ γὰρ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν εἰρήνη¹ μόνῳ τῷ νοῦν ἔχοντι δίδεται. Ἀλλὰ καὶ τῶν πολεμίων ἀπολωλότων, οὗτοι τῆς εἰρήνης ἀπήλαυσαν.

5

᾽Ωδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

ΡΚΕ'.

᾽Υπόθεσις.

Τὴν ἐβδόμην ἄδουσιν ᾠδὴν οἱ τὸ ἀσφαλὲς ἐσχηκότες τῆς λυτρώσεως διὰ τὸ ἐν αὐτῇ γεγενῆσθαι τῇ πόλει. Παρακαλοῦσι δὲ ὑπὲρ 10 τῶν λοιπῶν, τῶν ἐτι ὄντων ἐν τῇ Βαβυλῶνι, ὅπως ἂν καὶ αὐτοὶ λυτρωθῶσιν.

«Ἐν τῷ ἐπιστρέψαι Κύριον τὴν αἰχμαλωσίαν Σιὼν ἐγενήθημεν ὥσει παρακεκλημένοι.» Οἱ ἀπόστολοι ταῦτα προφητεύονται περὶ 15 ἑαυτῶν καὶ τῶν ἐν τοῖς ἔθνεσι. Κατὰ γὰρ τοὺς τοῦ Δαυὶδ χρόνους οὐκ ἦν αἰχμαλωσία. Τάχα οὖν περὶ τῆς νοητῆς ταῦτά φησι. Τὸ γάρ, «ἐροῦσι», προφητικῶς τὸ μέλλον δηλοῦται.

«Τότε ἐροῦσιν ἐν τοῖς ἔθνεσιν. Ἐμεγάλυνε Κύριος», κ.τ.λ. Τοῦτο δὲ ἡμᾶς πολυθρηνητοὺς παρὰ πᾶσιν ἀπέφηνεν. Ἀπαντες γὰρ τὴν τοῦ Θεοῦ μεγαλουργίαν θαυμάζουσιν, ὅτι τῆς πικρᾶς ἐκείνης 20 ἡμᾶς δουλείας ἀπήλλαξε· καὶ ἡμεῖς μέντοι βοῶμεν, οὐ γὰρ ἀναισθητοῦμεν, εἰ καὶ μὴ τοὺς λοιποὺς ἀπειλήσαμεν· περὶ ὧν ἱκετεύομεν λέγοντες· «Ἐπιστρέψον, Κύριε, τὴν αἰχμαλωσίαν ἡμῶν ὡς χειμάρρους ἐν τῷ νότῳ.» Δηλοῦσι τὸ πολὺ πλῆθος ἐναπομεῖναν ἐν Βαβυλῶνι, ὡς καὶ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ, παρεικάζειν αὐτοὺς τῷ ῥέματι τοῦ 25 Αἰγυπτίου ποταμοῦ. Νότον γὰρ τὴν ἐρημὸν φησιν.

«Οἱ σπεῖροντες ἐν τοῖς δάκρυσιν ἐν ἀγαλλιάσει θεριοῦσι. Πορευόμενοι ἐπορεύοντο καὶ ἔκλαιον.» Τοῖς εὐξαμένοις περὶ τῶν καταλοιπῶν ἀποκρίνεται τὸ προφητικὸν Πνεῦμα, καὶ φησιν, ὅτι, 30 Εἰ κλαύσαιεν ὑπὲρ τῶν ἐν Βαβυλῶνι, ἔσται καὶ αὐτοῖς ἡ ἐπιστροφή.

᾽Ωδὴ τῶν ἀναβαθμῶν τῷ Σολομῶνι.

ΡΚΣ'.

᾽Υπόθεσις.

Ἡ ὀγδὴ ἄδεται ᾠδὴ, καταβεβλημένων ἤδη τῶν θεμελίων τοῦ ἱεροῦ· ἐλπίζοντων ἀδιάσειστον εἶναι τὸ τεῖχοςμα. Λεληθότως οὖν 35 προφητεύει τὴν ἐσομένην αὐτοῦ πτῶσιν πάλιν ἐπὶ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς. Συνάπτει δὲ καὶ προφητεῖαν περὶ τῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Ἀδεται δὲ προφητικῶς ὑπὸ τοῦ Σολομῶνος· καθάπερ ἀμέλει καὶ

Ζαχαρίου εἰσὶ ψαλμοὶ καὶ Ἀγγαίου. Ἡ δὲ ὁγδόη εἰκότως ἀρχὴ τῆς Νέας Διαθήκης.

«Ἐὰν μὴ Κύριος οἰκοδομήσῃ οἶκον, εἰς μᾶτην ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομοῦντες.» Ὡς μέγα φρονούντων τῶν Ἰουδαίων ἐπὶ τῷ στερεῷ
5 τῆς οἰκοδομῆς, τὰ τοιαῦτά φησιν.

«Ὅταν δὴ τοῖς ἀγαπητοῖς αὐτοῦ ὕπνον, ἰδοὺ ἡ κληρονομία Κυρίου, υἱοί.» Μὴ μέγα φρονεῖτε, φησὶν, ἐπὶ τῷ ἱερῷ, ὥς ἐν αὐτῷ τῆς κληρονομίας ὑμῶν διδομένης. Οὐ γὰρ ἐστὶν αὕτη. Ἀλλ' ὅταν ἀναπαύσῃ τοὺς ἡγαπημένους αὐτοῦ ἐκ τοῦ προτέρου λαοῦ, τουτέστι τοὺς
10 προφῆτας· τότε τοῖς ἐκείνου υἱέσι τὴν κληρονομίαν δώσει. Τίνες δ' ἂν εἴεν οὗτοι; οἱ μαθηταί; Ἡ γὰρ θεία ὑπόσχεσις, καὶ ἡ περὶ τοὺς παῖδας εὐλογία, καθάπερ τις μισθὸς τοῖς ἐπ' αὐτὸν ἡλικκόσι δεδώρηται. «Ὁ μισθὸς τοῦ καρποῦ τῆς γαστρὸς.» Ὁ καρπὸς τῆς γαστρὸς εἴη ἂν ἡ σωτηρία τοῦ πνεύματος, κατὰ τό· «Ὡδινήσαμεν καὶ
15 ἐτέκομεν πνεῦμα σωτηρίας, ὃ ἐποίησαμεν ἐπὶ τῆς γῆς.¹» Τοῦτου τοῦ καρποῦ μισθὸς ὥσπερ καὶ κληρονομία δοθήσεται ἡ υἰοθεσία.

«Ὡσεὶ βέλη ἐν χειρὶ δυνατοῦ, οὕτως οἱ υἱοὶ τῶν ἐκτετιναγμένων.» Ἐκτετιναγμένους τοὺς ἀπορριφέντας φησὶ τοῦ προτέρου λαοῦ· ὧν οἱ υἱοί, τουτέστιν οἱ ἀπόστολοι, γεγόνασι βέλη τοῦ δυνατοῦ.
20 Δι' αὐτῶν τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις κατετόξευσεν.

«Μακάριος ὃς πληρώσει τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ ἐξ αὐτῶν.» Ἐξ αὐτῶν μακαρίζει τοὺς ἐκ τῆς διδασκαλίας ὠφεληθησομένους. «Οὐ κατατρίβονται, ὅταν λαλῶσι τοῖς ἐχθροῖς αὐτῶν ἐν πύλαις.» Σαφῶς τὴν παρουσίαν τοῦ κηρύγματος δηλοῖ.

25 Ὡδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

PKZ'.

Υπόθεσις.

Ἡ ἐνάτη ψδὴ μακαρίζει τὸν προσελθόντα τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ. Εἰκότως δὲ μετὰ τὴν ἀνάδειξιν τῶν ἀποστόλων μακαρίζει τοὺς πι-
30 στεύσαντας.

«Μακάριοι πάντες οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον.»

«Ἡ γυνὴ σου ὡς ἀμπελος εὐθηνούσα.» Τῷ φοβουμένῳ τὸν Κύριον δῶρον δίδεται οὐχ ἡ τυχοῦσα γυνή, ἀλλ' ἡ καρποῖς ἀγαθοῖς κεκοσμημένη. Γυνὴ γὰρ ἀγαθὴ μερὶς ἀγαθῆς.

35 «Καὶ ἰδοὺς τὰ ἀγαθὰ Ἱερουσαλὴμ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου.» Τὰ νοητὰ δηλονότι· «Ἄ ὀφθαλμοὶ οὐκ οἶδε²», καὶ τὰ ἐξῆς.

«Καὶ ἰδοὺς υἱοὺς τῶν υἱῶν σου, εἰρήνη ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ.» Τὰς ἐπαγγελίας λέγει. Ὡσπερ γὰρ πρῶτοι καρποὶ τῆς θεοφιλοῦς ψυχῆς εἰσὶ τὰ γεννήματα, οὕτως καὶ δεύτεροι αἱ ἐπαγγελίαι.

Ῥδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

ΡΚΗ'.

Ῥπόθεσις.

Ἡ δεκάτη Ῥδὴ τοὺς πολλοὺς διωγμοὺς τῷ Χριστοῦ λαῷ ἐκδι-
δάσκει, καὶ ὡς περ πάντα ὑπερπηδήσει κρείττων ἀεὶ τῶν ἐπιβουλευόν- 5
των γενόμενος. Τοῦτό φησι διὰ τὸ ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κηρύγματος γενέ-
σθαι τοὺς διωγμούς.

«Πλεονάκις ἐπολέμησάν με. . . Κύριος δίκαιος συνέτριψεν αὐχέ-
νας ἀμαρτωλῶν.» Πάντες γὰρ οἱ διώξαντες κακοὶ κακῶς ἀπολοῦνται.

Ῥδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

ΡΚΘ'.

Ῥπόθεσις.

Ἡ ἐνδεκάτη Ῥδὴ εὐχὴν περιέχει μαρτύρων, καὶ διδασκαλίαν
ἐξομολογήσεως τῷ νέῳ λαῷ. Σαφῶς δὲ ἀρετῆς ἱλασμὸν κηρύσσει,
ὃς ἐστὶ Χριστός. Περὶ αὐτοῦ γὰρ εἰρηται· «Καὶ αὐτὸς ἱλασμὸς ἐστὶ 15
περὶ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν.¹»

«Ἐκ βαθέων ἐξέκραξά σοι, Κύριε. . . . .»

«Γενηθήτω τὰ ὦτά σου προσέχοντα εἰς τὴν φωνὴν τῆς δεήσεώς
μου.» Ὡτα ἐπὶ Θεοῦ, καὶ τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις νοοῦμεν, δι' ὧν
αἱ δεήσεις ἡμῶν πρὸς Θεὸν εἰσέρχονται. 20

«Ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσης, Κύριε, Κύριε, τίς ὑποστήσεται;»
Ὁ δὲ τοῦ, «Κύριε, Κύριε», διπλασιασμὸς θαυμάζοντός ἐστι τῆς τοῦ
Θεοῦ φιλανθρωπίας τὸν ὄγκον, παρ' ἧς καὶ τὸν ἱλασμὸν εἶναι φησιν,
ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς ἡμετέροις κατορθώμασιν.

«Ἐνεκεν τοῦ ὀνόματός σου ὑπέμεινά σε, Κύριε.» Ταῦτα τῶν μὴ 25
διὰ χρεῖαν πνευματικὴν, δι' αὐτὸ δὲ τὸ σεπτὸν ὄνομα προσιόντων,
«οὕτω καὶ ἐν ὑπομονῇ τρεχόντων τὸν προκείμενον ἀγῶνα²», καὶ κατὰ
μὴδ' ἓνα καιρὸν ἀφισταμένων Θεοῦ καὶ τῶν ἀρεσκόντων αὐτῷ.

«Ἀπὸ φυλακῆς πρωτὰς μέχρι νυκτὸς ἐλπισάτω Ἰσραὴλ ἐπὶ τὸν
Κύριον.» Δεῖ γὰρ καὶ ἐν τοῖς σκυθρωποῖς προσδοκᾶν ἐπὶ Κύριον. 30
Οὐ γὰρ μόνον ὅτε φυλακὴ πρωτὴ μὴ καὶ λαμπρά τὰ παρόντα, ἀλλὰ καὶ
μέχρι τῶν ζοφερῶν περιστάσεων. Ἀλλὰ καὶ ἀνατέλλοντος τοῦ ἀλη-
θινοῦ φωτός ὁ διορατικὸς νοῦς προσθήκην λαμβάνει ἐκ Θεοῦ τῶν
φαιδρῶν, καὶ τῶν σκυθρωπῶν ἀπαλλαγὴν ἐλπισάτω παρ' αὐτῷ
γὰρ ὡς ἐν πηγῇ, καὶ παρ' αὐτοῦ τὸ ἔλεος, τῷ αὐτῷ ὄντι λυτρώσει, 35
καὶ τῷ ἱλασμῷ, τῷ ἱκανώσει πολλῇ τὰς ἀμαρτίας περικαθαίροντι.

1. Α' Ἰω. 2, 2. 2. Ἐβρ. 12, 1.

᾽Ωδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

ΡΛ'.

᾽Υπόθεσις.

Ἡ δωδεκάτη ᾠδὴ τὸν καταζωθέντα τοῦ ἱλασμοῦ διδάσκει μὴ
 5 ἐπαίρεσθαι, τῇ ἑαυτοῦ βελτιώσει θαρροῦντα, ἀλλὰ ταπεινοφρονεῖν.
 «Κύριε, οὐχ ὑψώθη ἡ καρδία μου. . . οὐδὲ ἐπορεύθην ἐν μεγάλοις
 οὐδὲ ἐν θαυμαστοῖς ὑπὲρ ἐμέ», κ.τ.λ. Πρὸς δὲ τὸ μὴ ἐπαρθῆναί φησι
 τὴν ἐναντίαν ἀρετὴν εἰς ὑπερβολὴν ἐπιτίθειον, ἣν καὶ ὁ Σωτὴρ ἐδί-
 10 δαξε λέγων· «Ἐὰν μὴ στραφῇτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδιά, οὐ μὴ
 εἰσέλθῃτε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.¹» Ἀπογαλακτισθέντα δὲ
 λέγει παιδιά, τὴν θλίψιν δηλῶν. Οὐ γὰρ ἀφίσταται τῆς μητρός,
 ὁδυνώμενον ἐπὶ τοῦ στερηθῆναι τοῦ γάλακτος. Οὕτως ὢν ἐν συμφοραῖς
 κάγω, φησίν, ἡνύχονην αἰεὶ τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ μὴ οὕτως μὴ εἶην, δίκην
 δοίην ἐσχάτην.

15 ᾽Ωδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

ΡΛΑ'.

᾽Υπόθεσις.

Ἡ τρισκαιδεκάτη ᾠδὴ εὐχὴν περιέχει ὑπὲρ τοῦ Δαυίδ. Τοῦ γὰρ
 ἱλασμοῦ πᾶσι προξενούντος ἁμαρτιῶν ἄφεςιν, ἀναγκαιῶς τὸ Πνεῦμα
 20 τὸ προφητικὸν μετὰ τῶν λοιπῶν τῶν σφζομένων, καὶ τοῦ Δαυίδ
 φησι· «Κύριε, μνήσθητι, κατὰ τὴν πραότητα αὐτοῦ ἀποδιδούς αὐτῷ.»
 Ὡς γὰρ αὐτὸς πρῶτος ὢν ἡφίει τῷ Σαούλ τὰ εἰς αὐτὸν ἀδικήματα,
 οὕτω καὶ αὐτῷ συγχώρησον τὰς πλημμελείας.

«Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ Δαυίδ καὶ πάσης τῆς πραότητος αὐτοῦ.
 25 Ὡς ὥμοσε τῷ Κυρίῳ, ἠῤῥατο τῷ Θεῷ Ἰακώβ», καὶ ἰά ἐξῆς. Μαθὼν
 γὰρ ἐξ ἁγίου Πνεύματος, ὡς ἐπιδημήσει τοῖς ἀνθρώποις ὁ Κύριος,
 ἄφεςιν διδούς τῶν πολλῶν ἁμαρτημάτων, καὶ αὐτὸς σωθήσεται
 διὰ ταύτης ἐλπίσας, σπεύδει μαθεῖν πότε ἔσται, καὶ ποῦ γενήσεται,
 τίνα δὲ τρόπον ἐπιδημήσει. Ταῦτα γινῶναι ποθῶν, εἰς τοσαύτην ἑαυτὸν
 30 ὑπέβαλε κάκωσιν, ὡς πᾶσαν μὲν παραιτεῖσθαι στρωμνὴν, ἀποτά-
 ξασθαι δὲ τῷ οἴκῳ, κεῖσθαι δὲ πρὸ τοῦ Θεοῦ κατὰ πρόσωπον τοῦ
 ἁγιάσματος ἐπ' ἐδάφους, ὅρκῳ βεβαιώσας μὴ ἀναστῆναι πρὶν ταῦτα
 μαθεῖν. Ἐπὶ δὲ τῇ τούτου εὐτονίᾳ λαβὼν οἶκτον ὁ Θεὸς ἐπινεύει·
 35 αὐτὴν ἐν Εὐφρανθᾶ· αὕτη ἐστὶν ἡ Βηθλεέμ. Τίνα δὲ αὐτὴν ἢ τὴν μέλ-
 λουσαν ἔσεσθαι Κυρίου ἔλευσιν;

«Εὖρομεν αὐτὴν ἐν τοῖς πεδίοις τοῦ δρυμοῦ.» Τὸ γὰρ σπήλαιον ἐν ᾧ γεγένηται ὁ Χριστὸς ἐν πεδίοις ἐστίν, ἥτοι τοῖς ἀγροῖς.

«Εἰσελευσόμεθα εἰς τὰ σκηνώματα αὐτοῦ.» Τὰς κατὰ καιρὸν ἐσομένας Ἐκκλησίας σημαίνει. «Προσκυνήσομεν εἰς τὸν τόπον οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ.» Τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν φησιν, ἐνθα πᾶς παρέρ- 5

χόμενος προσκυνεῖ.
«Ἀνάστηθι, Κύριε, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου.» Τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν ἐπισπεύδουσιν αὐτοῦ. «Σὺ καὶ ἡ κιβωτὸς τοῦ ἀγιάσματος σου.» Κιβωτὸν τοῦ ἀγιάσματος τὴν ἀγίαν αὐτοῦ σάρκα φησιν.

«Οἱ ἱερεῖς σου ἐνδύσονται δικαιοσύνην.» Οὐκέτι, φησί, κατὰ τὸν 10 νόμον στολάς, ἀλλ' αὐτὴν τὴν δικαιοσύνην. Δικαιοσύνη δὲ ὁ Χριστός.

«Ἐνεκεν Δαυὶδ τοῦ δούλου σου μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ σου.» Μετὰ τῆς εἰς πάντας ἀνθρώπους εὐεργεσίας καὶ τοῦ Δαυὶδ μνησθητι, ὁ ποιήσας αὐτὸν ἐπιστρέφειν διὰ τὴν ἁμαρτίαν. Δούλος γὰρ ὁ ἐξ αὐτοῦ κατὰ σάρκα λαβὼν τὴν τοῦ δούλου μορφήν. 15

«Ὡμοσε Κύριος τῷ Δαυὶδ ἀλήθειαν.» Καὶ ποῦ τό, ὥμοσεν; ἐν τῷ εἰπεῖν πρὸς αὐτόν· «Καὶ ἔσται, ὅταν πληρωθῶσιν αἱ ἡμέραι σου, καὶ κοιμηθήσῃ μετὰ τῶν πατέρων σου, ἀναστήσεται ἐκ τοῦ σπέρματος σου ἄλλος, ὃς ἔσται ἐκ τῆς κοιλίας σου. Καὶ ἐτοιμάσω εἰς τὸν αἰῶνα τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. Αὐτὸς οἰκοδομήσει οἶκον τῷ ὀνόματί 20 μου· καὶ ἀνορθώσω τὴν βασιλείαν αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς πατέρα, καὶ αὐτὸς ἔσται μοι εἰς υἱόν.¹»

«Ἐάν φυλάξωνται οἱ υἱοὶ σου τὴν διαθήκην μου.» Τὴν μέλλουσαν σαφῶς ἀνακηρύττει διαθήκην, ἣν εἰ ἦσαν φυλάξαντες οἱ κατὰ σάρκα υἱοὶ τοῦ Δαυὶδ, ἐμελλόν ἂν μὴ ἐκπεσεῖν τῆς ἡτοιμασμένης βασιλείας. 25

«Αὕτη ἡ κατάπαυσις μου εἰς αἰῶνα.» Εἰ γὰρ ὁ πάλαι ναὸς ἔρημος διὰ μανίαν τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' εὖν ἐκεῖ πάλιν καὶ τοῦ σταυροῦ, καὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ τῆς ἀναλήψεως τὰ χωρία τῆς θείας ἡξίωται χάριτος.

«Τὴν θήραν αὐτῆς εὐλογῶν εὐλόγησά.» Ἐκαστος γὰρ τῶν τοιού- 30 των, δικαίου σπέρμα τυγχάνων, οὐκ ἐλαττοῦται ἄρτοις. Γράφεται δὲ καὶ, «Τὴν χήραν αὐτῆς», καὶ δηλονότι τὴν ἀπροστασίαστον. «Τοὺς πτωχοὺς αὐτῆς χορτάσω ἄρτων.» Τοὺς κατὰ Θεὸν μὲν πτωχεύσαντας· ἄρτων δὲ τῶν νοητῶν.

«Τοὺς ἱερεῖς αὐτῆς ἐνδύσω σωτηρίαν.» Αὐτὸς ἐστὶ πάλιν ὁ Χρι- 35

στὸς ἡ σωτηρία, ὁ καὶ δικαιοσύνη ἐν τοῖς ἀνωτέροις ἀνομασμένους.

«Ἐκεῖ ἔξανατελῶ κέρας τῷ Δαυὶδ.» Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον καθ' ὃν ἐπιφανεῖ τὸ σωτήριο, δηλονότι ἡ δόξα ἀνατελεῖ τοῦ Δαυὶδ. «Ἡτοίμασα λύχνον τῷ Χριστῷ μου.» Τοῦτο περὶ Ἰωάννου φησί, κατὰ τὸ εἰρημένον παρὰ τοῦ Κυρίου· «Ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ καιό- 40

1. Β' Βασ. 7, 12-14. 2. Ἰω. 5, 35.

᾿Ωδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

ΡΑΒ'.

᾿Υπόθεσις.

Ἡ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ ᾠδῇ ἀκολουθῶς τῇ τοῦ Σωτῆρος ἐπι-
5 λάμψει τὸ ἐξ αὐτοῦ δωρούμενον τοῖς ἀνθρώποις καλὸν φανερόν ποιεῖ
λέγουσα.

«Ἰδοὺ δὴ ἡ καλόν, ἡ τί τερπνόν. Ὡς μύρον ἐπὶ κεφαλῆς τὸ κα-
ταβαῖνον ἐπὶ πώγωνα.» Ἐπειδὴν, φησί, συναχθεῖν ἡ Ἐκκλησία, καὶ
10 ἁγίου Πνεύματος καὶ ἱεράτευμα προσαχθῇ πρῶτον μὲν ἐπὶ τὴν κε-
φαλὴν τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ἐστὶν ὁ Χριστός, ἔπειτα καὶ εἰς τὸν
πώγωνα, ὅς ἐστιν εὐπρέπεια τοῦ προσώπου τῆς Ἐκκλησίας. Νο-
οῦνται δὲ διὰ τούτου οἱ ἀπόστολοι. Τὸ τελευταῖον δὲ καὶ εἰς ὅλον
τὸ σῶμα μεταβέβηκε, τούτέστιν εἰς ἅπαντας τοὺς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ
15 ἐνδεδυμένους Χριστόν.

«Ὅτι ἐκεῖ ἐνετείλατο Κύριος τὴν εὐλογίαν, καὶ ζωὴν ἕως τοῦ
αἰῶνος.» «Ἐκεῖ», φησί, δηλον δέ, ὅτι παρ' αὐτοῖς τοῖς κατοικοῦσιν
ἀδελφοῖς ἐπὶ τὸ αὐτό· «καὶ ζωὴν» οὐ τὴν τυχοῦσαν, ἀλλὰ τὴν ἀθά-
νατον. Ἐπὶ τὴν Σιών γὰρ ἡ τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐπὶ τοὺς ἱεροὺς
20 ἀποστόλους ζωοποιὸς κατεπέμφθη δρόσος, δι' ἧς ἅπαντες οἱ πιστεύον-
τες τὴν αἰώνιον εὐλογίαν καρποῦνται. Ἐκείνων γὰρ ἦν ἡ καρδιά
καὶ ἡ ψυχὴ μία.

᾿Ωδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

ΡΛΓ'.

25 «Ἰδοὺ δὴ εὐλογεῖτε τὸν Κύριον, πάντες οἱ δοῦλοι Κυρίου.»

᾿Υπόθεσις.

Ἡ πεντεκαίδεκάτῃ ᾠδῇ τοῖς ἔτι κατηγουμένοις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ
αἰνεῖν τὸν Θεὸν παρακελεύεται. Δούλους δὲ αὐτοὺς καλεῖ, ἅτε μήπω
τῆς υἰοθεσίας ἡξιωμένους. «Ἐν ταῖς νυξὶν ἐπάρατε τὰς χεῖρας ὑμῶν
30 εἰς τὰ ἅγια.» Ἐν νυκτὶ ἔτι ἐστάναι αὐτοὺς φησιν, ἅτε μὴ φωτίσματος
τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἡξιωμένους.

«Εὐλογῆσαι σε Κύριος ἐκ Σιών.» Ἐκ Σιών δὲ φησιν· ἐπειδὴ καὶ
τοῦνομα ποθεινὸν ὑπῆρχεν αὐτοῖς, ἐνθα πάσης ἀγιστείας ὑπόθεσις
ἦν. Εἰτα διδάσκει πανταχόθεν καλεῖν λέγων· «Ὁ ποιήσας τὸν οὐρα-
35 νὸν καὶ τὴν γῆν.»

'Αλληλούια.

ΡΑΔ'.

«Αινεῖτε τὸ ὄνομα Κυρίου, αἰνεῖτε, δοῦλοι, Κύριον.» Ἔτι καὶ οὗτος τοῖς εἰσαγομένοις λέγεται ψαλμός, παρακελευόμενος, Αἰνεῖτε τὸν Θεόν. Τὸ γάρ, «ἀλληλού», ἐρμηνεύεται, «αἰνεῖτε», τὸ δέ, «ἰα», 5 τὸν Κύριον.

«Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, ὅτι ἀγαθὸς Κύριος· ψάλατε τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, ὅτι καλόν.» Ψάλλειν αὐτοὺς προτρέπεται, ἀφ' ὧν ἤδη καὶ ἕτερον ἐν Αἰγύπτῳ εἰδωλοκρατήσαντες. Οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ ἐξ Ἰακώβ. Ἐκλήθησαν δὲ εἰς τὸ ὑμνεῖν τὸν Θεόν. «Ἰσραὴλ εἰς περιουσιασμόν 10 ἑαυτῶ.» Ἀντὶ τοῦ, ἐξαίρετον· ὁ γὰρ διορατικὸς νοῦς ἐστὶν Ἰσραὴλ. «Ὅτι ἐγὼ ἔγνων, ὅτι μέγας Κύριος, καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν παρὰ πάντας τοὺς θεοὺς.» Ἀπὸ τῆς δημιουργικῆς δυνάμεως ἔγνωκεν αὐτὸν Κύριον.

«Ἐν ταῖς θαλάσσαις καὶ ἐν πάσαις ἀβύσσοις. Ἀνάγων νεφέλας 15 ἐξ ἐσχάτων τῆς γῆς.» Τοῦτό φησιν, ἐπειδὴ ἔξωθεν τὴν γῆν περιέχουσιν αἱ θάλασσαί, ἀφ' ὧν τὰς νεφέλας ἀνάγει. «Ἀστραπὰς εἰς ὑπὸν ἐποίησε.» Καὶ τοῦτο σύμβολον εἶη τῆς θεοπρεποῦς δυνάμεως, τὸ ἐν τῷ αὐτῷ συμμιξῆαι τὸ πυρῶδες τῶν ἀστραπῶν καὶ τὸ ὕδωρ. «Ὁ ἐξάγων ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτῶν.» Τὸ ἀκατάληπτον ἀνθρώ- 20 ποις τῆς τῶν ἀνέμων ἐδήλωσε φύσεως διὰ τῶν θησαυρῶν. Ὁμοιον δὲ τὸ εἰρημένον παρὰ Κυρίου. «Τὸ Πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ, καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις· ἀλλ' οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται, καὶ ποῦ ὑπάγει.¹»

«Ὅς ἐπάταξε τὰ πρωτότοκα Αἰγύπτου ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτή- 25 νους.» Τὴν τελευταίαν πληγὴν ἔθηκε πρώτην, ἐπεὶ μετ' αὐτὴν ἐδέξαντο τὴν ἐλευθερίαν. Λέγει δὲ καὶ κτηνῶν, ἐπειδὴ διὰ τὸν ἄνθρωπον ταῦτα γεγένηται, καὶ δι' αὐτὸν καὶ κολάζεται. Ὡστε πρὸς αὐξήσιν φόβου δειχθῆναι θεήλατον τὴν πληγὴν.

«Τὰ εἰδῶλα τῶν ἐθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔργα χειρῶν ἀν- 30θρώπων.» Μετὰ τὸ δεῖξαι τὴν θεῖαν πρόνοιαν καὶ δοξολογήσαι, ὥς ἐτι δούλοις τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἀρτίως προσελθοῦσι διαλεγόμενος, παραβάλλει τῶν θεῶν ὧν ἡγοῦντο πάσαι τὸν ἐλεγχον ἀκολουθῶς· ὥς εἶπεν. «Ὅτι ἐγὼ ἔγνωκα, ὅτι μέγας ὁ Κύριος, καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν παρὰ πάντας τοὺς θεοὺς.» Ὁ μὲν γὰρ τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα πε- 35ποίηκεν· οἱ δὲ πρότερον ὑμῶν θεοὶ μόνον εἰδῶλα νεκρὰ καὶ κωφά, οἷς ὅμοιοι γένοιντο οἱ ποιοῦντες αὐτά. Πῶς γὰρ οἱ τοῖς ἀψυχοῖς προσκυνοῦντες οὐκ ἀπελιθώθησαν τὰς ψυχάς; καὶ οὗς ἔφη κατὰ τὴν συνήθειαν ἄνωθεν θεοὺς, νῦν ἐπαισχύνει καὶ κέκληκεν εἰδῶλα, διαβάλλων τῇ τε ὕλῃ καὶ τῇ ἐργασίᾳ. 40

1. Ἰω. 3, 8.

'Αλληλούια.

ΡΑΕ'.

«Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ ὅτι ἀγαθός, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.»

- 5 «Τῷ καταδιέλοντι τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν εἰς διαιρέσεις.» Λόγος ἀρχαῖός φησιν εἰς δώδεκα τμήματα διαιρεθεῖσαν τὴν θάλασσαν, ἐκάστη φυλὴ μίαν ἀποδοῦναι ὁδόν.

- «Τῷ διαγαγόντι τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ.» Οὐκ ἔλαττον τῆς θαλάσσης τῆς ἐρήμου τὸ θαῦμα. Πολλὰ γὰρ τὰ θάνατον ἀπειλοῦντα, λιμός, αὐχμός, δίψα, πλῆθος θηρίων, ἀπάντων ἐπιτηδείων ἡ ἐρημία. 10 Οἱ δὲ μηδενὸς φοβοῦντος ἐβράδιζον. Ἐκ δὲ δύο δυνατῶν καὶ βασιλέων, οἱ ἐπὶ ῥώμῃ καὶ δυναστεία καὶ μεγέθει σώματος ἐσεμνύνοντο, ἐρρύσατο αὐτούς. Ὡς πηχῶν ἔχων ἑνέα τὸ μῆκος καὶ πέντε τὸ πλάτος, καὶ σιδηρὰν εἶχε τὴν κλίνην.

- 15 «Τὸν Σηὼν βασιλέα τῶν Ἀμορραίων.» Οὐχ ἀπλῶς δὲ τοὺς ἄλλους παραλείπων βασιλέας τούτων διαφερόντως ἐμνήσθη, ἀλλὰ τὸν λαὸν τῆς θεοδότου νίκης ἀναμιμνήσκων. Ἐπὶ ῥώμῃ γὰρ οὗτοι καὶ δυναστεία καὶ μεγέθει σώματος ἐσεμνύνοντο.

- «Ὅτι ἐν τῇ ταπεινώσει ἡμῶν ἐμνήσθη ἡμῶν ὁ Κύριος.» Πλέον 20 ἀρμόσει ὁ λόγος ὁ λέγων, «Ὅτι ἐν τῇ ταπεινώσει ἡμῶν ἐμνήσθη ἡμῶν ὁ Κύριος», τοῖς τῆς νοητῆς δουλείας ἀπαλλαγεῖσιν, ἥτοι τῆς αἰσθητῆς.

- «Ὁ διδούς τροφὴν πάσῃ σαρκί.» Οὐ γὰρ μέχρι τῶν εὐσεβούντων ἡ τοῦ φιανθρώπου Θεοῦ κηδεμονία, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῶν ἀλόγων, ὡς ἐκάστῳ κατὰλληλον διδόναι τροφήν, ἐκτείνεσθαι τε τὴν πρόνοιαν 25 ἀπὸ τῶν κατ' οὐρανὸν θαυμάτων μέχρι τῶν ἐπὶ γῆς σμικροτάτων· ἐντεῦθεν δὲ πάλιν διῆκεν εἰς οὐρανόν. Διὸ μετὰ τὸ, «πάσῃ σαρκί», ἐπενήνοχεν· «Ἐξομολογεῖσθε τῷ Θεῷ τοῦ οὐρανοῦ.» Καὶ πάντων ὧν ποιητής, οὐρανοῦ κατ' ἐξαιρετον χρηματίζει Θεός, ὑπὸ τῶν ἐκεῖ δίκαιωμένων θεραπευόμενος. Καθαρὸν γὰρ ἀμαρτίας ἐστὶ χωρίον.

- 30 Τῷ Δαυὶδ διὰ Ἱερεμίου.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΑΣ'.

- «Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος ἐκεῖ ἐκαθήσαμεν καὶ ἐκλαύσαμεν.» Διδάσκει ὁ λόγος τοὺς πολλοὺς ὕστερον χρόνους ἐσομένους ἐν Βαβυλῶνι διὰ τὴν ἀναρίαν κλαίειν, ἀδημονεῖν, ἐπιζητοῦντας τῶν 35 οἰκείων ἀγαθῶν τὴν ἀπόληψιν.

- «Ἐὰν ἐπιλάβωμαι σου, Ἱερουσαλὴμ, ἐπιλησθεῖη ἡ δεξιὰ μου.» Ἦτοι, μὴ τύχοιμι τῆς ἀνωθεν βοηθείας.

- «Κολληθεῖη ἡ γλῶσσά μου τῷ λάρυγγί μου, ἐὰν μὴ σου μνησθῶ.» Τί γὰρ ὄφελος ἐρρῶσθαι λόγου ὄργανον, πρὸς τὸ δέον μὴ κρούμενον; 40 Διὸ καὶ τὴν ζωὴν ἔχασαν οἱ μακάριοι ἄνδρες τῇ περὶ τοὺς ὕμνους

ἂν ἦσαν φροντίδι λέγοντες· «Ἄσω τῷ Κυρίῳ ἐν τῇ ζωῇ μου.¹» Ἦν δὲ ἡ πόλις αὐτοῖς τιμία διὰ τὴν θείαν λατρείαν, ὡς προεῖρηται τό, «Ἐνεκα Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐξεζήτησα ἀγαθὰ σοι.»

«Ἐὰν μὴ προανατάξωμαι τὴν Ἱερουσαλήμ ὡς ἐν ἀρχῇ τῆς εὐφροσύνης μου.» Τὴν σὴν, φησί, μνήμην πάσης εὐφροσύνης προτάξω. 5 Ἀγαθὰς γὰρ οὕτω καὶ τὰς λοιπὰς ἡμῖν εὐφροσύνας γενέσθαι συμβαίνει. Καὶ ὁ Κύριος δὲ τὰς ἱεράς τροφὰς πρὸ τῶν σωματικῶν εἰσηγεῖται.

«Μνήσθητι, Κύριε, τῶν υἱῶν Ἐδὼμ.» Οἱ υἱοὶ Ἐδὼμ οἱ ἀπὸ Ἡσαῦ Ἰδουμαιοι, οἱ καὶ ἀλούσης τῆς Ἱερουσαλήμ ἐπενέβαινον πικρῶς, ἕως ἐκ θεμελίων αὐτὴν ἀνασπασθεῖσαν ἐγνωσαν. 10

«Θυγάτηρ Βαβυλῶνος ἡ ταλαίπωρος.» Προφητικὸς ὁ λόγος κακεῖνος τῆς Βαβυλῶνος σημίνει τὴν πόρθησιν. «Μακάριος δὲ ἀνταποδώσει τὸ ἀνταπόδομά σου.» Ἐκεῖνος, φησί, μακάριος ὁ ἀνταιχμαλωτεύων σε.

Τῷ Δαυιδ διὰ Ζαχαρίου.

15

ΨΑΛΜΟΣ ΡΑΖ'.

ὑπόθεσις.

Ὁ παρὼν ψαλμὸς προφητεῖαν περιέχει τῆς ἀπάντων ἐθνῶν κλήσεως· ἐφ' ἧ καὶ εὐχαριστεῖ, ὅτι οὐ μόνος αὐτός, βασιλεὺς ὢν, ἡξίωται τῆς θείας θεοφανείας· ἀλλὰ καὶ πολλοὺς τῶν ἐθνῶν βασιλεῖς 20 φησι τῆς αὐτῆς ἀξιωθήσεσθαι χάριτος, ὅπερ μόνον μετὰ τὴν ἐπιδημίαν γεγένηται.

«Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου.» Ταύτην τῷ πλουσίῳ δέδωκεν ὁ Σωτὴρ τὴν ἐντολήν, εἰπὼν· «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου.²» 25

«Καὶ ἐναντίον ἀγγέλων ψαλῶ σοι, προσκυνήσω πρὸς ναὸν ἁγίον σου.» Ὡς παρόντων τῶν ἀγγέλων, καὶ τὴν κατὰ Θεὸν αὐτοῦ νίκην αἰεὶ ἐπιθεωρούντων. «Καὶ ἐξομολογήσομαι τῷ ὀνόματί σου ἐπὶ ἐλέει σου καὶ τῇ ἀληθείᾳ σου.» Εὐχαριστήσω, φησὶν, ἐφ' οἷς τῆς μὲν σκιᾶς λελύτρωμαι, τῆς δὲ ἀληθείας ἡξίωμαι. «Ὅτι ἐμεγάλυνας 30 ἐπὶ πᾶν τὸ ὄνομα τὸ ἅγιόν σου.» Ἐπὶ τῇ τῶν ἐθνῶν κλήσει τὴν εὐχαριστίαν ἀναφέρειν λέγει. Οὐκ ἐφ' οἷς εὖ ἔπαθον μόνον εὐχαριστῶ· ἀλλὰ καὶ δι' ὅλου τὴν δόξαν τὴν σὴν θεωρῶν, δημιουργήσαντος, εὐεργετοῦντος, κολάζοντος. Οὐδὲν γὰρ τῆς κτίσεως ὃ μὴ τὴν σὴν μεγλοσύνην κηρύττη. 35

«Πολυωρήσεις με ἐν ψυχῇ μου δυνάμει σου.» «Πολυωρίαν» τὴν πολυχρονιότητά φησιν. Ὁ δὲ νοῦς· Δυνάμει τῇ σῇ μεταποιήσεις με ἐκ φθορᾶς εἰς ἀφθαρσίαν.

«Καὶ ἀσάτωσαν ἐν ταῖς ψδαῖς Κυρίου, ὅτι μεγάλη ἡ δόξα Κυρίου.» Ὡδὰς Κυρίου ἀναγέγραφεν, ἃς ἄδειν τοὺς ἐξ ἐθνῶν πάντας ἐπαγγέλλεται.

«Ὅτι ὑψηλὸς Κύριος καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορᾷ.» Μὴ θαυμάσης, 5 φησὶν, εἰ ταῦτα γενήσεται ἐν ἀνθρώποις· οὐ γὰρ ἀπηλλοτριώται τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας τὰ ἀνθρώπινα. «Καὶ τὰ ὑψηλὰ ἀπὸ μακρόθεν γινώσκει.» Προώρισε γὰρ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου κατὰ τὸν θεῖον Ἀποστολον τὴν κλῆσιν τῶν ἐθνῶν, καὶ τὴν εἰς τὰ ὑψηλὰ ἀναγωγὴν.

«Ἐὰν πορευθῶ ἐν μέσῳ θλίψεως, ζήσεις με.» Ὁμοιον τό- 10 «Θλιψὶν ἔξετε ἐν τῷ κόσμῳ· ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον.» «Ἐπ' ὀργὴν ἐχθρῶν μου ἐξέτεινας τὰς χεῖράς σου.» Ἐπενήνκεται γὰρ κατ' αὐτῶν ἡ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς, τουτέστιν ὁ Υἱός, ἥτις καὶ ἔσωσεν ἡμᾶς.

«Κύριος ἀνταποδώσει ὑπὲρ ἐμοῦ.» Κρίνας γὰρ τὴν καθ' ἡμῶν 15 ἀδικίαν, ἐξέβαλε τὸν ἄρχοντα τοῦ κόσμου.

Εἰς τὸ τέλος τῷ Δαυίδ ΨΑΛΜΟΣ διὰ Ζαχαρίου ἐν τῇ διασπορᾷ.

ΡΛΗ'.

Ὑπόθεσις.

Ἀναφέρεται μὲν ὁ ψαλμὸς εἰς τὸ τοῦ Ζαχαρίου πρόσωπον, ἔτι 20 ὄντων ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ μὴν καὶ αὐτοῦ τοῦ Προφῆτου σὺν αὐτοῖς. Γράφει δὲ τῆς περὶ Θεοῦ εἰς ἡμᾶς κηδεμονίας τὸν τρόπον· καὶ ὡς οὐ μόνον τῶν καθόλου ποιεῖται πρόνοιαν, ἀλλὰ γὰρ καὶ τῶν κατὰ μέρος· ὡς μὴδὲ τὰς κινήσεις, μὴδὲ τὰς ἐνθυμήσεις ἡμῶν τῆς αὐτοῦ λείπεσθαι προνοίας. Ἀποθαυμάζει γε μὴν καὶ τῆς 25 οἰκονομίας τὸ βάθος, τὴν τε τῶν ἐθνῶν κλῆσιν κατασημαίνει σαφῶς, καὶ τὴν γεγεννημένην ἀντιλογίαν τῷ Σωτῆρι Χριστῷ παρὰ τοῦ ἐξ Ἰσραὴλ λαοῦ. Διὰ δὲ ταῦτα καὶ εἰς τὸ τέλος ἐπιγέγραπται τῷ Δαυίδ. Εἴπομεν δὲ πολλάκις, ὡς οἱ οὕτω τῶν ψαλμῶν ἐπιγραφόμενοι εἰς τὸν τῆς ἐπιδημίας ἀναπέμπονται καιρὸν.

30 «Κύριε, ἐδοκίμασάς με καὶ ἔγνως με.» Ὡς θαρρῶν βεβαίαν ἔχειν τὴν πίστιν τὴν εἰς Χριστόν, καὶ ὡς οὐδεμία αὐτῷ κοινωνία γέγονε τῇ τοῦ φαύλου λαοῦ πανανομίᾳ, αὐτῶν τῶν καρδιῶν τὸν πλάστην ἐπικαλεῖται μάρτυρα.

«Σὺ συνήκας τοὺς διαλογισμούς μου ἀπὸ μακρόθεν, τὴν τρίβον 35 μου καὶ τὸν σχοῖνόν μου σὺ ἐξιχνίασας.» Εἰ καὶ τῶν διανοημάτων οἶδε τὴν κίνησιν ὁ Θεός, πολλῶ πλεον τῆς κατὰ τὸν βίον πορείας ἔχει τὴν γνῶσιν. (Τὴν τρίβον μου καὶ τὴν σχοῖνόν μου σὺ ἐξιχνίασας.) «Σχοινισμὸς» μὲν μέτρον ἐστὶν ὠρισμένον ὁδοῦ. Λέγει δέ, ὡς πᾶσαν

κίνησιν λογισμοῦ ἐπίστασαι· τὰς γὰρ κινήσεις διὰ τῶν ὁδῶν σημαίνει.

«Ὅτι οὐκ ἔστι δόλος ἐν γλώσσῃ μου.» Καὶ τοῦτο μέγιστον τῶν κατορθωμάτων τῷ Δαυίδ, μὴ ἀδικῆσαι τὴν γλῶσσαν μήτε ἐν ψεύδει, μήτε ἐν ἐπιорκίᾳ, μήτε ἐν ἀπάτῃ καὶ δόλῳ, καὶ πάσῃ τοιαύτῃ ἄλλῃ ὁδῷ.

«Ἰδοῦ, Κύριε, σὺ ἔγνως πάντα τὰ ἔσχατα καὶ τὰ ἀρχαῖα.» 5
Τὰ μέσα παρασεσιώπηται, διὰ τὸ τὴν κακίαν εἶναι ἐν τῷ μεταξύ. Οὐ γὰρ ἦν ἐν ἀρχῇ, οὐδὲ ἔσται πάλιν ἐν τέλει. «Σὺ ἐπλασάς με, καὶ ἔθηκας ἐπ' ἐμέ τὴν χειρὰ σου.» Εἰ καὶ ἐπλασάς με, φησί, καὶ γεγονότα διακρατεῖς· ἡ γὰρ ἐπίθεσις τῆς χειρὸς τοῦ Θεοῦ τὴν χορηγηθεῖσαν ἡμῖν τοῦ Πνεύματος δωρεὰν σημαίνει· ὡς οἱ ἀπόστολοι διὰ τῆς 10 ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν παρεῖχον Πνεῦμα ἅγιον.

«Ἐθαυμαστώθῃ ἡ γνῶσίς σου ἐξ ἐμοῦ, ἰκραταιώθῃ, οὐ μὴ δύναμαι πρὸς αὐτήν.» «Ὁ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Ὅτι ἕτερα πλεῖστά ἐστι τὰ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτὸν γεγεννημένα, καὶ οὐχ οἷός τέ ἐστι διαγινώσκειν. Ὑπερβάλλει γὰρ τὴν ἐμὴν δύναμιν, φησί, καὶ ἐπέκεινά ἐστι 15 τῆς ἐμῆς καταλήψεως ἢ τούτων γνῶσις, ὡς μὴ δύνασθαι με ἐξευρεῖν ἢ ἐξειπεῖν αὐτά. Ὅσα γὰρ εἶπα σμικρὰ καὶ ἐλάχιστα τυγχάνει. Τῆς γὰρ θεϊκῆς δυνάμεως ἡ κατάληψις τὴν ἐμὴν σμικρότητα διαφεύγει.

«Ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, σὺ ἐκεῖ εἰ.» Ὅμοιον τό, «Ὁ οὐρανός μοι θρόνος.» 1 «Ἐὰν καταβῶ εἰς ἄδην, πάρει.» Προφητεῖται 20 τὴν γενομένην εἰς ἄδου κάθοδον τοῦ Κυρίου.

«Ἐὰν ἀναλάβοιμι τὰς πτέρυγάς μου κατ' ὄρθρον, καὶ κατασκηνώσω εἰς τὰ ἔσχατα τῆς θαλάσσης.» Τουτέστιν, εἰ λάβοιμι πτέρυγας πτηνῶν μήπω κεκημηκότας· τοῦτο γὰρ σημαίνει τό, «κατ' ὄρθρον», νεαρὰς ἐν τῷ πέτασθαι καὶ δυνάμεως πεπληρωμένας. Ὁ δὲ πῶς νοῦς 25 οὗτος· Πάντα, φησί, περιειληφώς Κύριος, καὶ πάντα προλαβὼν οἶδας, καὶ πανταχοῦ πάρει, καὶ πάντα πληροῖς ὡς Θεός. Εἶτα· Τίς γένωμαι, ἂν τι συμβῇ μοι ἀμάρτημα, καὶ εἰ γένοιτό μοι χρεία δρασμοῦ καὶ φυγῆς, σοῦ τοῦ Κυρίου πάντα ὑπειληφός.

«Καὶ εἶπα· Ἄρα σκότος καταπατήσῃ με.» Τό, «καταπατήσῃ», 30 ἀντὶ τοῦ, σκεπάσῃ καὶ ἀποκρύψῃ τῶν σῶν ὀφθαλμῶν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο, φησί, τὸ σκότος οὕτως ἐστὶν ἐν τῇ σῇ γνῶσει, ὥσπερ ἂν εἴη καὶ αὐτὸ τὸ φῶς.

«Ὡς τὸ σκότος αὐτῆς, οὕτω καὶ τὸ φῶς αὐτῆς.» Καθάπερ γὰρ ἐμοὶ ζοφώδης ἡ νύξ, οὕτως ἐστί σοι φωτεινὴ. Νεφροὺς δὲ φησὶν τοὺς 35 φόβου ποιητικούς. Λέγει δέ, ὅτι Σὺ διαπαντὸς ἐφοβοῦμένην, ἐπεὶ πρὸ ὀφθαλμῶν εἶχον τὴν σὴν κρίσιν. «Ἀντελάβου μου ἐκ γαστροῦ μητρός μου.» Εἰκότως, φησί, τὸν σὸν φόβον ἐκτησάμην, ἐπειδὴ κυόμενόν με ἡ σὴ περιφρουρεῖ πρόνοια.

«Ἐξομολογήσομαι σοι, ὅτι φοβερῶς ἔθαυμαστώθῃς.» Εὐκαίρως 40 μετὰ τὴν προειρημένην θεολογίαν τὴν ἐξομολόγησιν ἀναφθέγγεται.

«Θαυμάσια τὰ ἔργα σου, καὶ ἡ ψυχὴ μου γινώσκει σφόδρα.» Ἦτις ἐστί, φησίν, ἐμοὶ δύναμις ἀπόρητος, καὶ αὕτη σοι τῷ Θεῷ φανερὰ τυγχάνει.

«Οὐκ ἐκρύβη τὸ ὁστοῦν μου ἀπὸ σοῦ ὁ ἐποίησας ἐν κρυφῇ.»

- 5 Οὐκ ἔλαθε, φησί, τῆς γυναικὸς ὁ ὀλισθος, ἣν ἐκ τοῦ ὁστέου μου λεληθότως ἐποίησας, ὑπὼ βαρεῖ εὐνάσας με· ἀλλ' ἐγὼς τὰ ἡμέτερα κρύφια, ὁ ἐκείνην κρυφίως ὑποστησάμενος. «Καὶ ἡ ὑπόστασις μου ἐν τοῖς κατωτάτοις τῆς γῆς.» Καὶ εἰ διαλυθεῖν, φησί, καὶ εἰς χοῦν πορευθεῖν, σοὶ πάλιν γνωστὸν τὸ τοιοῦτόν ἐστιν.

- 10 «Τὸ ἀκατέργαστόν μου εἶδον οἱ ὀφθαλμοὶ σου.» Πρὶν γενέσθαι, φησί, καὶ πρὶν μορφωθῆναι, οἱ σοὶ τῆς προγνώσεως ὀφθαλμοὶ ἐθεάσαντό με καὶ προεἶδόν με, οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ὥς ἤδη ἐγκείμενον, καὶ συνηριθμημένον, καὶ ἐν τῇ βίβλῳ σου γεγραμμένον. «Ἡμέραι πλασθήσονται, καὶ οὐδεὶς ἐν αὐτοῖς.» Κατὰ πάσας τῆς ζωῆς αὐτῶν
15 τὰς ἡμέρας εὐρύθμως καὶ εὐπλάστως ἑαυτοὺς διήγαγον, καὶ μηδὲ μίαν ἡμέραν αὐτοὺς ἄτυπον ἢ ἀπλαστον ἐσχέκηναι.

«Ἐμοὶ δὲ λίαν ἐτιμήθησαν οἱ φίλοι σου, ὁ Θεός·» «Ὁμοιον τό·

«Ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου, μισθὸν προφήτου λήψεται.¹» «Ἐξαριθμησομαι αὐτοὺς, καὶ ὑπὲρ ἄμμον πληθυνθήσονται.»

- 20 Εὐελπίς εἰμι, φησί, τοὺς φίλους τιμῶν τοὺς σοὺς, ὅτι δὴ ἐν τῇ ἀναστάσει μετ' αὐτῶν στήσομαι, καὶ δι' αὐτοὺς τὴν παρὰ σοῦ κτήσομαι τιμὴν. Τότε δὴ, φησί, καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀποκτενοῦντο, τουτέστι, τὰς προσηκούσας ἀπολήψονται δίκας.

- «Ἐὰν ἀποκτείνῃς ἁμαρτωλοὺς, ὁ Θεός.» Εἰδὼς τὰς ἐσομένας
25 κατ' αὐτῶν δίκας, ἔξω που ἀφορίζει αὐτοὺς ἑαυτοῦ. «Ἄνδρες αἱμάτων, ἐκκλίνατε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι ἐρίσταί ἐστε εἰς διαλογισμούς.» Τὴν αἰτίαν φησὶ δι' ἣν ἀπελαύνει ἀπ' ἑαυτοῦ τοὺς ἁμαρτωλοὺς. Διὰ τοῦτο, φησίν, ἐλαύνονται, ὅτι ἀντιφθέγγονται καὶ ἀντιφιλονεικοῦσι Θεῷ, καὶ μάτην ἐπαιρόμενοι καταλαζονεύμενοι τοῦ τῶν
30 ἀνθρώπων βίου.

- «Οὐχὶ τοὺς μισοῦντάς σε, Κύριε, ἐμίσησα;» «Ὅτι τοὺς μὲν σοὺς ἡγάπων καὶ ἀπεδεχόμεν φίλους· τοὺς δὲ ἐχθροὺς σου τελείως ἐμίσουν. Ἐχθροὶ δὲ τοῦ Θεοῦ πρώτως μὲν καὶ κυρίως οἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες· δεῦτεροι δὲ μετ' ἐκείνους οἱ τε τὴν εἰδωλολατρείαν πρε-
35 σβεύοντες καὶ οἱ τῶν αἱρέσεων ἀρχηγοί.

Εἰς τὸ τέλος ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

ΡΛΘ'.

«Ἐξελοῦ με, Κύριε, ἐξ ἀνθρώπου πονηροῦ.» Τῆς γενομένης ἀδικίας παρὰ τῶν δαιμόνων τῇ ἀνθρώπου φύσει κεκραγῆναι πρὸς τὸν

Θεὸν ποιῆσαι τὴν ἐκδίκησιν, καὶ μεταστρέψαι εἰς κεφαλὴν τῶν ἀδικούντων τὴν ἀδικίαν. Λεχθεῖη δὲ καὶ ἐπὶ αἰσθητῶν ἐχθρῶν τὰ λεγόμενα.

«Οἵτινες ἐλογίσαντο ἀδικίαν ἐν καρδίᾳ, ὅλην τὴν ἡμέραν παρέτασσον πολέμους.» Οὐ γὰρ μόνον πονηροὺς ἐχρήσαντο λογισμοῖς, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα προσέθηκαν τοῖς λογισμοῖς. Τὸ δέ, «ὅλην τὴν ἡμέραν», ὁ Σύμμαχος, «κατὰ πᾶσαν ἡμέραν», ἐρμηνεύει.

«Ἐχόμενα τρίβους σκάνδαλα ἔθεντό μοι.» Ταῦτα πάντα, φησὶν, ἐποιοῦν, ἵνα τὸν δρόμον στήσωσι τῆς κατὰ Θεὸν πορείας, τοὺς πόδας αὐτοῦ παγίσιν περιβάλλοντες, ἵνα τῆς ἐν Θεῷ στάσεως αὐτὸν καταβάλωσιν.

«Μὴ παραδῷς με, Κύριε, ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας μου ἀμαρτωλῶ.» 10 Ἐγώ, φησὶ, Κύριε, ἐπιθυμίαν ἐπιθυμῶ σωτηρίας· μὴ οὖν ἐγκαταλείπῃς με, ὥστε ταύτης παρατραπέντα παραδοθῆναι ἀμαρτωλῶ, ἥτοι τῷ διαβόλῳ. «Διελογίσαντο κατ' ἐμοῦ· μὴ ἐγκαταλείπῃς με, μήποτε ὑψωθῶσιν.» Ἐν σκέπῃ τῶν πτερύγων αὐτοῦ ἀξιοῖ σκαπασθῆναι, καὶ ὑπὸ τὴν κραταίαν αὐτοῦ χεῖρα, ἀφ' ἧς οὐδεὶς δύναται ἀρπάσαι, 15 ἵνα μὴ ὡς ἐπὶ τι ἄλλο τι μεγαλοφρονήσωσιν.

«Ἡ κεφαλὴ τοῦ κυκλώματος αὐτῶν.» Ἐπ' αὐτούς, φησὶν, ἔλθοι ὁ ἐβουλεύσαντο. Τοῦτο γὰρ σημαίνει ἡ κεφαλὴ τοῦ κυκλώματος αὐτῶν. Κεφαλὴ γὰρ τῶν ἀμαρτωλῶν ὁ λογισμὸς καὶ ἡ αἰσθησις. Τῆς οὖν ἐπιβουλῆς αὐτῶν τῆς κατ' ἐμοῦ, δι' ἧς ἐκύκλωσάν με ἡ ἀρχὴ 20 καὶ ἡ κεφαλὴ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ κόπος αὐτῶν, καὶ ὁ μόχθος ὁ κατ' ἐμοῦ, εἰς αὐτοὺς ἔλθοι. Οὕς καὶ δίκῃ παραδοθῆναι τῇ διὰ πυρὸς.

«Πεσοῦνται ἐπ' αὐτοὺς ἄνθρακες ἐν πυρὶ.» Οἷον γὰρ τινι πυρὶ τῇ ὀργῇ καταναλώσεις αὐτούς. «Καταβαλεῖς αὐτούς ἐν ταλαιπωρίαις, καὶ οὐ μὴ ὑποστῶσι.» Περιπεσοῦνται συμφοραῖς, καὶ οὐ περιέσονται 25 τούτων. Ταῦτα δὲ συμβαίνει τῷ Σαούλ ἐν τῷ κατὰ τοὺς ἄλλοφύλους πολέμῳ. Ἐκεῖ γὰρ σφαγεὶς ἐδέξατο τὸ τοῦ βίου τέλος.

«Ἀνὴρ γλωσσώδης οὐ κατευθυνθήσεται ἐπὶ τῆς γῆς.» Ἐκδέχεται μὲν τοὺς ἀσεβεῖς τὸ αἰώνιον πῦρ. Καὶ ἐν τούτῳ δὲ τῷ βίῳ εἰς τέλος οὐ κατευθυνθήσεται γλωσσώδης. Οὐδεὶς γὰρ μάχιμός τε καὶ 30 λοῖδορος, ὅς ἐστιν ἐν τῇ γεώδει προαιρέσει, κατευθύνεται, ὑπὸ τοῦ μάχιμος εἶναι στρεβλούμενος. Φιλαμαρτήμονες γὰρ ὄντες οἱ τοιοῦτοι, πῶς ὑπ' ἀρετῆς κατευθύνονται; «Ἄνδρα ἀδικὸν κακὰ θηρεῖται εἰς διαφθοράν.» Ὡς περ γὰρ ὑπὸ οἰκείας νόσου διαφθείρεται ἐκ τῆς ἑαυτοῦ κακίας, δίκην δούς τὴν προσήκουσαν. Ἰκανὴ γὰρ ἐστὶν ἀντὶ 35 πάσης τιμωρίας τὴν ἔχουσαν αὐτὴν ψυχὴν ἢ κακίαν διαφθείρειν.

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

PM'.

Ὑπόθεσις.

Ὁμοιος καὶ αὐτὸς τῷ ὀπίσω κεῖται, πλὴν δογματικώτερος. 40
«Κύριε, ἐκέκραξα πρὸς σέ, εἰσάκουσόν μου· πρόσχες τῇ φωνῇ

τῆς δεήσεώς μου, ἐν τῷ κεκραγένοι με πρὸς σέ.» Ἡ κραυγὴ τὸ σύντονον τῆς διανοίας πάντως δηλοῖ. Εὐμενῶς, φησί, Δέσποτα, δέξαι τὴν ἐμὴν ἱκετείαν.

- «Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου.»
- 5 Τὰ ἀπὸ διανοίας θυμιάμασι παρεικάζει, ἅτε λεπτὰ ὄντα, καὶ τῷ μόνῳ ἀνατιθέμενα τῷ Θεῷ. «Ἐπαρσις τῶν χειρῶν μου θυσία ἐσπερινή.» Τὰς πράξεις τὰς διὰ τῶν χειρῶν δηλουμένας θυσία παρεικάζει, ἅτε παχύτερα ὄντα παρὰ τὰς τῆς διανοίας αἰρέσεις. Τὸ δὲ ἐσπερινήν φησιν, ὅτι γρὴν μέχρι τέλους πράξεις ἐπιτηδεύειν ἀγαθὰς.
- 10 «Θοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου, καὶ θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χεῖλη μου.» Ἐπειδὴ μέγα οἶδε τὸ κατορθοῦν τῆς γλώσσης τὴν φυλακὴν, τὸν Θεὸν αἰτεῖ ταύτης τὴν ἐγκράτειαν αὐτῷ χαρίσασθαι. «Μὴ ἐκκλίνῃς τὴν καρδίαν μου εἰς λόγους πονηρίας.» Τουτέστι μὴ συγχωρήσῃς παρατραπῆναι εἰς τὸ ἐναντίον τὴν ἀπαξ καλῶς
- 15 κατασκευασθεῖσάν μου διάνοιαν· ἵνα μὴ νοῶ, φησὶν, ἐννοίας παρανομίας.

- «Παιδεύσει με δίκαιος ἐν ἐλέει, καὶ ἐλέγξει με.» Πᾶσαν μὲν παιδεῖαν δεξαίμεν τοῦ δικαίου, τὴν εὐλογίαν δὲ καὶ τὴν κολακείαν τοῦ ἀμαρτωλοῦ μὴ λάβοιμι, δι' ἧς ὥσπερ ἔλαιον τὴν κεφαλὴν μου κατα-
- 20 χρίουσιν.

- «Ὅτι ἔτι καὶ ἡ προσευχή μου ἐν ταῖς εὐδοκίαις αὐτῶν, κατεπόθησαν ἐχόμενα πέτρας οἱ κριταὶ αὐτῶν.» Ἐγγύς, φησί, πέτρας γενόμενοι καταποντισθήσονται. Σημαίνει δέ, ὡς αὐτὸς αὐτοὺς ὁ Χριστὸς καταποντίσει εἰς τὴν ἄβυσσον. «Ἀκούσονται τὰ ῥήματά μου, ὅτι
- 25 ἠδύνθησαν.» Ἐκβασίς, φησί, τῆς κατ' αὐτῶν προλεχθείσης τιμωρίας, πίστιν ἀληθείας καὶ εὐπρεπείας τὰ ἐμὰ λάβοιεν ῥήματα.

- «Ὡσεὶ πάχος γῆς ἐρράγη ἐπὶ τῆς γῆς.» Πᾶν, φησί, τὸ γεῶδες ἡμῶν διερρήξαμεν, ταπεινοῦντες ἑαυτοὺς διὰ σέ· οὕτως ὡς πᾶσαν δύναμιν ἡμῶν μέχρι ἄδου κατενεχθῆναι. Ὁμοιον δὲ τοῦτο τῷ,
- 30 «Ἐνεκα σοῦ θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν.»¹

- «Ὅτι πρὸς σέ, Κύριε, Κύριε, οἱ ὀφθαλμοί μου.» Ἐγὼ δὲ οὐδενὶ τῶν ἀνθρωπίνων θαρρῶ· ἀλλὰ τὴν σὴν προσμένω βοήθειαν, καὶ παρακαλῶ ταύτης τὴν ἐμὴν μὴ γυμνωθῆναι ψυχὴν. «Ἐπὶ σοὶ ἤλπισα, μὴ ἀντανέλῃς τὴν ψυχὴν μου.» Ἀντὶ τοῦ· Μὴ ἐκχύσῃς ἢ ἐκκενώσῃς
- 35 τῆς ἐλπίδος ἧς ἔχω πρὸς σέ.

- «Πεσοῦνται ἐν ἀμφιβόλῃστῳ αὐτῶν οἱ ἀμαρτωλοί.» Ἐμπέσοιεν, φησὶν, εἰς τὰ ἑαυτῶν δικτυα οἱ ἀμαρτωλοί. «Καταμόνας εἰμὶ ἐγὼ ἕως ἂν παρέλθω.» Τότε, φησί, παρελεύσομαι ἀφόβως καὶ ἀμερίμνως, ὅταν αὐτοὶ οἱ ἀμαρτωλοὶ τοῖς ἑαυτῶν περιπέσωσι δικτύοις. Ἐγὼ
- 40 δὲ τούτων κεχωρισμένως διατελέσω ἕως ἂν δέξωμαι τοῦ βίου τὸ πέρας.

Συνέσεις τῷ Δαυίδ, ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τῷ σπηλαίῳ, προσευχῇ.

ΡΜΑ'.

Υπόθεσις.

Προσευχὴ μὲν ἔστι καὶ οὐδὲν ἕτερον τὰ προκείμενα. Πλὴν ἀλλὰ 5
δεῖται συνέσεις· ὅπως ἂν ἡμεῖς μάθωμεν τίνι τρόπῳ ἐν περιστά-
σεσιν ὄντες διαφυγεῖν δυνηθῶμεν τὰ πονηρά.

«Φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα· φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐδεή-
θην. Ἐκχεῶ ἐνώπιον αὐτοῦ τὴν δέησίν μου.» Ὁλὴν ὥσπερ τὴν διά-
νοιαν αὐτοῦ ἀνατέθεικε, φησί, τῷ Κυρίῳ. «Τὴν θλίψιν μου ἐνώπιον
αὐτοῦ ἀπαγγελάω.» Τὸν περὶ αὐτῆς, φησί, τῆς ψυχῆς ἀγωνιζόμενος 10
δρόμον, τὰς δεήσεις ἀναφέρω, τὰς θλίψεις διαδοῦναι εὐχόμενος. Ὡς
οὐ δικαίως διώκομαι, ἐπίστασαι, φησίν.

«Ἐν τῷ ἐκλείπειν ἐξ ἐμοῦ τὸ πνεῦμά μου.» Ταῦτα δὲ ἔδρων,
τὴν ὑπερβολὴν θεώμενος τῶν κακῶν· παρ' αὐτὸν γὰρ ἐσκηναύμην
τὸν θάνατον. «Καὶ σὺ ἔγνως τὰς τρίβους μου», θαρροῦντος τῇ τοῦ 15
βίου πορείᾳ καὶ ταῖς πράξεσι τό, «Σὺ ἔγνως τὰς τρίβους μου.»
Ὅρῶν δὲ τοὺς νοητοὺς τῆς ψυχῆς ἐχθροὺς παρασκευάσαντας εἰσελθεῖν
τὸν Σαοὺλ εἰς τὸ σπηλαίον ὑπὲρ τοῦ συλληφθῆναι τὸν Δαυίδ, εἰκότως
ἐλέγετο· «Ἐκρυψάν παγίδα μοι», ἣν ἡ παροῦσα κατήργησε προσευχῇ.
Τὸ γὰρ ἐπ' ἀνθρώποις, συλληφθεὶς ἐν τῷ σπηλαίῳ, δρασμοῦ παντὸς 20
ἀποκέκλειστο, καὶ οὐκ ἦν ὁ ρυόμενος, ἢ ἐκζητῶν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν.

«Ἐν ὁδῷ ταύτῃ ἢ ἐπορευόμην ἐκρυψάν παγίδα μοι.» Εἴ τις
τὸν ἐν τῷ σπηλαίῳ λογίσσεται τόπον, εὐρήσει προσηκόντως τὰ εἰρημέ-
να. «Κατενόουν εἰς τὰ δεξιὰ καὶ ἐπέβλεπον, καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐπιγινώσκων
με.» Παρατιθέντες τὰς ἀγχιθύρους κακίας τοῖς ἀσχοιμένοις ἀρεταῖς. 25
Οἷον ὁδεύοντι ἐπὶ σοφίαν, ἐκρυπτον παγίδα, σοφίαν οὐ Θεοῦ· καὶ
ζητοῦντι γνῶσιν, παρετίθεσαν τὴν ψευδώνυμον. Ἐχει δὲ τινα ὁμοί-
τητα τὸ ῥητὸν πρὸς τό, «Ἐχόμενα τρίβου, σκάνδαλα ἔθεντό μοι.»
Δύνανται δὲ καὶ αἱ ὑπερβολαὶ δηλοῦσθαι παγίδες, εἰς αἷς ἐμπίπτει
ὁ μὴ φυλαττόμενος, περὶ ὧν λέγει· «Κατενόουν εἰς τὰ δεξιὰ.» Τοῖς 30
γὰρ φιλοτιμοτέροις εἰς δεξιὰ παγίδες.

«Ἀπώλετο φυγὴ ἀπ' ἐμοῦ, καὶ οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν τὴν ψυχὴν
μου.» Οὐ γὰρ ἦν ἀποδιδράσκειν ἐκ τοῦ σπηλαίου τῶν ἐμπροσθεν
κατεχομένων ὑπὸ τοῦ Σαοὺλ. Οὐδεὶς, φησί, τῆς ἐμῆς ψυχῆς τὴν σω-
τηρίαν ἐπιζητεῖ.

«Ἐκέκραξα πρὸς σέ, Κύριε.» Ἐπ' αὐτῷ γὰρ μόνῳ δεῖται τὰς
ἐλπίδας τῆς σωτηρίας.

«Ἐξάγαγε ἐκ φυλακῆς τὴν ψυχὴν μου.» Ταῦτά φησιν ὡς πρὸς τὸν
τοῦ σπηλαίου τόπον. Ὁ δὲ Σύμμαχος· «Ἐξω ποίησον ἀποκλεισμοῦ
τὴν ψυχὴν μου. Τοῦ ἐξομολογήσασθαι τῷ ὀνόματί σου.» Ἐπειδὴν, 40
φησί, ταύτης με τῆς θλίψεως ἀπέλυσας καὶ τῆς εἰρκτῆς, εὐχαριστη-

ρίους ἀναπέμψω ψδᾶς. «Ἐμὲ ὑπομένουσι δίκαιοι ἕως οὗ ἀνταποδῶς μοι.» Ἐὰν ἐξαγάγῃς με, φησὶν, ἐντεῦθεν ἀμειψάμενός μου τὰς ἀγαθὰς πράξεις, καὶ οἱ λοιποὶ δίκαιοι ἐμὲ ὑπόδειγμα πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες, καὶ ἐκ τῶν κατ' ἐμὲ τὰ κατ' αὐτοὺς ἀποταμιεύμενα, ἀποδώσουσί σοι τὰς λιτὰς καὶ σοι προσδραμεύονται.

ΨΑΛΜΟΣ ψδῆς τῷ Δαυίδ, ὅτε κατεδίωκεν αὐτὸν
ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀβεσσαλώμ.

PMB'.

Ὑπόθεσις.

10 Καὶ οὗτος ὁμοίαν ἔχει τοῦ πρὸ αὐτοῦ τὴν ὑπόθεσιν. Εὐχεται γὰρ ἀπὸ τῶν διωκόντων ῥυσθῆναι, ὡς ὁ Ἀπόστολός φησι. Τυπικῶς δὲ ταῦτα συνέβη τοῖς ἀρχαιότεροις· ἐγράφη δὲ πρὸς νοουθεσίαν ἡμῶν. Διδασκόμεθα τοίνυν ἐν περιστάσεσιν ἐπὶ μόνον καταφεύγειν τὸν Θεόν. Ἰστέον δὲ ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὸ τῆς ἀνθρωπότητος πρόσωπον ἢ
15 προσευχὴ καταδιωκομένης καὶ θλιβομένης ὑπὸ τοῦ πλεονεκτήσαντος Σατανᾶ, οὗ καὶ ῥυσθῆναι εὐχεται διὰ τῆς παρουσίας τοῦ Μονογενοῦς.

«Κύριε, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου.» Εἰσακουσθῆναι, φησὶν, ἀξιῶ διὰ τῆς σῆς ἀληθείας. Ὅμοιον δὲ ὥσει λέγοι· Ἔσο μοι ὑπὴ-
κοος, τὸν Μονογενῆ σου ἀποστείλας, ὅς ἐστιν ἀλήθεια καὶ δικαιοσύνη.
20 «Ἐκάθισέ με ἐν σκοτεινοῖς ὥσει νεκροὺς αἰῶνος.» Σκοτίαν τὴν ἀγνωσίαν ἣν ἔσχε ποτὲ δηλοῖ. Οὐδὲν γὰρ διεφερόμην νεκροῦ. Νεκροὺς αἰωνίους τοὺς πάλαι εἰδωλολάτρας φησὶν.

«Ταχὺ εἰσάκουσόν μου, Κύριε, ἐξέλιπε τὸ πνεῦμά μου.» Ἐν ταῖς ἐσχάταις περιστάσεσιν, ἐπειδὴν ἀνακινδυνεύει τινὸς ἢ ψυχῇ,
25 προσήκει τοῦτο λέγειν, οὐ μὴν ἐν ἀνθρωπίνοις πράγμασιν ἀναγκαίως κεχρῆσθαι.

«Ἀκουστὸν ποίησόν μοι τὸ πρῶτ' ὃ ἐλεός σου.» Τὴν πρωϊνὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου λέγει· ἢ τάχα καὶ τὴν πρωϊνὴν ἀνάστασιν εὐ-
χεται παραγενέσθαι Χριστοῦ, δι' ἧς ἐλευόμεθα.

30 «Γνώρισόν μοι, Κύριε, ὁδὸν ἐν ἣ πορεύσομαι.» Τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας εὐχεται τυχεῖν.

«Ἐξελοῦ με ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου.» Τῶν νεητῶν δηλονότι.

Τῷ Δαυίδ πρὸς τὸν Γολιάθ.

PMΓ'.

35 «Εὐλόγητός Κύριος ὁ Θεός μου.» Ἐκ περιχαρείας τὸ προοίμιον. «Ὁ διδάσκων τὰς χεῖράς μου εἰς παράταξιν.» Χεῖρας τὰς πράξεις φησὶν εἶναι τὰς κατὰ θεοσεβειαν γενομένας, δι' ὧν πολεμοῦμεν τὸν Σατανᾶν.

«Ἄνθρωπος ματαιότητι ὁμοιώθη.» Ἐκαστος τῶν ἀνθρώπων τῷ κόσμῳ τούτῳ ὁμοιώθη.

«Ἄστροφον ἄστροπην, καὶ σκορπιεὺς αὐτούς.» Ἄστροπὴν τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμά φησιν.

«Ἐξαπόστειλον τὴν χεῖρά σου ἐξ ὕψους· ἐξελοῦ με καὶ ῥῦσαι με ἐξ ὕδατων πολλῶν, ἐκ χειρὸς υἱῶν ἄλλοτρίων. Ὡν τὸ στόμα ἐλάλησε ματαιότητος.» Τῶν περικυκλωσάντων ἡμᾶς λογισμῶν ὑπὸ τῆς τῶν δαιμόνων ἐπιβουλῆς. Ἡ καὶ ὕδατα τὸν τῶν Ἰουδαίων φησὶ λαόν· τὸν κυκλώσαντα τοὺς ἀποστόλους, ἐν τῷ συσχεῖν καὶ ἀπολέσαι. Καὶ οὗτοι εἶεν υἱοὶ ἡλιοτρωμένοι, οἱ καὶ μάταια λαλοῦντες. Καὶ ποῖα μάταια, ἣ τὸ λέγειν τῷ Χριστῷ· «Πῶς σύ, ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν;»¹

«Ὁ Θεός, ὥδῃν καινὴν ἄσομαί σοι.» Τὴν εὐαγγελικὴν δηλονότι. Ἐξ αὐτῆς δὲ τοῦ προσώπου τοῦ Δαυὶδ ὁ λόγος ἐστίν. «Ἐν ψαλτηρίῳ δεκαχόρδῳ ψαλῶ σοι.» Ψαλτήριον δεκάχορδον τὸ σῶμά ἐστιν, ἅτε πέντε αἰσθήσεις ἔχον, καὶ πέντε ἐνεργείας ψυχῆς, δι' ἐκάστης αἰσθήσεως γιγνομένης ἐνεργείας ἐκάστης.

«Τῷ διδόντι τὴν σωτηρίαν τοῖς βασιλεῦσιν ἡμῶν.» Τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις, οὓς κατέστησεν ἄρχοντας αὐτῶν ὁ Χριστός. «Τῷ λυτρουμένῳ Δαυὶδ τὸν δοῦλον αὐτοῦ ἐκ ῥομφαίας πονηρᾶς· ῥῦσαι με καὶ ἐξελοῦ με ἐκ χειρὸς υἱῶν ἄλλοτρίων.» Διὰ γὰρ τὰς πρὸς ἐκείνους συνθήκας· πᾶσαν ἡμῶν κηδεμονίαν ποίησον. Ῥομφαίαν γὰρ πονηρὰν τῶν ἐπελθόντων τὸ μανικὸν καὶ θηριῶδες ἐκάλεσε· τοὺς δὲ αὐτοὺς ἄλλοτρίους, ὡς δυσσεβεῖς.

«Ὡν οἱ υἱοὶ αὐτῶν ὡς νεόφυτα ἰδρυμένα ἐν τῇ νεότητι αὐτῶν.» Τοῦ κατὰ σὰρκα λαοῦ υἱοί, φησὶν, εὐθαλεῖς εἰσι· τοῦ δὲ κατὰ πνεῦμα τεταπεινωμένοι. «Οὗτοι γὰρ εἰσιν οἱ λέγοντες· Εἰ καὶ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται, ἀλλ' ὁ ἔσω ἀνακαينوῦται.»²

«Αἱ θυγατέρες αὐτῶν κεκαλλωπισμέναι, περικεκοσμημέναι ὡς ὁμοίωμα ναοῦ.» Τῷ ἐπιγεῖν κόσμῳ. Διὸ καὶ οὐ καὸς Θεοῦ γεγόνασιν, ὡς αἱ ἁγία τῶν πιστευσάντων ψυχαί, ἀλλ' ὁμοίωμα ναοῦ· προσεποιούντο γὰρ τὴν κατὰ νόμον ἐπιτηδεύουσαι πολιτείαν. Ἀλλ' οὐκ ἔσχον ἐν αὐταῖς τὸν Λόγον, ἀλλὰ τὸ πονηρὸν πνεῦμα.

«Τὰ ταμιεῖα αὐτῶν πλήρη ἐξερευγόμενα ἐκ τούτου εἰς τοῦτο.» Ἐθησαύρισαν γὰρ οὐ τὸν οὐράνιον, ἀλλὰ τὸν ἐπίγειον πλοῦτον.

«Τὰ πρόβατα αὐτῶν πολυτόκα, πληθύνοντα ἐν ταῖς ἐξόδοις αὐτῶν.» Πίονα δὲ αὐτῶν καὶ πολύγονα τὰ κτήνη. «Οὐκ ἔστι κατὰπτωμα φραγμοῦ οὐδὲ διέξοδος.» Πολλήν, φησὶν, ἔσχον τὴν εὐημερίαν· ἀλλ' οὐ μέχρι τέλους αὐτοῖς στήσεται. Τοῦτο γὰρ ἐν ἄλλῳ ψαλμῷ ἰδιδάξεν εἰπών· «Κατέβαλες αὐτούς ἐν τῷ ἐπαρθῆναι.»³

«Ἐμακάρισαν τὸν λαόν ὃ ταῦτά ἐστι· μακάριος ὁ λαὸς οὗ Κύριος

1. Ἰω. 10, 33. 2. Β' Κορ. 4, 16. 3. Ψαλμ. 72, 18.

ὁ Θεὸς αὐτοῦ. » Οἱ μὴ ὀρθῶς κρίνοντες, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ φανταζόμενοι τὰ σαρκός, τὸ τούτων ἐν ἀπολαύσει γενέσθαι πολλῇ μακάριον εἶναι νομίζουσιν. Οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο μακάριον· ἀλλὰ τὸ ἐπικαλεῖσθαι Κύριον τὸν Θεὸν αὐτοῦ.

5

Αἴνεσις τῷ Δαυίδ.

ΡΜΔ'.

« Ὑψώσω σε, ὁ Θεός μου, ὁ βασιλεὺς μου. » Οὐχ ὥς μὴ ἔχοντι δὲ δίδωσιν ὕψος· ἀλλὰ τοῖς ἄλλοις δείκνυσιν ἔχοντα. Ὅποιον· « Πάτερ, δόξασόν σου τὸ ὄνομα ἐν τῇ γῇ.¹ » Οὐ γὰρ ἦν μὴ εἶχεν αἰτεῖ, ἀλλ' ἦν
10 καὶ εἶχε δειχθῆναι· ὥς δηλοῖ τό· « Δόξασόν με τῇ δόξῃ ἣ εἶχον παρὰ σοὶ πρὸ τοῦ τὸν κόσμον γενέσθαι.² »

« Καθ' ἐκάστην ἡμέραν εὐλογῇσω σε. » Ἀρχὴ παρ' Ἑβραίοις τοῦ παρόντος στίχου τὸ « Βῆθ. » Διδάσκει δὲ ὥς οὐ μίαν ἡμέραν παραπεμπτόν ὕμνων χωρίς. Ὅλη μὲν οὖν ψυχῇ καὶ διανοίᾳ ὕψουν
15 δεῖ καὶ εὐλογεῖν τὸν Θεόν· τὸ ὄνομα δὲ αὐτοῦ δοξάζειν θνητοῖς ὀνόμαοι τε καὶ ῥήμασιν.

« Γενεὰ καὶ γενεὰ ἐπαινέσει τὰ ἔργα σου. » Τὴν ἀμφοτέρων φησὶ λαῶν συναχθεῖσαν Ἐκκλησίαν ἐκ τε τῶν ἐκ περιτομῆς καὶ τῶν ἐξ ἔθνων. Ἔργα δὲ αὐτοῦ, ἃ πεποιήται ἐν τῇ ἐπιδημίᾳ φησὶ πολυτρό-
20 πως δὲ αὐτὰ ὕμνεῖ· δύναμιν, καὶ μεγαλοπρέπειαν, καὶ δόξαν, καὶ ἀγιωσύνην, καὶ θαυμάσια· καὶ πάλιν δύναμιν καὶ μεγαλωσύνην καὶ χρηστότητα, καὶ δικαιοσύνην καὶ οἰκτιρμούς προσαγορεύων.

« Καὶ τὴν δύναμιν τῶν φοβερῶν σου ἐροῦσι. » Πρακτικῶς ἐροῦσι καὶ μετὰ ὀρθοῦ φρονήματος. Οἷόν ἐστι· « Φοβερὸν τὸ εὔπεσεῖν εἰς
25 χεῖρας Θεοῦ ζῶντος.³ » Καὶ τό, « Ἀλαλάξατε Θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως·⁴ ὅτι Κύριος ὕψιστος φοβερός. » Ταῦτα γὰρ ἐροῦσι δι' αὐτοῦ τοῦ φοβεῖσθαι καὶ σέβας ἔχειν Θεοῦ. Διηγῆσονται δὲ καὶ ὡς πέρας οὐκ ἔχουσιν αὐτοῦ τὴν μεγαλωσύνην, οὐ περιγράψαντες γνώσει, ἀλλ' ὥς οὐσαν ἀκατάληπτον· μόνος γὰρ ὁ Υἱὸς γινώσκει τὸν Πατέρα,
30 καὶ ὁ Πατὴρ τὸν Υἱόν. Εἰ δὲ καὶ ἀποκαλύπτει τὸν Πατέρα οἷς βούλεται, ἀλλ' οὖν ὥς ἐφικτὸν γεννητοῖς ἰδεῖν, κατὰ ἀναλογίαν ἧς τις ἔχει προ-
παρασκευῆς.

« Μνήμην τοῦ πλήθους τῆς χρηστότητός σου ἐξερεῦξονται. » Πᾶσι μὲν αὐτός, ὅτε Θεὸς ὢν ἀγαθός, ἐπιδέδωκε τὴν χρηστότητα,
35 καὶ οἰκτερεῖ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ. Σφύζονται δὲ οἱ τῆς χρηστότητος αὐτοῦ ἀπολαύειν ἐθέλουσιν.

1. Ἰω. 12, 28. 2. Ἰω. 17, 5. 3. Ἑβρ. 10, 31. 4. Ψαλμ. 46, 2.

ΨΑΛΜΟΣ

ΡΜΕ'.

«Αἶνει, ἡ ψυχὴ μου, τὸν Κύριον· αἰνέσω τὸν Κύριον ἐν τῇ ζωῇ μου.»

«Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἀπολοῦνται πάντες οἱ διαλογισμοὶ αὐτοῦ.»

Ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θανάτου, φησί, πάντα ὅσα ἐφρόνησεν ἠχῆσονται, 5
καὶ οὐδὲν ἔσται ὧν ἐφαντάζετο ἐπὶ γῆς.

«Διδόντα τροφὴν τοῖς πεινῶσι.» Πνευματικὴν δηλονότι τοῖς
λιμώσουσι παντός ἀγαθοῦ.

ΨΑΛΜΟΣ

ΡΜΣ'.

10

«Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, ὅτι ἀγαθὸν ψαλμός.» Ἐν μὲν τῷ προλαβόντι
αὐτὸς ἑαυτὸν παρῆνει εἰς μόνον τὸν Θεὸν ἔχειν τὴν ἐντίδα· ἐν δὲ τούτῳ
τὸν ἀποστολικὸν χορὸν δείκνυσι διδάσκοντα τὸ πλῆθος αἰνεῖν τὸν
Θεόν, ἐφ' οἷς τὸ γένος εὐηργέτησεν.

«Ἀναλαμβάνων πραεῖς ὁ Κύριος.» Πραεῖς μὲν τοὺς τὴν πίστιν 15
αὐτοῦ δεξαμένους φησί, τοὺς μιμησαμένους τὸν εἰπόντα· «Πρῶτος
εἰμι ἐγώ.¹» Ἐγὼ δὲ τοὺς ἀμαρτωλοὺς μισῶ, φησί, οἵτινές εἰσιν
οἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες, οἱ τῷ πυρὶ ἐνοικοῦντες.

«Καὶ γλὸρῃ τῇ δουλείᾳ τῶν ἀνθρώπων.» Δουλείαν τῶν ἀνθρώ-
πων φησί βοῦς, καὶ ἡμιόνους καὶ τὰ ἕτερα τῶν κτηνῶν. 20

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ*

(ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ)

Ex Nicetæ metropolitæ Heracleæ catena expositionum, sive ut ipse vocat, Συναγωγὴ ἐξηγήσεων, ex Græcis Patribus in Psalmos collecta.

5

Nicetas hic in præmio tertiam ex quinque, quas sibi præmittendas esse quæstiones censuit, hanc, τί τὸ Ψαλτήριον, explicans, addito nomine Ἀθανασίου, sequentia subijcit.

Ἔστι τοίνυν τὸ ψαλτήριον ὄργανον μουσικὸν δεκάχορδον, ἐκ τῶν ἄνωθεν μερῶν τῆς κατασκευῆς ἀποτελοῦν τὸν ἦχον, ἑναρμονίως 10 τοὺς φθόγγους πρὸς τὴν ἐκ τῆς φωνῆς μελωδίαν ἀποδιδόν· παρὰ μὲν Ἑβραίοις ναῦλα λεγόμενον, παρ' Ἑλλήσι δὲ κιθάρα ὀνομαζόμενον. Κατεσκεύαστο γὰρ αὐτοῖς ὀρθὸν ξύλον καὶ ἀπαρέγκλιτον, γορδαὶ ἐν τούτῳ δέκα ἐτείνοντο. Ἐκάστη δὲ τῶν χορδῶν εἰς τὸ ἀκροτελευ- 15 τιον τοῦ ψαλτηρίου διηρημένως ἐναπεσφίγγετο· αἱ δὲ ἀρχαὶ τῶν χορδῶν καθίεντο ἄνωθεν. Δέκα γὰρ κόλλαβοι εἴτουν πασσαλίσκοι, περὶ τὸν πῆχυν τοῦ ψαλτηρίου στρεφόμενοι, ἐτεινόν τε τὴν χορδὴν καὶ ἐχάλων πρὸς τε τὸν ῥυθμὸν τῆς ἁρμονίας καὶ πρὸς τὸ τοῦ ψαλτηρίου βούλημα. Καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ φησιν ὁ μέγας Βασιλεὺς, κ.τ.λ.

Idem explicans ista psalmi II, «Convenerunt reges terræ», 20 etc., ponit:

Ἀθανάσιος. Διὰ τί δὲ οἱ βασιλεῖς Ἡρώδης ὁ Ἀσκαλωνίτης καὶ Πιλάτος ὁ Πόντιος παρέστησαν, τουτέστι παρτάξαντο καὶ ἐπῆλ- 25 θον κατὰ Χριστοῦ; Διὰ τί δὲ οἱ ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων οἱ ἀσεβεῖς, καὶ λοιμοί, καὶ ἁμαρτωλοί, Γραμματεῖς, καὶ Φαρισαῖοι, καὶ νομικοί, εἰς ταῦτόν συνέδραμον, καὶ κατὰ τοῦ Κυρίου, τουτέστι τοῦ Πατρός, καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ ἐλύττησαν, τουτέστι τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ; «Ὁ γὰρ μὴ υἱῶν τὸν Υἱὸν οὐδὲ τὸν Πατέρα τιμᾷ.¹» Τάχα μὲν οὖν, ἐπειδὴ τὰ παρ' ἐκείνοις τετολμημένα τοῦ Κυρίου μᾶλλον τὴν δύναμιν ἐδειξε, καὶ εἰς τοῦναντίον αὐτοῖς τὰ ἐπιχειρήματα γέγονεν, οἷονεὶ μυχτηρίζει 30 αὐτοὺς ὁ Δαυὶδ, ὡς εἰς κενὸν πάντα τολμήσαντας· τάχα δὲ καὶ μέμφεται. Τί γὰρ δὴποτε αἰτιώμενοι οἱ κατὰ Χριστοῦ συνδραμόντες σταυρῷ τοῦτον ἀνήρτησαν; Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῖς ἔθνεσι μὲν δεδωκὼς τὴν σοφίαν, τοῖς δὲ βασιλεῦσι τὸ κράτος παρασχών, καὶ τοῖς ἄρχουσι

* Κατὰ τὴν ἐκδόσιν J. P. Migne, Patrologiæ Cursus Completus, Series Græca, τ. 27, σ. 548 ἔξ.

1. Ἰω. 5, 23.

τὴν ἀρχὴν κρατυνόμενος, καὶ τοῖς Ἰουδαίοις τὰ μέγιστα τερατουργήσας καὶ βοῶμενα θαύματα;

Et in versum sequentem scribens:

Ἀθανάσιος· Ἐνταῦθα λείπει τό, λέγοντες, ἵνα ἡ ἡ διάνοια
 5 αὐτῇ· «Συνήχθησαν κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ»,
 λέγοντες· «Διακόψωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν.» Τίνων; τοῦ Πατρὸς
 καὶ τοῦ Υἱοῦ· οὐ γὰρ ἤθελον εἰσὼ τῆς ἱερᾶς γενέσθαι σαγήνης· «Ἀπορ-
 ρίψωμεν δὲ τὸν ζυγόν», ταυτέστι τὸν εὐαγγελικὸν νόμον καὶ τὴν ἐντο-
 λήν, περὶ οὗ γέγραπται· «Ὁ ζυγός μου χρηστός ἐστι.¹» Τοῦτο δὲ
 10 αὐτὸς ὀνειδίζων αὐτοῖς διὰ Ἰερεμίου ἔλεγεν· «Εἶπας· Οὐ δουλεύσω
 σοι.²» ταυτέστιν, Οὕτως ἐπολιτεύσω, ὥστε ἀποσεῖσασθαι τὴν ἐμὴν
 δουλείαν. Ἡ τοίνυν ταῦτα ἐκ προσώπου τῶν Ἰουδαίων εἴρηται
 ἀθετούντων τὴν εἰς τὸν Κύριον ὑποταγήν, καὶ οὔτε αὐτῷ οὔτε τῷ
 Πατρὶ ὑποζευχθαι θελόντων· ἡ καὶ τοῖς πιστεύουσι τὸ Πνεῦμα
 15 παρεγγυᾷ καὶ λέγει· Μὴ ὁμοιωθῶμεν τοῖς ἐπιβουλευσάσι τῷ Χρι-
 στῷ, μηδὲ συνδεθῶμεν αὐτοῖς κατὰ τὴν ὁμόνοιαν· ἀλλὰ καὶ τὸν βαρὺν
 τοῦ παλαιοῦ νόμου ζυγὸν ἀποτιναξάμεθα, μηδὲν ἡγούμενοι τὰ ἐν
 τύποις, εἰ μὴ νοοῖντο πνευματικῶς. Ἄσυνιελὲς γὰρ πρὸς δνησιν ἡ
 σκιά, εἰ μὴ τὸ Χριστοῦ μυστήριον ζωγραφεῖ.

20 *Et in illa verba: «Tunc loquetur ad eos in ira sua», 5.*

Ἀθανάσιος. Τότε. Πότε, ἧ, ὅτε ἔλεγεν· «Διαρρήξωμεν τοὺς
 δεσμοὺς αὐτῶν;» Τίνα δὲ ἐστὶν ἐν ὀργῇ παρ' αὐτοῦ λαληθέντα;
 «Οὐαὶ ὑμῖν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὅτι ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ
 βασιλεία τοῦ Θεοῦ.³» Καὶ τοῖς νομικοῖς, «οὐαὶ.⁴» Ἡ τό, «Τότε»,
 25 εἰς τὸν καιρὸν τῆς κρίσεως ἀναφέρεται, «ὅταν ὄψονται εἰς ὃν ἐξε-
 κέντησαν.⁵» Τότε γὰρ ταράξει αὐτοὺς λέγων· «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ
 οἱ κατηραμένοι.⁶» Ἐπειράθησαν δὲ θείας ὀργῆς, καὶ ὅτε ἡ Ῥωμαϊκὴ
 αὐτοῖς ἐπιστᾶσα στρατιὰ τὴν τε πόλιν ἐνέπρησε, καὶ τὸν ναὸν ἐπόρθησε,
 καὶ τοὺς πλείονας αὐτῶν θανάτῳ παρέπεμψεν.

30 *Idem in inscriptionem psalmi tertii.*

Ἀθανάσιος, Κυρίλλου. Ἡ τοῦ τρίτου ψαλμοῦ ἐπιγραφή πρὸς τὴν
 ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Βασιλειῶν ἱστορίαν ἡμᾶς παραπέμπει. Τῷ Δαυίδ
 ἐκ διαφόρων γυναικῶν παῖδες ἐγένοντο πλείονες. Ἐν τούτοις καὶ ὁ
 Ἀμνὼν ἦν πρωτότοκος· ἐξ ἐτέρας δὲ ὁ Ἀβессαλώμ καὶ ἡ Θάμαρ,
 35 ἄμφω τὴν ὄψιν καλοί. Ταύτης ἠράσθη ὁ Ἀμνὼν· καὶ νοσεῖν ὑποκρινά-
 μενος, ἐπειδὴ ὁ Δαυὶδ αὐτὸν ἐπεσκέψατο, παρεῖναι ἡξίου τὴν ἀδελφὴν
 αὐτὸν θεραπεύσουσαν. Καὶ διαφθείρας, εἴτα μισήσας, εὐθὺς ἐξέπεμψεν.

1. Ματθ. 11, 30. 2. Ἰερ. 2, 20. 3. Ματθ. 21, 43. 4. Λουκ. 11, 46.
 5. Ἰω. 19, 37. 6. Ματθ. 25, 41.

Ἡ δὲ τῷ ἀδελφῷ Ἀβεσσαλώμ τὴν ὕβριν ἀπήγγειλε. Κάκεινος ἀγανα-
 κτεῖ μὲν, κρύπτει δὲ τὴν ὀργήν. Μετὰ τινα δὲ καιρὸν τὸν Ἀμνὼν εἰς
 δεῖπνον καλέσας, ἀπέκτεινε, καὶ φοβηθεὶς τὴν ὀργὴν τοῦ πατρὸς,
 ἀπέφυγε· μετὰ δὲ τρία ἔτη ἐπάνεισι, τοῦ θυμοῦ κοπάσαντος τῷ Δαυίδ.
 Οὐ μὴν καὶ ὀψέως ἀξιοῦται τῆς πατρικῆς αὐτίκα, ἀλλὰ μετὰ δύο
 ἐνιαυτοῦς. Ἦρξατο δὲ ἐπιβουλεύειν τῷ πατρί, καὶ ἄρματα ἑαυτῷ
 καὶ ἵπποις ἐποίησε, καὶ ἰδιοποιεῖτο τοὺς ἐρχομένους κριθῆναι πρὸς
 τὸν βασιλέα, σχήματι ἐπικεικίας ὑπαγόμενος τοὺς ὑπηκόους, καὶ
 πλήθος ἀποστατῶν συναθροίζων, εἰς ἐπιβουλὴν τοῦ πατρὸς. Καὶ τέλος
 ἀπέστη, καὶ βασιλέα ἑαυτὸν ἀνηγόρευσε. Προσελάβετο δὲ σὺν ἄλλοις
 πολλοῖς καὶ τὸν Ἀχιτόφελ, ὃν ὁ Δαυίδ εἶχε σύμβουλον, ἄνδρα δεινὸν
 καὶ δραστήριον. Καὶ ὁ Δαυίδ ἀκούσας, φεύγει μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν
 γυμνοῖς τοῖς ποσίν· ὅτε καὶ Σεμεὶ αὐτῷ κατηρᾶτο. Εὐχόμενος δὲ
 τὴν τοῦ Ἀχιτόφελ διασκεδασθῆναι βουλὴν ὁ Δαυίδ, πέμπει καὶ τὸν
 ἑαυτοῦ φίλον Χουσί τῇ ἐκείνου γνώμῃ ἀντιταξόμενον, καὶ διὰ τῶν
 ἱερέων Σαδὼκ καὶ Ἀβιάθαρ δηλώσοντα αὐτῷ πᾶν ὃ ἂν βουλευσῇται
 ὁ Ἀβεσσαλώμ. Ὁ δὲ Χουσί, ἐπειδὴ πρὸς τὸν πατραλοῖαν τοῦτον
 ἀφίκετο, πιστευθεὶς ὡς εὖνους αὐτῷ, αὐτὸς τε καὶ Ἀχιτόφελ προ-
 τρέπονται ὅ,τι δέον περὶ πολέμου εἰπεῖν. Καὶ ὁ Ἀχιτόφελ προ-
 τρέπεται, ταῖς τοῦ πατρὸς τοῦτον μιγέντα παλλακαῖς, ὅπως διώκειν,
 καὶ ἀσυντάκτῳ προσβαλεῖν. Ὁ δὲ Χουσί περὶ μὲν τῶν παλλακῶν οὐδὲν
 ἀπεφώνησε· ἐξορμᾷ δὲ εὐθὺς κατὰ τοῦ πατρὸς οὐ συνεχώρει τῷ
 Ἀβεσσαλώμ· ἵνα μὴ, ἐν ὅρεσι, φησὶν, ἐμπεσὼν καὶ δυσφορίαις, τό τε
 στρατόπεδον διαφθείρης καὶ αὐτὸς ταῖς τοῦ πατρὸς ληφθείης χερσί.
 Τοῦ δὲ πατραλοῖου εἰπόντος· Ἄγαθὴ βουλὴ Χουσί ὑπὲρ τὴν βουλὴν
 Ἀχιτόφελ¹», λυπηθεὶς Ἀχιτόφελ ἀπήγγελε. Ὁ δὲ Χουσί τῷ Δαυίδ
 πάντα διὰ τῶν ἱερέων ἐδήλωσε, καὶ φεύγειν ἐτι ἐκέλευσεν. Ἐπεὶ
 δὲ παρασκευασάμενος ὁ Ἀβεσσαλώμ ὀπίσω τοῦ πατρὸς κατεδίωξε,
 πρότερον ταῖς ἐκείνου παλλακαῖς ἐν ὑπαίθρῳ μιγείς, ὁ μὲν Δαυίδ
 οὐκ ἐξῆλθεν αὐτὸς εἰς ἀντιπαράταξιν, ἡγεμόσι δὲ πιστεύσας τὸ στρά-
 τευμα, ἐνετείλατο αὐτοῖς λέγων· «Φείσασθέ μου τοῦ παιδαρίου
 Ἀβεσσαλώμ.²» Τοῦ δὲ πολέμου συρραγέντος ἐν τῷ δρυμῷ Ἐφραῖμ,
 πίπτουσι μὲν εἴκοσι χιλιάδες ἀνδρῶν ἀπὸ τοῦ στρατεύματος, τοῦ
 Ἀβεσσαλώμ· αὐτὸς δέ, ὡς εἶχεν, ἔφευγε στρέψας τὸν χαλινόν.
 Βαθεῖαν δὲ τὴν κόμην καὶ πολλὴν τρέφων, ἐμπλέκεται ταύτην δρυΐ
 καὶ ἡ μὲν ἡμίονος ἐκ τῶν σκελῶν αὐτοῦ διωλίσθησεν· ὁ δὲ μετέωρος
 ἐπὶ τοῦ δένδρου ἐκρεμάτο, ἕως, ἰδὼν τις αὐτόν, ἀπαγγέλλει τῷ
 Ἰωάβ. Εἰς δὲ τῶν τοῦ Δαυίδ ἡγεμόνων ἦν ὁ Ἰωάβ. Καὶ οὗτος, τρία
 βέλη λαβὼν ἀπὸ χειρὸς, εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Ἀβεσσαλώμ ἐνέπηξε,
 καὶ ἀνέϊλεν αὐτόν. Ὁ δὲ Δαυίδ, ἀκούσας, πενθεῖ· «Τίε μου, λέγων,
 Ἀβεσσαλώμ, υἱέ μου. Τίς δόψῃ τὸν θάνατόν μου ἀντὶ σοῦ;³» Καὶ

1. Β' Βασ. 17, 14. 2. Β' Βασ. 18, 5. 3. Β' Βασ. 18, 33.

οὕτω τοῦ τυράννου διαφθαρέντος, πάλιν ὁ Δαυὶδ τὴν βασιλείαν ἀναλαμβάνει. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὕστερον. Τὸν δὲ μετὰ χειρας ψαλμὸν συνέταξεν ἔτι διωκόμενος. Διὸ καὶ θρήνους ἔχει καὶ ὀλοφυρμούς. Ἀναχθήσεται δὲ καὶ εἰς Χριστὸν ὁ ψαλμός, τὸν ἀληθινὸν Δαυὶδ· Δαυὶδ
 5 γὰρ ἐρμηνεύεται «πεποθημένος καὶ ἱκανὸς χειρί.» Τίς δ' ἂν εἴη ὁ φύσει καὶ ἀληθῶς πεποθημένος ἢ ὁ Χριστός, «ὁ ὠραίος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων;»¹ Τίς δὲ ἱκανὸς τῇ χειρί, εἰ μὴ ὁ ἰσχυρὸς Ἰησοῦς, ὁ τῇ δυνάμει τῆς θεότητος πάντας τοὺς ἄλλοφύλους τροπώσας δαίμονας; Τοῦτον γὰρ ἐδίωκεν, ὡς ἄλλος τις Ἀβεσσαλὼμ,
 10 ὁ αἰσθητὸς καὶ κατὰ σάρκα Ἰσραήλ, οἱ Ἰουδαῖοι. Περὶ ὧν λέγει διὰ Ἡσαίου· «Υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὕψωσα· αὐτοὶ δὲ με ἠθέτησαν.»² Συνήργει δὲ πρὸς τὴν δίωξιν, οἷά τις Ἀχιτόφελ ὁ Ἰούδας· ὃν σύμβουλον εἶχεν ὁ νοητὸς Δαυὶδ ὁ Χριστός. Περὶ ταύτου γὰρ εἴρηται ἐν τινι τῶν ψαλμῶν· «Σὺ δέ, ἄνθρωπε ἰσόψυχε, ἡγεμὼν μου, καὶ γνωστὴ
 15 μου.»³ Ἀλλὰ γὰρ Ἰούδας μὲν παραπλησίως τῷ Ἀχιτόφελ ἀπελθὼν ἀπήγγατο· ὁ δὲ Χριστός, ἀποστέλλων τοὺς ἡγεμόνας αὐτοῦ μαθητάς εἰς τὸν κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ πόλεμον, ἐνετέλλετο, ὥσπερ ὁ Δαυὶδ, ἵνα φείσωνται τοῦ Ἀβεσσαλὼμ, οὕτω καὶ αὐτός, ἵνα τοὺς Ἰσραηλίτας μὴ παρόψωνται· «Ἔσεσθε γάρ μοι, φησί, κήρυκές τε καὶ μάρ-
 20 τυρες ἐν Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ, καὶ Σαμαρείᾳ, καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς.»⁴ Ὡς περὶ δὲ καὶ ἡ ἡμίονος καὶ αἱ τρίχες τὸν Ἀβεσσαλὼμ τῷ θανάτῳ παρέδωκαν, οὕτω τοὺς Ἰουδαίους ἡ ἀλογία καὶ τὸ μέγα φρονεῖν ἐπὶ τοῖς ἔξω καὶ σωματικαῖς τῆς ἀληθινῆς ζωῆς ἀπεστέρησε· καὶ οὔτε τῆς γῆς ἀπολαύειν εἴασεν, οὔτε τοῦ οὐρανοῦ.

25 *Deinde subsequitur Athanasii nomine argumentum psalmi VII prout habetur superius. Item illa verba psalmi XI, "Οτι ὀλιγώθησαν ἀλήθειαι, etc., præmissa prius Chrysostomi sententia, subjicit:*

Κατὰ δὲ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον σαφῶς ὁ λόγος ἐνταῦθα τὴν Ἰουδαίων ἀπιστίαν ἐλέγχει. Διὸ Μωσῆς πρὸς αὐτοὺς ἀπέτεινε φάσκων·
 30 Ὑποὶ ἀνθρώπων οἷς οὐκ ἔστι πίστις ἐν αὐτοῖς.⁵

Et in ejusdem psalmi versum sequentem, præmissa rursum Chrysostomi explicatione.

Κορίλλου καὶ Ἀθανασίου. Τοῦτο καὶ ἐπὶ Ἰουδαίων ἀληθές· «Ἐκαστος ἐλάλησε μάταια πρὸς τὸν πλησίον», τὰς κατὰ τοῦ Σω-
 35 τῆρος ἡμῶν συνάγων ἐπιβουλάς.

Καὶ οἱ παρ' Ἑλλήσι δὲ ποιηταὶ καὶ λογογράφοι, κατ' οὐδένα τρόπον τοῦ ἀληθεῖς εἶναι φροντίσαντες, συνθεθείκασιν ἀβασανίστως τὸ αὐτοῖς δοκοῦν, σκοποὺν ἔχοντες ἓνα, τὸ ἐπίδειξιν ποιήσασθαι γλώττης.

1. Πρβλ. Ψαλμ. 44, 4. 2. Ἡσ. 1, 2. 3. Ψαλμ. 54, 14. 4. Πράξ. 1, 8. 5. Δευτ. 32, 20.

Item in psalm. XIII ἐπιγραφήν.

Ἀθανάσιον. Κατὰ μέντοι ἀναγωγὴν, διαρρήδην ἐν τῷ παρόντι ψαλμῷ σαφηνίζει τῶν ἀνθρώπων τὴν εἰς τὸ παντελὲς τῶν ἐπιτηδεύματων ἀσέβειαν καὶ παρανομίαν, ἵνα τὸ ἀναγκαῖον τῆς ἐπιφανείας ἀνακηρύξῃ Χριστοῦ. Καὶ οὕτως μὲν ὁ θεὸς Ἀθανάσιος· κατὰ δὲ τὸν μέγαν Βασίλειον, κ.τ.λ. 5

Similiter in titulum psalm. XIV, præmissa Theodoretī sententia, subjicit:

Ἀθανάσιος δὲ καὶ Βασίλειος, οἱ μεγάλοι Πατέρες, φασίν· ὅτι τοῦτον ᾄδει τὸν ψαλμὸν ὁ Δαυὶδ διδάσκων, τί ἂν ἀνθρώπον παρασκευά- 10 σοι τῆς μακαρίας ἐκείνης τυχεῖν λήξεως. Διὸ τὸν τέλειον ἡμῖν ὁ λόγος ὑπογράψαι βουλόμενος, τὸν τῶν μακαρισμῶν, ἐπιτυχάνειν μέλλοντα, τάξει τινὶ καὶ ὁδῷ τῶν περὶ αὐτὸν θεωρουμένων χρυσάμενος, ἀπὸ τῶν προσεχεστέρων καὶ πρώτων τὴν ἀρχὴν πεποιήται. Ἀρχόμενος οὖν φησι· Κύριε, κ.τ.λ. 15

Rursum in psalm. XV illa verba, «Sanctis qui sunt in terras», etc., v.

Ἀθανάσιος. Ἀγίους εἶναι φησιν ἐνταῦθα τοὺς ἡγιασμένους ἐν Πνεύματι· Χριστοῦ δὲ γῆν τὴν Ἐκκλησίαν· τὸ δέ, «Ἐθαυμάστωσας», ἀντὶ τοῦ, Ἐφανέρωσας. Θελήματα δὲ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς· ἵν' ἡ τὸ ὅλον οὕτω· Τοῖς ἡγιασμένοις ἐν πίστει γνωστὸν ἐποίησε τὸ θέλημα 20 τοῦ Πατρὸς. Νοήσεις δὲ τὸν στίχον καὶ οὕτως· Ἐθαυμάστωσε τοὺς ἁγίους ὁ Θεός. Διὰ τί; Διότι τὰ θελήματα αὐτοῦ πάντα ἐν αὐτοῖς ἦσαν, καὶ παρ' αὐτοῖς ἐγίνοντο.

Adhuc ad inscriptionem psa. XVIII.

Ἀθανάσιος. Ἐνταῦθα μέντοι ὁ Δαυὶδ, ὡς ἐν τῷ εἰκοστῷ 25 τρίτῳ ψαλμῷ, ψάλλων τὰ τῆς γενέσεως, αἰτιᾶται τοὺς αὐτόματα λέγοντας ὑφ' ἑστέαναι τὰ ὄντα καὶ ἀπρονόητα εἶναι, καὶ τοὺς λατρεύοντας τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα. Τί οὖν ἄρα φησὶ τοῖς ἐξ ἔθνων κεκλημένοις;

Item in ejusdem psalmi verba ista, Οὐκ εἰσὶ λαλῖαι, etc., v. 30

Ὁ δὲ ἅγιος Κύριλλος καὶ ὁ παμμέγας Ἀθανάσιος ἐν ἐρωτῇ ἀναγινώσκουσι τό, «Οὐκ εἰσὶ λαλῖαι, οὐδὲ λόγοι, ὧν οὐχὶ ἀκούσονται αἱ φωναὶ αὐτῶν;» τουτέστιν· Ἄρα οὐκ εἰσὶ καὶ τῶν ἀφώνων, ἡ πραγμάτων, ἡ ἔργων, φωναὶ χωρὶς λόγου καὶ γλώττης; Ναί, φαίη ἂν τις. Ὡς περ γὰρ τοῦ ὑφ' αὐτοῦ τὴν τέχνην ἡ πολυποίκιλος ἐσθὴς ἀνα- 35 βοᾷ, καὶ τὸν ναυπηγὸν ἡ ἀδιαβλήτως ἔχουσα ναὺς ἀνακηρύττει, καὶ τὸν σιδηρεὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ· οὕτω καὶ ἡ κτίσις, ἥς ἀρτίως διεμνημονεύσαμεν, ἀφώνος μὲν, ἡγουν ὁ λόγος· λαλῖα δὲ ὥς περ αὐτῆς

τὸ θαῦμά ἐστι, καὶ οἷον φωνὴ τὸ κάλλος καὶ εὐταξία. Τὸ γὰρ διήγημα τὸ οὐράνιον καὶ τὸ ῥῆμα τὸ παρὰ τῆς ἡμέρας βοώμενον φωνὴ μὲν ἑναρθρος οὐκ ἔστιν, οὔτε λαλιά διὰ στόματος· διδασκαλία δὲ θείας δυνάμεως γίνεται τοῖς ἐπαλεῖν ἐπισταμένοις σιωπῶσης φωνῆς.

- 5 Πλὴν ἄφωνον τὴν κτίσιν εἰπὼν ὁ Δαυὶδ, ἀπέφηνεν, ὅτι μήτε ἔμπνους, μήτε λογικὴ, κατὰ τὸ δοκοῦν τοῖς Ἑλλήνων σοφοῖς. Ζῶν γὰρ εἶναι φασιν ἐν τὸν σύμπαντα τοῦτον κόσμον· ζῶα δὲ ὁμοίως καὶ τὰ μέρη, ἐξ ὧν συμπληροῦται.

Item in titulum psal. XIX.

- 10 *Eis τὸ τέλος καὶ οὗτος ὁ ψαλμὸς ἐπιτέγραπται, μελλόντων τινῶν ἔχων προαγόρευσιν. Κατὰ γὰρ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, λέγεται μὲν ὁ ψαλμὸς ὡς ἐκ προσώπου τῶν περὶ τὸν Δαυὶδ ἐταίρων, αὐτῷ τῷ Δαυὶδ ἐπευχόμενων ποιοῦντι θυσίαν· ἀναφέρεται δὲ καὶ εἰς πρόσ-
ωπον τῶν ἀποστόλων, ὡς ἐν ἡμέρᾳ τοῦ σταυροῦ τῷ Χριστῷ συνευχο-
15 μένων.*

Et in psal. XXVIII hac verba, «Et conteret cedros Libani», etc., v. 5.

- Κατὰ δὲ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, κέδροι Λιβάνου οἱ ὑψηλοὶ τοῦ τῶν Ἰουδαίων λαοῦ, διὰ τὸ ὀνομάσθαι πολλάκις ἐν τῇ θεῇ Γραφῇ Λίβανον τὴν Ἱερουσαλήμ. Ὁ δὲ μόσχος τὸ θυσιαστήριον δηλοῖ. Συν-
20 τρίβονται οὖν αὐτοί τε καὶ τὸ παρ' αὐτοῖς εἰς τέλος θυσιαστήριον.

At in psal. XXXIV, verba ista, «Et oratio mea in sinum meum», etc., adnotat, v. 13.

- Κατὰ δὲ τὸν θεῖον Ἀθανάσιον, τὸ ἀποστραφῆναι εἰς κόλπον τὴν ὑπὲρ Ἰουδαίων τοῦ Χριστοῦ προσευχὴν σημαντικὸν ἂν εἴη τοῦ ἑναπο-
25 μεῖναι ἐκεῖνους τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ μηδὲν ὠφεληθῆναι, τῇ ὑπερβολῇ τῆς ἀπονοίας τὴν προσευχὴν ὥσπερ ἀνακάμψαι ποιήσαντας. Ὁ μὲν γὰρ Κύριος, θεωρῶν τὸν καταληψόμενον αὐτοὺς ὄλεθρον, καὶ τὴν ἐσχάτην ἀπώλειαν, ἐπένθει ὑπὲρ αὐτῶν· οἱ δὲ τοιαῦτα ἔπραττον ὡς τὴν εὐχὴν αὐτοῦ τὴν ὑπὲρ αὐτῶν μὴ παραπέμπεσθαι εἰς τὰ ὧτα
30 τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ὥσπερ ἀντικρουομένην ὑπὸ τοῦ μεγέθους τῆς αὐτῶν δυσσεβείας, καθέλκεσθαι καὶ ἐπαναστρέφειν πρὸς αὐτόν. Διὸ ἔλεγε· «Καὶ ἡ προσευχή μου εἰς κόλπον μου ἀποστραφήσεται.» Εἰ γὰρ σφίζεσθαι ἔμελλον καὶ μεταβαλεῖν τῶν ἀσεβημάτων, εὐθυδρομοῦσα ἡ προσευχή τοῦ Σωτῆρος ἀκωλύτως ἂν καὶ ἀπαραποδίστως ἐπὶ τὰ
35 πατρικὰ παρῆι.

In psal. XXXVIII verba, «Utique in imagine ambulat homo», v. 7.

Κατὰ δὲ τοὺς πάντοτε Ἀθανάσιον καὶ Κύριλλον· Ἐπειδὴ ἐν εἰκόνι καὶ οὐκ ἐν ἀληθείᾳ νῦν διαπορεύεται ὁ ἄνθρωπος· ἡ γὰρ ἀληθὴς ζωὴ κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνά ἐστιν· εἰκότως ὁ ψάλλων τὴν εἰκόνα μα-

ταιότητα προσεῖπεν. Ἐπειδὴ οὐ τὴν ἀληθινὴν νῦν ζῶμεν ζωὴν, ἀλλὰ τὴν ὡς ἐν εἰκόνι, οὐδὲ περὶ τὰ ὄντως ἀγαθὰ ποιοῦμεθα τὴν σπουδὴν, διὸ μάτην ταρασσόμεθα περὶ κοσμικὰς ἐπιθυμίας στρεφόμενοι, καὶ συνάγοντες θησαυροὺς ὧν οὐκ ἴσμεν τοὺς διαδόχους.

In illa verba psal. XLI, «Quemadmodum desiderat cervus.» 5

Κατὰ δὲ τοὺς μεγάλους Ἀθανάσιον καὶ Κύριλλον· Ἐπεὶ περ ἐν τῷ πρὸ τούτου ψαλμῷ ἐκ τοῦ Σωτῆρος πρὸς τὸν Πατέρα εἴρηται· «Ἀνάστησόν με, καὶ ἀνταποδώσω αὐτοῖς¹», νῦν τὸ τῶν ἐσταυρωκότων ὑπόκειται πρόσωπον, οἱ πεπόνθασιν ἀνήκεστα, προδήλου ὄντος, ὡς ὕστερον προσληφθήσονται, ἐγκεντρισθέντες, ὡς φησι Παῦλος, 10 τῇ ἰδίᾳ ἐλαίᾳ.² Μεταγινώσκων οὖν ὁ Ἰσαὰλ ταῦτά φησιν.

Sic in versus sequentis verba, «Sitiivit anima mea ad Dominum.»

Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου. Ἀλγοῦντες ἐπὶ τῇ ἐκπτώσει οἱ σταυρωταὶ τοῦ Κυρίου καὶ μεταγινώσκοντες, διψῆν λέγουσι τὸν Θεόν, καὶ τῆς παρ' αὐτῷ πηγῆς ἐπιθυμεῖν· περὶ ἧς εἴρηται· «Ὅτι 15 παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς.³» Καὶ ποθοῦσιν ἐγγὺς γενέσθαι Θεοῦ, κατὰ διάθεσιν καὶ ἀγιασμόν τὸν διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ. Καὶ ὃν ἀπεκτόνασι, τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ἡμῶν, καὶ τῷ θανάτῳ παρέδωκαν, τοῦτον Θεὸν ὀνομάζουσι ζῶντα. Τὸ δέ, «Πότε ἤξω;» γλιχομένων ἐπὶ τῆς εἰς ὕστερον κλήσεως, καὶ ζητούντων μαθεῖν τὸν καιρὸν, καθ' ὃν καὶ 20 αὐτοὶ ἐμφανεῖς ἔσονται τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς (ταῦτὸν δέ ἐστι καὶ τῷ τοῦ Υἱοῦ)· εἰ καὶ νῦν εἰσιν ἐν ἀποστροφῇ. Ἀποστρέψω γάρ, φησί, τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν. Διὰ τί; Αἱ γὰρ χεῖρες ὑμῶν αἵματος πλήρεις.

Rursum in versum sequentem.

25

Ἀθανάσιος καὶ Κύριλλος. Τοῦ Σωτῆρος προειπόντος· Ὅταν ἴδῃτε τὴν Ἱερουσαλὴμ κυκλομένην ὑπὸ στρατοπέδων·⁴ ὅτε πρὸς ἔργον ἐξέβη ὁ λόγος, Ῥωμαίων αὐτοὺς πορθησάντων, ἐθρῆνουν· πρῶτον μὲν ὡς προσκεκρουκότες Θεῷ· εἶτα ὡς τῆς ἐξ αὐτοῦ σωτηρίας ἐκπεπτωκότες· καὶ τρίτον, ὅτι περ αὐτοῖς οἱ ἀστυγείτονες ἐπεμβαί- 30 νοντες τό, «Ποῦ ἔστιν ὁ Θεός σου;» διασύροντες ἔλεγον.

In proœmio psal. XLII.

Ἀθανασίῳ δὲ τῷ πάνυ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἔχειν τῷ προτεταγμένῳ καὶ ὁ παρὼν δοκεῖ ψαλμός. Προσέρχονται γὰρ πάλιν οἱ ἐξ Ἰσαὰλ τὴν διὰ Χριστοῦ σωτηρίαν αἰτούμενοι. Διό φασι πρὸς τὸν Πατέρα· 35 «Ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου.» Αὐτὸς γὰρ αὐτοὺς

1. Ψαλμ. 40, 11. 2. Πρβλ. Ῥωμ. 11, 24. 3. Ψαλμ. 35, 10. 4. Πρβλ. Λουκ. 19, 43.

εἰς τὸ ἅγιον ὄρος εἰσάξειν ἔμελλεν· τουτέστιν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἰς τὰς ἄνω μονάς (ὧς καὶ σκηνώματα ὀνομάζει), καὶ εἰς τὸ νοητὸν θυσιαστήριον· καὶ αὐτὸς αὐτῶν ἔμελλεν εὐφραίνειν τὴν νεότητα. Νεότητα δὲ καλεῖ τὴν εὐφροσύνην, τὴν καὶ ἀνανευομένην αὐτῶν τὴν ψυχὴν.
 5 Διὸ ἐν κιθάρᾳ ὑπισχυνοῦνται προσφέρειν αὐτῷ τὴν ἐξομολόγησιν. Κιθάραν δὲ πολλάκις τὸ σῶμα νοεῖν ἐδίδαξεν.

Et in ejusdem psalmi verba, «Quia tu es Deus fortitudo mea», v. 2.

Ἀθανάσιος, Κύριλλος, Θεοδώρητος. Καὶ οἱ ἐκ περιτομῆς μεταγινώσκοντες κραταίωμα ἑαυτῶν τὸν Θεὸν ἐπιγράφονται· καὶ οἱ
 10 ἐξ ἔθνῶν πιστεύσαντες τοῦτον ἰσχύον ἑαυτῶν τίθενται· καὶ οἱ αἰχμάλωτοι παρ' ἄλλου λυτρωθῆναι οὐκ ἐλπίζουσιν.

Item in ista verba, «Confitebor tibi in cithara, Deus, Deus, meus», v. 4.

Ἀθανάσιος, Κύριλλος. Κιθάραν τὸ σῶμα λέγει, δι' οὗ πέφυκεν ὁ νοῦς ἀνακρούεσθαι, καθάπερ διὰ χορδῶν τῶν αἰσθητηρίων μελωδίαν
 15 ἀναπέμπων Θεῷ. Δηλοῖ δὲ ἡ κιθάρα καὶ τὴν νέκρωσιν τοῦ σώματος, καὶ τὴν συμφωνίαν τῶν ἀρετῶν. Τὴν μὲν γὰρ νέκρωσιν αἱ νευραὶ, τὴν δὲ συμφωνίαν αἱ ἁρμονίαι αἰνίσκονται. Ἐδείξε δὲ τὴν μὲν φαιδρότητα τῇ τῆς κιθάρας προσθήκῃ, τὴν δὲ ἀγάπην ἐν τῇ προσφωνήσῃ τῇ
 20 δις ἐπαναλαμβανομένῃ· «Ὁ Θεός» γάρ, φησὶν, «ὁ Θεός μου.»
 20 "Ἰνα μάθῃς, ὅτι τὸν ἐπὶ πάντων Θεόν, τοῦτον ἐξαίρετον Θεὸν διὰ ζῆλον καὶ πίστιν οἱ ἐκ περιτομῆς μεταγινώσκοντες, καὶ οἱ ἐξ ἔθνῶν πιστεύοντες ἐπιγράφονται· οἷς καὶ ἡ πνευματικὴ νεότης εὐφραίνεται, ἀντικειμένως ἔχουσα πρὸς τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον. Μόνος γὰρ ὁ πνεύματι καὶ φρονήματι νεάζων συγγενῶς τῷ καινῷ ἀνθρώπῳ καὶ τῇ
 25 καινότητι τοῦ πνεύματος εἰσεῖσι πρὸς τὸν Θεόν, τὸν εὐφραίνοντα τὴν τοιαύτην νεότητα.

Et in procemio psal. XLIII.

Κατὰ μὲν τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, ἐτι καὶ οὗτος ὁ ψαλμὸς τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἔχεται, τὰς τε παλαιὰς εὐεργεσίας διηγουμένων
 30 τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, μεταγινωσκόντων καὶ προσληφθῆναι ἀξιούντων παρὰ Χριστοῦ, διὰ τὸ αὐτῷ ἐπιγράφεσθαι τὴν ἐλπίδα, καὶ ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἐξομολογεῖσθαι· κατὰ δὲ τὸν χρυσολόγον Πατέρα, κ.τ.λ.

Item in illa verba ejusdem, «Convertisti nos retrorsum.

Ἀθανάσιος. Πάλαι, φησί, συνεστρατήγεις ἡμῖν· νῦν δὲ οὐ
 35 μόνον οὐ συνέρχῃ ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ ἀπέστρεψας ἡμᾶς, καὶ ἐσχάτους ἑταῖας παντὸς ἐναντίου· ὥς καὶ τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς γενέσθαι εἰς διαρπαγὴν. Καὶ περιέστηκεν ἡμᾶς ἡ τότε κατασχοῦσα τοὺς πολεμίους αἰσχύνῃ, καὶ γεγόναμεν ἡλαττωμένοι παρ' ἐκείνοις ὧν ἐκρατοῦμεν τὸ πρό-

τερον, καὶ διηρπάσθημεν ὑπ' αὐτῶν οὓς διηρπάσαμεν. Ταῦτα δὲ φησιν ὁ χαρὸς ὁ προφητικὸς κατὰ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, οἰκειούμενος τοῦ λαοῦ τὰς συμφοράς· κατὰ δὲ τοὺς ἄλλους ὁ τῶν Μακκαβαίων στρατὸς.

Rursum in verba: «Oblivisceris paupertatis nostræ», etc., v. 23.

Ἀθανάσιος. Ὑπὼ μὲν οὖν παραβάλλουσι τὴν πολλὴν ἀνοχὴν 5 τοῦ Θεοῦ ἣν ἐποιεῖτο διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. Εὐχονται δὲ δοθῆναι αὐτοῖς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Χριστοῦ τὴν ἐπ' ἐσχάτων τῶν καιρῶν, ἵνα μὴ τῆς παρ' αὐτοῦ ἀμοιρήσῃσι ζωῆς· καὶ φασιν· «Ἵνα τί τὸ πρόσωπόν σου ἀποκρύπτεις, καὶ ἐπιλανθάνῃ τῆς κακώσεως ἡμῶν καὶ θλίψεως;» Κρύπτεις μὲν τὸ σεαυτοῦ πρόσωπον, ὁ Θεός, καὶ ἀποστρέφεις, 10 πρὸς τὸ μὴ βλέπειν τὰ αἰσχρὰ καὶ ἀπρεπῆ, καὶ τῆς τῆς θεᾶς ἀλλότρια· ἀλλ' ἐπεὶ ἡμεῖς ἐπὶ τοῖς λεχθεῖσι κατορθώμασι παρρησίαν ἄγομεν, ἵνα τί τὸ πρόσωπόν σου κρύπτεις; Τοσαῦτα δὲ πασχόντων καὶ κακοπαθούντων τῆς σῆς ἐνεκεν εὐσεβείας, ἵνα τί ἐπιλανθάνῃ τῆς κακώσεως ἡμῶν, ἥτοι τῆς πτωχείας; Εἰ γὰρ καὶ μεγάλα ταῦτα ὡς πρὸς ἡμᾶς 15 τὰ κατορθώματα, ἀλλ' ὡς πρὸς σὲ πάντα πτωχὰ καὶ σμικρὰ καὶ ὀλίγιστα· πλὴν ὡς ἐξ ἡμῶν μεγάλα. Διὸ ἱκετεύομεν μὴ λήθην ποιήσασθαι τῆς ἡμετέρας πτωχείας· μνησθῆναι δὲ καὶ τῆς θλίψεως ἡμῶν, ἥς ὑπεμείναμεν χάριν σοῦ, ὦ Δέσποτα.

Et in versum sequentem 25.

20

Ἀθανάσιος. Τεταπεινωθῆναι δὲ αὐτῶν τὴν ψυχὴν φασιν καὶ Ἰουδαῖοι· ἐπειδὴ, ἀποσάμενοι τὸ φρονεῖν τὰ Χριστοῦ, εἰς φρόνημα κατέπεσον σαρκικόν.

Item in versum ultimum.

Ἀθανάσιος. Καὶ τὴν ἐν ὑστέροις δὲ καιροῖς ἐσομένην τοῦ Ἰσραὴλ 25 ἐπιστροφὴν καὶ κλῆσιν οἱ στίχοι σημαίνουσιν. Οἱ καὶ φασιν· Ἀντιλάβου δὴ ἡμῶν, καὶ δίδου τὸ εὐμένες. Καὶ καιρὸν ἐπιστροφῆς τὴν εἰς σὲ ἀληθινὴν πίστιν ὁμολογοῦσιν· ἐπάγοντες τό· «Ἐνεκεν τοῦ ὀνόματός σου», διαρρήδην ὁμολογοῦσιν; ὡς οὐκ ἄξιοι τοῦ ἐλεεῖσθαι εἰσιν κατὰ Χριστοῦ γενομένοι. Πρέπει γε μὴν τὸ ἐλεεῖν αὐτῶν, καὶ κατοί- 30 κτεῖρειν τοῖς ἀνθρωπίνους πταίσμασι δι' ἑαυτόν. Φησὶ γάρ· «Οὐ δι' ὑμᾶς ἐγὼ ποιῶ, λέγει Κύριος, ἀλλ' ἥ διὰ τὸ ὀνομά μου.»

Deinde sequitur argumentum in psalmum XLIV eisdem prorsus verbis quibus habetur supra; quare omissum est.

Et in versum primum, præmissa Basilii, Chrysostomi et Eusebii 35 sententia, subiicit.

Ἀθανάσιος δὲ ὁ πάνυ καὶ ὁ θεῖος Κύριλλος ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς λέγεσθαι ταῦτα νοοῦσι περὶ τοῦ ἐν ἀρχῇ ὄντος

- πρὸς αὐτὸν Λόγου, ὃν ἐκ τῆς οἰονεὶ καρδίας ἡ αὐτῶν τῶν σπλάγχχνων, φασί, προήγαγε. Περὶ οὗ καὶ λέγει διὰ Δαυίδ· «Ἐξηρεύετο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν.» Γεγένηται γάρ, ὡς λόγος ἐκ νοῦ, ἀγαθὸς ἐξ ἀγαθοῦ, Θεὸς ἐκ Θεοῦ. Ἄθρει δὲ ὡς περὶ ἐνανθρωπήσαντος τοῦ
- 5 Υἱοῦ λέγοντα τὸν Πατέρα· «Λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ.» Μονονουχὶ γὰρ καθυπισχνεῖται διδάσκειν αὐτόν, ὅποιοις τισὶ λόγοις χρήσεται, ἐμβιβάζων ἡμᾶς εἰς τὸ δρᾶν τὰ ἔργα αὐτοῦ. Ἔργα δὲ Θεοῦ φαμεν τὴν εὐσεβῆ πολιτείαν, ἥτις διὰ τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων γέγονεν ἡμῖν ἐμφανής. Προσλαλῶν δὲ Χριστὸς Ἰουδαίους
- 10 τὰ χρήσιμα πρὸς σωτηρίαν, τῷ Πατρὶ τοὺς ἑαυτοῦ λόγους ἀντίθει λέγων· «Ἀπ' ἑαυτοῦ ποιῶ οὐδέν·» καὶ πάλιν· «Ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱόν, καὶ πάντα δείκνυσιν αὐτῷ ὃ αὐτὸς ποιεῖ.¹» Καλεῖ δὲ αὐτὸν βασιλέα κατὰ καιρὸν ὁ Πατήρ, ὡς ἂν μὴ τῷ τῆς ἐνανθρωπήσεως μέτρῳ δόξη τῆς ἐνούσης αὐτῷ κατὰ φύσιν ἀξίας ἀποφέρεισθαι. Ἐμεινε
- 15 γὰρ καὶ μετὰ τὴν οἰκονομίαν οὐδὲν ἤττον, ἐκ βασιλέως ὢν τοῦ Πατρός, βασιλεὺς, καὶ ὡσπερ βασιλεὺς ὑπάρχων καὶ Θεός, εἰς βασιλέως ἀρχὴν λέγεται ἐρχεσθαι, διὰ τὸ σεσαρκῶσθαι. Οὕτω καὶ ἄπερ οἶδε φυσικῶς, ὡς Θεός, ταῦτα πάλιν ἀκούειν λέγεται διὰ τὸ ἀνθρώπινον οἰκονομικῶς. Χριστὸς γάρ ἐστιν ὁ βασιλεὺς, ᾧ τὰ ἔργα λέγει ὁ
- 20 Πατήρ. «Ὁν δὲ εἰρήκε Λόγον, τοῦτον καὶ γλῶσσαν αὐτοῦ ἀποκαλεῖ· ὡς οὐχ ἑτερόν τι λαλοῦντα πλὴν ὃ τι ἐν αὐτῷ πατρικόν ἐστι βούλημα. Καὶ παρ' ἡμῖν γὰρ γλῶττα διαπορθμεύει τοῖς ἔξω τὸ νοῦν. «Κάλαμος δὲ γραμματέως ὀξυγράφου» ὠνόμασται, διὰ τὸ λέγειν τι καὶ εὐθέως γενέσθαι, ὡς τό· «Λέγω· Καθαρίσθητι², καὶ εὐθέως ἐκαθαρίσθη·
- 25 Νεανίσκε, σοὶ λέγω, ἐγέρθητι³, καὶ εὐθέως ἠγέρθη.» Ἄλλὰ καὶ ὡς κάλαμος ὀξέως ἐγγράφει ταῖς καρδίαις ἡμῶν τὸ βούλημα τοῦ Πατρός. Βούλημα δέ, φησὶν αὐτός, τοῦ Πατρός, «Ἵνα πᾶν ὃ δέδωκέ μοι, μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ.⁴» Ὁξὺς δὲ ὁ κάλαμος τοῦ Πατρός. Ὁ μὲν γὰρ Μωσέως νόμος διὰ τῶν κατὰ τὸ γράμμα κύκλων ἀμυδρῶς ἐδήλου τὰ
- 30 χρήσιμα· ὁ δὲ κοινὸς Σωτὴρ συντόμως ἐδήλωσε τὸ θέλημα τοῦ Πατρός. Ἔστι γὰρ Μεγάλῃς βουλῆς ἄγγελος. «Καὶ λόγον», φησί, «συντετμημένον ποιήσει Κύριος ἐν τῇ οἰκουμένῃ ὅλη.⁵»

Et in ejusdem psalmi hæc verba: «Audi, filia, et vide», etc., postquam Basilii et Chrysostomi explicationem, qui totum hunc locum de Ecclesia intelligunt, præmisit, subjicit:

Ἀθανάσιος δὲ ὁ πᾶν καὶ τῇ ἀγίᾳ Θεοτόκῳ ἀνατίθεισι τό· «Ἀκουσον, θύγατερ», καὶ τό· «Αὐτός ἐστι Κύριός σου.» Ὡσπερ ὁμοῖον ἐστι τό· «Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σου.⁶» Εἰρηκῶς γάρ, φησὶν, ὁ Δαυίδ Χριστὸν τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ, εὐθύς καὶ τὴν ἀνθρω-

1. Ἰω. 5, 20. 2. Ματθ. 8, 3. 3. Λουκ. 7, 14. 4. Ἰω. 6, 39.
5. Ἠσ. 10, 23. 6. Λουκ. 1, 28.

πίνην γέννησιν δεδήλωκε, τὴν ἐκ παρθένου. Καὶ ὁ μὲν Γαβριὴλ κεχα-
ριτωμένην ἀπλῶς καλεῖ, ξένος ὢν αὐτῆς κατὰ τὴν γέννησιν· ὁ δὲ
Δαυὶδ ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ τυγχάνουσαν θυγατέρα προσφωνεῖ.

At in inscriptionem psalmi XLVI.

Ἀθανάσιος καὶ Κρίλλος. Κλῆσιν ἔθνων ὁ ψαλμὸς σημαίνει, 5
ἀδόμενος ἐκ προσώπου τῶν ἁγίων ἀποστόλων παραινούντων τοῖς
ἔθνεσιν ἀνασκιρτᾶν διὰ πράξεων ἀγαθῶν ἐπὶ τῇ γενομένῃ νίκῃ κατὰ
τῶν ἀλιτηρίων δαιμόνων. Ἐπιγράφεται δὲ «Ἵπὲρ τῶν υἱῶν Κορέ»
οὐχ ὥς ὑπὲρ ἐκείνων πάντως γεγεννημένης τῆς ᾠδῆς, ἀλλ' ὥς δι'
αὐτῶν ὑπηρετεῖν τεταγμένων τῇ ἀναφορᾷ τῆς ᾠδῆς. Ἔστι δέ, ὡς 10
εἴρηται, τῶν ἁγίων ἀποστόλων τὸ πρόσωπον, ὡς κεκελευσμένων πάν-
τα μαθητεῦσαι τὰ ἔθνη. Ἐπειδὴ δὲ πλείστων ὄσων αὐτοῖς καὶ μεγάλων
ἀγαθῶν προμνήστρια γέγονεν ἡ πίστις· κέκληνται γάρ δι' αὐτῆς
εἰς υἱοθεσίαν Θεοῦ, εἰς μέθεξιν τε ἁγίου Πνεύματος, θείας τε φύσεως
γεγόνασιν κοινωνοί, τὰ τε ἐξ οὐρανοῦ χαρίσματα πεπλουτήκασιν, 15
καὶ τῆς τῶν ἁγίων ἐλπίδος συμμετοχοὶ καθεστήκασιν· ταύτῃ τοι καὶ
μάλα εἰκότως πανηγυρίζειν αὐτοῖς ἐπιτάττουσιν.

Et in ejusdem psalmi verba ista: «Subjecit populos nobis», etc., v. 4.

Ὁ δὲ θεὸς Ἀθανάσιος λαοὺς καὶ ἔθνη τὸν τε Σατανᾶν καὶ τὰς
σὺν αὐτῷ πονηρὰς δυνάμεις εἶναι φησὶ· περὶ ὧν ἔλεγεν ὁ Σωτὴρ· 20
«Ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων.»¹ Τὰ γὰρ
ἔθνη τῶν δαιμόνων ὑπέταξε τοῖς τῶν ἀποστόλων ποσίν.

Item in procemio psal. XLVII.

Ἀθανάσιος. Ἄδεται μέντοι καὶ οὗτος ὁ ψαλμὸς ἐκ προσώπου
τῶν ἁγίων ἀποστόλων, διηγουμένων τοὺς διὰ τὸ κήρυγμα διωγμούς, 25
καὶ τὰς νίκας τὰς ἐπὶ τούτοις γενομένας. «Ὡδὴ δὲ ψαλμοῦ» ἐπιγέ-
γραπται, ὡς τῆς ἠθικῆς φιλοσοφίας πρὸς τὴν θεωρητικὴν συνδρα-
μούσης.

Et in verba ejus: «Quoniam ecce reges terrae congregati sunt», etc., v. 5.

Κατὰ δὲ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, ὁ κατὰ τῶν ἀποστόλων διὰ τὸ 30
κήρυγμα γενόμενος πόλεμος ὑπὸ τε τῶν αἰσθητῶν βασιλέων τῶν
ἔθνων, καὶ μὴν καὶ τῶν ἀοράτων δαιμόνων τῶν πάλοι βασιλευόντων,
ἐνταῦθα σημαίνεται. Οἱ καὶ κατεπλάγησαν καὶ ἐξέστησαν, τὴν γε-
νομένην βοήθειαν παρὰ τοῦ Θεοῦ τοῖς ἁγίοις θεωροῦντες. Ἡ γὰρ
ὑπερβολὴ τῆς ἰσχύος τοῦ σφύζοντος τὸ θαῦμα αὐτοῖς καὶ τὴν κατὰ- 35
πληξιν εἰργασταί. Εἶτα ἐταράχθησαν, ὡς ἂν Θεοῦ καταστάντες πολέ-

μιοι, καὶ ἦσαν ὡς ἐν ὥδισι. Τό γε μὴν ἐξῆς εἰρημένον ἐπιστήσας νοήσεις, ὡς νῆες Θαρσεῖς ἐλέγοντο, πλοῦτον φέρουσαι μέγαν τῷ Σολομῶντι, καθάπερ ἐν τῇ τῶν Βασιλειῶν ἐγνώκαμεν ἱστορίᾳ. Διὸ καὶ νῦν διὰ τῶν συντριβομένων πλοίων Θαρσεῖς τὴν ἀπώλειαν τοῦ
 5 πλοῦτου καὶ τῆς δυναστείας τῶν προλεχθέντων ἐδήλωσε βασιλέων. Πνεῦμα δὲ βίαιον νοητὰς δυνάμεις τινὰς νοήσεις, δι' ὧν τοὺς ἐχθροὺς τῶν ἀποστόλων κατεπολέμησεν.

Item in illa verba: «Propter judicia tua, Domine.»

Ἀθανασίου. Ὅτι κρίνας τὴν δίκην τῶν ἐθνῶν, ἐξήλασας τὸν
 10 κατ' αὐτῶν πολέμιον δαίμονα. Εἰ δὲ βούλει, ὅρος Σιών οἱ τὸ ὕψος τῆς θεολογίας πεπιστευμένοι· θυγατέρες δὲ τῆς Ἰουδαίας αἱ κατὰ τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησίαι, ὡς ὑπὸ τῶν ἀποστόλων παγεῖσαι, οἱ τὸ γένος ἐξ Ἰουδαίων κατῆγον. Παρεγγυᾷ δὲ καὶ τοῖς κηρύττουσιν εὐφραίνεισθαι ἕνεκα τῶν δικαίων τοῦ Θεοῦ κριμάτων, οἷς χρησάμενος,
 15 τὴν τῆς οἰκουμένης σωτηρίαν ἐπραγματεύσατο.

Item in psal. XLIX illa verba: «Ex Sion species decoris ejus», etc., v. 2.

Κατὰ δὲ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, ἐκ τῆς ἄνω Σιών ὁ Κύριος τὴν δευτέραν παρουσίαν ποιήσεται, τὴν ἐπιφανῆ καὶ ἔνδοξον, ἣν καὶ
 20 εὐπρέπειαν ὠραιότητος κέκληκεν.

In psal. L. verba: «Cor mundum crea in me. Deus., v. 12.

Κατὰ δὲ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, Πνεῦμα τὸν νοῦν ἐκάλεσεν· εὐθὺς δὲ αὐτοῦ τὸ ἔδραϊον ὥσανε λέγει· Ἀσφάλισαί μου τὸν νοῦν, τοῦ μηκέτι εὐκολον εἶναι καταπίπτειν εἰς ἁμαρτίαν.

25 *In psal. LX. illa verba: «A finibus terræ ad te clamavi, etc., v. 3.*

Ἀθανασίου καὶ Εὐσεβίου. Ἀκηδιᾷ δὲ ἀληθῶς καὶ ἀδημονεῖ πᾶς θεοφιλὴς τῷ θνητῷ ἐνδιατρίβων βίῳ· ἀδημονεῖ δὲ καὶ διὰ φιλοανθρωπίαν, τὸ πλῆθος τῶν ἀπολλυμένων θεωρῶν. Ἐπειδὴ οὖν καὶ Δαυίδ, εἰς τὴν καταδυναστείαν καὶ τυραννίδα τῶν δαιμόνων θεωρῶν,
 30 ἀκηδίας πεπλήρωτο, τοῦτο χάριν ἱκετεύει, ὅπως, ἐπιφανεῖς ὁ Κύριος, τῆς τῶν βιαζομένων ἡμᾶς ἐξέλῃται χειρός. Τὸ δέ, «ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς», σημαίνει ὑπὲρ πάσης αὐτὸν τῆς οἰκουμένης ποιούμενον τὰς λιτάς. Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τὸ μέσον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων οὐσίας πολὺ παριστῶντα, κατὰ τὸ ἐν τῷ Ἐκκλησιαστῇ· «Ὁ Θεὸς
 35 ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ σὺ ἐν τῇ γῇ κάτω.¹» Τοῦ μέντοι Συμμάχου σαφέστερον εἰπόντος, «ἐν τῷ ἀδημονεῖν», ἐναργέστερον καὶ ἐμφαντι-

1. Ἑοα. 5, 1.

κώτερον εἶπον οἱ Ἑβδομήκοντα. «Ἐν τῷ ἀκηδιάσαι.» Ἀθημονεῖν γάρ καὶ ἐπὶ τοῖς μικροῖς λέγεται· ἀκηδιᾶν δὲ ἐπὶ τοῖς μεγάλοις πάντως, ὅταν διὰ τὸ πλῆθος τῶν κακῶν λοιπῶν τῶν ἐν μέσῳ τις περιλαμβάνεται, ἀπαγορεύῃ πρὸς αὐτὰ καὶ ὅλον ἀπογινώσκει, βίψας τοῦ νοὸς βουλευμάτα, ὡς μηκέτι φέρειν οἷός τε ὢν.

5

Et in vers. sequentem: «In petra exaltasti me», v. 3.

Ἀθανάσιος. Πρὸς δὲ διάνοιαν κρείττους γεγόναμεν τῶν ἐπηρεαζόντων δαιμόνων διὰ Χριστοῦ, ὃς πέτρα τῷ μακαρίῳ κατωνόμασται Παύλῳ.¹ Καὶ ἵνα τὸν νοῦν ἀπαντα τῆς ψαλμωδίας εἶπω, εὐχαριστίαν ὁ λόγος περιέχει. Ταῦτα γάρ μοι, φησὶν, ὑπῆρξαν ὅσα 10 προεῖρηκα, ἐπειδὴ σὺ αὐτός, ὁ Θεός, ἐπῆράς με, καὶ ὕψωσας ἐν τῇ παρὰ σοὶ πέτρᾳ, ἥτις ἐστὶν ὁ σὸς λόγος· ἡ πέτρα γάρ ἦν ὁ Χριστός. Ἐπεὶ τοίνυν τῷ λόγῳ σου ὕψωσάς με, καὶ μετέωρον ἐποίησας, ὡς μηκέτι κατοικεῖν τὰ μέσα τῆς γῆς, ἀλλ' ἐν ἄκροις αὐτῆς γενέσθαι· ἤδη δὲ καὶ ὠδήγησάς με, ὥστε πλησίον σου φθάσαι, γέγονάς τε ἐλπίς 15 μου, δι' ἣν ἐλπίδα οὐ κατασυχνηθήσομαι· ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἐπικειμένων νοητῶν ἐχθρῶν, τῶν ζητούντων τὴν ψυχὴν μου, ἀντὶ πάντων ἤρκεσας σὺ μόνος, πύργος ἰσχύος μοι γερόμενος· εἰκότως τούτων ἀπάντων τυχών, σοὶ τοὺς ὕμνους ἀναπέμπω, ὡς ἀπάντων μοι τῶν ἀγαθῶν γενομένην αἰτίαν.

20

Et in versum sequentem: «Deduxisti me», etc., v. 4.

Ἀθανάσιον καὶ Κυρίλλον. Ἐπεὶ δὲ τῶν ὁδηγούντων ἴδιον τὸ δεικνύειν, ποία μὲν ἀσφαλὴς ὁδός, ποία δὲ σφαλερὰ καὶ βλαβερὰ μαρτύρεσθαι· καὶ τοῦτο Χριστὸς πεποιτηκῶς εὐρίσκεται, ἐν τῷ λέγειν· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός² καὶ ἡ θύρα.³» Τὸ δέ, πύργος ἰσχύος, ὁμοιον ὥσπερ 25 λέγει· Τοῖχος καὶ ἀσφάλεια γέγονας, εἰς τὸ μηδὲν παθεῖν ἐπηρεαζόντων τῶν ἐχθρῶν. Πύργος γὰρ ἐδραῖος, ἀκατάσειστος ὁ Χριστός.

Et in sequentia: «Habibabo in tabernaculo tuo», etc., v. 5.

Ἀθανάσιος, Κύριλλος. Πρὸς δὲ νοῦν, ἀφ' ὧν ἤδη εἴληφεν ἀγαθῶν, καὶ περὶ τῶν μελλόντων ἐλπίζει, ὅτι δὴ, εἰς τὰς ἄνω σκηνάς 30 γεγωνός, ὑπὸ τὴν αὐτοῦ διὰ παντὸς γενήσεται σκέπην. Ὡς περ γὰρ οἱ μέλλοντες ἐπιτελεῖν ἐορτήν, ἐγγύς τε καὶ ἐπὶ θύραις ἔχοντες αὐτήν, προναπίμπλανται θυμηδίας, καὶ τὴν οὕτω παρούσαν ὡς ἤδη παρούσαν ὁρῶσιν· οὕτω καὶ οἱ ἅγιοι, χρηστάς ἔχοντες ἐλπίδας ἐπὶ τῇ 35 μελλούσῃ ζωῇ, χαίρουσιν ἐπ' αὐτῇ. Πτέρυγας δὲ καλεῖ τὰς τοῦ Θεοῦ προνοητικὰς δυνάμεις· ὑφ' ἃς σκέπτεται ὁ θεοφιλῆς, μηδέποτε τῆς σκηνῆς ἀναχωρῶν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ δι' αἰῶνος ἐν αὐτῇ κατοικῶν.

1. Πρβλ. Α' Κορ. 10, 4. 2. Ἰω. 14, 6. 3. Ἰω. 10, 9.

Et adhuc in verba: «Dedisti h̄ereditatem timentibus nomen tuum», etc.

- Εὐσεβίου καὶ Ἀθανασίου. Ἰστέον μέντοι, ὅτι ταῦτα αἰνίγμα
 ἔχει καὶ τῆς ἀληθοῦς κληρονομίας. Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ.
 5 Ἀλλὰ μὴν αὕτη ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι δοθήσεται· πῶς οὖν εἶπε,
 «Δέδωκας;» Ὅτι, εἰ καὶ προσδοκᾶται μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἀλλὰ γε
 τῷ ἤδη εὐπρέπεσθαι, δέδοται τοῖς αὐτὴν κατὰ καιρὸν τὸν δέοντα
 ληψόμενοις. Ὅρα δέ, ὅτι καὶ τοῖς φοβουμένοις τὸν Θεὸν δέδοται ἡ
 κληρονομία. Εἰ οὖν αὐτοῖς ὑποδεεστέροις οὖσι, πολλῶ πλεον τοῖς
 10 ὑπερاناβεβηκόσιν, εἴτουν ἀγαπῶσιν τὸν Θεόν. Ἀορίστως δὲ εἰπών,
 τοῖς φοβουμένοις, καὶ οὐ προσθεῖς, Ἰουδαίοις, ἢ Ἑλλήσιν, ἡπλώσε
 τὴν χάριν ἐπὶ πάντας ἀνθρώπους· μάλιστα δὲ τοὺς ἐξ ἔθνων προσιόν-
 τας, φοβουμένους τὸν Κύριον, ἐβόθεν ἀποκαλεῖν ὁ λόγος. Ποία
 δὲ ἡ κληρονομία ἀλλ' ἢ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν; ἣν ἐν τοῖς μακαρι-
 15 σμοῖς εἶρηκεν ὁ Σωτὴρ.

Et in sequentia: «Diem supra diem regis appones», v. 7.

- Εὐσεβίου, Ἀθανασίου, Κυρίλλου. Πρὸς δὲ νοῦν σημαίνει ὁ
 λόγος, ὡς καὶ τοῦτο μέρος κληρονομίας ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ.
 Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ἡμέρας ἡμερῶν τοῖς ἔτεσι τοῦ βασιλέως προσθῆναι.
 20 Σημαίνει γάρ διὰ τῶν ἡμερῶν χρόνους τινάς καὶ αἰῶνας. Μὴ ὑπολά-
 βης δέ, ὅτι περὶ ἐνός τινος βασιλέως τὰ τοιαῦτα φησὶν. Ἰσθὶ δὲ μᾶλλον,
 ὅτι περὶ παντὸς τοῦ κεκλημένου εἰς βασιλείαν οὐρανῶν· ὃν καὶ δια-
 μένειν φησὶν εἰς τὸν αἰῶνα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Οἱ γὰρ σύμμορφοι
 γενόμενοι τῶν παθημάτων αὐτοῦ καὶ συμβασιλεύσουσιν αὐτῷ διηνε-
 25 κῶς. Προειπὼν μέντοι ὁ Προφῆτης, ὅτι Σὺ, ὁ Θεός, εἰσήκουσας
 τῶν εὐχῶν μου, καθ' ὑπερβατὸν συνῆψε τό· Ἡμέρας ἐφ' ἡμέρας τοῦ
 βασιλέως προσθήσεις. Ἦκουσας γάρ, φησί, τῶν εὐχῶν μου· ἡμέρας
 ἐφ' ἡμέρας προσέθηκας. Διὰ μέσου δὲ ἐνεβλήθη ἡ περὶ τῶν φοβου-
 μένων τὸ ὄνομα Κυρίου μνήμη· ἐπειδὴ καὶ αὐτοῖς ἐπήγγελται τὴν
 30 κληρονομίαν ἢ προφητείαν. Ἦν δὲ ἡ αἰώνιος ζωὴ.

Et adhuc in sequentem versum: «Permanebit in sæculum», etc.

- Ἀθανάσιος. Ἐξ ἀναστροφῆς δὲ ὁ λόγος, ἵνα ἢ τοιοῦτος·
 Εἰ τις ἐκζητήσει τὸ ἔλεος αὐτοῦ καὶ τὴν ἀλήθειαν, οὗτος ἐν τοῖς
 ἀτελευτήτοις αἰῶσι διαμενεῖ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο δὲ σαφέστερον
 35 ὁ Σύμμαχος ἡρμήνευσεν· «Ἐλεος καὶ ἀλήθεια διατηρήσουσιν αὐτόν.»
 Ταῦτα γὰρ τῆς ἀθανασίας αὐτῷ ἔσται αἷτια, τὸ τοῦ Θεοῦ ἔλεος καὶ ἡ
 ἀλήθεια. Κατὰ δὲ τοὺς Ἑβδομήκοντα· Τίς, φησὶν, ἱκανὸς τὸν κεκρι-
 μένον καὶ δίκαιον τοῦ Θεοῦ ἔλεον καταμαθεῖν ἀκριβῶς; Τὰ γὰρ κρί-
 ματα αὐτοῦ ἄβυσσος πολλή.

Exinde sequitur argumentum psalmi LXIII ad verbum ut legitur in Expositionibus, ideoque ipsam prætermisimus.

Item in illa verba: «Qui acuerunt ut gladium», etc., v. 4.

Ἀθανάσιος. Πρὸς δὲ νοῦν ταῦτά φησι διὰ τὸ βλασφημοῦντας αὐτοὺς τὸν Ἰησοῦν λέγειν τοῖς ἀποστόλοις· «Οὐ παραγγέλια παρηγγείλαμεν ὑμῖν, μηδενὶ λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ;»¹ Τοὺς μέντοι λόγους τῆς διαβολῆς ῥομφαίαν ἠκονημένην ὠνόμασεν, ἵνα δείξη τὸ δεῦτερον πρὸς ἀναίρεσιν· καὶ τόξῳ τὴν γλῶσσαν τοῦ συκοφάντου παρείκασεν, ὅτι καὶ τοὺς πόρρω βλέπτει. Οὐδενὸς γὰρ οὔτε παρόντος οὔτε ἀπόντος ὁ λοιδορὸς καὶ συκοφάντης φέιδεται. 10

Item in illa psalmi ejusdem, «Conturbati sunt omnes qui vid.», etc., v. 10.

Ἀθανάσιος. Οἱ θεωροῦντες, φησί, τοὺς τοιοῦτους καὶ τοσούτους τῶν ἐγχειρημάτων διαμαρτόντας καὶ ἀστοχῆσαντας θορύβου καὶ δέους ἐπλήσθησαν, καὶ τὴν θεῖαν ἐθαύμασαν πρόνοιαν. Ἐν περινοίᾳ γὰρ τῆς τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας γενομένοι, τὸ θεῖον κριτήριον ἔδεισαν, καὶ πάντες συνῆκαν, ὅτι παρὰ Θεοῦ κατεργάζεται τὸ τῆς αὐτῶν δολιότητος ἄπρακτον, ὅτι τὰ κατ' ἐμοῦ μάταια ἠλέγχθη. Ὡς πάντας ἀπαγγέλλειν, ὅτι Σὺν, ὦ Δέσποτα, ἔργον τοῦτο, καὶ σοὶ τὰ γεγόμενα ἐπιγράφουσι. Τίς γὰρ οὐκ ἂν φοβηθεῖ, ἐπισκοπὴν ἐκ Θεοῦ ὁρῶν γινομένην κατὰ τῶν ἀσεβῶν, καὶ ἐκδίκησιν ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων; 20

Item in titulum psal. LXIV, præmissa Theodoreti sententia.

Ἀθανάσιος. Ἀναμέμικται δὲ τῇ περὶ τούτων προρρήσει καὶ τῆς τῶν ἐθνῶν σωτηρίας ἡ προφητεία. Εἰσάγει γὰρ ὁ Δαυὶδ ἐνταῦθα τοὺς ἐξ ἐθνῶν πιστεύσαντας εἰς Χριστόν, καταβοῶντας τῶν σοφῶν τοῦ αἰῶνος τούτου, αἰτοῦντάς τε τῆς προτέρας ἀσεβείας ἀφесιν· ἔτι τε εὐχὴν ἀναπέμπει ὑπὲρ αὐτῶν, ὄντων μὲν πάλαι ἀκάρπων, γενομένων δὲ εὐφώρων διὰ τῆς εἰς Χριστόν πίστεως. Εἰρηται δὲ πρότερον, ὡς πρᾶξιν μὲν ὁ ψαλμὸς, θεωρίαν δὲ ἡ ῥῶδὴ δηλοῖ. «Ὅταν οὖν δι' ἀμφοτέρων ᾗ τὸ ἀγαθὸν κατορθούμενον, τῆς ἡθικῆς φιλοσοφίας πρὸς τὴν θεωρητικὴν συνδραμούσης, ψαλμὸς ῥῶδης γίνεται. Ὁ θεωρητικὸς γὰρ ἅμα τῷ πρακτικῷ κατορθούμενος βίῳ ἄνδρα τέλειον ἀποδείκνυσιν. 30

In ejusdem psalmi verba, «Beatus quem elegisti», etc., v. 5. Postquam ex Theodoro sensum litteralem exposuit, subjicit:

Ἀθανάσιος. Πρὸς δὲ διάνοιαν αἰνίττεται τὸν λαὸν τὸν νέον, τὸν ἐξ ἐθνῶν ἐκλεγέντα τῷ Χριστῷ εἰς κληρονομίαν. Αὐτὰς δὲ τὰς κατὰ χώραν Ἐκκλησίας ὑποληπτέον. Ἐτέρως δὲ καὶ τὸν τελειωθέντα

ἐν ἀρεταῖς, τοῦτον καὶ ὁ Προφῆτης μακαρίζει. Ἐκλέγεται μὲν γὰρ ὁ Θεὸς τὸν ἀγωνίζεσθαι καὶ δραμεῖν ἐπιτήδειον· τὸν δὲ ἤδη νενικηκότα, καὶ καλῶ τέλει τὴν ζωὴν περικλείσαντα, εἰς οὐρανὸν προσλαμβάνεται, ἐνθα καὶ σκηνὴν αὐτῷ ταῖς ἰδίαις αὐλαῖς ἀποκληροῖ· περὶ
 5 ὧν εἴρηται· Πολλαὶ μοναὶ παρὰ τῷ Πατρὶ.¹ Ὡστε τελειότερον τοῦ ἐκλεγῆναι τὸ προσληφθῆναι παρὰ τοῦ ἐκλεξαμένου. Ὅταν γὰρ ὁ ἐκλεγείς πάντα κατὰ βούλησιν Θεοῦ πράξῃ, τότε μετὰ δόξης εἰς τὰς ἐπαγγελίας προσλαμβάνεται, καὶ μετοικισθεὶς τοῦ περὶ γῆν τόπου, ἐκεῖ κατασκηνοῖ, ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ ἐκλεξαμένου. Ὡν ἐντεῦθεν ἔτι
 10 πόθον τις ἔχων, εἶπεν· «Ἐκλείπει ἡ ψυχὴ μου εἰς τὰς αὐλὰς τοῦ Κυρίου.»² Ὡστε τὰς λέξεις ταύτας, φημὶ δὴ τό, «Μακάριος, ὃν ἐξελέξω καὶ προσελάβου», εἰκότως προφέρουσιν οἱ τοὺς ἀπαλλαγέντας τοῦ βίου ζηλοῦντες καὶ μακαρίζοντες.

Et in versum sequentem: præmissa rursum litterali explicatione ex
 15 *Theodoreto, sequitur.*

Ἀθανασίου. Πρὸς δὲ νοῦν· Ἀγαθὰ τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ τὰ τοῦ Πνεύματος διάφορα χαρίσματα. Οἶκον δὲ Θεοῦ τὴν Ἐκκλησίαν ὁ Παῦλος καλεῖ. Ἐν δὲ τούτῳ θαυμαστῶς ἐπιτελεῖται ἡ ἀρετὴ, καλουμένη δικαιοσύνη. Ὁ τοίνυν πιστεύων καὶ ἔργων ἀγαθῶν πλη-
 20 ρωθεὶς ἔχει τὸν Κύριον ἐν ἑαυτῷ. Εἴρηται γὰρ διὰ τῆς πίστεως κατοικεῖν τὸν Χριστὸν εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον, καὶ πρὸς τὸν τηροῦντα τὸν λόγον αὐτοῦ μετὰ τοῦ Πατρὸς ἐρχόμενος μονὴν ποιεῖται. Καὶ γίνεται ὁ τοιοῦτος ναὸς, (κατὰ τό· «Οὐκ οἴδατε, ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστε;»³) ὃς καὶ δικαιοσύνην θαυμαστῶς κατορθοῖ, τὴν διὰ πίστεως συνισταμένην.
 25 Ἅγιος μέντοι ἐστὶν ὡς καθαρὸς, θαυμαστὸς δὲ ἐπὶ τῇ δικαιοσύνῃ.

Et in ejusdem psalmi verba: «Qui præparat montes», etc., v. 7.
Similiter præmissa Theodoretī sententia, subjecto Athanasii
nomine, ait:

Πρὸς δὲ διάνοιαν· Σύ, φησὶν, εἰ ὁ τὰ ὄρη, ἤγουν τὰς ἀντικειμένας
 30 δυνάμεις, ἐτοιμάζων εἰς τιμωρίαν (ἡτοιμάσται γὰρ αὐταῖς ἡ ἄβυσσος)· τοῦτο δὲ ποιήσεις δυνατὸς ὢν.

Et in versum sequentem Theodoretī explicationi hæc subjicit:

Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου. Πρὸς δὲ διάνοιαν· Συνταράσσει Χριστὸς οἷον τι κύτος καὶ πλάτος θαλάσσης τὰ πλήθη τῶν ἐθνῶν, μὴ
 35 συγχωρήσας αὐτὰ ἡρεμεῖν ἐν ταῖς ἀρχαῖαις ἀπάταις· κεννηκῶς δὲ μᾶλλον εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως, καὶ ὥσπερ τινὰς ἡχους κυμάτων, ἀνασαλεύσας ἀπάντων τὰς ἐπ' αὐτῷ δοξολογίας. Ἡ θά-

λασσαν ἐνταῦθα τὸ πλῆθος τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων φησὶν, ὁ συνταράσσεται τῇ τοῦ Χριστοῦ παρουσίᾳ. Διὸ καὶ φοβούμενοι ἔλεγον· «Ἦλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς.¹» Ἡ θάλασσαν μὲν τὸ πλῆθος καλεῖ τῶν τυράννων διὰ τὸ ἄλμυρόν τῆς εἰδωλολατρείας αὐτῶν, ἡχους δὲ κυμάτων τὰς κατὰ τῶν μαρτύρων ἐπιβουλάς καὶ βασάνους. Ἄς τίς ὑπέμεινεν, εἰ μὴ τῇ δυνάμει Χριστοῦ ἐνεδυναμοῦτο καὶ ἐστηρίζετο;

Et adhuc in versum sequentem Theodoretī explicationi subiungit:

Ἀθανασίου. Παρεδήλωσε δὲ καὶ τὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κήρυγμα· ὕπερ διὰ τὸ ἀηθες καὶ διὰ τὸ καταλύσθαι τὸ πατρῶον τῶν ἐθνῶν σέβας, καὶ τὴν πολιτείαν αὐτῶν ἀμείβεσθαι, ταραχὴν εὐθὺς καὶ ζάλην τοῖς ἀνθρώποις ἐκίνησε κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν, χωρίζον νύμφην ἐκ πενθερᾶς, καὶ πατέρα ἐξ υἱοῦ.² Μετὰ δὲ τὴν ζάλην κατέπαυσε, καὶ τὴν εἰρήνην ἀπασιν ἐπρυτάνευσεν. Ὅτε οὖν, φησί, τὰ ἔθνη ταραχθῇσονται, ταυτέστι τῶν δαιμόνων τὰ συστήματα,¹ τότε δὴ τότε καὶ οἱ ἐν τοῖς πέρασιν τῆς οἰκουμένης ἄνθρωποι φοβηθήσονται σε, τὰ μεγάλα σημεῖα θεωρήσαντες, τὰ ἐπὶ τῇ σῇ παρουσίᾳ γεγεννημένα.

Item in sequentem: v. 9.

Ἀθανασίου, Εὐσεβίου καὶ Κυρίλλου. Καὶ μέντοι ὅταν τὰ μεγάλα σημεῖα θεωρήσαντες οἱ τὴν οἰκουμένην οἰκοῦντες φοβηθῶσι τὸν ἀγαθὸν φόβον, τότε δὴ καὶ εἰς τὰς πρωίας καὶ εἰς τὰς ἐσπέρας ἐξόδους, ταυτέστιν ἐν παντὶ καιρῷ, τέρψις ἔσται αὐτοῖς ἀγαλλιωμένοις, ἐφ' οἷς κατάρθρωσεν ἡ Χριστοῦ παρουσία. Καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Χριστοῦ δύο ἐξοδοί, ἡγουν πρόοδοι· ἡ μὲν πρωίας, πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐκ Πατρὸς γενομένη, κατὰ τὸ· «Αἱ ἐξοδοὶ αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος.³» ἡ δὲ ἐσπέρας, ἡ ἐκ παρθένου, ἥτις ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων ἀπῆντησεν. Ἐκατέρα δὲ τέρψις ἐστὶ καὶ ἀγαλλίασις. Ὁ μέντοι Σύμμαχος εἰπὼν, «Τὰς προσελεύσεις τοῦ ὄρθρου καὶ τῆς ἐσπέρας ὑμνολογοῦσι», τοῦτο δοκεῖ λέγειν, ὅτι καὶ ἀρχομένης καὶ ληγούσης ἡμέρας τὴν ἀρεστὴν τῷ Θεῷ προσοίσουσιν ὕμνωδιαν οἱ τὴν πλάνην καταλιπόντες, τὸν δὲ φύσει γνόντες Θεόν.

Et in versum adhuc sequentem, litterati expositione ex Theodoro præcedente, v. 10.

Ἀθανάσιος. Πρὸς δὲ διάνοιαν· Κατεκόρεσας, φησί, τῶν ἁνωθεν ἀγαθῶν τὴν σύμπασαν γῆν· πεπλήρωκας τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων τοὺς κατὰ πᾶσαν ὄντας τὴν ὑπ' οὐρανόν· ἡμᾶς δὲ τοὺς τότε

πλανωμένους, γῆν ὥσπερ τινὰ ξηρὰν ὄντας καὶ ἄνυδρον, καρποφόρον ἀνέδειξας, καὶ γονιμωτάτην, καὶ ἱερὰν ἀληθῶς.

Itidem et in versum proxime sequentem.

- Ἀθανάσιος. Πρὸς δὲ νοῦν ποταμὸς Θεοῦ ὁ Μονογενής. Ὡς
 5 γὰρ ἀπὸ πηγῆς ἔρχεται ποταμὸς, οὕτω καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς τοῦ τεκόντος
 οὐσίας, καὶ ἔστιν ὁμοούσιος αὐτῷ· ὅς πλήρης ὑδάτων ἐστίν· ἐπεὶ τὸ
 πλήρωμα τῆς θεότητος ἐν αὐτῷ κατοικεῖ. «Καὶ ἐθεασάμεθα τὴν
 δόξαν αὐτοῦ· πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας.¹» Νοηθεῖν δ' ἂν ποταμὸς
 καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, πλήρες ὑδάτων τῶν διαφόρων χαρισμάτων.
 10 Ἑτοιμάσθαι δὲ φησι τὴν πνευματικὴν τροφήν, διότι πρὸ καταβολῆς
 κόσμου ὤρισται τὸ Χριστοῦ μυστήριον, «ὅς ἐστιν ἄρτος ἐκ τοῦ
 οὐρανοῦ καταβάς, καὶ ζωὴν διδοὺς τῷ κόσμῳ.²» Ὅτι οὕτως, φησὶν,
 ἡ ἐτοιμασία τῆς ἀληθινῆς τροφῆς, ὡς αὐτὸς ἡτοίμασας, καὶ οὐκ ἄλλως
 (ἄλλος)· ἀντὶ τοῦ, προνοητικώτατα καὶ θεοπρεπῶς. Θεῷ γὰρ πρέπει
 15 ταιαῦτα ἐτοιμάζειν, ὧν οἱ μεταλαμβάνοντα εἰς ἀξίαν Θεοῦ διὰ τῆς
 μετανοίας ἀναβαίνουσιν.

Adhuc in versum sequentem, præmissa rursus Theodoreti sententia, v. 11.

- Ἀθανασίου καὶ Εὐσεβίου. Θεωρητικῶς δέ· Ἐπίμεινον, φησί,
 20 Δέσποτα, τὰ βάθη τῆς καρδίας τῶν ἀνθρώπων καθάπερ τινὰς ἀβλακας
 ἄρδων, καὶ μεθύσκων, καὶ εἰς καρπογονίαν διεγείρων· ὥστε πληθυν-
 θῆναι τὰ γεννήματα τῆς δικαιοσύνης αὐτῶν, οὐ μόνον διὰ τοῦ ποταμοῦ
 (τουτέστι τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος), ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν φερομένων
 ψεκάδων, ὡς παρὰ τινων νεφελῶν τῶν διδασκάλων, τουτέστι διὰ
 25 τῶν νοημάτων τῶν θείων Γραφῶν.

Et in proxime annexum v. 12.

- Ἀθανάσιος. Κατὰ μὲν οὖν τὸ ῥητόν, ἐνιαυτὸν χρηστότητος
 εὐλογούμενον τὸν τῆς εὐθηνίας ὠνόμασεν, ὡς τῇ τοῦ Θεοῦ χρηστότητι
 τὴν εὐετηρίαν δεχόμενον, καὶ εὐλογίας διὰ τῆς εὐθηνίας πληρούμενον·
 30 πρὸς δὲ νοῦν. *Sequentia Cyrilli sunt. Et paulo post, Θεοδωρήτου*
καὶ Ἀθανασίου. Εἴη δ' ἂν καὶ ὁ μέλλων αἰὼν στέφανος χρηστότητος,
 διὰ τὸ ἐν πολλῇ χρηστότητι τοὺς ἁγίους ἐν αὐτῷ στεφανοῦσθαι.

Item in illa: «Et campi tui complebuntur pinguedine.» Præmissa Theodoreti litterali explicatione subtexit.

- 35 Ἀθανάσιος. Πρὸς δὲ νοῦν πεδίοις καὶ γαίαις παρεικάζει τὰς
 τῶν πιστευόντων ψυχάς. Ἀς τοῖς θείοις καὶ πνευματικοῖς χαρίσμασι
 καταπιαίνει Θεός, ἵνα δύνωνται φέρειν τοὺς τῆς εὐσεβείας καρπούς.

Et in verba: «Pinguenscent speciosa deserti», etc., v. 1-3.

Ἀθανασίου. Πρὸς δὲ νοῦν ὥραϊα τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστάς φησι, τοὺς εὐτραφεῖς γεγεννημένους τοῖς πνευματικοῖς χαρίσμασιν. Ἐρημον δὲ τὴν Ἐκκλησίαν ἀποκαλεῖ, τὴν πάλαι ἔρημον οὖσαν τῆς περὶ Θεοῦ γνώσεως.

5

Et in verba sequentia, v. 3. Theodoretī explicationi subjiuntur hæc.

Ἀθανασίου, Κυρίλλου. Πρὸς δὲ νοῦν· Τῆς τοῦ Θεοῦ φανείσης χρηστότητος, ἥ πάλαι ἔρημος καρποφορήσει, καὶ οἱ βουνοί, οἱ ταῖς εἰδωλικαῖς θυσίαις μαινόμενοι, τοὺς τὸν ἀγγελικὸν αἰρουμένους βίον 10 δεξάμενοι, εὐφρανθήσονται. Ἡ βουνοῖς ἀπεικάζει τοὺς κατὰ καιροὺς τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν ἡγουμένους, καὶ λαῶν προεστηκότας, ἧτοι ποιμένας καὶ διδασκάλους. Ὡς περ γὰρ τῆς ἄλλης ἀπάσης γῆς ὑπερανέχουσι τὰ ὄρη καὶ οἱ βουνοί· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ τῶν ἁγίων μυσταγωγῶν ἀξία ὑψηλοτέρα τῶν ἄλλων ἐστίν. Οὗτοι καὶ 15 ἀγαλλίασιν περιζώννυνται, τουτέστι τὴν τοῦ πνεύματος παράκλησιν.

Rursum in verba ista: «Et valles abundabunt frumento.»

Γρηγορίου Θεολόγου καὶ Ἀθανασίου. Αἱ μὲν τῆς γῆς τὸν αἰσθητὸν καὶ ἐφήμερον· αἱ δὲ τῶν ψυχῶν τῶν καλῶς τῷ λόγῳ γεωργουμένων τὸν πνευματικὸν καὶ αἰώνιον. Αἱ γὰρ πάλαι, φησὶν, ἀπορώτα- 20 ται καὶ ἄγονοι τῶν ἐθνῶν ψυχὰι πνευματικῷ καρπῷ ἔσονται πλήρεις.

Et in verba ultima, Theodoretō subjungitur.

Ἀθανάσιος. Ἀπλῶς δέ· Ἄπαντες, φησὶν, οἱ προλεχθέντες σὺν πάσῃ προθυμίᾳ τὸν Θεὸν ἀνυμνήσουσι, τὴν τοιαύτην μεταβολὴν 25 τῇ τῶν ἀνθρώπων δωρησάμενον φύσει.

25

In psalmi LXV versum primum, post Theodoretī explicationem sequitur.

Ἀθανασίου. Κατὰ δὲ θεωρίαν, ἀλαλαγμός ἐστιν ἐπινίκιος ὕμνος ἐπὶ ἐχθροῖς πεπτωκόσιν ἀδόξοις. Ὡς οὖν ἀνηρημένων τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου διὰ τῆς Χριστοῦ παρουσίας, πάντα τὰ 30 ἔθνη τοὺς ἐπινίκιους ὕμνους ἀναπέμπειν παρακελεύεται τῷ τῆς νίκης αἰτίῳ Θεῷ καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, τουτέστι τῷ Υἱῷ.

Ὡς γὰρ ἡμεῖς διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ γνωριζόμεθα, οὕτω καὶ ὁ Πατὴρ διὰ τοῦ Υἱοῦ.

Rursum in sequentem versum 2. Præcedi similiter Theodoretus.

- Κύριλλος, Ἀθανάσιος. Καὶ οὕτω μὲν πρὸς ἱστορίαν· πρὸς δὲ πνευματικὴν ἐκλήψιν λίαν φοβερὰ τὰ ἔργα Χριστοῦ, εἴτουν αἱ θεοσημεῖαι, καὶ τό, ἐκποδῶν γενέσθαι τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων τὰ πλήθη.
- 5 Πλήθος δὲ καὶ περιουσία δυνάμεως ἡ ἀνάστασις αὐτοῦ, καταστρέφουσα μὲν τοῦ θανάτου τὸ κράτος, ἔπασαν δὲ τὴν ἀνθρώπου φύσιν εἰς ἀφθαρσίαν ἀνακαινίζουσα. Ἐπεὶ δὲ Ἰουδαῖοι, τῶν Χριστοῦ θαυμάτων γενόμενοι θεωροί, δέον ἐκπλήττεσθαι, τὸν τερατουργὸν ἐνδιέβαλλον, καὶ πλάνον ἐκάλουν, ἐπιπλήττων ὁ ψάλλων ψῆσί· Παύσασθε, εἶπατε
- 10 δὲ μᾶλλον αὐτῷ, ὅτι Φοβερὰ τὰ ἔργα σου. Εἴτα ἐπεὶ ἀπειθοῦντας ἑώρα, ἀφείς τὸ πρὸς αὐτοὺς διαλέγεσθαι, τῷ συκοφαντούμένῳ Χριστῷ προσομιλεῖ, λέγων· Πολλή σου ἡ δύναμις, εἰ καὶ οἱ ἐχθροί σου ἐψεύσαντό σε, ἐκουσίως πρὸς τὸ φανέν τῷ κόσμῳ θεῖόν σου φῶς μύσαντες, καὶ μηδὲ τῶν θαυμάτων τῆς ὑπερβολῆς παρενεγκούσης αὐτοὺς εἰς τὸ
- 15 πείθεσθαι. Πλήθει γὰρ δυνάμεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐκτελέσαντος τὴν οἰκίαν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ Ἑβραῖοι ἐψεύσαντο αὐτόν· τουτέστιν, ἐνδιέβαλλον τὴν ἀνάστασιν.

Et in versum proxime coherentem 4.

- Ἀθανάσιος, Κύριλλος, Γρηγόριος Νύσσης. Εἰ καὶ Ἰουδαῖοι,
- 20 φησὶν, ἀρνήσονται σε, ἀντ' ἐκείνων ὑποκληθήσεται σοι καὶ προσκυνήσει πᾶσα ἡ γῆ, ἥτοι τὰ ἔθνη τὰ κατοικοῦντα τὴν γῆν. Οὐκέτι γὰρ ἐν Ἱερουσαλὴμ ἡ προσκύνησις, τῆς νομικῆς παυσαμένης σκιᾶς, κατὰ τό· «Προσκυνήσουσιν αὐτῷ ἕκαστος ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ¹», καὶ τῆς προσκυνήσεως γενομένης ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, καταλλήλων ἔργων
- 25 γινομένων τῇ προσκυνήσει Θεοῦ, τῆς αὐτοῦ προσηγορίας ἐπικληθείσης αὐτοῖς. Πρόρρησις δὲ ταῦτα τοῦ παρόντος καιροῦ, καθ' ὃν ἐν ᾧ πασι τοῖς ἔθνεσιν ὁ τῶν ὅλων ὑμνεῖται Θεός, καὶ ὁ Δεσπότης Χριστὸς ὁψιστος παρὰ πάντων καλεῖται.

Rursum in ista verba: «Venite et videte opera Dei», etc., 5.

- 30 Ἀθανάσιος. Τῶν ἀποστόλων ἐνταῦθα εἰσάγει τὸ πρόσωπον, διδασκόντων τὰ ἔθνη, ὡς ἄρα οὗτος ὁ ἐν τῇ κατὰ σάρκα παρουσίᾳ τὰς θεοσημείας ἐργαζόμενος, αὐτόν ἐστιν ὁ πάλαι τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν ξηράνας, καὶ μὴν καὶ τοῦ Ἰορδάνου ἀνακόψας τὰ ρεύματα, ὡς ποδὶ παρελθεῖν τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ. Φησὶν οὖν· Ἐπιστήσατε τὸν
- 35 νοῦν καὶ κατανοήσατε τῶν ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ γινομένων ἐκάστων, ὅπως ἐστὶν ἐν βουλαῖς ἀκατάληπτος· καὶ τὴν ἄρρητον αὐτοῦ σοφίαν θαυμάσατε, δι' ἧς τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ποδηγεῖ πρὸς εὐσέβειαν.

1. Σοφ. 2, 11.

Φοβεραῖς γάρ καὶ θαυμασταῖς μηχαναῖς ὑπὲρ τῆς τῶν ἀνθρώπων κέχρηται σωτηρίας.

In verba ejusdem: «Ibi tætabimur», etc., v. 6.

Ἀθανάσιον. Πρὸς δὲ νοῦν Ἐκεῖ σὺν Χριστῷ βασιλεύσομεν, ἡνίκα τοῦ νέου αἰῶνος βασιλεύσει, καὶ εὐφρανθήσόμεθα ἐπ' αὐτῷ. 5
Εὐφραινόμεθα δὲ ἐν τῷ ποιήσαντι τὰ δυσχερῆ ῥάδια.

Similiter in versum sequentem 7.

Ἀθανάσιος, Εὐσέβιος. Κατὰ δὲ πνευματικὴν ἐκδοχὴν ὀφθαλμοὺς Θεοῦ τοὺς ἀποστόλους νοήσομεν παραπικραίνοντας δὲ τοὺς Ἰουδαίους, οὓς καὶ οἱ προφῆται οἶκον ἐκάλουν παραπικραίνοντα. 10
Τίς γάρ, φησίν, ὁ παραπικραίνων ἄλλ' ἢ ὁ οἶκος Ἰσραήλ.¹ Τῷ γοῦν παραπτώματι τοῦ Ἰσραὴλ ἐπὶ τὰ ἔθνη ἐπεῖδεν ὁ Κύριος. Ὅθεν μὴ ὑφούσθωσαν οἱ ἀσεβεῖς, ὥς δυνάμενοι ἀπολέσαι τοὺς τῷ Εὐαγγελίῳ προσερχομένους· ἀλλὰ μὴδ' ὁ ὑπερόπτης λαός, ἤγουν ὁ Ἰσραὴλ, μέγα φρονεῖτω, μὴδὲ κατὰ τῆς τῶν ἐθνῶν πληθύος ὑψηλὴν ἐπαιρέτω 15
τὴν ὀφρύν. Μὴ λεγέτω καθ' ἑαυτὸν Ἐγὼ γέγονα πρωτότοκος ἐν τέκνοις Θεοῦ· ἴστω δὲ μᾶλλον, ὅτι παρεπύκρυνε τὸν κτίσαντα. Διὸ καὶ μετέστησεν ἀπ' αὐτοῦ τὴν ἐπισκοπὴν.

Eadem ratione in verba sequentia.

Ἀθανάσιος. Πρὸς δὲ νοῦν οἱ ἀπόστολοι ταῖς ἐξ ἐθνῶν φασιν· 20
Ὅταν ἀκούσητε παρ' ἡμῶν, τίνα τρόπον προσήκει δοξολογεῖν, τότε μεθ' ἡμῶν εὐλογήσατε, οὐκ ἔτι τοὺς ψευδωνύμους θεοὺς, ἀλλὰ τὸν Θεὸν ἡμῶν τὸν τῆς ζωῆς δοτῆρα. Ζωὴ γὰρ ἦν ἡ τοῦ παραδείσου τρυφή, ἐν ᾗ ἔθετο ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἐργάζεσθαι καὶ φυλάσσειν αὐτόν.

Eodem modo in verba: «Probasti nos, Deus», etc., v. 10. 25

Ἀθανάσιον, Κυρίλλον. Πρὸς δὲ νοῦν τὰς θλίψεις τὰς γενομένας διὰ τὸ κήρυγμα τοῖς ἀποστόλοις τὸ Πνεῦμα προαναφωνεῖ, ἐκ προσώπου αὐτῶν ταύτας καταλέγον. Ὡσπερ γὰρ ὁ ἄργυρος πυρὶ τηκόμενος εὖ μάλα διακαθαίρεται, οὕτω καὶ αἱ τῶν ἁγίων ψυχαὶ παντὸς ἀπαλλάττονται ῥύπου, ταῖς τῶν πειρασμῶν ἐφόδοις προσβάλλουσαι νεανικῶς. Καὶ ἡ αὐτῶν εὐδοκίμησις διὰ πυρώσεως γίνεται, δοκιμαζομένων ὡς διὰ πυρός. Ταύτας τὰς φωνὰς τοῖς ἁγίοις μάρτυσιν ὁ Παῦλος ἀνατίθησιν. Ἀλλὰ καὶ οἱ διὰ πυρός καὶ ὕδατος τοῦ ζέοντος θυμοῦ, καὶ τῆς διακεχυμένης ἡδονῆς καὶ ἐπιθυμίας διελθόντες, καὶ μὴ ἐναπομείναντες τούτοις τοῖς πάθεσιν, εὕρισκousι τὴν ἀνάψυξιν. 35

1. Πρβλ. Ἰεζ. 2, 5.

Item in verba: «Introibo in domum tuam», etc., v. 13.

Ἀθανάσιος. Πρὸς νοῦν φασὶν οἱ ἀπόστολοι· Εἰσελευσόμεθα εἰς τὸν ναὸν τὸν ἐπουράνιον οὐκ ἐν αἰσθητοῖς, ἀλλ' ἐν νοητοῖς ὀλοκαυτώμασιν. Ὅλους γὰρ ἑαυτοὺς ἀνέθηκαν τῷ Θεῷ ἐν τάξει ὀλοκαυ-
5 τωμάτων.

Adhuc in sequentia.

Ἀθανάσιος, Κύριλλος, Βασίλειος. Πρὸς δὲ διάνοιαν· Πνευματικὰ πάντα καὶ τὰ ὀλοκαυτώματα, καὶ οἱ βόες, καὶ οἱ χίμαροι, οὓς ἀποδώσειν ἐπαγγέλλεται. Καὶ μετὰ κριῶν δὲ προσφορά γίνεται.
10 Εἰσὶ δὲ κριοὶ κινήσεις καὶ ὄρμαι ἀπὸ τοῦ θυμικοῦ τῆς ψυχῆς τὴν ὁρμὴν ἔχουσαι, ἣ λογισμοὶ ἡγεμονικοὶ τὰ πάθη κερατίζοντες. Βοῦν δὲ ἱερουργεῖ ὁ προσάγων θυσίαν ζῶσαν ἑαυτὸν διὰ πράξεως. Ἀναλογεῖ γὰρ τῷ ἐκ τῆς γῆς πλασθέντι σώματι, γεωπόνον ὑπάρχον τὸ ζῶον ὁ βοῦς. Χίμαροι δὲ τὰ μετανοίας ἔργα· περὶ ἁμαρτίας γὰρ προσε-
15 φέροντο. Θυμίαμα δὲ ἡ ἀποπνεύουσα τῶν καθαρῶν ψυχῶν εὐωδία.

Et in verba: «Venite, audite», etc., 16.

Ἀθανάσιος. Οἱ μέντοι ἀπόστολοι οὐκ ἀρχαίων διηγημάτων ποιοῦνται μνήμην· ἀλλὰ τὰ νέα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν θαυμάζουσι κα-
τορθώματα, ὅσα ταῖς ἀπάντων ἡμῶν ψυχαῖς ἐχαρίσαντο.

20 *Item in psal. LXVII verba: «Sicut deficit fumus, deficient», etc., 3.*

Ἀθανάσιον. Τάχα δὲ ἁμαρτωλοὶ οἱ τῆς ἁμαρτίας εὔρεται δαίμονες· οἱ καὶ ὥς καπνὸς ἐκλείπουσι, τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ἐλαυνόμενοι καὶ σκεδαννύμενοι· καὶ ὥς κηρὸς τήκονται ὑπορρέοντες τῇ
25 ἐπιφανείᾳ τοῦ Χριστοῦ, ὃς πῦρ λέγεται καταναλίσκον τὴν μοχθηρίαν. Καὶ λοιπὸν οἱ δικαιωθέντες ἐκ πίστεως, καταλυθείσης τῆς τυραννίδος τῶν δαιμόνων, εὐφραίνονται.

Item in ejusdem psalmi verba: «Parate viam ei, qui», etc., 5.

Εὐσεβίου, Ἀθανασίου. Καὶ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος, μορφήν
30 δούλου λαβὼν, καὶ τὰς ἀκτῖνας τῆς αὐτοῦ ὥσπερ συστείλας θεότητος, καὶ καταδύς ἐν τῷ σώματι, ἣ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ θανάτῳ, τὸ κατακεχυμένον τῶν ἀνθρωπείων ψυχῶν σκότος ἀπῆλασε. Πλὴν εἰ καὶ τῆς ἡμετέρας ἐπέβη πτωχείας, καὶ τὴν οἰκίαν οἰκονομικῶς συνεσχίασε δόξαν, τὴν εἰς ἀνθρώπους ποιησάμενος πάροδον καὶ τὴν ἐνσαρκον ἐνδημίαν,
35 ἀλλ' οὖν Κύριος ὄνομα αὐτοῦ. Καὶ γὰρ ἀνθρώπος γεγονὼς οὐκ ἀπέβαλε τὸ εἶναι Θεός. Παρακελεῖται τοίνυν ὁ λόγος τοῖς ἱεροῖς ἀποστόλοις μετὰ χορείας καὶ ὑμνωδίας εἰς τὰ ἔθνη δραμεῖν, καὶ τὴν ὁδὸν τῶν

ψυχῶν αὐτῶν εὐτρεπίσαι τῷ τῶν ὄλων παμβασιλεῖ διὰ τοῦ κηρύγματος. Εἶπεν δ' ἂν δυσμαλ εἴτουν νύκτες καὶ αἱ τοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου ἐκπεσοῦσαι ψυχαί· ὧν Χριστὸς τὸν τῆς πλάνης ζόφον ἐξήλασεν, ἐνοικήσας αὐταῖς διὰ πίστεως.

Item in psalm. LXXII verba: Καὶ ἐπέλαβον τοῦ γινῶναι, etc., v. 16. 5

Κατὰ δὲ τὸν θεῖον Ἀθανάσιον, ὑπονοήσας, φησί, τὰ οὕτω βαθέα γινῶναι κρίματα, ἐν κόπῳ ἐνέβαλον ἑμαυτὸν, ἅτε ἀνεξερευνητῶν ὄντων. Πλὴν τὸν δέοντα εἰς τὴν τούτων γινῶσιν ἑμαυτῷ πεπόρισμαι καιρὸν. Οὗτος δὲ ἦν ὁ τοῦ δικαστηρίου καιρὸς, ὅτε ἀποδώσεις ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Τότε γὰρ ἀκριβῶς οἱ μικρόψυχοι εἴσονται, 10 ὅποῖον μὲν ἡ ἀρετή, ὅποῖον δὲ ἡ κακία.

Et in psal. ejusdem verba: «Quid enim mihi est in caelo», etc., 25.

Κατὰ δὲ τὸν ἱερὸν Ἀθανάσιον· Ἐπειδὴ οὐδέν μοι, φησὶν, ὑπάρχει, ἐν τῷ οὐρανῷ πλὴν σου μόνου, ἀναγκαίως οὐδέ τι τῶν ἐπὶ γῆς ἡθέ- 15 λησα δέξασθαι παρὰ σου, ἅτε φθαρτῶν ὄντων πάντων καὶ προσ- 15 καιρῶν· ἐνὸς δὲ μόνου ἡνυχόμην τυχεῖν, καὶ τῷ τούτου πόθῳ κατέ- 15 τρυχον ἑμαυτὸν ἐπὶ τῆς γῆς. Τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ σὲ μερίδα μοι καὶ μόνον γενέσθαι. Ἐξέλιπε γὰρ ἡ καρδία μου· τί ἐπιζητοῦντος; τὰς ἄνω διατριβάς.